مُقَدِّمَة

الحمد لله والصلاة والسلام على سيدنا ونبينا وحبيبنا رسول الله ، أما بعد.

އޭ مُسْلِمُ أخُ އެއްޗެ. އަދި އޭ مُسْلِمُ أُخْت އެއްޗެ. الله ތަޢާލާގެ رَحْمَة ލިބިވާށިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ހަތަރު މައްސަލައެއް ދަސްކޮށްދެނެގަތުން އަހަރުމެންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.

➊ **ފުރަތަމަ:** **ދެނެގަތުމެވެ.** އެއީ الله مَعْرِفَة ލިބުން ދެނެގަތުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ مَعْرِفَة ލިބުން ދެނެގަތުމެވެ. އަދި إسْلَام دِيْن مَعْرِفَة ލިބުން ދެނެގަތުމެވެ. މިއެވެ. ޖާހިލުން އިލްމާއެކު އަޅުކަމުގައި އެއްޗެތި ދެނެގަތުމަށް الله އަށް އަޅުކަން ކުރާނެ ކަން ނުވާނެއެވެ. ފަހެ އެކަމުގައި އިލްމާއެކު ދެނެގަތުމުގައި އެފަދަ ކަންކަން ނުދެނެގަނެވޭނެއެވެ. އެކަމުން އިލްމުގެ نَصَارَى އެއްފަދަ ވެއްޖެއެވެ.

➋ **ދެވަނަ:** **عَمَل ކުރުމެވެ.** އެގޮތުގެ عَمَل ނުކުރާމީހާ ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން يَهُوْدِى އެއް ނޫނީ އޭނާއާ ވައްޓައެވެ. އެކަމަކު އިލްމުއްނޫނީ އެގޮތަށް عَمَل ނުކުރެއެވެ. ފަހެ އެގޮތުގެ ކަމުގައި ނުކުރާމީހާއަކީ މީހުން ނުވަތަ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި عُذْرُ ނެތި ވަކިވާނެއެވެ شَيْطَانُ އާ އެއްގޮތް ލިބޭ ކަމެއް ވެދާނެއެވެ. އެކަމަކު ކަމަކީ ހަމަ ތަކުރާރުކުރާ حُجَّة قَائِمُ ވެއްޖެއެވެ. (ދެން އެގޮތުގައިވާ ކަމަކީ ވާގޮތް ގައި ނުވަތަ ނުދެނެގަނެ އެއީ عُذْرُ ނުވާނެއެވެ.)

އަދިއެއީ نُوْحُ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَوْمُ ގެ މީހުންގެ ގޮތެވެ. އެމީހުންގެ ވާހަކަ الله ބަޔާންކުރައްވާފައި ވާގޮތުންނެވެ. (جَعَلُوْا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوا ثِيَابَهُمْ) سورة نُوح : (މާނައީ އެމީހުން އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި ލައިގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހެދުންތައް ނިވާކޮށްގެންނެވެ. މާނަ.) އެމީހުން އަޑު ނޭހުމަށް ކަމުގައި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ވާހަކަ ނާހަމުއެވެ. އެހެން ނަމަވެސް އެކަމަކު ކުރިމަތިވި އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ވެއްޖެއެވެ.

➌ **ތިންވަނަ:** **މިކަމުގައި މީސްތަކުންނަށް دَعْوَة ދީ އިސްލާހު ކުރުމެވެ.** ދީން عَالِمُ ވެގެން ދެން ތިބެނީ ނަފްސަށް ނަޞޭހަތް ދިނުމަކަށް ނޫނެވެ. بَنُو إسْرَائِيْلُ ގެ މައްޗަށް الله لَعْنَة ލެއްވި އިރުގައި مُنْكَرَاة ނުހުރަސްއަޅާ ދޫކޮށްލިކަމަށްޓަކައެވެ. އެކަމަށް الله އާޔަތެއް ބާވައިލައްވައެވެ. (كَانُوا لاَ يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) المائدة : (މާނައީ އެމީހުން އެމީހުން ކުރި مُنْكَرَاة ނުހުރަސްއަޅައެވެ. އެކަމަކީ އެމީހުން ކުރިކަމުގައި ނުބައިކަމެއް ކަމުގައިވެއެވެ. މާނަ.)

ފަހެ دَعْوَة ދީ އިސްލާހުކުރުމަކީ كِفَايَة ގެ فَرْض އެކެވެ. އެކަން ކުރެވެން ފެށުނީމާ އެހެން ކުރުވަންޖެހޭ މީހުންގެ މަތިން ކަމުގެ ފުރުޞަތު ލިބުނެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަވާބު އެހެން ފުރިހަމަވެއެވެ.

➍ **ހަތަރުވަނަ:** **އެނގުމާއި عَمَل ކުރުމާއި އަދި دَعْوَة ދީ އިސްލާހުކުރުމުގައި ދިމާވާ އުދަގޫތަކަށް ކެތްކުރުމެވެ.** މިއެވެ.

ޢިލްމުވެރިން ފުރަތަމަ ދަސްކުރަން ފެށުމަށް ވާޖިބު شَرْعِي عِلْمُ ގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ދަސްކުރަންވީ عِلْمُ އަކީ ތައުޙީދެވެ. އަދި قُرْآن كَرِيْمُ ގެ އާޔަތް ފަދަ ދަލީލުތަކާއި ޤަވާއިދުތަކާއި އަދި ޙަދީޘް ތަކުގައި މިއުޞޫލުތަކާއި ބެހޭ ގޮތުން ތަކުރާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދެން ހަމައެއާއެކު ހަމައެއް ކަމެއްގައި حَاصِلُ ނުކުރެވޭ ދީނުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ދަސްކުރަންވެއެވެ.

އަހަރެމެން ހަރުގަނޑެއް ކަމުގައި ބަލަމުންދާ ފޮތް ތަކަކީ رَسُوْلُ الله ﷺ ގެ ޙަދީޘް صَحِّ ގޮތުގައި ސާބިތުވެފައިވާ خَبَرُ ތަކެވެ. ބަޔާންކޮށްދޭ ކަންކަމެވެ. ހަމަހަމަ ފަހަރު ބަޔާންކުރަންޖެހޭ ގޮތަކަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ އަހަރެމެން ނުދަންނަވާ ކަންކަމެވެ. ދެން ފަރުވާދެވޭ ކަމަކީ الله تَعَالَى އެކަލާނގެ ذَاتُ ފަދަ خَاصَّ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. ނަމަވެސް ދަރުސް ކޮށްދޭ ހެއްކެއްނެތެވެ. ފަހެ ދާދިސްކުރާ صَحَّ ނޫން ސުވާލުގެ ވަސްވާސް الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ. صَحَّ ނޫން ކަމެއް ނަބަވީ ވާގޮތެއް އަހަރެމެންގެ ނަފުސަށް ދެކެވޭ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާހެވެ. الله އާއި އޭނާގެ رَسُوْلُ ގެ އަމުރު ނަހީގެ ބަސްތައް ގަބޫލުކުރެވޭ ކުރިން ގަބޫލު ކުރާނެއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ދީނުގެ ޢިލްމު ހޯދުމުގެ މަގުގައި އަހަރެމެން ދެކޭ صَحَّ ގޮތުގައި ހަމަ ދީނުގެ ޢިލްމު ނުލިބި ނުވާނެއެވެ. الله رَحْمَة ލައްވާނެއެވެ. އަދި އަހަރެމެންގެ ދީނާ ބެހޭ ކަމުގައި ބުނެދޭ ކަމުގައި ކުރާ މީހުން ދެން ބަލާފައިވާ ކަމުގައި ދީނާ، އެހެންނަމަވެސް ހުރިހާ ކަމުގައި الله އަށް އަހަރެމެން دُعَاء ކުރަމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ހުރިހާ عَمَلُ ތައް الله ގެ ކިބައިން ޤަބޫލުކުރައްވައި އެމީހުންގެ ثَوَابُ ގެ ސަވާބު އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ދެއްވާށިއެވެ.

وَاللهُ أعْلَمُ .. وَصَلّى اللهُ وسلّم عَلى سيّدنا وَنَبيِّنا مُحمَّد وآله وصحبه أجمعيْن .

mald@tafseer.info   www.tafseer.info

قُـرْآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން

قرآن އަކީ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާތްކަން الله ގެ خَلْقُ ތަކުންގެ ނިސްބަތުގައި އެކަލާނގެ މާތްކަން ފަދައެވެ. އަދި އެޔެ ކިޔެވުމުން ދުނިޔަވީ حَرَكَاة އަދި އުޚްރަވީ حَرَكَاة އެވެ.

قرآن އުގެނުމާއި އަދި އުގަންނައި ދިނުމާއި އަދި އޭގެ ކިޔެވުމުގައި ގިނަވެގެންވާ މާތްކަންތައްތަކެއް ވެއެވެ. އޭގެތެރޭގައި:-

- **قرآن އުގެނުމާއި އަދި އުގަންނައި ދިނުމުގެ މާތްކަން:** رَسُولُ الله ' حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَه) البخاري .. މާނައީ : ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮމީހަކީ قرآن އުގެނި އަދި އުގަންނައިދޭ މީހާއެވެ. ވިއެވެ.

- **قرآن ކިޔެވުމުގެ ދަރުމަ:** رَسُولُ الله ' حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا) الترمذي މާނައީ: الله ގެފޮތުން އެއްއަކުރު ކިޔައިފިއްޔާ އޭނާއަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކީ އޭގެ ދިހަގުނައަށްވުމުގައެވެ. ވިއެވެ.

- **قرآن އުގަންނައި ދިނުމާއި ދަސްކުރުމާއި އަދި ކިޔެވުމަށް ކުޅަދާނަވުމުގެ މާތްކަން:** رَسُولُ الله ' حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ الْقُرْآنَ وَهُوَ حَافِظٌ لَهُ مَعَ السَّفَرَةِ الْكِرَامِ الْبَرَرَةِ وَمَثَلُ الَّذِي يَقْرَأُ وَهُوَ يَتَعَاهَدُهُ وَهُوَ عَلَيْهِ شَدِيدٌ فَلَهُ أَجْرَانِ) متفق عليه މާނައީ : قرآن ދަސްކޮށްގެންވާ قرآن ކިޔަވާމީހާ މާތްވެގެންވާ މަލާއިކަތުންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި ކިޔެވުން ދަތިވާ އުދަގުލާއެކު قرآن އަށް ފުރިހަމައަށް ކިޔަވާމީހާއަށް ދެދަރުމަ ލިބިގެންވެއެވެ. ވިއެވެ. އަދިވެސް حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (يُقَالُ لِصَاحِبِ الْقُرْآنِ اقْرَأْ وَارْتَقِ وَرَتِّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا فَإِنَّ مَنْزِلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا) الترمذى . މާނައީ : قرآن ގެއަހުލުވެރިޔާއަށް قِيَامَة ދުވަހުން ނިދާއިލެވޭނެއެވެ. ކިޔަވަމުން ދަރަޖަތަކުގައި ކުރިޔަށް ކިޔަވާ تَرْتِيْل ކުރަމުންދިޔަފަދައިން ދުނިޔޭގައި ތިބާ ކިޔަވާށެވެ. ފަހެ ތިބާގެ މަންޒިލަކީ ތިބާ ކިޔަވާ އެންމެފަހުގެ އާޔަތް ނިމޭތަނެވެ. ވިއެވެ.

الخَطَّابِي ވިދާޅުވިއެވެ. އަސަރުގައި ވާރިދުވެގެން އައިސްފައިވެއެވެ. قرآن ގެއާޔަތްތަކުގެ އަދަދަކީ ސުވަރުގެ ދަރަޖަތަކުގެ އަދަދެވެ. ފަހެ قِيَامَة ދުވަހު قرآن ކިޔަވާމީހާއަށް ބުނެވޭނެއެވެ. ސުވަރުގެ ދަރަޖަތަކަށް ކިޔަވާ އަރާށެވެ. ފަހެ قرآن ގެއާޔަތްތަކުގެ ކިޔެވިފަދަ މިންވަރަކަށެވެ. ފަހެ قرآن އެކަތި ކިޔެވިއްޔާ ފުރިހަމަކޮށް ކިޔެވިއްޔާ ސުވަރުގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަށް ފޯރާނެއެވެ. އަދި قرآن ން ބައެއް ކިޔަވައިފިއްޔާ އޭނާގެ އަރައިގަނެވޭ ދަރަޖަ އެކިޔެވި މިންވަރަކަށެވެ. ދެން އެނގޭ ސަވާބު އޭނާއަށް ނިމިގެންދާނީ އެކިޔެވި މިންވަރަކަށެވެ. ވިއެވެ.

- **ދަރިފުޅުން قرآن އުގެނުމުން މައިންބަފައިންގެ ދަރަޖަ:** رَسُولُ الله ' حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَنْ قَرَأَ الْقُرْآنَ وَتَعَلَّمَهُ وَعَمِلَ بِهِ أُلْبِسَ وَالِدَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا مِنْ نُورٍ ضَوْؤُهُ مِثْلَ ضَوْءِ الشَّمْسِ وَيُكْسَى وَالِدَاهُ حُلَّتَيْنِ لاَ يَقُومُ لَهُمَا الدُّنْيَا ، فَيَقُوْلاَنِ : بِمَ كُسِيْنَا هَذِهِ؟ فَيُقَالُ بِأَخْذِ وَلَدِكُمَا الْقُرْآنَ) الحاكم..... މާނައީ : قرآن އުގެނި އަދި އެއަށް عَمَلُ ކުރާމީހާގެ މައިންބަފައިންނަށް قِيَامَة ދުވަހު ނޫރުގެ ތާޖެއް އަޅުވާނެއެވެ. އޭގެ އަލިކަން އިރުގެ އަލިކަން ފަދައެވެ. އަދި މައިންބަފައިންނަށް ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗަކާ އަގުނުވާވަރުގެ ދެހެދުން ލައްވާނެއެވެ. ފަހެ އެދެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް މިހެދުން ލެވުނީ ކީއްވެގެންހޭ؟ ދެން ބުނެވޭނެއެވެ. ތިޔަދެމީހުންގެ ދަރިފުޅު قرآن އުގެނުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ވިއެވެ.

❁ **آخِرَة ދުވަހުން قرآن ގެ އަހުލުވެރިޔާއަށް قرآن شَفَاعَة ތެރިވުން:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (اقْرَءُوْا الْقُرْآنَ فَإِنَّهُ يأتي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيْعًا لِأَصْحَابِهِ).. مسلم. މާނައީ: ކަލޭމެން قرآن ކިޔަވާށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން قِيَامَة ދުވަހުން قرآن އާދޭ އެކިޔަވާމީހުންނަށް شَفَاعَة ތެރި ވާން އަންނާނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެހެންحَدِيْث އެއްގައިވެއެވެ. (الصِّيَامُ وَالْقُرْآنُ يَشْفَعَانِ لِلْعَبْدِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ) أحمد والحاكم. މާނައީ : ރޯދައާއި قرآنއާއި قِيَامَة ދުވަހުން އަޅާއަށް شَفَاعَة ތެރި ވާނެއެވެ. މިއެވެ.

❁ **قرآن ކިޔެވުމަށާއި قرآن ދިރާސާކުރުމަށް ޖަމާވުމުގެ ދަރުމަ:** رَسُولُ الله ‘ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ الله تَعَالَى يَتْلُونَ كِتَابَ الله وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمْ السَّكِينَةُ وَغَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمْ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمْ الله فِيمَنْ عِنْدَهُ) أبو داود : މާނައީ : الله ގެ ގެތަކުގެތެރެއިން ގެއެއްގައި (މިސްކިތެއްގައި) الله ގެ ފޮތް ކިޔަވާ دِرَاسَة ކުރަމުންދާނަމަ އެމީހުންކޮޅަށް ހަމަޖެހުން ފޭބި އަދި އެބައިމީހުންގެ މަތިކޮށް رحمة އެމީހުންނަށްވަށައިލާނެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން އެމީހުންގެ ވަށައިގަންނާނެއެވެ. އަދި اللهُ تَعَالَى އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައިވާ މަލާއިކަތުންގެ ތެރޭގައި އެކަލާނގެ އެބައިމީހުންގެ ذِكر ހުށަހަޅުއްވާނެއެވެ ބަޔާންކުރައްވާނެއެވެ. މިއެވެ.

ކިޔެވުމުގެ އަދަބުތައް: ابْنُ كَثِيْر ވިދާޅުވަނީ އަދަބުތަކާއި ބައެއްކަންތައްތަކެއް ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެގޮތުގައި އެއްނޫން ކަންތައްތަކެވެ. ✸ طَاهِرުވެގެންނޭ قرآن ގައި ހިފަހައްޓާ ކިޔަވާން. ✸ ކިޔަވާން ފެށުމުގެކުރިން ދަތް އުގުޅުން. ✸ ރީތި ހެދުމެއް ލައިގެން ތިބެފައި ކިޔަވާން. ✸ قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ތިބެފައި ކިޔަވާން. ✸ އުދުސްތަކާއި ކިޔަވާން ހުއްޓާލާފައިނުވާން. ✸ ކަނޑައިނުލާ ބަންދުކުރާ ހިތްވަރާއެކު ކިޔަވާން. ✸ ރަނގަޅު ވިސްނުމާއި حَاضِرކަމާއެކު ކިޔަވާން. ✸ وَعْد ގެއައިސްފައި ގޮތުން ކިޔަވާން އެދެވޭތަކަށް ދާން. އަދި وَعِيْدُ ގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވާނަމަ އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުގެ އެދިގެން ދުޢާ ކުރުން. ✸ مُصْحَف ހުޅުވާފައިވާއިރު ނުބެހުން. ✸ އަދި مُصْحَف މަތީ އަނެއްފޮތެއް ނުބާއްވަން. ✸ ކިޔަވާއިރު ބައިބައި ހިސާބު ކިޔަވާފައި އަނބުރާ އައިސް މިހެން ކިޔަވާން. އަދި ބައިބައިކޮށް ވިދާޅުވިދާޅުވަ ތެރެއިން ކިޔަވާން.

قرآن ކިޔަވާނީ ކިހިނެއް؟ نَبِيُّ الله‘ ގެ ކިޔެވުންތެރިކަމާމެދު أَنَس رَضِيَ الله عَنْه އާއި سُؤال ކުރެވުނެވެ. ދިގުކޮށް ކިޔަވާ ގޮތަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އޭގެ ފަހުން ކިޔަވައިދެއްވުން ހުށަހަޅުއްވައި ދިގުކޮށް ދެއްކެވިއެވެ. ބިސްމި ކިޔުއްވީ بِسم ވިދާޅުވުމުގައި ދިގުކޮށެވެ. بِسمِ الله ދިގުކޮށް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި الرَّحْمن ދިގުކޮށް ކިޔުއްވިއެވެ. އަދި الرَّحِيْم ދިގުކޮށް ކިޔުއްވިއެވެ. މިއެވެ. (البُخارى)

ކިޔެވުމުގެ ދަރުމަ ލިބުމަށް: إِخْلَاص ތެރިކަމާއެކު ކިޔަވާ ކަންތައްތަކަށް ދަރުމަ ލިބިދެއެވެ. ސިތް حَاضِر ކޮށްގެން އަދި ކިޔަވާއިރު ވިސްނައިގެން ކިޔަވާން ދަރުމަ އެވާގެ ކަމާއި ގުޅޭކަމަށެވެ. އެހެން އެކަށީގެންވާ ތަނެއްގައި ކިޔަވާތީ އިސްތިހާރު އިތުރުވެއެވެ.

ރަމަޟާނު ދުވަސްވަރުގައި ކިޔެވުން މުހިއްމު: نَبِيُّ الله ‘ ގެ أصحاب ބޭކަލުން އަބަދުވެސް ރަމަޟާނަށް ޚާއްޞަކޮށް قرآن ކިޔެވުމަށް خَاصّ ކުރައްވައެވެ. އެހެން އެމުސްލިމުން ރަމަޟާނުގައި قرآن خَتِمُ ކުރައްވައެވެ. އަދި ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. ތިންދުވަހުން އެއްފަހަރު قرآن خَتِمُ ކުރުން ނިޔަތްކުރައްވައި ވާހަކަ ވިދާޅުވިއެވެ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ١
ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ ٢ ٱلرَّحۡمَٰنِ
ٱلرَّحِيمِ ٣ مَٰلِكِ يَوۡمِ ٱلدِّينِ ٤ إِيَّاكَ نَعۡبُدُ وَإِيَّاكَ
نَسۡتَعِينُ ٥ ٱهۡدِنَا ٱلصِّرَٰطَ ٱلۡمُسۡتَقِيمَ ٦
صِرَٰطَ ٱلَّذِينَ أَنۡعَمۡتَ عَلَيۡهِمۡ غَيۡرِ ٱلۡمَغۡضُوبِ
عَلَيۡهِمۡ وَلَا ٱلضَّآلِّينَ ٧

سُوْرَةُ الْفَاتِحَة

މިސޫރަތަށް سُوْرَةُ الْفَاتِحَة އޭ ކިޔަނީ قرآن އެސޫރަތުން ފެށިގެންވާތީއެވެ. މިހެން قرآن ލިޔެވިފައިވާ مُصْحَفُ ން ފުރަތަމަ ލިޔެވެނީ އެސޫރަތެވެ. އަދި عِزَّة ވަންތަ الله ގެ ބަސްފުޅު ތިލާވަތްކުރަން ފުރަތަމަ ފެށެނީ އެސޫރަތުންނެވެ. ނަމަވެސް އެއީ قرآن ން އެއްކޮށް ބާވައިލެއްވި ތަނެއްނޫނެވެ. ބުނެވެނީ އެއީ مكيّة ސޫރަތެއްކަމަށެވެ. ނުވަތަ مَدَنِيَّة ސޫރަތެއްކަމަށެވެ. އެ ސޫރަތަށް فَاتِحَةُ الكِتَاب (ފޮތް ފަށާ ސޫރަތް) ކިޔައެވެ. އަދި أُمُّ الكِتَاب (ފޮތުގެ މަސްދަރު/އަސްލު) ވެސް ކިޔައެވެ. السَّبْعُ المَثَانِي (ތަކުރާރުކުރެވޭ ބޭބޭނުންވާ ހަތްއާޔަތް) މިނަމުވެސްކިޔައެވެ. سُوْرَةُ الْحَمْد (ޙަމްދަކީ تِعْرِيف އާއި ثناء ގެސޫރަތް) މިނަމުވެސްކިޔައެވެ. އަދި سُوْرَةُ الصَّلاَة (ނަމާދުގެ ސޫރަތް) މިނަމުވެސްކިޔައެވެ. އަދި الْوَاقِيَة (ރައްކާތެރިކުރާ ސޫރަތް) މިނަމުވެސްކިޔައެވެ. އަދި އެސޫރަތުގެ މާތްކަމާބެހޭ حَدِيث ތައް ވާރިދުވެގެން އައިސްފައި ވެއެވެ. އޭގެތެރެއިން ނަބިއްޔާގެ حَدِيْث ވެއެވެ. (الحَمْدُلِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِيْنَ هِيَ السَّبْعُ المَثَانِي وَالقُرْآنَ الْعَظِيْم الذَّى أُوْتِيْتُهُ) البخاری وأحمد. ރިވާކުރެއްވިއެވެ. މާނައަކީ: އެއީ الحَمْدُ لله رَبِّ الْعَالَمِيْنَ ކިޔާސޫރަތެވެ. އަދިއެއީ السَّبْعُ المَثَانِي އެވެ. އަދިއެއީ ތިމަންނަށް ދެއްވުނު ބޮޑުވެގެންވާ قرآن އެވެ. މިއެވެ.

① (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ) [އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުންނަށް ދުނިޔޭގައި رَحْمَة ލައްވާ އަދި آخِرَة ދުވަހުން مُؤْمِنُ ންނަށް خَاصّ ގޮތުގައި رَحْمَةُ ލައްވާ الله ގެ ނަންފުޅުން ފަށަމެވެ.] بِسْمِ އަކީ قرآن ގެ ކޮންމެސޫރަތެއް ފެށުމުގައި ލިޔެފައިވާ އެސޫރަތެއްގެ އާޔަތެއްނޫނެވެ. އަދި ފަށައިދިނުމެވެ. އަހަރެމެން ދުސޫރަތުގެ ދުވަސްތަކުގައި ތިލާވަތްކުރާ ގޮތުގައި ކިޔުމަކީވެސް تَوْبَة ސޫރަތްނޫން ތަކުރާރުކުރުން އަބަދުވެސް ކިޔުން مُسْتَحَبُّ ވާނެއެވެ. އަދި تَوْبَة ސޫރަތުގެފެށުމުގައި އޭގެ ކިޔުން مَكْرُوْه އެވެ. (الله) މި لَفْظ އަކީ عَلَم ނަމެކެވެ. ޛާތީ ނަމެކެވެ. خَاصّ ކޮށް ލެއްވިނަން الله އަށް ވުމަކީ އެ لَفْظ ން ނަންކިޔުއްވުމުގައި ދަންނަވާ ކަމެވެ. އެ لَفْظ ގެ އަސްލަކީ الإِلهُ އެވެ. حَذْف ވުމުގެ ކުރިން حَقُّ إِلهُ އަކަށް ނަމަވެސް އަދި بَاطِلُ إِلهُ އަކަށް ނަމަވެސް ކިޔައެވެ. ދެން އެންމެފަހުން حَقُّ إِلهُ އަށް އެކަނި ޚާއްޞަވުން عَامُّ ވިއެވެ. (الرَّحْمنِ الرَّحِيْمِ) މިދެ رَحْمَةُ މާނަދޭ ނަންފުޅުތަކެވެ. ދެނަންފުޅެވެ. الرَّحِيْم މިނަންފުޅަށް ވުރެ الرَّحْمن މިނަންފުޅުގައި رَحْمَةُ ގެމާނަ ގިނަވެއެވެ. އަދި الله تَعَالَى ގެ ނަންފުޅަކަށް މެނުވީ الرَّحْمن މިނަންފުޅު إِسْتِعْمَالُ ނުކުރެވެއެވެ.

② (الحَمْدُ لله) [އެންމެހައި ތަޢުރީފާ ޘަނާއެއް خَاصّ ވެ حَقُّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله تَعَالَى އަށެވެ.] الحَمْدُ މިބަސްފުޅަކީ ރިވެތި ސިފަތަކުގައި ހެޔޮކަންތައްތަކުގެ ގޮތުން إِخْتِيَارُ ގައި ދައްކާ مَدَح އާއި ثَنَاء އެވެ. الحَمْدُ މި لَفْظ އެކުލެވޭ ދިޔުމެވެ. އަދި شُكْرُ މި لَفْظ ދައްކަނީ ހިތާއި އަދި ދުލުންނާއި ގުނަވަންތަކުން އަދާކުރުމެވެ. شُكْرُ ކުރަނީ نِعْمَة އެއްގެ مُقَابِلُ ގައެވެ. އެހެންކަމުން الحَمْدُ މި لَفْظ އަކީ حَمْدُ އާއި ތަޢުރީފު ކުރުމާއި ޝުކުރުގެ މާނަ ހިމެނިގެންވާ ބަސްތަކެއްގެ لَفْظ އެކެވެ. نِعْمَة އެއްގެ مُقَابِلُ ގައި ނޫނަސްވެސް އެވެ. އެހެންވީމާ حَمْدُ އާއި شُكْرُ އެއް خَاصّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله تَعَالَى އަށެވެ.

(رَبِّ الْعَالَمِيْنَ) [އެއީ عَالَم ތަކުގެ ހައްދަވާ ބެލެހެއްޓެވި އިލާހަށް ވާ ސާހިބުވެރިޔާ ކަލާނގެއެވެ.] الرَّبُّ މިބަސްފުޅަކީ الله ގެ ނަންފުޅުތަކުގެތެރެއިން ނަންފުޅެކެވެ. ނަމަވެސް އިޟާފަ ނުކޮށް އެކަލާނގެ ފިޔަވާ އެހެން ބަޔަކަށް ނުކިޔެވޭނެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް ގޭގެ رَبُّ އެބަހީ ގޭގެވެރި ސާހިބާއެވެ. الرَّبُّ ގެމާނައަކީ ހުރިހާ އެއްޗެއްގެ ވެރިޔާއެވެ. الرَّبُّ އެއީ އަސްލު ގޮތުން ސާހިބާއެވެ. السَّيِّد އެވެ. الرَّبُّ އެއީ ހެއްދެވިކަލާނގެ إِصْلاَحُ ކުރާ އަދި تَدْبِيْرُ ކުރާ ކަލާނގެއެވެ. الرَّبُّ އަކީ އިބާދަތްކުރާ ކަލާނގެއެވެ. الْعَالَمِيْنَ އަކީ عَالَم ގެ ޖަމްޢެވެ. عَالَم އަކީ الله ފިޔަވައި އުފެއްދެވި ހުރިހާ އެއްޗެކެވެ. عَالَم އަކީ ބައިބައި ވަކިވަކި އެއްޗެހިއެވެ. އެއީ އިންސާނުން – ޖިންނުން – މަލާއިކަތުން – شَيْطَانُ ން މިއެވެ.

③ (الرَّحْمن الرَّحِيْم) [ދުނިޔޭގެ ކަރުނަވަންތަ ރަޙްމަތްތެރިއެވެ.] ވީ الله ﷻ އެއްކަލަ عَالَم ތަކުގެ رَبُّ ގެ ސިފަފުޅު ޙައްޤުވެގެންވާން ކަލާނގެ حَضْرَة އަށް ބަރަކާތްތެރިވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އެހެނީ الرَّحْمن الرَّحِيْم އަކީ ގެނުވާ ރަޙްމަތްފުޅު ވަސީލައެވެ. އެކަމުން ބަރަކާތްތެރިވާ ކަލާނގެ رَحْمَةُ އަށް އެދިވަޑައިގަތުން ހިތްވަރުދެއެވެ. މިނަށްވުރެން ކަލާނގެއަށް ކިޔަދެވިފައިވާން ދަރުބާރުގައި އިތުރުކުރެއްވިއެވެ.

④ (مَلِكِ يَوْمِ الدِّيْنِ) [އެއީ ހިސާބު ބަލާ ދުވަހުގެ ކަލާނގެއެވެ.] އެއީ ކަލާނގެ ވެރިކަން ކަށަވަރުވެގެންވާ އަދި ذَاتُ ގެތެރެއިން ފާހަގަކުރައްވައެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. يَوْمِ الدِّيْن އަކީ لله ﷻ ކަލާނގެ އިބާދަތްކުރާ ހިސާބު ބަލާ ދުވަސް ދުވަހެވެ.

⑤ (إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِيْنُ) [އަޅުގަނޑުމެން އިބާދަތްކުރަނީ ދަރަންނަވާ ހަމައެކަނި ކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ވަސީލަތްތެރި އަދަދުނަމަވެސް ހަމައެކަނި ކަލާނގެ حَضْرَة ންނެވެ.] އިބާދަތް ވެސް ވާގޮތް ގޮތުން އިބާދަތް خَاصّ ކުރަނީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެއަށެވެ. އަދި ވެއްޖެއެއްގެ ގޮތުންވެސް އިބާދަތް خَاصّ ކުރަނީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެއަށެވެ. ހަމައެކަނި ކަލާނގެ ވަހުމަކާ އިބާދަތް ކުރަނީ ހަމައެކަނި ކަލާނގެ حَضْرَة ން މިގޮތުގެ އިބާދަތް ވެގެންނުދެވެ. (الْعِبَادَةُ އަކީ އިބާދަތް) އެއީ ނިކަމެތިވެ ގޮތުގައި

ނިކަމެތިވުމުގެ ނިހާޔަތެވެ. شَرِيْعَةُ ގެ اصْطِلاَحُ ގައި އެއީ ލޯބިވުމާއި ބިރުވެތިވުމާއި އުއްމީދުކުރުމާއި ފަދަ ކަންކަމުގެ ޖުމްލައެވެ. މިއާއެކު ޢިބާދަތުގެ ތެރެއަށް ދުޢާކުރުމާއި ހުރިހާ ކަމެއް ވަދެއެވެ. ابن عَبَّاس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ތިބާގެ އަރިހުން އެހީތެރިކަން އެދި ދަންނަވަމެވެ. އެކަލާނގެ ربُّ އެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުންކަން ކުރުމަށް އެހީތެރިކަން ދެއްވާނީ އެކަލާނގެ حَضْرَة އެވެ. އެހެން އެހީއަކަށް ބަރޯސާވާކަށް ނުޖެހެއެވެ. وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ އަކީ އެކަލާނގެ ރަސްކަމާއި ވެރިކަމާއި ބާރާއި އެކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއްގެ حَضْرَة ށެވެ. މިއެވެ.

⑥ (اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ) [އެކަލާނގެ ސީދާމަގުގައި ތިމަންމެންނަށް މަގުދައްކަވާށެވެ.] هِدَايَةُ އަކީ މަގުދެއްކުމާއި ތަރުބިއްޔަތުކުރުމެވެ. އަދި هِدَايَةُ تَوْفِيْقُ ދެއްވުމެވެ. އެކަމަކީ الله އަށް خَاصّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި މިއީ މަގުދެއްކުމާއި ވަޒަންކުރުމުގެ މާނައެވެ. (إِنَّكَ لاَ تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلَـكِنَّ اللهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ...) މިއާޔަތު ބާވައިލެއްވުނީ އަބޫޠާލިބުގެ މައްސަލައިގައެވެ. މާނައަކީ: (رَسُولُ الله އެވެ.) ތިބާއަށް ލޯބިވާ ކޮންމެ މީހަކަށް ތިބާއަށް މަގު ދެއްކޭނެ ކަމެއް ނެތެވެ. އެކަމަކު الله އެކަލާނގެ ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު އެކަލާނގެ މަގުދައްކަވައެވެ. މިއެވެ. هِدَايَةُ ގެ އަނެއް މާނައަކީ هِدَايَةُ الدِّلاَلَةِ وَالإِرْشَاد އެވެ. އެއީ މަގުދައްކައިދިނުމާއި إِرْشَاد ދެއްވުމުގެ هِدَايَةُ އެވެ. މަގުދެއްކުމެވެ. އެއީ ނަބީބޭކަލުންނާއި އެބޭކަލުންނަށް تَبَعَ ވެވަޑައިގަތް عَالِمُ ންނާއި އެފަދަ މީހުން دَعْوَةُ ދެއްވުމުގެ ވަސީލަތް ނިސްބަތްވާ هِدَايَةُ އެވެ. މަގުދެއްކުމެވެ. (وَإِنَّكَ لَتَهْدِي إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) މިއާޔަތުގައި މިއުޅޭނީ މިބާވަތުގެ هِدَايَةُ ގެ މާނައެވެ. އަދި ތިބާ ހަމަކަށަވަރުން ސީދާ މަގަށް މަގުދައްކަވަނީއެވެ. މިއެވެ. هِدَايَةُ ގެ ދެބައިވެރިކަމުގެ ތެރެއިން تَوْفِيْقُ ދެއްވުމަކީ الله އެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބޮޑު ރަޙްމަތުގެ ތެރެއިން ބާރުދެއްވުމެވެ. ޙައްޤުގެ މަގަށް ދެވުމަށާއި އެކަލާނގެ ކިބައިން ސީދާމަގުގެ މަގުދެއްކުމުގެ ތެރެއިން ބައެއް ކަންކަމަށް ވެސް މިއިން މުރާދުކުރެވެއެވެ. މިއީ ޙަޤީޤީ އިސްލާމްދީނެވެ.

⑦ (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ) [މާނަ: އެބޭކަލުންނަށް ނިޢުމަތް ދެއްވި ބޭކަލުންގެ މަގެވެ.] އެއީ (وَمَنْ يُطِعِ اللهَ وَالرَّسُولَ فَأُوْلَـئِكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيِّينَ وَالصِّدِّيقِينَ وَالشُّهَدَاءِ وَالصَّالِحِينَ وَحَسُنَ أُوْلَـئِكَ رَفِيقاً) މިއާޔަތުގައި ނަބީބޭކަލުންނާއި صِدِّيْقُ ންނާއި شَهِيْدُ ންނާއި صَالِحُ ންނެވެ. އެކަމާ މާނައަކީ الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހުން الله އެބޭކަލުންނަށް نِعْمَة ދެއްވި ނަބީބޭކަލުންނާއި صِدِّيْقُ ންނާއި شَهِيْدُ ންނާއި صَالِحُ ންނާއި އެކުގައެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަކީ ކިހާ ރަނގަޅު ރަފީޤުންތަކެއްތޯއެވެ. މިއެވެ.

(غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ) [އެކަލާނގެ ކޯފާ ލިބިގެންވާ މީހުންގެ މަގު ނޫނެވެ.] އެއީ ޔަހޫދީންނެވެ. އެމީހުން ޙައްޤު ދަނެ ޙައްޤު ދޫކޮށްލިއެވެ. އެހެންކަމުން

الله ގެ ކޯފާއަށް ޙައްޤު ވިއެވެ. أَحْمَدُ އާއި ابْنُ مَاجَة ރިވާކުރައްވާފައިވާ ޞައްޙަ ޙަދީޘެއްގައި ވެއެވެ. نَبِيُّ الله ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (ما حسدتكم اليهود على شيئ ماحسدتكم على السلام والتأمين) (އިބްނު މާޖާ ރިވާކުރެއްވިއެވެ.) ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމްކިޔުމާއި އާމީން ކިޔުމަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް حَسَدَ ކުރާހާ يَهُوْدِي ންނަށް އެހެން ކަމަކަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް حَسَدَ ނުކުރެއެވެ. މިއެވެ.

(وَلاَ الضَّـــالِّينَ) [އަދި މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންގެ މަގު ނޫނެވެ.] އެއީ نَصَارَى ންނެވެ. އެހެނީ نَصَارَى ންނަކީ ދީން ނުދަނެ ޙައްޤު ދޫކޮށްލި ބައެކެވެ. عِيْسَى عليه السلام އާއި މެދު އެމީހުން ވަނީ ބޮޑުވެގެން ގޯސް ގޮތްތަކަށެވެ. آمِيْن މިއަކީ ދުޢާގެ ފަހުން ކިޔާ ލަފްޒެކެވެ. އެކަލާނގެ އިޖާބަ ދެއްވާށެވެ. މިއެވެ.

سُوْرَةُ الْمُجَادَلَة

① (قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا) [މާނަ: އެކަމަނާގެ ފިރިމީހާގެ ކަންތައްތަކާއި ގުޅޭ ގޮތުން ތިބާ ކައިރީ ޒުވާބުކުރާ އަންހެނާގެ ބަސް الله އައްސަވައިފިއެވެ.] އަދި އެކަމަނާ ފިރިމީހާގެ ކިބައިން ލިބުނު ކަންތައް ބުނުމަށް ދެން އައެވެ. (وَتَشْتَكِي إِلَى اللهِ) [އަދި الله تَعَالَى ގެ حَضْرَة އަށް ޝަކުވާ ދަންނަވަމުންނެވެ.] عَائِشَة ގެ ފަރާތުން އައިސްފައިވާ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ހުރިހާ އަޑެއް އައްސަވާ އެކަލާނގެއަށް ޙަމްދު ލިބިވޮޑިގަންނަވައެވެ. خولة بنت ثعلبة ގެ ބަސް އަހާފައިވާ ޙާލު ޝަކުވާ ދަންނަވަން އައެވެ. އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވި ބަސް ގެ ބައެއް އަހާ ނުލިބުނެވެ. އެކަމަނާ ރަސޫލާއާ ވާހަކަ ދެއްކީއެވެ. އަދި އެކަމަނާގެ ފިރިމީހާގެ ޝަކުވާ رَسُولُ الله ، ގެ ކުރިމަތީގައި ދަންނަވަމުން ދިޔައެވެ. އެކަމަނާ ދަންނަވާލިއެވެ. އޭ رَسُولُ الله އޭނާ މަގޭ ފިރިމީހާގެ ކުދިން ލިބިދިނީ އަހަރެން ބޮޑެތި ޙާލަތުގައި ދޫކޮށްލިއެވެ. ދެން މަގޭ ފިރިމީހާ އަހަރެންނާ ދުރުވެއްޖެއެވެ. އޭ الله އެވެ! މިއީ އަހަރެން ތިބާގެ ޙަޟްރަތަށް ޝަކުވާ ދަންނަވައިފީމެވެ. عَائِشَة ވިދާޅުވިއެވެ. މި އާޔަތްތަކާއި جِبْرِيل ވަޑައިގެން ބާވައިލެއްވީ އެކަމަނާ ދަންނަވަމުން ހުއްޓައެވެ. އެއީ (قَدْ سَمِعَ اللهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا) މިއެވެ. އެކަމަނާގެ ފިރި ކަލޭގެފާނަކީ أوس بن الصَّمات އެވެ. އެއީ انصارى ބޭކަލެކެވެ. (وَاللهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَا) [އަދި الله ތިޔަދެމީހުންގެ مُرَاجَعَة އައްސަވާ ވޮޑިގަންނަވައެވެ.] (އެއީ رَسُولُ الله ، އާއި خولة އާއި ދެމެދު ކުރެއްވި ވާހަކަދެއްކެވުމެވެ.)

② (الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އަނބިންނަށް ظِهَارُ ކުރާ މީހުންނެވެ.] ظِهَارُ އަކީ ފިރިމީހާ އަނބިމީހާއަށް "ކަލޭ އަހަރެންނަށް އަހަރެންގެ މަންމަގެ ބުރަކަށި ފަދައެވެ." ބުނުމެވެ. އެއީ ޖާހިލިއްޔަތު ޒަމާނުގައި އަނބިމީހާ ވަރިކުރާ ގޮތެކެވެ. އެއީ ބޮޑު ކުށެކެވެ. އަދި ظِهَارُ ކުރުމަކީ ޙަޤީޤަތާ خِلاَف ބަހެކެވެ. (مَا هُنَّ أُمَّهَاتِهِمْ) އެމީހުން ކިޔާފަދައިން އެމީހުންގެ އަނބިން ކަމަކު

ترتيبها ٥٨

سُورَةُ المُجَادَلَة

آياتها ٢٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قَدْ سَمِعَ ٱللَّهُ قَوْلَ ٱلَّتِي تُجَٰدِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِيٓ إِلَى ٱللَّهِ
وَٱللَّهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَآۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعُۢ بَصِيرٌ ١ ٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ
مِنكُم مِّن نِّسَآئِهِم مَّا هُنَّ أُمَّهَٰتِهِمْۖ إِنْ أُمَّهَٰتُهُمْ إِلَّا ٱلَّٰٓـِٔي
وَلَدْنَهُمْۚ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنكَرًا مِّنَ ٱلْقَوْلِ وَزُورًاۚ وَإِنَّ
ٱللَّهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ٢ وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ
لِمَا قَالُواْ فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّاۚ ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ
بِهِۦۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ٣ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ
مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَآسَّاۖ فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ
مِسْكِينًاۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُواْ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦۚ وَتِلْكَ حُدُودُ ٱللَّهِۗ
وَلِلْكَٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ٤ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ كُبِتُواْ
كَمَا كُبِتَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْۚ وَقَدْ أَنزَلْنَآ ءَايَٰتِۭ بَيِّنَٰتٍۚ وَلِلْكَٰفِرِينَ
عَذَابٌ مُّهِينٌ ٥ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا
عَمِلُوٓاْۚ أَحْصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ٦

ނުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަދާ ދޮގެކެވެ. މިބަސްފުޅުން އަންގަވާ މާނަ އަކީ މައިމީހާ ހަމަކަށަވަރު މިންވަރުގައި ބޮޑުކަން ކަލޭ އެމީހުން ނަސޭހަތްތެރިވެވޭ ދެކޭ ކަމެވެ. (إِنْ أُمَّهَاتُهُمْ إِلاَّ اللاَّئِي وَلَدْنَهُمْ) އެބައިމީހުން ބަނޑުން އަބުރާ ވިހެއި އަންހެނުން މެނުވީ އެމީހުންގެ މަންމައިން ނުވެއެވެ. (وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَراً مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ظِهَار ކުރާމީހުން އެމީހުންގެ އަބަސް އެބުނަނީ ބަސް އިންކާރު ކުރެވޭ ނުބައި ބަހެކެވެ. شَرْيْعة އިންކާރު ކުރާ ހަރާމް ނުބައި ބަހެކެވެ. އެއީ އޭނާ جِمَاع ވެ އަންބަފުޅު އެއީ މަރުގެ މަންމަ ހަމަހަމަ ކަމުގައި ބަލާ ބަލަން މިންބަރުގައި އަންގާ މަންމައާ އަންނަ ބަދަލުގައި إِهَانَة ކުރި ކަމުގައި ދެކެވެނިވިއެވެ. އަދި އެއީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ. (وَإِنَّ اللهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ގިނަގިނައިން عَفُوء ކުރައްވާ ފާފަ ފުއްސަވާ ބޮޑުގުނަ ކުރެއްވޭނެއެވެ. މިހެން ވުމާ مُنْكَرُ ވަކާލުން ސަލާމަތް ވުން ގޮތުން އެކަމުގެ އެކަމާއި كَفَّار ވެސް ދައްކައެވެ. އެވަރަކަށް ދިނުން ވުރެ ހިފައެވެ.

③ (وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا) އަދި ފިރިމީހާގެ އަނބިން ظِهَار ކުރުމަށްފަހު އެބުނި ބަހުން ރުޖޫޢަވެ جِمَاع ވުމަށް قَصْدُ ކުރުމުން ދަންނަނީއެވެ. (فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ) ވަތަ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުން އޭނާގެ މައްޗަށް ވާޖިބެވެ. އެއީ އަންހެނަކު ނުވަތަ ފިރިހެން އަޅަކާ ހަމަހަމައެވެ. އެއީ އަބުރު ބޮޑު ކަމެކެވެ.

(مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا) އެދެމީހުން جِمَاعُ ވުމުގެ ކުރިން- ވަތަ كَفَّاره ދީފައި މެނުވީ ظِهَار ކުރި ފިރިހެނަކަށް އަނބިމީހާ އާ އެކުގައި جِمَاع ވުން ހުއްދަ ނުވެއެވެ. (ذَلِكُمْ) [އެ حُكْم އަކީ](تُوعَظُونَ بِهِ) ކަލޭމެން ظِهَار ނުކުރުމަށް ނަސޭހަތް ދެއްވުމުގެ ގޮތުން އެކަލާނގެ އަމުރުކުރައްވާ ކަމެކެވެ. (فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَّا) ވަތަ މިނިވަން ކުރާނެ އަޅެއް ނުފެނިއްޖެނަމަ – (އެއްގެ މީރާސްގައި އަޅަ ނިކަމެތިކަން ނުވަތަ ، ނުވެވި އަގެއް މިނިވަން ނިކަމެތިކޮށްލުމަށް، އަޅަކު މިނިވަން ނުކުރެވިއްޖެނަމަ ދެމަސް ދުވަސް) ދުނިޔޭގައި جماع ވުމުގެ ކުރިން ވަރުވަރުގައި ދަރުމަ ދުވަހު ހޮނިހިރު ހަވާލެވެ. شَرْعِي عُذْرُ އެއް ނެތި ދެދުވަސް ގަދަކަމުން އިޤުނާޔު ގޮތުން ފުރަމާން ދުވަހުކަ ރޯދަ ހިފުމެވެ. އަދި ހިނގަދާ جماع ވެފައިވާ އަދި ދުވަހު ވެފައި ތިބޭ ފަރާތްތަކުން ހިފުމުވެ. (فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ) ވަތަ ވިދުވޭގެ ދުވަހުގެ ރޯދަ ހިފޭން ހިފުން ކުރިއަށް ނުވާތިކަމުގެ ވަރު ދަންނަނީއެވެ. (فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِيناً) ވަތަ އަށްފަހު ފަސްދުވަސް ވަރު ކާނާދިނުމުގެ ކަފާރާއެވެ. އެއީ ކާނާގެ މިސްކީނަކަށް صَاعُ އެއްގެ ދަބަރު އަބޮޑު. ގަދަނާގެ ނަލަ ކާބޯތަކެތި ނަލަ ކާއިނާގެ ނަލަ ނުވެ އަރާ އެގޮތަށް ކާނުމެވެ. އަދި އެއާނުކުރާ ބަނޑު ބޮޑުވެ ކާބޯނާ އެގޮތް ވަރަކު ދިނުން ވަގުތުގަ ވަކިވަކިން ދިނުމުގެ ގޮތުން. (ذَلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللهِ وَرَسُولِهِ) [އެއީ ކަލޭމެން الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މުއުމިނުން ވުމަށްޓަކައެވެ.] އެބަހީ މި حُكْمُ މާތްކޮށް ވަކާލަތް ވުމަށް ދ حُكْمُ މާތް الله ކަރުގެ حُكْمُ އެއީ ކަލޭ ކަލޭމެން ދަންނަން އެކަލާނގެ شَرْعُ ކަމުގެ ގޮތެން ދަންނަން މުއުމިނުންވުމަށްޓަކައެވެ. ދަންނަކަމުން އެކަލާނގެ شَرِيْعَة ގައި ކަނޑައެޅުއްވި ގޮތަށް عَمَلُ ކުރުމުގެވެ. އަދި އެކަނޑައެޅުއްވުމާ ނުހަދާކުރުމެވެ. އެދެމީހުންބައި ބަޔަކު ނޫނެގުޅު ظِهَار ވަރު ނުބައިބަސް ބަސްބުނުން ކަލޭމެން ދޫކޮށް އެކަލާ އެބަލާނެރިނު ހުރެވެ. (وَتِلْكَ) އަދި އެ حُكْمُ އާއި (حُدُودُ الله) الله ގެ حَدُّ ތަކެވެ. ވަތަ ކަލާނގެ އެކަލާނގެ ކަނޑައަޅުއްވި حَدُّ ތައް ފަހަނަޅައި ނުދެވޭނެއެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ظِهَار ކުރުމަކީ އަދިވެސް އެކުރު ބަލާ އެކަލާނގެ ބޮޑަށް ކުރިމަތިލުމެވެ. އަދި ބޮޑު ނުބައިކަމެވެ كَفَّارَه އަދި عَفُوء ކުރެއްވުމެއް ފަދަ ފައިދާއެއް حَاصِلُ ވުމަށް ގޮތެއް ކުރެވޭނީ ސަޙީޙު ތައުބާއަކުން އެކަމެވެ. (وَلِلْكَافِرِينَ) [އަދި ކާފިރުންނަށް ވާނީ] އެބަހީ الله ގެ حَدُّ ތައް ފަހަނަޅައި ކާފިރުވާނުވާނުބައި (عَذَابٌ أَلِيمٌ) ވޭންދެނިވި عَذَاب އެވެ.

⑤ (إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އިދިކޮޅު ހަދާމީހުން ހަމަކަށަވަރުން] كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) އެމީހުންގެ ކުރީގެ އުންމަތްތަކުގެ މީހުން ނިކަމެތިކުރެވުނު ފަދައިން ނިކަމެތިކުރެވޭނެއެވެ.

⑥ (يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللهُ جَمِيعاً) [اللهُ تَعَالَى އެއްކޮށް مَحْشَرُ ކުރައްވާ ދުވަހު] އެދުވަހުން އެކަލާނގެ ބޭނުންތެރިވެފައި އެއްބާރުލުމެއް ގައި އެކަލާނގެ ދީނުގެ ގޮތުން ވަކިކޮށްލާނެއެވެ. (فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا) [ވަތަ އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ޚަބަރު ދެއްވާނެއެވެ.] އެއީ ދުނިޔޭގައި ކުރެއްވި ހުރި عَمَلُ ތަކެއް ގޮތެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ

أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟ ۖ ثُمَّ يُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوا۟ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نُهُوا۟ عَنِ ٱلنَّجْوَىٰ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا۟ عَنْهُ وَيَتَنَٰجَوْنَ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَإِذَا جَآءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ ٱللَّهُ وَيَقُولُونَ فِىٓ أَنفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا ٱللَّهُ بِمَا نَقُولُ ۚ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا ۖ فَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا تَنَٰجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْإِثْمِ وَٱلْعُدْوَٰنِ وَمَعْصِيَتِ ٱلرَّسُولِ وَتَنَٰجَوْا۟ بِٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا ٱلنَّجْوَىٰ مِنَ ٱلشَّيْطَٰنِ لِيَحْزُنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَلَيْسَ بِضَآرِّهِمْ شَيْـًٔا إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِ ۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا۟ فِى ٱلْمَجَٰلِسِ فَٱفْسَحُوا۟ يَفْسَحِ ٱللَّهُ لَكُمْ ۖ وَإِذَا قِيلَ ٱنشُزُوا۟ فَٱنشُزُوا۟ يَرْفَعِ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنكُمْ وَٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْعِلْمَ دَرَجَٰتٍ ۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١١﴾

ހެއްކަމަށް حجة ޤާއިމުކޮށް ދެއްކެވުމަށްޓަކައެވެ. (أَحْصَاهُ الله) (އެއްވެސް ކަމެއް ދޫނުކުރައްވާ) الله ގުނުއްވާފައި ހުރެއެވެ. (وَنَسُوه) އަދި (އެމީހުން އެކަންތައްތައް ހަނދާން ނެތިފައި) ހުރެއެވެ. އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ލިޔުއްވާފައިވާ ފޮތުގައި حاضر ވެގެންވާނެއެވެ. (وَالله عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٍ) އަދި الله އީ ހުރިހާ ކަމެއް ބައްލަވާ ހުރިހާ ތަކެއްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(7) (أَلَمْ تَرَ أَنَّ الله يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الأَرْضِ) [އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ހުރިހާ އެއްޗެއް الله ދެނެވޮޑިގެންވާކަން ކަލޭގެފާނު ނުދެނެވޮޑިގަންނަވަނީތޯއެވެ.] އެކަލާނގެ އެއްޗެއް ނޭނގިވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. (مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوَى ثَلاَثَةٍ) ތިންމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަދައްކާ ޖަމާޢަތެއް ނުވެއެވެ. (إِلاَّ هُوَ رَابِعُهُمْ) އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހަތަރުވަނައެއްގެ ގޮތުގައި (އެބަހީ އެމީހުންގެ ވާހަކަ އަޑުއައްސަވައި ދެނެވޮޑިގެން) ނުވާނަމައެވެ. (وَلاَ خَمْسَةٍ إِلاَّ هُوَ سَادِسُهُمْ) [އަދި ފަސްމީހުން ސިއްރުން ވާހަކަދައްކާ ޖަމާޢަތެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ހަވަނައެއްގެ ގޮތުގައި ނުވާނަމައެވެ.] މިހެން الله تَعَالَى ހަމައެކަނި ތިން އަދި ފަސް ދެންނެވީ ހާދިސާއެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. ކީއްވެތޯ ބުނެފައިނުވަނީ ދެމީހުން ނުވަތަ ހަތަރުމީހުން ކަމުގައިވެސް ވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (وَلاَ أَدْنَى مِنْ ذَلِكَ وَلاَ أَكْثَرَ) އަދި އޭގެ ވުރެ މަދު ޢަދަދަކުން ނުވަތަ ގިނަ ޢަދަދަކުން ސިއްރުން ބައްދަލުވާ މީހުންވެސް ނުވެއެވެ. (إِلاَّ هُوَ مَعَهُمْ) އެކަލާނގެ އެމީހުންނާއި އެކުގައި ނުވާނަމައެވެ. އެބަހީ ކޮންމެ عَدَد އެއްގެ ބައްދަލުވުމެއްގައި އެކަލާނގެ އެކުގައި ވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ޢިލްމުގެ ގޮތުންނެވެ. (أَيْنَ مَا كَانُوا) އެމީހުން ކޮންތާކު ހުއްޓަސް (ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ) ދެން އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް خَبَرُ ދެއްވާނެއެވެ. (بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ) [قِيَامَةِ ދުވަހުން އެމީހުން ކުރި عَمَلُ ގެ] އެއީ އެމީހުންގެ ސިއްރު ޢަމަލުތަކުގެ ވާހަކަ އެކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެކަންތައްތަކުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރައްވާނެއެވެ.

(8) (أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوَى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ) [ސިއްރުން ވާހަކަދެއްކުމުން ނަހީކުރެވުނު މީހުން ދެން އެކަމަށް إِعَاد ވާކަން ކަލޭގެފާނު ނުދެކެވަޑައިގަތީތޯއެވެ.] އެއީ ޔަހޫދީން ރަސޫލާގެ ޒަމާނުގައި މުސްލިމުންގެ ކައިރީގައި ސިއްރުން ވާހަކަދައްކަމުންދިޔައެވެ. އެގޮތަށް ސިއްރުން ވާހަކަ ދައްކާއިރު މުސްލިމުން ބަލައިލާ ބަލައިލާ ހުރެއެވެ. އެހެންވެ الله تَعَالَى ވަނީ އެމީހުންނަށް އެކަން ނަހީކުރައްވާފައެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަމަށް ރުޖޫޢަވެއެވެ. (وَيَتَنَاجَوْنَ بِالإِثْمِ) [އެމީހުން ފާފަވެރިކަމުގައި ސިއްރުން ވާހަކަދައްކައެވެ.] އެބަހީ ދޮގުހެދުމާއި ގޯސް ކަންތައްތަކާއި

މުސްލިމުންގެ ގާތުގައި مؤمن ންނަށް غِيْب ގައި އަނިޔާވާ ކަންތައްތަކެވެ. (وَالْعُدْوَانِ) އަދި مؤمن ންނަށް عَدَاوَة ކުރުމުގައެވެ. (وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ) އަދި رَسُول އަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމުގައި (وَإِذَا جَاءُوكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ الله) [އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައިސް އެއްގޮތަކަށް އެމީހުން ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ކުރެއެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް ސަލާމް ކުރައްވާ ގޮތަކަށް ނޫނެވެ.] އެމީހުން ބުނެއެވެ. السَّامُ عَلَيْكَ މިފަދައިންނެވެ. އެމީހުން ބޭނުންކުރަނީ ނުބައި ސަލާމް ކުރުމެވެ. އެބަހީ މަރު ކަމުގައި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (السَّامُ މާނައީ މަރެވެ.) ދެން نَبِيُّ الله އެމީހުންނަށް ޖަވާބު ދެއްވީ وَعَلَيْكُم މިފަދައިންނެވެ. (وَيَقُولُونَ فِي أَنْفُسِهِمْ) [އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުގައި ބުނެއެވެ.] (لَوْلاَ يُعَذِّبُنَا الله بِمَا نَقُولُ) [އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި ބުނެއެވެ. އަހަރުމެން ބުނާ ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން އަހަރުމެންނަށް الله ޢަޛާބު ނުދެއްވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ؟] އެބަހީ مُحَمَّد ގެ ނަބީކަން حَقُّ ނަމަ އަހަރުމެން ބުނާ ބަސްތަކުގެ ސަބަބުން الله އަހަރުމެންނަށް عَذَابُ ދެއްވީހެވެ. އެބަހީ ބުނެއެވެ. އެމީހުން ނަބިއްޔާގެ ޖަވާބުގައި ވިދާޅުވި وَعَلَيْكُم މިބަސް ވިދާޅުވުމުން އަހަރުމެން ހަލާކުވީހެވެ. (حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ) [އެމީހުންނަށް ނަރަކަ ފުދެއެވެ.] އެބަހީ މިހާރު އަވަހަށް ދެވޭ عَذَابُ ގެ ބަދަލުގައި ނަރަކަ ފުދޭނެއެވެ. (يَصْلَوْنَهَا) އެމީހުން އޭގައި ވަންނާނެއެވެ. (فَبِئْسَ الْمَصِيرُ) އެއީ ގޮސް ނިމޭ ނުބައި ތަނެކެވެ. އެތަނީ ކިހާ ނުބައި ތަނެއްތޯއެވެ.

⑨ (يأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلاَ تَتَنَاجَوْا بِالإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَةِ الرَّسُولِ) [[illegible] ([illegible]) [illegible] عَدَاوَة [illegible]. (وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ وَالتَّقْوَى) [illegible] تَقْوَى [illegible]. (وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ) [[illegible] الله [illegible] مَحْشَرُ [illegible].] [illegible] عَمَلُ [illegible].

⑩ (إِنَّمَا النَّجْوَى) [illegible] عَدَاوَة [illegible]. (مِنَ الشَّيْطَانِ) [illegible] شيطان [illegible]. [illegible]. (لِيُحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا) [illegible]. (وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئاً) [illegible] شيطان [illegible] حَقِيقَةُ [illegible]. (إِلاَّ بِإِذْنِ اللهِ) الله [illegible] (وَعَلَى اللهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ) [[illegible] الله [illegible] مُؤْمِنُ [illegible] وَكِيلُ [illegible].] [illegible] شيطان [illegible] الله [illegible] حَضْرَة [illegible]. [illegible]. بُخَارِي [illegible] مُسْلِم **[illegible]** ابْنُ مَسْعُود **[illegible].** نَبِيُّ الله ، حَدِيث [illegible]. (إِذَا كُنْتُمْ ثَلاَثَةً فَلاَ يَتَنَاجَى اثْنَانِ دُونَ الثَّالِثِ فَإِنَّ ذَالِكَ يُحْزِنُهُ) **[illegible].**

⑪ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ) [[illegible].] [illegible] الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى [illegible]. [illegible] قَتَادَةُ [illegible]. أَصْحَابُ [illegible] نَبِيُّ الله ، [illegible]. (فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللهُ لَكُمْ) [illegible] الله [illegible]. [illegible]. [illegible] ذِكْرُ [illegible] خُطْبَة [illegible] حَقُّ [illegible]. [illegible] عَامُّ مَجْلِس [illegible] قَوَاعِدُ [illegible]. نَبِيُّ الله ، حَدِيث [illegible]. (لاَ يُقِيمُ الرَّجُلُ الرَّجُلَ مِنْ مَقْعَدِهِ ثُمَّ يَجْلِسُ فِيهِ وَلَكِنْ تَفَسَّحُوا وَتَوَسَّعُوا) [illegible]. (وَإِذَا قِيلَ انْشُزُوا فَانْشُزُوا) [illegible] علمى [illegible]. (يَرْفَعِ اللهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ) [illegible] علم [illegible] أهل [illegible] الله [illegible]. [illegible]. ([illegible] لفظ [illegible]) [illegible] جمع [illegible] الله تعالي [illegible]. [illegible]. مجلس [illegible].

⑫ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَةً) [illegible]. [illegible] رَسُول [illegible] صدقاة [illegible]. [illegible] بَاطِلُ [illegible] أَهْلُ [illegible] نَبِيُّ الله ، [illegible]. [illegible] مُؤْمِنُ [illegible]. [illegible] صدقاة [illegible]. [illegible] الله تعالي [illegible]. [illegible]. (ذَلِكَ [illegible] صدقاة [illegible] (خَيْرٌ لَكُمْ وَأَطْهَرُ) [illegible] طَاهِرُ [illegible]. [illegible] الله [illegible]. (فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ) [illegible] صدقاة [illegible] صدقاة [illegible]. [illegible] الله تعالي [illegible] رَحْمَة [illegible].

⑬ (أَأَشْفَقْتُمْ أَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ) [illegible] صدقاة [illegible]. مُقَاتِلُ [illegible]. [illegible] مَنْسُوخُ [illegible]. (فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُوا) [[illegible]]— [illegible] صدقات [illegible]. (وَتَابَ اللهُ عَلَيْكُمْ) [الله [illegible] تَوْبَة [illegible].] [illegible] مَنْسُوخُ [illegible]. (فَأَقِيمُوا الصَّلاَةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ) [illegible] (صَدَقَاة [illegible]

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَٰجَيْتُمُ ٱلرَّسُولَ فَقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُواْ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾ ءَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُواْ بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَىٰكُمْ صَدَقَٰتٍ فَإِذْ لَمْ تَفْعَلُواْ وَتَابَ ٱللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَٱللَّهُ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ تَوَلَّوْاْ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِم مَّا هُم مِّنكُمْ وَلَا مِنْهُمْ وَيَحْلِفُونَ عَلَى ٱلْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا إِنَّهُمْ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيْمَٰنَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِينٌ ﴿١٦﴾ لَّن تُغْنِيَ عَنْهُمْ أَمْوَٰلُهُمْ وَلَآ أَوْلَٰدُهُم مِّنَ ٱللَّهِ شَيْـًٔا أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ هُمْ فِيهَا خَٰلِدُونَ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُۥ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَىٰ شَيْءٍ أَلَآ إِنَّهُمْ هُمُ ٱلْكَٰذِبُونَ ﴿١٨﴾ ٱسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ ٱلشَّيْطَٰنُ فَأَنسَىٰهُمْ ذِكْرَ ٱللَّهِ أُوْلَٰٓئِكَ حِزْبُ ٱلشَّيْطَٰنِ أَلَآ إِنَّ حِزْبَ ٱلشَّيْطَٰنِ هُمُ ٱلْخَٰسِرُونَ ﴿١٩﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يُحَآدُّونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ أُوْلَٰٓئِكَ فِي ٱلْأَذَلِّينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ ٱللَّهُ لَأَغْلِبَنَّ أَنَا۠ وَرُسُلِيٓ إِنَّ ٱللَّهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٢١﴾

ކޮށް قائم ނަމާދު ކުރައްވާ ޞަދަޤާތް ދެއްވުން) ދޫކޮށް ކަލޭމެން ތަބާވެ الله އާއި އެކަލާނގެ رسول އާއި ކިޔަމަންތެރިވެ ދުރުވެވަޑައިގަތުމެވެ. (وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) [އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކާމެދު الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.] އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.

14 (أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْماً) [ބަޔަކު މީހުންނާ ރަހުމަތްތެރިވެގެން ސަހަރޯވެރިން ކަމުގައި ހަދައިގެން ބަޔަކު ކަލޭ ނުދެކެނީ ހެއްޔެވެ؟] ސަހަރޯވެރިން ކަމުގައި ހަދާ منافق ންނެވެ. އަދި ސަހަރޯވެރިން ކަމުގައި ހެދީ يهودى ންނެވެ. (غَضِبَ الله عَلَيْهِمْ) [އެބަޔަކަށް އެކަލާނގެ الله ކޯފާވެވަޑައިގެންފައިވެއެވެ.] އެއީ يهودى ންނެވެ. (مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلاَ مِنْهُمْ) މިބައި ސަހަރޯވެރިން ހަދާމީހުން - ކަލޭމެން مؤمن ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި يهودى ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އެމީހުންނަކީ އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން الله وحى ކުރެއްވި (مُذَبْذَبِيْنَ بَيْنَ ذَالِكَ لاَإِلى هَؤُلاَءِ وَ لاَ إِلى هَؤُلاَءِ) މީހުންނެވެ. މާނައީ: އެދެފަރާތުގެ މެދުގައި ތަރުތަރުވާ މީހުންނެވެ. އެމީހުން مؤمن ންގެ ތެރެއިން ނުވެއެވެ. އަދި يهودى ންގެ ތެރެއިން ވެސް ނުވެއެވެ. އެބަޔަކީ يهودى ންނާ ކަލޭމެންގެ މެދުގައި ތަރުތަރުވާ މީހުންނެވެ. مؤمن ންނާ ބައްދަލުވާއިރު ބުނަނީ ތިމަންމެންނަކީ مؤمن ންނެވެ. يهودى ންނާ ބައްދަލުވާއިރު ބުނަނީ ތިމަންމެންނަކީ ކަލޭމެންގެ ބައެކެވެ. އަދި އެމީހުން منافق ންގެ ތެރެއިން ވެސް ނުވެއެވެ. އެހެނީ منافق ންގެ ގޮތް ވަކިވެއްޖެނަމަ، ދެން ކިހިނެއްވާނީ؟ (وَيَحْلِفُونَ عَلَى الْكَذِبِ) [އަދި އެމީހުން ދޮގުގެ މައްޗަށް ހުވާކުރެއެވެ.] އެބަހީ، ތިމަންމެންނަކީ مؤمن ންނޭ ބުނެ ހުވާކުރެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ ސިއްރުތައް يهودى ންނަށް ނުގެންދަމޭ ބުނެ ހުވާކުރެއެވެ. يهودى ންނާ ގުޅިގެން ހަދާ ސިއްރުތަކުގެ خَبَرُ ކަލޭމެންނަށް ނުދޭނެއޭވެސް ހުވާކުރެއެވެ. (وَهُمْ يَعْلَمُونَ) [އެމީހުން ދަންނަނިވި ހާލު] އެބަހީ، އެމީހުން ކުރާ ހުވަޔަކީ بَاطِلُ އަދި ދޮގު ހުވައެއް ކަމާއި حَقِيْقَة އެއީ އެހެން ކަމެއް ކަމާ ދަންނަނިވި ހާލު ހުވާކުރެއެވެ.

15 (أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيدًا) [الله تعالي އެމީހުންނަށް ގަދަފަދަ عَذَابُ ތައްޔާރުކުރައްވާފައިވެއެވެ.] އެއީ އެމީހުންގެ ގޯސްކަމާއި ދޮގާއި بَاطِلُ ހުވާގެ ސަބަބުންނެވެ. (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) [ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން ކުރަމުން ދިޔަ ކަންތައްތަކަކީ ނުބައި ކަންތައްތަކެވެ.] އެއީ އެމީހުންގެ ބޮޑު عَملُ ތަކެވެ.

16 (اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً) [އެމީހުން ހުވާތަކަށް އަތާރަށް ހަދައިގަތެވެ.] އަދި ސަހަރޯވެރިން ކުރެއްވުމުގެ ދިފާޢަށް ކަމަށްވެސް ހަދައިގަތެވެ. އެހެން ކަމުގައި ހުވާކުރުމުން އެމީހުންނަށް ސަލާމަތްވާ ގޮތް ކުރެވުނެވެ. ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ސަހަރޯވެރިން އެމީހުންނަށް ދޭތެރޭ ވެރިވާގޮތް ނުވެވުމެވެ. قَتْلُ ކުރުމުން ރައްކާތެރިވެވުމުގެ ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ހުވާތަކަށް ހަދައިގަތެވެ. އެމީހުންގެ ހުވާތައް ސަލާމަތްވުމުގެ އަތާރަކަށް ވިއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން قَتْلُ ކުރުމާއި އެމީހުންގެ މުދާ ނެގުމުން ސަލާމަތްވިއެވެ. އެހެންވެ އެމީހުންގެ ހުވާތައް އެމީހުން ސަލާމަތްކުރިއެވެ. (فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ الله) [ފަހެ ހުރަސްއެޅިއެވެ. އެމީހުން الله ގެ މަގުން ދުރުކުރެވުނެވެ.] އަދި އެމީހުން ހަދާ ސިއްރު ބަދަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން ސިއްރުތަކެއް އަނބުރާ ދިނުމުގެ ސަބަބުން އިސްލާމްދީނުގެ عِزَّة އާއި قَدر ދަށްކޮށް ދޫކޮށްލިއެވެ. (فَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ) ފަހެ އެމީހުންނަށް ނިކަމެތިކުރުވާ ޢަޛާބު ވާނެއެވެ.

ނެތި ހިނގާފައިވާ ނިކަމެތި ކުރުވާ ޢަޛާބު عَذَابُ އެވެ.

17 (يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ الله جَمِيعاً فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ لَكُمْ) الله تعالي އެމީހުން ހުރިހާ ބަޔަކު ދިރުއްވާ ފޮނުއްވާ ދުވަހު، އެމީހުން އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި ހުވާކުރާނެއެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ކަލޭމެން مؤمن ންނަށް ހުވާކުރާފަދައިންނެވެ. އެމީހުން ހުވާކުރާނީ ތިމަންމެން ދޮގު ނުހަދަމުއޭ. އެ ކަލޭމެންގެ رَبُّ ކަލާނގެ الله އެވެ. އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުގައި އެމީހުން ކިޔަމަންތެރިވާނެއެވެ. ދެން އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި ހުވާތަކާ އެމީހުންގެ ހަޑި ބައެއް ތެދުކުރަންވާނެ ބާވަތަށް ދެކެނީއެވެ. މިއީ އެމީހުން حَقِيْقَة ތަކެއް قِيَامَة ދުވަހު ވެސް ހަމަ ކަށަވަރުވާނެއެވެ. ޖަހަންނަމަށް ހުރިހާ ބޮޑަށް ހަދައިގަތް ކަމާ ހަމައަށް ސާބިތުވާނެއެވެ. (وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ عَلَى شَيْءٍ) އަދި އެމީހުން ހީކުރަނީ އެމީހުން އެއްޗެއްގެ މަތީގައި ކަމަށެވެ. އެމީހުން ހިތަށް ދެން އެމީހުންގެ ހުވާތަކުން ފައިދާވާ ގޮތަކަށް ކަލޭ ހީކުރާނެއެވެ. އެހެން އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގެ ފައިދާ ހާސިލުކުރުމެވެ. އަދި آخِرَة ގައި مَنْفَعَ އެއް ހޯދުމަށްޓަކައެވެ. ނަމަވެސް عَذَابُ ދިފާޢު ކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. އެއީ ދޮގުހަދާމީހުން އެމީހުންގެ ހުވާ ކަމާ ގުޅޭ ދިފާޢު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

19 (اسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ) އެބަހީ شَّيْطَانُ އެމީހުންގެ މައްޗަށް ވެރިވެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގެ މައްޗަށް ގަދަވެގެންފިއެވެ. ވަސްވާސް ލައިގެންފިއެވެ. (فَأَنسَاهُمْ ذِكْرَ الله) [ފަހެ، އެމީހުންނަށް الله ގެ ޛިކުރު ހަނދާން ނައްތާލިއެވެ.] ދެން އެމީހުން ދޫކޮށްލި ކަންކަމުގެ ތެރޭގައި ދީނުގެ عَملُ ތަކާއި ނަމާދާއި ޒަކާތާއި ދިނުމާއި ހެޔޮކަންތައްތައް ދޫކޮށްލިއެވެ. (أُوْلَـئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ) އެއީ شَّيْطَانُ ގެ ބައިމީހުންނެވެ.

لَّا تَجِدُ قَوۡمٗا يُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ يُوَآدُّونَ مَنۡ
حَآدَّ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَلَوۡ كَانُوٓاْ ءَابَآءَهُمۡ أَوۡ أَبۡنَآءَهُمۡ
أَوۡ إِخۡوَٰنَهُمۡ أَوۡ عَشِيرَتَهُمۡۚ أُوْلَٰٓئِكَ كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ
ٱلۡإِيمَٰنَ وَأَيَّدَهُم بِرُوحٖ مِّنۡهُۖ وَيُدۡخِلُهُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي
مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ رَضِيَ ٱللَّهُ عَنۡهُمۡ وَرَضُواْ
عَنۡهُۚ أُوْلَٰٓئِكَ حِزۡبُ ٱللَّهِۚ أَلَآ إِنَّ حِزۡبَ ٱللَّهِ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ (٢٢)

سُورَةُ الحَشۡرِ

ترتيبها ٥٩ آياتها ٢٤

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ
(١) هُوَ ٱلَّذِيٓ أَخۡرَجَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ مِن دِيَٰرِهِمۡ
لِأَوَّلِ ٱلۡحَشۡرِۚ مَا ظَنَنتُمۡ أَن يَخۡرُجُواْۖ وَظَنُّوٓاْ أَنَّهُم مَّانِعَتُهُمۡ
حُصُونُهُم مِّنَ ٱللَّهِ فَأَتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِنۡ حَيۡثُ لَمۡ يَحۡتَسِبُواْۖ وَقَذَفَ
فِي قُلُوبِهِمُ ٱلرُّعۡبَۚ يُخۡرِبُونَ بُيُوتَهُم بِأَيۡدِيهِمۡ وَأَيۡدِي ٱلۡمُؤۡمِنِينَ
فَٱعۡتَبِرُواْ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَبۡصَٰرِ (٢) وَلَوۡلَآ أَن كَتَبَ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمُ
ٱلۡجَلَآءَ لَعَذَّبَهُمۡ فِي ٱلدُّنۡيَاۖ وَلَهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابُ ٱلنَّارِ (٣)

[illegible] (أَلاَ إِنَّ حِزْبَ الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ) [[illegible]] شَّيْطَانُ [illegible]. [illegible] الله [illegible] آخِرَة [illegible].

(20) (الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله [illegible]] (أُولَـئِكَ فِي الأَذَلِّينَ) [illegible] آخِرَة [illegible].

(21) (كَتَبَ اللهُ لأَغْلِبَنَّ أَنَا وَرُسُلِي) الله تعالي [illegible] عِلْمُ [illegible] " [illegible] (إِنَّ اللهَ قَوِيٌّ عَزِيزٌ) [[illegible] الله [illegible] عِزَّة [illegible].] [illegible] وَلِيُّ [illegible] نَصْرُ [illegible]. [illegible] عَدُوُّ [illegible]. [illegible].

(22) (لاَ تَجِدُ قَوْماً يُؤْمِنُونَ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ يُوَادُّونَ مَنْ حَادَّ اللهَ وَرَسُولَهُ) [الله [illegible] الله [illegible] (وَلَوْ كَانُوا آبَاءَهُمْ أَوْ أَبْنَاءَهُمْ أَوْ إِخْوَانَهُمْ أَوْ عَشِيرَتَهُمْ) الله [illegible] أَخُ [illegible] أَخٍ [illegible]. (أُولَـئِكَ) [illegible] الله [illegible] (كَتَبَ فِي قُلُوبِهِمُ الإِيمَانَ) [illegible] إِيمَانَ [illegible]. (وَأَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ) [illegible] حَضْرَةُ [illegible] رُوْح [illegible] عَدُوُّ [illegible] نَصْرُ [illegible]. [illegible] نَصْرُ [illegible] رُوْح [illegible]. (وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا) [[illegible].] [illegible]. (رَضِيَ اللهُ عَنْهُمْ) [الله [illegible].] [illegible] عَمَلُ [illegible] رَحْمَةُ [illegible] آخِرَة [illegible]. (وَرَضُوا عَنْهُ) [[illegible].] [illegible] آخِرَة [illegible]. (أُولاَئِكَ حِزْبُ اللهِ) [[illegible] الله [illegible].] [illegible] عَدُوُّ [illegible] وَلِيُّ [illegible] نَصْرُ [illegible]. (أَلاَ إِنَّ حِزْبَ اللهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [[illegible]. [illegible] الله [illegible].] [illegible] آخِرَة [illegible]. ابْنُ أَبِي حَاتِمِ [illegible] الطّبراني [illegible] الحاكم [illegible]. بَدْرُ [illegible] أبو عبيدَة [illegible]. ([illegible].) أبو عبيدَة [illegible] أبو عبيدَة [illegible] قَتْلُ [illegible]. [illegible] أبو عبيدَة [illegible]. [illegible] أبو عبيدَة [illegible] قَتْلُ [illegible]. [illegible].

سُورَةُ الحَشْرِ

(2) (هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لأَوَّلِ الْحَشْرِ) [[illegible] أَهْلُ كِتَابُ [illegible]

[illegible].] [illegible] بَنُو النَّضِيْر [illegible]. އަދި هَارُوْنُ [illegible] يَهُوْدِي [illegible]. އެމީހުން المَدِيْنَة އަށް އަދި بَنُو إِسْرَائِيْل ގެ [illegible]. [illegible] النَّبِيِّ ، އަދި عَهْدُ [illegible] عَهْدُ [illegible] خِيَانَة [illegible]. [illegible]. [illegible] رَسُولُ اللهِ ، [illegible] އަވަށް حَصَارُ ކުރައްވައި އެމީހުން [illegible]. [illegible] الكَلْبِي [illegible]. [illegible] عَرَبِ [illegible] أَهْلُ كِتَابُ [illegible]. [illegible] عُمَرُ [illegible]. [illegible] المَدِيْنَة [illegible]. [illegible] عُمَرُ [illegible]. [illegible]. [illegible] مَحْشَرُ [illegible]. (مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا) [އެމީހުން المَدِيْنَة އިން [illegible].] [illegible] بَنُو النَّضِيْر [illegible]. އަދި [illegible] عِزَّة [illegible]. އަދި [illegible]. އަދި [illegible]. (وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ مِنَ اللهِ) بَنُو النَّضِيْر [illegible] اللهُ [illegible]. (فَأَتَاهُمُ اللهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا) [illegible] اللهُ [illegible] އަދި [illegible]. [illegible] اللهُ سُبْحَانَه وَتَعَالَى [illegible]. [illegible] عِزَّة [illegible]. (وَقَذَفَ فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ) [[illegible].] رُعْبُ [illegible]. رَسُولُ اللهِ ، حَدِيْث [illegible].

نُصِرْتُ بِالرُّعْبِ مَسِيْرَةَ شَهْرٍ. [illegible]: [illegible] نصر [illegible]. [illegible]. (يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ) [[illegible].] [illegible] حَسَدَ [illegible]. އަދި [illegible] مُسْلِمُ [illegible]. [illegible] مُسْلِمُ [illegible]. الزُّهْرِيّ އަދި عُرْوَةُ ابْنُ الزُّبَيْر [illegible]. النَّبِيِّ ، [illegible] صُلْحَ [illegible]. [illegible] (فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الأَبْصَارِ) [[illegible] عِبْرَة حَاصِلُ [illegible].] [illegible]. [illegible] اللهُ سُبْحَانَه وَتَعَالَى [illegible] عَهْدُ [illegible] غَدَرُ [illegible] اللهُ سُبْحَانَه وَتَعَالَى [illegible].

③ (وَلَوْلاَ أَنْ كَتَبَ اللهُ عَلَيْهِمُ الْجَلاَءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا) اللهُ سُبْحَانَه وَتَعَالَى [illegible] ([illegible]) [illegible] قَتْلُ [illegible] عَذَابُ [illegible]. އަދި بَنِيْ قُرَيْظَة [illegible].

④ (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ شَاقُّوا اللهَ وَرَسُولَه) [[illegible] އެމީހުން اللهُ [illegible].] [illegible] اللهُ [illegible] عَدَاوَة [illegible] عَهْدُ [illegible] عَذَابُ حقُ [illegible].

⑤ (مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَائِمَةً عَلَى أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ اللهِ) [[illegible] އަދި [illegible] اللهُ ގެ [illegible].] [illegible] بَنُو النَّضِيْر [illegible]. އަދި [illegible]. بَنُو النَّضِيْر [illegible]. (އަދި أَهْلُ كِتَابُ [illegible].) [illegible] مُحَمَّدُ [illegible]. [illegible] إِصْلاَحُ [illegible] نَبِي [illegible]. [illegible] އަދި إِصْلاَحُ [illegible]؟ [illegible] وَحِي [illegible]؟ [illegible] رَسُولُ اللهِ ، [illegible]. [illegible]. [illegible] (وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ) އަދި اللهُ ގެ [illegible]. [illegible] يَهُوْدِي [illegible]. [illegible]. [illegible].

ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ شَآقُّوا۟ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ ۖ وَمَن يُشَآقِّ ٱللَّهَ فَإِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٤﴾ مَا قَطَعْتُم مِّن لِّينَةٍ أَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَآئِمَةً عَلَىٰٓ أُصُولِهَا فَبِإِذْنِ ٱللَّهِ وَلِيُخْزِىَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْهُمْ فَمَآ أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ وَلَٰكِنَّ ٱللَّهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُۥ عَلَىٰ مَن يَشَآءُ ۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴿٧﴾ لِلْفُقَرَآءِ ٱلْمُهَٰجِرِينَ ٱلَّذِينَ أُخْرِجُوا۟ مِن دِيَٰرِهِمْ وَأَمْوَٰلِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضْوَٰنًا وَيَنصُرُونَ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥٓ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ ﴿٨﴾ وَٱلَّذِينَ تَبَوَّءُو ٱلدَّارَ وَٱلْإِيمَٰنَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِى صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّآ أُوتُوا۟ وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾

(6) (وَمَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَا أَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلاَ رِكَابٍ) رَسُولُ اللهِ އަށް بَنُو النَّضِيرْ ޤަބީލާގެ މީހުންގެ މުދަލުތަކުން އެދުވަހު އަނބުރާ حَاصِلُ ކުރެއްވުނު ތަކެއްޗަށް ކަލޭމެން އަސްތަކާއި ޖަމަލުތަކުގައި ދުއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ހަނގުރާމައެއް ކޮށްގެން ލިބުނު ތަކެއްޗެއް ނޫނެވެ. އެ ބައިމީހުން المَدِينَة އިން ދުރުގައި ނުހުރެއެވެ. بَنُو النَّضِيرْ ޤަބީލާގެ މީހުންގެ މުދާ رَسُولُ اللهِ އަށް خَاصَّ ކުރެއްވީ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ އަމުރުފުޅުންނެވެ. އެތަން فَتَحَ ކުރެއްވީ صُلْح ގެ މަގުންނެވެ. ހަނގުރާމަ ކޮށްގެން ލިބޭ މުދަލަށް ކިޔަނީ غَنِيمَة އެވެ. މުދަލުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ލިބެނީ ހަނގުރާމަކުރި މީހުންނަށެވެ.

(7) (مَا أَفَاءَ اللهُ عَلَى رَسُولِهِ مِنْ أَهْلِ الْقُرَى) [الله އެކަލާނގެ رَسُول އާއި ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން ދެއްވި فيءُ މުދަލަކީ ހަނގުރާމަ ނުކޮށް فَتَحَ ކުރެވުނު ރަށްރަށުގެ މުދަލެވެ.] އެމުދާ رَسُولُ އަށް خَاصَّ ކުރެއްވީ اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެވެ. މުދަލުގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައި ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި މި حُكْم އަކީ އެއްވެސް ހަނގުރާމައެއް ނުކޮށް صُلْحَ ގެ ގޮތުން فَتَحَ ވެގެންދާ ރަށްރަށުގެ މުދަލުގައި قِيَامَةُ އަށް ދެމިހުންނަ حُكْم އެވެ. އަދި މުސްލިމުން ހަނގުރާމަކޮށްގެން ނުލިބޭ މުދަލަކީ ކަލޭމެން ހަނގުރާމައިން ނުދާ ކަމަށެވެ. (فَلِلَّهِ) [އެއީ الله އަށެވެ.] އޭގެ އަދާކުރާގޮތް ގޮތުގައި ވިޔަސް ގެންދާނެ حُكْم ކުރައްވާނީއެވެ. (وَلِلرَّسُولِ) [އަދި ރަސޫލާއަށެވެ.] އެމުދަލުން އަހުލުވެރިންގެ ދިރިއުޅުމަށެވެ. މުސްލިމުންގެ އާއްމު مَصْلَحَة އަށެވެ. (وَلِذِي الْقُرْبَى) ރަސޫލާގެ ގާތްތިމާގެ ބޭފުޅުންނަށެވެ. بَنُو هَاشِم އާއި بَنُو الْمُطَّلِب ގެ ދަރިކޮޅުންނަށެވެ. އެއީ ބޭފުޅުންނަށް صَدَقَةُ އެއް ހަރާމްކުރައްވާފައެވެ. (ބޭފުޅުން صَدَقَةُ ގަބޫލުނުކުރުމަށް ހުއްޓުވައިފައިވާތީއެވެ.) އެހެންވެ فيءُ މުދަލުގައި ބޭފުޅުންނަށް حَقُّ އެބައޮވެއެވެ. (وَالْيَتَامَى) އަދި ޔަތީމުންނަށެވެ. އެއީ بَالِغْ ވުމުގެ ކުރިން ބައްޕަ މަރުވެފައިވާ ކުދިންނެވެ. (وَالْمَسَاكِينِ) އަދި ނިކަމެތިންނަށެވެ. (وَابْنِ السَّبِيلِ) ދަތުރުމަތީގައި ކާބޯތަކެތި ހުސްވެފައިވާ ދަތުރުވެރިޔާއަށެވެ. (كَيْ لاَ يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ الأَغْنِيَاءِ مِنْكُمْ) އެއީ މުދާ މުއްސަނދިންގެ އަތުގައި އެކަނި ދައުރުކުރާ ތަކެއްޗަކަށް ނުވުމަށެވެ. އަދި ފަގީރުން މުދަލުން ބަހައިނުލެވި ހުއްޓިނުލުމަށެވެ. (وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا) އަދި فيءُ މުދަލުގެ ތެރެއިން ކަލޭމެންނަށް رَسُول، ދެއްވާ އެއްޗެއް ނަގާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ނަހީކުރައްވާ ކަމަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. އަދި ކަލޭމެން ދެކޮޅު ނުހަދާށެވެ. (ކަލޭމެން ކުރަންވާނީ ރަސޫލާގެ حُكْم އެވެ.)

(8) (لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ) [އަދި އެމުދާ ލިބޭނީ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން فَقِيرُ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށެވެ.] އެބޭފުޅުން ގެދޮރުތަކާއި ބޭފުޅުންގެ މުދާތަކުން ބޭރުކުރެވިގެން مَكَّة އިން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ. އެބޭފުޅުންގެ ބޭނުމަކީ ފާއިތުވެގެން ދިޔަ فيءُ މުދަލުގެ ބަދަލުގައި އެބޭފުޅުންނަށް ލިބޭނެ ރިޒުޤެވެ. (يَبْتَغُونَ فَضْلاً مِنَ اللهِ وَرِضْوَاناً) އެބޭފުޅުން مَكَّة އިން ނިކުމެވަޑައިގެންނެވީ الله ގެ حَضْرَة ން فَضْلُ ލިބިވަޑައިގަތުމަށް (ދުނިޔޭގެ ރިޒުޤާއި ތަނަވަސްކަމަށް) އަދި ހިތްހަމަޖެހިވަޑައިގަތުމަށެވެ. (وَيَنْصُرُونَ اللهَ وَرَسُولَهُ) (އެކަލާނގެ ދީނަށް) الله އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް نَصْرُ ދެއްވުމަށެވެ. (أُولَئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ) އެބޭފުޅުންނީ ތެދުވެރި ބޭފުޅުން ކަމުގައި ވެއެވެ.

(9) (وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالإِيمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ) [އަދި مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ކުރިން ދަރުމަވަންތަ ގޮތުގައި އީމާނާއި އެކު މަދީނާގައި ދިރިއުޅުއްވި] އަދި مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ކުރިން މަދީނާގައި ވަޑައިގަތުމަށް الله އަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް އީމާންވި أَنْصَارِ ބޭފުޅުންނެވެ. (يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ) އެބޭފުޅުން مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް (ދީނީ ގޮތުން) ލޯބިކުރައްވައެވެ. އަދި ހިތްހެޔޮކަމުން ތަނަވަސްކުރައްވައެވެ. (وَلاَ يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً) އެބޭފުޅުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއްވެސް حَسَدَ ކަމެއް ނުވަތަ ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ނުހުންނާނެއެވެ. (مِمَّا أُوتُوا) [އެބޭފުޅުންނަށް ދެއްވުނު އެއްޗަކުން] އެއީ فَيْءُ މުދަލުގެ ތެރެއިން مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ދެއްވި މުދަލެއް ނުވަތަ އެބޭފުޅުންނަށް ލިބުނު ތަކެއްޗަކާ މެދުގައި ހިތްތަކުގައި حَسَدَ ނުވަތަ ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އަނބުރައި ހިތްވަރުގަދަކޮށް ތިބިއެވެ؟ އެ مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނަށް ދިނީ އެބޭފުޅުންގެ ހިތްހެޔޮކަމުން ދޫކޮށްލައްވާފައެވެ. مُهَاجِرِ ބޭފުޅުންނާއި أَنْصَارِ ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން ފަގީރުންނަށެވެ. ނަމަވެސް رَسُولُ اللهِ، އެއީ بَنُو النَّضِيرْ ޤަބީލާގެ މީހުންގެ މުދަލުން ދެއްވީ ދެ ފަގީރު أَنْصَارِ ބޭފުޅުންނަށެވެ.

ގެންނަވައި އަންސާރުން مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށް ދިނީ ކަންތައްތަކުގެ ބަދަލުގައި ރަޙްމަތްތެރިކަމާއި އަންސާރީންނަށް شُكْرُ ކުރައްވައި ތަޢުރީފުކުރައްވައިފައެވެ. އަންސާރީންގެ ގޮތުގައިހުރި ބައިވެރިކަމާއި މުދަލުން ބައިދިނުމުގައި ނަފްސަށް ވުރެ އިސްކަންދެއްވިކަމެވެ. ދެން حَدِيْث ގައިވެއެވެ. މިއަންނަނީ ރަސޫލާއަށް ލިބުނު بَنُو النَّضِيْر ގެ މުދަލުން ބައި ބައިތައް ދެއްވީ مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށެވެ. އެކަން مُهَاجِرِي ބޭފުޅުން ކުރިން އެ ބޭފުޅުންގެ ގެދޮރާއި މުދާ ދޫކޮށް ހިޖުރަކުރެއްވީތީއެވެ. އަދި ކުރިން ދޫކުރެއްވި މުދަލެއް ނުލިބުނު އަންސާރީން ތިން ބޭފުޅަކަށެވެ. އަދި އަންސާރީން އެކަމަށް ރުހިވަޑައިގެން ތަސްލީމުވިއެވެ. ދެންވެސް أَنْصَارِي ބޭފުޅުން އަދި مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންގެ މެދުގައި ބޮޑު ރުހުމެއް ހުރިއެވެ. (وَيُؤْثِرُونَ عَلَى أَنْفُسِهِمْ) އަދި ނަފްސުތަކަށް ވުރެ އެ ބޭފުޅުން އިސްކަންދެއްވައެވެ. ކާފިރުވެސް ކުރިއަށްލައްވައި ބޭނުންތަކުގައި مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނަށް ދިނުމަށް އެ ބޭފުޅުން ތައްޔާރުވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. (وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ) އަދި އެއުރެންނަށް ބޭނުންތެރިކަން ހުރި ނަމަވެސް ބޭނުންވިޔަސްމެއެވެ. (وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَائِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) އަދި އެމީހެއްގެ ނަފްސުގެ ދަހިވެތިކަމުން بَخِيْلُ ކަމުން ސަލާމަތްކުރެވިއްޖެމީހާ (شَرِيْعَة ގެ ޙުކުމުން އަދާކުރަން ޖެހޭ ޙައްޤު ދޭން ބުނާ ވާޖިބު ޙައްقު حَقُّ އަދި ކަހަލަ ކަންތައްތަކުން) ހަމަ ކާމިޔާބުވާ ބަޔަކީ އެއުރެންނެވެ. އަދި ދަހިވެތިކަމާއި بَخِيْلُ ކަމުން ދުރުވެވަޑައިގަތުމުގެ ފަޟީލަތް ބަޔާންކުރައްވާ ހަދީޘް ވާނެއެވެ.

⑩ (وَالَّذِينَ جَاءُوا مِنْ بَعْدِهِمْ) [އަދި އެއުރެންގެ ފަހުން އައިމީހުން] އެއީ قِيَامَةُ ދުވަހާ ހަމައަށް ހުރިހާ ޒަމާނެއްގައި އެބޭފުޅުންނަށް تَبَعَ ވެއްޖެމީހުންނެވެ. (يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالإِيمَانِ) އެބައިމީހުން ބުނެއެވެ. އޭ އަހަރެމެންގެ رَبُّ އެވެ. އަހަރެމެންނަށާއި އިމާންކަމުގައި އަހަރެމެންނަށް ވުރެ ކުރިއަށް ދިޔަ އަހަރެމެންގެ أَخُ ންނަށް ފާފަފުއްސަވާނދޭވެ. مُهَاجِرِي ބޭފުޅުންނާއި أَنْصَارِي ބޭފުޅުންނަށް ޚާއްޞަކޮށްވެސް ދެއްވާށެވެ. މިފަދައިން އެބޭފުޅުންނަށް ހެޔޮ دُعَاء ކުރައްވާނެއެވެ. (وَلاَ تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلاًّ لِلَّذِينَ آمَنُوا) އަދި އަހަރެމެންގެ ހިތްތަކުގައި އީމާންވި މީހުންނާމެދު ދުޝްމަނުކަމާއި ކަރުހިއްތެރިކަމާއި ނުރުހުމެއް ލައްވަވާނދޭވެ. އެހެންވީމާ މުސްލިމު ކޮންމެ މީހަކު ވެސް ކަމަށްވާނީ ވާޖިބުކަމެއް ކަމުގައި ހިތުގައި ނުރުހުމާއި ދުޝްމަނުކަން ނުބާއްވައި ހިތްސާފުކުރުމެވެ. އަދި ހުރިހާ ނަބިއްޔުން އަދި أَصْحَابُ ބޭފުޅުންނަށެވެ. އެއީ އިސްލާމީ ދީނުގައި ވާޖިބުކަމެކެވެ. ވީމާ رَافِضِي އިން ފަދައިން އެއިން ބައެއް ބޭފުޅުންނަށް ލަޢުނަތްދީ ކުށްވެރިކުރާ ބައެއް حَسَدَ ވެރިވެ ދޮގުހަދާ މީހުން ވާނީ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސްތަކުގައި ވެއްޓި މަގުފުރެދިފައެވެ. އަދި އެމީހުން الله ގެ وَلِيُّ ންނަށާއި ރަސޫލާގެ أَصْحَابُ ންނަށް ހުރިހާ خِيَارُ ބޭފުޅުންނަށް ދުޝްމަނުކަން عَدَاوَة ކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި الله ގެ حِصَّة ކުރެއްވި ގޮތުގެ ތެރެއިން فَيْءُ މުދާގެ حَقُّ އެބައިމީހުންނަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން އެބައިމީހުންގެ ޙައްޤުގައި ހަރަދުކުރާ މީހުންގެ ތެރެއިން ވަކިވެއްޖެއެވެ.

⑪ (أَلَمْ تَرَى إِلَى الَّذِينَ نَافَقُوا) [މުނާފިޤުވި މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު ނުބައްލަވަމުހެއްޔެވެ؟] އެއީ عَبْدُ اللهِ بْنُ أُبَيٌّ އާއި އެހެން މީހުންނެވެ. އެމީހުން بَنُو النَّضِيْر ވެރިންގެ ޔަހޫދީން

وَٱلَّذِينَ جَآءُو مِنۢ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا ٱغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَٰنِنَا ٱلَّذِينَ سَبَقُونَا بِٱلْإِيمَـٰنِ وَلَا تَجْعَلْ فِى قُلُوبِنَا غِلًّا لِّلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ رَبَّنَآ إِنَّكَ رَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿١٠﴾ ۞ أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِينَ نَافَقُوا۟ يَقُولُونَ لِإِخْوَٰنِهِمُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَـٰبِ لَئِنْ أُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ وَلَا نُطِيعُ فِيكُمْ أَحَدًا أَبَدًا وَإِن قُوتِلْتُمْ لَنَنصُرَنَّكُمْ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَـٰذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ أُخْرِجُوا۟ لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِن قُوتِلُوا۟ لَا يَنصُرُونَهُمْ وَلَئِن نَّصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ ٱلْأَدْبَـٰرَ ثُمَّ لَا يُنصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَأَنتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِى صُدُورِهِم مِّنَ ٱللَّهِ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَـٰتِلُونَكُمْ جَمِيعًا إِلَّا فِى قُرًى مُّحَصَّنَةٍ أَوْ مِن وَرَآءِ جُدُرٍۭ ۚ بَأْسُهُم بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ ۚ تَحْسَبُهُمْ جَمِيعًا وَقُلُوبُهُمْ شَتَّىٰ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لَّا يَعْقِلُونَ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ قَرِيبًا ۖ ذَاقُوا۟ وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ ٱلشَّيْطَـٰنِ إِذْ قَالَ لِلْإِنسَـٰنِ ٱكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّى بَرِىٓءٌ مِّنكَ إِنِّىٓ أَخَافُ ٱللَّهَ رَبَّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿١٦﴾

ބަޔަކަށް ފޮނުވިއެވެ. އެމީހުންނަކީ ކާފިރުވެގެން ދިޔަ ބަޔެކެވެ. އަދި ކާފިރު ގޮތުގައި ދިރިއުޅުނު ބަޔަކު މީހުންނަށް ބުނިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެއްވެސް ބަޔަކަށް ނުބައްދަލުކުރާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބޭރުކުރެވިއްޖެނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާ ބަޔަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ނުކުތްކަމުގައިވާނަމަ، ހަނގުރާމަކުރަން ތައްޔާރުވެގެން ތިބޭނަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން މަދީނާއިން ނެރެވިއްޖެނަމަ (لَنَخْرُجَنَّ مَعَكُمْ) ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންނާއެކު އަހަރެމެންވެސް ނުކުންނާނަމެވެ. (وَلاَ نُطِيعُ فِيكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގައި އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް (أَحَداً) [ތިޔަބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރާ ނުކިޔަމަންތެރި] އެކަކަށްވެސް (أَبَدًا) ދުވަހަކުވެސް (وَإِنْ قُوتِلْتُمْ لَنَنْصُرَنَّكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރެވިއްޖެނަމަ ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدَاوَة ތެރިންނާ ދެކޮޅަށް އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް نَصْرُ ދޭނަމެވެ. ދެންފަހެ سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެމީހުންގެ އެބަސް ދޮގުކުރައްވައި وَحِي ކުރައްވައި ދެއްވައިފިއެވެ. (وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ) އަދި الله ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެމީހުން ބޭރުކުރާއިރު ނުކުމެ نَصْرُ ދޭނަމޭ އެމީހުން ބުނާ ބަސްތަކުގައި އެމީހުން ތެދުވެރިންނެއް ނޫނެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނާ ބުނުމާއި ވަޢުދު وَعْدُ ގައި ކަށަވަރުން ހަމަ ދޮގުވެރިންނެވެ.

⑫ (لَئِنْ أُخْرِجُوا لاَ يَخْرُجُونَ مَعَهُمْ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لاَ يَنْصُرُونَهُمْ) [އެމީހުން ބޭރުކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހުންނާއެކު މުނާފިޤުން ނުކުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރެވިއްޖެނަމަ އެމީހުންނަށް نَصْرُ ނުދޭނެއެވެ.] ކަށަވަރުން

فَكَانَ عَٰقِبَتَهُمَآ أَنَّهُمَا فِى ٱلنَّارِ خَٰلِدَيْنِ فِيهَا ۚ وَذَٰلِكَ جَزَٰٓؤُا۟ ٱلظَّٰلِمِينَ ﴿١٧﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَلْتَنظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ ۖ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ خَبِيرٌۢ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾ وَلَا تَكُونُوا۟ كَٱلَّذِينَ نَسُوا۟ ٱللَّهَ فَأَنسَىٰهُمْ أَنفُسَهُمْ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَٰسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوِىٓ أَصْحَٰبُ ٱلنَّارِ وَأَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ ۚ أَصْحَٰبُ ٱلْجَنَّةِ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ ۚ وَتِلْكَ ٱلْأَمْثَٰلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ۖ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ۖ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلَّذِى لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْمَلِكُ ٱلْقُدُّوسُ ٱلسَّلَٰمُ ٱلْمُؤْمِنُ ٱلْمُهَيْمِنُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْجَبَّارُ ٱلْمُتَكَبِّرُ ۚ سُبْحَٰنَ ٱللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ ٱللَّهُ ٱلْخَٰلِقُ ٱلْبَارِئُ ٱلْمُصَوِّرُ ۖ لَهُ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ يُسَبِّحُ لَهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۖ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

سُورَةُ الْمُمْتَحَنَةِ

ترتيبها ٦٠

آياتها ١٣

އެންނާނީއެވެ. މިހެން ހަދައިދިނީ مُنَافِقُ ންގެމީހުން އަންނައިގެން بَنُوْ النَّضِيْر ގެ މީހުންނާއި ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނުނިކުންނާނެއެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ بَنُوْ قُرَيْضَة ގެ މީހުންނާއި خَيْبَرُ ގެ އަހުލުވެރިންނާއި ހަނގުރާމަކުރެވުނު ދުވަހުއެވެ. (وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الأَدْبَارَ) އަދި އެމީހުންނަށް نَصْرُ ދީފިނަމަވެސް ފަހަތަށް ދުވެފައި ހިނގައިގެން ދާނެއެވެ. (ثُمَّ لاَ يُنْصَرُونَ) ދެން އެމީހުންނަށް نَصْرُ ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ ކާކުކުރެ ހެއްޔެވެ؟ الله އެމީހުންނަށް ނަސްރު ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އިސްލާމްދީނަށް މަތިވެރިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

⑬ (لأَنْتُمْ أَشَدُّ رَهْبَةً فِي صُدُورِهِمْ مِنَ اللهِ) (ތި مُسْلِمُ ންގެ جَمَاعَةُ ގެމީހުންނެވެ.) އެ مُنَافِقُ ންގެމީހުންގެ ސިތުގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބިރުގަތުން الله ގެ ޙަޟްރަތުން ބިރުގަތުމަށްވުރެ ބޮޑުވެއެވެ. (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَفْقَهُونَ) [އެއީ އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނާ ބައެއް ކަމުގައިވާތީއެވެ.] އެބަހީ، އެމީހުންނަކީ ކަލޭގެފާނާއި ވިސްނުންތެރިވުމަކުން، އެމީހުންގެ ސިތުގައި ހުރި ބިރުގަތުމުގެ ސަބަބުން ދެވަނައަށް الله ގެ ބޮޑުކަން އެނގޭނެ ބަޔަކު ނޫނެވެ. އެއީ ވިސްނާ ބަޔަކު ނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނަށްވުރެ އެމީހުންގެ ދީނަށް ކުރާ حَقُّ ކަން ބަލާ ނުލައެވެ.

⑭ (لاَ يُقَاتِلُونَكُمْ جَمِيعاً) އެމީހުން އެކުގައި ތި މުސްލިމުން އާއި ހަނގުރާމަނުކުރާނެއެވެ. (إِلاَّ فِي قُرىً مُحَصَّنَةٍ) ކޮށިތަކުން ރައްކާތެރިވެފައިވާ ރަށްތަކެއްގައި މެނުވީއެވެ.

ނުވަތަ (أَوْ مِنْ وَرَاءِ جُدُرٍ) ފާރުތަކުގެ ފަހަތުގައި ހުރެގެން މެނުވީއެވެ. ހަނގުރާމަކުރުމަށް ނުކުތުމުގެ ހިތްވަރު އެމީހުންނަކަށް ނެތެވެ. (بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدِيدٌ) އެމީހުން އަމިއްލަ އަޅުގަނޑުމެން އަނެކާއާ ދެމެދު ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. (تَحْسَبُهُمْ جَمِيعاً وَقُلُوبُهُمْ شَتَّى) [ކަލޭގެފާނު ބަލައިލެއްވުމުން އެމީހުން އެއްބައިވަންތަ ބައެއްގެ ގޮތުގައި ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.] އެމީހުންގެ ހިތްތައް ވަކިވަކިވެގެންވެއެވެ. އެމީހުންގެ އެކަކު އަނެކަކާ ދެކޮޅުވެއެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ދެކޮޅުވެރިކަމެއް ހުރެއެވެ. އެމީހުންގެ އުއްމީދުތައް ވަކިވަކިވެއެވެ. (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ لاَ يَعْقِلُونَ) [އެކަމީ އެމީހުންނަކީ ނުވިސްނާ ބައެއްކަމުގައިވާތީއެވެ.] އެބަހީ އެމީހުން ވިސްނާނަމަ ދީނުގެ ބައިބައިވުމާއި އެމީހުންނަށް حَقُّ އެނގުނީހެވެ. އަދި އެއްބައިވަންތަވީހެވެ. ދީނުގައި އެމީހުން إِخْتِلاَفُ ނުވާނެ ގޮތަކަށް ނުވެއެވެ.

⑮ (كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ) [އެމީހުންގެ ކުރީގައިވި މީހުން ފަދައިންނެވެ.] ކުރީގެ ޒަމާނުގައި ނޫނެވެ. (قَرِيباً) އެއީ ކައިރީގެ مَاضِي އަށެވެ. (ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ) އެމީހުންވީ އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ނުބައި ނަތީޖާ ރަހަބަލައިފިއެވެ. އެއީ ހަނގުރާމައިގައި بَدْرُ ހަނގުރާމައިގެ ދުވަހުގެ ޤުރައިޝުން ފަދައިންނެވެ. އެބަސް ހަމައެހެންމެ بَنُوْ النَّضِيْر ހަނގުރާމައިގެ ކުރީގައި ހުރި ޤަބީލާއެވެ.

⑯ (كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلإِنْسَانِ اكْفُرْ) (ނަސްރުދޭކަމަށް ބުނި) نَصر ދޭނަމޭ ބުނި މުނާފިޤުން ހުރީ شيْطَان ގެ މިސާލުފަދައެވެ. ކާފިރުވާށޭ އިންސާނާއަށް ބުނެ އޭނާ ކާފިރުވުމުން ކިޔައިދިނެވެ. (فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِنْكَ) ދެން އިންސާނާ ކާފިރުވުމުން ތިބާއާއި އަހަރެން ބަރީއަވެއްޖައީމެވެ. ބުނީއެވެ. (إِنِّي أَخَافُ اللهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ) [عَالَم ތަކުގެ رَبّ ކަލާނގެ، އަހަރެން ބިރުގަންނަމެވެ.] މިއީ އިންސާނާ އިސްލާމްދީނަށް ބަދަލުކުރުމަށް ކުރެވުނު ބަހެކެވެ.

⑱ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللهَ) އޭ އީމާންވެއްޖެ މީސްތަކުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ (عُقُوبَة) އިން ބިރުވެތިވާށެވެ. އަދި ކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ޚިލާފަށް ނުހިނގާށެވެ. ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވާށެވެ. (وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍ) އަދި قِيَامَة ދުވަހަށް ކޮންކަމެއް ކުރިޔަށް ފޮނުވިކަމެއް ކޮންމެ ނަފްސެއް ބަލާށެވެ.

⑲ (وَلاَ تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللهَ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ތަބާވުން ދޫކޮށްލި މީހުން ފަދަ ނުވާށެވެ. ސަބަބަކީ އެމީހުން ހަނދާންނެތުމާއި ދޫކޮށްލުމެވެ. (فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ) ފަހެ އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް އެމީހުންނަށް ހަނދާންނައްތައިލެއްވިއެވެ. އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް މަންފާކުރާ عَمَلُ ތަކުގެ ހެޔޮކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގިއެވެ. ދެން عَذَابُ ން ސަލާމަތްވާނެ عَمَلُ އެއްގައި އެމީހުން مَشْغُولُ ނުވިއެވެ. އަދި ބޭނުންނުވިއެވެ. މިހެންވެ އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ލިބޭނެ ހެޔޮ ކަންތައްތައް ނުވެއްޖެއެވެ. އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެ ޙައްޤުގައި ދިޔައިރު އެމީހުން ގެއްލިއްޖެއެވެ. (أُوْلاَئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ) ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނަކީ ފާސިޤުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ الله ގެ ކިޔަމަންތެރިކަމުން ނިކުމެގެން ދިޔަ މީހުންނެވެ.

⑳ (أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ الْفَائِزُونَ) ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިންނަކީ އެއުރެންނަކީ ކާމިޔާބުވާ މީހުންނެވެ. އަދި ނުލަ ކާމިޔާބު

ހަލާކުން ސަލާމަތްވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

﴿21﴾(لَوْ أَنْزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَرَأَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ الله) [މިކީ قُرْآنُ ގައި އެކުލެވިގެންވާ ބާރުގަދަ بَلاَغَة ގެ ތެރެއިން ހިތަށް ފޯރާ ފުރިހަމަ وَعْظُ نَصِيْحَةَ ގެ މައްޗަށް އަޅާލައްވާފައިވާނަމަ] މި قُرْآنُ ފަރުބަދައަކަށް ބާވައިލެއްވިނަމަ، އެ ފަރުބަދަ ބިރުވެތިވެ ﷲ ގެ ހަޔިބަތުން ފަޅައިގެން ދާތަން ކަލޭގެފާނު ދެކެވޭނެއެވެ. އެއީ ﷲ ގެ عَذَابُ އަށް ބިރުވެތިވުމުންނެވެ. އަދި ﷲ ގެ ބޮޑުކަމާއި މަތިވެރިކަމަށް އަދަބުވެރިވެ تَعْظِيم ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ حَقُّ އަށް ދަންނަވައިގެން ބިރުވެތިވުމުންނެވެ. (وَتِلْكَ الأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ) އަދި މިފަދަ މިސާލުތައް މީސްތަކުންނަށް ޖަހައި ދައްކަވަނީ އެމީހުން ވިސްނައި ފިކުރުކޮށް ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. އެބަހީ އެމީހުން ވިސްނައި ފިކުރުކޮށް ހިތްތައް ބަލިކަށިވެ ނިކަމެތިވުމަށްޓަކައި، ވިސްނައި ފިކުރުކޮށް ބަލާށެވެ. وَعْظُ نَصِيْحَة ގެ وَعْظُ نَصِيْحَة ލިބިގަތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ބަލިކަށިވެ އިސްޖަހާ ކިޔަމަންތެރިވުމަށްޓަކައެވެ.

﴿22﴾(عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) އެކަލާނގެއީ إِحْسَاس ކުރެވިގެން ނުވާ ތަކެތި ގައިބާއި، إحساس ކުރެވޭ ތަކެތި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ޚާއްޞަ ގޮތެއްގައި ތިޔަބައިމީހުން ނުދަންނަ ކަންތައްތަކެވެ.

﴿23﴾(هُوَ اللهُ الَّذِي لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ) [އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ ނޫން ޙައްޤު އިލާހަކު ނުވާ އެއްކައުވަންތަ الله އެވެ.] ސިފަފުޅުގައި ދެވަނަ ބައެއް ނުވާ އެއްކައުވަންތަ ވެރިކަލާނގެ قَرَارُ ކުރައްވާ ރަސްކަލާނގެއެވެ. (الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ) އެކަލާނގެއީ ކޮންމެ عَيْبُ އަކުން طَاهِرُ ވެވޮޑިގެންވާ، އުނިކަމަކުން ސާފުތާހިރުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއްވެސް ގޮތަކުން ބަދަލުވުމެއް ނުވާ ކަލާނގެއެވެ. އެހެނީ އެކަލާނގެއީ އެންމެހާ ތަކެތި ހެއްދެވި خَلْقُ ކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. (الْمُؤْمِنُ) އެބަހީ އެކަލާނގެ ސިފަކުރައްވާ ގޮތަށް ފުރިހަމަ ސިފަފުޅުތަކެއް ހުރި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބަނދެވޭނެ ތަކެތި އިންސާފުވެރިކަމާއި އެކު ނިންމަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބަޔާންކުރައްވާ مُعْجِزَات ތަކުން ތެދުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. ޚާއްޞަކޮށް އެކަލާނގެ رَسُولُ ން ތެދުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْمُهَيْمِنُ) އެބަހީ އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ޢަމަލުތައް ބަލަހައްޓަވާ، ބަލާވޮޑިގަންނަވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْعَزِيزُ) އެކަލާނގެއީ ގަދަފަދަ ވަންތަ ބާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ. ބަލިކަށިނުވެވޮޑިގެންވާ ބާރުވެރި غَالِبُ އެވެ. (الْجَبَّارُ) جَبَرُوْتُ އަދި ބާރުވެރިކަމުގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ކަމެއް އެކަލާނގެ ބޭނުންފުޅުވާ ގޮތަކަށް ނިންމަވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއީ އެންމެހާ ތަކެތި އޭގެ ޙާލަތަށް ރަނގަޅުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ. جَبَّارُ އެވެ. (الْمُتَكَبِّرُ) އަޅުތަކުންގެ ސިފަތަކުން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބޮޑާކަމާއި މަތިވެރިކަމުގެ ސިފަ ޚާއްޞަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. تَكَبُّرُ ގެ ސިފަ އެކަލާނގެއަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޖަލާލާއި ޢަޒަމަތްތެރިކަމެވެ. އެކަލާނގެ خَلْقُ ތަކުގެ ސިފަތަކުން ބޮޑުވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހިތްޕާނުޖެހޭ ކަލާނގެއެވެ.

﴿24﴾(هُوَ اللهُ الْخَالِقُ) އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ أَزَلِي އަދި ވޭތުވެދިޔަ ނިޔަތަކުގައި ތަކެތި ތަފާތު ސިފަތަކަށް ތަޤްދީރުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. (الْبَارِئُ) ނެތުމުގެ ތެރެއިން ތަކެތި އުފައްދަވާ ހައްދަވާ ކަލާނގެއެވެ.

(الْمُصَوِّرُ) ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ތަކެތި ސޫރަކުރައްވާ އުފެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. (يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ) އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ހުރިހާ ތަކެތިވެސް ބަހުންނާއި ޙާލުން އެކަލާނގެއަށް تَسْبِيْحَ ކިޔައި އެކަލާނގެ طَاهِرُ ވެވޮޑިގެންވާކަމަށެވެ.

سُوْرَةُ الْمُمْتَحِنَةِ

﴿1﴾(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَّخِذُوا عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَاءَ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން ރަހުމަތްތެރިންގެ ގޮތުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوُّ އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދުޝްމަނުން ނުހިފާށެވެ.] ނާޒިލުވީ حَاطِبُ بْنُ أَبِي بَلْتَعَةَ ގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު މައްކާގެ މުޝްރިކުންނަށް ސިޓީއެއް ފޮނުވީ رَسُولُ الله ، މައްކާ فَتَحَ ކުރެއްވުމަށް ތައްޔާރުވެވަޑައިގަންނަވާކަން އެމީހުންނަށް ދަންނަވާލުމަށެވެ. އަދި އެ ސިޓީ ފޮނުވީ مُوَلاَةُ ކަމުގައިވާ އަންހެނަކު ލައްވައެވެ. (ރަހުމަތްތެރިކަމާއެކު) ތިޔަބައިމީހުން ދުޝްމަނުންނަށް ބަހައްޓައި ފޮނުވަމުންނެވެ. (تُلْقُونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) (رَسُولُ الله ، ގެ ޚަބަރު) خَبَرُ އެމީހުންނަށް ދީފައިވާ އެކަމާއި ގުޅޭ ގޮތުން ފޮނުވާލާ އެރަހުމަތްތެރިކަން ދައްކަމުންނެވެ. (وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَاءَكُمْ مِنَ الْحَقِّ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް حَقُّ އާއި އެކު އައި ﷲ ގެ ފަރާތުން އައި قُرْآن އަށް އެމީހުން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. (يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَإِيَّاكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް حَقُّ އާއި އެކު ރަސޫލާއާ ތިޔަބައިމީހުން މައްކާއިން ނެރެދޫކޮށްލަނީ، ކީއްވެގެން ތޯއެވެ؟ (أَنْ تُؤْمِنُوا بِاللهِ رَبِّكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ވެރި ﷲ އަށް ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ނޫނީ ތިޔަބައިމީހުން ކުށެއް ހެދުމުން ނޫނެވެ. (إِنْ كُنتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَاداً فِي سَبِيلِي وَابْتِغَاءَ مَرْضَاتِي) [ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަގުގައި جهاد ކުރުމަށާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ رضا ހޯދުމަށް ނުކުތީ ނަމަ] ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوُّ އަދި ދުޝްމަނުން ރަހުމަތްތެރިން ކަމުގައި ނުހިފާށެވެ. (تُسِرُّونَ إِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ) އެމީހުންނާ ރަހުމަތްތެރިކަމުގެ ސަބަބުން ސިއްރުން ތިޔަބައިމީހުން މުސްލިމުންގެ خَبَرُ ދޭހެވެ. (وَأَنَا أَعْلَمُ بِمَا أَخْفَيْتُمْ وَمَا أَعْلَنتُمْ) އެމީހުންނަށް خَبَرُ ދިނުމުގައި ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކުރާ ކަމަކާއި ފާޅުކުރާ ކަމަކީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދަންނަވާ ކަމެކެވެ. (وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَاءَ السَّبِيلِ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަން ކުރާ މީހާ، ފަހެ އޭނާ حَقُّ މަގުން އެއްކިބާވެ މަގުފުރެދިއްޖެއެވެ.

﴿2﴾(إِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ أَعْدَاءً) އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ހޯދައިފިނަމަ، އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް عَدَاوَة ދައްކާ ދުޝްމަނުން ކަމުގައިވާނެއެވެ. (وَيَبْسُطُوا إِلَيْكُمْ أَيْدِيَهُمْ وَأَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّوءِ) އަދި އެމީހުންގެ އަތްތަކާއި ދޫތައް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުބައިކަމާއެކު ދިއްކޮށްލާނެއެވެ. އަދި (وَوَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ) ހިތަށް ދެނެފައިވާނެއެވެ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَتَّخِذُواْ عَدُوِّي وَعَدُوَّكُمۡ أَوۡلِيَآءَ تُلۡقُونَ إِلَيۡهِم بِٱلۡمَوَدَّةِ وَقَدۡ كَفَرُواْ بِمَا جَآءَكُم مِّنَ ٱلۡحَقِّ يُخۡرِجُونَ ٱلرَّسُولَ وَإِيَّاكُمۡ أَن تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ رَبِّكُمۡ إِن كُنتُمۡ خَرَجۡتُمۡ جِهَٰدٗا فِي سَبِيلِي وَٱبۡتِغَآءَ مَرۡضَاتِيۚ تُسِرُّونَ إِلَيۡهِم بِٱلۡمَوَدَّةِ وَأَنَا۠ أَعۡلَمُ بِمَآ أَخۡفَيۡتُمۡ وَمَآ أَعۡلَنتُمۡۚ وَمَن يَفۡعَلۡهُ مِنكُمۡ فَقَدۡ ضَلَّ سَوَآءَ ٱلسَّبِيلِ ١ إِن يَثۡقَفُوكُمۡ يَكُونُواْ لَكُمۡ أَعۡدَآءٗ وَيَبۡسُطُوٓاْ إِلَيۡكُمۡ أَيۡدِيَهُمۡ وَأَلۡسِنَتَهُم بِٱلسُّوٓءِ وَوَدُّواْ لَوۡ تَكۡفُرُونَ ٢ لَن تَنفَعَكُمۡ أَرۡحَامُكُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُكُمۡۚ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ يَفۡصِلُ بَيۡنَكُمۡۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٞ ٣ قَدۡ كَانَتۡ لَكُمۡ أُسۡوَةٌ حَسَنَةٞ فِيٓ إِبۡرَٰهِيمَ وَٱلَّذِينَ مَعَهُۥٓ إِذۡ قَالُواْ لِقَوۡمِهِمۡ إِنَّا بُرَءَٰٓؤُاْ مِنكُمۡ وَمِمَّا تَعۡبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ كَفَرۡنَا بِكُمۡ وَبَدَا بَيۡنَنَا وَبَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةُ وَٱلۡبَغۡضَآءُ أَبَدًا حَتَّىٰ تُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ وَحۡدَهُۥٓ إِلَّا قَوۡلَ إِبۡرَٰهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسۡتَغۡفِرَنَّ لَكَ وَمَآ أَمۡلِكُ لَكَ مِنَ ٱللَّهِ مِن شَيۡءٖۖ رَّبَّنَا عَلَيۡكَ تَوَكَّلۡنَا وَإِلَيۡكَ أَنَبۡنَا وَإِلَيۡكَ ٱلۡمَصِيرُ ٤ رَبَّنَا لَا تَجۡعَلۡنَا فِتۡنَةٗ لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ وَٱغۡفِرۡ لَنَا رَبَّنَآۖ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡحَكِيمُ ٥

[illegible] [illegible] [illegible].

3 (لَنْ تَنفَعَكُمْ أَرْحَامُكُمْ وَلاَ أَوْلاَدُكُمْ) ކަލޭމެންގެ ގާތްތިމާގެ [illegible] [illegible] [illegible] ކަލޭމެން [illegible] [illegible] [illegible] مُوَالاَةُ [illegible] [illegible] [illegible]. އެއީ حَاطِبُ ގެ حَادِثَة ގައިވެގެންނެވެ. އަދި [illegible]. ކަލޭމެން [illegible] الله [illegible] [illegible] عَدَاوَة [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] مُوَالاَةُ [illegible] [illegible]. (يَوْمَ الْقِيَامَةِ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْ) قِيَامَة ދުވަހުން ކަލޭމެންގެ ދެމެދު ވަކިކުރައްވާނެއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible].

4 (قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ) [إِبْرَاهِيم ގެފާނާއި [illegible] [illegible] [illegible]] އެ حَاطِبُ [illegible]. [illegible] إِبْرَاهِيم ގެފާނާއި إِقْتِدَاء [illegible]. އަދި إِبْرَاهِيم ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެމީހުންނަށް [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]? (إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَآءُ مِنْكُمْ) އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ قَوْمُ ގެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެންނީ ކަލޭމެންގެ ކިބައިން ދުރުން ބަރީއަވެގެންނެވެ. އަހަރެމެން ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން [illegible]. އަދި ކަލޭމެން އަހަރެމެންގެ ތެރެއިން [illegible]. އަދި ކަލޭމެން الله އަށް ކާފިރުވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ الله) [އަދި ކަލޭމެން الله ފިޔަވައި އަޅުކަންކުރާ [illegible]] އަދި [illegible]. (كَفَرْنَا بِكُمْ) [އަހަރެމެން ކަލޭމެންގެ ދީނަށް އަދި ކަލޭމެންގެ عَمَلُ ތަކަށް] [illegible]. (وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَداً) [އަދި އަހަރެމެންނާއި ކަލޭމެންނާއި ދެމެދު [illegible] عَدَاوَة [illegible] [illegible].] ކަލޭމެން [illegible] [illegible] [illegible] އަހަރެމެންގެ [illegible]. (حَتَّى تُؤْمِنُوا بِالله وَحْدَهُ) [[illegible] الله [illegible] ކަލޭމެން [illegible]] އަދި ކަލޭމެންގެ [illegible] [illegible] [illegible]. ކަލޭމެން [illegible] [illegible] [illegible] عَدَاوَة [illegible] [illegible] [illegible]. އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (إِلاَّ قَوْلَ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ لَأَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ) [إِبْرَاهِيم ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައަށް އަހަރެން ކަލޭގެފާނަށް [illegible] [illegible]. [illegible] [illegible].] އެބަހީ إِبْرَاهِيم ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ބައްޕައަށް [illegible] [illegible] [illegible] إِبْرَاهِيم ގެފާނުގެ [illegible] [illegible] ކަލޭމެން [illegible] [illegible]. އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] ކަލޭމެން [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަލޭމެން [illegible]. [illegible] [illegible] [illegible] އެކަލޭގެފާނު [illegible] وَعْدُ [illegible]. "[illegible] [illegible] الله [illegible] عَدَاوَة [illegible] އެކަލޭގެފާނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]." (وَمَا أَمْلِكُ لَكَ مِنَ الله مِنْ شَيْءٍ) [އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ން [illegible] [illegible] عَذَابُ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

5 (رَبَّنَا لاَ تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا) [[illegible] رَبُّ [illegible]، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]!] مُجَاهِدُ ވިދާޅުވިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] عَذَابُ [illegible]. އަދި [illegible] حَضْرَةُ ން [illegible] عَذَابُ [illegible]. [illegible] [illegible]. [illegible] حَقُّ [illegible] [illegible] عَذَابُ [illegible].

6 (لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَة) إِبْرَاهِيم ގެފާނާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. (لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا الله وَالْيَوْمَ الآخِرَ) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] آخِرَةُ ގައިވެސް الله ގެ حَضْرَةُ ން [illegible] [illegible]. (وَمَنْ يَتَوَلَّ) އަދި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [[illegible] الله [illegible]] (الله هُوَ الْغَنِيُّ) [illegible] الله [illegible] خَلْقُ [illegible] [illegible] [illegible]. (الْحَمِيدُ) [illegible] [illegible] [illegible].

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُوا۟ ٱللَّهَ وَٱلْيَوْمَ ٱلْـَٔاخِرَ ۚ
وَمَن يَتَوَلَّ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿٦﴾ ۞ عَسَى ٱللَّهُ أَن يَجْعَلَ
بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ ٱلَّذِينَ عَادَيْتُم مِّنْهُم مَّوَدَّةً ۚ وَٱللَّهُ قَدِيرٌ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿٧﴾ لَّا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَـٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم
مِّن دِيَـٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُقْسِطِينَ
﴿٨﴾ إِنَّمَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ قَـٰتَلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَأَخْرَجُوكُم
مِّن دِيَـٰرِكُمْ وَظَـٰهَرُوا۟ عَلَىٰٓ إِخْرَاجِكُمْ أَن تَوَلَّوْهُمْ ۚ وَمَن يَتَوَلَّهُمْ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ
هُمُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ﴿٩﴾ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓا۟ إِذَا جَآءَكُمُ ٱلْمُؤْمِنَـٰتُ
مُهَـٰجِرَٰتٍ فَٱمْتَحِنُوهُنَّ ۖ ٱللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَـٰنِهِنَّ ۖ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَـٰتٍ
فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى ٱلْكُفَّارِ ۖ لَا هُنَّ حِلٌّ لَّهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ ۖ وَءَاتُوهُم
مَّآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَن تَنكِحُوهُنَّ إِذَآ ءَاتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۚ
وَلَا تُمْسِكُوا۟ بِعِصَمِ ٱلْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا۟ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ
ذَٰلِكُمْ حُكْمُ ٱللَّهِ ۖ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ ۚ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَإِن فَاتَكُمْ
شَىْءٌ مِّنْ أَزْوَٰجِكُمْ إِلَى ٱلْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَـَٔاتُوا۟ ٱلَّذِينَ ذَهَبَتْ
أَزْوَٰجُهُم مِّثْلَ مَآ أَنفَقُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِىٓ أَنتُم بِهِۦ مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾

7 (عَسَى الله أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً) [[illegible] عَدَاوَة [illegible] الله [illegible].] [illegible] مَكَّة فَتَح [illegible] الله [illegible] حَضْرَةُ [illegible] عَمَلُ [illegible] أَبُو سُفِيَانُ [illegible] أُمُّ حبيبة [illegible] رَسولُ الله ، [illegible] أَبُو سُفِيَانُ [illegible] رَسولُ الله ، [illegible] أَبُو سُفِيَانُ [illegible] عَدَاوَة [illegible] أَبُو هُرَيْرَة [illegible] قَائِمُ [illegible] أَبُو سُفِيَانُ بْنُ حَرْب [illegible] (عَسَى الله أَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّة) [illegible] (وَاللهُ قَدِير) [الله [illegible].] [illegible] رَحْمَةُ [illegible].

8 (لاَ يَنْهَاكُمُ الله عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) [[illegible]] الله [illegible] (أَنْ تَبَرُّو هُمْ) [illegible] رَحِمُ [illegible]. (وَتُقْسِطُوا إِلَيْهِمْ) [[illegible] عَدْلُ [illegible] حَقُّ [illegible] عَدْلُ [illegible]. (عَدْلُ [illegible].) (إِنَّ الله يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ) [[illegible] عَدْلُ [illegible] الله [illegible].] [illegible] الله ﷻ [illegible] عَهْدُ [illegible] وَعْدُ [illegible] عَدْلُ [illegible] مُعَامَلَة [illegible].

9 (إِنَّمَا يَنْهَاكُمُ الله عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ وَأَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ) [الله [illegible].] [illegible] قُرَيْش [illegible]. (وَظَاهَرُوا عَلَى إِخْرَاجِكُمْ) [[illegible].] [illegible] (أَنْ تَوَلَّوْهُمْ) [illegible]. (وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَأُولئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ) [[illegible] ظالِمُ [illegible].] [illegible] عَدَاوَة [illegible] حَقُّ [illegible] الله [illegible] عَدَاوَة [illegible].

10 (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ) [[illegible] هِجْرَة [illegible] حَالُ [illegible]] [illegible] النَّبِيُّ ، حُدَيْبِيَّة [illegible] قُرَيْش [illegible] صُلْحَ [illegible] مُعَاهَدَة [illegible] هِجْرَة [illegible] الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى [illegible] إمْتِحَانُ [illegible]. (فَامْتَحِنُوهُنَّ) [illegible] إمْتِحَانُ [illegible]. [illegible] شَوْقُ [illegible].

އަދި ފިރިހެނުންނަށް ރުއްސުމަށްޓަކައި ނުވަތަ ދުނިޔަވީ ބޭނުމަކަށްޓަކައި ނޫން ކަމަށާއި ހަމައެކަނި އިސްލާމްދީނަށް ލޯބިވެގެން ކަމަށް ހުވާކުރުވުމެވެ. އަދި ހުވާކުރުވާނީ އެގޮތަށް ނަބިއްޔާ ދެއްވާ ހުވައެވެ. الله އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލާ އަދި އިސްލާމްދީނަށް ލޯބިވެގެން ނުކުމެގެން އައިކަމަށް ހުވާކުރުވުމެވެ. ދަންނައެވެ. އަންހެނުން އިސްލާމްދީނަށް ވަނުމާއި ބެހޭގޮތުން ހުވާކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތީ النَّبِيُّ ، އަންހެނުންގެ ފުރަތަމަ ހުވާކުރުވުމުގެ ކަންތައް ވަކިކުރެއްވުމަށް ފޮނުއްވެވީ خَرَدُ ބިން އަންހެނުންގެ އިމްތިޙާނު ކުރެއްވުމަށްޓަކައި ނަބިއްޔާ ފޮނުއްވީއެވެ. އަދި އެއީ ޙަދީޘްގައިވާ އަންހެނުން ނިކުމެއުޅުމެވެ.

(اللہ أَعْلَمُ بِإِيمَنِهِنَّ) [اللہ އަންހެނުންގެ އީމާންކަން ދަންނަވައިދޭކަމުން ދަންނަވާ ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުންގެ حَقِيقَة ދަންނަވައިދިނުމަށް ކުޅަދާނަ اللہ سُبْحَانَه وَتَعَالَى އެވެ. ކަލޭމެންނަށް އެނގޭނީ އަންހެނުންގެ إِمْتِحَانُ ކުރުމުން ދަނެވޭ ބޭރުފުށް ހުރިގޮތް ކަމުގައިވާ ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނަށް އަންހެނުން ވަނުމާއި شَوْق ވެރިވާން ވާގޮތުން އަންހެނުން ދަޢުވާ دَعْوَى ގެނުވާން ބޭރުފުށުން ކަލޭމެންނަށް ފެނިފައިވާ

ދާދިފަހުން ހުވާކުރުމުން (فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ) ފަހެ ކަލޭމެން އެ އަންހެނުން މުއުމިނުން ކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް އެނގިއްޖެނަމަ (فَلاَ تَرْجِعُوهُنَّ إِلَى الْكُفَّارِ) ފަހެ ކަލޭމެން އެ އަންހެނުން ކާފިރުން ކަރާއަށް ރައްދު ނުކުރާށެވެ.

(لاَ هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلاَ هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ) [އަންހެނުން ކާފިރުންނަށް حَلاَل ނުވާނެއެވެ. އަދި ކާފިރުންނަށް އަންހެނުން حَلاَل ނުވާނެއެވެ.] ފަހެ މުޝްރިކުން ކަރާއަށް ހޭދަކުރި ކާފިރުން މުސްލިމުން ނިކާޙުކުރުމަކީ حَلاَل ނުވާނެއެވެ. އިސްލާމް އަންހެނުން ކާފިރުންނަށް ފިރިހެނުންނާ ގުޅުންތަކެއް މިސްކީނު ކަމުގައި ވަކިވެގެންނެވެ. އަދި هِجْرَة ކުރުމަށްފަހު ނުވާނެއެވެ.

(وَآتُوهُمْ مَا أَنفَقُوا) [އަދި އެމީހުން ހޭދަކުރި މަހުރު އެބައިމީހުންނަށް ދޭށެވެ.] އެބަހީ ކާފިރުންގެ އަތުން އިސްލާމްވެގެން އައި އަންހެނުންގެ ފިރިންނަށް ދޭށެވެ. ކާފިރުން ހޭދަކުރި މަހުރެވެ. الشَّافِعِي ވިދާޅުވެއެވެ. ފިރިހެނުން ހޭދަކުރި އަދަދު ދިނުމަކީ ވާޖިބެއް ނޫނެވެ.

(وَلاَ جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنكِحُوهُنَّ) [އަދި އެ އަންހެނުން ކަލޭމެން ނިކާޙުކުރުމުގައި ކަލޭމެންނަށް ފާފައެއް ނުވެއެވެ.] ކާފިރު ފިރިއާއި ވަކިވުމުން އަންހެނުންގެ عِدَّة ހަމަވުމުން ނިކާޙުކުރެވޭނެއެވެ. ނިކާޙުކުރުމުގައި ވަލީއާއި ހެކިންނާއި މަހުރު ދިނުން ޝަރުތެވެ. (إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ) [އެ އަންހެނުންނަށް އެ އަންހެނުންގެ އުޖޫރަތައް ދީފިނަމައެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުންގެ މަހުރު ދީފިނަމައެވެ.

(وَلاَ تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ) [އަދި ކާފިރު އަންހެނުންގެ ނިކާޙުގެ ގުޅުމުގައި ހިފަހައްޓާނުލާށެވެ.] މުޝްރިކު ކާފިރު އަންހެނުންނާ ނިކާޙުގެ ގުޅުން ދެމެހެއްޓުމަކީ ނުވާނެ ކަމެކެވެ. ސަބަބަކީ އެމީހުންގެ ދީނާއި އިސްލާމްދީނާ ތަފާތުވާތީއެވެ. އަދި ދެމެހެއްޓުން ފަދަ ކަންކަން ނުވާނެއެވެ. ކާފިރު އަންހެނުންނާ ނިކާޙުކުރުން ހުއްދަވެފައިވާ ހުކުމަކީ ނިކާޙު ފަސްކުރުމެވެ. އެކަން مَنْسُوخْ ވީއެވެ. މިއީ ހުދައިބިއްޔާ ސުލްޙަ އަހުލުކިތާބުން ނިކާޙުކުރުމާ ބެހޭ

ހުކުމެވެ. أَهْلُ كِتَابُ ންގެ ކާފިރުން ނިކާޙުކުރުން ހުއްދައެވެ. (وَاسْئَلُوا مَا أَنفَقْتُمْ) [ކާފިރުން ހޭދަކުރި އަދަދު އަނބުރާ ދިނުމެވެ.] އެބަހީ ކާފިރުންގެ އަތުން މުރުތައްދު مُرْتَدُّ ވެގެން ދިޔަ އަންހެނުންގެ ކާފިރުންގެ ގާތަށް ކަލޭމެން ހޭދަކުރި މަހުރު ދިނުމެވެ. (وَلْيَسْئَلُوا مَا أَنفَقُوا) [އަދި އެމީހުން ހޭދަކުރި އަދަދު ސުވާލުކުރާށެވެ.] ހަމަ އެގޮތަށް އެމީހުން ހޭދަކުރި މަހުރު ޖަމާއަތުން ދޭން ވިދާޅުވެއެވެ.

މުޝްރިކުގެ ފިރިހެނުން އެމީހުންގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ މުރުތައްދު مُرْتَدُّ ވެގެން ދިޔަ އަންހެނުންގެ ކާފިރުންގެ ގާތަށް އަނބުރާ ނުދޭން ބާރަށް ނިންމިއެވެ. އަދި މުސްލިމުން ކާފިރުން ހޭދަކުރި ފިރިހެނުންގެ ހަމަ ހޭދަކުރެވުނު އަދަދުން ދިނުމެވެ. (ذَلِكُمْ) އަދި އެބަހީ ދެއްވެވި ހުކުމެވެ. ފާހަގަކުރަން ބޭނުންވާ ކަމަކީ (حُكْمُ اللہ) [اللہ ގެ حُكْمُ އެވެ.] އެބަހީ މިއީ صُلْحُ الحُدَيْبِيَّة އާއި ގުޅިގެން عَهْدُ ގެ ދަށުން ވުމުގެ ނިޔަލަށް ދެއްވި حُكْمُ އެވެ. އަދި ބައެއް عَهْدُ އަކީ ކޮންމެ ގޮތަކަށް ނިންމުމަށް خِلاَفُ އެވެ. ދެން މި حُكْمُ مَنْسُوخْ ވީއެވެ. قُرْطُبِي ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ خَاصَّ ކަމެއް އެ ޒަމާނާއި ގުޅިގެން އެކަށީގެން ހުރި އެއްގަމެވެ. އެބަހީ ކަލޭމެންނާ ދެމެދު ބަޔާން އެއްގަމެވެ. ދަންނަވާލަން ބޭނުމެވެ. ހަމަ އެއީ އިސްލާމް ދީނުގެ ދިރުން ދެކެވޭ ޤައުމުތަކުގެ މެދު ދިމާވާ ޚާއްސަ ކަމެކެވެ.

⑪ (وَإِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ أَزْوَاجِكُمْ إِلَى الْكُفَّارِ) [ކާފިރުންގެ އަންހެނުން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ބަދަލުވެގެން ދިޔަ ނަމަ] އަދި މުސްލިމުން އަންހެނުން ކަރަންޓުވީ ކާފިރުންގެ ގާތަށް ބަދަލުވެގެން ދިޔަނަމަ، (أَهْلُ كِتَابُ ންގެ ގެޔަށް ނުދިޔަނަމަވެސް) (فَعَاقَبْتُمْ) ދެން ކާފިރުންގެ ހަނގުރާމައިން غَنِيمَة ލިބުމުން (فَآتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ أَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَا أَنفَقُوا) [ދެން އަންހެނުން ކާފިރުންގެ ގާތަށް ދިޔަ ފިރިހެނުން] ކާފިރުންނަށް ހޭދަކުރި ނިސްބަތަށް ދިނުމަށް غَنِيمَة ގެ މުދަލުން ދޭށެވެ. ފިރިހެނުން ކާފިރުންގެ އަތުން ދޭން ޖެހޭ ހޭދަކުރި ނިސްބަތުން ދޭށެވެ.] އަދި އެއްވެސް ނިސްބަތެއް ކާފިރުން ޖާގައެއް ނުދިނުމަށްޓަކައި

މުޝްރިކުން ކާފިރުންނާ ނިސްބަތްވުމެވެ. (وَاتَّقُوا اللهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ) [އަދި ކަލޭމެން އީމާންވެފައިވާ ކަލާނގެ ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެބަހީ ކާފިރުން ކަމުގައި ކަމަކީ عُقُوبَة އެކަލާނގެ ބިރުވެތިވެވޭނެ ކަމެކެވެ.

⑫ (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا جَاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ يُبَايِعْنَكَ) [އޭ ނަބިއްޔާއެވެ.] އަންހެނުން (މުއުމިނުން ކަމުގައިވާ އަންހެނުން) ކަލޭގެފާނަށް بَيْعَةُ ހިފުމަށް އައިސްފިނަމަ (عَلَى أَنْ لاَ يُشْرِكْنَ بِاللہ شَيْئًا) [އެއްވެސް އެއްޗެއް اللہ އާއި ޝަރީކު ނުކުރުމަށް.] މިހުން ހަމަ مَكَّة فَتَحَ ކުރެއްވި ދުވަހުއެވެ. އޭރުގައި مَكَّة ގެ އަންހެނުން رَسولُ اللہِ ، ގެ އަރިހުން بَيْعَةُ ހިފުމަށް އައެވެ. ދެން اللہ سُبْحَانَه وَتَعَالَى އަންހެނުންގެ بَيْعَةُ ހިފުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އަންހެނުން އެއްވެސް އެއްޗެއް اللہ އާއި ޝަރީކު

ނުކުރާނެއެވެ. (وَلاَ يَقْتُلْنَ أَوْلاَدَهُنَّ) [އަދި އަންހެނުން އަންހެނުންގެ ދަރިން ނުމަރާނެއެވެ.] އަދި ޖާހިލިއްޔާ ޒަމާނުގައި ދަރިފުޅު ނިކަމެތިކަމުގެ ބިރުން މަރާލައެވެ. (وَلاَ يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ) [އަދި އަންހެނުން ހަމައެކަނި ފުރައްސާރަ ދޮގު ބުހުތާން ނުގެނެސްދޭނެއެވެ.] އެބަހީ އަންހެނުންގެ ފިރިހެނުން ދަރިއެއް ފިރިހެނުންނާ ނުގުޅޭ ގޮތުން ފިރިހެނުންނަށް ނިސްބަތްކުރުމެވެ. الفَرَّاء ވިދާޅުވެއެވެ. ފިރިހެނުންގެ ބިމުން ނިސްބަތްކުރުމެވެ. އެނިޔަލަށް ނިސްބަތްކޮށްފިނަމައެވެ. ދަރިއަކަށް ބުނުމެވެ. ވަރަށް ނިސްބަތެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވެއެވެ. އަންހެނުން ދަރިން

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُؤْمِنَٰتُ يُبَايِعْنَكَ عَلَىٰٓ أَن لَّا يُشْرِكْنَ
بِٱللَّهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ
بِبُهْتَٰنٍ يَفْتَرِينَهُۥ بَيْنَ أَيْدِيهِنَّ وَأَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ
فِى مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَٱسْتَغْفِرْ لَهُنَّ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٢﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَوَلَّوْا۟ قَوْمًا غَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِمْ
قَدْ يَئِسُوا۟ مِنَ ٱلْءَاخِرَةِ كَمَا يَئِسَ ٱلْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْقُبُورِ ﴿١٣﴾

سُورَةُ الصَّفِّ

ترتيبها ٦١ — آياتها ١٤

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١﴾
يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٢﴾
كَبُرَ مَقْتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُوا۟ مَا لَا تَفْعَلُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ
ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلَّذِينَ يُقَٰتِلُونَ فِى سَبِيلِهِۦ صَفًّا كَأَنَّهُم
بُنْيَٰنٌ مَّرْصُوصٌ ﴿٤﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِۦ يَٰقَوْمِ لِمَ
تُؤْذُونَنِى وَقَد تَّعْلَمُونَ أَنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُمْ فَلَمَّا
زَاغُوٓا۟ أَزَاغَ ٱللَّهُ قُلُوبَهُمْ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَٰسِقِينَ ﴿٥﴾

ވިހެއިގާ އެކަނބުންގެ ފިރިންނަށް ގެންނައެވެ. ދެއެވެ. (وَلاَ يَعْصِينَكَ فِي مَعْرُوفٍ) [އަދި އެއްވެސް ހެޔޮކަމެއްގައި ކަލޭގެފާނަށް ނުއަހާނުލާނެއެވެ.] އެބަހީ ކަލޭގެފާނު އަމުރުކުރައްވާ ހެޔޮކަމެއްގައި ކަލޭގެފާނަށް ނުއަހާނުލާނެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ހުއްދަ ކަންތައްތަކުގައި ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ނިޔާވާ މީހުންނަށް ރޯން ހެދުން ފަޅައިލުމާއި ބޯ ބޭލުމާއި ފަދަ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުމާއި ހަލާކު އެދި ކުރާ دُعَاء ނުކުރުމާއި މިފަދަ ކަންތައްތައް ނުކުރުމެވެ. (فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ الله) [ފަހެ އެކަނބުންގެ بَيْعَةُ ހިފުއްވާށެވެ. އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އެކަނބުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުން އެދި ދުޢާކުރައްވާށެވެ.] އަދި އިސްވެދިޔަ ގޮތުގެމަތިން بَيْعَةُ ހިއްޕެވި ގޮތެވެ.

(13) (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تَتَوَلَّوْا قَوْماً غَضِبَ الله عَلَيْهِمْ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ! الله އެބައިމީހުންނަށް ކޯފާވެވޮޑިގެންފައިވާ ބަޔަކާ ސާހިބުވެރިވެ ރަހުމަތްތެރިވުމަކަށް ނުވާށެވެ.] އަދި އެބައިމީހުން ކަމަކީ خَاصَّ ކޮށް يَهُودى ންނެވެ. (قَدْ يَئِسُوا مِنَ الآخِرَةِ) [އެބައިމީހުން ހަމަކަށަވަރުން آخِرَة އާމެދު مايُوس ވެއްޖެއެވެ.] އެބައިމީހުން آخِرَة އާމެދު ހިތްޕުޅުން ނާއުއްމީދުވެގެންވެއެވެ. (كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ مِنْ أَصْحَابِ الْقُبُورِ) [ކަބުރުތަކުގެ އަހުލުވެރިންނާ ބެހޭގޮތުން آخِرَة އާމެދު مايُوس ވީ ފަދައިންނެވެ.] އެބައިމީހުންގެ إِعْتِقَادُ އަކީ مَحْشَر އެއް ނުހުންނާނެކަމުގައެވެ.

سُورَةُ الصَّفِّ

(2) (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ! ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަމެއް ތިޔަބައިމީހުން ބުނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟] ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. جِهَادُ فَرْضُ ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން ބައެއް މުއުމިނުން ބުނަމުންދިޔައެވެ. އެންމެ ލޯބިވާ عَمَلُ އަކީ ކޮބާކަން އެނގުނު ނަމަ އަޅުގަނޑުމެން އެ عَمَلُ އެއް ކުރާނަމެވެ. ދެން الله ވަޙީ ބާވައިލެއްވިއެވެ. ލޯބިވާ عَمَلُ އަކީ جِهَادُ ކަމުގައެވެ. އޭރުން ބައެއް މީހުން جِهَادُ ކުރުމަށް ނުކުމެ ނުހިނގިއެވެ. އެހެންކަމުން އެބައިމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ބާވައިލެއްވި އާޔަތެވެ. މިއާޔަތުގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވަނީ ބުނާ ބަހާ ޢަމަލު ދެކޮޅުވުމެވެ.

(3) (كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ) [ތިޔަބައިމީހުން ނުކުރާ ކަމެއް ބުނުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ބޮޑު ކޯފާވާ ކަމެކެވެ.] އެބަހީ އެކަމަކީ الله ބޮޑަށް ކޯފާވެވޮޑިގަންނަވާ ކަމެކެވެ. އަދި ބުނެފައި ނުކުރުމަކީ رَسُولُ الله ، ގެ ބަސްފުޅުގައިވާ ގޮތުން މުނާފިޤުންގެ ސިފައެކެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގައި ހަރާމްކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. އަދި ވަޢުދު ފުއްދުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އެއީ އީމާންގެ ސިފައެކެވެ.

(4) (إِنَّ الله يُحِبُّ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِه) [ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރާ މީހުންނަށް الله ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވައެވެ.] ދީނުގައި އެންމެ ބޮޑު ދަރަޖައަކީ الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ. އަދި حَدِيث ގައިވެއެވެ. (رَأْسُ الأَمْرِ الإِسْلاَمُ وَعُمُودُهُ الصَّلاَةُ وَذِرْوَةُ سَنَامِهِ الْجِهَادُ فِي سَبِيلِ اللهِ)

ދީނުގެ ބޮލަކީ إِسْلاَمُ ކަމެވެ. އަދި އޭގެ ތަނބަކީ ނަމާދެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ މަތީ ދަރަޖައަކީ الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރުމެވެ. ދެން: (صَفًّا) ސަފުތަކަށް ހުރެ އެއްބައިވަންތަކަމާއެކު ސަފުތަކުގައި (كَأَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ) އެބައިމީހުން ރަނގަޅަށް ބިނާކުރެވިފައިވާ ބިނާއެއް ފަދައިންނެވެ. އެއްބައިވަންތަކަމާއެކު ހުރުމެވެ. އެއީ الله ގެ ދީނަށް ނަސްރު ދިނުމަށްޓަކައި އެކުވެގެން ހުރެ ދުޝްމަނުންނާ ކުރިމަތިލުމެވެ. އަދި عَدُوُّ ންނަށް ނުހަނު ހިތްވަރުގަދަކޮށް ކުރިމަތިލުމެވެ.

(5) (وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ) [އަދި مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެމީހުންނަށް ވިދާޅުވި ހިނދު] الله عَلَيْهِ السَّلاَمُ އެކަލޭގެފާނުގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރައްވާ މީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާ ބަހެއް ކުރިން ވިދާޅުވެ ހުރި ބަޔާނެއް އަދި مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި عِيسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި ދެބޭކަލުންވެސް تَوْحِيدُ ގެ މަގުގައި އަމުރުކުރައްވައި الله ގެ މަގުގައި جِهَادُ ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް خِلاف ވެ ބޭއަދަބު ވީ ބަޔަކަށް عُقُوبَة އާއި އިސްތިޢުފާރު ލިބުނެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّةُ ގެ މީހުންވެސް އެފަދަ ނުބައި ކަމުން مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި عِيسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި ދެބޭކަލުންގެ ބަސްނުއެހި قَوْمُ ގެ މީހުން ކުރި ގޮތަށް ނުކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވާފައެވެ. (يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَنِي) [مُوسَى عَلَيْهِ السَّلاَمُ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެންނަށް އަނިޔާ ދެނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟] އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް الله فَرْضُ ކުރައްވާ شَرِيعَة ގައިވާ ގޮތަށް އަމުރުފުޅުތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން خِلاف

وَإِذْ قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ يَٰبَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ إِنِّى رَسُولُ ٱللَّهِ إِلَيْكُم مُّصَدِّقًا لِّمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ ٱلتَّوْرَىٰةِ وَمُبَشِّرًۢا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنۢ بَعْدِى ٱسْمُهُۥٓ أَحْمَدُ ۖ فَلَمَّا جَآءَهُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ⑥ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ ٱفْتَرَىٰ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰٓ إِلَى ٱلْإِسْلَٰمِ ۚ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ⑦ يُرِيدُونَ لِيُطْفِـُٔوا۟ نُورَ ٱللَّهِ بِأَفْوَٰهِهِمْ وَٱللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْكَٰفِرُونَ ⑧ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَرْسَلَ رَسُولَهُۥ بِٱلْهُدَىٰ وَدِينِ ٱلْحَقِّ لِيُظْهِرَهُۥ عَلَى ٱلدِّينِ كُلِّهِۦ وَلَوْ كَرِهَ ٱلْمُشْرِكُونَ ⑨ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ تِجَٰرَةٍ تُنجِيكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ⑩ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ وَتُجَٰهِدُونَ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ بِأَمْوَٰلِكُمْ وَأَنفُسِكُمْ ۚ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنتُمْ تَعْلَمُونَ ⑪ يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةً فِى جَنَّٰتِ عَدْنٍ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ⑫ وَأُخْرَىٰ تُحِبُّونَهَا ۖ نَصْرٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَتْحٌ قَرِيبٌ ۗ وَبَشِّرِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ⑬ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ كُونُوٓا۟ أَنصَارَ ٱللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ٱبْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّۦنَ مَنْ أَنصَارِىٓ إِلَى ٱللَّهِ ۖ قَالَ ٱلْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنصَارُ ٱللَّهِ ۖ فَـَٔامَنَت طَّآئِفَةٌ مِّنۢ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ وَكَفَرَت طَّآئِفَةٌ ۖ فَأَيَّدْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ عَلَىٰ عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا۟ ظَٰهِرِينَ ⑭

ވުމުންނެވެ. ނަމަވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ ރަސޫލަކު ކަމުގައި އެބައިމީހުން ދަންނަނީއެވެ. (وَقَدْ تَعْلَمُونَ أَنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ) ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ اللَّه ގެ ރަސޫލާކަން ތިޔަދަންނަނީ ޔަޤީނުގައެވެ. ރަސޫލާއި إِحْتِرَامُ ކުރުމާ އަދި މަތިވެރިކުރުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދުށް مُعْجِزَة ތަކުން ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ رَسُول ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން ޝަހާދަތް ދެއްވައެވެ. އެހެންވީއިރު ތިމަންކަލޭގެފާނަކީ رَسُول ކަމަށް ތިޔަބައިމީހުން إِعْتِرَاف ވެސް ވެއްޖެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ޤަބޫލުކުރިއެވެ. އެހެންވީއިރު ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަނިޔާދެނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ (فَلَمَّا زَاغُوا أَزَاغَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ) ދެންފަހެ އެމީހުން حَقُّ ސާބިތުވާ ދަލީލުތަކުން إِخْتِيَارُ ކޮށްގެން الله ގެ އަމުރުތަކުން ބަދަލުވެ ސާބިތުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކަލާނގެ ހިދާޔަތުން ދުރުކޮށްލެއްވުމެވެ.

⑥ (وَإِذْ قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرَاةِ) [އަދި مَرْيَم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ بَنِي إِسْرَائِيل އެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ފޮނުއްވި اللَّه ގެ رَسُولُ އެކެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ބިމުގައި التَّوْرَاة ގައިވާ حَالُ ގައެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ބާވައިލެއްވި إِنْجِيلُ އަކީވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު التَّوْرَاة އާއި خِلاَفُ ނުވާނެއެވެ. އެހެންވީއިރު ތިމަންކަލޭގެފާނު ދަޢުވަތު ދިނުމުގައި ޝައްކުކުރަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އެއީ ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މެދުގައި ގޮތްކުޅަދުނެއްނެތެވެ.

(وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِي مِنْ بَعْدِي اسْمُهُ أَحْمَدُ) [އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ވަޑައިގަންނަވާ رَسُول ބޭކަލެއްގެ خَبَرُ ވެސް ތިމަންކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެމެވެ. އެ ބޭކަލާގެ ނަންފުޅަކީ أَحْمَدُ އެވެ.] އަދި އެކަލޭގެފާނު އެއީ ހެކިދެއްވާ ތިމަންކަލޭގެފާނު ސާބިތުކުރާ ބޭކަލެކެވެ. أَحْمَدُ މިއީ އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅުތަކުން ނަމެކެވެ. އެގޮތަށް ނަބީބޭކަލުން ސިފަކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ފައްޗަށް ބަދަލުވެ އައި ތިމާގެ ޢަޤީދާގެ خَصِيلَة ތަކަށް ބަލަހައްޓައިގެން ގެންނާނޭ އެކަމަކަށެވެ. (فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا هَذَا سِحْرٌ مُبِينٌ) [ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތަކާއި ގެނެސްދެއްވި ހިނދު އެބައިމީހުން ބުނީއެވެ. މިއީ ބަޔާންވެގެންވާ سِحْر އެކެވެ.] އަދި ބަހުރުވައެވެ. އަދި مُحَمَّدُ ގެފާނުވެސް އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ ދަލީލުތަކާއި ގެނެސްދެއްވި ހިނދު ބުނީ ހަމަ ބަޔާންވެގެންވާ سِحْر އެކެވެ.

⑦ (وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَى إِلَى الإِسْلاَمِ) [إِسْلاَم ދީނަށް ގޮވައިލެވޭ ހާލުގައި الله ގެ މައްޗަށް ދޮގު ހަދައިގެން ބުނާ މީހަކަށްވުރެ އަނިޔާވެރިވެގެންވާ މީހަކީ ކާކުހެއްޔެވެ؟] ދީން إِسْلاَم دِيْن އަކީ ހަމަ ތެދު އަދި ތިޔަ ސަލާމަތް އަދި ކަލާނގެ ހިދާޔަތެވެ. އެއީ ހަމަ حَقُّ އެވެ. އަދި އެއީ ހަމަ الله ގެ ގޮތުން ގެންނެވި ސީދާ މަގެވެ.

(وَاللَّهُ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ) އަދި އަނިޔާވެރި ބަޔަކަށް الله މަގު ނުދައްކަވައެވެ. ދީނުގެ ދަލީލުތައް ވަނީ ސާފުކޮށް ބަޔާންކުރެވިފައެވެ. އަނިޔާވެރިންނަށެވެ.

⑧ (يُرِيدُونَ لِيُطْفِئُوا نُورَ اللَّهِ بِأَفْوَاهِهِمْ) [އެބައިމީހުންގެ އަނގަތަކުން الله ގެ ނޫރު ނިއްވާލުމަށް އެބައިމީހުން އެދެއެވެ.] ދީނުގެ އަލިކަން ފޯރުކޮށްދޭ إِسْلاَم دِيْن ގެ ނޫރު ނިއްވާލުމަށް ކުރާ މަސައްކަތެވެ. ދީނުގެ ދަލީލުތަކަށް ޚިލާފުވާ إِسْلاَم دِيْن ގެ ޙުއްޖަތް ނިއްވާލުމަށެވެ. އެމީހުން ހުރިހާ ބާރެއް ޚަރަދުކުރިއެވެ. (وَاللَّهُ مُتِمُّ نُورِهِ) [اللَّه ވަނީ އެކަލާނގެ ނޫރު ފުރިހަމަކުރައްވާ ބޭކަލަކަށެވެ.] އެހެނީ الله ވެސް މުޅި عَالَمُ މައްޗަށް إِسْلاَم دِيْن ފުރިހަމަކުރައްވާ ބޭކަލާއެވެ. ދީނުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ހާމަކުރައްވާ ބޭކަލާއެވެ.

⑨ (هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ) [އެކަލާނގެ މަގުދެއްކެވުމާއި حَقُّ دِيْنُ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ رَسُول ފޮނުއްވީ އެ ދީނަކީ ހުރިހާ ދީނެއްގެ މައްޗަށް ކުރި ހޯދާ ދީނަކަށް ހެއްދެވުމަށެވެ.] ފުރިހަމަ ދީނަކަށް ހެއްދެވުމުގެ ގޮތުން ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ) [މުޝްރިކުން ނުރުހުނު ނަމަވެސް] އެހެނީ މުޝްރިކުން ނުރުހުނު ނަމަވެސް އެކަލާނގެ އެދުއްވާ އެންމެހާ ދީނެއްގެ މައްޗަށް ފުރިހަމަކުރައްވާ ބޭކަލާއެވެ.

⑩ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَى تِجَارَةٍ تُنْجِيكُمْ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ) [އޭ އީމާންވީ މީހުންނޭވެ. اللَّه ގެ عَذَابُ ން ތިޔަބައިމީހުން ސަލާމަތްކޮށްދޭނެ ވިޔަފާރިއަކަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް މަގުދައްކަވަން ބޭނުންހެއްޔެވެ.] عَمَلُ ކުރާނެ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން.

ވިޔަފާރިއެއްގެ މަޘަލުގައެވެ. އެގޮތަކީ ވިޔަފާރިގައި ފައިދާވާގޮތަށް عَمَلُ ކުރުމުގައި ފައިދާކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ އިމާން ސަލާމަތްކުރުމުގެ ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމެވެ. ފައިދާވާނީ އެވިޔަފާރިއިން ބޭނުންކުރާމީހުން އެވެ. އެކަން އަދާކުރާ މީހުންނަށް ދިރިއުޅުއްވާ ދާއިމީ ރަޙުމަތްލެއްވުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ން ސާބިތުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ނަފްސާއި މާލުން ވިޔަފާރިކުރުމެވެ.

⑫ (يَغْفِرْ) އެކަލާނގެ ފުއްސަވާނެއެވެ. (لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ) [ކަލޭމެންގެ ކުށްތަކާއި ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ.] ފުއްސެވުމަކީ އެއީ ކުށްތަކަށް ވިޔަފާރިގެ ހިތްހަމަޖެހުމެވެ. ދެން ފިޔަވައިން ކުރާ ހެޔޮ عَمَل ތަކަށް ވިޔަފާރި އިނާމުވެސް وَعْدُ ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ ކަލޭމެން އިހުސާނުވެސް ވެއެވެ. އެކަން އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ފައިސާވެސް (وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ) އަދި قَائِمُ ވެފައިވާ ސުވަރުގޭގައި ވަޒަންވެރިވެ ތިބެވެ. ދެއްކި ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ ތިބުމެވެ. މަރުވުމަކުން ކަނޑައެޅިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއިނާމަށް ނުކުމެވުން ނުވާނެއެވެ. (ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ) [ބޮޑު ކާމިޔާބު ހޯދުމެވެ.] އެއީ އިޙްސާނުގެ ބޮޑު ކާމިޔާބެވެ. ދުނިޔެއާ ސާބިތުގައި މިއީ ބޮޑު އަނެއް ސަބަބު ބިރުސައްޓަކުން ބޮޑު ކާމިޔާބު ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އެވަރުގެ ކަލިމަތިބޭއެއް ކާމިޔާބު ހޯދިއެވެ.

⑬ (تُحِبُّونَهَا) ކަލޭމެން ލޯބިވާ ތިބޭކަން އަދިއައިސް ދެއްވާ ޚަސްލަތްކެއެވެ. ދެ خَصِيلَة އެއީ ތެދެވެ. (نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ) އެއީ الله حَضْرَةُ ން ކަލޭމެންނަށް نَصْر އެވެ. (وَفَتْحٌ قَرِيبٌ) [އަދި ގާތްވެގެން ވާ فَتَحَ އެވެ.] އެއީ قُرَيْش ންގެ މައްކާ ދެއްވާ نَصْرُ އާއި މައްކާ فَتَح ވުމެވެ. عَطَاء ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި فَارِس ކާފަރުން رُوْم ކާފަރު فَتَح ވުމެވެ. (وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ) [މުއުމިނުންނަށް އުފާވެރި خَبَرُ ދެއްވާށެވެ.] އެއީ އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ދުނިޔޭގައި نَصْر އާއި فَتح ކުރައްވާނެ އަދި آخِرَةُ ގައި ސުވަރުގޭގެ ހިތްކޮޅުގެ އުފާވެރި خَبَرُ مُؤْمِن ންނަށް ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ.

⑭ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُونُوا أَنصَارَ اللَّهِ) ތިޔަ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. الله އަށް نَصْر ދީބޭފުޅުންގެ ގޮތުގައި ކަލޭމެން ވާށެވެ. އެއީ الله ގެ ދީނަށް نَصْر ދީ ތިބުމުގެ ދުޢާއަކުން ބޭފުޅުންގެ ގޮތުގައި ކަލޭމެން ވާށެވެ. އަދި (كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ) مَرْيَم ގެފާނުގެ ދަރިކަލުން عِيسَى ގެފާނު حَوَارِي އިންނަށް ވިދާޅުވި ގޮތަށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. (مَنْ أَنصَارِي إِلَى اللَّهِ) الله އަށް نَصْرُ ދީ ކަލޭމެން ކޮބާތޯއެވެ؟ އެބަކަލުން ދެންނެވިއެވެ. (نَحْنُ أَنصَارُ اللَّهِ) މިއީ ބަކަލުންނީ الله އަށް نَصْر ދޭ މީހުންނެވެ. حَوَارِي އިންނަކީ عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ نَصْر ދިންނެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ އެންމެ إِخْلَاص ތެރި أَصْحَاب ންނެވެ. އެއީ އެއްމެ ފުރަތަމަ އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވި މީހުންނެވެ. އަދި ބަނީ ފުރަތަމަ ކުރިއިންނެވެ. (فَآمَنَت طَائِفَةٌ مِّن بَنِي إِسْرَائِيلَ) ފަހެ بَنِي إِسْرَائِيل ގެ ބަޔަކު އެކަލޭގެފާނަށް އީމާންވިއެވެ. (وَكَفَرَت) އަދި އެހެން ބަޔަކު ކާފަރުވިއެވެ. (طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ) ދެން އީމާންވި حَقُّ ގެ މަތީގައި ތިބި މީހުން بَاطِل ގެ މަތީގައި ތިބި މީހުންގެ މައްޗަށް އެމީހުންގެ ދުޝްމަނުންގެ މައްޗަށް ކުޅަދާނަކަން ދެއްވީމެވެ. (فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ) ދެން އެމީހުން ގަދަވެރިކަމުގައި ވެއްޖެއެވެ.

سُورَةُ الْجُمُعَةِ ترتيبها ٦٢ آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلْأَرْضِ ٱلْمَلِكِ ٱلْقُدُّوسِ ٱلْعَزِيزِ ٱلْحَكِيمِ ① هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلْأُمِّيِّـۧنَ رَسُولًا مِّنْهُمْ يَتْلُواْ عَلَيْهِمْ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلْكِتَٰبَ وَٱلْحِكْمَةَ وَإِن كَانُواْ مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ② وَءَاخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُواْ بِهِمْ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ③ ذَٰلِكَ فَضْلُ ٱللَّهِ يُؤْتِيهِ مَن يَشَآءُ وَٱللَّهُ ذُو ٱلْفَضْلِ ٱلْعَظِيمِ ④ مَثَلُ ٱلَّذِينَ حُمِّلُواْ ٱلتَّوْرَىٰةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ ٱلْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا بِئْسَ مَثَلُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ كَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِي ٱلْقَوْمَ ٱلظَّٰلِمِينَ ⑤ قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ هَادُوٓاْ إِن زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَآءُ لِلَّهِ مِن دُونِ ٱلنَّاسِ فَتَمَنَّوُاْ ٱلْمَوْتَ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ⑥ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُۥٓ أَبَدًۢا بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ وَٱللَّهُ عَلِيمٌۢ بِٱلظَّٰلِمِينَ ⑦ قُلْ إِنَّ ٱلْمَوْتَ ٱلَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَىٰ عَٰلِمِ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ فَيُنَبِّئُكُم بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ⑧

سُوْرَةُ الْجُمْعَة

① (الْمَلِكِ الْقُدُّوسِ) الْقُدُّوس މާތްވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ހުރިހާ އުނިކަމަކުން ސާފުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

② (هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِنْهُمْ) [އެކަލާނގެއީ أُمِّيّ ޤައުމުގެ ތެރެއިން رَسُوْل އަކު ފޮނުއްވި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފޮނުއްވި ކަލާނގެއެވެ. الأُمِّيِّينَ އަކީ عَرَبِي ންނެވެ. އެއީ ލިޔަންކިޔަން ނޭނގޭ މީހުންނެވެ. އެގޮތަށް އެމީހުންނަކީ أَهْلُ كِتَابُ ނުވާ މީހުންނެވެ. أُمِّيّ އަކީ ލިޔަން ނޭނގޭ އަދި ކިޔަވައިދިނުމެއް ނުލިބިފައިވާ މީހެކެވެ. އެ ގޮތް عَرَبِي ން މިސާލުވާނެއެވެ. (يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ) [އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދެއެވެ.] އެކަލާނގެ އާޔަތްތައް ކިޔަވައިދެއްވާ أُمِّيّ ވެފައިވާ އަދި ކިޔަވައިލިޔުމެއް ނޭނގޭ ކަލޭގެފާނު ވަޙީ ކުރައްވައިދެއްވި ބަސްތައް ކަލާނގެ ހުރިހާ އާޔަތްތައް قُرْآن ކިޔަވާދެއްވައެވެ. (وَيُزَكِّيهِمْ) އަދި ކުށްތަކާއި ނުބައި ސިފަތަކުން أَخْلَاقُ ގެ ޠާހިރުކުރައްވައެވެ. އެމީހުން طَاهِرُ ކުރައްވައެވެ. އަދި ބަދުއަޚްލާޤުން طَاهِرُ ކުރައްވައި ބޭނުންފުޅުތަކުން އެމީހުން ސާފުކުރައްވައެވެ. (وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ) [އަދި ކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފޮތާއި حِكْمَة ދަސްކޮށްދެއްވައެވެ.] ފޮތަކީ قُرْآن އެވެ. حِكْمَة އަކީ سُنَّتެވެ. އަދި ބައެއް ބުނެއެވެ. ފޮތުގެ ތަފްސީރު ދަސްކޮށްދެއްވުމެވެ. حِكْمَة

އެއީ ދީނުގައި فِقْهُ ވެރިވުމެވެ. އަދި أَنَسُ ابْنُ مَالِك ވެސް ވިދާޅުވެއެވެ. (وَإِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ) [އަދި އޭގެކުރީގައި އުޅުނީ ބަޔާންވެގެންވާ މަގުފުރެދުމުގައި ވެއްޓިފައެވެ. އެބަހީ ޝިރުކާއި އަދި حَقُّ ގެމަގައި ދުރުގައިވީކަމުގައި އެވެ.

(وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ) [އަދި އެމީހުންނާއި ނުގުޅިއްޖެ ބަޔަކާއި] އެބަހީ އަޖަމީ އަދިއެހެނިހެން ގައުމުތަކުގެ ބައިކަށެވެ. އެހެންނަމަވެސް މިހާރު طَاهِرُ ނުވާކަމެވެ. މިބަސްފުޅުގެ صَحَابِي ހިސާބުގެ ދުވަހުން قِيَامَة އާދެވަޑައިގަތުމާ ދެމެދުގައި عَرَبِ إسْلاَمُ ން ގެ ތިބިމީހުން އަދިއަދުން މިނިކަމެއިން އިންސާނުންނަށް أَبُوهُرَيْرَة ގެ އަރިހުން البُخَارِي ރިވާކުރައްވާފައިވެއެވެ. ދިވެހިބަހުން ރިވާކުރެވިފައިވާ رَسُولُ الله ، ގެ ޙަޟްރަތުގައި އަޞްޙާބުބޭކަލުން ތިއްބަވަނިކޮށް سُوْرَةُ الْجُمْعَة ބާވައިލެއްވުނުއެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި އަޞްޙާބުބޭކަލުން އަރުވާލެއްވީ (وَآخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ) ކިޔަވާލެއްވުމުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އޭ رَسُول الله އެވެ. އެއުރެންނަކީ ކޮބައިތޯ؟ އަދި ނަބިއްޔާ ވިދާޅުވެ އެއްވެސް ޖަވާބެއް ދެއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. ދެން سَلْمَانُ الفَارِسِي ގެ އަތްމަތީގައި އެކަލޭގެފާނުގެ އަތްފުޅު ބޭއްވިއެވެ. އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. މިބޭފުޅާގެ ގައުމުގެ ބަޔަކު އެއްވެސް އެކަލޭގެ ނަގައިވެއެވެ. ދަނޑިވަޅުގައި ސުރައްޔާ ތަރި ކައިރީގައި ވިޔަސް އެ އީމާން ވޭނެއެވެ. ހިފައިގަންނާނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ބަޔަކު ނުވަތަ ތިމާގެ ބޭކަލަކު ޒަރީއާއިން. (وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) އަދި އެކަލާނގެއީ عِزَّة ވަންތަ حِكْمَة ވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. ފުރިހަމަ ވަންތަ ބާރުވެރި ކަލާނގެއެވެ.

⑤ (مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا التَّوْرَاةَ) تَوْرَاةَ ގެ ފޮތް ދީފައިވާ ބަޔަކު ދެއްކެވި عَمَلُ ކުރުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އުފުލުއްވި ބަޔަކު ދީފައިވާ ފޮތް ގެ (ދޭތެރެއެވެ.) އެމީހުންނަކީ يَهُودِيْن އެވެ. އެމީހުން تَوْرَاةَ އަށް عَمَلُ ކުރުމަށް ދިނުމަށްފަހު. (ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا) ދެންއެމީހުން އެފޮތަށް عَمَلُ ކުރުމަށް ދޫކުރިއެވެ. އަދި އެއީ އެމީހުން ބަރުދަށްވާ ގޮތެކެވެ. (كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارًا) [އެއީ ފޮތްތަކެއް އުފުލާ حِمَارُ އެއްގެ މިސާލެވެ.] أَسْفَارُ އަކީ سَفْرُ ގެ ޖަމްޢުއެވެ. އެއީ ބޮޑެތި ފޮތެވެ. حِمَارُ އަކީ އެއްޗެއް ނޭނގޭ ޖަނަވާރެކެވެ. (بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللهِ) [الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުކުޅަ ބަޔެއްގެ މިސާލު ނުބައިވެގެން ވާ ވަރު ވަރަށް ބޮޑެވެ.] އެއީ حِمَارُ އެވެ. އެމިސާލު يَهُودِي ންނަށް حَقُّ އެވެ. އެހެނީ يَهُودِيْن ވަނީ ހަމައެކަނި ފޮތް އުފުލާ ހިމާރުން ފަދައިން އެ ފޮތުގެ މާނަ ނޭނގި ތިބި ބަޔެކެވެ. އަދި އެއާއި އެއްފަދަ ބަޔަކު ވެސް. ކޮށެވެ. الله ﷻ މިއާޔަތުގައި ފަހުން رَسُولُ الله ، ކުރައްވަމުން ގެންދަވާ خُطْبَة ވިދާޅުވުމުން ހެނދުނު ފެށިގެން އޭގެ ފަހުން އެކަލޭގެފާނު ގެ ކިޔަވައިދެއްވާ ބަޔަކާއި خُطْبَة ކިޔެވުމުގެ ގޮތުގައި އެހެން ކަމެއްގައި مَشْغُولُ ވެފައިވާ މީހުންނަށް ވާ وَعِيدُ ވެސް ދެއްވެއެވެ. النَّبِيُّ ، حَدِيْث ގައި ވެއެވެ. (مَنْ تَكَلَّمَ يَوْمَ الْجُمْعَةِ وَالإِمَامُ يَخْطُبُ فَمِثْلُهُ كَمَثَلِ الحِمَارِ يَحْمِلُ أَسْفَارا وَالَّذِى يَقُولُ لَهُ أَنْصِتْ لَيْسَ لَهُ جُمْعَة) މާނައީ: ކަލޭގެފާނު އިމާމު خُطْبَة ކިޔަވަނިކޮށް ވާހަކަދައްކާ މީހާއަކީ ބޮޑެތި ފޮތް އުފުލާ حِمَارُ އެއްފަދައެވެ.

އަދި އެމީހުންނަށް ދާދިފަހުން ކަލާނގެ އިސްރާއީލީންގެ ބޮޑުކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. ދުވަހެވެ.

⑥ (قُلْ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا إِنْ زَعَمْتُمْ أَنَّكُمْ أَوْلِيَاءُ لِلَّهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ) [އޭ رَسُولُ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އޭ يَهُودِيْ ންނެވެ. ކަލޭމެން އެހެން އިންސާނުންނަށް ވުރެ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އެކަލާނގެ وَلِيُّ ންކަމުގައި ކަލޭމެން ދައުވާކުރާނަމަ] (فَتَمَنَّوْا الْمَوْتَ) ފަހެ ކަލޭމެން މަރަށް އެދިބަލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން يَهُودِيْ ން دَعْوَى ކުރީ އެމީހުންނަކީ އެހެން އިންސާނުންނަށްވުރެ މުސްލިމުންނަށް ކަލޭމެންވެ. އެމީހުންނަކީ އެމީހުން ޚާއްޞަ الله ގެ وَلِيُّ ންކަމުގައެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ الله ގެ ދަރިންކަމުގައި އެކަލާނގެ ލޯބިވެރިންކަމުގައެވެ. ދެން އެމީހުންގެ باطِلُ دَعْوَى ގެ ސަބަބުން اللهﷻ އެކަލާނގެ رَسُول އާއި އަށް ވަޙީ ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކުރިމަތިލުމާއި މަރަށް كَرَامَةُ އަށް ވިދާޅުވުމަށެވެ. (إِنْ كُنتُمْ صَادِقِينَ) [ކަލޭމެން ތެދުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ] މަރަށް އެދިބަލާށެވެ. މަރަށް އެދުމަކީ ސުވަރުގެ ލިބޭނެކަމުގެ ޔަގީންކަން ހުރިމީހާއެވެ.

⑦ (وَلاَ يَتَمَنَّوْنَهُ أَبَداً بِمَا قَدَّمَتْ أَيْدِيهِمْ) އަދި އެމީހުން ކުރިއަށް ފޮނުވާފައިވާ ކުށްތަކުގެ ސަބަބުން ދުވަހަކުވެސް އެމީހުން މަރަށް ނޭދޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ކާފަރުކަމާއި އެކަލާނގެއަށް ނުކިޔަމަންތެރިވުމާއި އަދި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

⑧ (قُلْ إِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُ مُلاَقِيكُمْ) [އޭ رَسُولُ الله އެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން އެއިން ފިލައިދާ މަރަކީ ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންނާ ބައްދަލުކުރާނެ އެއްޗެކެވެ.] ކަލޭމެން އެއްވެސް ގޮތަކުން އޭގެ ހިފުމުން ސަލާމަތެއް ނުވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ބައްދަލުކުރާނެއެވެ. (ثُمَّ تُرَدُّونَ إِلَى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ) [ދެން ފެންނަ ނުފެންނަ ހުރިހާ ކަމެއް ދަންނަވާ ކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ކަލޭމެން ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ.] އަދި قِيَامَة ދުވަހުންނެވެ. (فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ) ދެން ކަލޭމެން ކުރަމުންދިޔަ ކަންތައްތަކުގެ ޚަބަރު ދެއްވާނެއެވެ. ހިތްވަރި عَمَلُ ތަކަށް ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ.

⑨ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِي لِلصَّلاَةِ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނެވެ. ނަމާދަށް ގޮވާލެވިއްޖެއްޔާ] ޖުމުއާ ދުވަހުގެ ނަމާދަށް ގޮވާލެވުނުއިރު خُطْبَة ގެ އިސްތަށިގެން ގެ ބަންގި ގޮވުމެވެ. މިހާރު رَسُولُ اللهِ ، ގެ ޒަމާނުގައި އެހެން ބަންގިއެއް ނުވެއެވެ. ދެން ގިނައިން ތިބި މީހުން المَدِيْنَة ގައި މީސްތަކުން ގިނަވުމުން أَصْحَاب ބޭކަލުން حَاضِرُ ވެ عُثْمَانُ ގެ ޒަމާނުގައި އިތުރުކުރެއްވި ބަންގިއެވެ. (فَاسْعَوْا إِلَى ذِكْرِ الله) ފަހެ الله ގެ ذِكْرُ އަށް ކަލޭމެން އަވަސްވެގަންނާށެވެ. އަދި خُطْبَة އަށް ހިތާއި ފަހުންވެސް ގޮސް ކަލޭމެން ވަޑައިގަންނާށެވެ. އަދި ހެޔޮގޮތުގައި وُضُوءُ ކޮށްގެން އެނޫން ކަމެއްގައި مَشْغُولُ ނުވެގެންނެވެ. (وَذَرُوا الْبَيْعَ) އަދި ވިޔަފާރި ދޫކޮށްލާށެވެ. އަދި އެނޫން ހުރިހާ مُعَامَلَة ދޫކޮށްލާށެވެ. ބަންގި ގޮވާލުމުން ވިއްކުމާއި ގަތުމާއި އެ ނޫން ކަމެއް حَلاَلُ ނުވެއެވެ. (ذَلِكُمْ) އެކަން އެބަހީ الله ގެ ذِكْرُ އަށް އަވަސްވުމާއި ވިޔަފާރި ދޫކޮށްލުން (خَيْرٌ لَكُمْ) ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވެގެން ވެއެވެ.

الله ގެ ذِكْرُ އަށް ދުވެފައި ގޮސް ހާޒިރުވުމަކީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮވާނެ ކަމެކެވެ. ވިއްކުމާއި ގަތުމަށްވުރެ ثَوَابُ އާއި ދަރުމަ ގިނަ ކަމެކެވެ.

⑩ (فَإِذَا قُضِيَتِ الصَّلاَةُ) ފަހެ ނަމާދު ނިމިއްޖެއްޔާ މިސްކިތުން ނުކުމެ (فَانْتَشِرُوا فِي الأَرْضِ) ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރިގެން ދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމަށާއި ވިޔަފާރިއާއި مُعَامَلَة ތަކުގައި ބައިވެރިވުމަށް ދާށެވެ. (وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ الله) [އަދި ތިޔަ الله ގެ فَضْلُ ހޯދާށެވެ.] އެބަހީ الله ދެއްވާ ރިޒުޤު ހޯދުމަށް ވިޔަފާރި ކުރުމާއި ހަލާލު مُعَامَلَة ގެ ތެރެއިން ހޯދާށެވެ. (الله كَثِيرا) އަދި ގިނަގިނައިން الله ހަނދާންކުރާށެވެ. އެބަހީ ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ތެރޭގައި ވެސް الله ހަނދާން ނައްތާނުލާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދީނާއި آخِرَةُ ގެ ކަންކަން ހަނދާން ކުރާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަމުގައި ހަމަޖެހި ތިބުމަށް ސަމާލުވާށެވެ. (لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ) އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ކާމިޔާބުވުމަށްޓަކައެވެ. ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތުގައި ނަޖާތް ލިބުމަށްޓަކައެވެ.

⑪ (وَإِذَا رَأَوْا تِجَارَةً أَوْ لَهْواً انفَضُّوا إِلَيْهَا) [އަދި އެމީހުންނަށް ވިޔަފާރިއެއް ނުވަތަ ކުޅިވަރެއް ފެނިއްޖެއްޔާ އެތަނަށް ދުވެގެން ދިޔައެވެ.] މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު: المَدِينَة އަށް ވިޔަފާރި ޤާފިލާއެއް އައިސްގެން އައީ ޖުމުޢާ ދުވަހުއެވެ. ދެން ޖަމާޢަތުގެ މީހުން ވިޔަފާރި ކުރުމަށް ދުވެގެން ދިޔައެވެ. އެއީ النَّبِيُّ ، ޚުޠުބާ ކިޔަވައިދެއްވަމުން ގެންދެވި خُطْبَة ގެ ތެރޭގައެވެ. ދެން މިސްކިތުގައި ތިބީ ކުޑަ ޢަދަދެކެވެ. އެ ކަމާ ގުޅިގެން މި އާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. (وَتَرَكُوكَ قَائِماً) އަދި ކަލޭގެފާނު ކޮޅަށް ހުންނަވަނިކޮށް ދޫކޮށްލިއެވެ. (قُلْ مَا عِنْدَ الله) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ވާ ސަވާބު (خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ وَمِنَ التِّجَارَةِ) ކުޅިވަރަށާއި ވިޔަފާރިއަށްވުރެ ހެޔޮވެއެވެ. އެއީ ނަމާދާއި ޒިކުރާއި ޚުޠުބާ އަޑުއެހުމަށް ތިބުމުގެ ސަވާބެވެ. އަދި ޖުމުޢާ ނަމާދާއި النَّبِيُّ ، ގެ خُطْبَة ވެސް ދޫކޮށްލުމުގެ ބަދަލުގައި ހުރެއެވެ. (وَاللهُ خَيْرُ الرَّازِقِينَ)

سُورَةُ المُنَافِقُون

① (إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ) (އޭ رَسُولُ اللهِ އެވެ.) ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް مُنَافِق ން އައިސްފައި (قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ الله) [އެމީހުން ބުނެއެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ رَسُول އާ ކަމަށް އަހުރެމެން ހެކިވަމެވެ.] އެމީހުން އެހެން ބުނަނީ ހިތުގެ إِخْلَاص އާއި إِعْتِقَاد އާއި ނުލައެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެއާ ޚިލާފު ކަމެއް ވަނީއެވެ. (وَاللهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ) [އަދި ކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ رَسُول އާ ކަމަށް އެކަލާނގެ ދަންނަވައެވެ.] ދެން އެމީހުންނަކީ ހަމަގައިމުވެސް مُحَمَّد ، ގެ رَسُولُ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ ބަޔަކު ނޫނެވެ. އަދި އެކަމަށް ހެކިދޭން ވެސް އެމީހުން إِعَادَ ކުރަނީ ނުއިންސާފުން الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ދޮގުހަދައިގެންނެވެ.

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَوٰةِ مِن يَوۡمِ ٱلۡجُمُعَةِ فَٱسۡعَوۡاْ إِلَىٰ ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَذَرُواْ ٱلۡبَيۡعَۚ ذَٰلِكُمۡ خَيۡرٞ لَّكُمۡ إِن كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ٩ فَإِذَا قُضِيَتِ ٱلصَّلَوٰةُ فَٱنتَشِرُواْ فِي ٱلۡأَرۡضِ وَٱبۡتَغُواْ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ وَٱذۡكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرٗا لَّعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ١٠ وَإِذَا رَأَوۡاْ تِجَٰرَةً أَوۡ لَهۡوًا ٱنفَضُّوٓاْ إِلَيۡهَا وَتَرَكُوكَ قَآئِمٗاۚ قُلۡ مَا عِندَ ٱللَّهِ خَيۡرٞ مِّنَ ٱللَّهۡوِ وَمِنَ ٱلتِّجَٰرَةِۚ وَٱللَّهُ خَيۡرُ ٱلرَّٰزِقِينَ ١١

سُورَةُ المُنَافِقُونَ

ترتيبها ٦٣ آياتها ١١

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَكَ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ قَالُواْ نَشۡهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشۡهَدُ إِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ١ ٱتَّخَذُوٓاْ أَيۡمَٰنَهُمۡ جُنَّةٗ فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ٢ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمۡ ءَامَنُواْ ثُمَّ كَفَرُواْ فَطُبِعَ عَلَىٰ قُلُوبِهِمۡ فَهُمۡ لَا يَفۡقَهُونَ ٣ ۞ وَإِذَا رَأَيۡتَهُمۡ تُعۡجِبُكَ أَجۡسَامُهُمۡۖ وَإِن يَقُولُواْ تَسۡمَعۡ لِقَوۡلِهِمۡۖ كَأَنَّهُمۡ خُشُبٞ مُّسَنَّدَةٞۖ يَحۡسَبُونَ كُلَّ صَيۡحَةٍ عَلَيۡهِمۡۚ هُمُ ٱلۡعَدُوُّ فَٱحۡذَرۡهُمۡۚ قَٰتَلَهُمُ ٱللَّهُۖ أَنَّىٰ يُؤۡفَكُونَ ٤

(وَاللهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ) [އަދި ހަމަކަށަވަރުން مُنَافِقُ ން ދޮގުހަދާ ބަޔަކު ކަމަށް الله ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.] އެބަހީ مُحَمَّد ، ގެ رَسُولُ ކަމަށް އެމީހުން ބުނާ ބަހުގައި إِخْلَاص އާއި إِعْتِقَاد ނެތްކަމަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެމީހުން ބުނާ ބަސް ހިތުގައި ނުހުރެއެވެ. އެއީ الله ގެ رَسُولُ ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ ބަޔަކު ނޫނެވެ. އެމީހުންގެ އެ ހެކިބަސް ބަސްމަތީގައި حَقُّ ވިޔަސް ހިތުގައި ނުވެއެވެ.

② (اتَّخَذُوا أَيْمَانَهُمْ جُنَّةً) އެމީހުންގެ ހުވާތައް އެމީހުން ޢަލާމާތެއް ކަމުގައި ހައްދައިގެންނެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ހުވާތަކަކީ އެމީހުން ރައްކާވާ ދިފާޢެއް ކަމުގައި ލައިގެން ތިބެއެވެ. ކާފިރުން ކަމުގައި ވާނަމަ قَتْلُ ކުރެވި ނުވަތަ ހިފެހެއްޓޭނެ ކަމުގެ ބިރުންނެވެ. (فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ الله) [އެމީހުން الله ގެ މަގުން މީސްތަކުން ދުރުކުރިއެވެ.] އެބަހީ އެމީހުންގެ ހުވާތަކުގެ ސަބަބުން ޝައްކު ވެރިކޮށްގެން ދީނުން މީހުން ދުރުކުރުވިއެވެ. ޖިހާދުކުރުމާއި ދީނަށް ވަނުމާއި ރަނގަޅު މަގުން މީހުން ދުރުކުރިއެވެ. (إِنَّهُمْ سَاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ) އެމީހުން مُنَافِقُ ކަމުގައި ހުރެ ކުރި ކަންތައް ހަމަ ނުބައި ކަމެކެވެ.

③ (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ آمَنُوا) އެއީ އެމީހުން ބަސްމަތިން އީމާންވެފައިވާތީއެވެ. (ثُمَّ كَفَرُوا) ދެން ހިތުން ކާފިރުވެގެންނެވެ. އަދި ބަހުގައި ނަމަވެސް ކުފުރުވެރިކަން ދައްކާ ބަސްތައް ބުނާތީއެވެ.

وَإِذَا قِيلَ لَهُمۡ تَعَالَوۡاْ يَسۡتَغۡفِرۡ لَكُمۡ رَسُولُ ٱللَّهِ لَوَّوۡاْ رُءُوسَهُمۡ
وَرَأَيۡتَهُمۡ يَصُدُّونَ وَهُم مُّسۡتَكۡبِرُونَ ٥ سَوَآءٌ عَلَيۡهِمۡ
أَسۡتَغۡفَرۡتَ لَهُمۡ أَمۡ لَمۡ تَسۡتَغۡفِرۡ لَهُمۡ لَن يَغۡفِرَ ٱللَّهُ لَهُمۡۚ إِنَّ
ٱللَّهَ لَا يَهۡدِي ٱلۡقَوۡمَ ٱلۡفَٰسِقِينَ ٦ هُمُ ٱلَّذِينَ يَقُولُونَ
لَا تُنفِقُواْ عَلَىٰ مَنۡ عِندَ رَسُولِ ٱللَّهِ حَتَّىٰ يَنفَضُّواْۗ وَلِلَّهِ
خَزَآئِنُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَلَٰكِنَّ ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَا يَفۡقَهُونَ
٧ يَقُولُونَ لَئِن رَّجَعۡنَآ إِلَى ٱلۡمَدِينَةِ لَيُخۡرِجَنَّ ٱلۡأَعَزُّ
مِنۡهَا ٱلۡأَذَلَّۚ وَلِلَّهِ ٱلۡعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِۦ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَلَٰكِنَّ
ٱلۡمُنَٰفِقِينَ لَا يَعۡلَمُونَ ٨ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُلۡهِكُمۡ
أَمۡوَٰلُكُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِۚ وَمَن يَفۡعَلۡ
ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ ٩ وَأَنفِقُواْ مِن مَّا رَزَقۡنَٰكُم
مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَ أَحَدَكُمُ ٱلۡمَوۡتُ فَيَقُولَ رَبِّ لَوۡلَآ أَخَّرۡتَنِيٓ
إِلَىٰٓ أَجَلٖ قَرِيبٖ فَأَصَّدَّقَ وَأَكُن مِّنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ١٠ وَلَن
يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَاۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ ١١

سُورَةُ التَّغَابُنِ

ترتيبها ٦٤ آياتها ١٨

(فَطُبِعَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) ފަހެ އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެމީހުން ކުފުރުވީ ކަމުގެ ސަބަބުން ސިއްކަ ޖައްސަވައިފިއެވެ. ފަހެ އެހެންކަމުން އެމީހުން ނުވިސްނެއެވެ. (فَهُمْ لاَ يَفْقَهُونَ) ފަހެ އެމީހުންނަށް صُلْحَ ވާނެކަމެއް ވިސްނައި ދެނެގަނެވޭ ގޮތެއް ނުވެއެވެ.

④ (وَإِذَا رَأَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ أَجْسَامُهُمْ) [އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުން ފެނިވަޑައިގަންނަވާ ހިނދުގައި އެމީހުންގެ ހަށިތަކާއި ސޫރަތްތައް ކަލޭގެފާނަށް عَجَائِبُ ކުރުވާނެއެވެ.] (وَإِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ لِقَوْلِهِمْ) އަދި އެމީހުން ބުނާ ބަސްތަކަށް ކަލޭގެފާނު އަޑު فَصَاحَة ހުރުމާއި بَلاَغَة ރަނގަޅުކަމުގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ބަސްތަކަށް އަޑުއަހާނެއެވެ. مُنَافِقُ ނުވާ މީހުންނަށްވުރެ ހެޔޮ حَقُّ ބަސްބުނާ ފަދައިން. عَبْدُالله بْنُ أُبَيُّ އަކީ ބޮޑު ހަށިގަނޑެއް ހުރި ފަސީހަކަށް ވާހަކަދައްކާ މީހެކެވެ. (كَأَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌ) [އެމީހުން ވަނީ ކޮޅަށް ބާއްވާފައިވާ ލަކުޑި ދަނޑިތަކެއް ފަދައިންނެވެ. ނަފާއެއް ނުވާ ފަދައިން.] رَسُولُ اللهِ، ގެ މަޖިލީހުގައި އެމީހުން ތިއްބެވެސް އިލްމެއް ނުލިބޭ ކަމުގެ މިސާލަކީ އެއީއެވެ. މިސާލު ގެނެސްދެއްވީ ފަސްއަޅައިލާއިރު ބޮޑު ހަށިގަނޑުގައި ފަހެ ނުވިސްނެއެވެ. އެއީ ހަކުރުވެރި ލަކުޑިތަކެއް ފަދައިން. ހިތުގައި ޢަޤްލާއި ބުއްދި ނެތި ފަސާދަވެފައިވާ ނަމަވެސް ހަށިތައް ސީދާވެފައި ހުރުމެވެ. އަދި ޖާހިލުވެފައި ކަމުގެ ސަބަބުން ނިކަމެތިވެފައިވާ މީހުނެވެ. ފަހެ އިލްމު ޢަމަލު ކުރުމުގެ عِلْمُ އާއި އެމީހުންގެ ހިތްތަކަށް ސާފުކަމެއް ނެތެވެ. (يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ عَلَيْهِمْ) [އެމީހުން ހިތަށްއަރަނީ ކޮންމެ ހަޅޭއްލެވުމަކީ އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ކުރާ ކަމެއް ކަމުގައެވެ.] مُنَافِقُ ނުވާ މީހުން ތިބީ އެމީހުންގެ ސިއްރުތައް ފާޅުވެދާނެތީ ބިރުން ބިރުވެރިވެފައެވެ. ހަމަ ޙަޤީޤަތުގައި وَحِي ބާވައިލައްވައިގެން ސިއްރު ހާމަކޮށްލައްވާނެތީ ބިރުގަތުމުން ބިރުން ތިބެއެވެ. (هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْ) [عَدُوُّ ނަކީ އެމީހުންނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ރައްކާތެރިވެ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.] މުސްލިމުންގެ ސިއްރުތައް ކާފިރުންނަށް ހާމަކޮށްދީ ދުޝްމަނުންގެ ފަރާތުން ކަލޭގެފާނަށް ބަލާއިރު ހިތްދޭތެރެއިން ވަރަށް ބޮޑު عَدُوّ ން ކަލޭގެފާނަށް ދެކޮޅު ހަދަނީ އެމީހުންނެވެ. (قَاتَلَهُمُ الله) الله އެމީހުންނަށް لَعْنَة ކުރައްވައެވެ. ނުވަތަ މަރުވެރިކުރައްވާ ހަލާކުކުރައްވައެވެ. (أَنَّى يُؤْفَكُونَ) އެމީހުން حَقُّ އިން ދުރުވެ ބާޠިލަށް ކިހިނެއް ބޮޑުވަނީ ކިހިނެތްތޯއެވެ؟

⑤ (وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ رَسُولُ اللهِ لَوَّوْا رُءُوسَهُمْ) އަދި ކަލޭމެންގެ ފާފަފުއްސެވުމަށްޓަކައި رَسُولُ اللهِ، ގެއަރިހުގައި دُعَاء ކުރެއްވުމަށް އެދިލާށެ ކަލޭމެން އައިސްބަ އެދިފާންނަމަވެ އެމީހުންނަށް ބުނެވިއްޖެނަމަ ގޮސް ބޮލުން ފަރާތަށް ބޮލުތައް އަނބުރާލައިފެއެވެ. އެގޮތަށް ބޮލުގައި ހިފައިގަނެއެވެ. (وَرَأَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ) އަދި އެމީހުން رَسُولُ اللهِ، އާއި ދުރަށްދުރުވެ ކަލޭގެފާނު ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. (وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ) [އެމީހުން ބޮޑާ ވެގެންނެވެ.] އަދި رَسُولُ اللهِ، ގެއަރިހަށް އައިސް ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހުން ފާފަފުއްސެވުމަށް دُعَاء ކުރެއްވުން އެދުމުން ބޮޑާވެގެން ދުރުވާ މީހުން. އެމީހުން ފަހަތަށް ގެންދިޔައީ ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

⑥ (سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أَأَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ أَمْ لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ) [ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާ ކުރެއްވިޔަސް، ނުވަތަ އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާ ނުކުރެއްވިޔަސް، އެމީހުންނަށް އެއްގޮތެވެ. ހަމަހަމައެވެ.] ނަފާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން މުނާފިޤުކަމުގައި ދެމިތިބި ކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (لَنْ يَغْفِرَ اللهُ لَهُمْ) الله އެމީހުންނަށް ފާފަފުއްސަވައި ނުދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ކުފުރުގައި ދެމިހުރުމަށް ނިސްބަތްކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ اللهَ لاَ يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ) [ހަމަކަށަވަރުން فَاسِق ވެގެންވާ ބަޔަކަށް اللهُ ތެދުމަގު ނުދައްކަވައެވެ.] އެބަހީ الله ގެ ޠާޢަތުން ބޭރުވެގެންވާ ބަޔަކަށް ހިދާޔަތް ނުދެއްވާކަމެވެ. الله ތަޢާލާ ނިސްބަތްކުރައްވައެވެ. އަދި ކުފުރުގައި ދެމިތިބި مُنَافِقُ ން ފަދަ މީހުންނަށް ހިދާޔަތް ނުލިބޭނެކަމަށް ވާހަކަފުޅު ދައްކަވައެވެ.

⑦ (هُمُ الَّذِينَ يَقُولُونَ لاَ تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللهِ حَتَّى يَنْفَضُّوا) رَسُولُ اللهِ، ގެއަރިހުގައި އެކުވެރިން ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރީގައިވާ ފަގީރުން ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށްލައިގެން ދިއުމަށް ދާންދެން އެމީހުންނަށް ހޭދަ ނުކުރާށޭ ބުނި މީހުންނަކީ އެމީހުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ބުނާ މީހުންނެވެ. އެމީހުންގެ މި ބުނުމުން އެމީހުން މުރާދު ކުރީ مُهَاجِرِ ންނެވެ. (وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ) [އުޑުތަކާއި ބިމުގެ خَزَانَة ތައް ވަނީ الله އަށެވެ.] މި مُهَاجِرِ ންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވަނީ ބިމާއި އުޑުތަކުގެ ރިޒުގުގެ خَزَانَة ތައް ވެރިވެވޮޑިގެންވާ الله އެވެ. (وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لاَ يَفْقَهُونَ) [އެކަމަކު مُنَافِقُ ން އެކަން ނުވިސްނެއެވެ.]

އެމީހުންނަކަށް ނުވިސްނޭނެއެވެ. އެމީހުން ހިތަހަމަ ކުރުމުގެ ބާރު الله ތިމާގެ ސަލާމަތަށް ނުވާކަން ނުދަނެއެވެ.

⑧ (يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الأَعَزُّ مِنْهَا الأَذَلَّ) [އެމީހުން ބުނީ އަހަރެމެން މަދީނާއަށް އެނބުރި އައުމުން އެމީހުން ތެރެއިން مَدِينَة ގައިވާ عِزَّة ތެރިންވާ މީހުން އެތަނުން ނިކަމެތިން ބޭރުކޮށްލާނެއެވެ. މިފަދައިން ބުނެފައިވަނީ] مُنَافِق ންގެ ވެރިޔާކަމުގައިވާ عَبْدُالله بْنُ أُبَيٌّ އެވެ. عِزَّة ތެރިންގެ މުރާދަކީ އޭނާއާއި އޭނާގެ ޖަމާޢަތެވެ. އަދި އޭނާ ނިކަމެތިން ކަމުގައި ބުނެފައިވަނީ رَسُولُ اللهِ ، އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޞްޙާބުންނެވެ. އޭނާ ބުނީ އަޞްޙާބުންނާ ބައި އަނެއްކާ ބަޔަކާ ހަމަލާދިން ވަގުތު އެވެ. زَيْدُ بْنُ أَرْقَم ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން النَّبِيُّ ، ގެ ހަޒްރަތަށް ގޮސް މިކަން ދަންނަވައިލީމެވެ. ދެން عَبْدُالله بْنُ أُبَيٌّ ބުނެއެވެ. އަހަރެން މިފަދައިން ބުނެފައި ނުވަމެވެ. އެވަގުތު مَدِينَة ގައިވާ عِزَّة ތެރިންގެ ތެރެއިން ނިކަމެތިން ބޭރުކުރާނެކަމެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދަންނަވާލިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ އާ النَّبِيُّ ، ގެ ހަޒްރަތަށް ގޮސް عَبْدُالله بْنُ أُبَيٌّ ހުވާކުރިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހުވާކުރީ ދޮގުހެދުމުގެ ގޮތުން ނުވާނެތީއެވެ. زَيْدُ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެންނަށް ޤައުމުގެ މީހުން އަހަރެން ދޮގުހަދައިފިއެވެ. އަދި އަހަރެން ބޭނުންވީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މީހުންގެ ކުރިމަތީ ނުދެއްކިފައިވިއެވެ؟ زَيْدُ ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން އަހަރެންގެ ސިއްރު ހާމަވުން އަހަރެން ނުދަނެވިއްޖެއެވެ. ދެން نَبِيُّ ، އަހަރެން ގޮވާލެއްވިއެވެ. ބަލާ ފުރުޤާނު ނާޒިލުވިއެވެ. އަދި حَدِيث ކިޔައިދެއްވިއެވެ. الله تَعَالَى ކަލޭގެފާނުގެ عُذْرُ ބާރުކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ބަސް ތެދުކޮށްދެއްވިއެވެ. އަދި ހިތުގައި ބޭރު ތިމާވެއްޖިއެވެ.

⑨ (يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لاَ تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلاَ أَوْلاَدُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللهِ) [އީމާންވި މުއުމިނުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިންގެ ސަބަބުން الله ގެ ذِكْرُ ން - الله ހަނދާންކުރުމުން - ތިޔަބައިމީހުން غَافِلُ ނުކުރާހުށިއެވެ.] الله تَعَالَى مُنَافِقُ ންގެ أَخْلاَقُ އާއި ދުރު ކުރުމަށް ބާރުއަޅުއްވަނީއެވެ. އެ مُنَافِقُ ންނަކީ އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުން الله ގެ ذِكْرُ ން غَافِلُ ވީމީހުންނެވެ. الله ގެ ذِكْرُ އަކީ ބޮޑު ފަރުޟެއް ނަމާދާއި ފަރުދުގެ فَرْضُ ތަކެވެ. ނުވަތަ قُرْآن ކިޔެވުމެވެ. (وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ) އަދި އެކަން ކުރާމީހުން އެބައި ނުލަފާކަމުގައި ޖެހި ދުނިޔެއިން غَافِلُ ވެއްޖެ ބައެއް ދެކެވެ. (فَأُوْلَـئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ) ހަމަ އެއުރެންނީ ގެއްލުންވެރިން ކަމުގައިވާ ބައެވެ.

⑩ (وَأَنْفِقُوا مِنْ مَا رَزَقْنَاكُمْ) މިހެންވެ ތިޔަބައިމީހުން ދަށުގައި ދެއްވައިފައިވާ ރިޒުގުން ހިނގާ ދާނެ އެތަކެތިން ހަރަދުކުރާށެވެ. އަދި ބޭނުމަކީ ވާޖިބު فَرْضُ زَكَاة ގެ ގޮތުގައެވެ. (مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކަށް މަރުގެ] ބަލި ޖެހުމުގެ عَلاَمَة ފެނިގެން ދިޔުމުގެ ކުރިން (فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلاَ أَخَّرْتَنِي إِلَى أَجَلٍ قَرِيبٍ) ދެން އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ކަލާނގެ ރަބޭވެ. ކުޑަ ދުވަހަކަށް ކަލޭ ނުލަފާތުކޮށްދެއްވި ނަމަ ރަނގަޅުވީހެވެ.] (فَأَصَّدَّقَ) ދެން އަހަރެން އަހަރެންގެ މުދަލުން ޞަދަޤާތްދީން (وَأَكُنْ مِنَ الصَّالِحِينَ) [އަދި ހުރިހާ صالِح ހުރިހާ ބަޔަކު މީހުންގެ ތެރެއިން ވާނެއެވެ.]

⑪ (وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللهُ نَفْساً إِذَا جَاءَ أَجَلُهَا) އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އޭގެ މަރުގެ ވަގުތު އައުމުން الله ލަސްކޮށްދެއްވާނެ ނުވެއެވެ. (وَاللهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ) ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ ކަންތައްތައް الله ދަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެ އެއިލެއް ނޭނގޭ ކަމެއް ނެތެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ކުރާ عَمَلُ ތަކުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ.

سُوْرَةُ التَّغَابُنِ

② (هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ) [ތިޔަބައިމީހުން ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. ދެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން ކާފިރުންވެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މުއުމިނުންވެއެވެ.] الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى كَافِرُ އާއި އޭނާގެ ކާފިރުކަން ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ عَمَلُ އެވެ. އޭނާގެ ހިތާއި ކަންތައްވެސް ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ مُؤْمِنُ އާއި އޭނާގެ إِيمَان ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ عَمَلُ އެވެ. އޭނާގެ ހިތާއި ކަންތައްވެސް ކާފިރުވުމާ ކާފިރުވުމުގެ إِخْتِيَارُ ދެއްވިއެވެ. އަދި مُؤْمِنُ ވުމާ އީމާންވުމަށް إِخْتِيَارُ ދެއްވިއެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް ވަނީ الله ގެ ޤަދަރާއި ޤަޟާއިންނެވެ. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. (وَمَا تَشَاؤُوْنَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِيْنَ)

③ (وَصَوَّرَكُمْ فَأَحْسَنَ صُوَرَكُمْ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަ ހައްދަވައިފިއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ސޫރަ އެންމެ ރީތިކޮށް ހައްދަވައިފިއެވެ.] ހަމަހަމަކޮށް الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ތިޔަބައިމީހުން އެންމެ ރަނގަޅު ސޫރައެއްގައި ހެއްދެވިއެވެ. އަދި އިންސާނާ ދުނިޔޭގެ ސޫރަތަކުގެ ހެއްދެވިއެވެ. އެކަމުގެ ދިރިއުޅުން މިހާރުވެސް ދުނިޔޭގައި ސޫރައާއި ހެއްދެވުމާއި ހެއްދެވުން ވަރަށް ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. ވީހިނދު ހެއްދެވުމުގެ ތެރޭގައި ކުރިމަތީ خَالِقُ ގެ ބާރާއި ނިޢުމަތްތަކާއި އެކަލާނގެ حِكْمَة ވަނިވިކަމާއި ދިރުމުގެ ދަލީލުތައް ބަލައި ހޯދުމަށް ޝައްކެއް ނުހުންނާނެއެވެ. އަދި އިންސާނުގެ ނަފްސުގައި ހުރި ހުނަރާއި ދިރުމުގެ ނިޒާމު ބަލާ ވިސްނައި ފުރިހަމަކަމާއި ޝުކުރުގެ ނިޢުމަތްތަކުގައި ފެނިގެންދާނޭ حِكْمَة ވަނީ ވިސްނިގެން ނުވާތީއެވެ. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. (وَفِي الأَرْضِ آيَاتٌ لِلْمُوقِنِينَ*وَفِي أَنفُسِكُمْ أَفَلاَ تُبْصِرُونَ)

⑤ (أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ) [ކުރީގައި ކާފިރުވި މީހުންގެ خَبَرُ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް ނާދެއެވެ؟] އެއީ نُوْحُ އާއި عَادُ އާއި ثَمُوْد ފަދަ قَوْمُ ތަކާއި ދުވަސްވެފައިވާ އެވެ. الله وَحِي ކުރައްވައެވެ. ހަމަހަމަކޮށް ދެއްވައިފިއެވެ. قُرْآن ގައި އެމީހުންގެ خَبَرُ ތަކާއި ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އެމީހުންގެ ވާހަކަ ދެއްކެވިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ވާހަކަ ދެއްވީ الله ގެ އާޔަތްތަކަށް ކާފިރުވެ ތިޔަބައިމީހުން ރަނގަޅު ނުވާ ބަޔަކަށް ހަދައިދިނުމަށެވެ. އެމީހުން رَبُّ ން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބަލާފައި ހުރި ނަބިއްޔުން ރަސޫލުން ގޮނޑުގައި ތެރެއިން ކަލޭގެ ހާލަތާމެދު ހީކުރާ ދަރުމަކީ ބަލަހައްޓާ ނޫނެވެ. އަދި އެކަލޭގެ ފޮނުއްވަވާ ރަސޫލުން ޖަހައި ޤަބޫލު ނުކުރިއެވެ. އަދި مُؤْمِنُ ން ނަސޭހަތް ދިނުމުގައި ދެކެވެން ހަދައިފިއެވެ. (فَذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ) [އެމީހުންގެ ކަމުގެ]

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِي ٱلۡأَرۡضِۖ لَهُ ٱلۡمُلۡكُ وَلَهُ ٱلۡحَمۡدُۖ
وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٌ (١) هُوَ ٱلَّذِي خَلَقَكُمۡ فَمِنكُمۡ كَافِرٞ
وَمِنكُم مُّؤۡمِنٞۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ بَصِيرٌ (٢) خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ
وَٱلۡأَرۡضَ بِٱلۡحَقِّ وَصَوَّرَكُمۡ فَأَحۡسَنَ صُوَرَكُمۡۖ وَإِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ (٣)
يَعۡلَمُ مَا فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَيَعۡلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعۡلِنُونَۚ وَٱللَّهُ
عَلِيمُۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ (٤) أَلَمۡ يَأۡتِكُمۡ نَبَؤُاْ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ مِن قَبۡلُ
فَذَاقُواْ وَبَالَ أَمۡرِهِمۡ وَلَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ (٥) ذَٰلِكَ بِأَنَّهُۥ كَانَت تَّأۡتِيهِمۡ
رُسُلُهُم بِٱلۡبَيِّنَٰتِ فَقَالُوٓاْ أَبَشَرٞ يَهۡدُونَنَا فَكَفَرُواْ وَتَوَلَّواْۚ وَّٱسۡتَغۡنَى
ٱللَّهُۚ وَٱللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٞ (٦) زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبۡعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي
لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ (٧) فَـَٔامِنُواْ بِٱللَّهِ
وَرَسُولِهِۦ وَٱلنُّورِ ٱلَّذِيٓ أَنزَلۡنَاۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ (٨) يَوۡمَ
يَجۡمَعُكُمۡ لِيَوۡمِ ٱلۡجَمۡعِۖ ذَٰلِكَ يَوۡمُ ٱلتَّغَابُنِۗ وَمَن يُؤۡمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعۡمَلۡ
صَٰلِحٗا يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُدۡخِلۡهُ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا
ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدٗاۚ ذَٰلِكَ ٱلۡفَوۡزُ ٱلۡعَظِيمُ (٩)

ކަންތައްތަކުގެ ވަބާލު އެމީހުން ލިބިގަތެވެ. އަދި އާޚިރަތުގައި އެމީހުންނަށް ޖެހޭނެ عَذَابُ އެވެ.] (وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) [އެމީހުންނަށް ހުރީ ވޭންދެނިވި عَذَابُ އެވެ.] އެއީ ނަރަކައިގެ عَذَابُ އެވެ.

⑥ (ذَلِكَ) [އެއީ] އެބައި ދުނިޔޭގައިވެސް އެ عَذَابُ އައީ (بِأَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ) އެމީހުންގެ ރަސޫލުން ބަޔާންވެގެންވާ مُعْجِزَات ތަކާއި ގެން އެމީހުންގެ ގާތަށް ވަޑައިގަންނަވައެވެ. (فَقَالُوا أَبَشَرٌ يَهْدُونَنَا) [އެމީހުން ބުނީ އަހަރެމެންނަށް މަގުދައްކާ ދޭނީ އާދަމުގެ ދަރިންނަކަށްތޯ؟] ކާފިރު قَوْمُ އެއްގޮތަކަށްވެސް އިންކާރުކޮށް އެމީހުންގެ ރަސޫލުންނަށް ބޯލަނބައި ނުދިނެވެ. ރަސޫލުންނަކީ ދަރިންނަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެކަމާ އެމީހުން عَجَائِبُ ވިއެވެ. (فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا) [ދެން އެމީހުން ކާފިރުވެ ފުރަގަސް ދިނެވެ.] ރަސޫލުންނަށް އިތުބާރުކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކާފިރުވެ ފުރަގަސްދިނީއެވެ. އިބާރާތުން ގެންނެވި ބަޔާންތައް ވެސް ޤަބޫލު ނުކުރިއެވެ. (وَاسْتَغْنَى اللَّهُ) اللَّهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުންގެ އީމާންކަމަށް އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނުވެވޮޑިގެންވެއެވެ. (وَاللَّهُ غَنِيٌّ حَمِيدٌ) [އަދި اللَّهُ އީ އެއްވެސް މީހަކަށް ބޭނުންތެރިނުވެވޮޑިގެންވާ އަދި ތަޢުރީފު ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.] އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް އިޙްސާނު ބޭނުންތެރިވެވޮޑިގެން ނުވެއެވެ. ކާފިރު مَخْلُوق ތަކެއްގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ތަޢުރީފެއް އަދި حَمْدُ އެއީ އެކަލާނގެއަށް ލިބިވޮޑިގެންވާ ކަމެކެވެ.

⑦ (قُلْ بَلَى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ) [ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިމަންނަކަލޭގެފާނުގެ رَبِّ ގަންދެއްވައި ވިދާޅުވެއެވެ. ކަލޭމެން އަލުން ދިރުވައި ނެރުއްވާނެއެވެ. ކަލޭމެން ނުކުންނާނެއެވެ.] اللَّهُ تَعَالَى އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާއަށް އަމުރުކުރައްވަނީ އެމީހުން ދިރުވުމަށްފަހު އެމީހުން ނެރުއްވުމުގެ خَبَرُ އެމީހުންނަށް ދީފައިވާށެވެ. އަދި އެކަމަކީ ކަށަވަރުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ اللَّهُ ގަންދީފައި ވިދާޅުވެއެވެ. ކަލޭމެން ޤަބުރުތަކުން ކަލޭމެން ނެރުއްވާނެއެވެ. މަރުވުމަށްފަހު ދިރުވާނެއެވެ. (ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْ) ދުނިޔޭގައި ކަލޭމެން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ خَبَرُ ކަލޭމެންނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެންނަށް ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. (وَذَلِكَ) އަދި އެކަން ދިރުއްވުމާއި ނެރުއްވުމާއި ޖަޒާ ދެއްވުން (عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ) اللَّهُ އަށް ފަސޭހަ ކަމެކެވެ.

⑧ (وَالنُّورِ الَّذِي أَنْزَلْنَا) [އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި ނޫރަށް] އެއީ ކީރިތި قُرْآن އެވެ. އެއީ އަލިކަމެއް ފަދައިން އަނދިރިކަމުގައި ހިދާޔަތް ލިބިގަނެވޭ نُوْرُ އެކެވެ. އަލިކަމެކެވެ.

⑨ (يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ) [ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހު ކަލޭމެން ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ.] އެއީ ޖަޒާދެއްވުމުގެ مَحْشَرُ ގެ އެއްދުވަހުގައެވެ. ޖަމާކުރައްވާ ދުވަހެވެ. އެދުވަހު ކަލޭމެން عَمَلُ އެއްކުރަމުން ކުރި عَمَلُ ތަކާއި ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ބައެއްގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އެއްފަހަރާ ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އިންސާނުންނާއި ޖިންނިންނާއި އެއްކޮށް ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އިސްވެދިޔަ ބައިމީހުންނާއި ފަހުން އައި ބައިމީހުން ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. (ذَلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ) [އެއީ ބަދަލުކުރުމުގެ ދުވަހެވެ.] مَحْشَرُ ގެ އެދުވަހު އެބައި އެކަކު ބަދަލުކުރަނީއެވެ. حَقُّ ގެ އަހުލުވެރިން بَاطِلُ ގެ އަހުލުވެރިންނާ ބަދަލުކުރަނީއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންނާއި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިންނާއި ދެމެދު ބަދަލުކުރެވޭނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ހިތާމަވެރިވާނެ ބަދަލެކެވެ. ކޮންމެ ބަޔަކު އެބައިމީހުންނަށް ލިބޭނެ ބަދަލު ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. ހަމަ އަދި ކޮންމެ ބަޔަކު ނަސީބު ދިނުމުގެ ބަދަލުގައި ކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. نِعْمَة އަދި عَذَابُ ގެ ބަދަލު ކަނޑައެޅޭނެއެވެ. ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިން އެބައި ދިރިއުޅޭނެއެވެ. (وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ وَيَعْمَلْ صَالِحاً يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ) [އަދި އީމާންވެ اللَّهُ އަށް އިޚްލާޞްތެރިކޮށް صَالِحُ عَمَلُ ކުރާ މީހާގެ ކުށްތައް ފުއްސަވައި ސުވަރުގެ ދެއްވާނެއެވެ.]

⑪ (مَا أَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ) އެއްވެސް مُصِيبَة އެއް އަދި ބައްޔެއް ވިޔަސް اللَّهُ ގެ قَضَا قَدَر ގައި ވާގޮތަށް މެނުވީ ނުވެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެސް ބާރެއް ލިބުމެއް މާތް ބަލިމަޑުކަމެއްވެސް ކުޑަބޮޑުކަމެއް ބޭނުމެވެ. މުސީބާތެއް އައި حَقُّ ގޮތުގައި ބާއްވަވާނީ اللَّهُ تَعَالَى އެމީހުން ދެނެވޮޑިގެން އުފައްދަވައި مُصِيبَة ތަކެއް ނާތެއް ކުރައްވާފައިވެއެވެ. (وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُ) އަދި އީމާންވެ اللَّهُ އަށް އިޚްލާޞްވާ އަދި اللَّهُ ގެ ޙުކުމަށް ވާގޮތަށް ތަބާވެ އެ مُصِيبَة އެއް ނަޖާތުލިބޭނެ ދުނިޔޭގެ ހުރިހާ مُصِيبَة ތަކަކުން އެކަކު ހިތް މަގުދައްކަވައި ދެއްވާނެއެވެ. އަދި އެވެ ގުރުބާނީގެ ކަމުގައި اللَّهُ ވަނީ ވަކިކޮށްދެއްވާ އިންސާނާ ގުޅިގެންވެއެވެ. އަދި ޖެހުނު މުސީބާތް ކެތްތެރިކަމާއި ސަބުރުގައި ވެސް އިންސާނަށް އެގުޅިގެންވެއެވެ. އަދި ނަޖާތް އަދި ކެތްތެރިކަމާ ނަޖާތްކުރާ ހިތް

وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَآ أُوْلَٰٓئِكَ أَصْحَٰبُ
ٱلنَّارِ خَٰلِدِينَ فِيهَاۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَآ أَصَابَ مِن
مُّصِيبَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ ٱللَّهِۗ وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ يَهْدِ قَلْبَهُۥۚ وَٱللَّهُ بِكُلِّ
شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَۚ فَإِن
تَوَلَّيْتُمْ فَإِنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلْبَلَٰغُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٢﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ
إِلَّا هُوَۚ وَعَلَى ٱللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ ٱلْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾ يَٰٓأَيُّهَا
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّ مِنْ أَزْوَٰجِكُمْ وَأَوْلَٰدِكُمْ عَدُوًّا
لَّكُمْ فَٱحْذَرُوهُمْۚ وَإِن تَعْفُواْ وَتَصْفَحُواْ وَتَغْفِرُواْ
فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٤﴾ إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ
فِتْنَةٌۚ وَٱللَّهُ عِندَهُۥٓ أَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسْتَطَعْتُمْ
وَٱسْمَعُواْ وَأَطِيعُواْ وَأَنفِقُواْ خَيْرًا لِّأَنفُسِكُمْۗ وَمَن
يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ إِن تُقْرِضُواْ
ٱللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَٰعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۚ وَٱللَّهُ شَكُورٌ
حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَٰلِمُ ٱلْغَيْبِ وَٱلشَّهَٰدَةِ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

سُورَةُ الطَّلَاقِ

ترتيبها ٦٥
آياتها ١٢

ހުރި قَدَرެއް قَضَا އަޙްކާމާއި ދެން އެނގޭނެއެވެ. އެކަމަކު ހަމަޖެހިލުމެވެ. އަދި މުސީބާތުގައިވެސް رُجُوعَ ވެއެވެ. އަދި إمْتِحَانُ އެއްގޮތުގައި ދެކި ކެތްތެރިވެއެވެ. އަދި نِعْمَةُ ލިބުނު ވަގުތުގައި ޝުކުރު ކުރާނެއެވެ. (وَاللّٰه بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٍ) [الله ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.] އެކަލާނގެއަށް އެނގިވޮޑިނުގަންނަވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނުވެއެވެ.

⑫ (وَأَطِيعُوا اللّٰه وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ) [ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން رَسُول އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.] އެބަހީ الله އާއި رَسُول ގެ އަމުރުތަކަށް مَشْغُول ވާށެވެ. (فَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ) [ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެބުނުމާ ފުރަގަސްދީފިއްޔާ] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިވުން ދޫކޮށްލައިފިއްޔާ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެއްލުމެވެ. رَسُول އާގެ މައްޗަކު އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވާނެއެވެ. (فَإِنَّمَا عَلَى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ) [ފަހެ ހަމައެކަނި ވާނީ رَسُول އާގެ މައްޗަށް ސާފުކޮށް އަންގައިދިނުމެވެ.] ދެން ހިދާޔަތް ދެއްވުމަކީ އެކަލާނގެ އިޚްތިޔާރުގައި ވާކަމެކެވެ.

⑭ (عَدُوًّا لَكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ عَدُوّ ންނެވެ.] އެބަހީ އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުން ދީނުން مَشْغُول ކުރުވައެވެ. މިއާޔަތުގެ سَبَبُ النُّزُول އަކީ ހިޖުރަކުރުމަށް ބޭނުންވި ބައެއް މީހުންގެ އަނބިދަރިން އެމީހުން ހުއްޓުވިކަމެވެ. އެހެންކަމުން އެ މީހުން ދީނަށް ވުރެ އަހުލުވެރިކަމަށް ދިން މިނިވަންކަމެވެ. الله ގެ ކަމުގައި ތިބުމުން ހުރަސް އަޅާ މީހުންނަށް ތަބާވުމަކީ عَدَاوَة ކުރުން ފަދައެވެ. އެހެނީ އެމީހުންގެ ސަބަބުން އެމީހާ ނުކުރެވޭނޭ ކަމެއް ކުރުމަށް ނުވަތަ حَرَامُ ކަމެއް ކުރުމަށް ދަތުރުވެއެވެ. (فَاحْذَرُوهُمْ) [އެހެންކަމުން އެމީހުންގެ ކިބައިން ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވާށެވެ.] އެބަހީ އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވެ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުން ތިޔަބައިމީހުން ނުފުރާށެވެ. އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުން ރައްކާތެރިވާށެވެ. އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ގޮތުން އެމީހުންނަށް ހެޔޮ ކަމުގައި ތިބޭށެވެ. (وَإِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا) [އަދި އެމީހުންނަށް عَفُوء ކޮށް ދީފިއްޔާ] ފަހެ އެމީހުން ކުރި ކުށަށް عَفُوء ކޮށް معاف ކޮށްދީފިއްޔާ އެ ކުށް ފޮރުވައިދީ ވިސްނައި ތިޔަބައިމީހުން ދޫކޮށްލައިފިއްޔާއެވެ. (فَإِنَّ اللّٰه غَفُورٌ رَحِيمٌ) އެހެނީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް الله ވެސް ފާފަފުއްސަވައި رَحْمَة ލައްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކުށުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެދެއެވެ. މިއީ ގެއަށް ބޭނުންވި ބަޔަކު ނުކުތުމުން ހިޖުރަކުރި ބަޔަކު ނަޒަރުކުރިއިރު ދީނުގެ فِقْهُ ވިސްނިފައި ހުންނަ އެހެން މީހުން ކުރިއަށް ދިޔަތަން ފެނުމުން އެމީހުން ފުރަގަސް ދިނުމެވެ.

⑮ (إِنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިންނީ ފިތުނައެކެވެ.] އެބަހީ إمْتِحَان އަކާއި ބަލާއެކެވެ. އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ތިޔަބައިމީހުން حَرَامُ ކަމަކަށް ހިނގައިދާނެއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ حَقُّ ގައި ކުރުކޮށް ހުރެވިދާނެއެވެ. (وَاللّٰه عِنْدَهُ أَجْرٌ عَظِيمٌ) [الله ގެ حَضْرَةُ ގައިވާނީ ބޮޑު ثَوَابُ ތަކެކެވެ.] އެބަހީ މުދާ އާއި ދަރިންނަށް ވުރެ الله ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށްޓަކައި ގަނޑުވާ މީހުންނަށް الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ބޮޑު ثَوَابُ ތަކެއް ވެއެވެ.

⑯ (فَاتَّقُوا اللّٰه مَا اسْتَطَعْتُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާވަރަކަށް ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.] (وَاسْمَعُوا وَأَطِيعُوا) އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ رَسُولُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. (وَأَنْفِقُوا خَيْرًا لِأَنْفُسِكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން الله ދެއްވި މުދަލުން ހެޔޮގޮތުގައި ޚަރަދުކުރާށެވެ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ނަފްސަށް ހެޔޮވާނޭ ކަމެކެވެ. (وَمَنْ يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَائِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [އަދި ދަހިވެތިކަމުން ރައްކާތެރިވި މީހުން] އެއީ ކާމިޔާބު ލިބޭ މީހުންނެވެ. ދެން الله ގެ މަގުގައި ހޭދަކުރުމަށް ދަހިވެތިނުވާ މީހުން ކާމިޔާބު ލިބިގެންދާނެއެވެ. ސިފައާއި ބަހުން ވެސް ކުރާ ދަހިވެތިކަމުގެ ކުށުން ސަލާމަތްވެއެވެ.

⑰ (إِنْ تُقْرِضُوا اللّٰه قَرْضًا حَسَنًا) ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ރަނގަޅު ދަރަންޏެއް ދީފިއްޔާ އެބަހީ إِخْلَاص ތެރިކަމާއެކު ހެޔޮގޮތުގައި މުދާ ހޭދަކުރާނަމަ (يُضَاعِفْهُ لَكُمْ) [އެކަލާނގެ އެ ދަރަނި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގިނަގުނަ އިތުރުކޮށްދެއްވާނެއެވެ.] އެއް ހެޔޮ ކަމަކަށް ދިހަ ގުނައިން ހަތްސަތޭކަ ގުނައަށް ދެއްވާނެއެވެ. (وَيَغْفِرْ لَكُمْ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. (وَاللّٰه شَكُورٌ حَلِيمٌ) އަދި الله އީ އަޅުތަކުންގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކަށް ޝުކުރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް عُقُوبَة ދިނުމަށް އަވަސް ނުކުރައްވާ ކަލާނގެއެވެ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ إِذَا طَلَّقۡتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ وَأَحۡصُواْ
ٱلۡعِدَّةَۖ وَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ رَبَّكُمۡۖ لَا تُخۡرِجُوهُنَّ مِنۢ بُيُوتِهِنَّ
وَلَا يَخۡرُجۡنَ إِلَّآ أَن يَأۡتِينَ بِفَٰحِشَةٖ مُّبَيِّنَةٖۚ وَتِلۡكَ حُدُودُ
ٱللَّهِۚ وَمَن يَتَعَدَّ حُدُودَ ٱللَّهِ فَقَدۡ ظَلَمَ نَفۡسَهُۥۚ لَا تَدۡرِي لَعَلَّ
ٱللَّهَ يُحۡدِثُ بَعۡدَ ذَٰلِكَ أَمۡرٗا ١ فَإِذَا بَلَغۡنَ أَجَلَهُنَّ فَأَمۡسِكُوهُنَّ
بِمَعۡرُوفٍ أَوۡ فَارِقُوهُنَّ بِمَعۡرُوفٖ وَأَشۡهِدُواْ ذَوَيۡ عَدۡلٖ مِّنكُمۡ
وَأَقِيمُواْ ٱلشَّهَٰدَةَ لِلَّهِۚ ذَٰلِكُمۡ يُوعَظُ بِهِۦ مَن كَانَ يُؤۡمِنُ
بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مَخۡرَجٗا ٢ وَيَرۡزُقۡهُ
مِنۡ حَيۡثُ لَا يَحۡتَسِبُۚ وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓۚ إِنَّ ٱللَّهَ
بَٰلِغُ أَمۡرِهِۦۚ قَدۡ جَعَلَ ٱللَّهُ لِكُلِّ شَيۡءٖ قَدۡرٗا ٣ وَٱلَّٰٓـِٔي يَئِسۡنَ
مِنَ ٱلۡمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمۡ إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشۡهُرٖ
وَٱلَّٰٓـِٔي لَمۡ يَحِضۡنَۚ وَأُوْلَٰتُ ٱلۡأَحۡمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعۡنَ حَمۡلَهُنَّۚ
وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يَجۡعَل لَّهُۥ مِنۡ أَمۡرِهِۦ يُسۡرٗا ٤ ذَٰلِكَ أَمۡرُ ٱللَّهِ أَنزَلَهُۥٓ
إِلَيۡكُمۡۚ وَمَن يَتَّقِ ٱللَّهَ يُكَفِّرۡ عَنۡهُ سَيِّـَٔاتِهِۦ وَيُعۡظِمۡ لَهُۥٓ أَجۡرًا ٥

سُورَةُ الطَّلاقِ

(1) (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ) ޔާއައްޔުހައްނަބިއްޔު މިވަނީ النَّبِيُّ ‘ އަށް مُخَاطَبُ ކުރައްވާފައެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ شَرَفُ އަށެވެ. ދެން مُخَاطَبُ ކުރައްވަނީ އެކަލޭގެފާނަށާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށެވެ. މާނައީ: ކަލޭމެން އަނބިން ވަރިކުރަން ބޭނުންވާނަމަ (فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ) އަންހެނުންގެ عِدَّة އަށް ވަރިކުރާށެވެ. އެބަހީ އަންހެނުން حَيضُ ން طَاهِرُ ވެފައިވާ جِمَاعُ ނުވާ ވަރިކުރާށެވެ. ދެން އަންހެނުންގެ عِدَّة ގުނަމުން ބަލަހައްޓާށެވެ. މިގޮތުގައިން ވަރިކުރުމުން އެވަރިކުރުން عِدَّة ގައެވެ. ابْنُ عُمَر ގެއަރިހުން ރިވާވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލެއް حَيضُ ގައިވާ ހާލު ވަރިކުރެއްވިއެވެ. އޭރުން عُمَرُ ގެފާނު رَسُولُ اللهِ ‘ އަރިހުން ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. ދެންފަހުން رَسُولُ اللهِ ‘ އެކަމާ ކޯފާވެވޮޑިގެން އޭނާއާ رَجُوعَ ކުރުމަށް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެންއޭނާ طَاهِرُ ވުމުން ހިފެހެއްޓެވުމަށް އަންގަވައިފިއެވެ. ދެންއޭނާ حَيضُ ވެގެން طَاهِرُ ވުމުންނެވެ. އޭރުން ދެން ބޭނުންނަމަ ވަރިކުރުން ގެންގުޅުއްވުމަށް އެހެން އެއީ جِمَاعُ ނުވާ طَاهِرُ ކޮށް ހުރިނަމަ ވަރިކުރާށެވެ. އެއީ ވަރިކުރުމުގައި ﷲ އަންގަވާފައިވާ عِدَّة އަށް އެވެ. (وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ) އަދި عِدَّة ގުނަމުން ގެން ބަލަހައްޓާ ހަމަކުރާށެވެ. ވަރިކުރުމަށްފަހު ހަމަ ގަދަކޮށް ދިރިއުޅުއްވުމުން ބެލުމެވެ.

އެއީ ތިން قُرُوْءُ އެވެ. މިކަމުގައި مُخَاطَبُ ވެގެންވަނީ ފިރިހެނުންނެވެ. (وَاتَّقُوا اللهَ رَبَّكُمْ) [އަދި ކަލޭމެންގެ رَبُّ ކަލާނގެ ﷲ އަށް ކަލޭމެން ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އަމުރުކުރައްވާ ކަންކަމުގައި ނުއަރާށެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ދަތި ނުކުރާށެވެ. (لاَ تُخْرِجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنّ) [އަނބިން ދުން އަނބިންގެ ގެއިން ނުނެރޭށެވެ.] އެބަހީ އަނބިން ވަރިކުރުމުން އަދިކަމުގައި އަނބިންގެ عِدَّة ހަމަވުން ބޭނުމެވެ. މިއީ އަނބިންގެ ވަރިކުރި ފިރިހެނުންގެ އިޙްތިރާމެވެ. އަނބިންގެ ގޮތާ އެއްގޮތަށް ދިރިއުޅުއްވާށުން عِدَّة ހަމަވުމާ ހަމައަށް އަނބިންނަށް އެގޭގައި އިނުން حَقُّ ވާތީވެ. އަދި އަނބިންނަށް އެގެއިން ނިކުތުން ހުއްދަނުވާނެއެވެ. (وَلاَ يَخْرُجْنَ) އަދި އަނބިންނުގެ އަމިއްލައަށް عِدَّة ހަމަނުވަނީސް ضَرُوْرِي ބޭނުމަކަށްޓަކައި މެނުވީ ނިކުމެގެން ނުވާނެއެވެ. (إِلاَّ أَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ) އަނބިން ދުން ބޮޑުކަމެއްގެ فَاحِشُ ކަމެއް ގެނެސްގެންމެއްޔާ މެނުވީއެވެ. އެއީ ޒިނޭކުރުމެވެ. ނުވަތަ ދުލުން ބަދުބަސްބުނުމެވެ. (وَتِلْكَ حُدُودُ اللهِ) މިބައިން ވަރިކުރުމުގެ حُكْمُ ތަކަކީ ﷲ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ حَدُّ ތަކެވެ. އެ حَدُّ ތައް ފަހަނަޅައި ދިއުން އެއީ ކުށެއްކަމުގައި ހަދާފައިވުން ނުވެއެވެ. އެކަންކަމަކީ حَرَامُ ވެފައެވެ. (وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ) [އަދި ﷲ ގެ حَدُّ ތައް ފަހަނަޅައި ހަދައިފިމީހާ ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ އޭނާގެ ނަފްސަށް އަނިޔާ ކޮށްފިއެވެ.] އޭނާ ނަފްސަށް ގެއްލުމެއް ދޭއްލުމެއް ލިބިއްޖެއެވެ. (لاَ تَدْرِي لَعَلَّ اللهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا) [ކަލޭގެފާނަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެނެއެވެ. އެހެނީ ﷲ އެކަލާނގެ ދެލޯބިވެރިއެއްވުން އެކަމުގެ ފަހުން ކުރާނެކަމެވެ.] އެބަހީ އެވަރިކުރިއިރު ހިތުގައި އޮތް އަނބިމީހާ ގެ ބަދަލުގައި ފިރިމީހާގެ ހިތުގައި ލޯބި އުފެއްދެވުމަށް ފަހު ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ ކައިރިއަށް رَجُوعَ ކުރުމަށް ހިތްވާނެކަމެވެ.

(2) (فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ) [އަނބިން ޖެހޭ އިއްދަ ހަމަވާން ކައިރިވެއްޖެއްޔާ] އެބަހީ އަނބިން ޖެހޭ عِدَّة ހަމަވުން ކައިރިވެއްޖެއްޔާ (فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) [ހަގެއްގޮތުގައި އަނބިން ހިފެހެއްޓޭށެވެ.] އެބަހީ އަނބިން ޖެހެނީ ދަތިނުކޮށް އަދި ގެއްލުމެއް ނުދީ އަނބިން ގެން ހަގެއްގޮތުގައި ހެޔޮގޮތުގައި مُعَامَلَة ކުރަމުން އަނބިން ޖެހެނީ އަލުން ގެންގުޅުމަށް رَجُوعَ ކުރާށެވެ. (أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ) [ނުވަތަ ހަގެއްގޮތުގައި އަނބިން ދޫކޮށްލައި ވަރިކުރާށެވެ.] އެބަހީ އަނބިން ޖެހޭ عِدَّة ހަމަވުމަށް އަނބިން ޖެހޭ ނުހިފެހެއްޓި އަނބިން ދޫކޮށްލާށެވެ. ފިރިމީހާގެ ކިބައިން އަނބިން ޖެހޭނީ ދޫކޮށް حَقُّ އަދާކޮށްދީ އަނބިން ދޫކޮށްލަން ދޫކޮށްލާށެވެ. ދެން ފިރިހެނުންނަށް އެނބުރި ހިފެހެއްޓުމެއް ނެތް عِدَّة ހަމަވީ އަނބިން ހަގެއްގޮތުގައި ދޫކޮށްލައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަނބިން ހަގެއްގޮތުގައި ދޫކޮށްލައި ދަތިކުރުމެވެ. ދޫކޮށްލައެވެ. ދަތިކުރަމުން ހިފެހެއްޓުމަކީ ފިރިހެނުން އަދާކުރަން حَقُّ ދަތިކުރުމަކީ މިބަލިގެ އަނބިންވެސް ފިރިހެނުންނަށް حَلاَلُ ވެގެންނުވެއެވެ. (وَأَشْهِدُوا ذَوَي عَدْلٍ مِنْكُمْ) [އަދި ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން عَدْلُވެރި ދެމީހަކު ހެކިކުރާށެވެ.] އެބަހީ رَجُوعَ ކުރުމަށް ނުވަތަ ދޫކުރުމަށް

އެކަމަށް ހެކިވެރިކުރުމެވެ. އަދި ވަކިވުމުގެ ފަހުން ދޫކޮށްލުން އެކަމަށް ހެކިވެރިކުރުމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ އެއްބަސްވުންތަކާ ކުރިއަށް ދިޔުމަށް ސާބިތުކުރުމެވެ. (وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ لِلَّهِ) [އަދި ހެކިބަސް الله އަށްޓަކައި ހެކިބަސް އަދާކުރާށެވެ.] މިއީ ހެކިވެރިންނަށް އަމުރުކުރެވުނެވެ. އެއީ އަދާކުރުމުގައި ހެކިބަސް އަދާކުރުމުގައި الله އަށް ޓަކައި ސީދާކޮށް ގޮތުގައި حَقّ ގޮތުގައި ހެކިބަސް އަދާކުރުމެވެ. (ذَلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَالْيَوْمِ الآخِرِ) [الله އަށާއި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާ ބަޔަކަށް وَعْظُ އާއި نَصِيحَة ދެއްވައިފައި ވަނީ މިގޮތަށެވެ.] މިއީ خَاصّ ކޮށް މުއުމިނުން ނަސޭހަތް ލިބިގަތުމަށް އެއީ ފައިދާހުރި މީހުން ކަމުގައި ވާތީއެވެ. (وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ) އަދި اللهَ ގެ حَدُّ ތަކުން ބޭރުނުވެ الله އަށް تَقْوَى ވެރިވެއްޖެމީހާ (يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا) [އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ނިކުމެވޭނެ ގޮތެއް ލައްވާނެއެވެ.] އެބަހީ އޭނާ ހިތާމައިން ސަލާމަތްވާނެ ގޮތެއް އެކަލާނގެ ލައްވާނެއެވެ.

③ (وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لاَ يَحْتَسِبُ) [އަދި އޭނާ ހީނުކުރާ ގޮތަކުން އޭނާއަށް ރިޒުޤު ދެއްވާނެއެވެ.] އަދި އެއިން ރިޒުޤުދެއްވާނެއެވެ. ހަމަ ވަރިކުރުމުގެ އެކަމަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމަށް އަދި رَجُوع ވުމުގެ އެކަމަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމަށް އޭނާއަށް ރަޖުޢަތް ކުރުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބިދޭނެ الله ލައްވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެގޮތަށް ކުރިއަށް ގޮސް ވަރިކުރުމަށް ފަހު އަދި رُجُوع ވުމުގައި الله ގެ حُكْم ތަކާ خِلاَف ވެ ނުލާނަމެވެ. (وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ فَهُوَ حَسْبُهُ) އަދި الله އަށް ބަރޯސާވާމީހާ ވަކީލުކޮށްފިނަމަ އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ފުދެއްވާނެއެވެ.] އެކަލާނގެ އޭނާގެ ހުރިހާ ކަމެއް ފުދެއްވާނެއެވެ. (إِنَّ اللهَ بَالِغُ أَمْرِهِ) [الله އެކަލާނގެ ކަންތައް ފުރިހަމަކުރައްވާނެއެވެ.] އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުކުރެއްވި ކަމެއް ފުރިހަމަކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގައި ރޯކެއް ނުވާނެއެވެ. (قَدْ جَعَلَ اللهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا) [ކޮންމެ ކަމަކަށް الله މިންވަރެއް ލައްވާފައިވެއެވެ.] ކޮންމެ ކަމަކަށް ވަގުތެއް ލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ފަހަރެއްގައި ކަންތައްތައް ފަސޭހަކުރައްވާނެއެވެ. السُّدِّي ވިދާޅުވެއެވެ. ކަމެއް ފަސޭހަކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެއީ حَيْض ގެ މުއްދަތާއި عِدَّة ގެ މުއްދަތެވެ.

④ (وَاللاَّئِي يَئِسْنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ އަންހެނުންކުރެ حَيْض ވުމުން މާޔޫސް مَايُوْس ވެފައިވާ އަންހެނުން] އެއީ މުސްކުޅިވުމުން حَيْض ވުން ހުއްޓިފައިވާ އަންހެނުންނެވެ. (إِنِ ارْتَبْتُمْ) ތިޔަބައިމީހުން ޝައްކުކޮށްފިނަމަ އެމީހުންގެ عِدَّة ގެ ހުކުމާމެދު ޝައްކުކުރެވިއްޖެނަމައެވެ. (فَعِدَّتُهُنَّ ثَلاَثَةُ أَشْهُرٍ وَاللاَّئِي لَمْ يَحِضْنَ) ފަހެ އެމީހުންގެ عِدَّة އަކީ ތިން މަސްދުވަހެވެ. އަދި حَيْض ވުމުގެ އުމުރަށް ނުފޯރާ ކުޑަކުދިންގެ عِدَّة ވެސް ތިން މަސްދުވަހެވެ. (وَأُولاَتُ الأَحْمَالِ أَجَلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) ބަލިވެ ހުރި އަންހެނުންގެ عِدَّة އަކީ އެމީހުން ވިހެއުމެވެ. (وَمَنْ يَتَّقِ اللهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا) [އަދި الله އަށް تَقْوَى ވެރިވެއްޖެމީހާއަށް އެކަލާނގެ އޭނާގެ ކަންތަކުގައި ފަސޭހަ ލައްވާނެއެވެ.] الضَّحَّاك ވިދާޅުވިއެވެ. الله އަށް تَقْوَى ވެރިވާމީހާ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވެ رُجُوع ކުރުމުގެ އޭނާއަށް ފަސޭހަ އެކަލާނގެ ލައްވާނެއެވެ. މިއެވެ.

⑤ (وَيُعْظِمْ لَهُ أَجْرًا) އަދި (آخِرَة ދުވަހުން) އޭނާއަށް ބޮޑުވޭގެ ހެޔޮ ދަރުމަ ދެއްވާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއެވެ.

⑥ (أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ) [ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅޭ ތަނުން އެމީހުންނަށް ބާއްވާށެވެ.] މިއީ ވަރިކުރެވުނު އަންހެނުންނަށް އަންހެނުން ނަފަގާއި ދިރިއުޅުމުގެ ތަނަކާ ބޭނުންވާ މިންވަރަށް ބާއްވަން ޖެހޭނެއެވެ. (مِنْ وُجْدِكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ މިންވަރާއި ގާބިލުކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ. (މިއީ رُجْعِي ވަރިކޮށްފައިވާ އަންހެނުންނާއި ބެހޭގޮތުންނެވެ. ބަލިވެއްޓި ވަރިކުރެވިފައިވާ އަންހެނުންނަށް ހަމަ ނަފަގާއި އަދި ދިރިއުޅޭނެ ތަނެއް ލިބިގެންވެއެވެ. (وَلاَ تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّ) [އަދި އެމީހުންނަށް ދަތިކުރުމަށްޓަކައި އެމީހުންނަށް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ.] އަދި އެމީހުންނާ ދެކޮޅަށް ހަނިނުކުރާށެވެ. (وَإِنْ كُنَّ أُولاَتِ حَمْلٍ فَأَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتَّى يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ) [އަދި އެމީހުން ބަލިވެ ހުރެއްޖެނަމަ އެމީހުން ވިހެއުމާ ހަމައަށް އެމީހުންނަށް ޚަރަދުކުރާށެވެ.] ވަރިކުރެވިފައިވާ އަންހެނުންނާއި ގުޅޭ ހުކުމުގައި ވަރިކުރެވޭ ގޮތް ތަފާތުވީ ނަމަވެސް ބަލިވެ ހުރި އަންހެނުންނަށް ނަފަގާ ލިބިދޭން ޖެހެއެވެ. عِلْمُ ވެރިންގެ ދެމެދުގައި މިކަމުގައި خِلاَف ނުވެއެވެ. (فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ) އަދި އެމީހުން ތިޔަބައިމީހުންނަށްޓަކައި ކިރުދީފިނަމަ (فَآتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ) [ފަހެ އެމީހުންގެ އުޖޫރަ އެމީހުންނަށް ދޭށެވެ.] އެއީ ކިރުދިނުމުގެ އުޖޫރައެވެ. (وَأْتَمِرُوا بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍ) [ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައި ހެޔޮގޮތުގައި މަޝްވަރާކުރާށެވެ.] މިއީ ވަރިކުރެވުނު ފިރިހެނާއާއި ވަރިކުރެވުނު އަންހެނާއާއި ދެމީހުންނަށް الله مُخَاطَب ކުރެއްވުމެވެ. އެބަހީ ދަރިފުޅުގެ ހެޔޮކަމާއި ޓަކައި ދެމީހުން ހެޔޮގޮތުގައި މަޝްވަރާކުރާށެވެ. އަދި ދަރިފުޅުގެ މައްޗަށް އެކަކު އަނެކަކަށް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ. މިއީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ގޮތެވެ. (فَإِنْ أَرَادَا فِصَالاً عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلاَ جُنَاحَ عَلَيْهِمَا) (وَإِنْ تَعَاسَرْتُمْ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުން ދަތިވެއްޖެނަމަ] ކިރުދިނުމުގެ މައްސަލައިގައި ދެމީހުން ދެބަސްވެ އެއްބަސް ނުވެވިއްޖެނަމައެވެ. އަދި މައިމީހާ ކިރުދޭން ދެކޮޅުހެދިއްޖެނަމަ ދަރިފުޅަށް ކިރުދޭން ބޭނުން ނުވެއްޖެނަމައެވެ. ނުވަތަ ބައްޕައަށް قَبُوْل ނުކުރެވޭނެ ފަދަ އުޖޫރައެއް އެދިއްޖެނަމައެވެ. (فَسَتُرْضِعُ لَهُ أُخْرَى) [ފަހެ އެކުއްޖާއަށް އެހެން އަންހެނަކު ކިރުދޭނެއެވެ.] އެބަހީ އެހެން ކިރުދޭ އަންހެނަކު ހޯދުމަށް ގޮތް ފަހިކޮށްދޭށެވެ.

⑦ (لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِهِ) [މާލުގެ ފުށްފުޅާ ކަމުގެ ވެރިޔާ އޭނާގެ ފުށްފުޅާކަމުގެ ތެރެއިން ޚަރަދުކުރާށެވެ.] މިއީ މާލުގެ ފުރިހަމަކަން ލިބިފައިވާ މީހުންނަށް ޚަރަދުކުރުމުގެ ދަށުން ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތެވެ. (وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ) އަދި އެމީހެއްގެ ރިޒުޤު ތަދުކުރެވިއްޖެ މީހާ (فَلْيُنْفِقْ مِمَّا آتَاهُ اللهُ) ފަހެ އޭނާއަށް الله ދެއްވި އެއްޗަކުން ޚަރަދުކުރާށެވެ. އެއީ އޭނާގެ މިންވަރަށް ޚަރަދުކުރުމެވެ. (لاَ يُكَلِّفُ اللهُ نَفْسًا إِلاَّ مَا آتَاهَا) [އެއްވެސް ނަފްސަކަށް الله ދެއްވާފައިވާ އެއްޗަކުން މެނުވީ الله ތަކުލީފު ނުކުރައްވައެވެ.] މިއީ ޚަރަދު ކުރުމުގައި ނަފްސަކަށް ތަކުލީފު ނުކުރައްވާނެއެވެ. (سَيَجْعَلُ اللهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا) [ނިކަމެތިކަމާ ދަތިކަމުގެ ފަހުން ފަސޭހަކަން الله ލައްވާނެއެވެ.]

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنتُم مِّن وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَآرُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا۟
عَلَيْهِنَّ ۚ وَإِن كُنَّ أُو۟لَٰتِ حَمْلٍ فَأَنفِقُوا۟ عَلَيْهِنَّ حَتَّىٰ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ ۚ
فَإِنْ أَرْضَعْنَ لَكُمْ فَـَٔاتُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ ۖ وَأْتَمِرُوا۟ بَيْنَكُم بِمَعْرُوفٍ ۖ وَإِن
تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُۥٓ أُخْرَىٰ ﴿٦﴾ لِيُنفِقْ ذُو سَعَةٍ مِّن سَعَتِهِۦ ۖ
وَمَن قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُۥ فَلْيُنفِقْ مِمَّآ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ۚ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا
إِلَّا مَآ ءَاتَىٰهَا ۚ سَيَجْعَلُ ٱللَّهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ
عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِۦ فَحَاسَبْنَٰهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَٰهَا
عَذَابًا نُّكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَٰقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾
أَعَدَّ ٱللَّهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا ۖ فَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ يَٰٓأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ۚ
قَدْ أَنزَلَ ٱللَّهُ إِلَيْكُمْ ذِكْرًا ﴿١٠﴾ رَّسُولًا يَتْلُوا۟ عَلَيْكُمْ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ مُبَيِّنَٰتٍ
لِّيُخْرِجَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ مِنَ ٱلظُّلُمَٰتِ إِلَى ٱلنُّورِ ۚ
وَمَن يُؤْمِنۢ بِٱللَّهِ وَيَعْمَلْ صَٰلِحًا يُدْخِلْهُ جَنَّٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا
ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ قَدْ أَحْسَنَ ٱللَّهُ لَهُۥ رِزْقًا ﴿١١﴾ ٱللَّهُ ٱلَّذِى خَلَقَ
سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ وَمِنَ ٱلْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ ٱلْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوٓا۟ أَنَّ
ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ ٱللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَىْءٍ عِلْمًۢا ﴿١٢﴾

ދަތިކަމަށްފަހު ފަސޭހަކަން ލިބިދެއްވުމަކީ އެކަލާނގެ ވަޢުދެކެވެ.

⑧ (وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ) ވަރަށްގިނަ ރަށްރަށުގެ އަހުލުވެރިން އެބައިމީހުންގެ رَبُّ ގެ އަމުރުފުޅާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންގެ އަމުރުތަކުން ބޭރުވިއެވެ. ފުރަގަސްދިނެވެ. (فَحَاسَبْنَاهَا حِسَاباً شَدِيداً) ފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި عَمَلُ ތަކާ އެމީހުންނާ ވަރަށް ގަދަކޮށް ހިސާބް ހިސާބުކުރެއްވީމެވެ. (وَعَذَّبْنَاهَا عَذَاباً نُكْراً) [އެބައި މީހުންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަރަށްގަދަކޮށް عَذَاب آخِرَةُ ގައި ދެއްވާނީމެވެ. އަދި ދުނިޔޭގައި ބަނޑުހައިހޫނާއި ހަނގުރާމައާއި ގެއްލުންތަކާއި އަދިވެސް އެހެނިހެން عَذَاب ދެއްވީމެވެ.

⑨ (فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا) އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ނުބައި ބަދަލު އެމީހުންނަށް ލިބުނެވެ. (وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْراً) އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކުގެ ފަހުކޮޅު ގެއްލުމުގެ ގޮތުގައި ހަލާކުވިއެވެ. ދުނިޔޭގެ ހަލާކާއި آخِرَةُ ގެ عَذَاب އެވެ. އެގޮތުން އެމީހުންގެ ދުނިޔެއާއި އާޚިރަތް ދެކަންވެސް އަދި އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ގެއްލުމެއް ދިމާވިއެވެ.

⑩ ⑪ (أَعَدَّ اللهُ لَهُمْ عَذَاباً شَدِيدا) [الله އެމީހުންނަށް ގަދަ عَذَاب މަތިކުރައްވާހުށްޓެވެ.] އެއީ ނަރަކައިގެ عَذَاب އެވެ. (فَاتَّقُوا اللهَ يَا أُولِي الأَلْبَابِ) [ބުއްދިވެރިންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ބިރުވެތިވާށެވެ.] އެއީ مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّة ގެ މީހުންނެވެ. (الَّذِينَ آمَنُوا) [އެއީ އީމާންވެރިންނެވެ.] އެމީހުން އެއީ الله އަށް އީމާންވެ مُحَمَّدُ ގެފާނަށް تَبَعَ ވެރިންނެވެ. އެމީހުންވެސް އެމީހުންގެ އީމާންކަމުގައި މަޑުޖެހިލައްވާށެވެ. އަދި ކުރީގެ ކަމުން ނަސޭހަތް ލިބިގަންނާށެވެ. އަމުރުފުޅުތަކަށް ފުރަގަސް ނުދޭށެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް ގަދަކޮށް ހިސާބުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ ގަދަ عَذَاب ދެއްވާނެއެވެ. (قَدْ أَنزَلَ اللهُ إِلَيْكُمْ ذِكْراً) ހަމަކަށަވަރުން الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ذِكْر ބާވައިލެއްވިއެވެ. ذِكْر އަކީ ކީރިތި قُرْآن އެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. މި ذِكْرُ ގެ މުރާދަކީ ރަސޫލާއެވެ. އެހެނީ الله تَعَالَى (رَسُولاً) ފޮނުއްވީ وَحِي ކިޔައިދެއްވުމަށެވެ. (يَتْلُو عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللهِ مُبَيِّنَاتٍ) [އެކަލޭގެފާނު ކިޔައިދެއްވަނީ الله ގެ ބަޔާންވެގެންވާ އާޔަތްތައް ކިޔައިދެއްވާނެއެވެ. އެބަހީ މުސްލިމުންނަށް ބަޔާންވެގެން ދީނުގެ حُكْم ތައް އެކަލޭގެފާނު މުސްލިމުންނަށް ކިޔައިދެއްވާނެއެވެ. (لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ) އެއީ އީމާންވެގެން صَالِحُ عَمَلُ ކުރާމީހުން އަނދިރިކަމުގެތެރެއިން އަލިކަމަށް އެކަލާނގެ ނެރުއްވުމަށެވެ. އެއީ ޖާހިލުކަމުގެ އަނދިރިކަމުން ޢިލްމުގެ އަލިކަމަށެވެ. އަދި ކުފުރުކަމުގެ އަނދިރިން އީމާންކަމުގެ އަލިކަމަށެވެ.

⑫ (اللهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الأَرْضِ مِثْلَهُنَّ) الله އަކީ ހަތް އުޑު ހައްދަވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބިމުންވެސް ހަމައެއާއިއެއްފަދައިން ހައްދަވައެވެ. އެބަހީ ބިންވެސް ހަތްބުރި ހައްދަވައިފައިވެއެވެ. صَحَّ ވެގެންވާ مَرْفُوعُ ގޮތެއްގައި ރިވާކުރެވިފައިވާ حَدِيْث އައިސްފައިވެއެވެ. އެއީ (مَنْ ظَلَمَ شِبْرًا مِنَ الأَرْضِ طُوِّقَهُ مِنْ سَبْعِ أَرْضِيْنَ) މިނަށް އަނިޔާވެރިކޮށް ބިމުން ފޮޅުވަރެއް ނަގައިފިމީހާގެ ކަރުގައި ހަތްބިމުން އެކުލެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. (يَتَنَزَّلُ الأَمْرُ بَيْنَهُنَّ) އަމުރުފުޅުތައް އެކަލާނގެ ބާވައިލައްވައެވެ. އެބަހީ ހަތް އުޑުން އަމުރުފުޅުތައް ހަތްބިމަށް ބާވައިލައްވައެވެ. އެކުގައިވެއެވެ. ބިންގަނޑުގެ ސަމާލުގައެވެ. އަދި ދަރަޖަ އެކަލާނގެ ގުދުރަތެވެ. ހުނަރުވެރިކަމާއި ޙިކުމަތުން ގުދުރަތެވެ.

سُورَةُ التَّحْرِيمِ

① (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللهُ لَكَ) [އޭ ނަބިއްޔާއެވެ. الله ކަލޭގެފާނަށް حَلَالُ ކުރައްވާފައިވާކަމެއް ކަލޭގެފާނު حَرَامُ ކުރައްވަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ.] رَسُولُ اللهِ ؐ زَيْنَبُ بِنْتِ جَحْشُ ގެ އަރިހުން މާމުއި ހިފުއްވާކަމުގައި ވިއެވެ. ފަހެ عَائِشَةُ ގެފާނާއި حَفْصَةُ ގެފާނާއި ދެކަނބަލުން ހަސަދަވެ زَيْنَبُ ގެފާނަށް ކަންހުރެ ގަސްތުކުރައްވައިގެން އެއްބަސްވެ ވާޢަދުވެގެންފިއެވެ. އެއީ ދެކަނބަލުންގެ އަރިހަށް رَسُولُ اللهِ ؐ ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް މަޣާފީރުގެ ވަސް އަރިހުން އެބަދެއެވެ. އެއީ "ކަލޭގެފާނުގެ ހޮޅިން އެބަ ވަސްދެއެވެ." މިއެވެ. ފަހެ އޭރުން އެކަލޭގެފާނު ދެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނު އަމިއްލަ ނަފްސަށް މާމުއި حَرَامُ ކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަމާގުޅިގެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވި ކަމުގައި ވެއެވެ. (تَبْتَغِي مَرْضَاةَ أَزْوَاجِكَ) [ކަލޭގެފާނުގެ އަނބި އަނބިކަނބަލުންނާ ރުހުން ހޯދުމަށް] الله ކަލޭގެފާނަށް حَلَالُ ކުރައްވާފައިވާކަމެއް ކަލޭގެފާނު حَرَامُ ކުރައްވައެވެ. (وَاللهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ) [އަދި الله އީ ގިނަގިނައިން ފާފަ ފުއްސަވާ رَحْمَة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ

އެހެންވީ ބުނުއްވުމެވެ. ހަމަޖެއްސެވުމެވެ. އެކަން ވަޙީކުރެއްވިން
ކުރުއްވައިގެންނެވެ. އެހެންވެ الله އެކަލޭގެފާނަށް عِتَاب ކުރައްވައިފިއެވެ.

(2) (قَدْ فَرَضَ اللهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ) ކަލޭމެންގެ ހުވައިވާތަން
حَلاَلُ ވުމުގެ الله شَرْعُ ކުރައްވައިފިއެވެ. އެއީ كَفَّارَة ދިނުމެވެ.
އެއީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިދެއްވި ގޮތަށެވެ. (فَكَفَّارَتُهُ إِطْعَامُ
عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ أَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ أَهْلِيكُمْ أَوْ كِسْوَتُهُمْ أَوْ
تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلاَثَةِ أَيَّامٍ) މާނައީ: އޭގެ كَفَّارَة އަކީ
ކަލޭމެންގެ އާއިލާތަކަށް ކާންދޭ މެދުމިނުގެ ކެއުމުން ދިހަ މިސްކީނުންނަށް
ކާންދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެ މީހުންނަށް ހެދުން ދިނުމެވެ.
ނުވަތަ އަޅަކު މިނިވަންކުރުމެވެ. އެއަށް ނުކުޅެދިއްޖެނަމަ ތިން ދުވަހު
ރޯދަ ހިފުމެވެ. އެވެ. (މިކަމުގެ تَفْصِيلُ މާއިދާގެ
ތަފްސީރުގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާނެއެވެ.) ދެންފަހެ الله حَلاَلُ ކުރައްވާ
އެއްޗެއް حَرَامُ ކުރުން އެކަކަށްވެސް ހައްޤުވާކަމެއް ނޫނެވެ.
އެހެންކަމުން ހުވާކުރުން އެއީ عَقْدُ ކުރުމެވެ. ދެން
حَلاَلُ ކުރެއްވި حَرَامُ ކުރެއްވުމަކީ الله تَعَالَى އަށް
ޚާއްޞަ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ދީނުގެ ޢިލްމުވެރިންގެ ބަސް
ނުވަތަ ކަމަކާ ބެހޭގޮތުން ނުވަތަ އިސްލާމްދީނުގައި الله حَلاَلُ
ކުރެއްވި އެއްޗެއް حَرَامُ ކުރުމަށް ބަހައި فِقْهُ ވެރިން ބުނެފައިވާ
އެއީ ހުވައި އެއްކަމުގައިވާކަމަށެވެ. އަދި އެ
ހުވައި حَرَامُ ކުރުމުގެ ގޮތުގައި ބުނުމަކީ އެއީ ހުވައެއް كَفَّارَة
ދިނުން ލާޒިމުވެއެވެ. ދެން އެހެން كَفَّارَة ދިނުމުގެ އިތުރުން އެހެން
ހުވައެއް އޮތް މީހެއްވިއްޔާ. މެއި ހިނގާއިރުވެސް އެވެ.
އެކަށީގެންވާ ގޮތުގެ މިފަދައިން حَرَامُ ކުރެއްވުމަށް
ހުއްދަވާނެއެވެ. އަދި ބައެއް ބޭފުޅުން ވިދާޅުވެއެވެ. އެކަށީގެން
ވާގޮތުގައި حَرَامُ ކުރުމަށް ފެންނަ ވިސްނުން ވިއްޔާ ވެއެވެ.
وَاللهُ أَعْلَمُ (وَاللهُ مَوْلاَكُمْ) އެއީ الله އަކީ ކަލޭމެންގެ
ސަހަރަދުވާ ރައްކާތެރިވެރިއެވެ. (وَهُوَ الْعَلِيمُ) އަދި
އެކަލާނގެއަކީ ކަލޭމެންނަށް ފައިދާހުރި ކަންތަކާއި صُلْحَ ވަންތަ ކަންތައް
ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (الْحَكِيمُ) އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުތަކާއި
ކަންތައްތަކުގައި حِكْمَة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

(3) (وَإِذْ أَسَرَّ النَّبِيُّ إِلَى بَعْضِ أَزْوَاجِهِ حَدِيثاً) [النَّبِي ،
އެކަލޭގެފާނުގެ ބައެއް އަނބިބޭކަލުންގެ ތެރެއިން
ބައެއްބޭކަލަކަށް ވާހަކައެއް ސިއްރުކުރެއްވިއިރު] އެއީ
حَفْصَةُ ގެފާނެވެ. އެބަސްފުޅަކީ މާރިޔާ حَرَامُ ކުރެއްވި ވާހަކައެވެ.
الْكَلْبِي ވިދާޅުވެފައިވަނީ ބުނެފައިވާ އެސިއްރު ވާހަކައަކީ
ބަދަލުގައި عَائِشَةُ ގެފާނާއި ބައްޕާފުޅު ދެން ކުރަސްވެހިކަން
ތިބެވިވަޑައިގެންނެވޭނީ އެބައްޕާފުޅު އަދި ދެން ތިބެންވާނީ
ދެވަނަ خَلِيفَة ކަމަށެވެ. (فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِ)
ދެން އެކަނބަލުން އެވާހަކައިގެ خَبَرُ ދީފިނަމަ (الله އެކަލޭގެފާނަށް
އެކަން އަންގަވައިދިނެވެ.) (قَالَتْ مَنْ أَنْبَأَكَ هَذَا) އެކަނބަލުން
ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް މިއަށް خَبَرُ ދިނީ ކާކުތޯއެވެ؟ (قَالَ نَبَّأَنِي
الْعَلِيمُ الْخَبِيرُ) އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އެ خَبَرُ
ދިނީ خَبَرُ ހުރި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް
އެއްވެސް ކަމެއް ވަންހަނާވެގެންނުވެއެވެ.

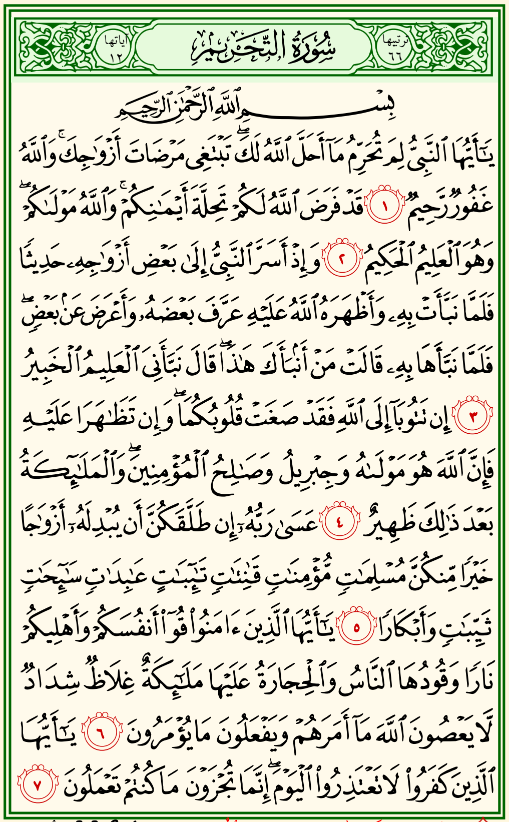
سُورَةُ التَّحْرِيمِ
ترتيبها ٦٦
آياتها ١٢

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِىُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَآ أَحَلَّ ٱللَّهُ لَكَ ۖ تَبْتَغِى مَرْضَاتَ أَزْوَٰجِكَ ۚ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ① قَدْ فَرَضَ ٱللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَٰنِكُمْ ۚ وَٱللَّهُ مَوْلَىٰكُمْ ۖ وَهُوَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْحَكِيمُ ② وَإِذْ أَسَرَّ ٱلنَّبِىُّ إِلَىٰ بَعْضِ أَزْوَٰجِهِۦ حَدِيثًا فَلَمَّا نَبَّأَتْ بِهِۦ وَأَظْهَرَهُ ٱللَّهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُۥ وَأَعْرَضَ عَنۢ بَعْضٍ ۖ فَلَمَّا نَبَّأَهَا بِهِۦ قَالَتْ مَنْ أَنۢبَأَكَ هَٰذَا ۖ قَالَ نَبَّأَنِىَ ٱلْعَلِيمُ ٱلْخَبِيرُ ③ إِن تَتُوبَآ إِلَى ٱللَّهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا ۖ وَإِن تَظَٰهَرَا عَلَيْهِ فَإِنَّ ٱللَّهَ هُوَ مَوْلَىٰهُ وَجِبْرِيلُ وَصَٰلِحُ ٱلْمُؤْمِنِينَ ۖ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ بَعْدَ ذَٰلِكَ ظَهِيرٌ ④ عَسَىٰ رَبُّهُۥٓ إِن طَلَّقَكُنَّ أَن يُبْدِلَهُۥٓ أَزْوَٰجًا خَيْرًا مِّنكُنَّ مُسْلِمَٰتٍ مُّؤْمِنَٰتٍ قَٰنِتَٰتٍ تَٰٓئِبَٰتٍ عَٰبِدَٰتٍ سَٰٓئِحَٰتٍ ثَيِّبَٰتٍ وَأَبْكَارًا ⑤ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ قُوٓا۟ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ لَّا يَعْصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ⑥ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَا تَعْتَذِرُوا۟ ٱلْيَوْمَ ۖ إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ⑦

(4) (إِنْ تَتُوبَا إِلَى اللهِ فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَا) މިބަސްފުޅުގެ مُخَاطَبُ
ވެގެންވަނީ عَائِشَةُ ގެފާނާއި حَفْصَةُ ގެފާނެވެ. މާނައީ
ތިޔަދެކަނބަލުން ތައުބާވެއްޖެނަމަ، ތިޔަދެކަނބަލުންގެ ހިތްތައް
ތިޔަދެކަނބަލުން ބޭނުންވީ النَّبِي ، ގެ ރުހުމާ ޚިލާފު
ކަމަކަށް ތިޔަބޭކަލުން ލެނބިގެން ގޮސްފައިވެއެވެ. (وَإِنْ تَظَاهَرَا
عَلَيْهِ) އަދި ތިޔަދެކަނބަލުން އެކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް غَيْرَة
ގެ ސަބަބުން ތިޔަދެކަނބަލުން އެއްބާރުލުން ދީފިނަމަ ފަހެ
ކުރިމަތިވާނެއެވެ. (فَإِنَّ اللهَ هُوَ مَوْلاَهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَ)
ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނުގެ ސަހަރަދުވާ ރައްކާތެރިޔަކީ الله އާއި جِبْرِيلُ
ގެފާނާއި مُؤْمِنُ ން ގެ صَالِحُ ބޭކަލުންނެވެ. أَبُوبَكْرُ ގެފާނާއި
عُمَرُ ގެފާނާއި ބޭކަލުންނެވެ. އަދިވެސް އެކަލޭގެފާނުގެ ނަޞްރުދޭ
އެހީތެރިން ދުނިޔެއިން. (وَالْمَلاَئِكَةُ بَعْدَ ذَلِكَ) އަދި
އޭގެފަހުން الله އާއި جِبْرِيلُ ގެފާނާއި مُؤْمِنُ ން ގެ صَالِحُ
ބޭކަލުން ފިޔަވައި ދެން مَلاَئِكَةُ ބޭކަލުން (ظَهِيرٌ) އެއީ
އެކަލޭގެފާނުގެ އެހީތެރިން ނަޞްރުދޭ ރައްކާތެރިންނެވެ. އަދި
ބަލާށެވެ. عَائِشَةُ ގެފާނާއި حَفْصَةُ ގެފާނު ދެކަނބަލުން
އެކަލޭގެފާނާއި ދެކޮޅަށް نَفَقَةُ އިތުރު ކުރުމުގެ حُكْمُ ކުރައްވައިގެންނެވެ.

(5) (عَسَى رَبُّهُ إِنْ طَلَّقَكُنَّ أَنْ يُبْدِلَهُ أَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ) الله
سُبْحَانَه وتَعَالَى އެކަލޭގެފާނަށް ނަބިއްޔާގެ އަނބި އަނބި ކަނބަލުން ޠަލާޤުކުރެއްވިން
އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ވުރެ ރަގަޅު خَبَرُ ދެއްވާނެ ހެޔޮ އަނބިކަނބަލުން

يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ (٨) يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ جَٰهِدِ ٱلۡكُفَّارَ وَٱلۡمُنَٰفِقِينَ وَٱغۡلُظۡ عَلَيۡهِمۡۚ وَمَأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ وَبِئۡسَ ٱلۡمَصِيرُ (٩) ضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ ٱمۡرَأَتَ نُوحٖ وَٱمۡرَأَتَ لُوطٖۖ كَانَتَا تَحۡتَ عَبۡدَيۡنِ مِنۡ عِبَادِنَا صَٰلِحَيۡنِ فَخَانَتَاهُمَا فَلَمۡ يُغۡنِيَا عَنۡهُمَا مِنَ ٱللَّهِ شَيۡـٔٗا وَقِيلَ ٱدۡخُلَا ٱلنَّارَ مَعَ ٱلدَّٰخِلِينَ (١٠) وَضَرَبَ ٱللَّهُ مَثَلٗا لِّلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱمۡرَأَتَ فِرۡعَوۡنَ إِذۡ قَالَتۡ رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ وَعَمَلِهِۦ وَنَجِّنِي مِنَ ٱلۡقَوۡمِ ٱلظَّٰلِمِينَ (١١) وَمَرۡيَمَ ٱبۡنَتَ عِمۡرَٰنَ ٱلَّتِيٓ أَحۡصَنَتۡ فَرۡجَهَا فَنَفَخۡنَا فِيهِ مِن رُّوحِنَا وَصَدَّقَتۡ بِكَلِمَٰتِ رَبِّهَا وَكُتُبِهِۦ وَكَانَتۡ مِنَ ٱلۡقَٰنِتِينَ (١٢)

[illegible] وَحِي [illegible] خَبَرُ [illegible].

(مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ) އެއީ مُسْلِم އަދި مُؤْمِنُ ބޭކަބަލުންނެވެ. [illegible] فَرْضُ [illegible] ބޭކަބަލުންނެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ مَلاَئِكَةُ [illegible] ބޭކަބަލުންނެވެ. (قَانِتَاتٍ) الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރި ބޭކަބަލުންނެވެ. (تَائِبَاتٍ) ފާފަތަކުން ތައުބާވެވަޑައި ގަންނަވާ ބޭކަބަލުންނެވެ. (عَابِدَاتٍ) الله އަށް [illegible] އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރި ބޭކަބަލުންނެވެ. (سَائِحَاتٍ) [illegible] ބޭކަބަލުންނެވެ. (ثَيِّبَاتٍ وَأَبْكَاراً) [illegible].

⑥ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިޔަބައިމީހުން [illegible] ސަލާމަތްކުރާށެވެ. [illegible] (وَأَهْلِيكُمْ) [އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ [illegible]] [illegible] الله [illegible]. (نَاراً وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ) އެއީ [illegible] އަލިފާނުގައި [illegible]. ابْنُ جَرِيْر [illegible]. (عَلَيْهَا مَلاَئِكَةٌ غِلاَظٌ شِدَادٌ) [illegible] رَحْمُ [illegible] رَحْمُ [illegible] عَذَابُ [illegible]. (لاَ يَعْصُونَ اللهَ مَا أَمَرَهُمْ) [illegible]. (وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ) [illegible].

⑦ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لاَ تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَ) [އޭ ކާފިރުންނޭވެ. [illegible] ނުދައްކާށެވެ.] [illegible]. (إِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ) [illegible].

⑧ (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللهِ تَوْبَةً نَصُوحاً) [އޭ އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތެދުވެރި إِخْلاَص ތެރި تَوْبَة އަކުން ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް تَوْبَة ވާށެވެ.] إِخْلاَص ތެރި تَوْبَة އަކީ [illegible] عَزْمُ [illegible]. (نُورُهُمْ يَسْعَى بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ) [illegible] نُورُ [illegible] صِرَاط [illegible].

⑨ (يَاأَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ) [illegible]. (وَالْمُنَافِقِينَ) [އަދި [illegible]] [illegible] حَدُّ [illegible] قَائِمُ [illegible] حَدُّ [illegible] قَائِمُ [illegible].

⑩ (فَخَانَتَاهُمَا) [illegible] خِيَانَة [illegible] نُوحُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ [illegible]. އަދި لُوْطُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ [illegible] خَبَرُ [illegible]. (فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللهِ شَيْئاً) [illegible] الله ގެ حَضْرَةُ [illegible]. نُوحُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ އާއި لُوْطُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ [illegible]) [illegible].

އެދެބޭކަލުންގެ ފިރިކަމުގައި އެކުވެސް އެދެކަނބަލުންނަށް ﷲ ގެ حَضْرَةُން އައި عَذَابُ دِفَاعُ ނުކޮށްދެއްވުނެވެ. (وَقِيلَ ادْخُلاَ النَّارَ مَعَ الدَّاخِلِينَ) [އަދި އެދެކަނބަލުންނަށް ނަރަކައަށް ވަނުމަށް އަންގަނީއެވެ. އެމީހުން ވަންނަ ކާފިރުންނާއި ދެމީހުންވެސް އެއްކޮށް ތިޔަ ފިރިންނާ އެކުގައެވެ.

⑪ (وَضَرَبَ اللهُ مَثَلاً لِلَّذِينَ آمَنُوا اِمْرَأَةَ فِرْعَوْنَ) [އަދި މިސާލަކަށް މުއުމިނުންނަށް فِرْعَوْن ގެ އަނބިކަނބަލުންގެ މިސާލު ﷲ ޖައްސަވާފައެވެ.] فِرْعَوْن ގެ އަނބި ކަނބަލުންނަކީ ކާފިރުކަމުގެ ގައިމުން ނުވެއްޖެއިން ކާފިރެއްގެ ތަޙުތުގައި އުޅުމުން މުއުމިނުންނަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުވެއެވެ. މިސާލު فِرْعَوْن ގެ އަނބިކަނބަލުން އެއީ އަދި ކާފިރަކަށްވުރެ ކާފިރެއްގެ ދަށުގައި އުޅުއްވި ބޭކަލެކެވެ. އެކަމަކު އެކަމަނާގެ އީމާންތެރިކަމުގެ ބަދަލުގައި އެކަމަނާއަށް نِعْمَة ތަކުގެ ސުވަރުގޭގައެވެ. (إِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي عِنْدَكَ بَيْتاً فِي الْجَنَّةِ)[އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އައްޔާ رَبُّ އެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ حضرة ގައި ސުވަރުގޭގައި އަހަރެންނަށް އަބަދުވެސް ދެމިހުންނާނެ رَحْمَة ން ފުރިގެން ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކޮށްދެއްވާނދޭވެ. (وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِه) އަދި فِرْعَوْن ގެ ޖަބަރުގެ ޒުލުމުތަކާއި އޭނާގެ ނުބައި عَمَلُ ތަކުން މަގޭ ސަލާމަތް ކޮށްދެއްވާނދޭވެ. (وَنَجِّنِي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ) އަދި އަނިޔާވެރި قَوْمُ ގެ ކިބައިން މަގޭ ސަލާމަތް ކޮށްދެއްވާނދޭވެ. އެއީ قِبْطِي ކާފިރުންނެވެ.

⑫ (وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ) [އަދި عِمْرَان ގެ ދަރިކަނބަލުން مَرْيَم ގެ މިސާލު މުއުމިނުންނަށް ﷲ ޖައްސަވާފައެވެ.] ﷲ تَعَالَى އެކަމަނާއަށް ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގެ ކަރާމާތް ޖެއްސެވުން ދެއްވިއެވެ. އަދި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން އެކަމަނާގެ އެކަމަނާ خَاصّ ކުރައްވައި إِخْتِيَارُ ކުރެއްވިއެވެ. އެކަމަނާ ނަބީ ބޭކަލަކުގެ މަންމަގެ ކަމުގައި ވެވަޑައިގެންނެވި އެކަމަނާއެވެ. (الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا) އެކަމަނާއީ އެކަމަނާގެ ފަރުޖު ރައްކާތެރިކޮށް فَاحِشُ ކަންތައްތަކުން ރައްކާތެރިކޮށްފައިވާ ބޭކަލެކެވެ. (فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا) ދެންފަހެ އެކަމަނާގެ ތެރެއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رُوحُ ން ފުމެލެއްވީމެވެ. އެއީ جِبْرِيلُ عليه السلام އެކަމަނާގެ ތެރެއަށް ފުމެލެއްވީމެވެ. ދެން އެކަމަނާ عِيسَى عليه السلام އަށް ބަލިވެ އިންނެވިއެވެ. (وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا) އެކަމަނާ އެކަމަނާގެ رَبُّ ގެ كَلِمَة ތައް ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އެބަހީ އެކަމަނާގެ ކުރިއައި شَرِيعَة ތަކެވެ. އަދި جِبْرِيلُ عليه السلام އެކަމަނާއަށް ވިދާޅުވި ބަސްފުޅު "މިއަހަރެންނީ ކަލޭގެ رَبُّ ގެ ރަސޫލެކެވެ." އަދި عِيسَى عليه السلام އާއި މެދު އެކަލާނގެ ކަލިމަތައް ތެދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެއީ ކަލާނގެ ބާވައިލެއްވި (وَكُتُبِهِ) އަދި އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށް، އެއީ ނަބިބޭކަލުންނަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކެވެ.(وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ)އަދި އެކަމަނާއީ އަޅުކަމުގައި رَبُّ އަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. އެކަމަނާގެ ޢަމަލުތަކާއި صُلْح ކަމާއި ދެމިހުރި ބޭކަލެކެވެ.

سُورَةُ الْمُلْكِ

① (تَبَارَكَ الَّذِي بِيَدِهِ الْمُلْكُ) [އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައި އެއްމެހާ ބާރު ވަރުގަދަ ކަލާނގެ ބަރަކާތް ވެގެންވެއެވެ.] تَبَارَكَ: މިގޮތަށް ﷲ ގެ ހެއްދެވުމުގައި ބަރަކާތް ވެގެންވުމެވެ. الْمُلْكُ އަކީ ދުނިޔެއާއި

سُورَةُ المُلْكِ

ترتيبها ٦٧ — آياتها ٣٠

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَٰرَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلْمَوْتَ وَٱلْحَيَوٰةَ لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْغَفُورُ ﴿٢﴾ ٱلَّذِى خَلَقَ سَبْعَ سَمَٰوَٰتٍ طِبَاقًا ۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلْقِ ٱلرَّحْمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٍ ۖ فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنقَلِبْ إِلَيْكَ ٱلْبَصَرُ خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنْيَا بِمَصَٰبِيحَ وَجَعَلْنَٰهَا رُجُومًا لِّلشَّيَٰطِينِ ۖ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ ٱلسَّعِيرِ ﴿٥﴾ وَلِلَّذِينَ كَفَرُوا۟ بِرَبِّهِمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٦﴾ إِذَآ أُلْقُوا۟ فِيهَا سَمِعُوا۟ لَهَا شَهِيقًا وَهِىَ تَفُورُ ﴿٧﴾ تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ ٱلْغَيْظِ ۖ كُلَّمَآ أُلْقِىَ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَآ أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ ﴿٨﴾ قَالُوا۟ بَلَىٰ قَدْ جَآءَنَا نَذِيرٌ فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ ٱللَّهُ مِن شَىْءٍ إِنْ أَنتُمْ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ كَبِيرٍ ﴿٩﴾ وَقَالُوا۟ لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِىٓ أَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١٠﴾ فَٱعْتَرَفُوا۟ بِذَنۢبِهِمْ فَسُحْقًا لِّأَصْحَٰبِ ٱلسَّعِيرِ ﴿١١﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُم بِٱلْغَيْبِ لَهُم مَّغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿١٢﴾

آخِرَةُ ގައިވެސް އެއްމެހާ ބާރުގެ ވެރިކަމެވެ.

② (الَّذِي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيَاةَ) [އެކަލާނގެއީ ދިރުމާއި މަރު ހެއްދެވި ކަލާނގެ އެވެ.] މަރަކީ: ނަފްސު ގައިން ވަކިވުމެވެ. ދިރިއުޅުމަކީ ނަފްސު ގައިގައި ދެމިހުރުމެވެ. حَيَاة އެބުނީ ބޭނުންކުރާ އިންސާނުން ހަށިގަނޑަށް ދެމިހުރުމެވެ. (لِيَبْلُوَكُمْ أَيُّكُمْ أَحْسَنُ عَمَلاً) އެބަހީ تَكْلِيف ޖައްސަވައި ދީން إِمْتِحَانُ ކުރައްވައެވެ. ދީން އެއީ ޖެހުނު ދުވަހެވެ. މި إِمْتِحَانُ ގެ އަސްލަކީ ކޮން މީހަކު إِحْسَان ތެރިވާ إِحْسَان ކަން ބެލުމަށް ކަލާނގެ ޙުކުމް ފާސްކުރެއްވުމެވެ.

③ (الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقاً)އެކަލާނގެއީ ހަތް އުޑު ތަޅުތަޅަށް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. (مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِنْ تَفَاوُتٍ) [رَحْمَن ވަންތަ ކަލާނގެ ހެއްދެވުމުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއް އެއްވެސް ގޮތަކުން އަދި އެއްވެސް ނުފެންނާނެއެވެ.] އަދި ކަލާނގެ ހެއްދެވުމެވެ. އެއީ ސަލާމަތް ފުރިހަމަ އުފެއްދުމެކެވެ. ހަމައެކަނި ފެނޭނީ ފުރިހަމަކަމެވެ. (فَارْجِعِ الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ) ކަލޭގެ ލޯ އަނބުރާ މިހެން ބަލާށެވެ. ކަލޭގެ ފެނޭތޯ ބަލާށެވެ. އަދި ފަޅައިގެން ދިޔަ ތަނެއް ނުވަތަ ހުސްތަނެއް ފެނޭތޯ؟

④ (ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ) ދެން ދެފަހަރު ލޯ އަނބުރާ ބަލާށެވެ. އެއީ حُجَّة قَائِمُ

ކުށުގެ ގޮތުން ގަދަވެރި عُذْرُ އެއް ނެތިއްޖެ ބޮޑުވެރިކަމެވެ. (يَنقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ خَاسِئاً)[ލޯ އަނބުރާ ހައްދަވާން ދަރުވަނިކޮށްވެ ގެނެސްދެއެވެ.] އެއީ އެޑިހަދުވެގެން އަތުވެސް ފިލައިގެން އަނބުރާލާ އަތްލާފައި ނުފެނުމުގެ ސަބަބުން ދަރަވާ ނިކަމެތިވެގެންނެވެ. (وَهُوَ حَسِيرٌ) އަދި ވަރުބަލިވެ ނިކަމެތިވެފައި ވެގެންވާ ހާލުގައެވެ.

5 (وَجَعَلْنَاهَا رُجُوماً لِلشَّيَاطِينِ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެތަރިތައް އެބަހީ އެތަރިތަކުން شَيْطَانُ ންނަށް އަލިގަނޑުތަކުން ކަނޑުއެޅުމަށް ހައްދަވައިފީމެވެ. މިއީ އެތަރިތަކުގެ ދުނިޔޭގެ ޖެހުމަށްކަމުގައި ލައްވާފައިވާ އެއްކަމެކެވެ. قَتَادَةُ ކިޔާވިދާޅުވިއެވެ. ﷲ تَعَالَى މިތަރިތައް ހައްދަވައިދެއްވީ ތިންކަމަކަށްޓަކައެވެ. އުޑު ދުނިޔޭގެ ޒީނަތަށާއި شَيْطَانُ ންނަށް ޖެހުމަށްޓަކައި ކަމުގައި އަދި މަގުދެއްކުމަށްޓަކައި ފާހަގަތަކެއްކަމުގައެވެ. (وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ) އެބަހީ އެ شَيْطَانُ ންނަށް ދުނިޔޭގައި އަލިގަނޑުން ޖެހުމުގެ އިތުރަށް آخِرَةُ ގައި އަނދައިހުލިވާ ނަރަކައިގެ عَذَاب ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތައްޔާރުކޮށް ހައްދަވައިފީމެވެ.

7 (إِذَا أُلْقُوا فِيهَا) އެބަހީ ދެން އެނަރަކައަށް އެކާފަރުން އެއްލައިލެވިއްޖެ ހިނދު (سَمِعُوا لَهَا شَهِيقاً) އެނަރަކައިގެ ބޮޑުއަޑު އެމީހުންނަށް އިވޭނެއެވެ. އެއީ نَهِيقُ އެވެ. (وَهِيَ تَفُورُ) އަދި އެނަރަކަ ކެކިގަނެ ގިނަވެގެން ފުޅޭނެއެވެ. ހިތްވަރާ ދެރަވެ އެމީހުންނާ ކަނޑައެޅިގެނެވެ.

8 (تَكَادُ تَمَيَّزُ مِنَ الْغَيْظِ) ރުޅިވެރިކަމުން ކަނޑަފަޅައިގެން ދާވަރުވެއެވެ. ހަމައެކަނި ގޮސްގޮސް ކަނޑައިކަނޑައި ދިޔައީ ރުޅިއައިސްގެން ވަނިކޮށެވެ. (كُلَّمَا أُلْقِيَ فِيهَا فَوْجٌ) އެނަރަކައަށް ބައެއް އެއްލައިލެވޭ ކޮންމެ ފަހަރަކު (سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا) އެނަރަކައިގެ ބަލަހައްޓާ މަލާއިކަތުން އެމީހުންނާ ސުވާލުކުރާނެއެވެ. (أَلَمْ يَأْتِكُمْ) ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ނާދެއެވެ ހެއްޔެވެ؟ (نَذِيرٌ) ބިރުވެރިކަމާ އިންޒާރުދޭ ބައެއް،

9 (قَالُوا بَلَى قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އާނއެކެވެ. ތިމަންމެންގެ ގާތަށް ބިރުވެރިކަމުގެ އިންޒާރުދޭ رَبُّ ގެ ރަސޫލުން އައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އިންކާރުކުރީމުއެވެ. (فَكَذَّبْنَا) ދޮގުކުރީމުއެވެ. (وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ اللهُ مِنْ شَيْءٍ)[އަދި ތިމަންމެން ބުނީމުއެވެ. غَيْبُ ކަންތައްތަކާއި آخِرَةُ ގެ ޚަބަރުތަކާ ބެހޭ ކަމެއްގައި ﷲ އެއްވެސް އެއްޗެއް ބާނއްވާފައެއް ނުވެއެވެ. އެމީހުން ކަމުގައި شَرِيْعَة ގެ އެއްވެސް ކަމެއް ﷲ ބާވައިލެއްވި ކަމެއް ނޫނެވެ.] (إِنْ أَنْتُمْ إِلاَّ فِي ضَلاَلٍ كَبِيرٍ) އަދި އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. ކަލޭމެން ވަނީ ބޮޑު މަގުފުރެދުމެއްގައެވެ. حَقُّ އިން ދުރުވެފައެވެ.

10 (وَقَالُوا لَوْ كُنَّا نَسْمَعُ أَوْ نَعْقِلُ مَا كُنَّا فِي أَصْحَابِ السَّعِيرِ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަޑުއަހައި ވިސްނާ ބުއްދިވެރިވީނަމަ ތިމަންމެން ނަރަކައިގެ އެކުވެރިންގެ ތެރޭގައި ނުވީހެވެ.

11 (فَاعْتَرَفُوا بِذَنْبِهِمْ) އެމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ عَذَابُ حَقُّ ވީކަމުގައި އެމީހުން إِعْتِرَفْ ވިއެވެ. އެމީހުންގެ ކުށަށާއި ފާފައަށް ނަފްސުތަކުން ދަނީ ކަނޑައެޅިގެންނެވެ. (فَسُحْقاً لِأَصْحَابِ السَّعِيرِ) ﷲ ގެ އެކަލާނގެ رَحْمَة އިން އެމީހުން ދުރުވެގެންވާށެވެ! އެބަހީ އެމީހުން އެމީހުންގެ ފާފަތަށް إِعْتِرَفْ ވި ނަމަވެސް ﷲ ގެ عَذَابُ އެމީހުންނަށް ލާޒިމުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ވިއެވެ. އެމީހުންނަށް އެއްވެސް عُذْرُ އެއް ނެތެވެ.

13 (وَأَسِرُّوا قَوْلَكُمْ أَوِ اجْهَرُوا بِهِ) [ކަލޭމެން ބަސް ސިއްރުކުރިޔަސް ނުވަތަ އަޑުހަރުކޮށް ކުރިޔަސް އެކަލާނގެއަށް ހަމަހަމައެވެ.] އެއީ ހިތްތަކުގައި ވާކަމެއްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއްވެސް ސިއްރެއް އެކަލާނގެއަށް ވަންހަނާއެއް ނުވެއެވެ. (إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ) ހަމަކަށަވަރުން ހިތްތަކުގައި އެޑިގެން ފޮރުވިފައިވާ ކަމެއްވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

14 (أَلاَ يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ) އެކަލާނގެ ހައްދަވާ އުފެއްދެވި ކަލާނގެ އެއްކަލަ ސިއްރުތަކެއް ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާވާ ތަކެތި ދެނެވޮޑިގެން ނުވާނެ ހެއްޔެވެ؟ އެކަލާނގެއަށް ނޭނގެނެއެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ތިޔަ ހުރިހާ އެއްޗެއް ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. (وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ) އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވުން ހިތްތަކުގެ އެތެރެއާ ދަށަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ވަންހަނާވެގެންވާ ސިއްރުތަކެއް ފުރިހަމައަށް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް އެއްވެސް އެއްޗެއް ވަންހަނާއެއް ނުވެއެވެ.

15 (هُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الأَرْضَ ذَلُولاً) ބިންގަނޑު ކަލޭމެންނަށް ކިޔަމަންތެރިކޮށް قَرَارُ ވެވޭ ތަނަކަށް ހައްދަވައިދެއްވީ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް އޭގެމަތީ ހިނގާ ބައިތިއްބާ ގޮތަށް އަދި އޭގެމަތީ ނިދާ ގޮތަށް އެޅޭނެ ގޮތަށް ހެއްދެވިއެވެ. (فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا) ދެން ކަލޭމެން އޭގެ ފަރާތްތަކުގައި ހިނގާށެވެ. (وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ) [އަދި އެކަލާނގެ ދެއްވި ކަލޭމެންގެ ރިޒުޤުން ކާށެވެ.] އެބަހީ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބިމުގައި ތަކެތި ހައްދަވައިދެއްވީމެވެ. ﷲ تَعَالَى އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް ދެއްވި ނިޢުމަތްތަކެވެ. އެމީހުންނަށް ރިޒުޤު ހޯދުމަށް ބިމުގެ އެކި ފަރާތްތަކަށް ދަތުރުކުރުމަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވިއެވެ. حَاصِلُ ކުރުމުގެ ފުރުސަތު އެމީހުންނަށް ދެއްވިއެވެ. އެކަމަކު އެމީހުން ހޯދާ އެއްޗެއް ބޮޑުވަރަކަށް ނުހޯދޭނެއެވެ. (وَإِلَيْهِ النُّشُورُ) ދެން ވަޙީ ކުރެއްވުމުން އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ދާންޖެހޭނެއެވެ. އެބަހީ ކަލޭމެން ދިރުއްވާ ނެރުއްވުމަށްފަހު ހުރިހާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ދާންޖެހޭނެއެވެ. އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރި ކަންކަމަށް ހިސާބު ބައްލަވާނެއެވެ.

16 (أَأَمِنتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ) އުޑުމަތީގައި ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ ކަލޭމެން ޔަގީންކުރީ ހެއްޔެވެ؟ (أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الأَرْضَ) އެއީ ކަލޭމެންނާއެކު އެކަލާނގެ ބިންގަނޑު ގަނޑުފޮއްސަވައި ކަލޭމެން ދަމުނވައްޓާނެ ކަމަށެވެ. އެއީ قَارُوْنُ އާ އެކަލާނގެ ގަނޑުފޮއްސެވި ގޮތަށެވެ. (فَإِذَا هِيَ تَمُورُ) ދެން އެ ބިންގަނޑު ކަލޭމެން ނަގައިގެން ތެޅިހެލިގެން ދާނެއެވެ.

17 (أَمْ أَمِنتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِباً) [ނުވަތަ ކަލޭމެން އެމަނިކުފާނު ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ގާތަކުން ވާރޭ ވެރުއްވުމަށް ކަލޭމެން ރައްކާތެރިވެގެންވަނީ ހެއްޔެވެ؟] އެއީ لُوط قَوْمُ ގެ މީހުންނަށް ވަރުދެއްވި ގޮތަށް ފީލް ބައިގެ މީހުންނަށް ކަމުގައިވެސް ވަރުދެއްވިފަދައިން. އަދި

وَأَسِرُّوا۟ قَوْلَكُمْ أَوِ ٱجْهَرُوا۟ بِهِۦٓ ۖ إِنَّهُۥ عَلِيمٌۢ بِذَاتِ ٱلصُّدُورِ ﴿١٣﴾ أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُمُ ٱلْأَرْضَ ذَلُولًا فَٱمْشُوا۟ فِى مَنَاكِبِهَا وَكُلُوا۟ مِن رِّزْقِهِۦ ۖ وَإِلَيْهِ ٱلنُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَأَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يَخْسِفَ بِكُمُ ٱلْأَرْضَ فَإِذَا هِىَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنتُم مَّن فِى ٱلسَّمَآءِ أَن يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا۟ إِلَى ٱلطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَٰٓفَّٰتٍ وَيَقْبِضْنَ ۚ مَا يُمْسِكُهُنَّ إِلَّا ٱلرَّحْمَٰنُ ۚ إِنَّهُۥ بِكُلِّ شَىْءٍۭ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ ٱلرَّحْمَٰنِ ۚ إِنِ ٱلْكَٰفِرُونَ إِلَّا فِى غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا ٱلَّذِى يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُۥ ۚ بَل لَّجُّوا۟ فِى عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾ أَفَمَن يَمْشِى مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِۦٓ أَهْدَىٰٓ أَمَّن يَمْشِى سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَٱلْأَفْـِٔدَةَ ۖ قَلِيلًا مَّا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ ٱلَّذِى ذَرَأَكُمْ فِى ٱلْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا ٱلْعِلْمُ عِندَ ٱللَّهِ وَإِنَّمَآ أَنَا۠ نَذِيرٌ مُّبِينٌ ﴿٢٦﴾

ބުނެވުނެވެ. އަހަރެމެންގެ ޢަޒާބު ތިޔަބައިމީހުންގެ މައްޗަށް އަތުވެއްޖެނަމަ ދެން ރައްކާވެވޭނެ ގޮތެއް ނުވެއެވެ. (فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ) ވީމާ އަހަރެންގެ އިންޒާރު ކޮންފަދަ އެއްޗެއްކަން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގިގެންދާނެއެވެ. އެއީ ޢަޒާބު ފެނުމުން ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެނގޭނެ ކަމެކެވެ.

⑱ (فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ) އެމީހުންނަށް އައި عَذَابُ ޖެހުނީ ކިހާ ބޮޑު ގޮތަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެކަމުގެ ޢިބްރަތް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުލިބެނީ ހެއްޔެވެ؟

⑲ (أَوَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ) [އެމީހުންގެ މަތީގައި ފިޔަތައް ފަތުރައިގެން ދުއްވާ ދޫނިތަކަށް އެމީހުން ނުބަލަނީ ހެއްޔެވެ؟] އަދި އެދޫނިތައް ފިޔަތައް ހަނިކޮށްލަމުން (وَيَقْبِضْنَ) އަދި އެދޫނިތައް ފިޔަތައް ކުޑަކޮށްލައެވެ. (مَا يُمْسِكُهُنَّ) އެދޫނިތައް ވައިގައި ހިފަހައްޓަވަނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ (إِلاَّ الرَّحْمَنُ) ހަމައެކަނި رَحْمَنُ ވަންތަ ކަލާނގެ އެވެ. (إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ހުރިހާ ކަމެއް ބައްލަވާ ވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ދޫނިތައް ވައިގައި ހިފަހައްޓަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ.

⑳ (أَمَّنْ هَذَا الَّذِي هُوَ جُندٌ لَّكُمْ يَنصُرُكُم مِّن دُونِ الرَّحْمَنِ) رَحْمَن ވަންތަ الله ފިޔަވައި އެހެނިހެން عَذَابُ ނުލިބޭނެ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަޞްރު ދޭނެ ލަޝްކަރަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ. الله ގެ عَذَابُ ނުލިބޭނެ ގޮތަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަޞްރު ދޭނެ ބައެއް ނުވެއެވެ. އެކަލާނގެ رَحْمَة ލިބޭ ގޮތަށް (إِنِ الْكَافِرُونَ إِلاَّ فِي غُرُورٍ) އިލާހީ ކަލާނގެ ނޫންގޮތުގައި ކާފިރުން ތިބީ ހަމައެކަނި (شَيْطَانُ ގެ ދޮގުތަކުން) ބޮޑާވެ ހުވަފެނުގައި ދޮކެއްގައެވެ.

㉑ (أَمَّنْ هَذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ) الله ކަލާނގެ ރިޒުޤު ހިފަހައްޓަވައިފިނަމަ ދެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ރިޒުޤު ދޭނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ (بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ) އަދި ކާފަރުން ތިބީ ބޮޑާވުމާއި ދުރުވުމުގައެވެ. އެމީހުން حَقُّ އާއި ދުރުހެލިވެއެވެ. އެމީހުން އެއާމެދު ވިސްނައި عِبْرَة އެއް ނުލިބޭތީއެވެ.

㉒ (أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبّاً عَلَى وَجْهِهِ أَهْدَى) މޫނުމަތިން ވެއްޓި ހިނގާ މީހާ ހިދާޔަތް ލިބިގެންވާ މީހާ ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ (أَمَّنْ يَمْشِي سَوِيّاً) ސީދާ ހަމަ ތެދުވެ ހިނގާ މީހާ ހެއްޔެވެ؟ (عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ) ތެދު މަގުގައި ހިނގާ މީހާއެވެ. ތެދު މަގަކީ الله ގެ مَنْهَج ގެ ތެރެއިން، ދުނިޔޭގައި ހިދާޔަތް ލިބި آخِرَة ގައި ސުވަރުގެ ލިބޭ މަގެވެ. ސީދާ މަގުގައި ހިނގާ މީހާ ރަނގަޅު ކަން ފާހަގަކުރެވޭނެއެވެ.

㉔ (قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الأَرْضِ) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެކަލާނގެއީ ތިޔަބައިމީހުން ބިމުގައި ފެތުރުއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން އެނބުރި ދާނީ އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށެވެ.

㉖ (قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ اللَّهِ) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. قِيَامَة ގެ عِلْمُ ވަނީ އެކަލާނގެ އެކަނިވެރި ހަމަ الله ގެ حَضْرَة ގައެވެ. އެކަން އެނގިވަޑައިގަންނަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ. (وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُّبِينٌ) ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ވަނީ ބަޔާންވެގެންވާ އިންޒާރުދޭ މީހަކު ކަމުގައެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ވާޖިބަކީ ހަމައެކަނި އިންޒާރު ދިނުމެވެ. އަދި ހިދާޔަތް ދެއްވަނީ الله އެވެ. قِيَامَة ވާނެ ދުވަސް އެނގިވަޑައިގަންނަވަނީ އެކަލާނގެއެވެ.

އެކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް ހުރިހާ މީހުން އެއްކުރެވޭނެއެވެ.

㉗ (فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً) ދުވަހު عَذَابُ ކައިރިވެގެން އަންނަތަން ފެނުމުން (سِيئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا) ކާފަރުންގެ މޫނުތައް ނުބައިވެ ކަޅުވެގެންދާނެއެވެ. ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން ބިރުވެރިކަމާއި ހިތާމައިން ފުރިގެންދާނެއެވެ. (وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ) އަދި ބުނެވޭނެއެވެ. ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައި އަވަސްކުރުމަށް އެދުނީ މިކަމެވެ. އަދި އެކަމަކާ މެދު ކަލޭމެން ޝައްކު ކުރީ މިކަމެވެ.

㉘ (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. الله މިއަހުރެން ހަލާކު ކުރައްވައިފިނަމަ — ކާފަރުން އެދުނު ގޮތަށް މަރުވެ ނުވަތަ قَتْل ވެގެން (وَمَنْ مَعِيَ) އަދި އަހުރެންނާއެކު ހުރި މުއުމިނުން (أَوْ رَحِمَنَا) ނުވަތަ އެކަލާނގެ އަހުރެމެންނަށް رَحْمَة ލައްވައިފިނަމަ، އަހުރެމެން قَتْل ނުކުރެވި ދިރިހުރެއްޖެނަމަ (فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ) ވޭންދެނިވި عَذَابُ ން ކާފަރުން ރައްކާތެރިކޮށްދޭނީ ކާކު ހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ ކާފަރުން ރައްކާތެރިކޮށްދޭނެ މީހަކު ނުވެއެވެ. އަހުރެމެން މަރުވުމުން ނުވަތަ ދިރިހުރުމުން الله ގެ عَذَابُ ން ސަލާމަތްވުމަކީ ނުވާނެ ކަމެކެވެ. ޢަޒާބުން ސަލާމަތްވާނީ ހަމައެކަނި ތައުބާވެ ފާފަތަކުން ދުރުވުމުންނެވެ.

㉚ (قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْراً) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ފެން ބިމުގެ އަޑިއަށް ދެވިގެން ގޮސް ފެން ނުލިބޭ ހާލަތަށް ދިޔައީ ނަމަ الله ފިޔަވައި ދެން ކާކު ތިޔަބައިމީހުންނަށް އޮހޮރޭ ފެން ގެނެސްދޭނީ ހެއްޔެވެ؟

فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيٓـَٔتْ وُجُوهُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ وَقِيلَ هَٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تَدَّعُونَ ﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِىَ ٱللَّهُ وَمَن مَّعِىَ أَوْ رَحِمَنَا فَمَن يُجِيرُ ٱلْكَٰفِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ ٱلرَّحْمَٰنُ ءَامَنَّا بِهِۦ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا ۖ فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ فِى ضَلَٰلٍ مُّبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَءَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَآؤُكُمْ غَوْرًا فَمَن يَأْتِيكُم بِمَآءٍ مَّعِينٍۭ ﴿٣٠﴾

سُورَةُ القَلَمِ

ترتيبها ٦٨ — آياتها ٥٢

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

نٓ ۚ وَٱلْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ ﴿١﴾ مَآ أَنتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ ﴿٢﴾ وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ ﴿٣﴾ وَإِنَّكَ لَعَلَىٰ خُلُقٍ عَظِيمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾ بِأَييِّكُمُ ٱلْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَن ضَلَّ عَن سَبِيلِهِۦ وَهُوَ أَعْلَمُ بِٱلْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ ٱلْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾ وَدُّوا۟ لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَّشَّآءٍۭ بِنَمِيمٍ ﴿١١﴾ مَّنَّاعٍ لِّلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّۭ بَعْدَ ذَٰلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾ أَن كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ ﴿١٤﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَٰتُنَا قَالَ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٥﴾

އަޑިއަށް ހިނދިގެން ހިނގައިދާނަމަ ނުވަތަ އެއްކޮށް ހިކިގެން ގޮސް ބިމަށް ވެއްޓިދާނަމަ (فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ) ދެން ދިޔަ ހިނގާ ސާފު ފެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެނެސްދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟

سُوْرَةُ الْقَلَم

1 (ن) މިއަކުރަކީ އަރަބިބަހުގެ އަކުރުތަކުގެތެރެއިން އަކުރެކެވެ. އޭގެ މުރާދު ހަމަ ﷲ ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާއަށް އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ.

(وَالْقَلَمِ) قَلَمގެ ނަމުގައި ﷲ ހުވައި وَحِي ލިޔުއްވައެވެ. އަދި އެގައި ބޮޑުކަމާއި ފައިދާ ބޮޑުކަމެވެ. އަދި މިތާގައި ކަނޑު قَلَم އެއްގޮތް މިގޮތަށް ހިމެނެއެވެ. (وَمَا يَسْطُرُونَ) އަދި عِلْمُ ގެ ގޮތުން قَلَمން ލިޔެވޭ ހުރިހާ ލިޔުންތަކެވެ؛

2 (مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނަކީ الله ދެއްވި نِعْمَةُ ގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު މޮޔަވެރިއެއް ނޫނެވެ. އެ نِعْمَةُ އަކީ ނަބިއްޔުކަމާއި އެހެނިހެން ނިޢުމަތްތަކެވެ.

3 (وَإِنَّ لَكَ لأَجْراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ދެކުނު ثَوَابُ ވެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނު އުފުއްލެވި ނަބިއްޔުކަމުގެ ބުރަ ގޮތުގައި ކުރެއްވި މަސައްކަތަށެވެ. (غَيْرَ مَمْنُونٍ) ކެނޑިނުދާ ދެމިގެންވާ ثَوَابެކެވެ. ދުނިޔެއާއި ދަށުމަތީ ކަލޭގެފާނަށް ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ ދެއްވާނެއެވެ.

4 (وَإِنَّكَ لَعَلَى خُلُقٍ عَظِيمٍ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުވަނީ ބޮޑުވެގެންވާ خُلُقُ ތެރޭގައެވެ. އެބަހީ ކަލޭގެފާނުވަނީ ކީރިތި قُرْآنُ ގައި الله ކަލޭގެފާނަށް އަދަބުދެއްވާފައިވާ خُلُقُ ތެރޭ މަތީގައެވެ. صَحِيْحُ ގައި ސާބިތުވެގެން ވެއެވެ. رَسُولُ الله ގެ خُلُقُ ކޮބައިތޯ عَائِشَةُ رَضِيَ الله عَنْها އާއި ސުވާލުކުރެވުމުން އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ خُلُقُ ވީ قُرْآنُ އެވެ.

5 6 (فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ*بِأَيِّيكُمُ الْمَفْتُونُ)(އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހިނގާނެ ކަންތައް حَقُّ ވެގެން ދާ ދުވަހު ބަލިކަށިވެގެން ދިޔައީ ކާކުކަން ކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންނަށްވެސް ފެންނާނެއެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. މިއީ مُحَمَّدُ ގެފާނަށް ތުހުމަތުކުރި މީހުންނަށް ބުނެދެއްވާ ހިތްހަމަޖެހުމެއް ނުލިބޭނެ އިންޒާރެކެވެ.

7 (إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِه) ހަމަކަށަވަރުން حَقِيْقَةُ ގައި މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުން ކަލޭގެ ރަސްކަލާނގެ ހަމަ ކަލޭގެފާނަށް ވުރެ އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ތަޢާލާ އެވެ. މަގުފުރެދިގެންވާ މީހުންނަކީ ކަލޭގެފާނު ނޫނެވެ. އަދި ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައިވެސް އެމީހުންނަށް ފުރިހަމަ ކާމިޔާބު އެމީހުން ހޯދިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެކަމުގައި އެމީހުންގެ إِخْتِيَارُ ކުރަނީ ކަމަށް ވެއެވެ. (وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ) އަދި ތެދުމަގަށް آخِرَةُ ގެ ބަދަލު ދެއްވާނެ ތެދުވެރިން ފެނިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ އެއީ އެކަލާނގެއެވެ.

9 (وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ) އެމީހުން ބޭނުންވަނީ ކަލޭގެފާނުން އެމީހުންނަށް ލުއިދެއްވުމެވެ. އޭރުން އެމީހުންވެސް ކަލޭގެފާނަށް ލުއިދޭނެއެވެ. އަދި ބަލާނެއެވެ. އެހެންމީ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނާ ދިމާކުރުމެވެ. އަދި އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގެ ކަންތައްތަކަށް ލުއިވެދިނުމެވެ. އެހެން އެމީހުން ކަލޭގެފާނާ ބޭރުކުރުވުމެވެ. ދީނުގެ ކަންތައްތަކުގައި އެމީހުންނާ އެއްބަސްވުމެވެ.

10 (وَلاَ تُطِعْ كُلَّ حَلاَّفٍ) އަދި ގިނައިން بَاطِلُ ހުވައިކުރާ މީހަކަށް ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަނުވާށެވެ. (مَهِينٍ) ނިކަމެތި.

11 (هَمَّازٍ مَشَّاءٍ بِنَمِيمٍ) އަދި މީހުންގެ ޢައިބުތައް ގިނައިން ހޯދާ ކުށްހޯދާ ނުބައިބަސް ދައްކާ މީހުންނަށް އަދި މީހުންގެ މެދުގައި ފަސާދަ ފެތުރުމަށް ބަސްގެންދާ މީހުންނަށް (މީހުންގެ މެދު ހަލާކުކުރާ ބަސް ގެންދިއުން ހެދުމާއި މީސްމީހުން ދެމެދު ފަސާދަ ފެތުރުމެވެ.)

13 (عُتُلٍّ) އަދި އެމީހަކީ ހަރުކަށި ހަރުކަށިކަމުގައި ފަސޭހަ أَخْلاَقُ ނުބައި فَاحِشُ ކަމުގައި (بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ) އޭގެ ބޭރުގެ މީހަކު އެއްވެސް قَوْمُ އާއި ގުޅިފައިނުވާ : އެބަހީ އެމީހާ އިސްވެރިޔާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ނިސްބަތްވާ އެއް قَوْمُ އާއި ގުޅިފައިވާ ބަދަލުގައި قَوْمُ ގެ ބޭރު މީހެކެވެ.

14 (أَنْ كَانَ ذَا مَال وَبَنِينَ) [އެހެނީ ދުނިޔެ ވަރަށް ގިނަ މާލާއި ދަރިން ލިބިގެން ވާތީއެވެ.] އެބަހީ އޭނާގެ ދުނިޔޭގެ މާލާއި ދަރިން ގިނަވުމުގެ ސަބަބުން އެހެން ކަލޭގެފާނަށް ދެކޮޅުހަދައެވެ. މިއީ އޭނާގެ ދަރިން އާއި ﷲ ދެއްވި ގިނަގިނަ نِعْمَةُ ގެ

سَنَسِمُهُۥ عَلَى ٱلۡخُرۡطُومِ ﴿١٦﴾ إِنَّا بَلَوۡنَٰهُمۡ كَمَا بَلَوۡنَآ أَصۡحَٰبَ ٱلۡجَنَّةِ إِذۡ أَقۡسَمُواْ لَيَصۡرِمُنَّهَا مُصۡبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسۡتَثۡنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ عَلَيۡهَا طَآئِفٞ مِّن رَّبِّكَ وَهُمۡ نَآئِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصۡبَحَتۡ كَٱلصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوۡاْ مُصۡبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ ٱغۡدُواْ عَلَىٰ حَرۡثِكُمۡ إِن كُنتُمۡ صَٰرِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَٱنطَلَقُواْ وَهُمۡ يَتَخَٰفَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَن لَّا يَدۡخُلَنَّهَا ٱلۡيَوۡمَ عَلَيۡكُم مِّسۡكِينٞ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوۡاْ عَلَىٰ حَرۡدٖ قَٰدِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا رَأَوۡهَا قَالُوٓاْ إِنَّا لَضَآلُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلۡ نَحۡنُ مَحۡرُومُونَ ﴿٢٧﴾ قَالَ أَوۡسَطُهُمۡ أَلَمۡ أَقُل لَّكُمۡ لَوۡلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُواْ سُبۡحَٰنَ رَبِّنَآ إِنَّا كُنَّا ظَٰلِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقۡبَلَ بَعۡضُهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ يَتَلَٰوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُواْ يَٰوَيۡلَنَآ إِنَّا كُنَّا طَٰغِينَ ﴿٣١﴾ عَسَىٰ رَبُّنَآ أَن يُبۡدِلَنَا خَيۡرٗا مِّنۡهَآ إِنَّآ إِلَىٰ رَبِّنَا رَٰغِبُونَ ﴿٣٢﴾ كَذَٰلِكَ ٱلۡعَذَابُۖ وَلَعَذَابُ ٱلۡأٓخِرَةِ أَكۡبَرُۚ لَوۡ كَانُواْ يَعۡلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلۡمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمۡ جَنَّٰتِ ٱلنَّعِيمِ ﴿٣٤﴾ أَفَنَجۡعَلُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ كَٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٣٥﴾ مَا لَكُمۡ كَيۡفَ تَحۡكُمُونَ ﴿٣٦﴾ أَمۡ لَكُمۡ كِتَٰبٞ فِيهِ تَدۡرُسُونَ ﴿٣٧﴾ إِنَّ لَكُمۡ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ أَمۡ لَكُمۡ أَيۡمَٰنٌ عَلَيۡنَا بَٰلِغَةٌ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ إِنَّ لَكُمۡ لَمَا تَحۡكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلۡهُمۡ أَيُّهُم بِذَٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ أَمۡ لَهُمۡ شُرَكَآءُ فَلۡيَأۡتُواْ بِشُرَكَآئِهِمۡ إِن كَانُواْ صَٰدِقِينَ ﴿٤١﴾ يَوۡمَ يُكۡشَفُ عَن سَاقٖ وَيُدۡعَوۡنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ فَلَا يَسۡتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾

ބަދަލެއްގެ ގޮތުން އޭނާ الله އަށާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ކުރި ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން އަނބުރާ ބަދަލު ދެއްވާނެކަމެވެ.

(16) (سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ) ނިޝާނެއް އޭނާގެ ނޭފަތުގައި މިތަނުގައި ބުނެވިފައިވާ (ހޮޑު) އިބާރާތުގެ މުރާދަކީ ނޭފަތެވެ. އަދި އެއީ ނަޒަރުއަޅާ މީހުންނަށް ފެންނަ އެންމެ ފާޅު ތަނެވެ. އަދި އެއީ ނުބައިމީހާގެ ބޮޑާކަމާއި ބަދުއަޚްލާޤު ފާޅުވާ ތަނެވެ. އެހެންކަމުން ވާހަކައިގެ މާނައަކީ އެކަމަށް އޭނާ އެތައް ކަލަޔަކަށް މިނިވަނެއް ނުވާނެ ނިޝާނެއް ޖައްސަވާނެކަމެވެ.

(17) (إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ) މިސްކީނުންގެ ޙައްޤު އެމީހުންނަށް —އެބަހީ މައްކާގެ މުޝްރިކުންނަށް— ބަނޑުހައިހޫނުކަމުން އެމީހުން إِمْتِحَان ކުރެއްވީމެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް رَسُولُ الله ، دُعَاء ކުރު ކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންނަށް ބަނޑުހައިހޫނުކަން ދިމާވިއެވެ. (كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ) އެއީ ބަގީޗާގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބަނޑުހައިހޫނުކަމުން ތަޙައްމުލުކުރެވުނު ފަދައިންނެވެ. قُرَيْش މީހުންނަށް އެމީހުންގެ خَبَرُ ދެއްވުމަށެވެ. ބަގީޗާ ހުރީ ޔަމަނުގެ صَنْعَاء އާއި ދެ فَرْسَخُ ގެ ދުރުމިނުގައި الله ގެ އަޅަކު ބަގީޗާތަކެއް ހުރިކަމުގައި ބަލައިލެއްވުމެވެ. ދަރިފުޅުން އެމީހާ ނިޔާވުމަށްފަހު ބަގީޗާތަކާއި ދަރިފުޅުން ވާރުތަވިއެވެ. ދަރިފުޅުން ބަގީޗާގެ ހަޤީޤަތްތަކުން އެންމެ ނުބައިކުރާކަމަށް ނިންމައިގެންފިއެވެ. އެބަޔަކު الله ގެ ޙައްޤުތައް بَخِيلُ ވެގެންނެވެ. އަދި އެބަޔަކު ބަދަލު ކުރި ކަމުގެ ސަބަބުން ބަގީޗާތަކުން އެއްޗެއް ނުލިބެންޏާއެވެ. އަދި ފަޤީރުންގެ ބައިވެސް ކުރިމަތިން ހިފާނެ ޝަރުޠު ކުރިއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އަށާރު ބަގީޗާގެ ހަރުދަނާކަމާއި ދަރިވަރުކަމުގެ ސަބަބުން ވިސްނުމުގެ ބޭނުންނުކޮށްފައެވެ. އަދި އެމީހުން عَزْمُ ކުރިއެވެ. ފަޤީރުން ކުރިމަތިން ނުލިބޭނެ ގޮތަކަށް مَحْرُومُ ކުރުމަށެވެ. ފަހެ އެމީހުން މިސްކީނުންގެ ޙައްޤު ދެއްވާގޮތުން الله ގެ އަމުރަށް ތަބާނުވެ ބަގީޗާގެ ފަތްތަށް ނަގާ ބަހާ ލުމަށް ހިތްހެތުމަށް ގަސްދުކުރިއެވެ.

(إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ) އެއީ އެމީހުން ހެނދުނު ކުރިން ބަގީޗާގެ މޭވާ ނަގަން ހުވާކުރިއިރުއެވެ.

(18) (وَلَا يَسْتَثْنُونَ) އަދި އެމީހުން إِسْتِثْنَاء ނުކުރެއެވެ. އެބަހީ إِنْشَاء الله މިހެން އެމީހުން ނުބުނެއެވެ. އެބަހީ الله އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އެމީހުން ނުބުނެއެވެ. އަދި ބަގީޗާގެ ފަގީރުންނަށް ދޭން ޖެހޭ ބައެއް އެމީހުން ވަކިކޮށް ނުބަހައްޓައެވެ. މިސްކީނުންނަށް ނުދެވޭނެ ގޮތަށް އެމީހުން ވަޢުދުވިއެވެ.

(19) (فَطَافَ عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ) ފަހެ އެމީހުން ނިދާފައި ހުއްޓާ މިއީ الله ގެ ޙަޟްރަތުން އެބަގީޗާގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވި އަނދާފައިވާ އަލިފާނެއްގެ ގޮތުގައި ވައްޓާލެއްވި ކަމެވެ.

(20) (فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ) ފަހެ ބަގީޗާ ހެނދުނުވީ އަނދާ ހުސްވެފައިވާ ރޭގަނޑެއް ފަދައިންނެވެ. ކަޅުކުލަ އަޅައިގެންފައެވެ. އެއީ އަނދާ ހަލާކުވެގެން ދިޔައީ ކަޅުކުލައަށް ވެފައިވާ ގޮތްތަކުގެ މިސާލެވެ.

(21) (فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ) ފަހެ ހެނދުނުއިރު އެބަޔަކު އަޑުގަދަކޮށް އެކަކު އަނެކަކަށް ގޮވައިލިއެވެ.

(22) (أَنِ اغْدُوا عَلَى حَرْثِكُمْ) (ތިޔަބައިމީހުންގެ ދަނޑަށް) ހެނދުނާ ފަށާ ނުކުމެ އަވަހަށް ދާށެވެ. ބަގީޗާގެ މޭވާ ނަގާން ބޭނުންވާނަމަ.

(24) (أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مِسْكِين) (އަދި މިއަދު ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް މިސްކީނަކު ނުވަންނާނެކަމަށް ބުނެއެވެ.)

ދެކޮޅަށް ބަގީޗާއަށް ދިޔައެވެ. އެއީ އަމިއްލަ ބަޔަކު ކުރަމުންދާ ފަދައިން ވަރަށް ފަސޭހަކަމާއެކު އެއް އެކަކާ ކިބައިން ސިއްރު ކޮށް ވާހަކަދައްކަމުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބައިގޮތް ހިތް ބަރުވެ ދެކޮޅުހެދިފައިވާ އެމީހުން އަމިއްލަ ވިސްނުމަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ގޮތުން ބަގީޗާގެ ނިޔަތް ތަފާތުކުރިއެވެ.

(25) (وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ބަގީޗާއަށް ދިޔައެވެ. قَوْمُ ގެ މިސްކީނުންނަށް ނުދީ އަދި އެމީހުންނަށް އެއްވެސް ޙައްޤެއް ދޭން ނުބޭނުމުގައި ވަރަށް ސަޚާވާތްކަމެއް ނެތިއެވެ. (قَادِرِينَ) (އެމީހުންގެ ބަގީޗާގައި) އެމީހުން ކަމުގައި އެމީހުން ގަބޫލުކުރާ ގޮތަށެވެ.

(26) (فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ) ފަހެ އެމީހުން ބަގީޗާ ފެނުނު ހިނދު ބުނީ އަހަރެމެން މަގުފުރެދިއްޖެކަމުގައި ބުނެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ބަގީޗާ މިކަހަލަ ގޮތަކަށް ނުވާނެއޭ ބުނެ އެއީ އަހަރެމެންގެ ބަގީޗާއެއް ނޫނޭ ބުނީއެވެ. އެމީހުން ވިސްނުމުގެ މަގު ގެއްލިގެން ބަގީޗާ ނުފެނިގެން ކަމަށް ހީކުރިއެވެ. އަދި الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުންގެ މައްޗަށް ގެނައި އަދަބުން އެމީހުންނަށް عُقُوبَة ދެއްވިކަން ނޭނގުނީއެވެ. އަދި ބުނީއެވެ.

(27) (بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ) [އަދި ކަމަކު އަހަރެމެން ބަގީޗާގެ މޭވާއިން مَحْرُومُ ވެއްޖައީމުއެވެ.] އެބަހީ އެމީހުން ވިސްނާލިއިރު މިސްކީނުންނަށް ދޭން ނުބޭނުންވި ސަބަބުން الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުން ބަގީޗާގެ ބޭނުމުން ނުލިބި މިސްކީނުން مَحْرُومُ ކުރުމަށް ނިންމިއެވެ.

(28) (قَالَ أَوْسَطُهُمْ) އެމީހުންގެ ތެރެއިން ބޮޑުކޮޅު އަދި ހެޔޮވިސްނުން ބުނެއެވެ. (أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ)

(މިސްކީނުންނަށް އެމީހުންގެ حَقُّ ނުދިނުމުން ތިޔަބައިމީހުން ނުނިކުމެނުން އެއީ އަސްލުގައި ނުބައި ކަމެކެވެ.) އެކަލާނގެއަށް ޝުކުރުކުރުމާއި ބޮޑުކަން ދަންނަވާ ތިޔަބައިމީހުން يَقِيْن ވެގެން ދަންނަވާ އެކަލާނގެއަށް تَسْبِيْح ކިޔަވާށެވެ.

(29) (قَالُوا سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ) އެމީހުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبُّ ގެފާނު طَاهِرُ ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން ވީ އަނިޔާވެރިން ކަމުގައެވެ. އަޅުގަނޑުމެން މިސްކީނުންނަށް އެމީހުންގެ حَقُّ ނުދިނުމުން އަޅުގަނޑުމެން ނަފްސަށް ގެއްލުން ހޯދައިގަތީމުއެވެ.

(32) (إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ) ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެން މިއަދު އެކަލާނގެ އަޅުގަނޑުމެންނަށް عَفْوُ ކުރައްވާ ހެޔޮ ބަދަލު ދެއްވާނެ ކަމަށް އެދި ދަންނަވަމެވެ.

(33) (كَذَلِكَ الْعَذَابُ) [عَذَابُ އެފަދައެވެ.] އެބަހީ އަހަރެމެންގެ އަމުރާ ޚިލާފުވާ މީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ދެއްވާ عَذَابُ ވާނީ އެގޮތަށެވެ. (وَلَعَذَابُ الآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ) [އަދި އެމީހުންނަށް އެނގޭނަމަ آخِرَةُ ގެ عَذَابُ މާބޮޑުވެގެންވެއެވެ.] އެކަމަކު އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ.

(35) (أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ) [ފަހެ އަހަރެމެން މުސްލިމުން ފާފަވެރިން ފަދައިން ހަދާނަމުހެއްޔެވެ.] قُرَيْش ންގެ ބޮޑެތި މީހުން ބުނާކަމަށްވަނީ مُحَمَّدُ ގެފާނު ވިދާޅުވާ ގޮތަށް آخِرَةُ ގައި ޖަޒާ ދެވޭނަމަ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދުނިޔޭގައި ދެއްވި ހެޔޮ ތަކެތި ފަދައިން އަޅުގަނޑުމެންނަށް އެތަނުގައިވެސް ދެއްވާނެއެވެ. އެހެނީ آخِرَةُ ގައި ވެސް އެމީހުންނަށް ދެވޭނީ نِعْمَةُ އެވެ. اللهُ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެމީހުންގެ ބަސް ރައްދުކުރައްވަމުން ވަޙީކުރެއްވީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ޚިޔާލު ނުބައިވެއްޖެއެވެ. އަހަރެމެން ކިޔަމަންތެރިންނާއި ފާފަވެރިން ހަމަހަމަ ނުކުރާނަމެވެ. އެއީ އަހަރެމެންގެ عَدْل ވެރިކަމާ ޚިލާފު ކަމެކެވެ.

(36) (مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވީ ކީކޭހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ކުރާ حُكْم ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ ތިޔަކުރާ حُكْم ހަމަ ބޮޑުވެގެންވާ ނުބައި ހުކުމެކެވެ.

(37) (أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ) [ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކިޔަވާ ފޮތެއް ވޭހެއްޔެވެ؟] އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފޮތެއް ބާވައިލެއްވިކަމަށް ތިޔަބުނާ ގޮތުގެ ޙުއްޖަތެއް ވޭހެއްޔެވެ؟

(38) (إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ) އަދި آخِرَةُ ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް إِخْتِيَارُ ކުރެވޭނެ ކަމަށް ބުނެފައިވާ ގޮތެއް އެފޮތުގައި ވޭހެއްޔެވެ؟

(39) (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ) [ނުވަތަ اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ސާބިތުވެގެންވާ عَهْدُ އެއް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ވޭހެއްޔެވެ؟ އަދި އެ عَهْدُ އަކީ قِيَامَةُ އާ ހަމައަށް ދެމިގެންވާ ޙުއްޖަތެއް ހެއްޔެވެ؟ ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަ ކުރާ حُكْم ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލިބިގެންދާނެއެވެ.

(40) (سَلْهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ) [އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.] އެކަލޭގެފާނު ބަލައިލައްވާށެވެ. ތިޔަ ކަމާއި ޒިންމާވާނީ އެމީހުންކޮން މީހެއްހެއްޔެވެ. މިބަސްފުޅަކީ އެމީހުން ބަރީއަކޮށްދިނުމުގެ ބަސްފުޅެކެވެ.

(41) (أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ) ނުވަތަ (މުޝްރިކުންނަށް އައްޑަށް ދެކޭ ޝަރީކުން ވޭހެއްޔެވެ؟ آخِرَةُ ދުވަހުން اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ބާރުވެރިވާނެ) ޝަރީކުންތަކެއް އެމީހުންނަށް ވޭނަމަ އެމީހުން ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ އެ ޝަރީކުން ގެނެސްދޭށެވެ. އެމީހުން ތެދުވެރިންކަމުގައި ނުވެއެވެ.

(42) (يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ) [ކަނޑައެޅިގެން ހާމަކުރެވޭ ދުވަހު އެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ބަލާށެވެ؛ أَبُو سَعِيْد ގެ ފަރާތުން البُخَارِى ރިވާކުރެއްވި ޙަދީޘެއްގައި އައިސްފައިވެއެވެ. އެ ޙަދީޘުގައި ވެއެވެ. رَسُولُ الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبُّ އެކަލާނގެ ކަކުލުފުޅު ހާމަކުރައްވާނެއެވެ. ދެން ކޮންމެ މުއުމިނެއް އަދި މުއުމިނާތެއް އެކަލާނގެއަށް سَجِدَة ކުރާނެއެވެ. ދެން ދުނިޔޭގައި ދައްކާލުމަށްޓަކައި سَجِدَة ކުރިމީހުން سَجِدَة ކުރަން ދާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ބުރަކަށި ތަޅުގަނޑެއް ފަދައިން ހުއްޓާނެއެވެ. سَجِدَة ކުރެވޭނެ ގޮތެއް ނުވާނެއެވެ. سَجِدَة ނުކުރެވޭނެއެވެ. (وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ) [އަދި سَجِدَة ކުރުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާލެވޭނެއެވެ.] އެހެނަސް خَلْقُ ވެފައިވާ ގޮތުން އެމީހުންނަށް އެކަމަށް ކުޅަދާނަވެގެން ނުވާނެއެވެ.] ކަނޑައެޅިގެން اللهُ އަށް އޭރު سَجِدَة ކުރެވޭނެއެވެ. ކާފިރުންނަށް ދުނިޔޭގައި سَجِدَة ކުރުމަށް އެދުނު ވިއްޔާ އެމީހުން ނުކުރިއެވެ. އެމީހުން އެކަން ކުރަން ނުބެލިއެވެ. سَجِدَة ކުރުމުގެ ބާރު ދިން ކުޅަދާނަކަމުން ހުރެ އެމީހުން اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެން ނުވިއެވެ. އަދި އެމީހުން ބޮޑާވެގެން ސަޖިދަ ނުކުރިއެވެ.

(43) (تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ) އެމީހުން ނިކަމެތިކަމުން ވަށާލެވިގެން ދަރަޖަ ދަށްވެގެން ދާނެއެވެ. (وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ) އެމީހުން ދުނިޔޭގައި ސަލާމަތުން ތިބިއިރު سَجِدَة ކުރުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާލެވުނެވެ. (وَهُمْ سَالِمُونَ) އެއީ އެމީހުން ބަލިމަޑުކަމުން ކުޅަދާނަވެގެން ތިބި ސަލާމަތުން ތިބި ހާލުގައެވެ. إِبْرَاهِيْمُ التَّيْمِي ވިދާޅުވިއެވެ. ބަންގިއާއި قَمَت ގޮވާލެވުމެވެ. އެއީ އެމީހުން ޖަމާޢަތުން ނަމާދަށް ގޮވާލެވުމެވެ.

(44) (فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهَذَا الْحَدِيثِ) [ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ދެން މި ބަސްފުޅަށް ދޮގުކުރާ މީހުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ.] އެބަހީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ މި ޙަދީޘަށް ދޮގުކުރާ މީހުންނާއި ބޭނުންވާ ގޮތެއް ކުރެއްވުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ހިތްފުޅު مَشْغُوْلُ ނުކުރައްވާށެވެ. އެކަމާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނޑައެޅިގެން ހަވާލުވާނަމެވެ. ވަކިކޮށް އެކަމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކިފާވާނެއެވެ. قُرْآنُ އެވެ. (سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لاَ يَعْلَمُونَ) [އެމީހުންނަށް ނޭނގޭ ގޮތުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ދަރަޖަ ދަރަޖައިން ހިފައިގަންނަވާނަމެވެ.] އެބަހީ އެމީހުން އެކަމެއް ނޭނގި ހުއްޓައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހުރިހާ ދުވަހަކު ކުޑަކުޑައިން عَذَابُ އާ ގާތަށް ގެންދަވާނަމެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ދެއްވާ نِعْمَة ތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ހަޑިވެގެން ދިއުމެވެ. އެއީ إِسْتِدْرَاجُ ކަމުގައި ވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ދެވޭ نِعْمَة ތަކުގެ ސަބަބުން ކުރާ ފާފަ ގިނަވެ، ކުރާ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން ނަފްސަށް އަނިޔާވެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަލާކުވުމެވެ.

(45) (وَأُمْلِي لَهُمْ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ފުރުޞަތު

خَٰشِعَةً أَبۡصَٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۖ وَقَدۡ كَانُواْ يُدۡعَوۡنَ إِلَى ٱلسُّجُودِ وَهُمۡ سَٰلِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرۡنِي وَمَن يُكَذِّبُ بِهَٰذَا ٱلۡحَدِيثِۖ سَنَسۡتَدۡرِجُهُم مِّنۡ حَيۡثُ لَا يَعۡلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَأُمۡلِي لَهُمۡۚ إِنَّ كَيۡدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ أَمۡ تَسۡـَٔلُهُمۡ أَجۡرٗا فَهُم مِّن مَّغۡرَمٖ مُّثۡقَلُونَ ﴿٤٦﴾ أَمۡ عِندَهُمُ ٱلۡغَيۡبُ فَهُمۡ يَكۡتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَٱصۡبِرۡ لِحُكۡمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُن كَصَاحِبِ ٱلۡحُوتِ إِذۡ نَادَىٰ وَهُوَ مَكۡظُومٞ ﴿٤٨﴾ لَّوۡلَآ أَن تَدَٰرَكَهُۥ نِعۡمَةٞ مِّن رَّبِّهِۦ لَنُبِذَ بِٱلۡعَرَآءِ وَهُوَ مَذۡمُومٞ ﴿٤٩﴾ فَٱجۡتَبَٰهُ رَبُّهُۥ فَجَعَلَهُۥ مِنَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿٥٠﴾ وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَيُزۡلِقُونَكَ بِأَبۡصَٰرِهِمۡ لَمَّا سَمِعُواْ ٱلذِّكۡرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجۡنُونٞ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ ﴿٥٢﴾

ترتيبها ٦٩

سُورَةُ الحَاقَّة

آياتها ٥٢

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡحَآقَّةُ ﴿١﴾ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡحَآقَّةُ ﴿٣﴾ كَذَّبَتۡ ثَمُودُ وَعَادُۢ بِٱلۡقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهۡلِكُواْ بِٱلطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَأَمَّا عَادٞ فَأُهۡلِكُواْ بِرِيحٖ صَرۡصَرٍ عَاتِيَةٖ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيۡهِمۡ سَبۡعَ لَيَالٖ وَثَمَٰنِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومٗاۖ فَتَرَى ٱلۡقَوۡمَ فِيهَا صَرۡعَىٰ كَأَنَّهُمۡ أَعۡجَازُ نَخۡلٍ خَاوِيَةٖ ﴿٧﴾ فَهَلۡ تَرَىٰ لَهُم مِّنۢ بَاقِيَةٖ ﴿٨﴾

ދެއްވާނީމުއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ފުރުޞަތުދެއްވައި ލުއިދެއްވަމެވެ. (إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ) ގެމާނައަކީ عَذَابُ އޭ އެހެން ހަމަކަށަވަރުން ގަސްތުކުރެއްވުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބާރު ގަދަފަދައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޢަޛާބު ވަރަށް ގަދަފަދަ ގޮތުގައި ވާނެއެވެ.

(46) (أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْراً) [ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެކިބައިން އުޖޫރައެއް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީތޯއެވެ.] އެބަހީ الله އަށް އީމާން ވުމަށް ގޮވާލެއްވުމުގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ އަތުން އުޖޫރައެއް އެދިވަޑައިގަންނަވަނީތޯއެވެ. (فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ) ފަހެ އެކަމުގެ ސަބަބުން އެމީހުން އުފުލަންޖެހޭ ދަރަނީގެ ބުރަ އެމީހުންނަށް ބާރުވެގެން އީމާންވުމުން ދުރުހެލިވަނީތޯއެވެ؟ އެބަހީ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ އަތުން އުޖޫރައެއް ނުއެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ.

(47) (أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ) ނުވަތަ އެމީހުންގެ ގާތުގައި އެމީހުން ހިތްހަމަޖެހޭ ކަލޭގެފާނާ ދެކޮޅަށް ހުށަހަޅާނެ حُجَّة އެއް ލިޔެފައިވާ غَيْبُ ގެ عِلْمُ އެމީހުންގެ ގާތުގައި ވޭތޯއެވެ. އެއީ އެމީހުން އެކަމާ މެދު ދެކޮޅު ހަދާ މީހުން ކަމުގައި އެވަނީ ހެއްޔެވެ.

(48) (وَلاَ تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ) [އަދި މަހުގެ ވެރިޔާ ފަދައިން ކަލޭގެފާނު ނުވާށެވެ.] އެބަހީ يُوْنُس عَلَيْهِ السَّلَام އެވެ. ކޯފާވެވަޑައިގެން ހިތްހަމަނުޖެހިވަޑައިގަތުމުގައި ކަލޭގެފާނު ފަދައިން ނުވާށެވެ. (إِذْ نَادَى) ކަލޭގެފާނު دُعَاء ކުރެއްވި ހިނދުއެވެ. މަހުގެ ބަނޑުގައި ހުއްޓަވައި الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށް ގޮވާލެއްވި ހިނދު مُحَمَّدُ ގެފާނަށް ހަނދާންކޮށްދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކަ ކިޔައިދެއްވައި މިވާހަކަ ކުރައްވަނީއެވެ. އަދި މިކަމުގެ ވާހަކަ ތަފްސީލުކޮށް ގެނެސްދެއްވާފައިވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ޤިއްޞާ ބަޔާންކުރެއްވި الأَنبيَا سُورة އާއި يُونُس سُورة އާއި والصَّافَات سُورة ގައި އެވާހަކަ ހިމެނިގެންވާ ގޮތުންނެވެ. އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ دُعَاء ކުރެއްވި لاَ إِلَهَ إِلاَّ أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنتُ مِنَ الظَّالِمِينَ މިއެވެ. (وَهُوَ مَكْظُومٌ) ކަލޭގެފާނު ހިތާމަވެރިވެ ރުޅި ފޯވެގެން ވަޑައިގަތުމުގެ ހާލަތުގައެވެ. އެބަހީ ކަލޭގެފާނު ޤައުމުގެ މީހުން ކަލޭގެފާނަށް އީމާނުނުވާތީ ބޮޑު ރުޅިއާއި ހިތާމައާއިއެކުގައެވެ.

(49) (لَوْلاَ أَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّه) [ކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭގެފާނުގެ ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ނިޢްމަތެއް ކަލޭގެފާނަށް ލިބިވަޑައިނުގަތުނަމަ] އެބަހީ ތައުބާވުމުގެ تَوْفِيْق ލިބިވަޑައިނުގަތުނަމަ (لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ) ހަމަކަށަވަރުން ގަސްގަހާއެއްނެތް ހުސްބިމަކަށް ކަލޭގެފާނު އުކާލެވިގެންދާނެއެވެ. (وَهُوَ مَذْمُومٌ) ކަލޭގެފާނު ފާޑުކިޔުންލިބޭ ބޭފުޅެއްގެ ގޮތުގައި އެވެ. ނަމަވެސް ތައުބާވުމުގެ ތައުފީޤު ލިބިވަޑައިގަތުމުން ކަލޭގެފާނަށް رَحْمَةُ ލިބި ފުރިހަމަވީއެވެ.

(50) (فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ) ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނު خَاصَّ ކުރައްވައި ނަބިއްޔަކަށް إِخْتِيَارُ ކުރެއްވިއެވެ. (فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ) [ފަހެ ކަލޭގެފާނު صالح ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ލެއްވިއެވެ.] ނަބީންގެ ތެރެއިން ކަލޭގެފާނަށް ކުރިން ތިބި ޤައުމަށް ފޮނުއްވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ޤައުމުގެ މީހުން شَفَاعَة ލިބި ތައުބާވެގެން އީމާންވިއެވެ. އަދި ކާފިރުން ދުރުހެލިވި ނަމަވެސް ...

މީސްތަކުން ކަލޭގެފާނަށް ނަޒަރު ޖައްސައި ކަލޭގެފާނު ވެއްޓޭނެ ހެން ހީވާ ގޮތަށް ބަލައެވެ. އެގޮތަށް ކަލޭގެފާނުގެ ފައިތިލަ ހިއްލައިލާނެކަމަށް ހީވެއެވެ.

(51) (وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ) ކަލޭގެފާނު قُرْآن ކިޔަވާ ފާހަގަކުރައްވާ ހިނދު ކާފިރުން ރުޅިވެރިކަމުން ބަލާ ބެލުމުގެ ސަބަބުން ކަލޭގެފާނު ފިއްޔަވާލައި ވެއްޓިގެންދާނެކަމަށް ހީވާވަރުވެއެވެ. ކަލޭގެފާނު އެ ބުނާބަސް ބަޔާންކުރެއްވުމަށެވެ.

سُوْرَةُ الحَاقَّة

(1) (الْحَاقَّةُ) އަކީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެހެނީ އެދުވަހުން حَقِيْقَة ތައް ފާޅުވެގެންދާތީއެވެ.

(4) (كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ) [ثَمُودُ ޤައުމާއި عَاد ޤައުމު قِيَامَة ދުވަސް ދޮގުކުރިއެވެ.] ހަމަކަށަވަރުން قَارِعَة އަކީ ނުރައްކާތެރި ބިރުވެރި ހާލަތަކުން ހިތްތައް ތެޅިގެންދާ ދުވަހެވެ.

(5) (فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ) ثَمُودُ ޤައުމަކީ صَالِحُ ނަބިއްޔާގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީ طاغِيَة އިންނެވެ. އެއީ ހަޑި ގިސްލުމަކުން ހަލާކުވެގެންދިއުމެވެ.

(6) (وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ) އަދި عَاد ޤައުމަކީ هُوْدُ ނަބިއްޔާގެ قَوْمُ ގެ މީހުންނެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވީ ވަރުގަދަ ފިނި ވައިރޯޅިއަކުންނެވެ.

(7) (سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَال وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ) އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހަތް ރޭ އަދި އަށް ދުވަހު ފޮނުއްވިއެވެ. ...

وَجَآءَ فِرۡعَوۡنُ وَمَن قَبۡلَهُۥ وَٱلۡمُؤۡتَفِكَٰتُ بِٱلۡخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوۡاْ رَسُولَ
رَبِّهِمۡ فَأَخَذَهُمۡ أَخۡذَةٗ رَّابِيَةً ﴿١٠﴾ إِنَّا لَمَّا طَغَا ٱلۡمَآءُ حَمَلۡنَٰكُمۡ فِي ٱلۡجَارِيَةِ
﴿١١﴾ لِنَجۡعَلَهَا لَكُمۡ تَذۡكِرَةٗ وَتَعِيَهَآ أُذُنٞ وَٰعِيَةٞ ﴿١٢﴾ فَإِذَا نُفِخَ فِي ٱلصُّورِ
نَفۡخَةٞ وَٰحِدَةٞ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةٗ وَٰحِدَةٗ ﴿١٤﴾
فَيَوۡمَئِذٖ وَقَعَتِ ٱلۡوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَٱنشَقَّتِ ٱلسَّمَآءُ فَهِيَ يَوۡمَئِذٖ وَاهِيَةٞ
﴿١٦﴾ وَٱلۡمَلَكُ عَلَىٰٓ أَرۡجَآئِهَاۚ وَيَحۡمِلُ عَرۡشَ رَبِّكَ فَوۡقَهُمۡ يَوۡمَئِذٖ ثَمَٰنِيَةٞ
﴿١٧﴾ يَوۡمَئِذٖ تُعۡرَضُونَ لَا تَخۡفَىٰ مِنكُمۡ خَافِيَةٞ ﴿١٨﴾ فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ
كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ فَيَقُولُ هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ ﴿١٩﴾ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ
حِسَابِيَهۡ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ ﴿٢٢﴾
قُطُوفُهَا دَانِيَةٞ ﴿٢٣﴾ كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ
ٱلۡخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾ وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي لَمۡ أُوتَ كِتَٰبِيَهۡ
﴿٢٥﴾ وَلَمۡ أَدۡرِ مَا حِسَابِيَهۡ ﴿٢٦﴾ يَٰلَيۡتَهَا كَانَتِ ٱلۡقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغۡنَىٰ
عَنِّي مَالِيَهۡۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلۡجَحِيمَ
صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلۡسِلَةٖ ذَرۡعُهَا سَبۡعُونَ ذِرَاعٗا فَٱسۡلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ
كَانَ لَا يُؤۡمِنُ بِٱللَّهِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلۡمِسۡكِينِ ﴿٣٤﴾

ދުވަހުގެތެރޭގައި މުޅިންވެސް ކަނޑައެޅިގެންނުވާގޮތަށް އެވައި ދިމާކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުވެގެންދިޔައީ ކަލޭ ހަލާކުން ނިމިއެވެ. (حُسُوماً) އެމީހުން ހަލާކުވާންދެން ހުއްޓުމެއްނެތި ކޮށަމުންދިޔައެވެ. (فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا) ފަހެ އެ قَوْمُ ގެމީހުން އެމީހުންގެ ގެދޮރުތަކުގައި ވެއްޓިފައި ހުންނަތަން ތިބާ ދެކޭނެ (صَرْعَى) މަރުވެގެން ބިންމައްޗަށް އެޅިފައިވާނެއެވެ. (كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ) އެމީހުން ކަނޑިފަރުގެ ހަހަރެވެ. އަ މީހުން ހުސް ހަލާކުވެފައިވާ ކަރުހަ ބޭރުވެފައިވާ ކުދިތަކެވެ.

⑧ (فَهَلْ تَرَى لَهُمْ مِن بَاقِيَةٍ) ފަހެ އެމީހުން ކުރެއިން އެއްވެސް ބަޔަކު ނުވަތަ އެއްޗެއް ދިރިހުރި ބާކީވެ ހުރިތަން ތިބާއަށް ފެނޭތޯ ގޮސްނުވާ މީހަކު ބާއެވެ؟ އެބަހީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެއްވެސް މީހަކު ބާކީނުވެއެވެ.

⑨ (وَجَاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ قَبْلَهُ) އަދި ކާފަރުވީ قَوْمُ ތަކަކާއި فِرْعَوْنُ އާއި އޭނާގެކުރީގެމީހުން އައެވެ. (وَالْمُؤْتَفِكَاتُ) އަކީ لُوْط قَوْمُ ގެމީހުންނެވެ. (بِالْخَاطِئَةِ) ނުބައި عَمَلُ ތަކާއިގެން. އެބަހީ ޝިރުކާއި ކުފުރާއި އަދި ނުބައިކަން ހިނގުވުމުގައި ގެންގުޅުމެވެ.

⑩ (فَأَخَذَهُمْ أَخْذَةً رَابِيَةً) ދެރަވީ ގޮތަކަށް ގޯސްކަމާއެކު ހިފުއްވީމެވެ. އެހެން އެމީހުންގެ ހަލާކުވުމަށް އެމީހުންނަށް ބޮޑު ބޮޑު ޢަޛާބުތަކެއް އެއްކޮށް ފޮނުއްވީމެވެ.

⑪ (إِنَّا لَمَّا طَغَى الْمَاءُ) ހަމަކަށަވަރުން ފެން ބޮޑުވެ އުފުލިގެންދިޔައިރު ހިނދުން (حَمَلْنَاكُمْ فِي الْجَارِيَةِ) [މީސްތަކުންގެ ކާބަފައިން ނަވުގައި އުފުލައިދިނީމެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުންގެ ކާބަފައިން

ބޮޑުކަނޑުތަކުގައި ކަލޭގެފާނު ވަނިކޮށް މުއުމިނުންނާއެކު ކަލޭގެފާނު އުފުލައިދިނީމެވެ. جَارِيَة އަކީ نُوْحُ ގެފާނުގެ ނައުމެވެ. އެނައުގެ އިންސާނުންގެ طُوْفَانُ ގެ ވަގުތު ޖަނަވާރުތަކާއި ދުވެލި ދިރިހުރީއެވެ.

⑫ (لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ) އެ مُحَمَّدُ ގެފާނުގެ أُمَّةُ ގެމީހުންނަށް. نُوْحُ ގެފާނުގެ قَوْمُ ގެމީހުން ހަލާކު ކުރެއްވި ގޮތާއި ކަލޭގެފާނާއި މުއުމިނުން ސަލާމަތްކުރެއްވި (تَذْكِرَةً) ހަނދާންކުރުވުމަށް وَعْظُ نَصِيْحَةُ އެއްގެ ގޮތުގައެވެ. އަދި اللّٰهُ ގެ ކުދުރަތާއި ރަޙްމަތާއި އަދިގެ ބާރު ހިއްވާނޭ ގޮތުގެ ދަލީލެއްކަމުގައި ހައްދަވައި ކަލޭގެފާނު ދަސްކޮށްދިނުމަށެވެ. (وَتَعِيَهَا أُذُنٌ وَاعِيَةٌ) އަދި ހަނދާންހުރި ކަންފަތްތަކުން ހަނދާންކޮށް ދަސްކުރުމަށެވެ.

⑭ (فَدُكَّتَا دَكَّةً وَاحِدَةً) (ބިމާއި ފަރުބަދަތައް) ދެޅި ހަލާކުވެގެން ދިޔައީ އެއް ތަޅުމަކުންނެވެ.

⑮ (فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ) ފަހެ އެދުވަހުން قِيَامَة قَائِمُ ވާނެއެވެ.

⑯ (وَانشَقَّتِ السَّمَاءُ فَهِيَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ) (އަދި އުޑު ފަޅައިގަނެ ދުވަހު ތިމާ ބާރުނެތި ބަލިކަށިވެގެންވާނެއެވެ) އެއުޑު އެދުވަހުން ބާރުނެތި ބަލިކަށިވެގެންވާނެއެވެ. އެދުވަހުން އުޑު ވަރަށް ބަލިކަށި ضَعِيْف ވާނެއެވެ.

⑰ (وَالْمَلَكُ عَلَى أَرْجَائِهَا) އަދި مَلاَئِكَة ބޭކަލުން އުޑުގެ ފަރާތްތަކުގައި ތިއްބެވޭނެއެވެ. އަދި ތިބާގެފާނުގެ رَبُّ ގެ އަމުރަށް އިސްނަގައި ތިއްބެވޭނެއެވެ. ދަން އަމުރުފުޅު އެއްވެ ދެއްކެވުމަށް ބޭކަލުން ބޭކަލުން ތިއްބަވާނެއެވެ. (وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ) އެދުވަހުން ތިބާގެފާނުގެ رَبُّ ގެ عَرْش ފުރަ އުފުލާނީ އަށް مَلاَئِكَة ބޭކަލުންނެވެ.

⑱ (يَوْمَئِذٍ تُعْرَضُونَ) އެދުވަހުން ހިސާބު ބެލުމަށްޓަކައި އަރުވާނީ اللّٰهُ ގެ حَضْرَةُ އަށް ގެންނަވާނެއެވެ. (لاَ تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ) އެދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ސިއްރެއް އެއްވެސް ވަކިކޮށް ނިވައިވެގެން ނުވާނެއެވެ.

⑲ (فَيَقُولُ هَاؤُمْ) ފަހެ އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އައިސް ބަލާށެވެ. (اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ) ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ ފޮތް ކިޔާށެވެ. (އެއީ އޭނާގެ إِعْتِقَادُ އާއި صَالِحُ عَمَلُ ގެ ސަބަބުން އެދުނު ރަނގަޅު ފޮތެކެވެ.)

⑳ (إِنِّي ظَنَنْتُ أَنِّي مُلاَقٍ حِسَابِيَهْ) آخِرَة ދުވަހުން އަހަރެންނަށް ހިސާބު ބައްދަލުވާނެކަން އަހަރެން ޔަޤީންކޮށް ދެނެގަތީމެވެ.

㉑ (فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ) ފަހެ އޭނާ ހުންނާނީ ރުހިވޮޑިގަތް އުފާވެރި ދިރިއުޅުމެއްގައެވެ. އެއީ ހިތްހަމަޖެހުމާއި އުފާވެރިކަމުގައި ދެމިއޮތް ދިރިއުޅުމެކެވެ.

㉒ (فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ) އުސްވެގެންވާ މަތިވެރި ސުވަރުގެއެއްގައެވެ. އެއީ އުސްމިންވަރު އާއި ޝަރަފު މަތިވެރި ސުވަރުގެއެވެ. އަދި قَدَرُ މަތިވެރިވެގެންވާ ސުވަރުގެއެކެވެ.

㉓ (قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ) އޭގެ މޭވާ ކައިރިވެގެންވެއެވެ. ބޭނުންވާ މޭވާއެއް ހިފައިގަތުމަށް ފަސޭހައެވެ.

㉔ (بِمَا أَسْلَفْتُمْ فِي الأَيَّامِ الْخَالِيَةِ) އެއީ ތިޔަބައިމީހުން ދުނިޔޭގައި ކުރިއަށް ފޮނުވިصَالِحُ عَمَلُ ތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(25) (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ) [އަދި އެމީހެއްގެ ވާތް އަތުގައި އެމީހެއްގެ ފޮތް ދެވިއްޖެ މީހާ.] އޭނާ ބުނާނެއެވެ. ހައި ހައި ހޫނު (فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ) އަހަރެންގެ ފޮތް އަހަރެންނަށް ނުދެވުނުނަމައެވެ.

(26) (وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ) އަދި އަހަރެންގެ ހިސާބަކީ ކޮބައިކަން ނޭނގުނުނަމައެވެ. އެހެނީ އެހިސާބުގައި އަހަރެންނަށް ލިބެނީ ނުބައިކަމެވެ.

(27) (يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ) މަރުވި މަރުވުން އެއީ އަހަރެންގެ ހަމަ ނިމުމުގެ މަރަކަށްވީނަމަ. އަދި އަހަރެން ދިރުމަށް ނުދިރޭނަމައެވެ. ފަހެ އޭނާ ހަމަ ނިމިދިޔަނަމަ މަރުވެ ނިމިދާނީއެވެ. އަދި مَحْشَرُ އަށް ނުއައިސްފައިވާނަމަ. އެއީ އޭނާގެ ފިކުރެވެ. އަދި އެހެން ހިތްވަނީ عَذَابُ ގެ ބިރުންނެވެ.

(28) (مَا أَغْنَى عَنِّي مَالِيَهْ) އަހަރެންގެ މުދާ އަހަރެންނަށް اللهُ ގެ عَذَابُ ން ސަލާމަތްވުމަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރިއެވެ.

(29) (هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ) އަހަރެންގެ އެއްޗެހި ނެތިހިނގައްޖެ حُجَّة އަދި އަހަރެންގެ ބާރުވެސް ހިނގައްޖެއެވެ. ނުވަތަ އަހަރެން ދުނިޔޭގައި ލިބިފައިވާ قَدَرُ އާއި عِزَّة އާއި ވެރިކަން ނެތިގެން ދިޔައެވެ. އެވަގުތުން اللهُ ވަޙީ ކުރައްވާނެއެވެ. މަލާއިކަތުންނަށް وَحِي އަރުވާނެއެވެ.

(30) (خُذُوهُ ، فَغُلُّوهُ) ތިޔަބައިމީހުން އޭނާ ހިފާ ކަރުގައި ބަނދެލާށެވެ. އަދި އޭނާގެ އަތްދެއަތް ކަރާއި ގުޅާ ބަނދެލާށެވެ.

(31) (ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ) ދެން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި އޭނާ ހުޅުވާލާށެވެ.

(32) (ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ) ދެން ހަތްދިހަ ރިޔަނުގެ ދިގު ޒަންޖީރުގައި އޭނާ ވަޅުލާށެވެ. سُفْيَانُ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ ޒަންޖީރުގެ ތެރެއިން ވައްދާ ނިކުތުމަށް ދުށުގެ ތެރެއިން ނެރޭނެއެވެ.

(35) (فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ) ފަހެ މިއަދު قِيَامَة ދުވަހު މިތާނގައި އޭނާއަށް ދަރުމަވެރި ރަޙްމަތްތެރިއަކު ނުވެއެވެ. شَفَاعَة ކޮށްދޭނެ އެހީތެރިއަކު ނުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ފައިދާވާނޭ ގާތް ރަޙްމަތްތެރިއަކު ނުވެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ދޭނެ ކާނާއެއް ނުވެއެވެ.

(36) (وَلاَ طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ غِسْلِينٍ) އަދި غِسْلِين ނޫން އެހެން ކާނާއެއް އޭނާއަށް ނުވެއެވެ. غِسْلِين އަކީ ނަރަކައިގެ މީހުންގެ ހަށިން އޮހޮރޭ ލޭއާއި ދަލެވެ.

(37) (لاَ يَأْكُلُهُ إِلاَّ الْخَاطِئُونَ) ކުށްވެރިން މެނުވީ އެކާނާ ނުކާނެއެވެ.

(38) (39) (فَلاَ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ * وَمَا لاَ تُبْصِرُونَ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފެންނަ އެއްޗަކުންނާއި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުފެންނަ އެއްޗަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހުވައިކުރައްވަމެވެ. وَحِي ކުރެވޭ ކަންތައްތަކެވެ.

(40) (إِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ) ހަމަކަށަވަރުން قُرْآن އަކީ ޝަރަފުވެރި رَسُولْ ބޭކަލަކު ތިލަވާތްކުރައްވާ ބަސްފުޅެވެ. އެއީ مُحَمَّدٌ އެވެ. ނުވަތަ އެއީ ޝަރަފުވެރި رَسُولْ ބޭކަލަކު ގެނެސްދެއްވި ބަސްފުޅެވެ. އެބޭކަލަކީ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެވެ.

(41) (وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ) އަދި އެއީ ޝާޢިރަކު ބުނާ ބަހެއް ނޫނެވެ. އެކަމަކު ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވާ މިންވަރު މަދުމަދުއެވެ. (قَلِيلاً مَاتُؤْمِنُونَ) ތިޔަބައިމީހުން އީމާންވަނީ މަދުކޮށެވެ. އަދި އީމާންވާ ކަންތައްތަކަކީވެސް ކުޑަކުޑަ ކަންތައްތަކެވެ.

(42) (وَلاَ بِقَوْلِ كَاهِنٍ) އަދި ތިޔަބައިމީހުން ބުނާ ފަދައިން ކާހިނަކު ބުނާ ބަހެއްވެސް ނޫނެވެ. (قَلِيلاً مَا تَذَكَّرُونَ) ތިޔަބައިމީހުން وَعْظُ نَصِيْحَة ލިބިގަނެ ހަނދުމަކުރަނީ މަދުކޮށެވެ.

(43) (تَنزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ޝަރަފުވެރި رَسُوْلْ ބޭކަލަކަށް ބާވައިލެވިފައިވާ ބަސްފުޅެވެ. އެއީ ހުރިހާ عَالَم ތަކުގެ ވެރި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން ބާވައިލައްވާފައިވާ ބަސްފުޅެވެ.

(44) (وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الأَقَاوِيلِ) އަދި އެ رَسُوْلُ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބަސްތަކެއް ހަދައިގެން ދެންނެވިނަމަ މިގޮތަށް ދެކެވެނީ مُحَمَّدُ ގެފާނާއި ނުވަތަ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ބަސްތަކެއް ހަދައިގެން ނިސްބަތްކުރިނަމައެވެ.

(45) (لأَخَذْنَا مِنْهُ بِالْيَمِينِ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަނާތުން އޭނާ ހިފެހެއްޓެވީމުހެވެ. ނުވަތަ ބާރާއި ޤުދުރަތުން ހިފެހެއްޓެވީމުހެވެ.

(46) (ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ) ދެން ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ނާރު ބުރިކުރައްވައި ފުއްޕެވީމުހެވެ. ފުރާނަ ދިޔުމުން މަރުވެގެންދާ ނާރެވެ. ހިތަށް ލޭ ގެންދާ ނާރެވެ. ފަހެ މަރުވާނެއެވެ. އަދި ހަމަ އެގޮތަށް ބަސްތަކެއް ހަދައިގެން ނިސްބަތްކުރާ ކޮންމެ މީހަކަށް އިންސާފުން އަދަބު ދެއްވީމުހެވެ.

(47) (فَمَا مِنْكُمْ مِنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އޭނާ ރައްކާތެރިކޮށް ދިފާޢުކޮށް ދުރުކުރާނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ. ނުވަތަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަދަބުން ރައްކާތެރިކޮށްދެވޭނެ އެއްވެސް މީހަކު ނުވެއެވެ.

(48) (وَإِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ لِلْمُتَّقِينَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން މި قُرْآن އަކީ تَقْوَى ވެރިންނަށް وَعْظُ نَصِيْحَةُ އެވެ. އެއީ އެމީހުން ހަނދުމަކޮށްދޭ އެއްޗެކެވެ.

(49) (وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން قُرْآن ދޮގުކުރާ މީހުން ތިބިކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަ ދަންނަވަމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އީމާންވާ މީހުން ތިބިކަންވެސް ދަންނަވަމެވެ.

(50) (وَإِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ) އަދި މި قُرْآن އަކީ قِيَامَة ދުވަހުން ކާފިރުންނަށް ހިތާމައާއި ދެރަވުމުގެ ސަބަބެކެވެ.

(51) (وَإِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ) އަދި قُرْآن އަކީ ކަށަވަރު ޔަޤީން حَقُّ އެވެ. ފަހެ އެ قُرْآن އަކީ اللهُ ﷻ ގެ حَضْرَةُ ން ބާވައިލެއްވި ބަސްފުޅެވެ. އެ ކަމުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއް ނުވެއެވެ. އަދި ޝައްކު ނުކުރެވޭނެއެވެ.

سُوْرَةُ الْمَعَارِجِ

(1) (سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ) ސުވާލުކުރާ މީހަކު ވާޤިޢުވާނޭ عَذَاب އެއް އެދި ސުވާލުކޮށްފިއެވެ. އަދި އެ عَذَابُ އަވަސްކުރުމަށް އެދިއްޖެއެވެ. ބުނެވޭ މީހަކީ النَّضْرُبْنُ الحَارِث އެވެ. އޭނާ ބުނީ وَحِي ކުރެއްވުމުގެ عِبَارَةُ އިންނެވެ. (اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هَذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) މާނައީ އޭ اللهُ އެވެ. މި قُرْآن އަކީ

فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَٰهُنَا حَمِيمٌ (٣٥) وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ (٣٦) لَّا يَأْكُلُهُۥٓ
إِلَّا ٱلْخَٰطِـُٔونَ (٣٧) فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ (٣٨) وَمَا لَا تُبْصِرُونَ (٣٩)
إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ (٤٠) وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ (٤١)
وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ (٤٢) تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ (٤٣) وَلَوْ
تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ ٱلْأَقَاوِيلِ (٤٤) لَأَخَذْنَا مِنْهُ بِٱلْيَمِينِ (٤٥) ثُمَّ لَقَطَعْنَا
مِنْهُ ٱلْوَتِينَ (٤٦) فَمَا مِنكُم مِّنْ أَحَدٍ عَنْهُ حَٰجِزِينَ (٤٧) وَإِنَّهُۥ لَتَذْكِرَةٌ
لِّلْمُتَّقِينَ (٤٨) وَإِنَّا لَنَعْلَمُ أَنَّ مِنكُم مُّكَذِّبِينَ (٤٩) وَإِنَّهُۥ لَحَسْرَةٌ عَلَى
ٱلْكَٰفِرِينَ (٥٠) وَإِنَّهُۥ لَحَقُّ ٱلْيَقِينِ (٥١) فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ (٥٢)

ترتيبها ٧٠

سُورَةُ المَعَارِج

آياتها ٤٤

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَأَلَ سَآئِلٌۢ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ (١) لِّلْكَٰفِرِينَ لَيْسَ لَهُۥ دَافِعٌ (٢) مِّنَ
ٱللَّهِ ذِى ٱلْمَعَارِجِ (٣) تَعْرُجُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ إِلَيْهِ فِى
يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُۥ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ (٤) فَٱصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا (٥)
إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُۥ بَعِيدًا (٦) وَنَرَىٰهُ قَرِيبًا (٧) يَوْمَ تَكُونُ ٱلسَّمَآءُ كَٱلْمُهْلِ
(٨) وَتَكُونُ ٱلْجِبَالُ كَٱلْعِهْنِ (٩) وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا (١٠)

[illegible] حَضْرَةُ [illegible] حَقُّ [illegible] عَذاب [illegible]

2 (لِلْكَافِرِينَ) [illegible] (لَيْسَ لَهُ دَافِع) [illegible] عَذاب [illegible]

3 (مِنَ اللهِ ذِي الْمَعَارِجِ) [illegible] الله حَضْرَةُ [illegible] ، [illegible] عِزَّة [illegible] الله حَضْرَةُ [illegible] :

4 (تَعْرُجُ الْمَلاَئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ) [illegible] مَلاَئِكَة [illegible] الله [illegible] مَلاَئِكَة [illegible] جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلام [illegible] حَضْرَةُ [illegible] (فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ) [illegible]

5 (فَاصْبِرْ صَبْراً جَمِيلاً) [illegible] الله [illegible]

6 (إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيداً) [illegible] عَذاب [illegible]

8 (يَوْمَ تَكُونُ السَّمَاءُ كَالْمُهْلِ) [illegible]

9 (وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ) [illegible]

10 (وَلاَ يَسْأَلُ حَمِيمٌ حَمِيماً) [illegible]

11 12 (يُبَصَّرُونَهُمْ) [illegible] عِزَّة [illegible] مَشْغُولُ [illegible] (يَوَدُّ الْمُجْرِمُ) [illegible] حَقُّ [illegible] (لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ) [illegible] قِيامَة [illegible] عَذاب [illegible] (بِبَنِيهِ) [illegible] (وَصَاحِبَتِهِ) [illegible] (وَأَخِيهِ) [illegible] أَخ [illegible] ، [illegible] عِزَّة [illegible] عَذاب [illegible]

13 (وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ) [illegible]

14 (وَمَنْ فِي الأَرْضِ جَمِيعاً) [illegible] مُجْرِمُ [illegible] (ثُمَّ يُنجِيهِ) [illegible] عَذَاب [illegible]

15 (إِنَّهَا لَظَى) [illegible]

16 (نَزَّاعَةً لِلشَّوَى) [illegible]

17 (تَدْعُوا مَنْ أَدْبَرَ) [illegible] حَقُّ [illegible]

(وَتَوَلَّى) [illegible]

18 (وَجَمَعَ فَأَوْعَى) [illegible] الله [illegible]

19 (إِنَّ الإِنسَانَ خُلِقَ هَلُوعاً) [illegible]

20 (إِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعاً) [illegible]

21 (وَإِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعاً) [illegible]

22 (إِلاَّ الْمُصَلِّينَ) [illegible]

يُبَصَّرُونَهُمْ ۚ يَوَدُّ ٱلْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍۭ بِبَنِيهِ ⑪ وَصَـٰحِبَتِهِۦ وَأَخِيهِ ⑫ وَفَصِيلَتِهِ ٱلَّتِى تُـْٔوِيهِ ⑬ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ ⑭ كَلَّآ ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ⑮ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ⑯ تَدْعُوا۟ مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ⑰ وَجَمَعَ فَأَوْعَىٰٓ ⑱ ۞ إِنَّ ٱلْإِنسَـٰنَ خُلِقَ هَلُوعًا ⑲ إِذَا مَسَّهُ ٱلشَّرُّ جَزُوعًا ⑳ وَإِذَا مَسَّهُ ٱلْخَيْرُ مَنُوعًا ㉑ إِلَّا ٱلْمُصَلِّينَ ㉒ ٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَآئِمُونَ ㉓ وَٱلَّذِينَ فِىٓ أَمْوَٰلِهِمْ حَقٌّ مَّعْلُومٌ ㉔ لِّلسَّآئِلِ وَٱلْمَحْرُومِ ㉕ وَٱلَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ㉖ وَٱلَّذِينَ هُم مِّنْ عَذَابِ رَبِّهِم مُّشْفِقُونَ ㉗ إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ㉘ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَـٰفِظُونَ ㉙ إِلَّا عَلَىٰٓ أَزْوَٰجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَـٰنُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ㉚ فَمَنِ ٱبْتَغَىٰ وَرَآءَ ذَٰلِكَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ هُمُ ٱلْعَادُونَ ㉛ وَٱلَّذِينَ هُمْ لِأَمَـٰنَـٰتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَٰعُونَ ㉜ وَٱلَّذِينَ هُم بِشَهَـٰدَٰتِهِمْ قَآئِمُونَ ㉝ وَٱلَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ㉞ أُو۟لَـٰٓئِكَ فِى جَنَّـٰتٍ مُّكْرَمُونَ ㉟ فَمَالِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ㊱ عَنِ ٱلْيَمِينِ وَعَنِ ٱلشِّمَالِ عِزِينَ ㊲ أَيَطْمَعُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ㊳ كَلَّآ ۖ إِنَّا خَلَقْنَـٰهُم مِّمَّا يَعْلَمُونَ ㊴

މުދަލަށް އެދިގެން ނުދިނުމަށް ހިފަހައްޓާނެއެވެ.

㉓ (الَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ دَائِمُونَ) އެމީހުންނަކީ فَرْض ނަމާދު އަބަދުވެސް އަދާކުރުމުގައި ދެމިތިބޭ މީހުންނެވެ. އެކަމުގެ ބަދަލުގައި އެހެނިހެން ކަންކަމުގައި مَشْغُول ނުވާނެއެވެ.

㉔ (وَالَّذِينَ فِي أَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ) އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ މުދަލުގައި ކަނޑައެޅިގެންވާ حَقٌّ އެއް ވާ މީހުންނެވެ. އެއީ فَرْض ޒަކާތުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ގޮތްގޮތުން ދޭ ބައެކެވެ.

㉕ (لِلسَّائِلِ وَالْمَحْرُومِ) ސުވާލުކުރާ ފަގީރުންނާއި مَحْرُوم ވެގެންވާ މީހުންނަށް (މީގެ ތަފްސީރު ذَارِيَات ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރެވިއްޖެއެވެ.)

㉖ (وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ) އަދި އެމީހުންނަކީ އެއްވެސް ޝައްކެއްނެތި ޔަގީންކަމާއެކު قِيَامَة ދުވަސް ތެދުކުރާ މީހުންނެވެ.

㉗ (وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ) އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ އަމަލުތަކާމެދު ބަލައިގަތުމަށް އެއްވެސް ކަށަވަރެއް ނުވާތީ ރަސްކަލާނގެ عَذَاب އަށް ބިރުވެތިވެ ބިރުގަންނަ މީހުންނެވެ.

㉘ (إِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ރަސްކަލާނގެ عَذَاب އަކީ އެއްވެސް މީހަކަށް އަމާންވެވޭނެ ކަމެއް ނޫނެވެ. ކަނޑައެޅިގެން حَقٌّ ވާގޮތުން ބިރުވެތިވާން ޖެހޭ ކަމެކެވެ.

㉙ (وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ) ޙަރާމްކަންތަކުން ފަރުޖު ރައްކާތެރިކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަކީ ޒިނޭގެ ކަމުން ދުރުހެލިވެ ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ. (هُمُ الْعَادُونَ) ޙައްދު ފަހަނައަޅައިގެން ދިޔަ މީހުންނެވެ. (މީގެ ތަފްސީރު مُؤْمِنُون ސޫރަތުގައި ބަޔާންކުރެވިއްޖެއެވެ.)

㉜ (وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ) [އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ކިބައިގައި ހުރި އަމާނާތްތަކާއި عَهْد ތަކަށް ރައްކާތެރިވާ ޒިންމާދާރު މީހުންނެވެ.] އެބަހީ އެމީހުންގެ އަމާނާތްތައް ހިފެހެއްޓުމުގައި ޚިޔާނާތްނުކޮށް އަމާނާތްތެރިކަމާއެކު ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނަފްސުގެ ކިބައިގައި ވެވިފައިވާ ވަޢުދުތަކާއި عَهْد އާއި ވަޢުދުތައް ފުއްދާ މީހުންނެވެ.

㉝ (وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ) އަދި އެމީހުންނަކީ ޝަހާދަތުގެ މައްޗަށް ދެމިތިބޭ މީހުންނެވެ. ޝަހާދަތުގެ ސަބަބުން އެއްވެސް ބައެއްގެ ކައިރިކަމާ ނުވަތަ ދުރުކަމަށް ނުބަލައި ޝަހާދަތް ތެދުގޮތުގައި ދޭ މީހުންނެވެ. ޝަހާދަތް ވަޅުލައި ނުވަތަ ބަދަލުކޮށް ނުދޭ މީހުންނެވެ.

㉞ (وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ) އަދި އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ނަމާދުތައް ވަގުތުގައި ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ. ނަމާދު بَاطِلُ ވާނެ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވެ ނަމާދުގެ ثَوَاب ކެނޑިދާނެ ކަންކަމާއި ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި مَشْغُول ނުވެ ނަމާދަށް ރައްކާތެރިވާ މީހުންނެވެ.

㉟ (أُولَٰئِكَ فِي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ) އެމީހުންނީ ސުވަރުގެތަކުގައި ކަރާމާތް ލިބިގެންވާ މީހުންނެވެ. އެބަހީ ސުވަރުގެ كَرَامَة ލިބިގެން قَرَارُ ވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

㊱ (فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ) (އޭ رَسُولُ اللهِ އެވެ.) ކާފިރުންނަށް ކިހިނެއް ވެގެންހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ކަލޭގެފާނަށް ބަލާބަލާ ހަލުވިކަމާއެކު ދުވެފައި އަންނަނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ކާފިރުން ހިތްވަރާއެކު ކަލޭގެފާނަށް މަލާމާތްކުރަން ދުވެފައި އަންނަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

㊲ (عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ) ކާފިރުންގެ ކަނާތްފަރާތާއި ވާތްފަރާތުން ބައިބައިވެ ޖަމާވެގެން ވާހަކަދައްކާ ތިބެނީ.

㊴ (كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ) އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މާތްރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހެއްދެވީ އެމީހުން ދަންނަ އެއްޗަކުންނެވެ. އެއީ ނިކަމެތި ފެނެކެވެ. ތިމާގެ ހަގީގަތް ހަނދާންނައްތާލެވިއްޖެއެވެ. އެހެންވީމާ ކަލޭގެފާނުގެ ސުވަރުގެއަށް ޖެހުމަކީ ކޮންކަމެއް ހެއްޔެވެ؟ އެކަމަކު ކާފިރުން އިޚުލާޞްތެރިވުމާއި އީމާނުންނެވެ. أَحْمَدُ އާއި ابْنُ مَاجَه އަދި ابْنُ سَعْد ނަގުލުކުރި حَدِيْث އެއްގައި ވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُوْلُ اللهُ ، ވިދާޅުވީ ކިޔަވާދެއްވިއެވެ. (فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ)... (كَلَّا إِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ) ދެން رَسُوْلُ اللهُ ، އަތްތިލަފަތުގައި ކެހިފަށް ދިނުމަށްފަހު ޖެހިއެވެ. އަދި އަދަމުގެ ދަރިކަލުންނަށް އަނގަފުޅުން ބުނުއްވާފައި ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި މާތް اللهُ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. އޭ އާދަމުގެ ދަރިފުޅުންނޭވެ. ކަލޭގެ މިންވަރު ކަލޭގެފާނަށް ނުކުޅެދޭނެތީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިޚަބަރު ކަލޭމެންނަށް ދީފައިވާ ހެކިތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ.

㊵ (فَلَا أُقْسِمُ) ޤަސަމް މިޚަބަރު ކަލޭގެފާނަށް وَحِي ކުރެއްވީމެވެ. (بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ) مَشْرِقُ ތަކާއި مَغْرِبُ ތަކުގެ رَبُّ

فَلَآ أُقۡسِمُ بِرَبِّ ٱلۡمَشَٰرِقِ وَٱلۡمَغَٰرِبِ إِنَّا لَقَٰدِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيۡرًا مِّنۡهُمۡ وَمَا نَحۡنُ بِمَسۡبُوقِينَ ﴿٤١﴾ فَذَرۡهُمۡ يَخُوضُواْ وَيَلۡعَبُواْ حَتَّىٰ يُلَٰقُواْ يَوۡمَهُمُ ٱلَّذِي يُوعَدُونَ ﴿٤٢﴾ يَوۡمَ يَخۡرُجُونَ مِنَ ٱلۡأَجۡدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمۡ إِلَىٰ نُصُبٖ يُوفِضُونَ ﴿٤٣﴾ خَٰشِعَةً أَبۡصَٰرُهُمۡ تَرۡهَقُهُمۡ ذِلَّةٞۚ ذَٰلِكَ ٱلۡيَوۡمُ ٱلَّذِي كَانُواْ يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

سُورَةُ نُوحٍ

ترتيبها ٧١ — آياتها ٢٨

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَرۡسَلۡنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوۡمِهِۦٓ أَنۡ أَنذِرۡ قَوۡمَكَ مِن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَهُمۡ عَذَابٌ أَلِيمٞ ﴿١﴾ قَالَ يَٰقَوۡمِ إِنِّي لَكُمۡ نَذِيرٞ مُّبِينٌ ﴿٢﴾ أَنِ ٱعۡبُدُواْ ٱللَّهَ وَٱتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾ يَغۡفِرۡ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمۡ وَيُؤَخِّرۡكُمۡ إِلَىٰٓ أَجَلٖ مُّسَمًّىۚ إِنَّ أَجَلَ ٱللَّهِ إِذَا جَآءَ لَا يُؤَخَّرُۚ لَوۡ كُنتُمۡ تَعۡلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ إِنِّي دَعَوۡتُ قَوۡمِي لَيۡلٗا وَنَهَارٗا ﴿٥﴾ فَلَمۡ يَزِدۡهُمۡ دُعَآءِيٓ إِلَّا فِرَارٗا ﴿٦﴾ وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوۡتُهُمۡ لِتَغۡفِرَ لَهُمۡ جَعَلُوٓاْ أَصَٰبِعَهُمۡ فِيٓ ءَاذَانِهِمۡ وَٱسۡتَغۡشَوۡاْ ثِيَابَهُمۡ وَأَصَرُّواْ وَٱسۡتَكۡبَرُواْ ٱسۡتِكۡبَارٗا ﴿٧﴾ ثُمَّ إِنِّي دَعَوۡتُهُمۡ جِهَارٗا ﴿٨﴾ ثُمَّ إِنِّيٓ أَعۡلَنتُ لَهُمۡ وَأَسۡرَرۡتُ لَهُمۡ إِسۡرَارٗا ﴿٩﴾ فَقُلۡتُ ٱسۡتَغۡفِرُواْ رَبَّكُمۡ إِنَّهُۥ كَانَ غَفَّارٗا ﴿١٠﴾

ގަސަމްކުރައްވަމު (إِنَّا لَقَادِرُونَ) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ޤާދިރުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ.

㊶ (عَلَى أَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ) އެމީހުންނަށްވުރެ ހެޔޮބަޔަކު ބަދަލުކުރެއްވުމަށް، (އެބަހީ މީހުން ހަލާކު ކޮށްލައްވާފައި މީހުންނަށްވުރެ ތާޢަތްތެރިވާ އަދި ހެޔޮ ބަޔަކު ގެންނެވުމަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ކުޅަދާނަވާނެ ކަމުގައެވެ. (وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ) އަދި އެކަމުގައި ބަލިކަށިވެވޭ ރަސްކަލާނގެއެއް ނޫނެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަތުން ސަލާމަތްވެވޭނެ ގޮތެއް ނުވެއެވެ.

㊷ (فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا) ފަހެ އެމީހުން އެމީހުންގެ އެ بَاطِل ގެ ތެރޭގައި ކުޅެމުންދާން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. (وَيَلْعَبُوا) އަދި އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގެ ކުޅިވަރުގައި ހުރުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. ކުޅިވަރާއި ލޯބީގައި ހުރުމަށް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އަދި އެމީހުން مَشْغُول ވެގެން ހުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ އެކަންކަމާއި ހަމައަށް ދާން ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެމީހުން އެކަމުގައި ހުރެ ހުރިހާ ކަމެއް ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. (حَتَّى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِي يُوعَدُونَ) [އެމީހުންނަށް وَعْدُ ކުރެވިފައިވާ ދުވަސް ދިމާވާހާ ހިނދަކު ދޫކޮށްލައްވާށެވެ.] އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ.

㊸ (يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ) ޤަބުރުތަކުން އެމީހުން ނުކުމެ އަންނަ ދުވަހުގައެވެ. (سِرَاعًا) އަވަސް އަވަހަށް (كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ) އެމީހުން ކަނޑައަޅާފައިވާ ބުދަކާއި ދިމާއަށް ދުވާ ފަދައިން

ނުވަތަ ތިރިއަކާއި ދިމާއަށް ދުވެފައިދާ ފަދައިން ދުވެފައި ދިޔުމެވެ. (يُوفِضُونَ) އެބަހީ ކުރިއަށް ބާރަށް ދުވާހުރި،

㊹ (خَاشِعَةً أَبْصَارُهُمْ) އެމީހުންގެ ލޮލުގައި ނިކަމެތިކަމާއި ބިރުވެރިކަން ހުރެ އަނގަ ތިރިވެގެންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ލިބޭ ބިރުވެރި عَذَابُ ގެ ސަބަބުންނެވެ. (تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ) އެމީހުން ނިކަމެތިކަމުން ވަށާލެވިގެން ބޮޑުވެގެން ނިކަމެތިވެގެންވެއެވެ.

سُوْرَة نُوْحٍ

① (إِنَّا أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَى قَوْمِهِ) [ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ފޮނުއްވީމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْم އަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރަސޫލަކު ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ.] ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމުގެ ކުރީގައި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ އަކީ الله ފޮނުއްވި ފުރަތަމަ ރަސޫލާއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْم ގެ މީހުންނަކީ ފުރަތަމަ ބުދަށް އަޅުކަންކުރި ބައެވެ. العَنْكَبُوتُ ސޫރަތުގައި އެކަލޭގެފާނު ހުންނެވި މުއްދަތު ބަޔާންވެއެވެ. (أَنْ أَنْذِرْ قَوْمَكَ) (ތިބާގެ ރަސޫލުގެ ގޮތުގައި وَحِي ކުރެއްވީމެވެ. ތިބާގެ قَوْم ގެ މީހުންނަށް އިންޒާރު ދެއްވާށެވެ.) (مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ) އެމީހުންނަށް ވޭންދެނިވި عَذَابُ އެއް އައުމުގެ ކުރިން. އެއީ އާޚިރަތުގެ ނުވަތަ ދުނިޔޭގެ عَذَابُ އެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން ހަލާކުވި طُوفَانُ އެވެ.

④ (يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމުގެ ކުރިން ތިޔަބައިމީހުން ކުރި ފާފަތައް އިސްލާމްވުމުން ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. (وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلَى أَجَلٍ مُسَمًّى) [އަދި ކަނޑައެޅިގެންވާ މުއްދަތަކަށް ތިޔަބައިމީހުން ލަސްކުރައްވާނެއެވެ.] އެބަހީ الله ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ އުމުރު ހަމަވާންދެން ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅުއްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން ދިރިއުޅުއްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން: ކާފިރުވެގެން ހަލާކު ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ އުމުރު ދިގުކުރައްވާނެއެވެ. (إِنَّ أَجَلَ اللهِ إِذَا جَاءَ لَا يُؤَخَّرُ) [ހަމަކަށަވަރުން الله ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އަޖަލު އައިމާ ނުލަސްވާނެއެވެ.] އެބަހީ ތިޔަބައިމީހުން ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ އަޖަލު ހަމަވުމުން އެކަން ނުލަސްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެކަން ހަމަ އަންނާނެއެވެ. ދެން އެކަން ފަސްނުކުރެވޭނެއެވެ. އެކަން ދެނެގަންނަން ޖެހޭނެއެވެ. (لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ) ތިޔަބައިމީހުން އެކަން އެނގޭނަމައެވެ.

⑥ (فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَائِي إِلَّا فِرَارًا) [ފަހެ ތިމަންގެ ދަޢުވަތު އެމީހުން ފިލުމަށް ނޫނީ އިތުރު ނުކުރިއެވެ.]

⑦ (وَإِنِّي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ) އެމީހުންގެ ފާފަ ފުއްސެވުމަށް ސަބަބުވާ ކަމަކަށް އަޅުގަނޑު ކޮންމެ ފަހަރަކު ގޮވާލިއިރަކު އެމީހުން ތައުބާވެ އީމާންވުމަށް ގޮވާލިއިރުގައެވެ. (جَعَلُوا أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ) [އެމީހުން އެމީހުންގެ އިނގިލިތައް އެމީހުންގެ ކަންފަތްތަކުގައި ލައިގަތެވެ.] އަދި ދަޢުވަތު ނީވުމަށެވެ. (وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ހެދުންތަކުން ނިވައިވެގަތެވެ. އަދި އެމީހުން ދަޢުވަތު

ނުދެކުމަށާއި މިއަޅާގެބަސް ނުއެހުމަށެވެ. (وَأَصَرُّوا) އަދި އެކާފަރުކަމުގައި އެމީހުން ދެމިހުރީއެވެ. (وَاسْتَكْبَرُوا) އަދި حَقُّ ބަލައިގަތުމަށް އެމީހުން ފުރަގަސްދީ ބޮޑާވެގަތީއެވެ. (اسْتِكْبَاراً) ވަރަށްބޮޑު ބޮޑާވެގަތުމަކުންނެވެ.

⑧ (ثُمَّ إِنِّي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراً) ދެން ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ އެމީހުންނަށް ފާޅުގައި އަޑުހަރުކޮށް دَعْوَةُ ދިނީމެވެ.

⑨ (وَأَسْرَرْتُ لَهُمْ) އަދި މިއަޅާ އެމީހުންނަށް ސިއްރުގައި دَعْوَةُ ދިނީމެވެ. (إِسْرَاراً) ވަކިއެކަކަށް ހަމަ މީހާއަށް ގާތުން ސިއްރުސިއްރުން ދިނުން ދިނީމެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ގެގެއަށް ގޮސް ސިއްރުން ނަސޭހަތްދީ ތަކުރާރުކޮށް އެކިއެކި عِبَارَةُ ން دَعْوَةُ ދިނީމެވެ.

⑪ (يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا) އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް އުޑުން ވާރޭ ވެއްސަވާނެއެވެ. މިއައިރުން ދެއްވާނެއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން الله އަށް ތައުބާވެއްޖެނަމަ ވަރަށްގިނައިން ކަލޭމެންނަށް ރިޒުޤު ދެއްވާނެއެވެ. ލޯބިވާ ދަރިން އާއި މުދާ ސަލާމަތުން ލިބިގެންދާނެއެވެ.

⑬ (مَا لَكُمْ لاَ تَرْجُونَ لِلّٰه وَقَاراً) ކަލޭމެން الله އަށް ބިރުވެތިވެ އެކަލާނގެ ޢަޡަމަތަށް އެކަލާނގެއަށް ބޮޑާވާ ކަލޭމެން إِحْتِرَامُ ކޮށް قَدَرُ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

⑭ (وَقَدْ خَلَقَكُمْ أَطْوَاراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ހައްދަވާފައި ވަނީ އެކިއެކި ދަރަޖަތަކުގައެވެ. މުޞްއިބާރާތުން، ޢަލަޤާތުން، މުޟްޣާތުން، ކަލޭމެން ހައްދަވައިގެން ރިޒުޤުގެ ދާއިރާގެ ތެރެއަށް ނެރުއްވީއެވެ. (ވީއިރު އަށް ކަލޭމެން ހައްދަވާ ކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން إِحْتِرَامُ ކޮށް قَدَرُ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ الْمُؤْمِنُوْنَ ސޫރަތުގައި އެކަމަށް ބަޔާންވެއްޖެއެވެ.) ދެން އަޅުގަނޑުގެ މެދުގައި ދެން ކަލޭމެން ހައްދަވާ ކަލާނގެއަށް ކަލޭމެން ހިތްވަރުގަދަކޮށް ކުރިމަތިލާ ފަރާތް ވެގެން ނުވާނެއެވެ. ދެން ކަލޭމެން ހައްދަވާ ކަލާނގެއަށް إِحْتِرَامُ ކޮށް قَدَرُ ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

⑯ (وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ) އަދި އުޑުތަކުގައި އެކަލާނގެ ހަދުކަނޑު ލެއްވިއެވެ. އެބަހީ ދުނިޔޭގެ އުޑުގައި އެކަލާނގެ ހަނދުވެރިކުރެއްވިއެވެ. (نُوراً) އަލިކަމެއްގެ ގޮތުން، އެބަހީ ހަނދުގެ އަލިކަމުން ބިމަށް އަލިކަމެއްގެ ގޮތުން، (وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجاً) އަދި އިރުވެސް ބައްތިއެއްގެ ގޮތުގައި ހެދެވިއިރު ބިމާއި ދުނިޔެ އަލިކުރުމަށް އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ.

⑰ (وَاللّٰه أَنْبَتَكُمْ مِنَ الأَرْضِ نَبَاتاً) [އަދި ބިމުން އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ހެއްދެވީއެވެ.] އެބަހީ ކަލޭމެންގެ ބައްޕާ آدَمُ عَلَيْهِ السَّلام އެކަލާނގެ ހަދުއްވަވީ ބިމުގެ ފަސްގަނޑުންނެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ދަރިފަސްކޮޅުގެ ތަރުތީބާ ބެލުމުގެ ނިޒާމު އެކަލާނގެ ބިމާއި ގުޅުވައިގެން ބާއްވަވާފައިވަނީ އެކަލާނގެ ޤާނޫނާ ބިމުގައިވާ ނަބާތާއި ގުޅުވައިގެން ފުއްދަވައިގެނެވެ.

⑱ (ثُمَّ يُعِيدُكُمْ فِيهَا) ދެން ކަލޭމެން މަރުވެ ބިމަށް ވެއްދެވޭނެއެވެ. ހަރުގައި އެކަލާނގެ ބިމުގެ ތެރެއަށް އަނބުރާ ވައްދަވާ ބިމުގެ ޙިއްޞާއަކަށް ވަރުވާނެއެވެ. (وَيُخْرِجُكُمْ إِخْرَاجاً) އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން قِيَامَة ދުވަހުން مَحْشَرُ އަށް ނެރުއްވަވާނެއެވެ. އަދި ފުރާނަ ދެއްވަވާ ތިބޭހެން ނެރުއްވަވާނެއެވެ. قِيَامَة ދުވަހުން ނެރުއްވުމަކީ ހަމަ ޔަޤީންކަމާއެކު ވާނެކަމެކެވެ.

يُرْسِلِ ٱلسَّمَآءَ عَلَيۡكُم مِّدۡرَارٗا ⑪ وَيُمۡدِدۡكُم بِأَمۡوَٰلٖ وَبَنِينَ وَيَجۡعَل
لَّكُمۡ جَنَّـٰتٖ وَيَجۡعَل لَّكُمۡ أَنۡهَٰرٗا ⑫ مَّا لَكُمۡ لَا تَرۡجُونَ لِلَّهِ وَقَارٗا ⑬
وَقَدۡ خَلَقَكُمۡ أَطۡوَارًا ⑭ أَلَمۡ تَرَوۡاْ كَيۡفَ خَلَقَ ٱللَّهُ سَبۡعَ سَمَٰوَٰتٖ
طِبَاقٗا ⑮ وَجَعَلَ ٱلۡقَمَرَ فِيهِنَّ نُورٗا وَجَعَلَ ٱلشَّمۡسَ سِرَاجٗا ⑯
وَٱللَّهُ أَنۢبَتَكُم مِّنَ ٱلۡأَرۡضِ نَبَاتٗا ⑰ ثُمَّ يُعِيدُكُمۡ فِيهَا وَيُخۡرِجُكُمۡ
إِخۡرَاجٗا ⑱ وَٱللَّهُ جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ بِسَاطٗا ⑲ لِّتَسۡلُكُواْ مِنۡهَا
سُبُلٗا فِجَاجٗا ⑳ قَالَ نُوحٞ رَّبِّ إِنَّهُمۡ عَصَوۡنِي وَٱتَّبَعُواْ مَن لَّمۡ يَزِدۡهُ
مَالُهُۥ وَوَلَدُهُۥٓ إِلَّا خَسَارٗا ㉑ وَمَكَرُواْ مَكۡرٗا كُبَّارٗا ㉒ وَقَالُواْ
لَا تَذَرُنَّ ءَالِهَتَكُمۡ وَلَا تَذَرُنَّ وَدّٗا وَلَا سُوَاعٗا وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ
وَنَسۡرٗا ㉓ وَقَدۡ أَضَلُّواْ كَثِيرٗاۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا ضَلَٰلٗا ㉔
مِّمَّا خَطِيٓـَٔـٰتِهِمۡ أُغۡرِقُواْ فَأُدۡخِلُواْ نَارٗا فَلَمۡ يَجِدُواْ لَهُم مِّن دُونِ
ٱللَّهِ أَنصَارٗا ㉕ وَقَالَ نُوحٞ رَّبِّ لَا تَذَرۡ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ
دَيَّارًا ㉖ إِنَّكَ إِن تَذَرۡهُمۡ يُضِلُّواْ عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُوٓاْ إِلَّا فَاجِرٗا
كَفَّارٗا ㉗ رَّبِّ ٱغۡفِرۡ لِي وَلِوَٰلِدَيَّ وَلِمَن دَخَلَ بَيۡتِيَ
مُؤۡمِنٗا وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۖ وَلَا تَزِدِ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا تَبَارَۢا ㉘

⑳ (لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلاً فِجَاجاً) އެއީ ކަލޭމެން ބިމުގައި ފުޅާ މަގުތަކުގައި ހިނގާ ބައްލަވައިގަތުމަށެވެ.

㉑ (وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ إِلاَّ خَسَاراً) [އެމީހުން ތަބާވީ އެމީހެއްގެ މުދަލާއި ދަރިން އެމީހަކަށް ގެއްލުމެއް ކަމުގައި މެނުވީ އިތުރުނުކުރި ބަޔަކަށެވެ.] އެމީހުންނަކީ ދުނިޔެއާއި ތަކެތީގެ މުއްސަނދިކަމުގެ އިތުރުން އެމީހުންގެ ދަރިންގެ ސަބަބުން ބޮޑާވެގަތް ބައެކެވެ. އެމީހުންގެ މުދަލާއި ދަރިން ނުވީ އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ހަލާކު ގެނައުމާއި އަދި آخِرَةُ ގައި عُقُوْبَةُ ލިބުމުގެ ސަބަބަކަށް މެނުވީއެވެ.

㉒ (وَمَكَرُوا مَكْراً كُبَّاراً) އަދި އެމީހުން ވަރަށްބޮޑު މަކަރުހެދިއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ނުބައި ނުވަތަ މީސްތަކުން ނޫޙު عَلَيْهِ السَّلام قَتْلُ ކުރުމަށް ރޭވުމެވެ.

㉓ (وَقَالُوا) އަދި ބުނެއެވެ. އެބަހީ ނُوح عَلَيْهِ السَّلَام ގެ ޤައުމުގެ ބޮޑުން އެމީހުންގެ ތަބާވެރިންނާ ބުނެއެވެ. (لاَ تَذَرُنَّ آلِهَتَكُمْ) ކަލޭމެންގެ ކަލާނގެތައް ދޫކޮށްނުލާށެވެ. އެއީ އެމީހުން ޢިބާދަތްކުރި ބުދުތަކެވެ. ދެން އެ ބުދުތަކުގެ ނަންތައް عَرَبِی ން ބުނެފައިވަނީ އެގޮތަށެވެ. (وَلاَ تَذَرُنَّ وَدّاً وَلاَ سُوَاعاً وَلاَ يَغُوث وَيَعُوقَ وَنَسْراً) އެއީ وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި يَغُوثُ އާއި يَعُوقُ އާއި އަދި نَسْرُ އެވެ. (މިއީ ބުދުތަކުގެ ނަންތަކެވެ.)

سُورَةُ الجِنِّ

ترتيبها ٧٢ — آياتها ٢٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

قُلْ أُوحِىَ إِلَىَّ أَنَّهُ ٱسْتَمَعَ نَفَرٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَقَالُوٓا۟ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْءَانًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِىٓ إِلَى ٱلرُّشْدِ فَـَٔامَنَّا بِهِۦ ۖ وَلَن نُّشْرِكَ بِرَبِّنَآ أَحَدًا ﴿٢﴾ وَأَنَّهُۥ تَعَٰلَىٰ جَدُّ رَبِّنَا مَا ٱتَّخَذَ صَٰحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَأَنَّهُۥ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى ٱللَّهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن تَقُولَ ٱلْإِنسُ وَٱلْجِنُّ عَلَى ٱللَّهِ كَذِبًا ﴿٥﴾ وَأَنَّهُۥ كَانَ رِجَالٌ مِّنَ ٱلْإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِّنَ ٱلْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًا ﴿٦﴾ وَأَنَّهُمْ ظَنُّوا۟ كَمَا ظَنَنتُمْ أَن لَّن يَبْعَثَ ٱللَّهُ أَحَدًا ﴿٧﴾ وَأَنَّا لَمَسْنَا ٱلسَّمَآءَ فَوَجَدْنَٰهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ﴿٨﴾ وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَٰعِدَ لِلسَّمْعِ ۖ فَمَن يَسْتَمِعِ ٱلْـَٔانَ يَجِدْ لَهُۥ شِهَابًا رَّصَدًا ﴿٩﴾ وَأَنَّا لَا نَدْرِىٓ أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَن فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًا ﴿١٠﴾ وَأَنَّا مِنَّا ٱلصَّٰلِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذَٰلِكَ ۖ كُنَّا طَرَآئِقَ قِدَدًا ﴿١١﴾ وَأَنَّا ظَنَنَّآ أَن لَّن نُّعْجِزَ ٱللَّهَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَن نُّعْجِزَهُۥ هَرَبًا ﴿١٢﴾ وَأَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا ٱلْهُدَىٰٓ ءَامَنَّا بِهِۦ ۖ فَمَن يُؤْمِنۢ بِرَبِّهِۦ فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًا ﴿١٣﴾

ނަސްރެވެ. صَالِحُ ބައެކެވެ. آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ އާއި ދެމެދު އުޅުނު ބައެކެވެ. ދެން އެމީހުން މަރުވުމުން އެމީހުންގެ ސޫރަތުގައި ބުދުތައް ހަދައިގެން ބަހައްޓައިފިއެވެ. ދެން މި صَالِحُ މީހުންގެ ސޫރަކުރެހި ބައިތިއްބިއެވެ. ދެން އެހެން ޖީލުތަކުން އެމީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރަން ފެށީއެވެ. އަދި ޝައިޠާނާ އެމީހުންނަށް ވަސްވާސްދިނެވެ. ދެން އެމީހުން އެބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ. އެގޮތަށް ވީމާ ދެން ބޮޑެތި ބުދުތަކަށް ފަހުން ތަކުރާރުވެގެން ނުކުމެއްޖެއެވެ. ދެން މި ބުދުތަކަށް ޢަރަބިކަރައިގެ ވެސް ތަފާތު قَبِيلَة ތައް އަޅުކަންކުރަމުން ގެންދިޔައެވެ. ދެން އެބުދުތައް ތަކުރާރުކުރަން ފެށީއެވެ.

㉔ (وَقَدْ أَضَلُّوا كَثِيراً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގިނަބަޔަކު އެމީހުން މަގުފުރެދުވައިފިއެވެ. އެބަޔަކީ އެމީހުންގެ ބޮޑެތި މީހުންނެވެ. އަދި ތިމަންނާ މާތްރަސްކަލާނގެ ފަރާތުން ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެދުވައިފިއެވެ. އަދި ބުދުތަކެވެ. އެބުދުތައް ގިނަބަޔަކު މަގުފުރެދުވައިފިއެވެ. (وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ ضَلاَلاً) އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް މަގުފުރެދުން މެނުވީ އިތުރުނުކުރައްވާށެވެ. އަދި ބުނެވުނީ އަނިޔާވެރިން އެއީ ކާފިރުންނެވެ. އެއީ ޝިރުކު ކުރި މީހުންނެވެ.

㉕ (مِمَّا خَطِيئَاتِهِمْ أُغْرِقُوا) އެމީހުންގެ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުން (طُوفَانُ ގައި) غَرَق ވެގެން ދިޔައެވެ. (فَأُدْخِلُوا نَاراً) ދެން އެމީހުން ނަރަކައަށް ވައްދަވައިފިއެވެ. އެއީ ޤަބުރުގެ عَذَابُ އަށްވާނެއެވެ.

㉖ (وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لاَ تَذَرْ عَلَى الْأَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّاراً) [އަދި نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ އެދިވަޑައިގެން ދެންނެވިއެވެ. ބިމުގެ މަތީގައި އެއްވެސް ކާފިރަކު ދޫކޮށްނުލައްވާށެވެ.] އަދި މި دُعَاء ދެންނެވީ އެކަލޭގެފާނުގެ قَوْمُ ގެ މީހުން ކާފިރުކަމުގައި ދެމިހުރުމުން އެމީހުން ނަސޭހަތް ނުއަހާނެކަން ޔަޤީންވުމުންނެވެ. ދެން الله تَعَالَى އެކަލޭގެފާނުގެ دُعَاء ޤަބޫލުކުރައްވައި އެމީހުން غَرَق ކޮށްލެއްވިއެވެ.

㉗ (إِنَّكَ إِنْ تَذَرْهُمْ يُضِلُّوا عِبَادَكَ) [އެކަލާނގެ ނުހަނު ތެދުވެއެވެ.] އެބައިމީހުން ދޫކޮށްލައްވައިފިނަމަ އެމީހުން ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުތައް މަގުފުރެދުވާނެއެވެ. ވީމާ އެމީހުން حَقّ މަގުން ދުރުކުރާނެއެވެ.] (وَلاَ يَلِدُوا إِلاَّ فَاجِراً) އަދި އެމީހުން ދަރިން ނުވިހާނެއެވެ. فَاجِرُ ނުބައި ކާފިރުން މެނުވީއެވެ. (كَفَّاراً) އަދި ކާފިރު ބަޔަކު ކުރާ نِعْمَةُ ތަކަށް ޝުކުރު ނުކުރާ ބަޔަކު މެނުވީއެވެ.

㉘ (وَلاَ تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلاَّ تَبَاراً) އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް ހަލާކު މެނުވީ އިތުރުނުކުރައްވާށެވެ. މިއީ نُوح عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ دُعَاء މިއީ قِيَامَةُ އާއި ހަމައަށް ހުރިހާ ކާފިރުންނަށް ޢާއްމު دُعَاء އެކެވެ.

سُورَةُ الجِنِّ

① (قُلْ أُوحِيَ إِلَيَّ) އޭ مُحَمَّدُ ގެ ފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ ގެ ވާސިޠާއިން وَحِي ބާވައިލެއްވިއެވެ. (أَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ) ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނީންގެ ބަޔަކު (މިބައިގެ ޖިންނީން ކަމަށް ވާކަމުގައި) ޤުރުއާން އަޑުއަހައިފިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ، ފަތިހު ނަމާދުގައި (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ) ކިޔަވާލެއްވިއެވެ. الله تَعَالَى އެމީހުންގެ ޙަޤީޤަތް رَسُولُ ކަލޭގެފާނަށް ނުއެނގިއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު رَسُولُ ކަލޭގެފާނަށް އެމީހުން ނުފެނުނެވެ. (فَقَالُوا إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآناً عَجَباً) [އެމީހުންގެ قَوْمُ އަށް އެނބުރި ގޮސް] އެމީހުން ބުންޏެވެ. އެއީ فَصَاحَة އާއި بَلَاغَة އާއި ކަންތައްތަކުން عَجَائِبُ ވެގެންވާ قُرْآنُ އެއް އަހަރުމެން އަހައިފީމުއެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ. وَعْظُ އާއި نَصِيحَةُ ގެ ގޮތުން عَجَائِبُ ވެގެންވާ قُرْآنُ އެއް އަހަރުމެން އަހައިފީމުއެވެ. ނުވަތަ ބަސްތަކުގެ ގޮތުން عَجَائِبُ ވެގެންވާ قُرْآنُ އެއް އަހަރުމެން އަހައިފީމުއެވެ.

③ (وَأَنَّهُ تَعَالَى جَدُّ رَبِّنَا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންގެ رَبُّ ގެ ޝަރަފާއި ބޮޑުކަން މާތްވެގެންވެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ފިރިހެން ދަރިން ނުވަތަ އަނބިން ނެތެވެ.

④ (وَأَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا عَلَى اللهِ شَطَطاً) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހަރުމެންގެ ތެރެއިން މޮޔަ ބައެއް الله تَعَالَى ގެ މައްޗަށް ބޮޑު ދޮގުތަކެއް ބުނެއެވެ. ދެކޮޅުވެއެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ޖާހިލުކަމާއި ޢިނާދުވުމާ ހެދިއެވެ. އެއީ قَوْمُ ގެ މުޝްރިކުން ޚިޔާލު ކުރާގޮތަށް ނޫނެވެ. އަދި އެމީހުން الله تَعَالَى ގެ މައްޗަށް (އެކަލާނގެއަށް އަނބިއެއް ދަރިއެއް ހުރިކަމަށް) ދޮގު ހަދައެވެ. އެއީ ބޮޑު ދޮގެކެވެ.

ނިސްބަތްކުރުމަކީ އެކަށީގެންނުވާ އެބަފަދަ ވާހަކަތަކަށް إعْتِقَادُ ކުރީމުއެވެ.

⑤ (وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ تَقُولَ الإِنسُ وَالْجِنُّ عَلَى اللهِ كَذِباً) އަދިވެސް ޖިންނީމީހުން ބުނީއެވެ. އެއީވެސް އިންސާނުންވެސް އަދި ޖިންނީންނާއިވެސް الله تَعَالَى ގެއަރިހުގައި ދޮގުހަދައިގެން ކަލާމް ނުކުރާނެކަމަށް ހީކުރީމުއެވެ. އެހެންކަމުން ށޯރުކުރި އަދި އަނބިކަނބަލުން އަދި ދަރިކުދިން ނުވަތަ ބޭނުމް އެއުރެންވެސް އިންސާނުންވެސް އަދި ޖިންނީއުރެންވެސް اللهُ تَعَالَى ގެއަރިހުގައި ދޮގުނުހަދާނެކަމަށް ހީކުރީމުއެވެ.

⑥ (وَأَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الإِنسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ الْجِنِّ) [އަދި ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނީންގެ ކަބީލާ ވެރިއަކު ރައްކާތެރިކަމަށް ސަލާމަތްވުމަށް އެދިމުން އިންސާނުންގެތެރޭގައި ވިއެވެ. ބަސްވުމީ عَرَبِ ނިސްބަތަށް ވެރިއަކު ޖެހީ މަސްޖިދެއްގެ އެވަރުގެ ނިޔަލަށް ޖިންނީންގެ ކަބީލާ ސަލާމަތްވުމަށް ރައްކާތެރިކަމަށް އެދޭ ބައި ސަލާމަތްވުމަށް ޖިންނީންގެ ކަބީލާ ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތްވުމަށް حِمَايَةُ އެދި އެދިކަމުގެއެވެ. ދުނިޔޭ ސަލާމަތްވުން އާއި ބޮޑު ސަލާމަތް ޖިންނީންގެ ބޮޑުކަމާއި ދެރަކަމުގެ އިންސާނުންކަމުގެ (فَزَادُوهُمْ رَهَقاً) ދުނިޔޭ އިންސާނުންނާ ޖިންނީންގެ ކަބީލާ ސަލާމަތްވުމަކީ އަދި އަދިކަމުގެ ޖިންނީންގެ މީހުން ނުވަތަ ނުރައްކަލާއި ބިރުވެރިކަން މެދުކެނޑުމަކީ ޖިހާލަތުގެ ނިޝާނުތަކެއް ނުގުޅުމީ އިތުރު އަދިގެ ބޮޑުވެރިކަން އިތުރުކުރިއެވެ.

⑧ (وَأَنَّا لَمَسْنَا السَّمَاءَ) އަދިވެސް ޖިންނީމީހުން ބުނީއެވެ. އުޑުގެ ކަރާ އަދިވެސް އުޅޭ خَبَرُ ހޯދުމަށް ހުށަހެޅީމެވެ. (وَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَساً) އުޑުގައި އުޅެނީ އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ މުރާލިބުން ފުރިގެންވާ ކަމަށް ދެކުނީމުއެވެ. (شَدِيداً) އެއީ ވަރުގަދަ ގޮތެއްގައެވެ. (وَشُهُباً) އަދި އަލިފާން ހިލަތަކުންނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާން ގަހާޢިމްގުޅި ދެކުނީމުއެވެ. ނަބީ النَّبِيُّ ، ފޮނުއްވުމާ ކައިރިކޮށް ޖިންނީން ދެމެހެއްޓުމެއް ފުރިފައިވީއެވެ.

⑨ (وَأَنَّا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِ) އަދި އޭގެކުރިން (ދުނިޔެއާ ބާރުބޮޑުވުމެއް ކަނޑުން އޭގެ خَبَرُ ހޯދުމަށް އަހާ ކަނޑައެޅިފައިވާ) ގޮނޑިތަކުގައި އަޑުއަހަން ތިބީމުއެވެ. އޭގެ مَقْعَدُ މިކަމުގައި އެހެނިހެން ތަކެތި އަޑުއަހާ ތަނަކީ ވީއެވެ. (فَمَنْ يَسْتَمِعِ الآنَ يَجِدْ لَهُ شِهَاباً رَصَداً) ފަހެ މިހާރު އަޑުއަހަން އުޅޭމީހާ ދެކޭނީ ހިލަތަކުން ރައްކާތެރިވާ އަލިފާނެއް ހުރިކަމެވެ. އެއީ ތަޅައިލާ އަލިފާން ހިލައެއް. އެއީ ޝައިތާނުން ދުރުކުރާތަނެވެ. އެހެންކަމުން ޖިންނީން އަޑުނާހާ ދުރުކޮށްލެވުނީއެވެ.

⑩ (وَأَنَّا لاَ نَدْرِي أَشَرٌّ أُرِيدَ بِمَنْ فِي الأَرْضِ) އަދި ބިމުގައިވާ މީހުންނަށް ނުބައިކަމެއް ބޭނުންކުރެވުނީތޯ ނުވަތަ ތިމަންމެން ނޭނގެއެވެ. ބިމުގައިވާ ދިރިއުޅޭ މީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ ނުބައިކަމެއް ބޭނުންކުރެއްވީ ނޭނގެއެވެ. (أَمْ أَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَداً) ނުވަތަ އެއުރެންނަށް މަގުދައްކަވައި އެއުރެންގެ رَبُّ ހެޔޮމަގުވެސް ދެއްކެވުމަށް އިރާދަކުރެއްވިތޯ ނުވަތަ އެނގޭތަނެއް ނޭނގެއެވެ.

ابْنُ زَيْد ވިދާޅުވިއެވެ. ابْلِيس ބުނިއެވެ. އޭނާ ނުވިސްނޭ ދުނިޔޭގެ الله تَعَالَى ބޭނުންވާ އެއްޗެއް ބޭނުންކުރީ عَذَابُ އެއްލާލުމަށް ނުވަތަ ނުލިބޭކަން ނޭނގެއެވެ. ނުވަތަ ރަނގަޅު ކަމެއް ދެއްވުމަށް މަގުދެއްކެވުމަށް ނުވަތަ ނޭނގެއެވެ.

⑪ (وَأَنَّا مِنَّا الصَّالِحُونَ) (ތިމަންމެން ޖިންނީން النَّبِيُّ ، އަކީ ތިމަންމެން ދެކެވޭ އަމުރަށް ކިޔަމަންތެރިވާ ބަޔަކާއި

ނުކިޔަމަންތެރިވާ ބަޔަކީވެސް ވެއެވެ. ޤުރްآن ގެ ބޮޑުބަޔަކަށް ނުކިޔަމަންތެރިވީ ކާފިރުން صالِحُ ކަމާއިމެދު ވިސްނިއްޔާއެވެ. (وَمِنَّا دُونَ ذَلِكَ) އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި ބޭނުންމިވަނީއެވެ. ފަހެ އެއީ މުއުމިނުން ނޫންމީހުންނެވެ.

(كُنَّا طَرَائِقَ قِدَداً) ތިމަންމެންނީ އެކި ގޮތްގޮތަށް ވަކިވެފައިވާ ބަޔަކީމުއެވެ.

⑫ (وَأَنَّا ظَنَنَّا أَنْ لَنْ نُعجِزَ اللهَ فِي الأَرْضِ) އަދި ތިމަންމެން ދަނީމުއެވެ. ތިމަންމެން الله ނުކުޅެދިގެނެއް ނުވާނެކަމަށް ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންމެން ދަނީމުއެވެ. (وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَباً) އަދި އެކަލާނގެ ތިމަންމެންނަށް ނުކުޅެދޭނެ ކަމަށް ފިލައިގެން ދުވެގެން ބިމުގައި ފިލައިގެން ހަމަ ތިމަންމެން ނުކުޅެދޭނެކަމަށް ދަނީމުއެވެ.

⑬ (فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّهِ فَلاَ يَخَافُ بَخْساً وَلاَ رَهَقا) ފަހެ އެމީހެއްގެ رَبُّ އަށް އީމާންވާމީހާ އެކަލާނގެ އެއުރެންގެ ދަރުމަތަކުން ކުޑަކުރުމަކަށް އަދި ދެރަކުރުމަކަށް عَدَاوَة ނުގެންނަ އެއުރެން ބިރުނުގަނެއެވެ.

⑭ (وَمِنَّا الْقَاسِطُونَ) އަދި ތިމަންމެންގެ ތެރޭގައި حَقُّ ގެމަގުން ފިލައިގެން އުޅޭބަޔަކުވެސް ތިމަންނަމެއެވެ. (فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُوْلَائِكَ تَحَرَّوْا رَشَدا) ފަހެ އިސްލާމްވީމީހުން ހޯދައިފިއެވެ ރަނގަޅުމަގު ތަބާވުމެވެ. އެއުރެންނަކީ حَقُّ ގެމަގުގައި ދެމިހުރެވިފައި އެކަލާނގެ تَوْفِيْقُ ލިބިވޮޑިގެންވީއެވެ.

⑮ (وَأَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَباً) އަދި حَقُّ ގެމަގުން ފިލައިގެން އުޅޭމީހުން ދަނީ ނަރަކައިގެ ދަރުމަތަކީ ނުވަތަ ދަރުފަތަކީ އިންސާނުންނާ ހިލަފިޔާ އަދި ދަމާލިޔާ ދޮގުވެރިންނެވެ.

⑯ (وَأَلَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ) އަދި މިމަގުމަތީގައި ދެމިހުރިނަމަ وَحِي އެއުރެން ފަރުވާ އަދި ގިނަ ޖިންނީންނާއި އިންސާނުން އިސްލާމްދީނުގައި حَقُّ ގެމަގުގައި ދެމިތިބޭ (لأَسْقَيْنَاهُمْ مَاءً غَدَقاً) ހަމަކަށަވަރުން ގިނަ ފެން ބޯންދީ ގިނަ ރިޒުގު ދެއްވާނެއެވެ.

⑰ (لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ) އެއީ އެކަމުގައި އެއުރެން إمْتِحَانُ ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި نِعْمَةُ އަށް ޝުކުރު ކުރޭތޯ ބަލާލެއްވުމަށްޓަކައެވެ. (وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِ يَسْلُكْهُ عَذَاباً صَعَداً) އަދި އެމީހެއްގެ رَبُّ ގެ ذِكْرُ އާ ދުރުވާމީހާ — އެބަހީ ކީރިތި قُرْآنُ އާ ދުރުވެގެން ނުވަތަ — އޭގެ ތެރޭގައިވާ ނަސޭހަތާއި وَعْظُ نَصِيْحَةُ އަށް ތަބާނުވާމީހާ ދަނީ ވަރުގަދަ އަދި ދަތި عَذَابُ އަކަށް އަރުވާލެއްވިގެންނެވެ.

⑱ (وَأَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلَّهِ) (އަދި މިސްކިތްތަކަކީ وَحِي އެކަލާނގެއަށް ޚާއްޞަ ކޮށްފައިވާ ތަނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިސްކިތަކީ خَاصَّ ވެގެންވާ الله އަށެވެ. ބޭނުންކުރަން ނުޖެހޭނެ. (فَلاَ تَدْعُوا مَعَ اللهِ أَحَداً) ފަހެ الله އާއެކު އެހެން އެއްވެސް ބަޔަކަށް دُعَاءُ ނުކުރާށެވެ. ނުވަތަ ނުދުޢާކުރާށެވެ. الله އަށް ދުޢާކުރަން ނުޖެހޭ ބަޔަކު ތަނެއްގައި އުޅޭ އަދި ތިބި ފަރާތަކާ އެއްކޮށް ދުޢާކުރުން ނުވެއެވެ. الله އަށްފިޔަވައި ދުޢާ دُعَاءُ ކުރަނީ އެކަލާނގެ ގާތުގައެވެ.

⑲ (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللهِ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ އަޅާ އެބަހީ النَّبِيُّ ، (ﷺ) ތެދުވެވޮޑިގެން (يَدْعُوهُ) އެކަލާނގެއަށް دُعَاءُ ކުރައްވަމުން އަޅުކަން ކުރައްވަމުން ގެންދަވައި. އެއީ އިންސީތުރުމަދުގައި بَطْنُ نَخْلَة ކިޔާތަނުގައެވެ. (كَادُوا يَكُونُونَ

وَأَنَّا مِنَّا ٱلْمُسْلِمُونَ وَمِنَّا ٱلْقَـٰسِطُونَ ۖ فَمَنْ أَسْلَمَ فَأُو۟لَـٰٓئِكَ
تَحَرَّوْا۟ رَشَدًا (١٤) وَأَمَّا ٱلْقَـٰسِطُونَ فَكَانُوا۟ لِجَهَنَّمَ حَطَبًا (١٥)
وَأَلَّوِ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ عَلَى ٱلطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَـٰهُم مَّآءً غَدَقًا (١٦) لِّنَفْتِنَهُمْ
فِيهِ ۚ وَمَن يُعْرِضْ عَن ذِكْرِ رَبِّهِۦ يَسْلُكْهُ عَذَابًا صَعَدًا (١٧) وَأَنَّ
ٱلْمَسَـٰجِدَ لِلَّهِ فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا (١٨) وَأَنَّهُۥ لَمَّا قَامَ عَبْدُ ٱللَّهِ
يَدْعُوهُ كَادُوا۟ يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا (١٩) قُلْ إِنَّمَآ أَدْعُوا۟ رَبِّى وَلَآ أُشْرِكُ
بِهِۦٓ أَحَدًا (٢٠) قُلْ إِنِّى لَآ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا (٢١) قُلْ إِنِّى
لَن يُجِيرَنِى مِنَ ٱللَّهِ أَحَدٌ وَلَنْ أَجِدَ مِن دُونِهِۦ مُلْتَحَدًا (٢٢) إِلَّا بَلَـٰغًا
مِّنَ ٱللَّهِ وَرِسَـٰلَـٰتِهِۦ ۚ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَإِنَّ لَهُۥ نَارَ جَهَنَّمَ
خَـٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا (٢٣) حَتَّىٰٓ إِذَا رَأَوْا۟ مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ
مَنْ أَضْعَفُ نَاصِرًا وَأَقَلُّ عَدَدًا (٢٤) قُلْ إِنْ أَدْرِىٓ أَقَرِيبٌ
مَّا تُوعَدُونَ أَمْ يَجْعَلُ لَهُۥ رَبِّىٓ أَمَدًا (٢٥) عَـٰلِمُ ٱلْغَيْبِ فَلَا
يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِۦٓ أَحَدًا (٢٦) إِلَّا مَنِ ٱرْتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ فَإِنَّهُۥ
يَسْلُكُ مِنۢ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِۦ رَصَدًا (٢٧) لِّيَعْلَمَ أَن قَدْ أَبْلَغُوا۟
رِسَـٰلَـٰتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَىْءٍ عَدَدًۢا (٢٨)

عَلَيْهِ لِبَداً) އެމީހުން އެބޭފުޅާ އަރިހަށް ޖަމާވެގެން رَسُولُ قُرْآنُ ކިޔަވައިދެއްވާ ހިސާބަށް ވަދެ قُرْآنُ އަޑުއަހަން ކައިރިވެގެން ތިބިތަން އެގޮތަށް އަތުގައި ބަޔަކު ބައެއްގެ މައްޗަށް ތިބި ކަމުގައި ވިއެވެ.

(21) (قُلْ إِنِّي لاَ أَمْلِكُ لَكُمْ ضَرّاً وَلاَ رَشَداً) (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ގެއްލުމެއް ދިނުމުގެ ބާރެއް އަދި ތެދުމަގު ދެއްކުމުގެ ބާރެއް ތިމަންނަކަށް ނެތެވެ. އަދި ނުވަތަ ކަލޭގެފާނު ނިސްބަތްވާ ބާރަކީ ވެސް ތިމަންނާގެ ވެރިކަލާނގެ ދެއްވާ ބާރެކެވެ.

(22) (وَلَنْ أَجِدَ مِنْ دُونِهِ مُلْتَحَداً) އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އަރައިގަންނާނެ ސަލާމަތްވާނެ ތަނެއް އަހުރެން ނުފެންނާނެއެވެ.

(23) (إِلاَّ بَلاَغاً مِنَ الله وَرِسَالاَتِهِ) ހަމައެކަނި الله ގެ ޙަޟްރަތުން ތަބްލީޣު ކުރުމާއި ރިސާލަތު ފޮނުވައިދިނުމެވެ. އަދި އެހެން ކަމެއްގެ ބާރެއް ތިމަންނަކަށް ނެތެވެ. ތިމަންނަކީ ތަބްލީޣު ކުރާ ރަސޫލެކެވެ. ތިމަންނާގެ މަސްއޫލިއްޔަތަކީ ރިސާލަތު ހަމަ ފޯރުކޮށްދިނުމެވެ. ހިދާޔަތަކީ ތިމަންނާގެ އަތުގައި ހުރި ކަމެއް ނޫނެވެ. އެކަން ހުރީ الله ގެ އަތުގައެވެ. ތިމަންނަކީ ތަބްލީޣުކުރުމަށް އިލާހީ ވަޙީ ގެނެސްދޭ ރަސޫލެކެވެ. ސާފުކޮށް ކިޔައިދީ ދެއްކުމެވެ.

(24) (فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ أَضْعَفُ نَاصِراً) ނަސްރުދޭ މީހުންގެ ގޮތުން ނިކަމެތީ ކޮންބައެއް ކަމާއި އެމީހުން ދަންނާނެއެވެ. އަދި އެއީ ކޮން ފަރާތެއް ހެއްޔެވެ؟ (وَأَقَلُّ عَدَداً) އަދި އަދަދުގައި މަދުވެގެންވާ ބައެއްކަން ވެސް ދަންނާނެއެވެ. އެއީ ކޮން ފަރާތެއް ހެއްޔެވެ؟ ދެނެގަނެވޭނެއެވެ.

(25) (أَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبِّي أَمَداً) ނުވަތަ ތިމަންނާގެ ކައިރިވުން رَبُّ އެއަށް މުއްދަތެއް ، ވަގުތެއް ކަނޑައަޅުއްވާނެ ހެއްޔެވެ. ނަމަވެސް އެދުވަހެއް އަންނަ ވަގުތު الله އެންގެވުމެއް ނެތި އަދި ބަޔާންކޮށްދެއްވާ قِيَامة ދުވަހުގެ ވަގުތު ނޭނގޭނެއެވެ.

(27) (إِلاَّ مَنِ ارْتَضَى مِنْ رَسُولٍ) رَسُول ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި ބޭފުޅަކަށް ފިޔަވައެވެ. އެބަހީ رَسُول ބޭފުޅުންގެ ތެރެއިން އެކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގެންވި ބަޔަކަށް ހަމަ އެނގޭ (غَيْبُ) އެއްޗެއް ދައްކަވައެވެ. އަދި އެބޭފުޅުންގެ رَسُولކަން ސާބިތުކުރުމުގެ وَحِي ގެ ذَرِيْعَة އިންނެވެ. އަދި އަންގަވާ ގޮތަށް އެބޭފުޅުން ނަބީކަން ތެދުކަމުގެ ހެކިތަކުގެ ގޮތުން مُعْجِزَة އަދި ގޮތްތަކެވެ. ނަބީވަންތަ އެބޭފުޅުންނަށް ދެއްވާ ދައްކަވާ ވަރުގަދަ ހެކިތަކެވެ. އެ ދެއްކެވުން ބޭނުންވަނީ الله ގެ ޙަޟްރަތުން ދިނުމަށް ވަޙީ ކުރެއްވުމަށެވެ. (فَإِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَداً) އަދި ދެފަރާތުން އެބޭފުޅާ ފަހަތުގައި ހުރި غَيْبُ އިން ފޮނުވާ އެއްޗެއް ބޭފުޅާގެ ކުރިމަތީގައި އާއި ފަހަތުގައި ބަލަހައްޓާ މަލާއިކަތުން ބަލައިލާ ކަމުގައި ހިފެހެއްޓުން މިހާރު ހުރިކަމަށް ބަލަހައްޓައެވެ. އަދި شَيْطَانُ ނުގެ ތެރެއިން ވަޙީ އަޑުއަހައި ބަލަހައްޓާނެ ފަރާތްތަކުން ހިމާޔަތްކުރެއްވުމަށްޓަކައި ބަލަހައްޓާ ބައެއް ތިބެއެވެ.

(28) (لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رِسَالاَتِ رَبِّهِمْ) އެބޭފުޅުން އެބޭފުޅުންގެ رَبُّ ގެ ރިސާލަތު ފޯރުކޮށްދެއްވިކަން އެކަލާނގެ غَيْبُ ގެ عِلْمُ ގައި ދެނެވޮޑިގެންވުމަށްޓަކައި އެއްވެސް ތަފާތެއް ނެތި ފޯރުކޮށްދެއްވިކަން ދެނެވޮޑިގެންވުމަށެވެ. (وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ) އަދި އެބޭފުޅުންގެ ކައިރީގައި ހުރި ހުރިހާ އެއްޗެއް އެކަލާނގެ ޢިލްމުން ވަށާލައްވައި އެބޭފުޅުންގެ ކައިރީގައި ހުރި ނުވަތަ އެހެން ފަރާތްތަކުގެ ހަރަކާތްތައް ވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

سُوْرَةُ الْمُزَمِّل

(1) ((يَا أَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) [އޭ ފޮތިގަނޑުން ނިވާވެގެންވާ ބޭފުޅާއެވެ!] ދެން ނަބީއެވެ. މިއީ النَّبِيُّ. އެއީ خِطَابُ ކުރެއްވުމެވެ. އަބަދުވެސް ފޮތިގަނޑެއް ނިވާކޮށްގެން جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَحِي ގެނެސްދެއްވި ފަހުން ބިރުގަނެ ހުރިހާ ފޮތިގަނޑުން ނިވާވެ އޮތުމެވެ. ފުރަތަމަ ވަޙީ އައިސް ބިރުގަތުމުން އެބޭފުޅާ ގެއަށް ވަޑައިގެން ބޭފުޅާގެ އަނބިކަނބަލުންނާ ބުނެ ނިވާކޮށްދޭށޭ ވިދާޅުވިއެވެ. ފަހެ ފޮތިގަނޑު ނިވާކޮށްދިނުމެވެ. ނުވަތަ ހެނދުނު ނިދަން ފެށުމެވެ. ދަންނައިގެން ނަބިއްޔާ ބޭފުޅާ ނިދިވަޑައިގެން مُخَاطَبُ ކުރެއްވީއެވެ. އަދި جِبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ އައިސް ނަމާދަށް ތެދުވާށެވެ ވިދާޅުވެ ކޮށްފައި ނުކުތުމެވެ.

(2) (قُمِ اللَّيْلَ إِلاَّ قَلِيلاً) ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ކުޑަ މިންވަރަކަށް ފިޔަވައި (ނިދާ ވަގުތު) ފިޔަވައި ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރައްވަން ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ނިދާ ވަގުތުގެ އިތުރަށެވެ.

(3) (4) (نِصْفَهُ أَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَلِيلاً * أَوْزِدْعَلَيْهِ) ރޭގަނޑުގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނުވަތަ އޭގެ ތެރެއިން ކުޑަ ކޮށް ކުޑަކޮށްލައްވާށެވެ. އެބަހީ وَحِي ގެ ކުރިން ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގެން ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. ނުވަތަ ދެބައިކުޅަ އެއްބަޔަށް ވުރެ މަދުކޮށް ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. أَحْمَدُ އާއި

سُورَةُ المُزَّمِّلِ

ترتيبها ٧٣ — آياتها ٢٠

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُزَّمِّلُ (١) قُمِ ٱلَّيۡلَ إِلَّا قَلِيلٗا (٢) نِّصۡفَهُۥٓ أَوِ ٱنقُصۡ مِنۡهُ قَلِيلًا
(٣) أَوۡ زِدۡ عَلَيۡهِ وَرَتِّلِ ٱلۡقُرۡءَانَ تَرۡتِيلًا (٤) إِنَّا سَنُلۡقِي عَلَيۡكَ قَوۡلٗا
ثَقِيلًا (٥) إِنَّ نَاشِئَةَ ٱلَّيۡلِ هِيَ أَشَدُّ وَطۡـٔٗا وَأَقۡوَمُ قِيلًا (٦) إِنَّ لَكَ فِي
ٱلنَّهَارِ سَبۡحٗا طَوِيلٗا (٧) وَٱذۡكُرِ ٱسۡمَ رَبِّكَ وَتَبَتَّلۡ إِلَيۡهِ تَبۡتِيلٗا (٨)
رَّبُّ ٱلۡمَشۡرِقِ وَٱلۡمَغۡرِبِ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ فَٱتَّخِذۡهُ وَكِيلٗا (٩) وَٱصۡبِرۡ
عَلَىٰ مَا يَقُولُونَ وَٱهۡجُرۡهُمۡ هَجۡرٗا جَمِيلٗا (١٠) وَذَرۡنِي وَٱلۡمُكَذِّبِينَ
أُوْلِي ٱلنَّعۡمَةِ وَمَهِّلۡهُمۡ قَلِيلًا (١١) إِنَّ لَدَيۡنَآ أَنكَالٗا وَجَحِيمٗا (١٢)
وَطَعَامٗا ذَا غُصَّةٖ وَعَذَابًا أَلِيمٗا (١٣) يَوۡمَ تَرۡجُفُ ٱلۡأَرۡضُ وَٱلۡجِبَالُ
وَكَانَتِ ٱلۡجِبَالُ كَثِيبٗا مَّهِيلًا (١٤) إِنَّآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَيۡكُمۡ رَسُولٗا شَٰهِدًا
عَلَيۡكُمۡ كَمَآ أَرۡسَلۡنَآ إِلَىٰ فِرۡعَوۡنَ رَسُولٗا (١٥) فَعَصَىٰ فِرۡعَوۡنُ ٱلرَّسُولَ
فَأَخَذۡنَٰهُ أَخۡذٗا وَبِيلٗا (١٦) فَكَيۡفَ تَتَّقُونَ إِن كَفَرۡتُمۡ يَوۡمٗا يَجۡعَلُ
ٱلۡوِلۡدَٰنَ شِيبًا (١٧) ٱلسَّمَآءُ مُنفَطِرُۢ بِهِۦۚ كَانَ وَعۡدُهُۥ مَفۡعُولًا (١٨)
إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذۡكِرَةٞۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلًا (١٩)

مُسْلِم سَعْدُ بْنُ هِشَامُ ގެއަރިހުން ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެން عَائِشَةُ ގެފާނަށް ދަންނަވައިފީމެވެ. رَسُولُ ﷺ ރޭގަނޑު ތެދުވެވަޑައިގެން ހުންނެވުމާއިބެހޭ ކަމުން خَبَرُ ދެއްވައި ދެއްވާށެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު މިސޫރަތް ކިޔަވާފައިނުވަނީތޯއެވެ. (يَاأَيُّهَا الْمُزَّمِّلُ) އަހަރެން ދަންނަވައިފީމެވެ. އާދޭހެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. މިސޫރަތުގެ ކުރީބައިން ރޭއަޅުކަން الله فَرْضُ ކުރައްވައިފިއެވެ. ދެންފަހު رَسُولُ ﷺ އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُން އެއްއަހަރު ރޭއަޅުކަން ކުރައްވައިފިއެވެ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. ފަހުބައިގައި ލުއިކޮށްދެއްވުމުން الله ބާލައްވައިފިއެވެ. ރޭއަޅުކަން فَرْضُ ކުރެއްވުމަށްފަހު ދެން ސުންނަތެއް ކަމަކަށް ބަދަލުވެއްޖެއެވެ.

(وَرَتِّلِ الْقُرْآنَ تَرْتِيلاً) އަދި قُرْآن تَرْتِيل ކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ [illegible] ރަނގަޅަށް އަކުރުތަކާއި ވަސްލުކުރަންޖެހޭނެގޮތަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. تَرْتِيل ކުރުމުގައި ހަރަކާތް އަކުރު ހަރަކާތް ބޭނުންކުރުމެވެ. އަދި إِشْبَاعُ ކޮށް އަކުރު ކިޔުމުގައި ދުރުކޮށް އެއަކުރެއްގެ حَقُّ އެއަކުރަކަށް ދިނުމެވެ.

(5) (إِنَّا سَنُلْقِي عَلَيْكَ قَوْلاً ثَقِيلاً) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ބަރުވެގެންވާ ބަހެއް ބާލައްވާހުށީމެވެ. އެއީ قُرْآن އެވެ. އެ قُرْآنގައި އެވާ فَرْض ތަކާއި އެވާ حَدّ ތަކާއި އެވާ حَلاَل އާއި حَرَام ބަރުވެގެންވާކަމުގައެވެ. އެއީ تَوْفِيق ލިބިގެންވާ މީހުންނަށް ނޫނީ ލުއިނުވާނެއެވެ. އަދި تَوْحِيدُ ނިސްބަތްވާ ބަސްތަކުގެ ނޯޓްތަކުގައި ހިމެނޭ ބަސްތައް ބުނުމާއި ބަރުގަދަ ކަމެވެ.

(6) (إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ) ހަމަކަށަވަރުން ނިދުމަށްފަހު ތެދުވުން ރޭގަނޑުގެ ތެދުވެ ހުރުން (هِيَ أَشَدُّ وَطْئاً) އެއީ ބާރުގަދަ ކަމެކެވެ. ދުވާލަށްވުރެ ހިތާއި ދުލާ އެއްބައިވެ ތަދުބީރުކުރުމަށް ބޮޑަށް އެއްގޮތްވާ ކަމެކެވެ. ހިތަށް ބިރުވެރިކަން ބޮޑަށް ލިބޭ ކަމެކެވެ. (وَأَقْوَمُ قِيلاً) އަދި ބަސްބުނުމުގައި ވަރަށް ތެދުވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އަދި ހިތް حَاضِرُ ވެސް ބޮޑުވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުން ހިތް ދުރުވެ ފަސޭހަވެ ދެނެގަނެވޭ ކަމުގައި ބޭނުންވެވޭނެއެވެ.

(7) (إِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحاً طَوِيلاً) ހަމަކަށަވަރުން ދުވާލުގައި ކަލޭގެފާނަށް އެކިއެކި ކަންކަމުގައި މަސައްކަތްކުރުމަށް ގިނަ ވަގުތު ލިބިގެން ވެއެވެ. އެހެންކަމުން ރޭގަނޑު ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަމުގައި މަޝްޣޫލުވާށެވެ.

(8) (وَتَبَتَّلْ إِلَيْهِ تَبْتِيلاً) އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް ކަނޑައެޅިގެން ކުރިމަތިވެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އެކަލާނގެ އަށް ވަކިކޮށް އަޅުކަމުގައި مَشْغُول ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައިވާ ތަނަވަސްކަމަށް އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

(9) (فَاتَّخِذْهُ وَكِيلاً) އަދި ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް އެކަލާނގެ އަށް އިތުބާރު ކުރައްވައި وَكِيْلُ ކުރައްވާށެވެ.

(10) (وَاصْبِرْ عَلَى مَا يَقُولُونَ) އަދި އެމީހުން އެކަލޭގެފާނަށް ބުނާ ބުނުންތަކަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ އެމީހުން ދޭހުތުރަށާއި ބަދުބަސް ބުނާބުނުންތަކަށް ކެތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު (وَاهْجُرْهُمْ هَجْراً جَمِيلاً) ރީތި ގޮތެއްގައި ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ ބަދަލުހިފުމަކާއި ނުލައި ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ކަންކަމާ ބެހުމެއް ނެތި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރިސާލަތުގައި مَشْغُول ވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދޭތެރޭ فَرْضُ ކުރެއްވުމުގެ ކުރިން ކަށަވަރުކޮށް ނުބައިކޮށް އެމީހުންނަށް ދީފައެވެ.

(11) (وَذَرْنِي وَالْمُكَذِّبِينَ) އަދި ދޮގުކުރާ މީހުންނާއި ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ދޫކޮށްލައްވާށެވެ. އެމީހުންގެ ކަންތައް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބަލައިގަނެވޭ ގޮތަކަށް ބަލައިގަންނަވާށެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންތައް ފުދެނީއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންތަކާ ކުރިމަތިލާނީ ބަދަލުދެއްވުމަށް ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތައް ދެއްވިއެވެ. (أُولِي النَّعْمَةِ) އެއީ ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތުގައި ތިބި މުއްސަނދި ބޭބޭކަމަށް ދުނިޔޭގެ އުފާވެރިކަމަށްދޭށެވެ. (وَمَهِّلْهُمْ قَلِيلاً) އަދި އެމީހުންނަށް މަދުދުވަހަކު ލަސްދީދެއްވާށެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މަރުވުމާއި ހަމައަށެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންނަށް ދުނިޔޭގައި ކަމުގެ عُقُوبَة ދެވުމާހަމައަށެވެ.

(12) (إِنَّ لَدَيْنَا أَنكَالاً) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި ބަރުވެގެންވާ ގޮޅާ ދަގަނޑު عَذَابُ ވެއެވެ. (وَجَحِيماً) އަދި ގަދަހޫނު އަލިފާނުގެ ހުރަސް އަދި ބޮޑުވެރިން

(13) (وَطَعَاماً ذَا غُصَّةٍ) އަދި ކަރުގައި އަޑިއަޅާ ގޮސް ބޮލަށް އަރާ ކާނާ ވެއެވެ. އެއީ ކަރުގައި ހިފެހިގެން ނުދާ ކާނާތަކެވެ. ގަނޑުފަތި ފަދަ ޒަހަރު ކާނާއެވެ.

(14) (يَوْمَ تَرْجُفُ الأَرْضُ وَالْجِبَالُ) އެއީ ބިމާއި ފަރުބަދަތައް ތޮޅެންދާ ދުވަހުގައި ހިތްދަތި ދުވަހުގައެވެ. (وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَثِيباً مَهِيلاً) އަދި ފަރުބަދަތައް ފަގުފަގުވެގެން ގޮސް ތަރުތީބުނުވެ ފެތުރިގެން ދާ ފަސްގަނޑު ފަދަ ވެގެން ދާނެއެވެ. އޭރު އެ ހޫނުފުޅާވާ ފަސްގަނޑު ގަނޑަށް ވެދާނެއެވެ.

۞ إِنَّ رَبَّكَ يَعۡلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدۡنَىٰ مِن ثُلُثَيِ ٱلَّيۡلِ وَنِصۡفَهُۥ وَثُلُثَهُۥ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلَّذِينَ مَعَكَۚ وَٱللَّهُ يُقَدِّرُ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَۚ عَلِمَ أَن لَّن تُحۡصُوهُ فَتَابَ عَلَيۡكُمۡۖ فَٱقۡرَءُواْ مَا تَيَسَّرَ مِنَ ٱلۡقُرۡءَانِۚ عَلِمَ أَن سَيَكُونُ مِنكُم مَّرۡضَىٰ وَءَاخَرُونَ يَضۡرِبُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ يَبۡتَغُونَ مِن فَضۡلِ ٱللَّهِ وَءَاخَرُونَ يُقَٰتِلُونَ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِۖ فَٱقۡرَءُواْ مَا تَيَسَّرَ مِنۡهُۚ وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ وَأَقۡرِضُواْ ٱللَّهَ قَرۡضًا حَسَنًاۚ وَمَا تُقَدِّمُواْ لِأَنفُسِكُم مِّنۡ خَيۡرٍ تَجِدُوهُ عِندَ ٱللَّهِ هُوَ خَيۡرًا وَأَعۡظَمَ أَجۡرًاۚ وَٱسۡتَغۡفِرُواْ ٱللَّهَۖ إِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمُۢ ٢٠

سُورَةُ الْمُدَّثِّرِ

ترتيبها ٧٤ — آياتها ٢٠

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡمُدَّثِّرُ ١ قُمۡ فَأَنذِرۡ ٢ وَرَبَّكَ فَكَبِّرۡ ٣ وَثِيَابَكَ فَطَهِّرۡ ٤ وَٱلرُّجۡزَ فَٱهۡجُرۡ ٥ وَلَا تَمۡنُن تَسۡتَكۡثِرُ ٦ وَلِرَبِّكَ فَٱصۡبِرۡ ٧ فَإِذَا نُقِرَ فِي ٱلنَّاقُورِ ٨ فَذَٰلِكَ يَوۡمَئِذٖ يَوۡمٌ عَسِيرٌ ٩ عَلَى ٱلۡكَٰفِرِينَ غَيۡرُ يَسِيرٖ ١٠ ذَرۡنِي وَمَنۡ خَلَقۡتُ وَحِيدٗا ١١ وَجَعَلۡتُ لَهُۥ مَالٗا مَّمۡدُودٗا ١٢ وَبَنِينَ شُهُودٗا ١٣ وَمَهَّدتُّ لَهُۥ تَمۡهِيدٗا ١٤ ثُمَّ يَطۡمَعُ أَنۡ أَزِيدَ ١٥ كَلَّآۖ إِنَّهُۥ كَانَ لِأٓيَٰتِنَا عَنِيدٗا ١٦ سَأُرۡهِقُهُۥ صَعُودًا ١٧

(15) (إِنَّا أَرْسَلْنَا إِلَيْكُمْ رَسُولاً شَاهِداً عَلَيْكُمْ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ހެކިވެވޮޑިގެންވާ رَسُول ކަލޭގެފާނު ކަލޭމެންގެ ގާތަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ފޮނުއްވީމެވެ. (كَمَا أَرْسَلْنَا إِلَى فِرْعَوْنَ رَسُولاً) އެއީ فِرْعَوْن ގެ ގާތަށްވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ رَسُول ކަލޭގެފާނަކު ފޮނުއްވި ފަދައިންނެވެ. އެއީ مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އެވެ.

(16) (فَعَصَى فِرْعَوْنُ الرَّسُولَ) ދެންފަހެ فِرْعَوْنُ އެ رَسُول އާއި ދެކޮޅުހެދިއެވެ. (فَأَخَذْنَاهُ أَخْذاً وَبِيلاً) ދެންފަހެ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަރަށް ވަރުގަދަ ހަރުކަށި ހިފެއްވުމަކުން އޭނާ ހިފެއްވީމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައިވެސް عُقُوبَة އެއްގެ ގޮތުން ކަނޑުގައި فِرْعَوْنُ غَرَق ކުރެއްވީމެވެ.

(17) (فَكَيْفَ تَتَّقُونَ) ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތައް ކަލޭމެން ސަލާމަތް ކުރާނީ ކޮންގޮތަކުން ހެއްޔެވެ؟ (إِنْ كَفَرْتُمْ) ކާފަރުވެއްޖެނަމަ ކަލޭމެންނަށް މިބައިވަރުގެ ވަންޏާ (يَوْماً) ދުވަހަކުން އެބަހީ ދުވަހެއްގެ عَذَابُ އިން (يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيباً) އެދުވަހަކީ ކުޑަކުދިން ބުޑާކޮށްލާނެ ދުވަހެކެވެ. އެދުވަހުގެ އިސްތަށިތައް ހުދުވާނެއެވެ. އެއީ އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(18) (السَّمَاءُ مُنْفَطِرٌ بِهِ) އެދުވަހުން އުޑު އަނބުރާ ފަޅައިގެންދާނެއެވެ. އެއީ މިކަލާނގެ ބާރުގެ ސަބަބުން ފަޅައިގެން ކުދިކުދިވާނެއެވެ. (كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولاً) އެކަލާނގެ وَعْدُ ފުރިހަމަ ކުރައްވާނެކަން ކަށަވަރުވެގެންވެއެވެ. އެއީ ޝައްކެއްނެތް ކަމެކެވެ.

(19) (إِنَّ هَذِهِ) ހަމަކަށަވަރުން މި އާޔަތްތަކަކީ (تَذْكِرَةٌ)

مُؤْمِنُ ންނަށްވާ وَعْظُ އާއި نَصِيحَةُ އެކެވެ. (فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ سَبِيلاً) ފަހެ އެދިއްޖެމީހާ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ އަޅުކަންކުރުމާއި އަދި އެނޫންވެސް صَالِحُ عَمَلُ ކޮށް ސަބަބުގައި الله ގެ ރުހުން ލިބޭނެ މަގު ހިފާށެވެ.

(20) (إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَى مِنْ ثُلُثَيِ اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ) ދެން މިއޮތީ ރޭގަނޑު ނަމާދުގެ ވާހަކައެވެ. އޭ رَسُولُ، ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ރޭގެ ތިންބައިކުޅަ ދެބައިވުރެ މަދުވަރަކަށާއި ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައިއާއި ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ކޮޅަށް ތެދުވެވަޑައިގަންނަވާކަން الله ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (وَطَائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ންގެ ތެރެއިން ބަޔަކުވެސް ކޮޅަށް ތެދުވެ ނަމާދުކުރެއެވެ. (وَاللهُ يُقَدِّرُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ) އަދި الله تَعَالَى ރޭގަނޑާއި ދުވާލު ކަނޑައަޅުއްވައެވެ. އެބަހީ ރޭގެ ދުވާލުގެ މިންވަރުތަކުގެ حَقِيقَة ވެސް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ރޭގެ ބައިތަކުގެ ތެރެއިން ކިހާވަރެއް ނަމާދުކުރިކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (عَلِمَ أَنْ لَنْ تُحْصُوهُ) ރޭގެ ބައިތަކުގެ حَقِيقَة ގައި ކަލޭމެން ހަމަނުފެތޭނެކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި ބަޔާންކުރެއްވި ވަގުތުތަކުގައި ކަލޭމެން ކޮޅަށް ތެދުވުމަކީ އުނދަގޫކަމެއްކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. (فَتَابَ عَلَيْكُمْ) ފަހެ ކަލޭމެންނަށް އެކަލާނގެ عَفُوء ކުރައްވައި، އަދި މި ޙުކުމް ލުއިކުރައްވައި ކަލޭމެންނަށް ރަޙުމަތް ލައްވާފައިވެއެވެ. އަދި ރޭގަނޑު ކޮޅަށް ތެދުވުމުގެ ލާޒިމުކަން ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ކަނޑުއްވައިފިއެވެ. (فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ) ފަހެ قُرْآن ން ކަލޭމެންނަށް ފަސޭހަވާވަރަކަށް ކިޔަވާށެވެ. ފަހެ ރޭގެ ނަމާދުގެ ލާޒިމުކަން މިއާޔަތުން مَنْسُوخ ކުރެއްވިއެވެ. (عَلِمَ أَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ مَرْضَى) ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ބަލިމީހުން ހުންނާނެކަން އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އެމީހުންނަށް ރޭގެ ނަމާދު ކުރުމަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. (وَآخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِي الْأَرْضِ يَبْتَغُونَ مِنْ فَضْلِ اللهِ) އަދި އަނެއްބަޔަކު الله ގެ حَضْرَةُ ން ލިބިވަޑައިގަންނަވާ فَضْلَ ހޯދުމަށް ބިމުގައި ދަތުރުކުރާނެއެވެ. އެއީ ވިޔަފާރި ފަދަ ކަންކަމަށެވެ. އެމީހުންނަށްވެސް ރޭގެ ނަމާދު ކުރުމަށް ދަތިވާނެއެވެ. (وَآخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللهِ) އަދި އަނެއްބަޔަކު الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާ مُجَاهِدُ ންނެވެ. އެމީހުންނަށްވެސް ރޭގެ ނަމާދު ކުރުމަށް ދަތިވާނެއެވެ. (فَاقْرَءُوا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُ وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ) އެހެންވީމާ قُرْآن ން ކަލޭމެންނަށް ފަސޭހަވާވަރަކަށް ކިޔަވާށެވެ. އަދި فَرْضُ ނަމާދު ހަމަޖައްސައި ކުރާށެވެ. (وَآتُوا الزَّكَاةَ) އަދި ކަލޭމެން ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް ދޭށެވެ. އަދި ވާޖިބު ނޫން ޞަދަޤާތްވެސް ދޭށެވެ. (وَأَقْرِضُوا اللهَ قَرْضاً حَسَناً) އަދި ހެޔޮ ފަދަ ގޮތަކަށް الله އަށް ދަރަނި ދޭށެވެ. އެބަހީ ހެޔޮކަމުގައި ކަލޭމެންގެ މުދާ ހޭދަކުރާށެވެ. މިސާލަކަށް އެކިއެކި ހެޔޮކަންކަމުގައި އަދި (وَمَا تُقَدِّمُوا لِأَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ) އަދި ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ނަފްސުތަކަށްޓަކައި ހެޔޮކަމެއް ކުރިއަށް ފޮނުވައިފިނަމަ (تَجِدُوهُ عِنْدَ اللهِ هُوَ خَيْراً وَأَعْظَمَ أَجْراً)

ދަރުމަ އަދި އިތުރުގޮތެއްގައި ލިބިގެންވާނެ ގައި حَضْرَةُ ގެ الله އައިސް
ލިބިގެންދާނެއެވެ. ނަމަވެސް ތަޤްވާ އާއި ވެރިކަމުގެ އިސްތިޣްފާރަށް
ނަޞޭޙަތް ދެއްވަމުން ސޫރަތް ނިންމަވައެވެ. والله أعلم

سُوْرَةُ الْمُدَّثِّر

تَفْسِيْرُ عِلْم ފެށުނު ގޮތެވެ. رَسُولُ الله ، އަށް ފުރަތަމަ وَحِي ބާވައި ލެއްވުމަށްފަހު ވަގުތުކޮޅަކަށް وحي އައުން ހުއްޓިގެން ދިޔައެވެ. އެއަށްފަހު މަގުމަތީގައި ހިނގަވަމުން ދަނިކޮށް جِبْرِيلُ عليه السلام ފެނިވަޑައިގަތެވެ. رَسُولُ الله ، ބިރުގަނޑުވެވަޑައިގެން ގެއަށް ވަޑައިގެން ފޮތިން ނިވާކޮށްދިނުމަށް އެދިވަޑައިގެންނެވިއެވެ. ދެން خَدِيجَةُ ގެފާނުގެ އަރިހުގައި ވަޑައިގެން ހުރިހާ ކަމެއް ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން ނިވާކޮށްދިނުމުން މި ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ އާޔަތްތައް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން ވަޙީ ކެނޑުމެއްނެތި ބާވައިލެއްވިއެވެ.

① (يَاأَيُّهَا الْمُدَّثِّرُ) އޭ ފޮތިން ނިވާވެގެންވާ ކަލޭގެފާނެވެ.

② (قُمْ فَأَنذِرْ) ތެދުވެވަޑައިގެން مَكَّة ގެ އަހުލުވެރިންނަށް އިންޒާރުދެއްވާ عَذَابُ އާއިމެދު ބިރުވެރިކަން ދެއްވާށެވެ. އިންޒާރުކުރައްވާށެވެ.

③ (وَرَبَّكَ فَكَبِّرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ސުބްޙާނަހޫ އަދި ހެޔޮކަމާއި إِصْلاَحُ ކުރައްވާ ކަލޭގެފާނުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ كِبْرِيَاء ވަންތަކަމާއި عِزَّة ވަންތަކަމުން خَاصَّ ކުރައްވާށެވެ. އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކަކު ހަދައިގެން ވާ ކަލާނގެއަކު ނެތެވެ.

④ (وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ހެދުންތައް ނަޖިހުން طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ފާފައިން طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. މިއެވެ.

⑤ (وَالرُّجْزَ فَاهْجُرْ) އަދި ބުދުތަކާއި އަޅުކަމުގެ އެއްޗެހިން ދުރުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެފަދަ ކަމަކީ އެބައިމީހުން ނުރައްކާތެރިވާ عَذَابُ ލިބޭނެ ސަބަބެވެ.

⑥ (وَلاَ تَمْنُنْ تَسْتَكْثِرُ) އަދި ނިޢުމަތުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު އެއްކޮށް ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކާމިލުވެ ބޭކާރުކަމުގައި ދަޢުވާކުރެއްވުން އަދި ފުރިހަމަކަމުގައި ނުގޮސްނުވާށެވެ. އަދި ބަލައިނުލާށެވެ. އެހެނީ ؛ ކަލޭގެފާނު ހިނގަވާ ހުރިހާ ކަމެއް ދަސްވާށެވެ. وَجْهُ އާއި ހިމެނޭ الله ގެ އަޅުކަމުގައި ތަބާވާށެވެ. އަދި ހަދިޔާއަކާއި ދަސްވެގެން އެއްޗެއް ކަލޭގެފާނަށް ނުދެއްވާށެވެ.

⑦ (وَلِرَبِّكَ فَاصْبِرْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކަމާބެހޭގޮތުން ކެތްތެރިވާށެވެ. އެބަހީ ، ކަލޭގެފާނުގެ އަޅުކަމުގައި ބޭއަދަބު ކުރާ ބަހުރުވާތައް. ނުރައްކާތެރި އިޖާބަތަކާއި ކަލޭގެފާނަށް ކުރާ ބުނެދިނުމާއި އިހާނާތް ކުރާކަމެވެ. އެހެންވެ الله އަށްޓަކައި އަރާމުގެ މަސައްކަތް ކޮށްތެރިވެގެން ގެންގުޅެއްވާށެވެ.

⑧ (فَإِذَا نُقِرَ فِي النَّاقُورِ) އަދި ސޫރުގައި ފުމެލެވޭ ދުވަހުގެ — وَحِي ކަމަކަށްވާނެއެވެ. އެދުވަހަކީ ކާފަރުންނަށް އިންތިހާ ބޮޑުކަމާއި ދަތިކަމެވެ. އަދި އެއީ ލުއިކަމެއް ނޫނެވެ. އެދުވަހަކީ ޚާއްޞަކޮށް އަދި ހަމަހިގެން ވާ ދުވަހެކެވެ.

⑪ (ذَرْنِي وَمَنْ خَلَقْتُ وَحِيداً) އަދި މިމީހަކާ ހަވާލުކުރައްވާށެވެ. އަހަރެން އެކަނި ހެއްދެވި މީހާއެވެ. މިމީހަކީ އެކަނިވެރިޔަކަށް މަންމަގެ ބަނޑުން ނިކުތް މީހެކެވެ. އެއީ ދަރިފުޅެއްވެސް ނެތް މީހެކެވެ. މިއީ އަހަރެން ހެއްދެވި މީހާއެވެ.

ވަރަށް ބޮޑު ނިޢުމަތްތަކެއް ދެއްވި މީހެކެވެ. އެމީހާ ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅާއި ދެކޮޅުހެދިއެވެ. މިއީ ކާފަރުންގެ ތެރެއިން ބޮޑު މީހެކެވެ. މިއީ ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހަކީ الْوَلِيْدُ ابْنُ الْمُغِيْرَة އެވެ.

⑫ (وَجَعَلْتُ لَهُ مَالاً مَمْدُوداً) އަދި މިމީހަކަށް އަހަރެން ގިނަ މުދާ ދެއްވީމެވެ.

⑬ (وَبَنِينَ شُهُوداً) އަދި ކައިރީގައި حَاضِرُ ވާ ބޮޑެތި ދަރިން މިމީހަކަށް އަހަރެން ދެއްވީމެވެ. އެދަރިން މުދަލާއި ވިޔަފާރިއަށް ދަތުރުކުރުމަށް ބައްޕަ ދޫކޮށް ނުދެއެވެ. އެމީހުން ބައްޕަގެ ކައިރީގައި ހުންނަނީއެވެ.

⑭ (وَمَهَّدْتُ لَهُ تَمْهِيداً) قُرَيْش ންގެ ތެރޭގައި އަހަރެން ދަރަޖައާއި މަތިވެރިކަމާއި ވިޔަފާރިކުރުމާއި އަދި ރަށްވެހި ދެއްވީމެވެ.

⑯ (كَلاَّ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އިތުރުނުކުރާނަމެވެ. އެހެނީ މިމީހަކީ އަހަރެންގެ އާޔަތްތަކާއި ދެކޮޅުވެރިޔެކެވެ. (إِنَّهُ كَانَ لِآيَاتِنَا عَنِيداً) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ މިމީހާ ޙައްޤުގެ ބަސްތަކާއި ދެކޮޅުހަދާ ބޮޑާމީހެކެވެ. އެހެނީ ޙައްޤު ދަނެގެން ދެކޮޅުހަދައެވެ.

⑰ (سَأُرْهِقُهُ صَعُوداً) އަހަރެން ނުހަނު ބޮޑު ދަތި عَذَابُ އަކަށް މިމީހާ ގެންދާނަމެވެ. އަހަރެން ޖެހޭނެ ކަމުގައެވެ.

⑱ (إِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَ) ހަމަކަށަވަރުން النَّبِيُّ ، ގެ ބަސްފުޅާމެދު އޭނާ ފިކުރުކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ބޮޑުކަމެއް އެހުރިހާ ކަމެއްގައި އޭނާގެ ނަފްސުގައި މިއިން ޖަވާބެއް ދިނުމަށް ކުރިއެވެ. ދެން الله އޭނާއަށް ލަޢުނަތްކުރައްވައި އަދި ނަޙްސު ބޮޑުވިއެވެ.

⑲ (فَقُتِلَ) އޭނާއަށް لَعْنَة ލިބިއްޖެއެވެ. އަދި عَذَابُ ދެއްވިއެވެ.

㉑ (ثُمَّ نَظَرَ) ދެން އޭނާ ބަލައިލިއެވެ. އެބަހީ قُرْآنُ އާއި ދެކޮޅަށް دِفَاعُ ކުރާނެ އެއްޗެއް عَيْبُ ހޯދުމަށް ގޮތެއް ވިސްނައިލިއެވެ.

㉒ (ثُمَّ عَبَسَ) ދެން އޭނާ އޭނާގެ މޫނު ހަރުކޮށް ނަރަކަކުރިއެވެ. ޖެހިއްޖެއެވެ. އޭ قُرْآنُ އާއި ދެކޮޅަށް دِفَاعُ ކުރާނެ އެއްޗެއް عَيْبُ ހޯދުމަށް ގޮތެއް ނުފެނުމުންނެވެ. (وَبَسَرَ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ މޫނު ހަރުކޮށް ހިތާމަކުރިއެވެ.

㉔ (فَقَالَ إِنْ هَذَا إِلاَّ سِحْرٌ يُؤْثَرُ) ދެން ބުނެފިއެވެ. މި قُرْآنُ މިއީ އެހެންބަޔަކު سِحْرُ އުނގަންނައިގެން ނެރުނު އެއްޗެކެވެ. އެއީ محمَّدُ ގެފާނު އޭނާ ކުރީގެ ސިޙުރުވެރިންގެ އަތުން އުނގަންނަވައިގެން ސިޙުރުވެރިކަމަށް سِحْرُ އުނގަންނައިގެން ނެރުނު އެއްޗެކެވެ.

㉕ (إِنْ هَذَا إِلاَّ قَوْلُ الْبَشَرِ) އެއީ ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާގެ ބަހެއްކަމުގައި ބައިވެރިވެގެން ނުކުތް ބަހެކެވެ.

㉖ (سَأُصْلِيهِ سَقَرَ) ނަރަކައަށް މިމީހާ އަހަރެން ވައްދާނަމެވެ.

㉙ (لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِ) އެއީ ހަންގަނޑު އަނދާ ފޮނުވާ އެއްޗެކެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެން އެހެނިހެން ، ޖިސްމުތަކަށް ހަމަލާދޭ އަލިފާންގެ ލޮޅުމުން ކަލާނގެ ތަރައްގީ ކުރުމުގެ ގޮތުން تَغَيَّرُ ކުރާ އެއްޗެކެވެ.

㉚ (عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ) އެއަށް ބެލުމަށް ނަވާރަ މަލާއިކަތުން ތިބީ މުސީބާތަށް ދުޅަހެޔޮކޮށް ބަލަހައްޓާ ކުރުވެރިންނެވެ.

إِنَّهُۥ فَكَّرَ وَقَدَّرَ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ ﴿١٩﴾ ثُمَّ قُتِلَ كَيۡفَ قَدَّرَ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ أَدۡبَرَ وَٱسۡتَكۡبَرَ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا سِحۡرٌ يُؤۡثَرُ ﴿٢٤﴾ إِنۡ هَٰذَآ إِلَّا قَوۡلُ ٱلۡبَشَرِ ﴿٢٥﴾ سَأُصۡلِيهِ سَقَرَ ﴿٢٦﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا سَقَرُ ﴿٢٧﴾ لَا تُبۡقِي وَلَا تَذَرُ ﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِّلۡبَشَرِ ﴿٢٩﴾ عَلَيۡهَا تِسۡعَةَ عَشَرَ ﴿٣٠﴾ وَمَا جَعَلۡنَآ أَصۡحَٰبَ ٱلنَّارِ إِلَّا مَلَٰٓئِكَةً وَمَا جَعَلۡنَا عِدَّتَهُمۡ إِلَّا فِتۡنَةً لِّلَّذِينَ كَفَرُواْ لِيَسۡتَيۡقِنَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ وَيَزۡدَادَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِيمَٰنًا وَلَا يَرۡتَابَ ٱلَّذِينَ أُوتُواْ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡمُؤۡمِنُونَ وَلِيَقُولَ ٱلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِم مَّرَضٌ وَٱلۡكَٰفِرُونَ مَاذَآ أَرَادَ ٱللَّهُ بِهَٰذَا مَثَلًا كَذَٰلِكَ يُضِلُّ ٱللَّهُ مَن يَشَآءُ وَيَهۡدِي مَن يَشَآءُ وَمَا يَعۡلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلَّا هُوَ وَمَا هِيَ إِلَّا ذِكۡرَىٰ لِلۡبَشَرِ ﴿٣١﴾ كَلَّا وَٱلۡقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَٱلَّيۡلِ إِذۡ أَدۡبَرَ ﴿٣٣﴾ وَٱلصُّبۡحِ إِذَآ أَسۡفَرَ ﴿٣٤﴾ إِنَّهَا لَإِحۡدَى ٱلۡكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِّلۡبَشَرِ ﴿٣٦﴾ لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن يَتَقَدَّمَ أَوۡ يَتَأَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ إِلَّآ أَصۡحَٰبَ ٱلۡيَمِينِ ﴿٣٩﴾ فِي جَنَّٰتٖ يَتَسَآءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ ٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿٤١﴾ مَا سَلَكَكُمۡ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُواْ لَمۡ نَكُ مِنَ ٱلۡمُصَلِّينَ ﴿٤٣﴾ وَلَمۡ نَكُ نُطۡعِمُ ٱلۡمِسۡكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ ٱلۡخَآئِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوۡمِ ٱلدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتَّىٰٓ أَتَىٰنَا ٱلۡيَقِينُ ﴿٤٧﴾

ނުވެއެވެ. އިންސާނާ ވެސް އޭގެ ގަދަކަމުން ބަލިކަށިވެ ހުންނާނެއެވެ.

(31) الله سُبحانه وتعالى ގެ ބަސްފުޅު (عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَ) ބާވައިލެއްވުމުން أَبُوجَهْل ބުނެއެވެ. مُحَمَّدُ ގެ ނަމަވެސް އެހީތެރިން ވަނީ ހަމައެކަނި ނަވާރަ މީހުންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކޮންމެ ދިހަ މީހަކަށް އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު ހިފަހައްޓައި ނުލެވޭނެތޯ؟ ދެން މިކަމާއި ގުޅިގެން ނާޒިލުވިއެވެ. (وَمَا جَعَلْنَا أَصْحَابَ النَّارِ إِلاَّ مَلاَئِكَةً) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. މާނައަކީ ނަރަކައިގެ ބަލަހައްޓާ މީހުން މަލާއިކަތުން ކަމުގައި ލެއްވީމެވެ. އެއީ އިންސާނުންނާއި އަޅާކިޔޭ ވަރުގެ ބާރެއް ނެތް ބައެއް ނޫނެވެ. ހަމަ އެއީ ވެސް ގަދަވަންތަ ބާރުވެރި ބައެކެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުން ބާރުވެރިކަމުގައި ވިޔަސް އެއީ ވެސް ހަމަ ބާރުލެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އެއީ ހަމަ حَقُّ ތަޢާލާ الله ގެ ހެއްދެވި އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުކުރާ مَخْلُوقُ ންނެވެ. (وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ إِلاَّ فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا) އަދި ކާފަރުންނަށް ފިތުނައަކަށް ނޫނީ ނަރަކައިގެ ބަލަހައްޓާ މީހުންގެ عَدَدُ ނަވާރަ ކަމުގައި ނުލައްވަމެވެ. މާނައަކީ ބަލަހައްޓާ މީހުންގެ عَدَدُ ނަވާރަ ކަމަށް ބުނުއްވީ ކާފަރުން ފިތުނައިގައި ޖެހުމަށެވެ. އެއީ އެމީހުން ތަދުވާ عَذَابُ ގެ މައްޗަށް މަލާމާތްކޮށް ބުނުމަށެވެ. އަދި އަހުލުކިތާބީންނަށް الله ގެ ކަލާމު ޔަޤީންވުމަށެވެ. (لِيَسْتَيْقِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ) އަދި ފޮތް ދެއްވިބައިމީހުން ޔަޤީންވުމަށްޓަކައެވެ. މާނައަކީ ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى ންގެ ފޮތްތަކުގައިވެސް ބަޔާންވެގެންވާ ގޮތަށް قُرْآنُ ގައި މިގޮތަށް އައުމުން އެމީހުން ހިތްހަމަޖެހުމަށްޓަކައެވެ. ހަމަގައިމުވެސް ކުރިން ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގައިވެސް އެމަލާއިކަތުންގެ عَدَدُ ނަވާރަ ކަމުގައި ބަޔާންވެއެވެ. (وَيَزْدَادَ الَّذِينَ آمَنُوا إِيمَاناً) އަދި މުއުމިނުންގެ އީމާންކަން އިތުރުވާނެއެވެ. އަދި ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިން މުސްލިމުންނާއި އެއްބަސްވާނެއެވެ. (وَلِيَقُولَ الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ) އަދި ހިތްތަކުގައި ބަލިވެރިކަން ހުރިބައިމީހުން ބުނުމަށެވެ. މާނައަކީ مُنَافِقُ ންނާއި ޝައްކުވެރިން ބުނުމަށްޓަކައެވެ. (وَالْكَافِرُونَ) އަދި ކާފަރުންނާއި (މައްކާގެ އަހުލުވެރިންނާއި އަދި އަހުލުކިތާބީންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން) (مَاذَا أَرَادَ اللهُ بِهَذَا مَثَلاً) މިމިސާލުން الله އެދިވަޑައިގަންނަވަނީ ކޮންއެއްޗެއް ބާވައެވެ. (وَمَا يَعْلَمُ جُنُودَ رَبِّكَ إِلاَّ هُوَ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ލަޝްކަރުތައް خَبَرُ ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ އެވެ. މާނައަކީ ނަރަކައިގެ ބަލަހައްޓާ މީހުން ހަމައެކަނި ނަވާރަ ބަޔަކަށް ނުވާނެއެވެ. ބަލަހައްޓާ މީހުންގެ ތެރެއިން ކޮންމެ މީހަކާއިވެސް އެތައް ލަޝްކަރުތަކެއް ވެއެވެ. އެ عَدَدُ الله ނޫން އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ނުދަނެއެވެ. (وَمَا هِيَ إِلاَّ ذِكْرَى لِلْبَشَرِ) [އަދި އެއީ އިންސާނުންނަށް ހަނދާންކޮށްދިނުމެއް ނޫނީ ނޫނެވެ.] މާނައަކީ: ނަރަކައާއި ބެހޭ ގޮތުން އަދި އޭގެ ބަލަހައްޓާ މީހުންގެ عَدَدُ އާއި ބެހޭގޮތުން ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންކަމަކީ ހަމައެކަނި عَالَمُ ތަކުގެ ހަނދާންކޮށްދިނުމާއި وَعْظُ نَصِيحَةُ އެވެ. އަދި އެއީ اللهُ ގެ ބާރުފުޅާއި ބޮޑުކަމާ ދެނެގަތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ޖަހަންނަމަށް ބިރުވެރިވެ ތައުބާވެ އަނބުރާ ރުޖޫޢަވުމަށްޓަކައެވެ.

(32) (كَلاَّ وَالْقَمَرِ) އެހެން ނޫނެވެ. ހަނދާއި ގަސަމްކުރައްވައި ހުވާކުރައްވަނީ ހަނދު ގަސަމްކުރައްވައި ދިއްލައި وَحِي ބާވައިލައްވައެވެ.

(33) (وَاللَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ) ރޭގަނޑު ފަހަތަށް ޖެހިގެން ދާއިރު ރޭގަނޑު ގަސަމްކުރައްވައި وَحِي ބާވައިލައްވައެވެ.

(34) (وَالصُّبْحِ إِذَا أَسْفَرَ) ފަތިސް ވުމާއި އަލިވެގެން އަންނައިރު ފަތިސް ގަސަމްކުރައްވައި وَحِي ބާވައިލައްވައެވެ.

(35) (إِنَّهَا لإِحْدَى الْكُبَرِ) ހަމަކަށަވަރުން އެއީ، މާނައަކީ ނަރަކައަކީ ބޮޑެތި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ކަމެކެވެ. ނުވަތަ محَمَّدُ ގެ ނަބީކަން އަދި ދީނަކީ ބޮޑެތި ކަންކަމުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ކަމެކެވެ.

(37) (لِمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَتَقَدَّمَ) ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން އެދޭ މީހަކަށް ކުރިއަށް ދިއުމަށެވެ. (أَوْ يَتَأَخَّرَ) ނުވަތަ ފަހަތަށް ޖެހުމަށެވެ.

(38) (كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ) ކޮންމެ ނަފްސެއްވެސް ހޯދި ކަމެއްގެ ސަބަބުން ގިރުވި ހިފައިފައިވާނެއެވެ. އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން عَذَابُ ގައި ބަންދުވާނެއެވެ.

(39) (إِلاَّ أَصْحَابَ الْيَمِينِ) ކަނާތްފަރާތުގެ އަހުލުވެރިން ފިޔަވައެވެ. އެއީ މުއުމިނުންނެވެ. އެމީހުން ހޯދިކަމުގައި ބަންދުނުވާނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތައް ދޫކޮށްލެވިފައިވާ މީހުންނެވެ.

(42) (مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ) އެމީހުން ބުނާނެއެވެ (ނަރަކައަށް ވަދެއްޖެ މީހުންނާ ބަސްކުރަމުން) ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކައަށް ވެއްދީ ކޮން ކަމެއްތޯއެވެ؟

(45) (وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ الْخَائِضِينَ) [އަދި ވަދެތިބި މީހުންނާއެކު ވަދެތިބީމުއެވެ.] މާނައަކީ بَاطِلُ ގެ ބަސްތަކުގައި ވަދެތިބި މީހުންނާ އެކު بَاطِلُ ގައި ވަދެތިބީމުއެވެ. އެބަހީ ކާފަރުންނާ އެކު ދީނަށް ފުރައްސާރަކުރަމުން ތިބީމުއެވެ.

(47) (حَتَّى أَتَانَا الْيَقِينُ) [illegible]

(49) (فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ) [illegible] نَصِيحَةُ [illegible] وَعْظُ [illegible] قُرْآنُ [illegible]

(50) (كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ) [illegible] حِمَارُ [illegible]

(51) (فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ) [illegible]

(52) (بَلْ يُرِيدُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ أَنْ يُؤْتَى صُحُفاً مُنَشَّرَةً) [illegible] مُفَسِّرُ [illegible] قُرَيْشُ [illegible] مُحَمَّدُ [illegible] الله [illegible] حَضْرَة [illegible] الله [illegible]

(56) (وَمَا يَذْكُرُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ الله) [illegible] الله [illegible] وَعْظُ نَصِيحَة [illegible] (هُوَ أَهْلُ التَّقْوَى) [illegible] (وَأَهْلُ الْمَغْفِرَةِ) [illegible] حَقُّ [illegible] حَقُّ [illegible]

سُورَةُ الْقِيَامَةِ

(1) (لاَ أُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيَامَةِ) قِيَامَة [illegible] وَحِي [illegible] قِيَامَة [illegible] وَحِي [illegible] الله [illegible] وَحِي [illegible]

(2) (وَلاَ أُقْسِمُ بِالنَّفْسِ اللَّوَّامَةِ) [illegible] [[illegible] النَّفْسِ اللَّوَّامَةِ [illegible] وَحِي [illegible]] [illegible] مُقَاتِلُ [illegible] آخِرَة [illegible] الله [illegible] [[illegible] الله تَعَالَى [illegible]

(3) (أَيَحْسَبُ الإِنْسَانُ أَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ) [illegible] بَاطِلُ [illegible]

(4) (بَلَى قَادِرِينَ) [illegible]

فَمَا تَنفَعُهُمْ شَفَٰعَةُ ٱلشَّٰفِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ ٱلتَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ حُمُرٌ مُّسْتَنفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِن قَسْوَرَةٍۭ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ كُلُّ ٱمْرِئٍ مِّنْهُمْ أَن يُؤْتَىٰ صُحُفًا مُّنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا يَخَافُونَ ٱلْءَاخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّآ إِنَّهُۥ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ ۚ هُوَ أَهْلُ ٱلتَّقْوَىٰ وَأَهْلُ ٱلْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

سُورَةُ القِيَامَةِ

ترتيبها ٧٥ — آياتها ٤٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقْسِمُ بِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿١﴾ وَلَآ أُقْسِمُ بِٱلنَّفْسِ ٱللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجْمَعَ عِظَامَهُۥ ﴿٣﴾ بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّىَ بَنَانَهُۥ ﴿٤﴾ بَلْ يُرِيدُ ٱلْإِنسَٰنُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُۥ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ أَيَّانَ يَوْمُ ٱلْقِيَٰمَةِ ﴿٦﴾ فَإِذَا بَرِقَ ٱلْبَصَرُ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ ٱلْقَمَرُ ﴿٨﴾ وَجُمِعَ ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ ﴿٩﴾ يَقُولُ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ ٱلْمَفَرُّ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَ ﴿١١﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمُسْتَقَرُّ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا۟ ٱلْإِنسَٰنُ يَوْمَئِذٍۭ بِمَا قَدَّمَ وَأَخَّرَ ﴿١٣﴾ بَلِ ٱلْإِنسَٰنُ عَلَىٰ نَفْسِهِۦ بَصِيرَةٌ ﴿١٤﴾ وَلَوْ أَلْقَىٰ مَعَاذِيرَهُۥ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِهِۦ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِۦٓ ﴿١٦﴾ إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُۥ وَقُرْءَانَهُۥ ﴿١٧﴾ فَإِذَا قَرَأْنَٰهُ فَٱتَّبِعْ قُرْءَانَهُۥ ﴿١٨﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۥ ﴿١٩﴾

[illegible] (عَلَى أَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ) [illegible] نِعْمَة [illegible]

(5) (بَلْ يُرِيدُ الإِنْسَانُ لِيَفْجُرَ أَمَامَهُ) [illegible]؟ [illegible]

(6) (يَسْأَلُ أَيَّانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ) [illegible] قِيَامَة [illegible]؟ [illegible] قِيَامَة [illegible]

(7) (فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ) [illegible] قِيَامَة [illegible]

ކަންބޮޑުވެ حَيْرَان ވެއްޖެއިރު

⑧ (وَخَسَفَ الْقَمَرُ) އަދި ހަނދު ކަޅުވެގެން އޭގެ އަލިކަން މުޅިން ފޮހެވިއްޖެއިރު

⑨ (وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُ) އަދި އިރާއި ހަނދު ޖަމާވެ އެއްކުރެވި އަލިކަން މުޅިންގޮސް އަދިރިވެ ދެން އިރާއި ހަނދުގެ ދިއްލުން ނިވިއްޖެއިރު

⑩ (يَقُولُ الإِنسَانُ يَوْمَئِذٍ أَيْنَ الْمَفَرُّ) އިންސާނާ އެދުވަހުން ބުނާނެއެވެ. (الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ން ނިކުމެ އަދި އެކަލާނގެ ހިސާބުބެއްލުމާއި އެކަލާނގެ عَذَابُ ން) ފިލައިގެން ދުވެވޭނީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟

⑪ (كَلاَّ لاَ وَزَرَ) އެއްގޮތަކުންވެސް އެހެން ނުވާނެއެވެ. الله އަށް ފިލައިގެން ގޮސް ސަލާމަތްވުމަށް ވަނުން ކާފަރުން ފިލާ ވަޅުދޮރެއް އެހެންވެސް ތަނެއް އެދުވަހަކު ނުވާނެއެވެ.

⑫ (إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمُسْتَقَرُّ) قَرَارُ ވެވިގެން ހުންނާނީ ހަމަ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ.

⑭ (بَلِ الإِنسَانُ عَلَى نَفْسِهِ بَصِيرَةٌ) އަދި ކިޔައިދޭނަމެވެ. އިންސާނާ އޭނާގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ހެކިވެރިޔާއެވެ. (އޭނާގެ އަމަލުތަކުގެ ކަންތައްތަކުގެ حَقِيْقَةُ ހެކިވެރިޔާ އޭނާ އަމިއްލައެވެ. އަދި އޭނާގެ ހަށިގަނޑުގެ ގުނަވަންތަކާއި ސިއްރުތަކާއި އަދި ނަފްސުގެ ރޫހު އެނގޭނެއެވެ. އަދި ބަލާނަމަ: އިންސާނާގެ ގުނަވަންތަކުން އޭނާގެ އަމަލުތަކަށް ހެކިދޭނެއެވެ. ދެއެވެ.

⑮ (وَلَوْ أَلْقَى مَعَاذِيرَهُ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ނަފްސުގެ ދިފާޢުގައި عُذْرُ ދައްކާ ޖަދަލުކުރި ނަމަވެސް އޭނާއަށް އޭނާ ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ. އެއްޗެއް އޭނާގެ عُذْرُ ގަބޫލެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

⑯ (لاَ تُحَرِّكْ بِهِ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِهِ) رَسُولُ الله ، ގެއަރިހަށް جِبْرِيْلُ عليه السلام وَحِي އުފުލައިގެން ނާޒިލުވެވަޑައިގަންނަވާއިރު رَسُولُ الله ، އެވަހީ ދަސްކުރައްވަން އަވަސްވެވަޑައިގަންނަވައި ދުލުން ތަކުރާރުކުރައްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އެހިނދު ދެއްވި ނަސޭހަތެކެވެ. އެކަމުގައި ގެންގުޅުއްވުމަށް ދެއްވި އިރުޝާދެކެވެ. އެބަހީ: އޭ رَسُولُ الله އެވެ. އެ قُرْآن ގެ ލަފުޒުތައް ހިތުދަސްކުރުމަށް އަވަސްވެވަޑައިގަތުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ދުލުގެ ތެރެއިން ތަކުރާރުކޮށް ނުލައްވާށެވެ. ދެއެވެ.

⑰ (إِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ) އެކަމާ ބެހޭ ޒިންމާވަނީ ކަލޭގެފާނުގެ ހިތުގައި قُرْآن ޖަމާކޮށްދިނުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތު ވާނީ އަހަރެމެންގެ މައްޗަށެވެ. (وَقُرْآنَهُ) އަދި ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ ދުލުން އެ قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމުގެ މަސްއޫލިއްޔަތުވެސް ވަނީ އަހަރެމެންގެ މައްޗަށެވެ.

⑱ (فَإِذَا قَرَأْنَاهُ) ފަހެ އަހަރެމެން قُرْآن جِبْرِيْلُ عليه السلام ގެ ނިސްބަތުން ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަވައިދެއްވާ ނިމުނުހިނދު (فَاتَّبِعْ قُرْآنَهُ) ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާލައްވާށެވެ. އަދި ހަމައެގޮތަށް ތަކުރާރުކުރައްވާށެވެ.

⑲ (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُ) ދެން قُرْآنَهُ ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީވެސް އަހަރެމެންގެ މަސްއޫލިއްޔަތެކެވެ. އެބަހީ އޭގެ މާނަތައް އަދި حَلاَلُ އާއި حَرَامُ އާއި ދެނެގަތުމާ އަދި އޭގެ ޙުކުމްތައް ބަޔާންކޮށްދިނުމަކީ އަހަރެމެންގެ މަސްއޫލިއްޔަތެވެ. ދެން ފަހުން جِبْرِيْلُ عليه السلام ވަޑައިގަތުމުން ކިޔަވައިދެއްވަމުން رَسُولُ الله ، ރަނގަޅަށް ކަންތެރިވެ އަޑުއަހަން އިންނަވައިދެއްވިއެވެ. ދެން جِبْرِيْلُ عليه السلام ނިކުމެވަޑައިގަތުމުން ވަޑައިގެން الله وَعْدُ ކުރެއްވި ފަދައިން ކިޔަވައިދެއްވައެވެ.

㉒ (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ) އެދުވަހުން އެއްބައިމީހުންގެ މޫނު އަލިވެ ފުރިހަމަވެގެންވާނެއެވެ.

㉓ (إِلَى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ) އެމީހުންގެ رَبُّ އަށް ބަލަބަލާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން صَالِحُ މުއުމިނުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެ ތިބޭނެ ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު قِيَامَة ދުވަހުން އެމީހުންގެ رَبُّ އަށް އަތުވެރިވާނެ ބަލައިލެއްވުން صَحَّ حَدِيْثُ ން مُتَوَاتِرُ ގޮތުގައި ވާރިދުވެ އައިސްފައިވެއެވެ.

㉔ (وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ) އަދި އެދުވަހުން ބައެއް މީހުންގެ މޫނު ހިތާމައިން ކަޅުވެގެންވާނެއެވެ.

㉕ (تَظُنُّ أَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ) ބޮޑުވެގެންވާ مُصِيْبَة އެމީހުންނަށް ލިބޭނެކަމަށް އެމީހުން ބަލަނީއެވެ. އެމީހުންގެ ބުރަކަށި ފުނޑާލާނެކަމަށް ހީކުރާނެއެވެ.

㉖ (كَلاَّ إِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِي) އެއްގޮތަކުންވެސް އެހެން ނުވާނެއެވެ. އޭނާގެ ރޫޙު ކަރުގެ ކަށިތަކަށް އަރައިފިއިރު އަދި މަރުވުމާ ކައިރިވެއްޖެއިރު

㉗ (وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ) އަދި ބުނެވޭނެއެވެ. ފަރުވާއެއް ކުރާނީ ކާކުތޯއެވެ. އެހިނދު އެތާ حَاضِرُ ވެ ތިބޭމީހުން ކިޔާނެއެވެ. އޭނާއަށް ފަރުވާކުރާނެ ފަރުވާވެރިއަކު ކޮބާތޯއެވެ. އެހެނީ ޖަހާއިރަށް ދިއްކާލުމުން ކަނޑައެޅިފައިވާ الله ގެ قَضَاء قَدَرُ އާއި ދިމާކޮށް އޭނާ ސަލާމަތްކުރުމަށް ކުޅަދާނަވާނެ މީހަކު ނުވާނެއެވެ.

㉘ (وَظَنَّ أَنَّهُ الْفِرَاقُ) އަދި އޭނާ އޭނާގެ ދުނިޔެއިން ވަކިވުމުގެ ވަގުތު އައިސްފިކަން އޭނާ ޔަގީންވެއްޖެއެވެ.

㉙ (وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ) އަދި އޭނާގެ ކަކުލާއި ކަކުލު އެއްކޮށް ވަޅުލެވިފައިވާނެއެވެ. އަދި އޭނާގެ ފައިތިލަ ދެއް ހުރުވެއެވެ. އަދި ފައިތިލަތަކުގެ ތެރޭގައި އޭނާއަށް ސަކަރާތު އަރައިގަންނަ ވަގުތެވެ. އަދި މަރުގެ ހިތްދަތިކަން އޭނާ ވެރިވެ ހުރެ ބޮޑުވާނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ހަޔާތުގެ އަޅުގަނޑު އޭނާގެ ފުރާނަ ނުކުމެގެން ހުރެ ބޮޑުވާނެއެވެ.

㉚ (إِلَى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ) އަދި ފުރާނަ ނެގުމުގެ ހަމަ އެދުވަހުން ގެންދެވޭނީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ.

㉛ (فَلاَ صَدَّقَ وَلاَ صَلَّى) ފަހެ އޭނާ ތަސްދީޤުކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އަދި قُرْآن ވެސް ތެދެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ رَبُّ އަށް ނަމާދެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި އޭނާ އޭނާގެ ހެޔޮކަމެއް عَمَلُ ނުކުރެއެވެ.

㉜ (وَلَكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى) އަދި ކިޔައިދޭށެވެ؟ އޭނާ رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އަންގަވާ ތަބާނުވެ ދޮގުކުރިއެވެ. އަދި އޭނާ ކަށަވަރުކަމާއި ވާހަކައިން ފުރަގަސްދިނީއެވެ.

㉝ (ثُمَّ ذَهَبَ إِلَى أَهْلِهِ يَتَمَطَّى) ދެން އޭނާ އޭނާގެ އާއިލާގެ މީހުންގެ ގާތަށް ދިޔައީ ބޮޑާވެ فَخْرُ ވެރިވެގެންނެވެ. ނުވަތަ حَقُّ އަށް

ގޮވައިލުމެވެ ފިރިހެނުން ބަރަހަލާވެ ކަންތައްތަކުގައި ބޮޑާވުމެވެ.

34 (أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى) ކަލޭއަށް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. ދެން ކަލޭއަށް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ.

35 (ثُمَّ أَوْلَى لَكَ فَأَوْلَى) ދެންވެސް ކަލޭއަށް ހަލާކު ހުއްޓެވެ. ކަލޭއަށް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ.

36 (أَيَحْسَبُ الإِنسَانُ أَنْ يُتْرَكَ سُدًى) އިންސާނާ ހީކުރަނީ ބޭކާރުކޮށް ހަމަ ދޫކޮށްލެވޭނޭ ކަމަށް ހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ އިންސާނާ އަށް އަމުރުކުރެވި ނަހީކުރެވި ހިސާބު ބެލުމެއް ނުވާނޭ ކަމަށް ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ހެޔޮ ކަމަށް ދެއްވާ ބަދަލާއި ނުބައި ކަމަށް ދެއްވާ عَقُوبَة ނުލިބޭނޭ ކަމަށް ހީކުރަނީ ހެއްޔެވެ؟

37 (أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنَى) އޭނާ ވަނީ ރަޙިމްގެ ތެރެއަށް ލެވޭ ނުޠްފާއެއްގެ ގޮތުގައި ނޫންހެއްޔެވެ؟

40 (أَلَيْسَ ذَلِكَ) އެކަލާނގެ ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެބަހީ މި مَخْلُوق ހެއްދެވި ކަލާނގެ (بِقَادِرٍ عَلَى أَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتَى) ހަމަ މަރުވެފައިވާ މީހުން ދިރުއްވުމުގެ މައްޗަށް ޤާދިރުވާ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަ مَحْشَر ދުވަހުގައި (ކަލާނގެ ޤާދިރުވާ ކަލާނގެ ނޫންހެއްޔެވެ؟) ކަލާނގެ ޤާދިރުވެވޮޑިގެންވެއެވެ.) މިއާޔަތް ކިޔަވާ މީހާ ބުނާނީ ހަމަ ޤާދިރުވެވޮޑިގެންވެއެވެ. ބުނާށެވެ.

سُورَةُ الإِنْسَان

1 (هَلْ أَتَى عَلَى الإِنسَانِ) ހަމަކަށަވަރުން މިއިންސާނާއަށް އައިސްފައިވެއެވެ. ބައެއް آدَمُ عليه السلام ގެ شَخْصِيَّةُ ގަވާއިދުން އައިސްފައި ވެއެވެ. (حِينٌ مِنَ الدَّهْرِ) ޒަމާނުގެ ތެރެއިން މުއްދަތެއް (އަހަރުގެ ފަސް މުއްދަތުގެ ތެރެއިން ސާޅީސް އަހަރުވަންދެން ވީއެވެ. ހިނގައިގެން ހިނގާ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ވެސް ފުރަތަމަ ތިރީގަނޑުގެ ފަރާތުން ވީ ކަމެވެ. ތިމާ ހަދައިގަތުމަށް ހަދާފައިވާ ބައިތަކުގެ ތެރެއިންނެވެ. އެއީ – تُرَابُ – طِيْنٌ – حَمَأٌ – صَلْصَالُ – މިގޮތަށް ހަދާފައެވެ. (لَمْ يَكُنْ شَيْئاً مَذْكُوراً) ޒިކުރުކުރެވޭ އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. އެއީ آدَمُ عليه السلام ގެ ހައްދެވުމަށް ކުރިއެވެ. خَلْقُ ކުރެއްވުމުން خَلْقُ ކުރެއްވި ގޮތުގައި ހުއްޓެވެ ކަމަށް ނިންމަވާފައެވެ.

2 (أَمْشَاج) މަޚްލޫޤު އެއްކޮށްފައިވާ، އެއީ ފިރިހެނުންގެ نُطْفَة އާއި އަންހެނުންގެ نُطْفَة ގައި އެކުގައި މަޚްލޫޤު ވެގެންވާ ގޮތެވެ. އެއީ ބަލިކަށީ ބައްޕައިގެ ބޭނުމެވެ. އަދި ބައިބައި ވާ ވައްތަރު ގޮތެވެ. طَبِيْعَة ތަފާތު ކަމެއްވެ. (نَبْتَلِيه) އެބަހީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އިންސާނާ ހުށަހަޅާފައި ވާގޮތާއި ހުރި ގޮތެވެ. (فَجَعَلْنَاهُ سَمِيعاً بَصِيراً) މިގޮތުން ބަލާއިރު އާދެވޭ ތަކެތި ކަމުގައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެ އިންސާނާ އަޑުއަހާ އަދި ފެނުންތެރިޔަކަށް ލެއްވީމެވެ. އެބަހީ ބަލާއިރު إِمْتِحَانُ ކުރެއްވުމަށް ބަޔަކު ދިނުމުގެ ގޮތުން حِسُّ މެދުވެރިކޮށް އެނގުމަށް ހެއްދެވީއެވެ.

3 (إِنَّا هَدَيْنَاهُ السَّبِيلَ إِمَّا شَاكِراً وَإِمَّا كَفُوراً) [ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް މަގުދައްކަވައިފީމެވެ. އެއީ ޝުކުރުވެރިއަކަށް ނުވަތަ ކާފިރަކަށެވެ. ކަލާނގެ ދަރިކަލުން ދެއްކެވި މަގެވެ. ޝުކުރުވެރިއަކަށް ވާ ފަދައިން ނުވަތަ ކާފިރަކަށް ވާ ފަދައިންނެވެ.] އެބަހީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ޙައްޤުމަގު ބަޔާންކޮށްދެއްވީމެވެ. އޭނާ އޭނާގެ ބޭނުމުގައި ދެމަގުން ބޭނުމެއް ޚިޔާރުކުރުމަށް އޭނާގެ އިޚްތިޔާރު ދެއްވީމެވެ. އެއީ އޭނާއަށް ކުރަން ޖެހޭ ގޮތެވެ.

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ ٱلْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ ٱلْـَٔاخِرَةَ ﴿٢١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾
إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍۭ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ أَن يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ ﴿٢٥﴾
كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِىَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ ۜ رَاقٍ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَٱلْتَفَّتِ
ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ ٱلْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ
﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ إِلَىٰٓ أَهْلِهِۦ يَتَمَطَّىٰٓ ﴿٣٣﴾ أَوْلَىٰ لَكَ
فَأَوْلَىٰ ﴿٣٤﴾ ثُمَّ أَوْلَىٰ لَكَ فَأَوْلَىٰٓ ﴿٣٥﴾ أَيَحْسَبُ ٱلْإِنسَٰنُ أَن يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾
أَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِّن مَّنِىٍّ يُمْنَىٰ ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً فَخَلَقَ فَسَوَّىٰ ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ
ٱلزَّوْجَيْنِ ٱلذَّكَرَ وَٱلْأُنثَىٰٓ ﴿٣٩﴾ أَلَيْسَ ذَٰلِكَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يُحْـِۧىَ ٱلْمَوْتَىٰ ﴿٤٠﴾

سُورَةُ الإِنسَانِ

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰ عَلَى ٱلْإِنسَٰنِ حِينٌ مِّنَ ٱلدَّهْرِ لَمْ يَكُن شَيْـًٔا مَّذْكُورًا ﴿١﴾
إِنَّا خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ مِن نُّطْفَةٍ أَمْشَاجٍ نَّبْتَلِيهِ فَجَعَلْنَٰهُ سَمِيعًۢا
بَصِيرًا ﴿٢﴾ إِنَّا هَدَيْنَٰهُ ٱلسَّبِيلَ إِمَّا شَاكِرًا وَإِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾
إِنَّآ أَعْتَدْنَا لِلْكَٰفِرِينَ سَلَٰسِلَا۟ وَأَغْلَٰلًا وَسَعِيرًا ﴿٤﴾ إِنَّ
ٱلْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾

ފިރިހެނުން ބައްޕައިން ވިސްނުމުން އެނގޭ ކަމަކީ ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުގެ ގޮތްތައް ބަޔާންކޮށްދެއްވުމެވެ.

4 (إِنَّا أَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ سَلاَسِلاً وَأَغْلاَلاً وَسَعِيراً) [ހަމަކަށަވަރުން ކާފިރުންނަށްޓަކައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަންގަލިތަކާއި ކަސްބިޑިތަކާއި އަދި އަނދަނދޭރުވާ އަލިފާން ތައްޔާރުކުރީމެވެ.] ކަސްބިޑިއަކީ އަތާއި ކަރު ގުޅުވައިގެން އަޅުވާ ބޮޑު ދަގަނޑު ކަސްބިޑިއެވެ.

5 (كَانَ مِزَاجُهَا كَافُوراً) [އޭގެ އެއްކޮށްލެވިފައިވާ ކާފޫރެވެ.] އެބަހީ އެތަކެތީގެ ރަހަ ވަސް މީރުކޮށްދިނުމަށް އޭގައި ކާފޫރު މިސްކު އެކުލެވިގެންވެއެވެ.

6 (عَيْنا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ الله) އެއީ الله ގެ އަޅުތަކުން އެއިން ބޮއެވެ. އަދި ބޮނެވެ. އެއީ ކާފޫރު އާއި ފެނެވެ. އެތަކެތި އެދޭ ގޮތަކަށް (يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيراً) ހަރަކާތްތެރިވުން އެތަކެތި ފަސޭހަކަމާއެކު އެކުއްލިގެން ބޮޑުކުރެވެއެވެ.

7 (يُوفُونَ بِالنَّذْرِ) އެމީހުންނަކީ ނަދުރު ފުއްދަވާ މީހުންނެވެ. ދުނިޔޭގައި ބާއްވާ ނަދުރު ފުއްދާ ހެޔޮކަމުގައި ހަރުދަނާވާ މީހުންނެވެ. އެއީ އިންސާނާ الله އަށް ޓަކައި އޭނާގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް ލާޒިމްކުރާ ނަދުރެވެ. ޤުރުބާނީ ގޮތުން قُرْبَان ކުރުމަށް ނިންމާ ކަމެވެ. އެއީ އިސްލާމީ شَرِيْعَةُ ގެ ދަށުން ހުއްދަ ކަމެއް ނަމަ ފުއްދުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. (وَيَخَافُون يَوْماً كَانَ شَرُّهُ مُسْتَطِيراً) [އަދި އެދުވަހުގެ ނުބައިކަން ފެތުރި ހިނގާނެ ދުވަހަކަށް އެމީހުން ބިރުގަނެއެވެ.] އެދުވަހަކީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ފެތުރިގެން ދާނެއެވެ. އޭގެ ނުބައި ހިތި ފުރިހަމައެވެ. އެދުވަހުގެ ނުބައި ހާދަ ދުވަހެވެ.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ ٱللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِٱلنَّذْرِ وَيَخَافُونَ
يَوْمًا كَانَ شَرُّهُۥ مُسْتَطِيرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ ٱلطَّعَامَ عَلَىٰ حُبِّهِۦ مِسْكِينًا
وَيَتِيمًا وَأَسِيرًا ﴿٨﴾ إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ ٱللَّهِ لَا نُرِيدُ مِنكُمْ جَزَآءً وَلَا شُكُورًا
﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِن رَّبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقَىٰهُمُ ٱللَّهُ شَرَّ ذَٰلِكَ
ٱلْيَوْمِ وَلَقَّىٰهُمْ نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزَىٰهُم بِمَا صَبَرُوا۟ جَنَّةً وَحَرِيرًا
﴿١٢﴾ مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ ۖ لَا يَرَوْنَ فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾
وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَـٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِـَٔانِيَةٍ
مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا۠ ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَا۟ مِن فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾
وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا
﴿١٨﴾ ۞ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَٰنٌ مُّخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَّنثُورًا
﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَـٰلِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ ۖ وَحُلُّوٓا۟ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ وَسَقَىٰهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا
طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هَـٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَآءً وَكَانَ سَعْيُكُم مَّشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا
نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ ٱلْقُرْءَانَ تَنزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَٱصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ ءَاثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَٱذْكُرِ ٱسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

ތަރަހައްޓަވައި ބޮޑުވެފައިވާ ދުވަހަކަށެވެ. ފެތުރިގެންދާ ބޮޑު ބިރުވެރި ދުވަހެއް ދެއްކުމަށް ދަންނަވާށެވެ.

(8) (وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلَى حُبِّهِ مِسْكِيناً وَيَتِيماً وَأَسِيراً) [އެތިކެތި ބޭނުންވާ ހާލު، މިސްކީނުން ޔަތީމުން އަދި އަސީރުންނަށް ކާންދެއެވެ.] މިސްކީނުންނަކީ ނިކަމެތިކަމުގައިވާ އެއްޗެއް ލިބިގެންނުވާ މީހުންނެވެ. ޔަތީމުންނަކީ ބައްޕަ ނެތް ކުޑަކުދިންނެވެ. އަދި އަސީރުންނަކީ ހަނގުރާމައިގައި ހައްޔަރުކުރެވުނު މީހުންނެވެ. [އެބޭކަލުން ކާންދެނީ އެއްޗެއް ބޭނުންވާ ހާލުގައެވެ.] އަދި ބުނެއެވެ. މިކަން ކުރަނީ الله ގެ ރިޟާ ހޯދުމަށެވެ. ކާއެއްޗެހި ލޯބިވެ ބޭނުންވާ ހާލު ދިނުމަކީ ކަލޭގެފާނު ރުހިވޮޑިގަންނަވާ ކަމެކެވެ.

(9) (إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ الله) [އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކާންދެނީ الله ގެ وَجْهُ އަށް ޓަކައެވެ.] އަހަރެމެން އެދޭ ބަދަލަކީ އެއީ ކަލާނގެ ރުހުމެވެ. ތިޔަބައިމީހުންގެ ކިބައިން ބަދަލެއް ނުވަތަ ޝުކުރެއް ހޯދަނީ ނޫނެވެ. އެއީ އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު ކުރާ ކަމެކެވެ. އެކަން الله ތަޢާލާ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ބުނާބަސް ނޫނިއްޔާ ހިތުގައިވާ ކަމެއް ވެސް وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(10) (إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْماً عَبُوساً) [އަހަރެމެން ބިރުގަންނަމެވެ.] އަހަރެމެން ބިރުގަންނަނީ އަހަރެމެންގެ ރަސްކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ތިބޭ ދުވަހަކަށެވެ. އެއީ މޫނުތައް ހަލުވިކަމާ (قَمْطَرِيراً) ހިތްހަމަ ނުޖެހޭ ބިރުވެރި ދުވަހެކެވެ. އަދި ބޮޑުވާނެއެވެ. قَمْطَرِيرً އަކީ ދަތިކަމުގެ އަދި އަނދިރިކަމެވެ.

(11) (وَلَقَّاهُمْ نَضْرَةً وَسُرُوراً) (ހަމަގައިމުވެސް އެބޭކަލުން ދޫކޮށްލައްވައި ބޮޑު ބިރުވެރިކަމުން) ސަލާމަތްކުރައްވައި އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވާނެ މޫނުތަކުގައި ފެންނަ އުފަލާއި ފޮނިކަމެވެ. އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން ރައްކާތެރިކުރައްވައި ނިޢުމަތް ދެއްވާނެއެވެ. (މިއީ ސުވަރުގެ ބޭކަލުންގެ ވަސްފެވެ.)

(13) (مُتَّكِئِينَ فِيهَا عَلَى الأَرَائِكِ) އެބޭކަލުން ޖެހިލައްވާނީ ސޯފާތަކުގައެވެ. އެތާގެ ބިރުބަލާ ސިޔާދަތުގެ ފަރާތުގައި ފަރިކޮށް ހެދިފައިވާ އެނދުތަކުގައެވެ. (لاَ يَرَوْنَ فِيهَا شَمْساً وَلاَ زَمْهَرِيراً) އެ ސުވަރުގޭގައި އެބޭކަލުންނަށް ހޫނު އަވިއެއް ނުވަތަ ފިނިއެއް ނުފެންނާނެއެވެ.

(14) (وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلاً) އަދި އެތަނުގެ މޭވާތައް ކައިރިކޮށް ބޭނުންކުރެވޭގޮތަށް ދޫކޮށްލެވިގެންވެއެވެ. ކޮންމެ ގޮތަކަށް ވިޔަސް ބޭނުންވާ ވަގުތަކު އެ މޭވާއަށް ލިބިގަތެވިދާނެއެވެ. ކޮޅަށް ހުއްޓަސް އިށީނދެގެން ތިއްބަސް ނުވަތަ އޮށޯވެގެން ތިއްބަސް ހޯދިދާނެއެވެ. ދިގު އަތެއް ނުވަތަ އުޅަނދެއް ބޭނުން ނުވާނެއެވެ.

(15) (وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِآنِيَةٍ مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَاْ) އަދި އެބޭކަލުންގެ خِدْمَة ގައި އެތާގެ خَادِمُ ން ރިހިން ހަދާފައިވާ ތަށިތަކާއި ބޯތަކެތި ހުންނަ ތަށިތައް ގެނެސް ބުއިމަށް ދެވޭނެއެވެ.

(16) (قَوَارِيرَاْ مِنْ فِضَّةٍ) ފުޅިތަކެއް ރިހިން ހަދާފައިވާ. (ދުނިޔޭގެ ފުޅިތަކަކީ ބިއްލޫރިން ހަދާފައިވާ އެއްޗެކެވެ. الله ގެ ރަހުމަތުން ސުވަރުގޭގެ ފުޅިތައް ހަދާފައިވަނީ ރިހިންނެވެ. އެހެންނަމަވެސް ބިއްލޫރި ފަދައިން އެތެރޭގައިވާ އެއްޗެއް ފެނެއެވެ. ރިހީގެ ކުލައާއި ބިއްލޫރީގެ ސާފުކަމާ އެއްކޮށް ހުރެއެވެ.) (قَدَّرُوهَا تَقْدِيراً) އެ خَادِمُ ން އެ ތަށިތައް ބޯމީހާގެ ބޭނުމާ ލާޒިމުކަމަށް އަޅައިގެން މިންކޮށް ހަދާފައިވާ ގޮތަށެވެ. ބޮއެ ހިތްފުރޭވަރަކަށެވެ.

(17) (وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْساً كَانَ مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلاً) އަދި އެބޭކަލުންނަށް ބުއިމަށް ދެވޭނެއެވެ. ޒަންޖަބީލު އެއްކޮށްފައިވާ ތަށިތަކުން މިހިރަ ސްވަރުގޭގެ ބުއިމެވެ.

(18) (عَيْناً فِيهَا تُسَمَّى سَلْسَبِيلاً) އެތާނގައިވާ ފެންގަނޑެއް سَلْسَبِيل އޭ ކިޔާ ނަމުގައިވާ ފެންގަނޑެވެ. އެއީ ފޮނި، ސާފު، ރަހަމީރު ބުއިމެކެވެ. އަދި ހުސްވެގެން ނުދާ ބޮޑު ބިއެކެވެ.

(19) (وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ) އަދި ޚިދުމަތުގައި ތިބޭނެ ދުވަހަކުވެސް މުސްކުޅި ނުވާ ކުދިން އެބޭކަލުންގެ ގާތުގައެވެ. ހަމަ ކުޑަކުދިންގެ ސިފައިގައި ދެމިތިބޭނެއެވެ. ސުވަރުގޭގެ ރީތިކަމާއި ޒީނަތެވެ. (إِذَا رَأَيْتَهُمْ حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤاً مَنْثُوراً) ކަލޭ އެކުދިން ދުށިނަމަ — އެކުދިންގެ ރީތިކަމުން ކަލޭ އެކަށް ހީވާނެއެވެ. އެއީ ފަތުރާލާފައިވާ ލުއުލުއުގެ ގޮތަށް ހީވާނެއެވެ. އެކުދިން އެބޭކަލުންގެ خِدْمَة ގައެވެ.

(20) (وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ) އަދި ކަލޭ އެ ސުވަރުގެ ދެކެވަޑައިގަތުމުން (رَأَيْتَ نَعِيماً) ކަލޭ ދެކޭނެ ސިފަކޮށްނުލެވޭ نِعْمَةُ އެވެ. (وَمُلْكاً كَبِيراً) އަދި ބޮޑު ރަސްކަމެއް ބޮޑު ވެރިކަމެއް ލިބިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

(21) (عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ) އެބޭކަލުންގެ އަށަގަންނަވާ ހެދުމަކީ ފަތުފަތުގެ ފިނި ޙަރީރުގެ ހެދުމެވެ. (وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ) އަދި އެބޭކަލުންގެ އަތްތަކުގައި ރިހީގެ އަތްބުރިތައް އަޅުވައިދެވޭނެއެވެ. އަދި فَاطِرُ سُورَةُ ގައިވާގޮތުން ރަނުގެ އަތްބުރިވެސް އެވެ. ލުލުއާއި ރަނާއި ރިހިން ހެދި ޒީނަތްތަކެވެ. އެއީ ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ދެބައިމީހުންނަށްވެސް ކަމެވެ. ރަނާއި ރިހި ލިބޭނެއެވެ. ރަނގަޅު ޒީނަތެއް ލިބިވާނެއެވެ. (وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَاباً طَهُوراً) އަދި އެބޭކަލުންގެ رَبُّ

ހުރިހިނދު شَرَاباً طَهُورا އެމީހުންނަށް ބުއިއްވާނެއެވެ. (أبُو قِلاَبَة އާއި إِبْرَاهِيْمُ النَّخَعِي އާދެވަޑައިގަތުމުން ވިދާޅުވިއެވެ. ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިން ކެއުމުން ފަހު الشَّرَابُ الطَّهُور ބުއިމަށް ދެވޭނެއެވެ. އެބުއިމުން އެމީހުންގެ ބަނޑުގައިވާ ތަކެތި ދަހަދިޔަ ގޮތަށް ނިކުމެ ބަނޑު ހިލޭ ވެގެންދާނެއެވެ.)

㉒ (وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُوراً) [އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަސައްކަތަކީ ޝުކުރުކުރެވޭ މަސައްކަތެކެވެ.] ތިޔަބައިމީހުންގެ عَمَلُ ތަކަކީ ޤަބޫލުކުރެވިފައިވާ عَمَلُ ތަކެކެވެ. އެބަހީ الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ތިޔަބައިމީހުންގެ عَمَلُ ތަކަށް ރުހިވޮޑިގެންވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވިއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް وَحِي ކުރެއްވިއެވެ.

㉓ (إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ تَنْزِيلاً) [ހަމަކަށަވަރުން] މިތިބީ އަޅަމެން ކަލޭގެފާނަށް މިހާރު قُرْآن ބާވައިލެއްވީމުއެވެ. އަދި ކުރިން ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކާ ނުވަތަ ބައިބައިކޮށް ބާވައިލެއްވީމެވެ.

㉔ (وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمْ آثِماً أَوْ كَفُوراً) އަދި އެމީހުންގެ ތެރެއިން ފާފަވެރިޔަކަށް ނުވަތަ ކާފަރަކަށް ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔަމަންތެރިވާން ޖެހޭނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަމުރަށެވެ.

㉕ (وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً وَأَصِيلاً) އަދި ހެނދުނާއި ހަވީރު ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ އިސްމު ހަނދުމަކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ ހެނދުނު ކަމުގައިވާ ފަތިސް ނަމާދާއި ހަވީރު ކަމުގައިވާ ޒުހުރާއި عَصْرُ ނަމާދެވެ.

㉗ (هَاؤُلاَءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ) ދުނިޔެ ދެކެ ލޯބިވާ މީހުން ދުނިޔެ ޚިޔާރުކުރެއެވެ. (وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْماثَقِيلاً) އަދި އެމީހުން ފަހަތަށް ދޫކޮށްލަނީ ބަރުވެގެންވާ ދުވަހެކެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ. އަދި އެދުވަހަށް ބޭނުންވާ ކަންތައް ދޫކޮށްލައި ދުނިޔެ ހޯދުމަށް ބުރަވެގަނެ އެމީހުން ތިބެއެވެ.

㉘ (وَشَدَدْنَا أَسْرَهُمْ) އަދި އެމީހުންގެ ގުނަވަންތައް ހަރުދަނާކޮށް ވަރުގަދަކުރެއްވީމެވެ. (وَإِذَا شِئْنَا بَدَّلْنَا أَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلاً) އަދި އަޅަމެން އިރާދަފުޅުކުރައްވައިފިނަމަ އެމީހުން ހަލާކުކޮށް އެމީހުންގެ ބަދަލުގައި އެމީހުންނާ އެއްފަދަ އެހެން ބަޔަކު ގެނެސްދެއްވާނެއެވެ.

㉚ (وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ الله) [އަދި الله އިރާދަފުޅުކުރައްވައިގެން މެނުވީ ތިޔަބައިމީހުން އެދޭކަމެއް ނުވާނެއެވެ.] އެބަހީ الله އިރާދަކުރައްވައިގެން މެނުވީ އެކަލާނގެ حَضْرَة ން ސުވަރުގެއަށް ވާސިލުވާ ގޮތެއް ތިޔަބައިމީހުން އިޚްތިޔާރު ނުކުރެވޭނެއެވެ. ހެޔޮކަމަށް ތައުފީޤު ލިބެނީ އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައެވެ. އެހެންކަމުން ކަލޭމެން ބަރާބަރު ދުޢާކުރާށެވެ. އެކަލާނގެ ރަޙްމަތާއި ނިޢުމަތް އެދި ދުޢާކުރާށެވެ. އެކަލާނގެ ޙިކުމަތާއި ޢިލްމު އޮތީ ފުޅާވެގެންނެވެ. އަދި އެހެން ބަޔަކަށް ނުވަތަ ތަރުހީބު ނުކުރައްވާނެއެވެ. الله އެކަލާނގެ އިޚްތިޔާރުގައި ހުރިހާކަމެއް ހުރެއެވެ.

سُوْرَةُالْمُرْسَلات

① - ⑤ (وَالْمُرْسَلاَتِ عُرْفًا) މިއިން މުރާދަކީ (فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًا) މަލާއިކަތުންނެވެ. الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެކަލާނގެ ނަބީބޭކަލުންނަށް وَحِي ގެނެސްދިނުމަށް ފޮނުއްވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. އެއީ وَحِي އާއެކު ފޮނުއްވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. حَقُّ އާއި بَاطِلُ އަދި حَلاَلُ حَرَامُ ވަކިކޮށްދޭ މަލާއިކަތުންނެވެ.

وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَٱسۡجُدۡ لَهُۥ وَسَبِّحۡهُ لَيۡلٗا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ إِنَّ هَٰٓؤُلَآءِ يُحِبُّونَ ٱلۡعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَآءَهُمۡ يَوۡمٗا ثَقِيلٗا ﴿٢٧﴾ نَّحۡنُ خَلَقۡنَٰهُمۡ وَشَدَدۡنَآ أَسۡرَهُمۡۖ وَإِذَا شِئۡنَا بَدَّلۡنَآ أَمۡثَٰلَهُمۡ تَبۡدِيلًا ﴿٢٨﴾ إِنَّ هَٰذِهِۦ تَذۡكِرَةٞۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ سَبِيلٗا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمٗا ﴿٣٠﴾ يُدۡخِلُ مَن يَشَآءُ فِي رَحۡمَتِهِۦۚ وَٱلظَّٰلِمِينَ أَعَدَّ لَهُمۡ عَذَابًا أَلِيمَۢا ﴿٣١﴾

ترتيبها ٧٧ — سُورَةُ المُرۡسَلَاتِ — آياتها ٥٠

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلۡمُرۡسَلَٰتِ عُرۡفٗا ﴿١﴾ فَٱلۡعَٰصِفَٰتِ عَصۡفٗا ﴿٢﴾ وَٱلنَّٰشِرَٰتِ نَشۡرٗا ﴿٣﴾ فَٱلۡفَٰرِقَٰتِ فَرۡقٗا ﴿٤﴾ فَٱلۡمُلۡقِيَٰتِ ذِكۡرًا ﴿٥﴾ عُذۡرًا أَوۡ نُذۡرًا ﴿٦﴾ إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَٰقِعٞ ﴿٧﴾ فَإِذَا ٱلنُّجُومُ طُمِسَتۡ ﴿٨﴾ وَإِذَا ٱلسَّمَآءُ فُرِجَتۡ ﴿٩﴾ وَإِذَا ٱلۡجِبَالُ نُسِفَتۡ ﴿١٠﴾ وَإِذَا ٱلرُّسُلُ أُقِّتَتۡ ﴿١١﴾ لِأَيِّ يَوۡمٍ أُجِّلَتۡ ﴿١٢﴾ لِيَوۡمِ ٱلۡفَصۡلِ ﴿١٣﴾ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلۡفَصۡلِ ﴿١٤﴾ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٥﴾ أَلَمۡ نُهۡلِكِ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتۡبِعُهُمُ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿١٧﴾ كَذَٰلِكَ نَفۡعَلُ بِٱلۡمُجۡرِمِينَ ﴿١٨﴾ وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ ﴿١٩﴾

ނަބީބޭކަލުންގެ ހިތްތަކަށް އެ وَحِي ލައްވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. އަދި ސުވާލުކުރެވޭނީ ހުވައެވެ. އެބަހީ މަލާއިކަތުންގެ ހުވައެވެ. ހުވައިން ގަސަމްކުރައްވަނީ ކަމާބެހޭ ބަޔާނެއް ދެއްވުމަށެވެ.

⑥ (عُذْراً أَوْ نُذْرًا) މަލާއިކަތުން ބާވައިލައްވާ وَحِي އާއިގެން ވެރިކަލާނގެ ބޭރުވެރިން ގެ الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ حَضْرَة ން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް عُذْر އުޅުނުނުކުރެވޭނެހެން އަދި އެކަލާނގެ عَذَابُ އަށް ބިރުދެއްކުމަށް ގެނެސްދެއެވެ. އަދި ބިރުދެއްކުމަށެވެ. އެބަހީ: އެކަލާނގެ ޙުއްޖަތް ޤާއިމުކޮށް حَقُّ ވަކިކޮށްދިނުމަށް عُذْرُ އާއި ގެނެސްދިނުމަށް بَاطِلُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށް ބިރުދެއްކުމަށް ގެނެސްދެއެވެ.

⑧ (فَإِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْ) ތަރިތަކުގެ އަލިކަން ފޮހެވި އެތަރިތަކުގެ އަލިކަން ނެތިގެންދިއުމުން،

⑨ (وَإِذَا السَّمَاءُ فُرِجَتْ) އަދި އުޑުފަޅައި އުޑުތަކުގައި ފަޅުން ފެންނައިރު،

⑩ (وَإِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْ) އަދި ފަރުބަދަތައް ހަލާކުކޮށް ދުއްވާލެވޭ ދުވަހުން ބިމުގެ މަތިން ފޮހެވިގެން ދިއުމުން، އަދި ދޮންވެލި ފަދައިން ދެވިގެން ނެތިގެންދިއުމުން،

⑪ (وَإِذَا الرُّسُلُ أُقِّتَتْ) އަދި ރަސޫލުންނަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅުމުން ދުވަހަށް ހާޒިރުވުމަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅިގެންދިއުމުން،

⑫ (لأَيِّ يَوْمٍ أُجِّلَتْ) [އެ ރަސޫލުންގެ ކަންތައް ލަސްކުރެވިފައިވަނީ ކޮން ދުވަހަކަށްހެއްޔެވެ؟] އަދި އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ނުބައިކަމުގެ ސަބަބުން އެދުވަހާއި عَجَائِبُ ކަންތައްތަކަށް ރަސޫލުން ދަނީ ވިސްނަމުންނެވެ. އެދުވަހަކީ

أَلَمۡ نَخۡلُقكُّم مِّن مَّآءٖ مَّهِينٖ (٢٠) فَجَعَلۡنَٰهُ فِي قَرَارٖ مَّكِينٍ (٢١) إِلَىٰ قَدَرٖ
مَّعۡلُومٖ (٢٢) فَقَدَرۡنَا فَنِعۡمَ ٱلۡقَٰدِرُونَ (٢٣) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٢٤)
أَلَمۡ نَجۡعَلِ ٱلۡأَرۡضَ كِفَاتًا (٢٥) أَحۡيَآءٗ وَأَمۡوَٰتٗا (٢٦) وَجَعَلۡنَا فِيهَا رَوَٰسِيَ
شَٰمِخَٰتٖ وَأَسۡقَيۡنَٰكُم مَّآءٗ فُرَاتٗا (٢٧) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٢٨)
ٱنطَلِقُوٓاْ إِلَىٰ مَا كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ (٢٩) ٱنطَلِقُوٓاْ إِلَىٰ ظِلّٖ ذِي ثَلَٰثِ
شُعَبٖ (٣٠) لَّا ظَلِيلٖ وَلَا يُغۡنِي مِنَ ٱللَّهَبِ (٣١) إِنَّهَا تَرۡمِي بِشَرَرٖ
كَٱلۡقَصۡرِ (٣٢) كَأَنَّهُۥ جِمَٰلَتٞ صُفۡرٞ (٣٣) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٣٤)
هَٰذَا يَوۡمُ لَا يَنطِقُونَ (٣٥) وَلَا يُؤۡذَنُ لَهُمۡ فَيَعۡتَذِرُونَ (٣٦) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ
لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٣٧) هَٰذَا يَوۡمُ ٱلۡفَصۡلِۖ جَمَعۡنَٰكُمۡ وَٱلۡأَوَّلِينَ (٣٨) فَإِن كَانَ
لَكُمۡ كَيۡدٞ فَكِيدُونِ (٣٩) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٤٠) إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي
ظِلَٰلٖ وَعُيُونٖ (٤١) وَفَوَٰكِهَ مِمَّا يَشۡتَهُونَ (٤٢) كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا
بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ (٤٣) إِنَّا كَذَٰلِكَ نَجۡزِي ٱلۡمُحۡسِنِينَ (٤٤) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ
لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٤٥) كُلُواْ وَتَمَتَّعُواْ قَلِيلًا إِنَّكُم مُّجۡرِمُونَ (٤٦) وَيۡلٞ يَوۡمَئِذٖ
لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٤٧) وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱرۡكَعُواْ لَا يَرۡكَعُونَ (٤٨) وَيۡلٞ
يَوۡمَئِذٖ لِّلۡمُكَذِّبِينَ (٤٩) فَبِأَيِّ حَدِيثِۢ بَعۡدَهُۥ يُؤۡمِنُونَ (٥٠)

ރަސޫލުންނާއި އުއްމަތްތައް އެއްތަނަކަށް جَمَعَ ކުރެވި، އެބައިމީހުންގެ މެދުގައި ހުކުމްކުރެވުމަށް حَاضِرُ ކުރެވޭނެ ދުވަހަށެވެ.

13 (لِيَوْمِ الْفَصْلِ) އެއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި ފަޔްޞަލާ ކުރެވޭ ދުވަހެވެ. ޙައްޤާއި ބާޠިލު ވަކިކުރެވޭ ދުވަހެވެ.

14 (وَمَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِ) އަދި ފަޔްޞަލާ ކުރެވޭ ދުވަހަކީ ކޮންދުވަހެއްކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދެއްވީ ކޮންއެއްޗެއް ހެއްޔެވެ؟ އެއީ އެދުވަހުގެ ބޮޑުކަމާއި ބިރުވެރިކަން ދައްކަވާ ބަސްފުޅެކެވެ.

16 (أَلَمْ نُهْلِكِ الْأَوَّلِينَ) [އިސްވެދިޔަ މީހުން އަހަރެމެން ހަލާކު ނުކުރެއްވީމު ހެއްޔެވެ؟] آدَمُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އިން ފެށިގެން مُحَمَّدُ ﷺ އާއި ހަމައަށް އައި ދުވަސްވަރުގެ ކާފަރުން އެބައިމީހުންގެ ކުށުގެ ސަބަބުން عَذَابُ ފޮނުވައިގެން ހަލާކު ކުރެއްވީމެވެ.

17 (ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْآخِرِينَ) ދެން އަހަރެމެން ފަހުން އަންނަ މީހުން އެބައިމީހުންގެ ފަހަތުން ހަލާކަށް ގެންދަވާނެމެވެ. އެއީ مُحَمَّدُ ﷺ ގެ ދުވަސްވަރުގެ ކާފަރުންނެވެ.

20 (أَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَاءٍ مَهِينٍ) [ދަށު ފެނަކުން ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެން ނުހެއްދެވީމު ހެއްޔެވެ؟] އެއީ މަނިކުރާ ފެނެވެ.

21 (فَجَعَلْنَاهُ فِي قَرَارٍ مَكِينٍ) ދެން އަހަރެމެން ވަރަށް ރައްކާތެރި ތަނެއްގައި އެފެން ބެހެއްޓެވީމެވެ. އެއީ އަންހެނުންގެ رَحِمُ އެވެ.

22 (إِلَى قَدَرٍ مَعْلُومٍ) ކަނޑައެޅިފައިވާ މުއްދަތަކަށް، އެއީ ވިހެއުމާއި ހަމައަށް ބަނޑުގައި ހުންނަ މުއްދަތެވެ.

23 (فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ) ދެން އަހަރެމެން އޭގެ ޞިފަތަކާއި މިންވަރު ކަނޑައެޅެއްވީމެވެ. ފަހެ ކަނޑައަޅުއްވާ އެންމެ ރަނގަޅު ބޭކަލުންނަކީ އަހަރެމެންނެވެ. އެއީ ހުރިހާކަމެއްގެ މައްޗަށް ވަރުހުރިވަންތަ اللهُ އެވެ.

25 26 (أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ كِفَاتاً)*(أَحْيَاءً وَأَمْوَاتاً) [އަހަރެމެން ދިރިތިބި حَالُ ގައާއި މަރުވެގެންވާ حَالُ ގައި ތިޔަބައިމީހުން ހިފަހައްޓާ ތަނެއްގެ ގޮތުގައި ބިން ނުލެއްވީމު ހެއްޔެވެ؟] ދިރިތިބި މީހުން ބިމުގެ މަތީގައި އުޅެއެވެ. މަރުވީމާ ބިމުގެ ތެރޭގައި ވަޅުލެވެއެވެ.

27 (وَأَسْقَيْنَاكُمْ مَاءً فُرَاتاً) އަދި މީރު ފެން އަހަރެމެން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ބޯންދެއްވީމެވެ. މިހުރީ ކަލޭގެފާނަށް مَحْشَرُ ގައި ދެއްކެވުމަށްޓަކައި ހުރި عَجَائِبُ ތަކެވެ.

29 (انطَلِقُوا إِلَى مَا كُنتُمْ بِهِ تُكَذِّبُونَ) [ތިޔަބައިމީހުން ދޮގުކުރަމުން އައި އެއްޗަކަށް ދާށެވެ.] އެއީ ނަރަކައިގެ عَذَابُ އެވެ. ނަރަކައަށް ދާށެވެ.

30 (انطَلِقُوا إِلَى ظِلٍّ ذِي ثَلَاثِ شُعَبٍ) ތިން ބައިވެފައިވާ ހިޔަލަކަށް ދާށެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ދުމުގެ ހިޔަލެވެ.

31 (لَا ظَلِيلٍ وَلَا يُغْنِي مِنَ اللَّهَبِ) އެއީ ފިނިކަން ލިބޭ ހިޔަލެއް ނޫނެވެ. އަދި ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގެ ހޫނުން ރައްކާތެރިކޮށްދޭ ހިޔަލެއްވެސް ނޫނެވެ.

32 (إِنَّهَا تَرْمِي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِ) އެ ނަރަކަ ބޮޑު ގެއެއްހާ ބޮޑު ވިދުންތައް އުކާލައެވެ.

33 (كَأَنَّهُ جِمَالَةٌ صُفْرٌ) އެ ވިދުންތަކަކީ ރީނދޫ ޖަމަލުތަކެއް ފަދައެވެ. އެއީ ކަޅު ޖަމަލެވެ. ކަޅު ކުލައަކަށް ރީނދޫ ކުލަ ޖެހިފައިވާ ޖަމަލެވެ.

38 (هَذَا يَوْمُ الْفَصْلِ جَمَعْنَاكُمْ وَالْأَوَّلِينَ) (އިސްވެދިޔަ މީހުންނާއި ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެމެން ޖަމާކުރެއްވީމެވެ.) މިއީ މީސްތަކުންގެ މެދުގައި فَيْصِلَةَ ކުރެވޭ ދުވަހެވެ. އަދި بَاطِلُ ގެ މައްޗަށް حَقُّ ވެރިކަން ކުރާ ދުވަހެވެ. އެ ދުވަހަކީ ހުރިހާ މީހުން ޖަމާކުރެވޭ ދުވަހެވެ. ފުރަތަމަ މީހުންނާއި ފަހު މީހުން ޖަމާކުރެވޭ ދުވަހެވެ.

39 (فَإِنْ كَانَ لَكُمْ كَيْدٌ فَكِيدُونِ) (ފަހެ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހީލަތެއް އޮތްނަމަ) حِيْلَةُ އެއް ހަދާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

46 (كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَلِيلاً إِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ) އަދި ކާށެވެ. މަދުދުވަހަކު މަޒާ ހިފާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުންނަކީ ކުށްވެރިންނެވެ. ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަކީ ކުޑަ ތަކެއްޗެކެވެ. اللهُ އަށް ކުފުރުވެރިވާ މީހުންނަށް ކުރިމަތިވާނީ ނަރަކައެވެ.

48 (وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ) އަދި އެބައިމީހުންނަށް ނަމާދު ކުރާށޭ ބުނެވިއްޖެނަމަ އެބައިމީހުން ނަމާދު ނުކުރެއެވެ.

50 (فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ) ފަހެ މި قُرْآن އަށް ފަހު ކޮން ބަހަކަށް އެބައިމީހުން އީމާންވާނީ ހެއްޔެވެ؟

سُوْرَةُ النَّبَإِ

① (عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ) [އެމީހުން އެސުވާލުކުރަނީ ކޮންކަމަކާ ބެހޭގޮތުންތޯ.] رَسُولُ الله ﷺ ނަބިއްޔަކަށް ވެވަޑައިގެން ފެށުމުން އަދި އެމީހުންނަށް الله ގެ އެއްކަލާނގެކަމަށް ގޮވާލެއްވުމުން އަދި މަރުވުމަށްފަހު مَحْشَرُ އަށް ދިރުވައިލެއްވުމާއި ހިސާބުކުރެއްވުމުގެ ޚަބަރު ދެއްވުމުން އަދި އެމީހުންނަށް قُرْآنُ ކިޔަވައިދެއްވުމުން ކާފިރުން އެކަކު އަނެކަކާ ސުވާލުކުރަމުން ދިޔައެވެ. އެމީހުން ބުނެއެވެ. مُحَمَّدُ ގެނެސްދެނީ ކޮންކަމެއްތޯއެވެ. އެއީ ކޮންކަހަލަ ކަމެއްތޯއެވެ؟ ދެން الله تَعَالَى ވަޙީ ފޮނުއްވައިފީއެވެ.

② (عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ) އެއީ ބޮޑުވެގެންވާ خَبَرُ އެވެ. އެއީ قُرْآنُ އެވެ. ނުވަތަ قُرْآنُ خَبَرُ ދީނީ تَوْحِيدُ ގެ ޚަބަރެވެ. الله تَعَالَى ގެ އެއްކަލާނގެކަމުގެ ޚަބަރެވެ. އަދި رَسُولُ الله ﷺ ގެ ނަބީކަމުގެ ޚަބަރެވެ. އަދި مَحْشَرُ އާއި ދިރުވައިލެއްވުމުގެ ޚަބަރެވެ.

③ (الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ) އެމީހުން އެ قُرْآنُ އާމެދު ބަސްތަފާތުވި اخْتِلَافُ ވިއެވެ. އެއީ ބައެއްމީހުން ބުނީ سِحْرُ އެއްކަމަށެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން ބުނީ އެއީ ޝިޢުރުކަމަށެވެ. އަދި އެހެން ބައެއް މީހުން ބުނީ ވަޙީއެއްކަމަށެވެ. އަދި ބައެއްމީހުން އެއީ ރަސޫލާގެ ސިފަތަކެއްކަމަށެވެ.

④ (كَلاَّ سَيَعْلَمُونَ) އެހެނެއްނޫނެވެ. އަވަހަށް އެމީހުން ދެނެގަންނާނެތެވެ. އެބަހީ މަރުވުމުން ދަންނާނެތެވެ. ދުނިޔޭގައި އެމީހުން ދޮގުކުރި ކަންކަމުގެ ހަގީގަތް އެމީހުންނަށް އެނގޭނެއެވެ. ދެން އެމީހުން އެދޮގުކުރަމުން ދިޔަ خَبَرُ ތެދުކަން އެނގޭނެއެވެ. وَحِي ކުރެއްވުނު،

⑤ (ثُمَّ كَلاَّ سَيَعْلَمُونَ) ދެން އަވަހަށް އެމީހުން ދެނެގަންނާނެތެވެ. ނިކަމެތިވެ އެމީހުން ދެނެގަންނާނެއެވެ.

⑥ (أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهَاداً) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިންގަނޑު (ކާޕެޓެއްފަދައިން) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފަތުރާލެއްވީމު ނޫންހެއްޔެވެ؟

⑦ (وَالْجِبَالَ أَوْتَاداً) އަދި ބިންގަނޑު ނުހެލުމަށް ފަރުބަދަތައް އެއަށް މުގުރާތަކެއްފަދައިން ސާބިތުކޮށްލެއްވީމު ނޫންހެއްޔެވެ؟

⑧ (وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجاً) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުން އަންހެން ފިރިހެނުންގެ ގޮތުގައި ޖޯޑުޖޯޑަށް ހައްދަވައިފީމެވެ.

⑨ (وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاً) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ނިދުން ހަމަޖެހުމަކާއި އަރާމަކަށް ލައްވައިފީމެވެ.

⑩ (وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاساً) އަދި ރޭގަނޑު ތިޔަބައިމީހުން ނިވާކޮށްދޭ ހެދުމެއްފަދައިން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ.

⑪ (وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشاً) އަދި ދުވާލު ތިޔަބައިމީހުންގެ ދިރިއުޅުމަށްޓަކައި އަދި الله ގެ ފަޟްލުން ރިޒުޤު ހޯދުމަށްޓަކައި ލައްވައިފީމެވެ.

⑫ (وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِدَاداً) އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މަތީގައި ގަދަފަދަ ހަތް އުޑު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިނާކުރެއްވީމެވެ.

⑬ (وَجَعَلْنَا سِرَاجاً وَهَّاجاً) އަދި އަލިދޭ ދިއްލިގެންވާ ބައްތިއެއް (އިރު) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ލައްވައިފީމެވެ.

⑭ (وَأَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجاً) އަދި ވިލާތަކުން ގިނަގިނައިން ފެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވެއްސެވީމެވެ.

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَمَّ يَتَسَآءَلُونَ (١) عَنِ ٱلنَّبَإِ ٱلۡعَظِيمِ (٢) ٱلَّذِي هُمۡ فِيهِ مُخۡتَلِفُونَ (٣)
كَلَّا سَيَعۡلَمُونَ (٤) ثُمَّ كَلَّا سَيَعۡلَمُونَ (٥) أَلَمۡ نَجۡعَلِ ٱلۡأَرۡضَ مِهَٰدٗا (٦)
وَٱلۡجِبَالَ أَوۡتَادٗا (٧) وَخَلَقۡنَٰكُمۡ أَزۡوَٰجٗا (٨) وَجَعَلۡنَا نَوۡمَكُمۡ سُبَاتٗا
(٩) وَجَعَلۡنَا ٱلَّيۡلَ لِبَاسٗا (١٠) وَجَعَلۡنَا ٱلنَّهَارَ مَعَاشٗا (١١) وَبَنَيۡنَا
فَوۡقَكُمۡ سَبۡعٗا شِدَادٗا (١٢) وَجَعَلۡنَا سِرَاجٗا وَهَّاجٗا (١٣) وَأَنزَلۡنَا
مِنَ ٱلۡمُعۡصِرَٰتِ مَآءٗ ثَجَّاجٗا (١٤) لِّنُخۡرِجَ بِهِۦ حَبّٗا وَنَبَاتٗا (١٥) وَجَنَّٰتٍ
أَلۡفَافًا (١٦) إِنَّ يَوۡمَ ٱلۡفَصۡلِ كَانَ مِيقَٰتٗا (١٧) يَوۡمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ
فَتَأۡتُونَ أَفۡوَاجٗا (١٨) وَفُتِحَتِ ٱلسَّمَآءُ فَكَانَتۡ أَبۡوَٰبٗا (١٩) وَسُيِّرَتِ
ٱلۡجِبَالُ فَكَانَتۡ سَرَابًا (٢٠) إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتۡ مِرۡصَادٗا (٢١) لِّلطَّٰغِينَ
مَـَٔابٗا (٢٢) لَّٰبِثِينَ فِيهَآ أَحۡقَابٗا (٢٣) لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرۡدٗا وَلَا شَرَابًا
(٢٤) إِلَّا حَمِيمٗا وَغَسَّاقٗا (٢٥) جَزَآءٗ وِفَاقًا (٢٦) إِنَّهُمۡ كَانُواْ
لَا يَرۡجُونَ حِسَابٗا (٢٧) وَكَذَّبُواْ بِـَٔايَٰتِنَا كِذَّابٗا (٢٨) وَكُلَّ شَيۡءٍ
أَحۡصَيۡنَٰهُ كِتَٰبٗا (٢٩) فَذُوقُواْ فَلَن نَّزِيدَكُمۡ إِلَّا عَذَابًا (٣٠)

⑮ (لِنُخْرِجَ بِهِ حَبّاً وَنَبَاتًا) ގޮވާރީގެ ހަށިގަނޑުގައި އަދި އެއިން ދަނޑުވެރިކަމުގެ ބާވަތްތައް އާއި ގަސްގަހާގެހި އާއި ފެހިކަމާއި ނަގާލުމަށްޓަކައެވެ.

⑯ (وَجَنَّاتٍ أَلْفَافاً) އަދި އެކެއްގެ ތެރޭގައި އަނެކެއް ވަދެފައިވާ ގަސްގަހާގެހިން ފުރިފައިވާ ބަގީޗާތައް ނެރުއްވުމަށްޓަކައެވެ.

⑰ (إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން فَيْصِلَة ކުރެއްވުމުގެ ދުވަސް އެއީ قِيَامَة ދުވަހުގައި މީސްތަކުން ޖަމާކުރެއްވުމަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ ދުވަހެވެ. އެ ދުވަހު ދުނިޔެއާއި ފުރަތަމަ މީހުންނާއި ފަހު މީހުންނާއި އަދި ބަލާއިރު ޖަޒާ ދެއްވުމަށް ثَوَابُ އަދި عَذَابُ އަދި آخِرَة ދުވަހުން އެދުވަސް ބަލާލެއްވުމަށް ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. فَيْصِلَة ކުރެވޭ ދުވަސް އެއީ ޚަލްޤު ކުރެއްވުމުން ފެށިގެން އައިސް ދުނިޔޭގެ خَلْقُ ނިމުމަށް ދުވަހުގެ ނިޔަލަށް ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވާ فَيْصِلَة ކުރެވޭ ދުވަހެވެ.

⑱ (يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ) އެދުވަހަކީ ސޫރަށް ފުމެލެވޭދުވަހެވެ، އެއީ إِسْرَافِيلُ ގެފާނު ސޫރަށް ފުމެލައްވާ ދުވަހެވެ. (فَتَأْتُونَ) ދެން ތިޔަބައިމީހުން އައިސް ހާޒިރުވާނޫއެވެ. أَفْوَاجًا ބަޔަކަށްފަހު ބަޔަކު ޖަމާޢަތްޖަމާޢަތުން.

⑲ (وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ) އަދި އުޑުތައް ހުޅުވިގެންދާނެއެވެ. އެއްބައިކޮށް (فَكَانَتْ أَبْوَابًا) ދެން އެއީ ދޮރުތަކެއް ފަދައިން ވާނެއެވެ.

⑳ (وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَاباً) އަދި ފަރުބަދަތައް އެތަންތަނުން ހިނގައިގެން ގޮސް ވިހުރި ދުއްވާލެވި ބޮޑު ޓާފެއްފަދައިން ވާނެއެވެ.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَآئِقَ وَأَعْنَٰبًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِذَّٰبًا ﴿٣٥﴾ جَزَآءً مِّن رَّبِّكَ عَطَآءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَّبِّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا ٱلرَّحْمَٰنِ ۖ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ ٱلرُّوحُ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ صَفًّا ۖ لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحْمَٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَٰلِكَ ٱلْيَوْمُ ٱلْحَقُّ ۖ فَمَن شَآءَ ٱتَّخَذَ إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا ﴿٣٩﴾ إِنَّآ أَنذَرْنَٰكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنظُرُ ٱلْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلْكَافِرُ يَٰلَيْتَنِى كُنتُ تُرَٰبًۢا ﴿٤٠﴾

سُورَةُ النَّازِعَاتِ

ترتيبها ٧٩ — آياتها ٤٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرْقًا ﴿١﴾ وَٱلنَّٰشِطَٰتِ نَشْطًا ﴿٢﴾ وَٱلسَّٰبِحَٰتِ سَبْحًا ﴿٣﴾ فَٱلسَّٰبِقَٰتِ سَبْقًا ﴿٤﴾ فَٱلْمُدَبِّرَٰتِ أَمْرًا ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ ٱلرَّاجِفَةُ ﴿٦﴾ تَتْبَعُهَا ٱلرَّادِفَةُ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ ﴿٨﴾ أَبْصَٰرُهَا خَٰشِعَةٌ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ أَءِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِى ٱلْحَافِرَةِ ﴿١٠﴾ أَءِذَا كُنَّا عِظَٰمًا نَّخِرَةً ﴿١١﴾ قَالُوا۟ تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ ﴿١٢﴾ فَإِنَّمَا هِىَ زَجْرَةٌ وَٰحِدَةٌ ﴿١٣﴾ فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ ﴿١٤﴾ هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ مُوسَىٰٓ ﴿١٥﴾

(21) (إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا) ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ ބަލަބަލާ ހުންނަނީއެވެ. އެއީ ކާފިރުންނަށް عَذَابُ ދެއްވުމަށް ނަރަކަ ބަލަހައްޓާ ބަހައްޓަން إِنْتِظَارُ ކުރަމުންކުރަމުން ތިބި ބަހައްޓާމެވެ.

(22) (لِلطَّاغِينَ مَآباً) ޝަރުޢުގެ ހައްދު ފަހަނަޅައިގެން ގޮސް ބޮޑާވީމީހުންގެ ގޮތުގައި

(23) (لاَبِثِينَ فِيهَا أَحْقَاباً) އެމީހުން އެތާ އެތައް حُقُبُ ތަކެއްގައި ތިބޭނެއެވެ. حُقُبُ އަކީ ވަރަށް ދިގު ޒަމާނެއްގެ ނަމެވެ. ނިމިދިޔަދިޔައެވެ. އެއް حُقُبُ ފަހުވެ ދިޔަފަހުން އަނެއް حُقُبُ އަންނަނީއެވެ. ދެން އެއަށް ނިމުމެއް ނުވާނެއެވެ.

(25) (إِلاَّ حَمِيمًا) އެއްކަލަ ހޫނު ފެނާއި (وَغَسَّاقًا) އަދި ނަރަކަވާސީންގެ ގައިން އަރާ ފަށާދިޔާއި

(26) (جَزَاءً وِفَاقًا) އެއީ އެމީހުންގެ ޢަމަލާ އެއްގޮތް ޖަޒާއެވެ. ޝިރުކަކީ ކުށްތަކުގެ ތެރެއިން ބޮޑު ކުށް ކަމުގައިވާނޭހެން ނަރަކައަކީވެސް عَذَابُ ތަކުގެ ބޮޑު عَذَابُ އެވެ. ކަލާނގެ ތިމާގެ عَمَلُ ތަކާ އެއްގޮތަށް عَمَلُ ހަމަޖެހޭނެއެވެ. އެއީ اللهُ تَعَالَى އެމީހުންނަށް ޙައްޤުކުރެއްވިއެވެ.

(27) (إِنَّهُمْ كَانُوا لاَ يَرْجُونَ حِسَاباً) އެމީހުންވީ ދުނިޔޭގައި އެކަލާނގެ حِسَاب ބަލައްވާނެ ދުވަހަށް ބިރުނުގަންނަ ކަލުން ގޮތުގައެވެ. ثَوَابُ އެއީ ދަރުމަވަންތަ ދުވަސްފެނުމުގެ ހިތުމެވެ. مَحْشَرُ އާއި ޖަޒާދޭ ދުވަހަށް އީމާނުނުވާ ކަލުންނެވެ.

(29) (وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا) އަދިކޮންމެ އެއްޗެއް އަދިކޮންމެކަމެއް މިހުރިހާ ތަކެތީގެ ދުއްވައިގައި ލިޔުއްވައި ހިފެހެއްޓެވީމެވެ. އެއީ لَوْحُ الْمَحْفُوظُ ގައެވެ. އަދި ބަނީއާދަމުގެ މީހުން ކުރާ ހުރިހާ ލިޔުއްވާފައިވާ އެއްޗެއްގެ عَمَلُ ތަކާއި ބަސްތަކާއި ހުރިހާ ކަމެއްވެސް.

(31) (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً) ހަމަކަށަވަރުން تَقْوَى ވެރިންނަށް ސަލާމަތްވާ ތަނެއްވެއެވެ. އެއީ އަދި އުފާވެރިކަމުގެ ސުވަރުގެ ފަދަ މަދުނުވާ ނިޢުމަތްތަކުގެ ތަނެވެ.

(33) (وَكَوَاعِبَ) އަދި އުފުލިފައިހުރި ގޮތުގައިވާ އުނގު ފުރިފައިވާ ކުޑަކުދިން ހަނގަވައި ރީތިކަމުގެ ސިފައިގައިވާ ހުރަވީންނެވެ. (أَتْرَابًا) އެއްވަރުގެ އުމުރުގެ

(34) (وَكَأْسًا دِهَاقًا) އަދި ފުރިފައިވާ ތަށިތައް ދީފައިވެއެވެ.

(35) (لاَ يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلاَ كِذَّابًا) އެމީހުން އެއްސަވާނުލާނެ އެތާގައި باطِلُ ވާހަކައެއް ނުއަޑުއަހާނެއެވެ. އަދި ދޮގުހެދުމެއް ވެސް ނުއަޑުއަހާނެއެވެ.

(36) (جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَاءً حِسَاباً) އެއީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން އެމީހުންގެ وَعْدُ ފުއްދުމުގެ ގޮތުން ދެއްވާ ދެއްވުމެއް ގޮތުގައިވާ ޖަޒާއެވެ. ދުނިޔޭގައި އެމީހުންގެ وَعْدُ ފުއްދެވުމަށްޓަކައި ކަލާނގެ ދެއްވާ ދެއްވުމެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ހަމަޖެހޭގޮތަށް ދެއްވާ އެކަލާނގެ وَعْدُ ފުއްދެވުމެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް މުސްތަޙިއްޤުވާ ދެއްވުމެއް ކަލާނގެ وَعْدُ ފުއްދެވުމެވެ.

(37) (لاَ يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَاباً) އެކަލާނގެ އިޒުނެއް ނެތި ދެއްވުމަށް އެދިއެއް ވާހަކަދެއްކުމެއް ބަސްބުނުމެއް ކުރުމަށް އިޚްތިޔާރު ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އިޒުން ދެއްވައިގެން ނޫނީ شَفَاعَة ވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

(38) (يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلاَئِكَةُ صَفًّا) އެދުވަހުން مَلاَئِكَةُ ބައިތިއްބެވުމާއި އަދި رُوْحُ ސަފުކޮށް ތެދުވެ ގެންނަވާނެއެވެ. رُوْحُ އަކީ ދެން ހުރިހާ ކަމަކަށް خَاصَّ مَلاَئِكَةُ ބޭކަލެކެވެ. ނަމަކީ جِبْرِيلُ ގެފާނެވެ. އަދި ބުނެވެއެވެ. އެއީ اللهُ تَعَالَى ގެ ކިބައިން މަތިވެރި ޙަޟްރަތެވެ. އެއީ އަދި ވާހަކަދައްކަން ނުކުރެވޭނެއެވެ. (إِلاَّ مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ) رَحْمَنُ ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ شَفَاعَة ކުރުމަށް ހުއްދަދެއްވި މީހަކު ފިޔަވައެވެ. (وَ) އަދި އެމީހާ (قَالَ) ދުނިޔޭގައި އަންނަނީ (صَوَابًا) ތެދުބަސް އެއީ تَوْحِيدُ އެވެ.

(39) (ذَلِكَ) އެއީ އެސިފަތަކާއި އެކުލެވިގެންވާ ދުވަހެވެ. އެއީ (الْيَوْمُ الْحَقُّ) ޝައްކެއްނެތި ހަމަ حَقُّ ދުވަހެވެ. (فَمَنْ شَاءَ اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا) ފަހެ އެދޭމީހާ صَالِحُ عَمَلُ ކޮށްގެން އެމީހާގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ނިސްބަތް ރަނގަޅު ތަނެއް ހޯދާށެވެ.

(40) (يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ) އެދުވަހުން ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެމީހަކު ކުރިއަށް ފޮނުވި ހެޔޮ އަދި ނުބައި ކަންތައް ދެކޭނެއެވެ. (وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَالَيْتَنِي كُنتُ تُرَابًا) އަދި ކާފިރު މީހާ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެން ވީނަމަ ވެލިގަނޑަކަށް ވީނަމަ ކިހާ ރަނގަޅުވީހެވެ؟ އޭނާ މިހެން ބުނާނީ އެ ދުވަހުން އެ އޭނާގެ ބުރައެވެ. اللهُ ގެ ޙަޟްރަތުން އޭނާއަށް ބޮޑު ބިރުވެރި عَذَابُ ފެނުމުންނެވެ.

سُوْرَةُ النَّازِعَاتِ

(1) (وَالنَّازِعَاتِ) [illegible] وَحِي [illegible] (غَرْقًا) [illegible]

(2) (وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًا) [illegible] وَحِي [illegible]

(3) (وَالسَّابِحَاتِ) الله [illegible] وَحِي [illegible]

(4) (فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًا) الله [illegible] تَنْفِيْذُ [illegible] وَحِي [illegible]

(5) (فَالْمُدَبِّرَاتِ أَمْرًا) [illegible] حَلَال [illegible] حَرَام [illegible] تَفْصِيْلُ [illegible]

(6) (يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُ) [illegible] خَلْقُ [illegible]

(7) (تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُ) [illegible] تَبَعَ [illegible] خَلْقُ [illegible] مَحْشَرُ [illegible]

(8) (قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌ) [illegible] قِيَامَة [illegible]

(9) (أَبْصَارُهَا خَاشِعَةٌ) قِيَامَة [illegible]

(10) (يَقُولُونَ أَئِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِ) مَحْشَرُ [illegible] مَحْشَرُ [illegible]? [illegible]? [illegible]?

(12) (قَالُوا تِلْكَ إِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌ) [illegible] مُحَمَّدُ [illegible]

(13) (فَإِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ) [illegible] قُدْرَة [illegible]

(14) (فَإِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِ) [illegible] السَّاهِرَة [illegible] الله تَعَالَى خَلْقُ [illegible]

(15) (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ مُوسَى) ހަމަކަށަވަރުން مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible] (فِرْعَوْنُ) [illegible] خَبَرُ [illegible]

(16) (إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ) [illegible] رَبُّ [illegible] مُقَدَّس [illegible] (طُوًى) [illegible] مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible] سِيْنَاء [illegible]

(18) (فَقُلْ) [illegible] (فِرْعَوْنُ) [illegible] (هَلْ لَكَ إِلَى أَنْ تَزَكَّى) [illegible] طَاهِرُ [illegible]? [illegible] طَاهِرُ [illegible]? مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible] فِرْعَوْنُ [illegible]

(19) (وَأَهْدِيَكَ إِلَى رَبِّكَ فَتَخْشَى) [illegible]

(20) (فَأَرَاهُ الْآيَةَ الْكُبْرَى) [illegible] مُعْجِزَة [illegible]

(22) (ثُمَّ أَدْبَرَ) [illegible] (يَسْعَى) [illegible] مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible]

(23) (فَحَشَرَ) [illegible] مُوسَى عَلَيْهِ السَّلَام [illegible] سِحْرُ [illegible]

(24) (فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى) [illegible] لَعْنَة [illegible] رَبُّ [illegible]

(25) (فَأَخَذَهُ اللَّهُ نَكَالَ الْآخِرَةِ وَالْأُولَى) [illegible] الله تَعَالَى [illegible] آخِرَة [illegible] عَذَابُ [illegible] عَذَابُ [illegible] غَرَقُ [illegible] عِبْرَةُ [illegible] آخِرَة [illegible] عَذَابُ [illegible]

(26) (إِنَّ فِي ذَلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشَى) [illegible] (فِرْعَوْنُ) [illegible] الله تَعَالَى [illegible] تَقْوَى [illegible] عِبْرَةُ [illegible]

(27) (أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ) [illegible] مَحْشَرُ [illegible]?

(28) (رَفَعَ سَمْكَهَا) [illegible] (فَسَوَّاهَا) [illegible]

(29) (وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا) [illegible] (وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا) [illegible]

إِذْ نَادَىٰهُ رَبُّهُۥ بِٱلْوَادِ ٱلْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾ ٱذْهَبْ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُۥ طَغَىٰ ﴿١٧﴾
فَقُلْ هَل لَّكَ إِلَىٰٓ أَن تَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَأَهْدِيَكَ إِلَىٰ رَبِّكَ فَتَخْشَىٰ ﴿١٩﴾ فَأَرَىٰهُ
ٱلْـَٔايَةَ ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصَىٰ ﴿٢١﴾ ثُمَّ أَدْبَرَ يَسْعَىٰ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ
فَنَادَىٰ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ أَنَا۠ رَبُّكُمُ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٤﴾ فَأَخَذَهُ ٱللَّهُ نَكَالَ ٱلْـَٔاخِرَةِ وَٱلْأُولَىٰٓ
﴿٢٥﴾ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِّمَن يَخْشَىٰٓ ﴿٢٦﴾ ءَأَنتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُ ۚ بَنَىٰهَا
﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّىٰهَا ﴿٢٨﴾ وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَىٰهَا ﴿٢٩﴾
وَٱلْأَرْضَ بَعْدَ ذَٰلِكَ دَحَىٰهَآ ﴿٣٠﴾ أَخْرَجَ مِنْهَا مَآءَهَا وَمَرْعَىٰهَا ﴿٣١﴾
وَٱلْجِبَالَ أَرْسَىٰهَا ﴿٣٢﴾ مَتَٰعًا لَّكُمْ وَلِأَنْعَٰمِكُمْ ﴿٣٣﴾ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلطَّآمَّةُ
ٱلْكُبْرَىٰ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ مَا سَعَىٰ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ ٱلْجَحِيمُ
لِمَن يَرَىٰ ﴿٣٦﴾ فَأَمَّا مَن طَغَىٰ ﴿٣٧﴾ وَءَاثَرَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَإِنَّ ٱلْجَحِيمَ
هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٣٩﴾ وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِۦ وَنَهَى ٱلنَّفْسَ عَنِ ٱلْهَوَىٰ
﴿٤٠﴾ فَإِنَّ ٱلْجَنَّةَ هِىَ ٱلْمَأْوَىٰ ﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَىٰهَا
﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكْرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ
مَن يَخْشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوٓا۟ إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَىٰهَا ﴿٤٦﴾

سُورَةُ عَبَسَ

ترتيبها ٨٠ آياتها ٤٢

ހެނދުނުގެ އަލިކަމާއި ދުވާލު ނެރުއްވިއެވެ.

30 (وَالأَرْضَ بَعْدَ ذَلِكَ) އަދި އެއަށްފަހު އުޑު އުފެއްދެވުމަށްފަހު އެކަލާނގެ (دَحَاهَا) އެބިން ފަތުރުއްވީއެވެ.

31 (أَخْرَجَ مِنْهَا مَاءَهَا وَمَرْعَاهَا) އަދި އެކަލާނގެ އެބިމުގެ ތެރެއިން ފެން ނެރުއްވިއެވެ. އެއީ ކޮރުތަކާއި ވަޅުތަކާއި ފެންތަކެވެ. އަދި އޭގެ ޖަނަވާރުންނަށް ކާންވާ ގަސްގަހާގެހި ވިނަގަނޑު އެކަލާނގެ ނެރުއްވިއެވެ.

32 (وَالْجِبَالَ أَرْسَاهَا) އަދި އޭގެ ފަރުބަދަތައް ކަށަވަރުކޮށް ބިމުގައި ހަރުކުރެއްވިއެވެ. ބިން ހެލިނުލެވޭގޮތަށް ހަރުކުރެއްވިއެވެ.

34 (فَإِذَا جَاءَتِ الطَّامَّةُ الْكُبْرَى) ފަހެ ބޮޑުވެގެންވާ مُصِيْبَة އާ ދިމާވާހިނދު، އެއީ އެންމެބޮޑު مُصِيْبَة އާއި ހުރިހާ مُصِيْبَة ތަކަށްވުރެ ބޮޑުވެގެންވާ مُصِيْبَة އެވެ. އެއީ ޤިޔާމަތް ދުވަހެވެ. ދެވަނަ ސޫރުގައި ފުމެވޭ ވަގުތެވެ. އަދި އެއީ ސުވަރުގެ އަހުލުވެރިން ސުވަރުގެއަށާއި ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިން ނަރަކައަށް ވައްދާ ވަގުތެވެ.

36 (وَبُرِّزَتِ الْجَحِيمُ لِمَنْ يَرَى) އަދި ފެންނަމީހާއަށް ޖަޙީމު ނަރަކަ ފާޅުކޮށް ދައްކާނެއެވެ.

37 (فَأَمَّا مَنْ طَغَى) ފަހެ ކާފަރުކަމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައި ބޮޑާވެގަތް މީހާއެވެ.

38 (وَآثَرَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا) އަދި آخِرَة އަށްވުރެ ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުން ބޮޑަށް ޚިޔާރުކުރި މީހާ އެބަހީ آخِرَة ގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔެ ޚިޔާރުކުރި

39 (فَإِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوَى) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ آخِرَة ގެ ޖާގައަކީ ނަރަކައެވެ. ﷲ އޭނާ ރައްކާތެރިކުރައްވާށިއެވެ.

40 (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ) އަދި قِيَامَة ދުވަހު الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި މީހާ ކޮޅަށް ތިބެންޖެހޭ ވަގުތަށް ބިރުގަތް މީހާއެވެ.
(وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَى) އަދި މީހާގެ ނަފްސު ހަވާއަށް ތަބާވުމުން ދުރުކުރި މީހާއެވެ.

41 (فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހާގެ آخِرَة ގެ ޖާގައަކީ ސުވަރުގެއެވެ. ﷲ އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދެއްވާށިއެވެ.

42 (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا) قِيَامَة ވާނީ ކޮންއިރަކުތޯ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެމީހުން ސުވާލުކުރެއެވެ.

43 (فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا) ކަލޭގެފާނަށް އެކަމުގެ ޢިލްމެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ގެ ދެނެވޮޑިގަތުމުގައި ހުރި ކަމެކެވެ.

44 (إِلَى رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا) އެދުވަސް قَائِم ވާނެ ވަގުތުގެ ޢިލްމު ހަމައެކަނި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَة ގައެވެ.

45 (إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشَاهَا) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަކީ قِيَامَة ދުވަހަށް ބިރުގަންނަ މީހުންނަށް އިންޒާރުދޭ ބޭކަލެކެވެ.

46 (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلاَّ عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا) އެމީހުން ކަނޑައެޅިއެވެ. އެމީހުން قِيَامَة ދުވަސް ދެކޭއިރު އެމީހުންނަށް ހީވާނީ ދުނިޔޭގައި ހުރީ ހަމައެކަނި ދުވާލެއްގެ ހަވީރެއް ނުވަތަ ހަމައެކަނި ضُحَى ވަގުތެއްހާ ވަގުތުކޮޅެއް ކަމަށެވެ.

سُوْرَةُ عَبَسَ

1 (عَبَسَ وَتَوَلَّى) (رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) މޫނު ހިތިކޮށްލެއްވިއެވެ. އަދި ފުރަގަސް ދެއްވިއެވެ.

2 (أَنْ جَاءَهُ الأَعْمَى) ލޮލުގެ ފެނުން ނެތް މީހާ އެކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އައުމުގެ ސަބަބުން.

3 (وَمَا يُدْرِيكَ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.) ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. (لَعَلَّهُ يَزَّكَّى) ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން އެމީހާ ދަސްކޮށްގެން އުނގެނިގެން صَالِحُ عَمَلُ ކޮށްގެން އޭނާ ފާފައިން طَاهِرُ ވެގެން ހިނގައިދާނެއެވެ.

4 (أَوْ يَذَّكَّرُ) ނުވަތަ އޭނާ އެހީ وَعْظُ نَصِيْحَة ހޯދުމަށް ވިދާޅުވާށެވެ. (فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرَى) ދެން އެ وَعْظُ نَصِيْحَة ން އޭނާއަށް مَنْفَعَ ލިބިދާނެއެވެ.

6 (فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى) ފަހެ ކަލޭގެފާނުން އޭނާގެ ކަމުގައި ފަރުވާތެރިވުމުގައި مَشْغُوْلُ ވެވަޑައިގަންނަވަނީއެވެ. އަދި އޭނާ ކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ޤަބޫލުކުރުމަށް ގެނެސްދިނުމުގައި ކަލޭގެފާނުގެ މޫނު އެނބުރިލައްވަނީ ކުޅަދާނަކަމުން ތިއްބެވުމެވެ.

7 (وَمَا عَلَيْكَ أَلاَّ يَزَّكَّى) އަދި ކަލޭގެފާނުން އޭނާއަށް ދަޢުވަތު ދެއްވުމުގައި ފާފައިން طاهر ނުވާނަމަ ކަލޭގެފާނަށް އެކަމުގެ ޒިންމާއެއް ނުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އޮތީ އިސްލާމްދީނުގެ ދަޢުވަތު ދެއްވުމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ޒިންމާއަކީ ހަމައެކަނި ޕުރުޖަހާ ކަމެކެވެ.

8 (وَأَمَّا مَنْ جَاءَكَ يَسْعَى) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް ހިނގާފައި އައީ ހެޔޮކަންތައް ދަސްކުރުމަށް ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ޢިލްމު ހޯދުމަށްޓަކައި ބިރުވެތިވެގެން އައިސްގެންނެވެ. الله سُبْحَانَه وَتَعَالَى ގެ وَعْظُ نَصِيْحَةُ ން

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

عَبَسَ وَتَوَلَّىٰٓ ① أَن جَآءَهُ ٱلۡأَعۡمَىٰ ② وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّهُۥ يَزَّكَّىٰٓ ③ أَوۡ
يَذَّكَّرُ فَتَنفَعَهُ ٱلذِّكۡرَىٰٓ ④ أَمَّا مَنِ ٱسۡتَغۡنَىٰ ⑤ فَأَنتَ لَهُۥ تَصَدَّىٰ ⑥
وَمَا عَلَيۡكَ أَلَّا يَزَّكَّىٰ ⑦ وَأَمَّا مَن جَآءَكَ يَسۡعَىٰ ⑧ وَهُوَ يَخۡشَىٰ ⑨ فَأَنتَ
عَنۡهُ تَلَهَّىٰ ⑩ كَلَّآ إِنَّهَا تَذۡكِرَةٞ ⑪ فَمَن شَآءَ ذَكَرَهُۥ ⑫ فِي صُحُفٖ مُّكَرَّمَةٖ
⑬ مَّرۡفُوعَةٖ مُّطَهَّرَةِۭ ⑭ بِأَيۡدِي سَفَرَةٖ ⑮ كِرَامِۭ بَرَرَةٖ ⑯ قُتِلَ ٱلۡإِنسَٰنُ
مَآ أَكۡفَرَهُۥ ⑰ مِنۡ أَيِّ شَيۡءٍ خَلَقَهُۥ ⑱ مِن نُّطۡفَةٍ خَلَقَهُۥ فَقَدَّرَهُۥ ⑲ ثُمَّ
ٱلسَّبِيلَ يَسَّرَهُۥ ⑳ ثُمَّ أَمَاتَهُۥ فَأَقۡبَرَهُۥ ㉑ ثُمَّ إِذَا شَآءَ أَنشَرَهُۥ ㉒ كَلَّا لَمَّا
يَقۡضِ مَآ أَمَرَهُۥ ㉓ فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ إِلَىٰ طَعَامِهِۦٓ ㉔ أَنَّا صَبَبۡنَا ٱلۡمَآءَ صَبّٗا
㉕ ثُمَّ شَقَقۡنَا ٱلۡأَرۡضَ شَقّٗا ㉖ فَأَنۢبَتۡنَا فِيهَا حَبّٗا ㉗ وَعِنَبٗا وَقَضۡبٗا ㉘
وَزَيۡتُونٗا وَنَخۡلٗا ㉙ وَحَدَآئِقَ غُلۡبٗا ㉚ وَفَٰكِهَةٗ وَأَبّٗا ㉛ مَّتَٰعٗا لَّكُمۡ
وَلِأَنۡعَٰمِكُمۡ ㉜ فَإِذَا جَآءَتِ ٱلصَّآخَّةُ ㉝ يَوۡمَ يَفِرُّ ٱلۡمَرۡءُ مِنۡ أَخِيهِ ㉞
وَأُمِّهِۦ وَأَبِيهِ ㉟ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَبَنِيهِ ㊱ لِكُلِّ ٱمۡرِيٕٖ مِّنۡهُمۡ يَوۡمَئِذٖ شَأۡنٞ
يُغۡنِيهِ ㊲ وُجُوهٞ يَوۡمَئِذٖ مُّسۡفِرَةٞ ㊳ ضَاحِكَةٞ مُّسۡتَبۡشِرَةٞ ㊴ وَوُجُوهٞ
يَوۡمَئِذٍ عَلَيۡهَا غَبَرَةٞ ㊵ تَرۡهَقُهَا قَتَرَةٌ ㊶ أُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡكَفَرَةُ ٱلۡفَجَرَةُ ㊷

[illegible] نَصِيحَةٌ [illegible]

⑩ (فَأَنْتَ عَنْهُ تَلَهَّى) [illegible] غَافِلُ [illegible]

⑪ (كَلاَّ إِنَّهَا تَذْكِرَةٌ) [illegible] وَعْظُ نَصِيحَةٌ [illegible] نَصِيحَةٌ [illegible] عَمَلُ [illegible] حَقُّ [illegible]

⑬ (فِي صُحُفٍ) [illegible] صُحُف [illegible]

(مُكَرَّمَةٍ) الله [illegible] حَضْرَةُ [illegible] عِلْمُ [illegible] حِكْمَةُ [illegible]

⑭ (مَرْفُوعَةٍ) الله [illegible] حَضْرَةُ [illegible] قَدْرُ [illegible] (مُطَهَّرَةٍ) طَاهِرُ [illegible] مُقَدَّس [illegible] طَاهِرُ [illegible]

⑮ (بِأَيْدِي سَفَرَةٍ) الله [illegible] وَحِي [illegible]

⑯ (كِرَامٍ) [illegible] رَبُّ [illegible] حَضْرَةُ [illegible]

(بَرَرَةٍ) [illegible] رَبُّ [illegible] تَقْوَى [illegible]

⑰ (قُتِلَ الإِنْسَانُ مَا أَكْفَرَهُ) [illegible] لَعْنَةُ [illegible]!

⑱ (مِنْ أَيِّ شَيْءٍ خَلَقَهُ) [illegible]؟

⑲ (مِنْ نُطْفَةٍ خَلَقَهُ) [illegible]؟ (فَقَدَّرَهُ) [illegible] حِسُّ [illegible]

⑳ (ثُمَّ السَّبِيلَ يَسَّرَهُ) [illegible]

㉑ (ثُمَّ أَمَاتَهُ فَأَقْبَرَهُ) [illegible]

㉒ (ثُمَّ إِذَا شَاءَ أَنْشَرَهُ) [illegible] مُحْشَرُ [illegible]

㉓ (كَلاَّ لَمَّا يَقْضِ مَا أَمَرَهُ) [illegible] الله [illegible]

㉔ (فَلْيَنْظُرِ الإِنسَانُ إِلَى طَعَامِهِ) [illegible]؟

㉖ (ثُمَّ شَقَقْنَا الأَرْضَ شَقًا) [illegible]

㉗ (فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا) [illegible]

㉘ (وَقَضْبًا) [illegible]،

㉚ (وَحَدَائِقَ غُلْبًا) [illegible]

㉛ (وَفَاكِهَةً وَأَبًّا) [illegible] أَبُّ [illegible] (أَبُّ [illegible])

㉝ (فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ) [illegible] صَاخَّةُ [illegible] الصَّاخَّةُ [illegible] قِيَامَة [illegible]

㉞ (يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ) [illegible]

㉟ (وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ) [illegible]،

㊱ (وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ) [illegible]

㊲ (لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ) [illegible]

㊳ (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ) [illegible]

سُورَةُ التَّكۡوِيرِ

ترتيبها ٨١ — آياتها ٢٩

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلشَّمۡسُ كُوِّرَتۡ (١) وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتۡ (٢) وَإِذَا ٱلۡجِبَالُ
سُيِّرَتۡ (٣) وَإِذَا ٱلۡعِشَارُ عُطِّلَتۡ (٤) وَإِذَا ٱلۡوُحُوشُ حُشِرَتۡ
(٥) وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ سُجِّرَتۡ (٦) وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتۡ (٧) وَإِذَا
ٱلۡمَوۡءُۥدَةُ سُئِلَتۡ (٨) بِأَيِّ ذَنۢبٖ قُتِلَتۡ (٩) وَإِذَا ٱلصُّحُفُ نُشِرَتۡ
(١٠) وَإِذَا ٱلسَّمَآءُ كُشِطَتۡ (١١) وَإِذَا ٱلۡجَحِيمُ سُعِّرَتۡ (١٢) وَإِذَا ٱلۡجَنَّةُ
أُزۡلِفَتۡ (١٣) عَلِمَتۡ نَفۡسٞ مَّآ أَحۡضَرَتۡ (١٤) فَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلۡخُنَّسِ (١٥)
ٱلۡجَوَارِ ٱلۡكُنَّسِ (١٦) وَٱلَّيۡلِ إِذَا عَسۡعَسَ (١٧) وَٱلصُّبۡحِ إِذَا تَنَفَّسَ (١٨)
إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ (١٩) ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي ٱلۡعَرۡشِ مَكِينٖ (٢٠) مُّطَاعٖ
ثَمَّ أَمِينٖ (٢١) وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجۡنُونٖ (٢٢) وَلَقَدۡ رَءَاهُ بِٱلۡأُفُقِ ٱلۡمُبِينِ
(٢٣) وَمَا هُوَ عَلَى ٱلۡغَيۡبِ بِضَنِينٖ (٢٤) وَمَا هُوَ بِقَوۡلِ شَيۡطَٰنٖ رَّجِيمٖ (٢٥)
فَأَيۡنَ تَذۡهَبُونَ (٢٦) إِنۡ هُوَ إِلَّا ذِكۡرٞ لِّلۡعَٰلَمِينَ (٢٧) لِمَن شَآءَ مِنكُمۡ أَن
يَسۡتَقِيمَ (٢٨) وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ رَبُّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (٢٩)

سُورَةُ الانفِطَارِ

ترتيبها ٨٢ — آياتها ٢٩

އުފާވެގެންވާނެއެވެ.

40 (وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ) އަދި އެދުވަހުން އަނެއްބައިމީހުންގެ
އަދިރިވެ ނުލަފާވެގެންވާނެއެވެ.

41 (تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ) އޭގެމަތީގައި އަނދިރިކަން ފޮރުވިފައި އަދިރިވެފައި
ވާނެ ހަމަގައިމުވާނެއެވެ.

42 (أُوْلَـئِكَ) އެއުރެންނަކީ ކާފިރުންނާއި (هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ)
ކަށަވަރުން އެއީ فَاسِقُ ވެގެންވާ ބަޔަކީ އެބައިމީހުންނެވެ.

سُوْرَةُ التَّكْوِيْر

1 (إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ) ބޮޑުއިރު ބަރުކޮށް ނުވަތަ ވަށްލެވި އަލިކަން ނެތިގެން
ފަނޑުވެ ދިއްލުމެއް ނެތިގެންދާހިނދު،

2 (وَإِذَا النُّجُومُ انكَدَرَتْ) އަދި ތަރިތައް ވެއްޓިފައި ފަނޑުވެއްޖެހިނދު ނުވަތަ ތަރިތަކުގެ
އަލިކަން ނެތިއްޖެހިނދު،

3 (وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ) އަދި ފަރުބަދަތައް ވައިގައި ހިނގަން ފެށިއްޖެ
ހިނދު

4 (وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ) އަދި މާބަނޑު ޖަމަލު ބަލަހައްޓާނުލެވި
ދޫކޮށްލެވިއްޖެހިނދު، އެއީ އުފާވާ ބޮޑުވަރުގެ
ބޭނުންތަކެއް. ޖަމަލު ބަނޑު ޖަމަލު خَاصَّ ކުރެވިގެންވާނީ އެއީ
عَرَبِي ންގެ ބޮޑު އަދުގެ ބޭނުން މުދަލަކީ ދިގުމުއްދަތުގެ ދޫކޮށްލުމެވެ.

5 (وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ) އަދި وَحْشِي ޖަނަވާރުތައް
އެއްތަނަކަށް އެއްކުރެވި قِصَاص ހިފުމަށް ދެކޮޅުހެދިއްޖެ ހިނދު ނުވަތަ
އެތަކެތި މަރުވެއްޖެ ހިނދު،

6 (وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ) އަދި ކަނޑުތަކުގައި އަލިފާން ރޯކުރެވި
ގަދަކުރެ އަނދާލެވުނު ހިނދު،

7 (وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ) އަދި މުއުމިނުންގެ ނަފްސުތަކާއި حُورَ الْعِيْنُ
ނުވަތަ ގާތްކުރެވި، ކާފިރުންގެ ނަފްސުތަކާއި شَيْطَانُ ނުވަތަ
ގާތްކުރެވިއްޖެ ހިނދު، الْحَسَنُ ވިދާޅުވެއެވެ. ކަންތައްތަކާ އެއްވަރު
އެއްވަރު އެކުބައިގައި ބަހާލެވިގެންނެވެ. يَهُوْدِي އާއި يَهُوْدِي އެކުގައި
نَصَارَى އާއި نَصَارَى އެކުގައި مَجُوْسِي އާއި مَجُوْسِي އެކުގައި
مُنَافِقُ ނާ مُنَافِقُ ހަމައެކެވެ. އަދި މުއުމިނުން މުއުމިނުންނާއި
ގުޅުވާނެއެވެ.

8 (وَإِذَا الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ) އަދި ދިރިހުރިއްޖެ ވަޅުލާފައި
އަންހެންކުއްޖާ އެއީ ސުވާލުކުރެވިއްޖެހިނދު

9 (بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ) އެކުއްޖާ މަރާލެވުނީ ކޮންފާފައަކާހުރެ
ހެއްޔެވެ؟ (ދުވަސްވަރެވެ. އެޒަމާނުގެ عَرَبِي ންގެ ބައެއް މީހުންގެ
ގޮތަކީ އަންހެންކުދިން ވިހެއިއްޔާ އެކުދިން ދިރިހުރި
ވަޅުލާ ހަލާކުކުރުމެވެ. އެގޮތުގެ ދިރިހުރި ކުއްޖާ ވަޅުލެވުނީ ކޮން ކުށަކާހުރެ
ކަމުގައި ސުވާލުކުރެވޭނެ ކުއްޖާގެ ބައްޕައަށް ބަދަލު ލިބޭނެއެވެ.
ވީހިނދު ކުއްޖާ މަރާލެވުނު ފާފަ އެކުއްޖާގެ ބައްޕައަށް ލިބޭނެއެވެ.)

10 (وَإِذَا الصُّحُفُ نُشِرَتْ) އަދި عَمَلُ ލިޔެވިފައިވާ ފޮތްތައް
ފަތުރާލެވި ހުޅުވާލެވިއްޖެ ހިނދު،

11 (وَإِذَا السَّمَاءُ كُشِطَتْ) އަދި އުޑު ނަގާލެވި ފޮތިކޮށްލެވި
ކަނޑާލެވިއްޖެ ހިނދު،

12 (وَإِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ) އަދި ނަރަކަ ރޯވެ އަނދައިގަންނަމުން އަލިފާން ގަދަވެއްޖެ ހިނދު،
އެއީ ކާފިރުންނާ الله ގެ ކޯފާއިން އަދަބުދިނުމަށް ގަދަކުރެވޭނެއެވެ.

13 (وَإِذَا الْجَنَّةُ أُزْلِفَتْ) އަދި ސުވަރުގެ تَقْوَى ވެރިންނަށް
ގާތްކުރެވިއްޖެ ހިނދު، އަދި ބަރަކާތް މީހުންނަށް ފެނިގެންވާނެއެވެ.
ބަރަކާތް ހޯދައި ވިސްނާ ހެޔޮކަންތައް ކުރީމީހުންނަށް ލިބޭނެއެވެ. އަދި
ކާފިރުން ނުފެނޭ ހަމަ ފުރިހަމަ (وَإِذَا الْبِحَارُ سُجِّرَتْ) މިއާޔަތް ވަނީ ފެށުނެވެ.
އެންމެ ސާފުކޮށް އަދި آخِرَة ދުވަހުގެ ކަންތަކެވެ. އަދި (وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ)
މިއާޔަތް ފެށިގެންނެވެ.

14 (عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا أَحْضَرَتْ) ކޮންމެ ނަފްސަކުވެސް އެނގޭނެ
އެނަފްސެއް ކުރި ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުން حَاضِرُ ވެގެންވާނެ
ކަންތައް ވަކިން. އެއީ عَمَلُ ލިޔެވިފައި ހުރި ފޮތްތައް ފަތުރާލެވި
ހުޅުވާލެވިގެންނެވެ.

15 (فَلَاَ أُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ) ދުވާލުގެ ފަސްދާ ނިވާވާ އަދި
ދިއްލިގެންދާ ތަރިތަކުގެ ނަމުގައި ހުވާކުރައްވަމުއެވެ. اللهُ سُبْحَانَهُ
وَتَعَالَى ގެ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ.

16 (الْجَوَارِ) އެއީ ހިނގާ ތަރިތަކުގައި ދިއްލިގެންދާ (الْكُنَّسِ)
އެހެންވެސް ނިވާވާ

17 (وَاللَّيْلِ إِذَا عَسْعَسَ) ރޭގެ ފުރަތަމަ ބައި ދިއުމުން އަނދިރިވެ
ނިމިއްޖެހިނދު، ރޭގަނޑު

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتۡ (١) وَإِذَا ٱلۡكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتۡ (٢) وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ
فُجِّرَتۡ (٣) وَإِذَا ٱلۡقُبُورُ بُعۡثِرَتۡ (٤) عَلِمَتۡ نَفۡسٞ مَّا قَدَّمَتۡ
وَأَخَّرَتۡ (٥) يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ (٦) ٱلَّذِي
خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ (٧) فِيٓ أَيِّ صُورَةٖ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ (٨)
كَلَّا بَلۡ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ (٩) وَإِنَّ عَلَيۡكُمۡ لَحَٰفِظِينَ (١٠) كِرَامٗا
كَٰتِبِينَ (١١) يَعۡلَمُونَ مَا تَفۡعَلُونَ (١٢) إِنَّ ٱلۡأَبۡرَارَ لَفِي نَعِيمٖ (١٣) وَإِنَّ
ٱلۡفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٖ (١٤) يَصۡلَوۡنَهَا يَوۡمَ ٱلدِّينِ (١٥) وَمَا هُمۡ عَنۡهَا بِغَآئِبِينَ
(١٦) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ (١٧) ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ
(١٨) يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٞ لِّنَفۡسٖ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ (١٩)

سُورَةُ المُطَفِّفِينَ

ترتيبها ٨٣
آياتها ٣٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَيۡلٞ لِّلۡمُطَفِّفِينَ (١) ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكۡتَالُواْ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسۡتَوۡفُونَ (٢)
وَإِذَا كَالُوهُمۡ أَو وَّزَنُوهُمۡ يُخۡسِرُونَ (٣) أَلَا يَظُنُّ أُوْلَٰٓئِكَ أَنَّهُم
مَّبۡعُوثُونَ (٤) لِيَوۡمٍ عَظِيمٖ (٥) يَوۡمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ (٦)

18 (وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ) ހެނދުނު އާދެ ފެށިގެންދާއިރު އަދި رُوْحُ
އަމީން ތިމާވެށްޓަށް އަރާއިރުގައި އާދެވަޑައިގެން ކަލޭގެފާނު
ގެނެސްދެއްވި އެކަލާނގެ ނަބީއަށް وَحِي ކުރެއްވިއެވެ.

19 (إِنَّهُ) ހަމަކަށަވަރުން މި قُرْآنُ އަކީ (لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ)
ޝަރަފުވެރި ބޭކަލަކު ގެނެސްދެއްވި ބަސްފުޅެކެވެ. (އެއީ جِبْرِيْلُ عليه السلام)
އެވެ. الله سبحانه وتعالى ގެ حَضْرَةُ ން ކިޔަވައިދެއްވި ސިފަގެ ހަމަ قُرْآنُ އެކަލޭގެފާނު
ބާވައިގެންނެވީ އެއީ ރަސޫލާ ކަމުގައި وَحِي ކުރެއްވުމަށެވެ.

20 (ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ) އެކަލޭގެފާނީ الله سبحانه وتعالى ގެ
حَضْرَةُ ގައި ނުހަނު މަތިވެރި ދަރަޖައެއް ލިބިވަޑައިގެން قَدَرُ ހުރިބޭކަލެކެވެ.

21 (مُطَاعٍ ثَمَّ أَمِينٍ) އަދި މަލާއިކަތް ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނަށް
ކިޔަމަންތެރިކަން ކުރައްވާ ބޭކަލެކެވެ. އަދި وَحِي ގެ ކަންކަމުގައި
އަމާނާތްތެރިކަން ވެސް ގެންގުޅުއްވާ ބޭކަލެކެވެ.

22 (وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ) (އޭ مَكَّة ގެ އަހުލުވެރިންނޭވެ.)
ކަލޭމެންގެ އެކުވެރިޔާ މޮޔަކަމުގައި ނުވެއެވެ. (مُحَمَّد ގެފާނު
ނަސޭހަތްތެރި އެކުވެރިޔާއެވެ، އެއީ އެކަލޭގެފާނު އުޅުއްވީ
އަހުރުމެންގެ ތެރޭގައެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ކަންތައް އެމީހުންނަށް
ނުދަންނަބުނާ އެކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނީ
އެމީހުންނަކީ އެއީ ބައިވެރިގެ ޖުމްލަ ކަމުގައިވެއެވެ.

23 (وَلَقَدْ رَآهُ بِالْأُفُقِ الْمُبِينِ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބަޔާންވެގެންވާ أُفُقُ
ގައިވެސް މިކަލޭގެފާނު ދުށްވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. مُحَمَّد
ގެފާނު (جِبْرِيْلُ عليه السلام)ގެ އަސްލު ސޫރަތުގައި ދުށްވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ.
އެކަލޭގެފާނު ހަމަ ސާފުކޮށް ފެނިވަޑައިގަތެވެ. مُجَاهِدُ ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ
މައްކާގެ أَجْيَادُ ގެ ފަރާތުގައެވެ. އެއީ މައްކާގެ އިރުމަތީ ފަރާތެވެ.

24 (وَمَا هُوَ) އަދި އެކަލޭގެފާނުނޫނެވެ. އެބަހީ مُحَمَّد ގެފާނު
ނޫނެވެ. (عَلَى الْغَيْبِ)غَيْب ގެ ޚަބަރުކިޔައިދެއްވުމުގައި އޭގެ ޚަބަރުކިޔައިދެއްވުމުގައި
(بِضَنِينٍ) بَخِيْلُ ބަޚީލުކަމުގައި، وَحِي އަންގަވައިދިނުމުގައި
ދެއްވުމަކަށް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނު الله ގެ ބަސްފުޅުތައް އެކަލާނގެ
حُكْمُ ތަކާ އަމުރުތައް خَلْقُ ތަކުންނަށް އަންގަވައި ދެއްވައެވެ.

25 (وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ) އަދި މި قُرْآنُ އަކީ
ރަޙްމަތުން ދުރުކުރެވުނު ނިކަމެތި އަދި ލަޢުނަތްލެވިފައިވާ ގެންގުޅޭ
شَيْطَانُ އެއްގެ ބަހެއްނޫނެވެ.

26 (فَأَيْنَ تَذْهَبُونَ) ފަހެ ކަލޭމެން ދަނީ ކޮންތާކަށް ހެއްޔެވެ
ދެނެތިބެނިކޮށް މި ޙައްޤު މަގުން ކަލޭމެން ދުރަށް ދަނީ ކީއްވެ ހެއްޔެވެ؟

28 (إِنْ هُوَ إِلاَّ ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ) އަދި މި قُرْآنُ އަކީ އެންމެހާ خَلْقُ
ތަކުންނަށްވާ وَعْظُ نَصِيْحَةُ އެއްކަމުގައި މެނުވީނޫނެވެ.

29 (وَمَا تَشَاءُونَ إِلاَّ أَنْ يَشَاءَ اللهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ) އަދި اللهُ ދެއްވާ
تَوْفِيقُ އާއި އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅާ ގުޅިގެން މެނުވީ ކަލޭމެން
ހެޔޮ މަގުގައި ހިނގުމަކަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. وَاللهُ أَعْلَمُ .

سُوْرَةُ الإِنْفِطَار

1 (إِذَا السَّمَاءُ انفَطَرَتْ) (مَلاَئِكَةُ ބާވައިލެއްވުމަށްޓަކައި)
އުޑު ފަޅައިގެން ދެބައިވެއްޖެހާއިރު

2 (وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انتَثَرَتْ) އަދި ތަރިތައް ވެއްޓިފައި ފެތުރިގެން ވެއްޖެހާއިރު

3 (وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ) އަދި ކަނޑުތައް އެއްކޮށް ފުރިހަމަ
ފައިބައިގެން އެއްކަނޑަކަށް ވެގެން ފެތުރިގެން އެއްކަނޑަކަށް
ވެއްޖެހާއިރު (މިއީ قِيَامَة قَائِمُ ވުމުގެ ވެގެންދާނެ ގޮތެވެ.)

4 (وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ) އަދި ކަށިވަޅުތައް ފުރޮޅިގެން ގޮސް
ކަށިވަޅުތަކުގައިވާ ބައިތައް ދިރިގެން ނުކުމެވެއްޖެހާއިރު

5 (عَلِمَتْ نَفْسُ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ) ކޮންމެ ނަފްސަކަށްވެސް
އެނގިގެން ދާނެއެވެ ކުރިއަށް ފޮނުވިކަމާއި ފަހަތަށް ލަސްކުރިކަމާއި ގެނެސްދޭނެއެވެ. އެއީ
عَمَلُ ގެ ތެރެއިން ފުރަތަމަ ކުރިއަށް ފޮނުވި عَمَلُ އާއި ފަސްކޮށްލެވުނު
ދޫކޮށްލެވުނު ކަންތައްތަކެވެ.

6 (يَاأَيُّهَا الإِنسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ) އޭ އިންސާނާއެވެ.
އެހެނީ رَبُّ ކަލޭގެ ދޮގުވެރިކަމާ މުޅިގޮސްނުވާ ކަލޭއަށް
ކަލޭއަށް ދޮގުވެރިކަމެއް ވީކީއްވެހެއްޔެވެ. (ބުނެވުނު. އަޅާއިރަކުން
ހުރި ކަލޭގެ رَبُّ ގެ عَفُو ކުރައްވާނެތީއެވެ. ކާފިރުން عُقُوْبَة ނުދެއްވާނެތީއެވެ.

7 (الَّذِي خَلَقَكَ) އެކަލާނގެއީ (ކަލޭގެ އަސްލު
ނިސްބަތްވާ نُطْفَة އަކުން) ކަލޭހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ.

(فَسَوَّاكَ) ދެން އެކަލާނގެ ކަލޭގެ ހަށިގަނޑު ފުރިހަމަކުރެއްވިއެވެ. ޖިސްމު ފުރިހަމަވެގެން،
ކަންފަތާއި، ބަލައިލެވޭ ލޮލާ ހެދުމުގައި ކަލޭ ހެދިއެވެ.

(فَعَدَلَكَ) އަދި ކަލޭގެ ފުރިހަމަ ކަމުގައި ރީތި ސޫރަތުގެ
ގޮތުގައި ހަމަހަމަ ސީދާ ގޮތެއްގައި ހަދައްވައިދެއްވިއެވެ.

8 (فِي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَاءَ رَكَّبَكَ) ރީތި ސޫރަތަކީ ކަލޭގެ ހަށިގަނޑަށް
އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުގެ ސޫރަކަށް އެކަލާނގެ ކަލޭ
ސޫރަ ކުރެއްވިއެވެ. ކަލޭގެ ނަފްސުގެ ސޫރަކީ ކަލޭ އަމިއްލައަށްނޫނެވެ.

⑨ (كَلَّا) އެއްގޮތަކަށްވެސް الله ގެ ދަރުމަވަންތަކަމާއި ހިތްހެޔޮކަމާ ހެދި ކަލޭމެން ދޮގުވެގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި އެއީ ކަލޭމެން ކުފުރުވެރިވުމުގެ ސަބަބެއް ނޫނެވެ. (بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدِّينِ) އަދި ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟ ކަލޭމެން قِيَامَة ދުވަސް ދޮގުކުރަނީއެވެ.

⑫ (يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ) އެބޭކަލުން ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަން ދަންނަވައެވެ. ކަލޭމެން قِيَامَة ދުވަސް ދޮގުކުރަނީއެވެ. اللهُ ގެ މަލާއިކަތުން ކަލޭމެން ކުރާ ކަންކަން ލިޔުއްވަމުން ގެންދަވައެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހުން ހިސާބު ބައްލަވާނީ އެ ލިޔުންތަކުންނެވެ.

⑮ (يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدِّينِ) ހިސާބު ބައްލަވާ ދުވަހުން އެމީހުން ނަރަކައަށް ވަދެ އަނދާނެއެވެ. އަދި އެތަނުގައި ދެމިހުންނާނެއެވެ. އަދި އެތަނުން ނިކުމެވޭ ގޮތެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ލުއިކަމެއް ނުލިބޭނެއެވެ.

⑯ (وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَائِبِينَ) އަދި އެމީހުން ދުވަހަކުވެސް އެތަނުން ފިލައިގެން ނުދާނެއެވެ. އަދި މަރުވެގެންވެސް ނުދާނެއެވެ؟ އެމީހުންނަކީ އެތަނުގައި ދެމިހުންނާނޭ ބަޔެކެވެ.

⑱ (ثُمَّ مَا أَدْرَاكَ مَا يَوْمُ الدِّينِ) ދެން ކަލެއަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ. އެދުވަހަކީ ކޮންދުވަހެއްކަން. ހިސާބު ބައްލަވާ ދުވަހަކީ ކޮންދުވަހެއްކަން އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމާއި ހައިބަތު ބޮޑުކަމުން ކަލެއަށް އެނގިވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. އެދުވަހުގެ ހާލަތު ބޮޑުކަމާއި އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަން ބަޔާންކުރުމަށްޓަކައެވެ.

⑲ (يَوْمَ لاَ تَمْلِكُ نَفْسٌ لِنَفْسٍ شَيْئاً وَالأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰه) [އެދުވަހަކީ އެއްވެސް ނަފްސަކަށް އެހެން ނަފްސަކަށް އެއްވެސް ކަމެއް ކޮށްނުދެވޭނެ ދުވަހެވެ. އަދި އެދުވަހުން ހުރިހާ ކަމެއްވެސް ހުރީ الله އަށެވެ.] އެބަހީ އެދުވަހުން އެއްވެސް މީހަކަށް އެހެން މީހަކަށް ލާބައެއް ކޮށްނުދެވޭނެއެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް ހުރީ عَالَمُ ތަކުގެ رَبُّ އަށެވެ. ދުނިޔޭގައި ކަންކަން ބަހައްޓަވާފައިވާ ގޮތަކަށް އެދުވަހުން ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އެދުވަހުން الله ކަމަށް ބަލައިގަނެވޭނެއެވެ.

سُورَةُ الْمُطَفِّفِيْنَ

ابْنُ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތެއްގައިވެއެވެ. النَّبِيُّ ، މަދީނާއަށް ވަޑައިގެންނެވި އިރު މަދީނާގެ މީހުންނަކީ މިނުގައި ހަލާކުވާ މީހުން ކަމުގައި ވިއެވެ. ދެން الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى (وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ) ބާވައިލެއްވިއެވެ.

① (وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ)[މިނުގައި ލަހުކުރާ މީހުންނަށް ހަލާކާއި عَذَابُ ހުށްޓެވެ.] التَّطْفِيْفُ: އަކީ ކިލަކުޑަކުރުމެވެ. مُطَفِّف އަކީ މިނުގައި ކުޑަކުރާ މީހާއެވެ. އެއީ މީހުންގެ ހައްޤު ނަގާއިރު ފުރިހަމައަށް ނަގައި، އެހެންމީހުންނަށް ދޭއިރު ކުޑަކުރާ މީހާއެވެ. މިނުން ކުޑަކުރުމަކީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ.

② (الَّذِينَ إِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ يَسْتَوْفُونَ) އެއީ މީހުންގެ ކިބައިން މިނުން ނަގާއިރު ފުރިހަމައަށް ނަގާ ބަޔެކެވެ.

③ (وَإِذَا كَالُوهُمْ أَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَ) އަދި މީހުންނަށް މިނުން ދޭއިރު ކިރުމުން ކުޑަކުރާ ބަޔެކެވެ.

④ (أَلَا يَظُنُّ أُولَئِكَ أَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَ) އެބަޔަކު ހިތަކަށް ނުއަރަނީތޯ އެމީހުން

مَحْشَرُ އަށް ގެނެވޭނެ ކަމާއި ހިސާބު ބެއްލެވޭނެ ކަމާއި ހުރިހާ ކަމެއްގެ ޖަޒާ ދެއްވޭނެކަން އެމީހުންނަށް ނޭނގެނީތޯއެވެ؟ އަދި އެމީހުން އަނބުރާ ދިރުވައި ހުށަހެޅޭނެކަން ނުދަންނަނީތޯއެވެ.

⑥ (يَوْمَ يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ) އެއީ މީސްތަކުން عَالَمُ ތަކުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ހިސާބު ބެއްލެވުމަށް ޤަބުރުތަކުން ތެދުވާ ދުވަހެވެ. عَالَمُ ތަކުގެ رَبُّ ކަށް ކިޔަމަންވެ ބޯލަނބާ ހުންނާނެއެވެ. މި ބަސްފުޅުން ދޭހަވަނީ މިނުގައި ކުޑަކުރުމަކީ ބޮޑު ފާފައެއް ކަމެވެ. އަދި އެކަމުގެ ބިރުވެރިކަމެވެ. އެއީ އެކަމުގައި އެހެން މީހުންގެ ހައްޤުތަކެއް ހިމެނޭތީއެވެ. އިންސާނުންގެ ހައްޤު ކަމުގައިވާތީއެވެ.

⑦ (كَلَّا إِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ لَفِي سِجِّينٍ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. فُجَّارُ ންގެ އަމަލު ލިޔެވިފައިވާ ފޮތް ހުންނާނީ سِجِّين ގައެވެ. މިނިވަން ސަލާމަތް ބަޔަކު ނޫން ބަޔަކަށެވެ. سِجِّين އަކީ ހަތްވަނަ ބިމުގެ އަޑީގައިވާ ތަނެކެވެ. سِجِّين އަކީ ސަޚުތު ތަނެއް ކަމުގައިވެސް ވެއެވެ. އަދި سِجِّيل އަކީ ވެސް އެއީއެވެ.

⑨ (كِتَابٌ مَرْقُومٌ) އެއީ ލިޔެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ. އެބަހީ އެމީހުންގެ ނަންތަކާއި އެމީހުންގެ އަމަލުތައް ލިޔެވިފައިވާ ފޮތެކެވެ.

⑫ (وَمَا يُكَذِّبُ بِهِ إِلاَّ كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ) އަދި އެދުވަސް ދޮގުކުރާނީ ހައްދު ފަހަނައަޅައި ފާފަކުރާ ކޮންމެ މީހަކުއެވެ.

⑬ (إِذَا تُتْلَى عَلَيْهِ آيَاتُنَا) އޭ مُحَمَّدُ ، ކަލޭގެފާނު އަހުރެމެންގެ އާޔަތްތައް އެމީހާއަށް ކިޔަވައިދެއްވައިފިނަމަ (قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ) އޭނާ ބުނެއެވެ. އެއީ ކުރީގެ މީހުންގެ ވާހަކަތަކެވެ. މިއީ ބޭކާރު، باطِلُ ވާހަކަތަކެކެވެ.

⑭ (كَلَّا) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. އެމީހުން ބުނާ ގޮތަށް باطِلُ ވާހަކައެއް ނޫނެވެ. (بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) އަދި އެއީ އެމީހުން ކުރި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ތިބި ކުނި ތަކެކެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތައް ފާފައިން ފޮރުވިގެން ގޮސްފައެވެ. ކުރި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ ހިތްތައް ކަޅުވެގެން ގޮސްފައެވެ. أَبُوهُرَيْرَة ގެ ރިވާޔަތެއްގައި ވެއެވެ. النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ العَبْدَ إذا أَذْنَبَ ذَنْبًا نَكتت فِي قلبِهِ نكتة سوداء فإنْ تَابَ ونزع واستغفر صقل قلبه وإنْ عاد زَادت حتى تغلف قلبه فذلك الرَّان الذى ذكره الله سبحانه فى القرآن) މާނައީ: އަޅަކު ފާފައެއް ކޮށްފިނަމަ ހިތުގައި ކަޅު ތިއްކެއް ޖެހޭނެއެވެ. ދެން އޭނާ تَوْبَة و أَسْتَغْفَارُ ކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ހިތް ސާފުވެގެން ދާނެއެވެ. އަދި ފާފަ އިތުރުކޮށްފިނަމަ އެތިކި އިތުރުވެ ހިތް ފޮރުވިގެން ދާނެއެވެ. އެއީ الله سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ކީރިތި قُرْآنُ ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ (رَانُ) އެވެ. އެއީ ހިތް ފޮރުވިގެން ދާ ކުނިއެވެ.

⑮ (كَلاَّ إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَ) އެއްގޮތަކަށްވެސް އެހެން ނޫނެވެ. އެދުވަހުން އެމީހުން އެމީހުންގެ رَبُّ ފެނުމުން ހުރަސް އަޅުއްވާނެއެވެ. މުއުމިނުން އެކަލާނގެ ދެކޭނެއެވެ. އެމީހުން ނުދެކޭނެއެވެ. އެކަލާނގެ ދެކުމުން މަހުރޫމް ކުރެވޭނެއެވެ.

كَلَّآ إِنَّ كِتَـٰبَ ٱلْفُجَّارِ لَفِى سِجِّينٍ ﴿٧﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا سِجِّينٌ ﴿٨﴾ كِتَـٰبٌ
مَّرْقُومٌ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِّلْمُكَذِّبِينَ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ بِيَوْمِ ٱلدِّينِ ﴿١١﴾
وَمَا يُكَذِّبُ بِهِۦٓ إِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ ءَايَـٰتُنَا قَالَ أَسَـٰطِيرُ
ٱلْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ كَلَّا ۖ بَلْ ۜ رَانَ عَلَىٰ قُلُوبِهِم مَّا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّآ إِنَّهُمْ
عَن رَّبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَّمَحْجُوبُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا۟ ٱلْجَحِيمِ ﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ
هَـٰذَا ٱلَّذِى كُنتُم بِهِۦ تُكَذِّبُونَ ﴿١٧﴾ كَلَّآ إِنَّ كِتَـٰبَ ٱلْأَبْرَارِ لَفِى عِلِّيِّينَ
﴿١٨﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا عِلِّيُّونَ ﴿١٩﴾ كِتَـٰبٌ مَّرْقُومٌ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ ٱلْمُقَرَّبُونَ
﴿٢١﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى ٱلْأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِى
وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ ٱلنَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾
خِتَـٰمُهُۥ مِسْكٌ ۚ وَفِى ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ ٱلْمُتَنَـٰفِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُۥ
مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا ٱلْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ
أَجْرَمُوا۟ كَانُوا۟ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ يَضْحَكُونَ ﴿٢٩﴾ وَإِذَا مَرُّوا۟ بِهِمْ
يَتَغَامَزُونَ ﴿٣٠﴾ وَإِذَا ٱنقَلَبُوٓا۟ إِلَىٰٓ أَهْلِهِمُ ٱنقَلَبُوا۟ فَكِهِينَ ﴿٣١﴾
وَإِذَا رَأَوْهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّ هَـٰٓؤُلَآءِ لَضَآلُّونَ ﴿٣٢﴾ وَمَآ أُرْسِلُوا۟ عَلَيْهِمْ
حَـٰفِظِينَ ﴿٣٣﴾ فَٱلْيَوْمَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مِنَ ٱلْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ ﴿٣٤﴾

މުއުމިނުންނަށް ލިބޭނެ ނަމަވެސް آخرة ދުވަހު އެކަލާނގެ ފެނުން އެއުރެންނަށް ނުލިބޭނެއެވެ.

(16) (ثُمَّ إِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَحِيمِ) ދެންފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން ނަރަކައަށް ވަންނާނޭ ބަޔަކަށް ވާނެއެވެ. އަދި އެތާގެ ހޫނުގެ ރަހަ ތަޖުރިބާކުރާނެއެވެ.

(18) (لَفِي عِلِّيِّينَ) ހަމަކަށަވަރުން އަބްރާރުންގެ ފޮތްވަނީ عِلِّيُّون ގައެވެ. (އެއީ تَقْوَى ވެރިވެ ދިރިއުޅުނު އިންސާނުންނެވެ. އެއީ ޞާލިޙުންނެވެ. ނަމަކީ ޞާލިޙުންގެ ދަރަޖައެވެ. أَبْرَار ނަށް ހެޔޮ އަމަލުކުރާ މީހުންނެވެ.

(19) (وَمَا أَدْرَاكَ مَا عِلِّيُّونَ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނޭ، عِلِّيُّون އަކީ ކޮންއެއްޗެއްކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކީއްތޯ؟ ޖަންނަތުގެ ދަރަޖަތަކުގެ ތެރެއިން عِلِّيُّون ގައަކީ މަތީ ދަރަޖައެވެ. ތިބޭނީ އެންމެ ބޮޑު ދަރަޖައިގައެވެ.

(20) (كِتَابٌ مَرْقُومٌ) އެއީ ލިޔުއްވާފައިވާ ނަންބަރު ޖަހާފައިވާ ފޮތެކެވެ.

(21) (يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَ) ކައިރިވެވަޑައިގެންވާ މަލާއިކަތުން އެފޮތަށް حَاضِرُ ވެވަޑައިގަންނަވައެވެ. ނުވަތަ قِيَامَة ދުވަހުން އެ ފޮތަކީ ހެކިބަހެއް ދޭނޭ ފޮތެކެވެ.

(23) (عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ) ކަށިގަނޑުމަތީގައި ޖައްސާފައިވާ ކޮޅުތަކުގެ މަތީގައި ތިބެ ސުވަރުގެއާއި އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ.

(يَنظُرُونَ) الله އެބޭކަލުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކާއި كَرَامَاة މަތީގައި ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ. ނަމަވެސް الله ގެ ވަޖުހުކަރީމަށް ބަލަބަލައި ތިބޭނެއެވެ.

(24) (تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ) އެބޭކަލުންގެ މޫނުތަކުން ކަލޭގެފާނަށް نِعْمَة ގެ ބީހިލަކަމާއި ސުރޫރުކަމާއި އުފާވެރިކަން ފެނިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

(25) (يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ) ސިއްކަޖަހާ ބަންދުކޮށްފައިވާ ރަހީޤުން އެބޭކަލުންނަށް ބުއިމަށް ދެއްވޭނެއެވެ. އެއީ ސިއްކަ ޖަހާފައިވާ أَبْرَار ނަށް ޚާއްޞަ ވެގެންވާ ބުއިމެކެވެ. އެއިން ބުއިމަށް ސިއްކަ ޖަހާފައިވާނެއެވެ. رَحِيق އަކީ އެއްވެސް ނުބައިކަމެއް ނުވާ ސާފު ބުއިމެކެވެ. ޖަންނަތުގެ ބުއިމެއްގެ ނަމެކެވެ.

(26) (خِتَامُهُ مِسْكٌ) އެބުއިމުގެ ފަހުކޮޅު ލިބޭ ރަހައަކީ މިސްކުގެ ރަހަ ކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ. (وَفِي ذَلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ) އަދި އެކަމުގައި ވާދަކުރާ ބަޔަކު ވާދަކުރާށެވެ.

(27) (وَمِزَاجُهُ مِنْ تَسْنِيمٍ) އަދި އެބުއިމުގައި މަޖާކުރާނީ تَسْنِيم ކިޔާ އެއްޗެކެވެ. އެއީ ޖަންނަތުގައިވާ އެންމެ ފުރިހަމަ ބުއިމެކެވެ. އެއީ ސުވަރުގެގެ އެއްވެސް شَرَف ވެރި ފެނެކެވެ.

(28) (عَيْناً يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ) އެ رَحِيق އަކީ تَسْنِيم ކިޔާ އެއްގަމު ފެނެވެ. އެއީ ކައިރިވެވަޑައިގެންވާ ބޭކަލުން ބޯނެ ބުއިމެކެވެ.

(29) (إِنَّ الَّذِينَ أَجْرَمُوا) ހަމަކަށަވަރުން ކުށްވެރިވި މީހުން (كَانُوا مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا يَضْحَكُونَ) އީމާންވި މީހުންނަށް މަލާމާތް ކުރަމުން ފުރައްސާރަކޮށް ހުނަރުކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައިވިއެވެ.

(30) (وَإِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَ) އަދި އެމީހުން މުއުމިނުން ކައިރިން ދާއިރު ކަމަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް އަތުގެ އިޝާރާތްކުރުމާއި ލޮލުން ކޮޅު ބަލާ ސިއްރު ބަސް ކިޔައިގަންނައެވެ.

(31) (وَإِذَا انقَلَبُوا) އަދި އެމީހުން ރުޅިގެން ރައްޓެހި (إِلَى أَهْلِهِمُ) އެމީހުންގެ އާއިލާތަކާ ރުޖޫޢަވާ ހިނދު (انقَلَبُوا فَكِهِينَ) އެމީހުން އުފާވެރިކަމާއެކު މުއުމިނުންނަށް ފުރައްސާރަކުރާ ވާހަކަ ދައްކަމުން ދެއެވެ.

(33) (وَمَا أُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظِينَ) އަދި އެމީހުން މުއުމިނުންގެ عَمَلُ ތަކުގެ ބަލަހައްޓާ ފަރާތްތަކުގެ ގޮތުގައި ފޮނުވިފައި ނުވަތަ ޢައްޔަނު ކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު އެބޭކަލުން الله ގެ حَضْرَةُ ން އެމީހުން ނުފޮނުވާނެއެވެ.

(34) (فَالْيَوْمَ الَّذِينَ آمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَ) ފަހެ އަދި قِيَامَة ދުވަހުން މުއުމިނުންގެ ކުރިމަތީގައި ކާފަރުން ފުރައްސާރަކުރަމުން ހުންނާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ނަރަކައިގެ عَذَابُ ލިބިގެން ދުވާލު ކާފަރުން މުއުމިނުންގެ ދިމާލަށް ހަދާ ފުރައްސާރަކުރާ ގޮތް ދެކިގެން ހުންނާނެއެވެ.

(35) (عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ) ކަށިގަނޑުމަތީގައި ޖައްސާފައިވާ ކޮޅުތަކުގެ މަތީގައި ތިބެ ކާފަރުންނަށް ލިބޭ عَذَابُ ގެ ހާލަތަށް ބަލަބަލާ ތިބޭނެއެވެ. الله ގެ عَدَاوَة ތެރިން ނަރަކައިގެ عَذَابُ ލިބިގެން ހުންނަ ތަން ބަލާނެއެވެ.

(36) (هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ) ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރުންނަށް އެމީހުން ކުރާ ކަންތަކުގެ އަދަބު ލިބިއްޖެ ހެއްޔެވެ؟ ކާފަރުންނަށް ޖަޒާ ލިބިއްޖެއެވެ.

سُورَةُ الإِنْشِقَاقِ

(1) (إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ) އުޑު ފަޅައިގެން ދިއުމުން – އެއީ قِيَامَة ދުވަހު އުޑު ފަޅައިގެން ދިއުމުގެ ހާލަތެވެ.

عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِ يَنظُرُونَ (٣٥) هَلۡ ثُوِّبَ ٱلۡكُفَّارُ مَا كَانُواْ يَفۡعَلُونَ (٣٦)

ترتيبها ٨٤

سُورَةُ الانشِقَاق

آياتها ٢٥

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتۡ (١) وَأَذِنَتۡ لِرَبِّهَا وَحُقَّتۡ (٢) وَإِذَا ٱلۡأَرۡضُ مُدَّتۡ
(٣) وَأَلۡقَتۡ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتۡ (٤) وَأَذِنَتۡ لِرَبِّهَا وَحُقَّتۡ (٥) يَٰٓأَيُّهَا
ٱلۡإِنسَٰنُ إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَىٰ رَبِّكَ كَدۡحٗا فَمُلَٰقِيهِ (٦) فَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ
كِتَٰبَهُۥ بِيَمِينِهِۦ (٧) فَسَوۡفَ يُحَاسَبُ حِسَابٗا يَسِيرٗا (٨) وَيَنقَلِبُ
إِلَىٰٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورٗا (٩) وَأَمَّا مَنۡ أُوتِيَ كِتَٰبَهُۥ وَرَآءَ ظَهۡرِهِۦ (١٠) فَسَوۡفَ
يَدۡعُواْ ثُبُورٗا (١١) وَيَصۡلَىٰ سَعِيرًا (١٢) إِنَّهُۥ كَانَ فِيٓ أَهۡلِهِۦ مَسۡرُورًا (١٣)
إِنَّهُۥ ظَنَّ أَن لَّن يَحُورَ (١٤) بَلَىٰٓۚ إِنَّ رَبَّهُۥ كَانَ بِهِۦ بَصِيرٗا (١٥) فَلَآ أُقۡسِمُ
بِٱلشَّفَقِ (١٦) وَٱلَّيۡلِ وَمَا وَسَقَ (١٧) وَٱلۡقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ (١٨)
لَتَرۡكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٖ (١٩) فَمَا لَهُمۡ لَا يُؤۡمِنُونَ (٢٠) وَإِذَا قُرِئَ
عَلَيۡهِمُ ٱلۡقُرۡءَانُ لَا يَسۡجُدُونَ۩ (٢١) بَلِ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ يُكَذِّبُونَ
(٢٢) وَٱللَّهُ أَعۡلَمُ بِمَا يُوعُونَ (٢٣) فَبَشِّرۡهُم بِعَذَابٍ أَلِيمٍ (٢٤)
إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ لَهُمۡ أَجۡرٌ غَيۡرُ مَمۡنُونِۭ (٢٥)

(2) (وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا) އެބަހީ އެއުޑު އޭގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވިއެވެ، (وَحُقَّتْ) އެބަހީ އަދި އެކަލާނގެއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން އެއުޑަށް حَقُّ ވެއްޖެއެވެ.

(3) (وَإِذَا الأَرْضُ مُدَّتْ) އެބަހީ ފަސްގަނޑު ފުޅާކުރެވިއްޖެއެވެ (އެބަހީ ފަރުބަދަތައް ހަމަކުރެވި ފުޅާކުރެވިއްޖެއެވެ)

(4) (وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا) އެބަހީ އޭގެ ބަނޑުގައިވާ ތަކެތި ބޭރަށް އުކާލައިފިއެވެ. މަރުވެފައިވާ މީހުން އަދި ހުރިހާ އެއްޗެއް (وَتَخَلَّتْ) އެބަހީ އޭގެތެރެއިން ހުސްވެއްޖެއެވެ. ދެން އޭގެތެރޭގައި ބާކީއެއް ނުވެއެވެ. الله ގެ އަމުރަށް ކިޔަމަންތެރިވެ އެކަލާނގެ تَنْفِيذُ ކުރައްވާ ކަންތައް ތަކަށް ބޯލަނބާ ކިޔަމަންވެއެވެ،

(6) (يَاأَيُّهَا الإِنسَانُ) އޭ އިންސާނާއެވެ. (އެބަހީ އާދަމުގެ ދަރިންނެވެ.) (إِنَّكَ كَادِحٌ إِلَى رَبِّكَ كَدْحاً) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ ކަލޭގެ رَبُّ އާ ބައްދަލުކުރާހާ ހިނދަކާ ހަމައަށް ބުރަކޮށް މަސައްކަތްކުރާ މީހެކެވެ. (فَمُلاَقِيهِ) ދެން ކަލޭ އެކަލާނގެއާއި ބައްދަލުކުރާނެ މީހެކެވެ. އަދި ކަލޭގެ އަމަލުތަކާއި ބައްދަލުކުރާނެއެވެ.

(7) (فَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ) ފަހެ އޭނާގެ އަމަލުތަކުގެ ފޮތް އޭނާގެ ކަނާތަށް ދެވުނު މީހާއެވެ. (އެއީ މުއުމިނުންނެވެ. އެމީހުން ކުރި ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން އޭނާގެ ފޮތް ކަނާތަށް ދެވޭނެއެވެ.)

(8) (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَسِيراً) ފަހެ އޭނާގެ ހިސާބު ފަސޭހަ ހިސާބަކުން ބަލައިދެވޭނެއެވެ. އެއީ އޭނާގެ ޢަމަލުތައް
ބަލާ ހިސާބުކުރެއްވުމަށް ހާޒިރުކުރެވޭ ދުވަހުގައި އޭނާގެ ޢަމަލުތަށް ސުވާލު ނުކުރައްވާ ފާސްކުރައްވާ ހިސާބެވެ. الله އޭނާއަށް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. عَائِشَةُ ގެ ރިވާޔަތުގައި ރަސޫލާ ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِي، حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. "مَنْ نُوْقِشَ الحِسَابَ عُذِّبَ" މާނައީ ހިސާބު ކުރެއްވުމުގައި ދިމާކުރެވިއްޖެ މީހާއަށް عَذَابُ ލިބޭނެއެވެ. އެހެންކަމުން ދެންނެވިއެވެ. ވިދާޅުވެފައިނުވޭތޯ (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابا يَسِيراً) މިފަދައިން އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައިފައިވާ. އެހެންވީމާ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (ليسَ ذالك الحِسَاب ولكن ذالك العرض مَنْ نُوْقِشَ الحِسَابَ يوم القيامة عُذِّبَ) އެއީ ހިސާބުކުރެއްވުމެއް ނޫނެވެ. އެއީ ހުށަހެޅުމެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހު ހިސާބުކުރެއްވުމުގައި ދިމާކުރެވިއްޖެ މީހާއަށް عَذَابُ ލިބޭނެއެވެ. މިހެންނެވެ.

(9) (وَيَنقَلِبُ إِلَى أَهْلِهِ) (ސުވަރުގޭގައި ތިބި އަނބިންނާއި حُورَ العِيْنُ ން ފަދަ) އޭނާގެ އާއިލާގެ މީހުންގެ ގާތަށް އެނބުރި (مَسْرُوراً) ހިތްހަމަޖެހިގެން އުފާވެރިކަމާއެކު އެނބުރި ދާނެއެވެ.

(10) (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ) [އެބަހީ އޭނާގެ ފޮތް އޭނާގެ ފުރަގަހުން ދެވޭ މީހާއެވެ.] އޭނާގެ ކަނާތް އޭނާގެ ކަރުގައި ބަނދެވި ވާތްއަތް ފުރަގަހަށް ލެވި ޖެހިފައިވާ މީހާއެވެ. އެއީ ކާފިރުން ނުވަތަ މުނާފިޤުންނެވެ.

(11) (فَسَوْفَ يَدْعُو ثُبُورًا) ފަހެ ހަލާކުވުމަށް އެދި ގޮވާނެއެވެ. އަހަރެން ހަލާކުވުމެވެ!!

(12) (وَيَصْلَى سَعِيرًا) އަދި އޭނާ ހުޅުގަނޑަށް ވަންނާނެއެވެ. އެބައިމީހުން ނަރަކައިގެ ހުޅުގެ ތެރެއަށް ވަންނާނެއެވެ.

(13) (إِنَّهُ كَانَ فِي أَهْلِهِ مَسْرُورًا) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ދުނިޔޭގައި އުޅުނު އިރު އޭނާގެ އާއިލާގެ މީހުންގެ ތެރޭގައި އުފާވެރިކަމާއެކު ހުރެއެވެ. އެއީ އޭނާ އަށް ދުނިޔޭގައި ލިބުނު ނިޢުމަތްތަކާއި އުފާތަކުގެ ސަބަބުން ހެދި آخِرَة ދުވަހަށް ޤާއިމުވުމަށް ތައްޔާރުނުވެ އޭނާގެ ވަގުތު ނަގައިގެން އުޅުމުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(14) (إِنَّهُ ظَنَّ أَنْ لَنْ يَحُورَ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ހީކުރިއެވެ. އޭނާ الله ގެ ޙަޟްރަތަށް އެނބުރި رُجُوْعَ ނުވާނެކަމަށެވެ.

(15) (بَلَى) އާއެކޭ ހަމަކަށަވަރުން އެނބުރި ހާޒިރުވާނެއެވެ. ނޫނެކޭ އޭނާ رُجُوْعَ ވާނެއެވެ. (إِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِهِ بَصِيرًا) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ރަސްކަލާނގެ އޭނާ ކުރި ކޮންމެ عَمَلُ ތަކެއް ބައްލަވާވޮޑިގެންވެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް ނޭނގި އެއްވެސް ކަމެއް ވަންހަނާވެގެން ނުވެއެވެ.

(16) (فَلاَ أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ) ހުމުރި ރަތްކުލައިގެ މައްޗަށް الله ހުވާ
وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(17) (وَاللَّيْلِ وَمَا وَسَقَ) އަދި ރޭގަނޑާއި އަދި ރޭގަނޑު އެއްކުރާ ތަކެތީގެ (މައްޗަށްވެސް އެކަލާނގެ ހުވާ وَحِي ކުރައްވައެވެ.) ރޭގަނޑު ވަންހަނާކޮށް އެއްކުރާ ތަކެތި ނުވަތަ އަނދިރިކަމުގެ ތެރޭގައި ފޮރުވިގެންވާ ތަކެއްޗެވެ. އިންސާނުން ރޭގަނޑު ނިދަން އެނބުރި އަންނަ ތަނަށް އައުމެވެ. އަދި ސޫފީން ދޭނެ ގޮތަކަށް ރޭގަނޑު އެއްކުރާ ހަރަކާތްތަކެވެ.

(18) (وَالْقَمَرِ إِذَا اتَّسَقَ) އަދި ހަނދު ފުރިހަމަވެ ބޮޑުވެ ފުރިގެން ދިއުމުގެ މައްޗަށްވެސް ހުވާ ކުރައްވައެވެ.

(19) (لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍ) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ދަރަޖައަކުން ދަރަޖައަކަށް އަރާނެއެވެ. ދިރިއުޅުމުގެ

ފަގީރުކަމުން ދިރިހުރުމުން މަރުވުމަށް ސުވަރުގެވެރިކަމުން ނުވަތަ ނަރަކައަށް ވަނުން ..ދިނުމުގެ ސް....

⑳ (فَمَا لَهُمْ لاَ يُؤْمِنُونَ) ފަހެ އެމީހުން (قُرْآنُ) އަށް އީމާންނުވާނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ އީމާންވާން ވާޖިބުވާ ކަންތައްތައް އެގޭއިރުވެސް.

㉑ (وَإِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْآنُ لاَ يَسْجُدُونَ) قُرْآنُ ކިޔަވައިދެވޭ އިރު قُرْآنُ އަށް ކީރިތިކޮށް سَجِدَة ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ سَجِدَة ގެ އާޔަތް ކިޔާ ވަގުތު އެމީހުން تِلاوَةُ ގެ سَجِدَة ނުކުރަނީ ކީއްވެގެން ހެއްޔެވެ؟

㉒ (بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَ) އަދި ކާފަރުން ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ކާފަރުން ދޮގުކުރަނީއެވެ. އެބައި تَوْحِيْدُ ސާބިތު ކުރުމާއި ވަކިވެ މަރުވުމަށްފަހު مَحْشَرُ އަށް ޖަމާކުރެވޭނެ ކަމާއި، އަދި ثَوَابُ އާއި عَذَابُ ގެ ވާހަކަތައް ރަސޫލާ ގެނެސްދެއްވި ކަންކަމަށް އެމީހުން ދޮގުކުރަނީއެވެ.

㉓ (وَاللهُ أَعْلَمُ بِمَا يُوعُونَ) އަދި އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި އެމީހުން ވަޅުލައިގެން ތިބި ކަންތައްތައް الله ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ.

㉔ (فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ أَلِيمٍ) ފަހެ ވޭންދެނިވި عَذَابُ އެއް އެމީހުންނަށް ލިބޭނެކަމުގެ خَبَرُ ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް ދެއްވާށެވެ. (މިތާގައި ބުޝާރާ ދިނުމުގެ ބަސް ގެނެސްފައިވަނީ އެމީހުންނަށް މަލާމާތްކުރުމުގެ ގޮތުންނެވެ.)

㉕ (لَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) ކެނޑިގެން ނުދާ ދާއިމީ ثَوَابُ އެމީހުންނަށް ހުރެއެވެ. އަދި އެ ދުނިޔޭގައި އެމީހުންނަށް ކަނޑައެޅިފައި ހުރެއެވެ.

سُوْرَةُ الْبُرُوْجِ

① (وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ) ތަރިތަކުގެ މަންޒިލްތައް އޮންނަ އުޑުގެ ހުވައެވެ. އެއީ ބާރަ ބުރުޖެވެ. އަދި ތަރިތަކުގެ ވަރަށް ބޮޑު މަންޒިލްތަކެވެ.

② (وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ) އަދި ވަޢުދުވެވިފައިވާ ދުވަހުގެ ހުވައެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހެވެ.

③ (وَشَاهِدِ) خَلْقُ ތަކާ ދިމާއަށް ހެކިވެރިވާ ފަރާތާއި (وَمَشْهُودِ) އެފަރާތަކުން ހެކިދެވޭ ފަރާތުގެ ހުވައެވެ (އެއީ مُجْرِمُ ކުރި ކަމަކާއި ގުޅިގެން ދެވޭ جَرِيْمَة ގެ ހެކިވެރިވުމެވެ. އަދި الله ގެ ހަޟްރަތުގައި شَهِيْدُ ވެވޭނެއެވެ. އެއީ މިއާޔަތުގެ أَصْحَابُ الأُخْدُودِ ގެ ވާހަކައެވެ. الله ގެ ޙަޟްރަތުގައި ހެކިދޭނެ ގޮތެއްގެ ވާހަކައެވެ.

④ (قُتِلَ أَصْحَابُ الأُخْدُودِ) ވަޅުގަނޑު ކޮނެގެން ހެދި މީހުން لَعْنَة ލިބިގެންވިއެވެ. އެމީހުން ހަލާކުވެގެން ދިޔައެވެ. (އެމީހުނަކީ ކުރީގެ ޒަމާނެއްގައި ރަސްކަލަކު ބިނާކުރި ދީނަށް ތަބާނުވި މީހުންނެވެ. އެރަސްގެފާނު رَعِيَّةُ ން އީމާންވި މީހުން ރަސްގެފާނުގެ ދީނަށް ރުޖޫޢަވުމަށް ނޭނގުނީމާ ވަޅުގަނޑުތައް ކޮނެ އަލިފާން ރޯކޮށްފައި، އެމީހުން އޭގެތެރެއަށް އެއްލާލިއެވެ.

⑤ (النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ) އެއީ ދިއްލާ ހިފާ ބޮޑު އަލިފާނެކެވެ.

⑥ (إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ) (އެމީހުންނަށް لَعْنَة ލިބުނީ) އެމީހުން ވަޅުގަނޑުގެ ކައިރީގައި އިށީނދެގެން މުއުމިނުންނަށް ދެމުންދިޔަ عَذَابُ ބަލަހައްޓަން ތިބިއިރުއެވެ.

⑦ (وَهُمْ عَلَى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ) مُؤْمِنُ ންނަށް އެމީހުން ކުރާ ކަންކަމަށް (އެބަހީ مُؤْمِنُ ންނަށް ދެމުންދިޔަ ޢަޛާބަށް) ހެކިވެރިވެ ތިބި (شُهُودٌ) އެމީހުން ކަމުގައި ވީ ހިނދުއެވެ. (قِيَامَة ދުވަހުން) އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކަށް ކުރި ކަންކަމަށް ހެކިދޭނެއެވެ. ނުވަތަ އެމީހުންގެ ދަރިވަރުން ކުރި ކަމަށް އަދި ޖަހާއިރު ހެކިވެރިވެ ތިބިއެވެ.

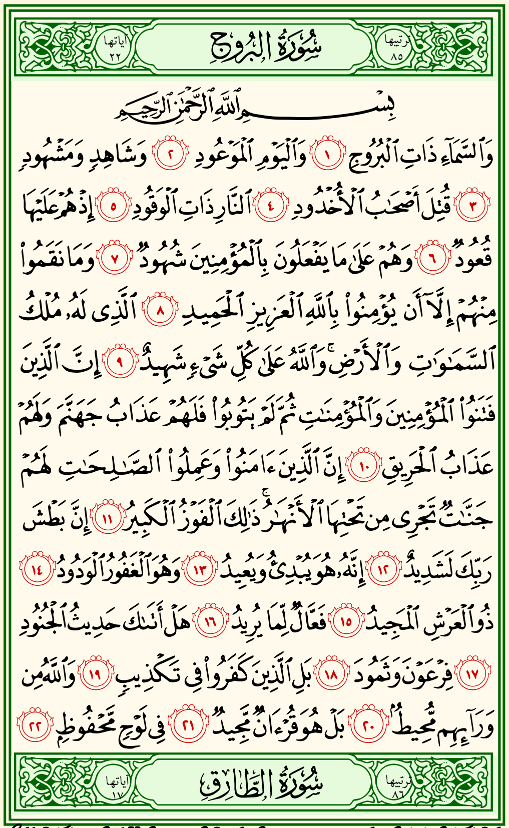
سُورَةُ البُرُوجِ
ترتيبها ٨٥
آياتها ٢٢

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِ ﴿٢﴾ وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍ ﴿٣﴾ قُتِلَ أَصْحَابُ الْأُخْدُودِ ﴿٤﴾ النَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِ ﴿٥﴾ إِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌ ﴿٦﴾ وَهُمْ عَلَىٰ مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِنِينَ شُهُودٌ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلَّا أَن يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿٨﴾ الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿٩﴾ إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ ﴿١٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ۚ ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَبِيرُ ﴿١١﴾ إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ ﴿١٢﴾ إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ ﴿١٤﴾ ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدُ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٦﴾ هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَ ﴿١٨﴾ بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ ﴿١٩﴾ وَاللَّهُ مِن وَرَائِهِم مُّحِيطٌ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَّجِيدٌ ﴿٢١﴾ فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

سُورَةُ الطَّارِقِ
ترتيبها ٨٦
آياتها ١٧

⑧ (وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ إِلاَّ أَنْ يُؤْمِنُوا بِاللَّهِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ) އެމީހުން مُؤْمِنُ ންނަށް އެފަދަ عَذَابُ އެއް ދިނީ އެ مُؤْمِنُ ން ކުށެއް ކުރިކަމުގައި ނޫނެވެ. އަދި حَمْدُ ލިބިވޮޑިގެންވާ الله އަށް އެމީހުން އީމާންވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެމީހުން އީމާންވުން ނޫން ކަމެއް އެމީހުންގެ ކިބައިން ނުވެއެވެ.

⑨ (وَاللهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ) އަދި الله ހުރިހާ ކަމެއްގެ ހެކިވެރިޔާއެވެ. مُؤْمِنُ ންނަށް އެމީހުން ކުރި ކަންތައްތައް ދަންނަވޮޑިގެންވެއެވެ. މިއީ އެމީހުންނަށް ދެއްވާ ބިރުވެރިކަމާއި وَعِيْدُ އެކެވެ.

⑩ (إِنَّ الَّذِينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ) ހަމަކަށަވަރުން مُؤْمِنُ ފިރިހެނުންނާއި مُؤْمِنُ އަންހެނުން ފިތުނައަށް ލީ މީހުން އެމީހުންގެ إِخْتِيَارُ ގެ މަތިން ދީނުން އެއްކިބާކުރުމަށް ނަގާލަން ބޭނުންވިއެވެ. (ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا) އެމީހުން ދެން އެކަމުން ތައުބާނުވެ ދެމިތިބިއްޔާ (وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَرِيقِ) އެމީހުންނަށް ހުރީ އަނދައިހުލިވާ އަލިފާނުގެ عَذَابُ އެވެ. އެއީ مُؤْمِنُ ންނަށް ދިން ގޮތަށް އެމީހުން ނަރަކައިގެ އަލިފާނުގައި އަނދާނެއެވެ.

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلسَّمَآءِ وَٱلطَّارِقِ ١ وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلطَّارِقُ ٢ ٱلنَّجۡمُ ٱلثَّاقِبُ ٣ إِن كُلُّ
نَفۡسٖ لَّمَّا عَلَيۡهَا حَافِظٞ ٤ فَلۡيَنظُرِ ٱلۡإِنسَٰنُ مِمَّ خُلِقَ ٥ خُلِقَ مِن مَّآءٖ
دَافِقٖ ٦ يَخۡرُجُ مِنۢ بَيۡنِ ٱلصُّلۡبِ وَٱلتَّرَآئِبِ ٧ إِنَّهُۥ عَلَىٰ رَجۡعِهِۦ لَقَادِرٞ ٨
يَوۡمَ تُبۡلَى ٱلسَّرَآئِرُ ٩ فَمَا لَهُۥ مِن قُوَّةٖ وَلَا نَاصِرٖ ١٠ وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلرَّجۡعِ ١١
وَٱلۡأَرۡضِ ذَاتِ ٱلصَّدۡعِ ١٢ إِنَّهُۥ لَقَوۡلٞ فَصۡلٞ ١٣ وَمَا هُوَ بِٱلۡهَزۡلِ ١٤ إِنَّهُمۡ
يَكِيدُونَ كَيۡدٗا ١٥ وَأَكِيدُ كَيۡدٗا ١٦ فَمَهِّلِ ٱلۡكَٰفِرِينَ أَمۡهِلۡهُمۡ رُوَيۡدَۢا ١٧

سُورَةُ الأَعۡلَىٰ

ترتيبها ٨٧ — آياتها ١٩

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

سَبِّحِ ٱسۡمَ رَبِّكَ ٱلۡأَعۡلَى ١ ٱلَّذِي خَلَقَ فَسَوَّىٰ ٢ وَٱلَّذِي قَدَّرَ فَهَدَىٰ
٣ وَٱلَّذِيٓ أَخۡرَجَ ٱلۡمَرۡعَىٰ ٤ فَجَعَلَهُۥ غُثَآءً أَحۡوَىٰ ٥ سَنُقۡرِئُكَ
فَلَا تَنسَىٰٓ ٦ إِلَّا مَا شَآءَ ٱللَّهُۚ إِنَّهُۥ يَعۡلَمُ ٱلۡجَهۡرَ وَمَا يَخۡفَىٰ ٧ وَنُيَسِّرُكَ
لِلۡيُسۡرَىٰ ٨ فَذَكِّرۡ إِن نَّفَعَتِ ٱلذِّكۡرَىٰ ٩ سَيَذَّكَّرُ مَن يَخۡشَىٰ ١٠
وَيَتَجَنَّبُهَا ٱلۡأَشۡقَى ١١ ٱلَّذِي يَصۡلَى ٱلنَّارَ ٱلۡكُبۡرَىٰ ١٢ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
فِيهَا وَلَا يَحۡيَىٰ ١٣ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن تَزَكَّىٰ ١٤ وَذَكَرَ ٱسۡمَ رَبِّهِۦ فَصَلَّىٰ ١٥

12 (إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ) ހަމަކަށަވަރުން އަނިޔާވެރިންނަށް جَبَّارُ ސުބްޙާނަހޫ ތަޢާލާގެ رَبُّ ގެ ހިފެހެއްޓެވުން (لَشَدِيدٌ) ގަދަފަދަ ގޮތުގައެވެ.

13 (إِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُعِيدُ) ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި خَلْقُ ކުރެއްވީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އަލުން ދިރުއްވާނީވެސް އެކަލާނގެ ތަޢާލާ އެކަނިއެވެ.

14 (وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُ) އަދި އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ مُؤْمِنُ އަޅުތަކުންގެ ފާފަ ފުއްސަވާ އަދި އެމީހުންނަށް فَضِيحَةُ ނުކުރައްވާ އަދި ހިތްވަރުދެއްވާ ވަރަށް ލޯބިވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

15 (ذُو الْعَرْشِ) އެކަލާނގެއީ ބޮޑުވެގެންވާ عَرْشِ ގެ ވެރިކަލާނގެއެވެ. (الْمَجِيدُ) މަތިވެރި މާތްވެގެންވާ އަދި ސިފަތަކުން ފުރިހަމަވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

17 (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْجُنُودِ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ނަބިއްޔުންނާ ދެކޮޅުހެދި ކާފަރު ލަޝްކަރުތަކުގެ خَبَرُ ކަލޭގެފާނަށް އައިސްފިއެވެ. އެއީ ފިރުޢައުނާއި ޘަމޫދު ގައުމެވެ. އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވި ގޮތް ދަންނަވަނީއެވެ.

19 (بَلِ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي تَكْذِيبٍ) އަދި ކީއްވެހެއްޔެވެ؟ عَرَبِي ނަގާމީހުންގެ ތެރެއިން ކާފަރުވީ މީހުން ދޮގުކުރުމުގައި ވަނީއެވެ. އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތް ނުލިބެނީއެވެ. އަދި އިހުގެ ގައުމުތަކުގެ حَادِثَة ތަކުން عِبْرَة حَاصِل ނުކުރެއެވެ.

20 (وَاللهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ) އަދި އެމީހުންގެ ވަށައިގެން الله ވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބައިމީހުން ކުރާހާ ކަމެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. އިސްލާމްދީނާ އިދިކޮޅުވެރިންގެ މައްޗަށް ފޮނުއްވަވާނެ عَذَابُ ގެ ވާހަކަ އެކަލާނގެ ކިޔަވައިދެއްވާ ކަނޑައެޅިގެންވާ ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ވަނީއެވެ.

21 (بَلْ هُوَ قُرْآنٌ مَجِيدٌ) އަދި ކާފަރުން ދޮގުކުރާ ކަމެއްހެއްޔެވެ؟ އެއީ މާތްވެގެންވާ ޝަރަފުވެރި އަދި ބޮޑު ބަރަކާތްތެރި قُرْآن އެވެ. އެއީ ހިތްތަކަށް ސިފައާ ލަފުޒުގައި ވެސް ބޮޑުކަމާ ތެދުވެރިކަމުގައި ވާ ފޮތެކެވެ.

22 (فِي لَوْحٍ مَحْفُوظٍ) އެއީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި لَوْح المَحْفُوظ ގައި ރައްކާތެރިވެގެންވާ ފޮތެކެވެ. شَيْطَانُ ންނަށް އެއަށް ބަދަލެއް ނުގެނެވޭނެއެވެ.

سُوْرَةُ الطَّارِقِ

1 (وَالسَّمَاءِ وَالطَّارِقِ) އުޑާއި طَارِقُ ގަންދީ ހުވަފުޅުކުރައްވައި الله ތަޢާލާ وَحِي ކުރައްވައެވެ. طَارِقُ އަކީ ރޭގަނޑު އުފެދޭ ތަރިތަކަށް ކިޔާ ނަމެކެވެ. ރޭގަނޑުގައި ފެނިގެން އަންނާތީ އެ ތަރިއަށް طَارِقُ އެވެ.

3 (النَّجْمُ الثَّاقِبُ) އެއީ ގަދައަލިން އަލިދީ ވިދާ ތަރިއެވެ. ރޭގަނޑުގެ އަނދިރިކަން ފަޅާލާ ތަރިއެވެ.

4 (إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ) އެއްވެސް ނަފްސެއް ނުވެއެވެ. އެ ނަފްސަކަށް ބަލަހައްޓާ ރައްކާތެރިކުރާ މަލާއިކަތެއް ނުވާ ނަފްސެއް. އެއީ ކުރާ ކަންތައް ބަލަހައްޓައި، ލިޔުއްވާ ބަލަހައްޓާ މަލާއިކަތުންނެވެ. ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަން ލިޔެ ބަލަހައްޓައެވެ.

6 (خُلِقَ مِنْ مَاءٍ دَافِقٍ) އެއީ ހެއްދެވީ އިންސާނާ رَحِمُ ގެތެރެއަށް އޮހިގެން ދާ ފެނުންނެވެ. އެއީ ފިރިހެނުންގެ نُطْفَة އާއި އަންހެނުންގެ نُطْفَة އެވެ. ދެމީހުންގެ ތެރެއިން އުފެދޭ އެއްކޮށް ނުވަތަ نُطْفَة އިންނެވެ. އިންސާނާ ހެދެނީ އެ ނުގުޠުފާއިން ވެއެވެ.

7 (يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَائِبِ) އެ ފެން ނިކުންނަނީ ފިރިހެނުންގެ ބުރަކަށީގެ ކަށިތަކާއި އަންހެނުންގެ މޭގެ ކަށިތަކުގެ ދެމެދުންނެވެ. އަދި ބަޔަކު ބުނެއެވެ. އެއީ ދެމީހުންގެ ހަށިގަނޑުގެ ހުރިހާ ތަނަކުން ނިކުންނަނީއެވެ.

8 (إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެ އިންސާނާ ދިރުއްވާ އަލުން ހެއްދެވުމަށް مَحْشَرُ ގައި ފުރިހަމައަށް ކުޅަދުންވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ވަނީ ކުޅަދުންވެވޮޑިގެންނެވެ.

9 (يَوْمَ تُبْلَى السَّرَائِرُ) ސިއްރުތައް ފާޅުވެގެންދާ ދުވަހުއެވެ. ސިއްރުތަކަކީ ހިތްތަކުގައި ސިއްރުކޮށް ހުރި عَقِيدَة އާއި ނިޔަތާއި އަދި ނުފެންނަ ސިއްރު އަމަލުތަކެވެ. އެދުވަހުން ހުރިހާ ސިއްރެއް ފާޅުވެގެންދާނެއެވެ. އެ ސިއްރުތައް ބަލައި ހިސާބުކުރައްވާނެއެވެ.

10 (فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلاَ نَاصِرٍ) ފަހެ الله ގެ عَذَابُ ން ރައްކާވުމަށް އެކަމަކަށް ކުޅަދާނަ ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެހީތެރިއަކު ނުވެއެވެ. އެ ދުވަހުން އެ މީހެއްގެ ގަދަކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ދިފާޢުކުރާނެ އެހީތެރިއަކު ނުވާނެއެވެ.

11 (وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الرَّجْعِ) ވާރޭ ވެހޭ އުޑު ގަންދީ ހުވަފުޅުކުރައްވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. އެއީ ވާރޭ ވެހި އަނބުރާ ސަރުކުރާ އުޑެވެ.

12 (وَالأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ) ފަޅައިގެން ފެލިގެންދާ ބިމާއި ހުވަފުޅުކުރައްވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. ގަސްގަހާގެހި ނަގާ ބިމެވެ.

13 (إِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެ قُرْآنُ އަކީ حَقُّ އާއި بَاطِلُ

މަޖާ ސަކަރާތް ވާހަކަތަކެއް ޖާދޫގެ ކަލާމެއް ނޫނެވެ.

⑮ (إِنَّهُمْ يَكِيدُونَ كَيْداً) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން رَسُولُ الله ، ގެންނެވި حَقُّ ދީން بَاطِلُ ކުރުމަށް މަކަރުހަދައި ހީލަތްތަކެއް ރޭވުނެވެ.

⑯ (وَأَكِيدُ كَيْداً) އަދި މާތްރަސްކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ޖަޒާދިނުމަށް އެމީހުންނަށް ނޭނގޭ ގޮތަށް އެމީހުން ހިފުމަށް ރޭވުމެވެ. މާތްރަސްކަލާނގެ ވަކި ގޮތަކަށް ރޭވުމެވެ.

⑰ (أَمْهِلْهُمْ) ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް މުހުލަތު ދެއްވާށެވެ. (رُوَيْداً) ކުޑަކޮޅަކު ނަތީޖާ ފެނިގެން ......

سُوْرَةُ الأَعْلَى

① (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الأَعْلَـى) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އާއި އެކަލާނގެ އިސްމުފުޅު ކަލޭގެފާނު އެހެން ކަލާނގެއަށް ހުސް طَاهِرُ ކުރައްވާށެވެ. އެބަހީ ދުޢާގައިން سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ކިޔުމުގައި ކިޔުއްވާށެވެ.

② (الَّذِي خَلَقَ فَسَوَّى) އެކަލާނގެއީ އިންސާނާ ފަދަ ޙަރަކާތް ކުރާ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ހައްދަވައި ބޭނުންތެރި ކުރުމަށް ރަނގަޅު ގޮތެއްގައި ހައްދަވާ ތަރުތީބުކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.

③ (وَالَّذِي قَدَّرَ فَهَدَى) އަދި އެކަލާނގެއީ ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ހައްދަވައި އެއެއްޗެއްގެ ދިރުމާއި މަރާއި ސިފައާއި އުމުރާއި ބޭނުމާއި ބަސްބަހާއި އެއްޗެހި ކަނޑައަޅުއްވައި ހަދައިދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއެއްޗެއް ބޭނުންވާ މަގަށް އެއެއްޗެއް ގެންދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ވަކި ގޮތަކަށް ގެންދަވާ އެކަލާނގެ ހުރިހާ ތަކެތި ބަލަހައްޓަވާ ކަލާނގެއެވެ.

⑤ (فَجَعَلَهُ غُثَاءً) އަދި އޭގެ (ފަހުން ކަޅުކޮށް ވިއްސިގެން ދާ) ހިކި ތަކެތި ކަމުގައި ހައްދަވައި ދޫކުރެއްވިއެވެ. (أَحْوَى) ފަސްކުލަ ހިކި ގަސްގަހަކަށް ވުމުގެ މުއްދަތަކަށް ފަހުގައި ދުއްވާލެއްވިއެވެ. މީހުން ހިފާ ހިކި ގަސްތަކެއް ކުރެއްވީއެވެ.

⑥ (سَنُقْرِئُكَ) ކިޔަވައިދެއްވާނެ މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް އެ قُرْآنُ ކިޔަވައި ދެއްވާނެއެވެ. (فَلاَ تَنسَى) ދެން ކަލޭގެފާނު ހަނދާން ނައްތާ ނުލައްވާނެއެވެ. ވީ جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلاَمُ وَحِي ގެނެސްދިނުމުގައި ކަލޭގެފާނު ހަނދާން ނައްތައިލައްވާނެ ކަމަށް رَسُولُ الله ، ބިރުގަންނަވައި ކިޔަވަމުންނެވެ. އަދި ކިޔަވަނީ ކިޔަވައި ހަނދާން ނުހުރެވިދާނެތީއެވެ. އޭގެ ބަދަލުގައި (سَنُقْرِئُكَ فَلاَ تَنسَى) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ. ދެން الله ކަލޭގެފާނަށް ކިޔަވައިދެއްވާނެކަމަށެވެ. އަދި قُرْآنُ ހަނދާން ނައްތައިލައްވާނެ ކަމުގެ ބިރު ނުގަންނަވާށެވެ.

⑦ (إِلاَّ مَا شَاءَ الله) ހަނދާން ނައްތައިލެއްވުމަށް الله އިރާދަކުރައްވާ ކަމެއް މެނުވީއެވެ. (إِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفَى) ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ފާޅުކޮށްވާ ކަންތަކާއި ސިއްރުކޮށްވާ ކަންތައް އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. އެބަހީ ފާޅުކޮށްވާ ކަންތަކާއި ވަސްވާސް ފަދަ ސިއްރު ކަންތައް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

⑧ (وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرَى) އަދި ފަސޭހަކަމާ عَمَلُ ނަށް عَمَلُ ކުރުމަށް މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ފަސޭހަކުރައްވައިދެއްވާނެއެވެ.

⑨ (فَذَكِّرْ إِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرَى) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. މާތްރަސްކަލާނގެ ކަލޭގެފާނަށް ވަޙީކުރައްވާ ބަސްފުޅުތައް ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް وَعْظُ نَصِيْحَة ދެއްވާށެވެ. އަދި ހަމަ އެމީހުންނަށް ކަލޭގެފާނު

މުގުރާކުރައްވާށެވެ. އަދި ދީނާ ގުޅުން އެމީހުންނަށް ފައިދާކުރާނަމަވެސްމެއެވެ. އަދި وَعْظُ نَصِيْحَة ނެތް މީހުނަށް ފައިދާނުކުރިޔަސް ނަސޭހަތްދެއްވާށެވެ. އަދި ނަސޭހަތްދެއްވާށެވެ. وَعْظُ نَصِيْحَة ހިތަށް އަސަރު ކުރުމުގެ ނޭނގޭމީހުންނަށްވެސް އަދި حَقُّ ބަޔާންކޮށްދިނުން ނިކަމެތިކަން ބޮޑުމިނުގައި ގޮތެއްގައި ދީނުގެ ދުޢާ ދިނުމުގެ ކަމެއްގެ ބަޔާންކުރަމެވެ. ނަސޭހަތްދިނުން އެކަލާނގެ ބަޔާންވާ دَعْوَى ޢާންމުކޮށް ކަލޭގެފާނު ދެއްވާށެވެ. އެކަލާނގެ ދަރުމަވަންތަ وَعْظُ نَصِيْحَة ހިތުގައި ދިރިހުރުމުގެ ދަރުމަ عَامُّ ކޮށްދެއްވަމުންނެވެ.

⑩ (سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشَى) ކަލޭގެފާނުގެ وَعْظُ نَصِيْحَة ހިތުގައި ބިރުވެތިވާ الله އަށް ބިރުވެތިވާމީހާ وَعْظُ نَصِيْحَة ހިތުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ބިރުވެތި ވާމީހުން صَلاَحِيَّةُ ހާސިލް ކުރާނެއެވެ.

⑪ (وَيَتَجَنَّبُهَا الأَشْقَى) އަދި ބަދުނަސީބު އެންމެ ބޮޑުމީހާ وَعْظُ نَصِيْحَة ހިތަށް ނުލާ ދުރުވެގެންވާނެއެވެ.

⑫ (الَّذِي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرَى) އެއީ ބޮޑު ގިނަ ނަރަކަގެ އަލިފާނުން ވަންނާނެ މީހާއެވެ. ކަށަވަރުވާ ދުނިޔޭގެ އަލިފާނެވެ.

⑬ (ثُمَّ لاَ يَمُوتُ فِيهَا) ދެން އޭގައި މަރެއް ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އަދާބު ވިއްސާ އޮތުމުގެ މުއްދަތު ހުރިހާވެސް އިރެއްގައި ހުންނާނެއެވެ. (وَلاَ يَحْيَا) އަދި ދިރިހުރުމުގެ ރާޙަތެއްވެސް ނުލިބޭނެއެވެ.

⑭ (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى) ހަމަކަށަވަރުން ޝިރުކުން طَاهِرُ ވީ މީހާ الله އަށް ކިޔަމަންވާ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ކަށަވަރުކޮށް شَرِيْعَةُ ގެ ކަންތައްތަކުން عَمَلُ ކުރާމީހާ ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ. ކާމިޔާބުވީއެވެ.

⑮ (وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ) އަދި އެމީހާގެ ދަރިކަލުން އެމީހާގެ رَبُّ ގެ ނަންފުޅު ހަނދާންކޮށް (فَصَلَّى) ދެން فَرْضُ ނަމާދު ކުރިމީހާ (އެމީހާ ކާމިޔާބުވީއެވެ.)

⑱ (إِنَّ هَذَا) ހަމަކަށަވަރުން މި ބަޔާންކުރެވުނު ކަންތައް ޝިރުކުން طَاهِرُ ވެ الله އަށް ކިޔަމަންވާ އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތަކާ ކަށަވަރުކުރާ شَرِيْعَةُ ގެ ކަންތައްތަކުން عَمَلُ ކުރާމީހާ ކާމިޔާބުވާނެކަން ބަޔާންކުރެވުނު ކާމިޔާބުވީއެވެ. ބަޔާންވެގެންވެއެވެ. (لَفِي الصُّحُفِ الأُولَى) ހަމަކަށަވަރުން އިސްވެދިޔަ صُحُفُ ތަކުގައި ވެސްވެއެވެ. ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގައި ވެއެވެ.

⑲ (صُحُفِ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى) އެއީ إِبْرَاهِيمَ ގެފާނާއި مُوسَى ގެފާނުގެ صُحُفُ ތަކެވެ. اللهُ جَلَّ جَلاَلُهُ ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގައި ވެއެވެ. ވީދުވަހެއްގައި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމަށްވުރެ ހަމަކަށަވަރުން ދެއިލާ ބަރަކާތް آخِرَة ހަމަޖެހުމެވެ.

سُوْرَةُ الْغَاشِيَةِ

① (هَلْ أَتَاكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނަށް އަރުވައި قِيَامَة ދުވަހުގެ ވާހަކަ އަންގަވައިދެއްވިއެވެ. އެދުވަހަކީ غَاشِيَة އެބަހީ ފޯރި އެދުވަހުގެ ބިރުވެރިކަމުން خَلْقُ ތަކުން ނިވައިވެގެންވާ ދުވަހެވެ. غَاشِيَةُ ގެ މާނައަކީ ނިވައިކުރާ އެއްޗެވެ.

② (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌ) (قِيَامَة ދުވަހުގެ ބައެއް މީހުންގެ މޫނުތައް ދެރަވެ ނިކަމެތިވެގެންވާނެއެވެ.) އެދުވަހުން ބައެއް މޫނުތައް ނިކަމެތިވެ ދެރަވެގެންވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދިމާވާ عَذَابُ ގެ ބިރުވެރިކަމުންނެވެ.

③ (عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌ) އަބަދުވެސް ދުނިޔޭގައި އުފުލުނު

بَلْ تُؤْثِرُونَ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَٱلْأَخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰٓ ﴿١٧﴾ إِنَّ هَٰذَا لَفِى ٱلصُّحُفِ ٱلْأُولَىٰ ﴿١٨﴾ صُحُفِ إِبْرَٰهِيمَ وَمُوسَىٰ ﴿١٩﴾

سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

ترتيبها ٨٨ — آياتها ٢٦

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

هَلْ أَتَىٰكَ حَدِيثُ ٱلْغَٰشِيَةِ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَٰشِعَةٌ ﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَّاصِبَةٌ ﴿٣﴾ تَصْلَىٰ نَارًا حَامِيَةً ﴿٤﴾ تُسْقَىٰ مِنْ عَيْنٍ ءَانِيَةٍ ﴿٥﴾ لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِى مِن جُوعٍ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاعِمَةٌ ﴿٨﴾ لِّسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ ﴿٩﴾ فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿١٠﴾ لَّا تَسْمَعُ فِيهَا لَٰغِيَةً ﴿١١﴾ فِيهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌ ﴿١٢﴾ فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ ﴿١٣﴾ وَأَكْوَابٌ مَّوْضُوعَةٌ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِىُّ مَبْثُوثَةٌ ﴿١٦﴾ أَفَلَا يَنظُرُونَ إِلَى ٱلْإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَإِلَى ٱلسَّمَآءِ كَيْفَ رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَإِلَى ٱلْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَإِلَى ٱلْأَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ إِنَّمَآ أَنتَ مُذَكِّرٌ ﴿٢١﴾ لَّسْتَ عَلَيْهِم بِمُصَيْطِرٍ ﴿٢٢﴾ إِلَّا مَن تَوَلَّىٰ وَكَفَرَ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ ٱللَّهُ ٱلْعَذَابَ ٱلْأَكْبَرَ ﴿٢٤﴾ إِنَّ إِلَيْنَآ إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُم ﴿٢٦﴾

[illegible]

(5) (تُسْقَى مِنْ عَيْنٍ آنِيَةٍ) އެމީހުންނަށް [illegible]

(6) (لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلاَّ مِنْ ضَرِيعٍ) [illegible] އެމީހުންނަށް [illegible] ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ قُرَيْش ގެބަހުން الشَّبْرِق ކިޔާ [illegible]. [illegible] ضَرِيع އެވެ.

(8) (وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاعِمَةٌ) އެދުވަހުން [illegible] نعْمَة [illegible]

(9) (لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌ) [illegible]

(15) (وَنَمَارِقُ مَصْفُوفَةٌ) [illegible]

(16) (وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌ) [illegible] مَخْمَة [illegible]

(17) (أَفَلاَ يَنْظُرُونَ إِلَى الإِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ) އެމީހުން ފަހެ ޖަމަލު [illegible]؟ [illegible]

(18) (وَإِلَى السَّمَاءِ كَيْفَ رُفِعَتْ) [illegible]؟ [illegible]

(19) (وَإِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ) [illegible]

(21) (فَذَكِّرْ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު އެމީހުންނަށް وَعْظُ نَصِيحَة [illegible]. [illegible] (إِنَّمَا أَنْتَ مُذَكِّرٌ) [illegible] ކަލޭގެފާނަކީ [illegible]

(22) (لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍ) [illegible]

(23) (إِلاَّ مَنْ تَوَلَّى وَكَفَرَ) އެހެންނަމަވެސް وَعْظ نَصِيحَة [illegible]

(24) (فَيُعَذِّبُهُ اللهُ الْعَذَابَ الأَكْبَرَ) الله އެމީހާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ عَذَابُ ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ދާއިމީ عَذَابُ އެވެ.

(25) (إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ) [illegible] حَضْرَةُ އަށެވެ.

(26) (ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ) [illegible] مَحْشَرُ [illegible]

سُورَةُ الْفَجْرِ

(1) (وَالْفَجْرِ) [illegible] الله ﷻ ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ. [illegible] مُجَاهِدُ [illegible] عِيْدُ [illegible]

(2) (وَلَيَالٍ عَشْرٍ) (حَجُّ [illegible]) [illegible] وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(3) (وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِ) [illegible] وَحِي ކުރައްވައެވެ. [illegible] الشَّفْع [illegible] حَجُّ [illegible] اَلْوَتْر [illegible]

(4) (وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ) [illegible] وَحِي ކުރައްވައެވެ.

(5) (هَلْ فِي ذَلِكَ قَسَمٌ لِذِي حِجْرٍ) [illegible]

ދެކެވޮޑިނުގަތީ ހެއްޔެވެ؟] އެބަހީ ބަލައިވޮޑިގަތުމަށް ދަންނަވައިދެނީ ވެސް ކަންތައްތަކުގެ حَقِيْقَةُ ގައެވެ. الله ﷻ ހުށަހެޅުއްވި وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ކަލޭގެފާނަށް وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމުގެ ތެރެއިން އެކަން ދެއްވިއެވެ.

⑦ (إِرَمَ ذَاتِ الْعِمَادِ) މިއީ عَادُ ބޮޑުގައިމުންނާއި އަނބުރާފައިވެއެވެ. އަދި ބާރުވެސް. އެއީ އެމީހުންގެ ކޮށިއެވެ. އަދި ބާރުވެސް. އެއީ އެމީހުން ދިރިއުޅުނު ގޮތުގެ ބިނާތަކެވެ. އެއީ دِمَشْقُ އެވެ. ނުވަތަ ކުރިއަށް ދިމާލުގައި أَحْقَافُ ގެ އަރިހުންނެވެ.

⑧ (الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلاَدِ) އެއީ އެފަދަ ޤައުމެއް ބިންމަތީގައި ހެއްދެވިފައި ނުވެއެވެ. އެއީ ބާރުގައި ބޮޑުކަމުގައި ހަމަވާ ޤައުމެކެވެ.

⑨ (وَثَمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ) އަދި ހިލަގަނޑުތައް ކޮނެ ގެތައް ހެދި ثَمُود ގެ ޤައުމު (މިމީހުން ދިރިއުޅުނު ސަރަހައްދަކީ الحِجْرُ އެވެ. އެއީ المَدِيْنَةُ المُنَوَّرَة އިން شَامُ އާ ދެމެދު ހުރި ސަރަހައްދުގައި وَادِى الْقُرَى އެވެ.)

⑩ (وَفِرْعَوْنَ ذِي الْأَوْتَادِ) އަދި ކިލިތަކުގެ ވެރި فِرْعَوْن އެވެ. އެކިލިތަކަކީ أَهْرَامُ ތަކެވެ. އަދި އެމީހުން ބޮޑެތި ބިނާތަކެއް ހެދިއެވެ. ނުވަތަ ކިލިތަކާއި ފަށްގަނޑުތަކުން މީހުންނަށް އަދަބު ދިނުމަށް ހަދާފައިވާ ތަކެތިއެވެ. އަދި ބަރުވެއެވެ. އެމީހުންގެ ލަޝްކަރުތަކެވެ. އެސިފަތަކުގެ ކިލިތަކުގެ ތެރެއިން ކުރިއެވެ. މިއެވެ.

⑪ (الَّذِينَ طَغَوْا فِي الْبِلاَدِ) މިމީހުން ބިންމަތީގައި ބޮޑާކަމާއި ޢަދުވެރިކަން ކުރީ ތިމާގެ ކަމުގައި عَادُ ثَمُود އަދި فِرْعَوْن އެވެ.

⑫ (فَأَكْثَرُوا فِيهَا الْفَسَادَ) އެމީހުން އެބިންތަކުގައި ގިނަ فَساد ކުރިއެވެ. އަދި ކާފިރުވެގެން الله އަށް އަޅުކަން ނުކޮށް އެހެން ކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ކޮށް ޒުލުމް ކުރިއެވެ.

⑬ (فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ) ދެން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެމީހުންގެ މައްޗަށް عَذَاب ގެ ބާވަތްތަކެއް ފޭބުއްވިއެވެ. އަދި ކަނޑު ދިޔައިން ބައްޔަކާއި ބާރު ހުޅަނގުވައިން ހަލާކުކޮށްލެއްވިއެވެ.

⑭ (إِنَّ رَبَّكَ لَبِالْمِرْصَادِ) ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ރަނގަޅަށް ބަލަހައްޓަވަތެވެ. އެމީހުން ކުރާ ކަންތައްތަކާއި ގޮތް ހަމަ ބައްލަވާށެވެ. އެކަމަކުގެ ބަދަލު ދެއްވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ޢަމަލުތަކަށް ބަލާ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ. ހެޔޮ ކަމަކަށް ހެޔޮ ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.

⑮ (فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ) ދެން އޭނާއަށް އިކުރާމްކޮށް ނިޢުމަތް ދެއްވައި ކަމުދާ ދުނިޔޭގެ ތަކެތި ދެއްވުމުން (فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ) ދެން އޭނާ ބުނެއެވެ. ތިމަންގެ رَبُّ ތިމަންނަށް ކަރާމާތް ދެއްވައިފިއެވެ.

⑯ (وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلاَهُ) އަދި އިންސާނާ إِمْتِحَانُ ކުރައްވައި (فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَه) ރިޒުޤު ދަތިކުރައްވާއިރު (فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ) ދެން ބުނެއެވެ. ތިމަންގެ رَبُّ ތިމަންނަށް ނިކަމެތިކަން ދެއްވައިފިއެވެ. މިއީ އޭނާގެ ގޯސް ވިސްނުމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ މުދަލުގައި ތިމާ ގަދަވުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ކަރާމާތެއް ނޫނެވެ. އަދި ފަޤީރުކަމަކީ ނިކަމެތިކަމެއްވެސް ނޫނެވެ. އަސްލު ކަރާމާތަކީ الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް ލިބޭ تَوْفِيقُ ދެއްވުމެވެ. އަދި ނިކަމެތިކަމަކީ މަޢުޞިޔަތުގެ

ترتيبها ٨٩ — آياتها ٣٠

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْفَجْرِ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍ ﴿٢﴾ وَٱلشَّفْعِ وَٱلْوَتْرِ ﴿٣﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا يَسْرِ ﴿٤﴾ هَلْ فِى ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِى حِجْرٍ ﴿٥﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ ﴿٦﴾ إِرَمَ ذَاتِ ٱلْعِمَادِ ﴿٧﴾ ٱلَّتِى لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُوا۟ ٱلصَّخْرَ بِٱلْوَادِ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِى ٱلْأَوْتَادِ ﴿١٠﴾ ٱلَّذِينَ طَغَوْا۟ فِى ٱلْبِلَٰدِ ﴿١١﴾ فَأَكْثَرُوا۟ فِيهَا ٱلْفَسَادَ ﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍ ﴿١٣﴾ إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾ كَلَّا ۖ بَل لَّا تُكْرِمُونَ ٱلْيَتِيمَ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٰٓضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿١٨﴾ وَتَأْكُلُونَ ٱلتُّرَاثَ أَكْلًا لَّمًّا ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ ٱلْمَالَ حُبًّا جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّآ إِذَا دُكَّتِ ٱلْأَرْضُ دَكًّا دَكًّا ﴿٢١﴾ وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِا۟ىٓءَ يَوْمَئِذٍۭ بِجَهَنَّمَ ۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾

ސަބަބުން ގެއްލިގެންދާ ތައުފީޤުގެ ބަދަލުގައި އިނގިރޭސިކަމަށް تَوْفِيْقُ ނެތުމެވެ.

⑰ (كَلاَّ) އެހެނެއް ނޫނެވެ. އެކަން އެގޮތަކަށް ނޫނެވެ. (بَلْ لاَ تُكْرِمُونَ الْيَتِيمَ) އަދި ކަލޭމެން އަރާރުކަމެވެ. ކައިވެނި ބައްޕަ ނެތް ކުއްޖާ ނުބަލަހައްޓައެވެ. ކަލޭމެން ހަމަ އެމީހުންނަށް الله ދެއްވާފައިވާ މުދަލުން ކަލޭމެން އިހުސާންތެރިވެވެއެވެ. ކަލޭމެން އެކުދީންނަށް އިހުސާނެއް ނުކުރެއެވެ. އެއީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ކަލޭމެންނަށް كَرَامَةُ ލިބޭ ކަމެކެވެ.

⑱ (وَلاَ تَحَاضُّونَ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) [އަދި ކަލޭމެން މިސްކީނުންނަށް ކާނާ ދިނުމަށް ނުގޮވާލަމެވެ.] އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް ކާނާ ދިނުމަށް ކަލޭމެން އެއްވެސް ބާރުއަޅާ ނުގޮވާލަމެވެ. އަދި ޖެހޭކަމެއް އެކަމަށް ބާރުއަޅާނުލަމެވެ. އެކަމަކު ރައްޔިތުންނަށް ސަދަޤާތް ނުދެމެވެ. އަހަރެމެން އެކަކު ކަލޭމެންގެ މިސްކީނުންނަށް ކާންދީ ނުގަތީމެވެ. ކަލޭމެން ބިރުވެތިވެގެން ނުބަލަމެވެ. އެއްމެ އިހުސާންތެރިވެ އެކަމާ އެކުވެރިކަން ނުލާމެވެ.

⑲ (وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ) އަދި ކަލޭމެން ވާރުތަވާ މުދާ ކައިގަންނަނީ ހަރާމުން ދޫނުކޮށް ކަލޭމެން ކަނީއެވެ. (أَكْلاً لَمًّا) ކަމެއް ހަލާލު ހަރާމު ނުބަލާ ކައެވެ.

㉑ (كَلاَّ) އެހެނެއް ނޫނެވެ. އެކަން އެގޮތަކަށް ނޫނެވެ. އެއީ ކަލޭމެން ކުރާ ކަމެއް ނޫނެވެ. (إِذَا دُكَّتِ الأَرْضُ دَكًّا دَكًّا) ބިން ބިންދާ ލާފައި ފަޅައިގެން ހުރިހާ ތަނެއް ސަމާސާ ކުރެވޭ ހަމަހަމަ ވެގެން ދާ ދުވަހުން

㉒ (وَجَاءَ رَبُّكَ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ވަޑައިގެން ނިޔާކުރައްވާނެއެވެ

يَقُولُ يَٰلَيۡتَنِي قَدَّمۡتُ لِحَيَاتِي (٢٤) فَيَوۡمَئِذٖ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٞ (٢٥)
وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٞ (٢٦) يَٰٓأَيَّتُهَا ٱلنَّفۡسُ ٱلۡمُطۡمَئِنَّةُ (٢٧) ٱرۡجِعِيٓ
إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةٗ مَّرۡضِيَّةٗ (٢٨) فَٱدۡخُلِي فِي عِبَٰدِي (٢٩) وَٱدۡخُلِي جَنَّتِي (٣٠)

سُورَةُ ٱلۡبَلَدِ

ترتيبها ٩٠ آياتها ٢٠

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَآ أُقۡسِمُ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ (١) وَأَنتَ حِلُّۢ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ (٢) وَوَالِدٖ وَمَا وَلَدَ
(٣) لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِي كَبَدٍ (٤) أَيَحۡسَبُ أَن لَّن يَقۡدِرَ عَلَيۡهِ
أَحَدٞ (٥) يَقُولُ أَهۡلَكۡتُ مَالٗا لُّبَدًا (٦) أَيَحۡسَبُ أَن لَّمۡ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ
(٧) أَلَمۡ نَجۡعَل لَّهُۥ عَيۡنَيۡنِ (٨) وَلِسَانٗا وَشَفَتَيۡنِ (٩) وَهَدَيۡنَٰهُ
ٱلنَّجۡدَيۡنِ (١٠) فَلَا ٱقۡتَحَمَ ٱلۡعَقَبَةَ (١١) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡعَقَبَةُ (١٢)
فَكُّ رَقَبَةٍ (١٣) أَوۡ إِطۡعَٰمٞ فِي يَوۡمٖ ذِي مَسۡغَبَةٖ (١٤) يَتِيمٗا ذَا مَقۡرَبَةٍ
(١٥) أَوۡ مِسۡكِينٗا ذَا مَتۡرَبَةٖ (١٦) ثُمَّ كَانَ مِنَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَتَوَاصَوۡاْ
بِٱلصَّبۡرِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡمَرۡحَمَةِ (١٧) أُوْلَٰٓئِكَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَيۡمَنَةِ (١٨) وَٱلَّذِينَ
كَفَرُواْ بِـَٔايَٰتِنَا هُمۡ أَصۡحَٰبُ ٱلۡمَشۡـَٔمَةِ (١٩) عَلَيۡهِمۡ نَارٞ مُّؤۡصَدَةُۢ (٢٠)

سُورَةُ ٱلشَّمۡسِ

ترتيبها ٩١ آياتها ١٥

ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ވަޑައި ގަންނަވައި ހިނދު (وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا) އަދި މަލާއިކަތުން ސަފު ސަފަށް ވަޑައިގެން،

㉓ (وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ) އަދި އެދުވަހުން (ޖަހަންނަމް ގެނެވިގެން) ނެރެވޭނެއެވެ. މަލާއިކަތުން ދަމައިގެން އަތް ގެންނަވާނެއެވެ.

㉕ (فَيَوْمَئِذٍ لاَ يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ) އެދުވަހުން الله އަދަބު ދެއްވާ ފަދަ عذابُ އެހެން އެއްވެސް މީހަކު ނުދޭނެއެވެ. އެފަދަ عذابُ ނުދެވޭނެއެވެ.

㉖ (وَلاَ يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ) އަދި الله ހިފަހައްޓަވާ ކަހަލަ ބަނދަނުން ބަނދެ އަދި ކަށިތަކުގައި އަޅުއްވާ ފަދައިން ނުބަނދޭނެއެވެ. އެފަދަ ބަނދަނެއް ނުބަނދޭނެއެވެ.

㉗ (يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ) އޭ ތަނަވަސްވެގެންވާ ނަފްސެވެ. (އީމާންކަމާއި އަދި ހެޔޮ އަމަލުގެ ޝުކުރުވެރިކަމާއި الله ގެ ވަޢުދަށް ތެދުވެގެންވާ ނަފްސެވެ.

㉘ (ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً) މަރުވާއިރު ދަރުމަވެރިކަމުގެ ثَوَابُ ލިބި ރުހިގެން ކަލޭގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށް އެނބުރި ދާށެވެ. (مَرْضِيَّةً) އަދި ކަލޭގެ حَضْرَةُ ގައި ރުހިވޮޑިގެންވާ ހާލު

㉙ (فَادْخُلِي فِي عِبَادِي) ދެން މާތް އަޅުންގެ ތެރެއަށް صَالِح އަޅުންގެ ތެރެއަށް ވަންނާށެވެ. އަދި އެމީހުންނާ ބައިވެރިވާށެވެ.

㉚ (وَادْخُلِي جَنَّتِي) އަދި އަހަރެންގެ މާތް ސުވަރުގެއަށް ވަންނާށެވެ. އަދި كَرَامَةُ ދޭށެވެ. އެންމެ މަތީ كَرَامَةُ އަދި كَرَامَةُ ލިބޭށެވެ.

سُوْرَةُ الْبَلَدِ

① (لاَ أُقْسِمُ بِهَذَا الْبَلَدِ) حُرْمَة ތެރިވެގެންވާ މިރަށާ ގަންދެއްވައި ހުވައި ކުރެއްވިއެވެ. އަދި أُمُّ الْقُرَى ގެ ގޮތުގައި ޝަރަފުވެރިކަން اللهُ تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ހުރިކަމާއި އެންގެވުމަށް ހުވައިކުރެއްވިއެވެ. އެރަށް ހަރަމްގައި حُرْمَة ތެރިވެގެންވެއެވެ. އަދި إسْمَاعِيلُ ގެ ފާނާއި مُحَمَّدُ ގެފާނާއި عليهم السلام ދުރީ ބަރަކާތްތެރި ރަށެވެ. حَجُّ ގެ ޢިބާދަތް އަދާކުރަން ހުރި ތަނެވެ.

② (وَأَنْتَ حِلٌّ بِهَذَا الْبَلَدِ) اللهُ تَعَالَى ކަލޭގެފާނު ދިރިއުޅުއްވާ ރަށުންނެވެ. ރަސޫލާ وَحِي ބާވައިލެއްވުނު ކަލޭގެފާނުގެ ދަރިކަލުން ޝަރަފުވެރިކަމުގެ ގޮތުގައެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެރަށުގައި ހުންނެވުމުން އެރަށުގެ މަތިވެރިކަން އިތުރުވިއެވެ.

③ (وَوَالِدٍ وَمَا وَلَدَ) ބައްޕައާއި އޭނާގެ ދަރިން ގަންދެއްވައި اللهُ تَعَالَى ހުވައި وَحِي ބާވައިލެއްވިއެވެ. އާދަމުގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ދަރިންނެވެ. ނުވަތަ ދަރިން ލިބޭ ހުރިހާ حَيَوَانُ ގެ ބައްޕައާއި ދަރިންނެވެ. މިއުސޫލުން ހުރިހާ ތަކެތީގެ تَنَاسُلُ ގެ އަޞްލު ދަރިމަހުގެ ނިޒާމާއި ދިރުމުގެ ބާރާއި ގުޅިގެންވެއެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި اللهُ تَعَالَى ގެ قُدْرَة ތެރިކަމާއި حِكْمَةُ ތެރިކަމާއި އަދި ދަނަވަރުގެ ކަމުގެ ބާރާއި ބެހޭގޮތެވެ.

④ (لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنْسَانَ فِي كَبَدٍ) ހަމަކަށަވަރުން މިވަނީ އިންސާނާ ދަތިކަމުގައި ހައްދަވާފައެވެ. ވިހެއުމާއި ދިރިއުޅުމާއި މަރާއި ދަތިކަމުގައި ދިރިއުޅެއެވެ. ދުނިޔެއިން ފެށިގެން ދަރިކަމާއި ދުވަސްވުމާއި بَرْزَخُ ގައިވެސް ދަތިކަމުގައެވެ. އަދި آخِرَةُ ގައިވެސް ދަތިކަމުގައެވެ.

⑤ (أَيَحْسَبُ أَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ أَحَدٌ) އާދަމުގެ ދަރިކަލުން އެއް ހަނދާން ކުރަނީ ބާރުވެރިކަމުން ދުނިޔޭގައި އޭނާގެ މައްޗަށް ބާރު ހިންގޭނެ އެހެން ބާރެއް ނޫނެކަމަށް ހީކުރަނީ ބާއެވެ؟ ދެން މިގޮތަށް އަމިއްލަ ނަފްސަށް ދޮގު ހަދައިގެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުކުރެވޭނެކަމަށް ހީކުރަނީ ބާއެވެ؟

⑥ (يَقُولُ أَهْلَكْتُ مَالاً لُبَداً) އޭނާ ބުނެއެވެ. (مُحَمَّدُ ގެފާނާ ދެކޮޅަށް) ގިނަ މުދާ އަހަރެން ހަލާކު ކޮށްފީމެވެ.

⑦ (أَيَحْسَبُ أَنْ لَمْ يَرَهُ أَحَدٌ) اللهُ تَعَالَى އޭނާއަށް ނުފެނުއްވާނެކަމަށް ހީކުރަނީ ބާއެވެ؟ އޭނާ ދުނިޔޭގައި ކުރާ ކަންތައްތައް ބަލައި ވިސްނާ ދެކެވޮޑިގެންވާކަން ނޭނގެނީ ބާއެވެ؟ ސިއްރުގައި ކުރާކަމެއް ނުފެނުއްވާނެ ކަމަށް ހީކުރަނީ ބާއެވެ؟

⑩ (وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ) އަދި ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުގެ ދެމަގު އޭނާއަށް ދައްކަވައި ދިނީމުއެވެ.

⑪ (فَلاَ اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ) ނަމަވެސް އޭނާ އެކަމުގެ ދަތި ތަނުން ހުރަސްނުކުރެއެވެ. ދެން اللهُ ގެ މަގުގައި ހަރަދުކޮށް ދަތިކަމާ ކުރިމަތިލަން ނުކެރުނީ ކީއްވެގެން ބާއެވެ؟

⑬ (فَكُّ رَقَبَةٍ) އެއީ އަޅަކު މިނިވަން ކުރުމެވެ. (ނުވަތަ ގަތުމުން ހުރި މީހަކު ސަލާމަތްކުރުމެވެ.)

⑭ (أَوْ إِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ) ނުވަތަ ބަނޑުހައިވާ ދުވަހެއްގައި ކާން ދިނުމެވެ. ކާނާ ބޭނުންވާ މީހަކަށް ކާންދިނުމެވެ.

⑮ (يَتِيماً ذَا مَقْرَبَةٍ) ގާތްތިމާގެ ބަފައިން ނެތް ކުއްޖަކަށް ދިނުމެވެ. (އަދި ބައިވެރިކަން ދެއްކުމެވެ.)

⑯ (أَوْ مِسْكِيناً ذَا مَتْرَبَةٍ) ނުވަތަ ހަމަ ވެއްޔާ ވެލީގައި އޮތް މިސްކީނަކަށް

ކާއިލާ ގިނަވުމުން. (مُجَاهِدُ) ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ދަރިންގިނަ އަނބިދަރިންނަށް ކާއެއްޗެއް ނެތް މީހާއެވެ.)

⑰ (ثُمَّ كَانَ مِنَ الَّذِينَ آمَنُوا) ދެންފަހެ އެމީހާއަކީ އީމާންވި މީހުންގެ ތެރެއިން ވާންވާނެއެވެ — ދެން އެއީ ތަފާތުކަމެއް މިނިވަންކުރުމާއި ކާންދިނުމާއި اللهُ ގެ ރިޟާއަށްޓަކައި ކުރާ ކަމެކެވެ. (وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) އަދި އެއުރެންގެ ތެރެއިން ކެތްތެރިކަމާމެދު وَصِيَّة ކުރެއެވެ — ކެތްތެރިކަމާމެދު އެކަކު އަނެކަކަށް ނަސޭހަތްތެރިވެއެވެ، އަދި اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި ފާފަތަކުން ދުރުހެލިވުމާއި، ބަލާމުޞީބާތަކުގައި ކެތްކުރުމަށް ނަސޭހަތްތެރިވެއެވެ. (وَتَوَاصَوْا بِالْمَرْحَمَةِ) އަދި اللهُ ގެ އަޅުތަކުންނަށް އޯގާތެރިވުމަށް رَحُم ކުރުމަށް. އެކަމަށް وَصِيَّة ކުރެއެވެ.

⑱ (أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ) އެމީހުން އެއީ ކަނާތްފަރާތުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ.

⑲ (هُمْ أَصْحَابُ الْمَشْأَمَةِ) މިގޮތަށް ކާފިރުވި މީހުން އެއީ ވާތްފަރާތުގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެއީ ނުބައިވެގެންވާ އަހުލުވެރިންނެވެ.

⑳ (عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ) އެމީހުންނަށް ހުރީ އެމީހުންގެމައްޗަށް ބަންދުކުރެވިފައިވާ އަލިފާނެވެ.

سُورَةُ الشَّمْسِ

① (وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا) އިރާ އަދި ضُحَا ވަގުތު ހުވަފުޅުކުރައްވައި وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ضُحَا ވަގުތަކީ އިރުއަރާފައި ހުންނަ އަލިކަން ގަދަވެ ފެތުރިގެންދާ ވަގުތެވެ.

② (وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا) އަދި ހަނދު (އިރުއޮއްސުމުން ފަހު) އިރާ ތަބާވެއްޖެ ހިނދު

③ (وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا) އަދި އިރު ބާރަށް ދިއްލާ ހިނދު، (ދުވަސް ދަންވަރު ފިލުވައިލައި ދުނިޔެ އަލިކޮށްދޭ ހިނދު އެ ދުވަހެވެ.)

⑥ (وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا) އަދި ބިމާއި ބިން ފަޅާލެއްވި ފަރާތަށް ހުވަފުޅުކުރެއްވިއެވެ،

⑦ (وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا) [އަދި ނަފްސާއި ނަފްސު ތެދުކުރެއްވި ފަރާތާ ...] ނަފްސު ތެދުކުރެއްވިކަމަށް ހުވަފުޅުކުރެއްވިއެވެ. ގިނަ ނަފްސުތަކެއް ފިޠްރަތުގައި އުފައްދަވައި ތެދުކުރެއްވިއެވެ. ފިޠްރަތު އަކީ ނަފްސުގެ ބުއްދި ތެދުވެ ހުރުމެވެ. رَسُولُ اللهُ حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ.

(كُلُّ مَوْلُودٍ يُولَدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ أَوْ يُنَصِّرَانِهِ أَوْ يُمَجِّسَانِهِ)

فِطْرَةُ އިސްލާމް ދީނުގައި ކޮންމެ ކުއްޖަކު އުފަންވެއެވެ. ދެން އޭނާގެ މައިންބަފައިން އޭނާ ޔަހޫދީއަކަށް ނުވަތަ ނަޞާރާއަކަށް ނުވަތަ މަޖޫސީއަކަށް ހަދައެވެ.

⑧ (فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا) ދަންނަވާ އެކަލާނގެ އެނގުމަށް ދެއްވިއެވެ. ހެޔޮ ނުބައި ވަކިކޮށް ދެނެގަތުމަށް އިލްހާމްކުރެއްވިއެވެ.

⑨ (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا) ހަމަކަށަވަރުން اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ފާފައިން ދުރުވެ ނަފްސު طَاهِرُ ކުރި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކާމިޔާބުވެއްޖެއެވެ. އަދި ނަފްސު ތާހިރުކޮށް ހެޔޮ ދަރަޖައިގެ حَاصِلُ ކުރީއެވެ.

⑩ (وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ގެއްލުން ލިބިއްޖެއެވެ. اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ނަފްސު ފާފައިގައި ވަޅުލި މީހާ. އެއީ ނަފްސު ކިޔަމަންތެރިކަމުން ދުރުކޮށް صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމުން ނަގާލިމީހާއެވެ.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحَاهَا ① وَالْقَمَرِ إِذَا تَلَاهَا ② وَالنَّهَارِ إِذَا جَلَّاهَا ③
وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَاهَا ④ وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ⑤ وَالْأَرْضِ وَمَا طَحَاهَا
⑥ وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّاهَا ⑦ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَاهَا ⑧ قَدْ
أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا ⑨ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا ⑩ كَذَّبَتْ ثَمُودُ
بِطَغْوَاهَا ⑪ إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا ⑫ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ
نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ⑬ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ
عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ فَسَوَّاهَا ⑭ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ⑮

ترتيبها ٩٢

سُورَةُ اللَّيْلِ

آياتها ٢١

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَىٰ ① وَالنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ ② وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ ③
إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّىٰ ④ فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ⑤ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ⑥
فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ⑦ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ⑧ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ
⑨ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ⑩ وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ إِذَا تَرَدَّىٰ ⑪ إِنَّ عَلَيْنَا
لَلْهُدَىٰ ⑫ وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَىٰ ⑬ فَأَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظَّىٰ ⑭

⑪ (كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا) ثَمُودُ ބަޔަކު އެމީހުން ޙައްދުފަހަނަޅައި އަޅުވެތިކަމުން ބޭރުވެ ފާފަކޮށް އެމީހުންގެ ނަބިއްޔާ ދޮގުކުރިއެވެ.

⑫ (إِذِ انْبَعَثَ أَشْقَاهَا) އެއުރެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ނުބައި މީހާ قدّار بنُ سَالف އަވަސްވެގަތުމުންނެވެ. ފަހެ އޭނާ ޖަމަލު މެރުމަށް ރޭވިއެވެ.

⑬ (فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ) ދަންނަވާ اللهُ ގެ ރަސޫލާ صَالِحُ ގެފުޅުން އެމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. (نَاقَةَ اللَّهِ) ކަލޭމެން اللهُ ގެ ޖަމަލަށް ގެއްލުން ނުދޭށެވެ. އަދި އެ ޖަމަލު ދޫކޮށްލާށެވެ. (وَسُقْيَاهَا) އަދި އެ ޖަމަލު ބޯން ދޫކޮށްލާށެވެ. އެ ޖަމަލަށް ހިއްސާކުރެވިފައިވާ ދުވަހުގެ ފެން ބޯން ދޫކޮށްލާށެވެ.

⑭ (فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ) ދަންނަވާ އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންނަށް عَذَابُ ދެއްވައި އެމީހުން ހަލާކުކުރެއްވިއެވެ. (فَسَوَّاهَا) އެމީހުން ބިމާ ހަމަކުރައްވައި ފަނާކުރެއްވިއެވެ.

⑮ (وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا) އަދި އެކަލާނގެ އެކަމުގެ ނަތީޖާއަށް ބިރެއް ނުގަންނަވައެވެ. އެކަލާނގެއަށް ފަހުން ޖަވާބުދާރީވާން ޖެހިވަޑައިނުގަންނަވައެވެ.

سُورَةُ اللَّيْلِ

③ (وَمَا خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْأُنْثَىٰ) މިއީ اللهُ تَعَالى އަދި ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުން ހެއްދެވި ފަރާތާ އެކަލާނގެ ނަފްސު ފުޅަށް ހުވަފުޅުކުރެއްވުމެވެ.

لَا يَصْلَىٰهَآ إِلَّا ٱلْأَشْقَى ﴿١٥﴾ ٱلَّذِى كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا
ٱلْأَتْقَى ﴿١٧﴾ ٱلَّذِى يُؤْتِى مَالَهُۥ يَتَزَكَّىٰ ﴿١٨﴾ وَمَا لِأَحَدٍ عِندَهُۥ مِن
نِّعْمَةٍ تُجْزَىٰٓ ﴿١٩﴾ إِلَّا ٱبْتِغَآءَ وَجْهِ رَبِّهِ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضَىٰ ﴿٢١﴾

سُورَةُ الضُّحَىٰ

ترتيبها ٩٣
آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلضُّحَىٰ ﴿١﴾ وَٱلَّيْلِ إِذَا سَجَىٰ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ ﴿٣﴾
وَلَلْءَاخِرَةُ خَيْرٌ لَّكَ مِنَ ٱلْأُولَىٰ ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ
فَتَرْضَىٰٓ ﴿٥﴾ أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيمًا فَـَٔاوَىٰ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَآلًّا
فَهَدَىٰ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ عَآئِلًا فَأَغْنَىٰ ﴿٨﴾ فَأَمَّا ٱلْيَتِيمَ فَلَا تَقْهَرْ
﴿٩﴾ وَأَمَّا ٱلسَّآئِلَ فَلَا تَنْهَرْ ﴿١٠﴾ وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

سُورَةُ الشَّرْحِ

ترتيبها ٩٤
آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِىٓ
أَنقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَإِنَّ مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ إِنَّ
مَعَ ٱلْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَإِذَا فَرَغْتَ فَٱنصَبْ ﴿٧﴾ وَإِلَىٰ رَبِّكَ فَٱرْغَب ﴿٨﴾

ގަސަމުކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވާފައެވެ.

④ (إِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتَّى) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ عَمَلُ ވަނީ ތަފާތުވެގެންވެއެވެ. އެގޮތަކީ ސުވަރުގޭގެ عَمَلُ ވެއެވެ. އަނެއްގޮތަކީ ނަރަކައިގެ عَمَلُ ވެއެވެ. އެގޮތުން އަންނަނީ ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައިގެ ތަފާތު މަގުތަކެވެ. ދެ މަގު ހޯދަނީ ދުނިޔޭގައި ކުރާ عَمَلުތަކުންނެވެ.

⑤ (فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى) ފަހެ އެމީހަކު ހަދިޔާކޮށްދީ ހަރަދުކޮށް، އަދި الله ނަހީކުރައްވާ ކަންތަކުން تَقْوَى ވެރިވެއްޖެމީހާ،

⑥ (وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى) އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ބަސް ތެދުކޮށް، އެކަން ތެދުކޮށް ދެއްވި ސުވަރުގެ الله ދެއްވާނެކަމުގެ وَعْدُ އަށް ތެދުކޮށް ގަބޫލުކޮށްފިއެވެ.

⑦ (فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَى) ފަހެ ހަމަގައިމުވެސް ތިމަން الله އޭނާއަށް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނަމެވެ صَالِحُ عَمَلُތައް ކުރުމަށް އަދި އޭނާއަށް މީސްތަކުންގެ ތެރޭގައި ހެޔޮކަންތައް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނަމެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނީ أَبُوْبَكْرِ الصِّدِّيْقُ ގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ޢަބްދުﷲ ބުނެވޭ ބޯދަރިކޮޅަށް ދަމާބަލާ ވެރިމީހާގެ ބާރުގައި عَذَابُ ދެމުންދިޔަ ބިލާލް ގެ ހަވާލުގައި ގަނެ މިނިވަންކުރެއްވި ކަމާގުޅިގެންނެވެ. (ތިންވަނަ ގޮތުގައި ޢަދުލު ބަޔާނާއި ގުޅިގެން އަންނަ ޙަދީޘުތަކެވެ.)

⑩ (فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَى) ފަހެ ނަރަކައިގެ މަގަށްދާ މީސްތަކުންގެ ކަންތައް ފަސޭހަކޮށްދެއްވާނަމެވެ. އަދި އެކަން ދަތިކުރެއްވުމެވެ. ހަމަގައިމު އެހެންނަމަވެސް ތިބޭނީ ހަމަ ޖެހިލުންވެރިވެފައެވެ. އެއީ އޭނާގެ ނަފްސާއި ހިތުގެ ސުވާލުތަކުގެ ހުކުމުގެ ދަށުންނެވެ.

⑪ (وَمَا يُغْنِي عَنْهُ مَالُهُ) އަދި އޭނާ ހަލާކުވެއްޖެހިނދު ދުނިޔޭގެ މުދަލުން ހަރަދުކުރި ބޮޑު މުދަލެއް އޭނާއަކަށް އެއްވެސް ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.

(إِذَا تَرَدَّى) އޭނާ ހަލާކުވެ ގަބުރަށްވަދެ، ނަރަކައަށް ވެއްޓިއްޖެހިނދު،

⑫ (إِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدَى) މަގުދައްކަވައިދެއްވުން ވާޖިބުވެގެންވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންނަށް ބަޔާންކޮށްދިނުމެވެ. الْفَرَّاءُ ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ إِخْتِيَارُ ކުރުމުގެ މަގެވެ. الله އޭނާއަށް މަގުދައްކަވައި ދެއްވާނެއެވެ. ބުނެވުނެވެ. الله ހިދާޔަތު ދެއްވާނެއެވެ. الله އޭނާގެ މަގުގައި ތިބުމަށް. އެމީހުންގެ ހިދާޔަތް ދެއްވާ މަގަކީ އެކަލާނގެ މަގުދައްކަވައިދެއްވުމެވެ.

⑬ (وَإِنَّ لَنَا لَلْآخِرَةَ وَالْأُولَى) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ آخِرَةُ ގައާއި ދުނިޔޭގައި ބާރު ސަލާމަތް ހަމަގައިމުވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަތުގައެވެ. މީސްތަކުންގެ އެދުމާއި ގެއްލުން ތަފާތު އެކަމެއް ވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނިޔާއާއި ފުރަތަމަގައެވެ.

⑭ (فَأَنْذَرْتُكُمْ نَاراً تَلَظَّى) ފަހެ އަލިފާނަށް ބިރުދައްކަވައި ލަސްވެގެން ކަލޭމެންނަށް އިންޒާރުދެއްވިއެވެ.

⑮ (لَا يَصْلَاهَا إِلَّا الْأَشْقَى) އެ ނަރަކައަށް ވަދެ ހޫނުލިބޭނީ އެންމެ ނުބައިމީހާއެވެ. އެއީ ކާފިރުވެރިޔާއެވެ. އެނގިގެންވާ ގޮތުގައި ކުރުބާނީވާ ފަރާތުގެ މީހާއެވެ.

⑯ (الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى) އެއީ ރަސޫލާ ދޮގުކޮށް ފުރަގަސްދީ حَقُّ ދޮގުކުރިމީހާއެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނާ ދުރުވެ އެނބުރިގެން ފުރަގަސް ދިން މީހާއެވެ.

⑰ (وَسَيُجَنَّبُهَا الْأَتْقَى) އަދި ނަރަކައިން ދުރުކުރެއްވޭނީ تَقْوَى ވެރިވި މީހާއެވެ. އެއީ ކާފިރުކަމާއި ފާފައިން ދުރުވެގެންވާ ބަޔެކެވެ. ނުވަތަ ދުރުކުރެވޭނެއެވެ. الْوَاحِدِي ވިދާޅުވިއެވެ. މިއާޔަތުގައި تَقْوَى ވެރިވި އެކަލޭގެ أَبُوْبَكْرِ الصِّدِّيْقُ އެވެ. އައްޔަންކުރެއްވީ މުޖުތަމަޢަށް ގުޅޭގޮތަށެވެ. މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުނު ސަބަބު އެކަލޭގެ ދުވަސްވަރަށްނަމަވެސް އެކަމުގެ ތެރޭގައި حُكْم عَامٌّ ވެއެވެ.

⑱ (الَّذِي يُؤْتِي مَالَهُ) އެކަލޭގެ ހަރަދުކުރައްވައި ދިނުމަށް ދަރުމަކުރާ (يَتَزَكَّى) އާއި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި طَاهِرُ ވެގެންވުމަށް ކަމުގައި ވާގޮތަށެވެ.

⑲ (وَمَا لِأَحَدٍ عِنْدَهُ مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزَى) އަދި އެއްވެސް މީހެއްގެ މުދަލާއި ދަރުމަތައް އެކަލޭގެ ހުރިކަމަކަށް ޖަޒާއެއް ދިނުމަށްޓަކައި އެއްވެސް ދަރުމައެއް ނުކުރައްވައެވެ. (ހަމައެކަނި الله ގެ ރިޟާ ހޯއްދެވުމަށް ދަރުމަކުރެއްވިއެވެ.)

㉑ (وَلَسَوْفَ يَرْضَى) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ރުހިވޮޑިގެންނެވޭނެއެވެ. މީސްތަކުންގެ ތެރެއިން ދިނުމާއި ހެޔޮކަމުގައި كَرَامَةُ އާއި ސަވާބު ދެއްވުމުން އެކަލޭގެ ރުހިވޮޑިގަތުމެވެ.

سُوْرَةُ الضُّحَى

النَّبِي ، އަށް އުފާވެރިކަމާއި ހިތްހަމަޖެހުން ލިބުނުއެވެ. އެއީ ވަޙީ ނުވާތީ މުޝްރިކުން ކިޔާ ބަސްތަކަށް ދަލީލެއް ނެތްކަން ސާބިތުވީމައެވެ. ނަމަވެސް ބާވައިލެއްވުމުގެ އަމުރު އިނގިރޭސިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ބުނެފިއެވެ. އެ مُحَمَّدُ ގެ ރަސްކަލާނގެ ދޫކޮށްލައްވައި ފުރަގަސް ދެއްވައިފިއެވެ. شَيْطَانُ ބޭރުވެ ދޫކޮށްލައިފިއެވެ. ދެން ނަބިއްޔާ ބުނަމުން ފަހުގެ އަށް ސުވާލުކޮށްލިއެވެ. ނަމަވެސް الله މިސޫރަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

① (وَالضُّحَى) ضُحَى ވަގުތު ގަސަމުކުރައްވައި ހުވައި وَحِي ކުރައްވައެވެ.) ضُحَى އަކީ އިރު އުފުލިގެން ވަގުތެވެ.

② (وَاللَّيْلِ إِذَا سَجَى) ރޭގެ އަނދިރިކަން ފެތުރޭއިރު (ރޭގެ ގަސަމުކުރައްވައި

ދުވަހު ވަޙީ ނުކުރެއްވުމެވެ.) الأُصْمُعِي ވިދާޅުވެއެވެ. އެއީ ދުވާ ފެށިގެން ސިވައިވާގޮތުން ދުވާލުގެ ތެރޭގައި ހެނދުނު ވަގުތެވެ.

③ (مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ) ކަލޭގެފާނުންގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނު ދޫކޮށް ނުލައްވަމެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނަށް وَحِي އައުން ކަނޑާލައްވައި ނުލައްވަމެވެ.

(وَمَا قَلَى) އަދި ކަލޭގެފާނަށް ކޯފާވެވަޑައި ނުގަންނަވަމެވެ.

④ (وَلَلآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الأُولَى) (ކުރިއަށް އޮތް ހުރިހާ ކަލޭގެފާނަށް ދަރަޖަ ގަނޑުވާނެއެވެ.) އެބަހީ ދުނިޔެއަށްވުރެ ސަވާބުގެ ކަލޭގެފާނަށް ދަރަޖަ ގަނޑުވާނެއެވެ. އަދި ހުރި ނިޢުމަތްތަކާއި ދަރަޖަތަކާއި ޝަރަފު ދުނިޔޭގައި ދެއްވާފައިވާ ދަރަޖަތަކަށްވުރެ މާގިނައެވެ.

⑤ (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނިޢުމަތްހާ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވާނެއެވެ. އެއީ ދީނުގެ ކާމިޔާބާއި ސަވާބާއި قِيَامَة ދުވަހުން ދުވަހުން حَوْضُ އާއި އަދި آخِرَة ދުވަހުން އުއްމަތަށް ކުރެއްވުމުގެ شَفَاعَة ދެއްވުމެވެ. (فَتَرْضَى) ދެން އެކަމުން ކަލޭގެފާނު ރުހިވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ.

⑥ (أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيما فَآوَى) ކަލޭގެފާނު ބައްޕަ ކަލޭގެފާނާ އެކުނުވެގެން ދަރިފުޅަކަށް ހުންނަވަނިކޮށް ނުލިބުނުތޯ؟ ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ކަލޭގެފާނު އެއްކިބާ ހަދާގޮތަށް ރައްކާތެރިކަމާއި ބޭނުންތަކާ ދެއްވާށެވެ.

⑦ (وَوَجَدَكَ ضَالاًّ فَهَدَى) (އަދި ކަލޭގެފާނު މިދީނުގެ ނަބިކަމަކާއި ކަލޭގެއި އަހުލުވެރިކަމެއް ނުލިބިވަޑައިގަތުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެ ކަލޭގެފާނަށް ކުރިއުރީގަ ތެދުމަގުދައްކަވައެވެ.) ކަލޭގެފާނު قُرْآن ވަޙީ ކޮށް އަދި شَرِيْعَة އެނގިވަޑައިގަތުމަށް ނިޢުމަތްތަކުގެ ތެރެއިން ކޮބައިތޯއެވެ. އަހަރެމެން اللهُ تَعَالَى ކަލޭގެފާނަށް މިދީނުގެ ތެދުމަގު ދެއްވިއެވެ.

⑧ (وَوَجَدَكَ عَائِلاً فَأَغْنَى) އަދި ކަލޭގެފާނު އަދިވެސް ފަޤީރުކޮށް ތިބި ބައިވެރިކޮށް ވަޑައިގަތުމަށް ނުލިބުނުތޯ؟ ދެން އެކަލޭގެ ކަލޭގެފާނު މުއްސަނދި ކުރެއްވިއެވެ.

⑨ (فَأَمَّا الْيَتِيمَ فَلاَ تَقْهَرْ) ދެން ކަލޭގެފާނު ބައްޕަ ނެތް ކުއްޖާ އަނިޔާ ނުކުރައްވާށެވެ. އެހެނީ ކަލޭގެފާނުގެ حَقُّ ކަނޑައެޅިގެން ނުދޭށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ކުއްލިވެރިކަމާ ވެސް ހިތްވަރާއި އޯގާތެރިކަމެއް ދައްކަވާށެވެ.

⑩ (وَأَمَّا السَّائِلَ فَلاَ تَنْهَرْ) އަދި ސުވާލުކުރާ މީހާއަށް ނުރުހިފައި ދަތުރު ނުކުރައްވާށެވެ. ކަލޭގެފާނު ހިތްވަރު ދެއްވައި ބޮޑުވާއި ފަދަ ބައެއްގެ ނިކަމެތިކަމެއް ނުދައްކަވާށެވެ. އެއީ ކަމެއް ނުކުރައްވާނަމަ އޭނާއާ ވާހަކަ ދައްކަވާށެވެ. އެމީހާ އެކަމަކު ކަށަވަރު ގޮތެއް ނުދެއްކިޔަސް ރަނގަޅަށް ޖަވާބު ދެއްވާށެވެ.

⑪ (وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ نِعْمَة ދައްކަވާށެވެ. ހެޔޮ ގޮތުގައި ދަންނަވާށެވެ. اللهُ ﷻ އެކަލޭގެފާނަށް ކުރެއްވި ދީނުގެ اللهُ ގެ نِعْمَة ގޮތުގައި ދެއްވާފައި ވާނީ މިގޮތަށް އެކަން ކުރެއްވުމަށެވެ. نِعْمَة ގޮތުގައި ދެއްވި ޝުކުރު ކުރެއްވުމެވެ. އަދި ބުނެވުނު ގޮތުގައި ޢިބާދަތްކުރުމަކީ نِعْمَة ގެ ތެރެއިން قُرْآنُ އެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއްކަލަ ކުރެއްވުމަށް قُرْآنُ ކިޔަވާ ދިނުމާއި ހެޔޮ ގޮތުގައި އަމަލުކުރެއްވުމެވެ.

سُوْرَةُ الشَّرِحِ

① (أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ) [ކަލޭގެފާނުގެ މެދުފުށް ކަލޭގެފާނަށް ފުޅާކޮށް ހިތް ފަސޭހަ ނުކުރެއްވިންތޯއެވެ.] އެބަހީ އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން މުޝްރިކުންނަކީ ކަލޭގެފާނުންގެ ދުޢާ މީސްތަކުން ދެކޮޅު ހެދުމެވެ. އެއީ ނަބީކަން قَبُوْلُ ކުރުމަށް އެބަހީ އަދި ގިނަގުނަ ބޮޑު ފަސޭހަކަމާ އެކު ކުރިއަށް ގެންދެވުމަށެވެ. އަދި وَحِي ދެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނަށް ނުސީދާ ގޮތެއްގައި ޢިބާދަތް ކުރެވުނުގޮތަށް ފަސޭހަވެއެވެ. دَعْوَةُ އާއި ގެން މުދަލާއިގެން އެކަށީގެންވާ ޚިދުމަތެވެ.

② (وَوَضَعْنَا عَنكَ وِزْرَكَ) އަދި ޤުރުބާން ދީފައި ކަލޭގެފާނުގެ ބުރަ އުފުލާލެއްވީމެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގެ ބުރަތަކާއި ކަލޭގެފާނުގެ ކަންބޮޑުވުމެވެ.

③ (الَّذِي أَنقَضَ ظَهْرَكَ) އެ ބުރައަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ބުރަ ދަށަށް ބޯލެއްވުމެވެ، އެހެނީ އެއީ އެކަލޭގެފާނު ގެންދެވި ބުރައެއް ކަމުގައި ބުރަވެވަޑައިގަތުމުގެ ބުރަދާހޮޑު ބަލިކުރުމެވެ.

④ (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ) އަދި ދުނިޔެއާއި آخِرَةُ ގައިވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ޒިކުރު މަތިވެރިކުރެއްވީމެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ބޮޑު ޝަރަފެވެ. އެއީ އަޛާނާއި އިޤާމަތެވެ: أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ މިކަލިމައާ ބޭނުންކުރެވޭ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللهِ މިކަލިމަ ބޭނުމެއް تَكْلِيْفُ ކުރެވޭ ހުރިހާ ތަނެއްގައިވެސް. އަދި ބުނާގޮތަށް ވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ބޭނުންވާނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމަކީ ވާޖިބުކަމެއް އަދި ކުރާ ޢިބާދަތެވެ.

⑥ (إِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْراً) ހަމަކަށަވަރުން އުނދަގޫކަމާއެކު ފަސޭހަކަމެވެ. އެހެނީ އިސްލާމްދީން ފެތުރުމުގެ އުނދަގޫތަކަށް ފަސޭހައެވެ. އަދި ހަމަ ދީނުގައި اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ނުލުއިވީއެވެ.

⑦ (فَإِذَا فَرَغْتَ فَانصَبْ) ދެން ކަލޭގެފާނު (دَعْوَةُ އާއި ދީނީ ކަންތައް ނިންމަވައި ނިމިއްޖެ ނިމިދިޔުމުން) ނަމާދުގައި ކުރިއަށްދިޔައިރު ދުޢާ ކުރައްވާށެވެ ނަމާދު ނިމުމުން ދަށުދުވެ އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.

⑧ (وَإِلَى رَبِّكَ فَارْغَبْ) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި އެދިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އެހެނީ ނަޢޫޛުބިއްލާހި ބިރުވެރިކަން އަދި ހިތްވަރުގައި އެދިވަޑައިގެން މަޤްބޫލު ވާނެ ދުޢާ ކުރައްވާށެވެ.

سُوْرَةُ التِّيْنِ

① (وَالتِّينِ) ހިނގާ ކާއެކި ތާއިފް ވިލާތް ގަސްތަކުގައި اللهُ ﷻ ހުވަޑު ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. (وَالزَّيْتُونِ) (ހިނގާ ކާން ތަނަކީ) ޢިއްޒަތް ގަސްތަކުގައި اللهُ ﷻ ހުވަޑު ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. ހިނގާއިގެ ގަސްތަކީ فَلَسْطِيْنُ އެވެ. އެއީ ވައިގިނަ އަދި ޢިބާރާތުގެ ބިމެވެ.

② (وَطُورِ سِينِينَ) [ސީނާގައި ވާ طُور ފަރުބަދައާއި] އެއީ އިސްރާއީލީ مُوْسَى عليه السلام އަށް الله ބަސްފުޅު ވަޙީ ކުރެއްވި ފަރުބަދައެވެ.

③ (وَهَذَا الْبَلَدِ الأَمِينِ) އަދި ހަމަ ނުރައްކާ ނުވާގޮތަށް އެހެނީ މައްކާއެވެ [މިއީ ރައްކާތެރި ހުވާކުރައްވާ أَمِيْن މައްކާއެވެ]. آمِنُ ގޮތުގައި ތިބޭނެއެވެ. اللهُ ﷻ މިތަންތަން ހުވަޑުކުރެއްވީ ހުވަޑު وَحِي ކުރައްވާ ފަރުބަދައިގާ އޭގެ ތެރޭގައި ނަބީބޭކަލުންނަށް وَحِي ބާވައިލެއްވި ތަންތަނެވެ. އެއީ ނަބީބޭކަލުންނާ مُوْسَى عليه السلام އާއި عِيْسَى عليه السلام އާއި مُحَمَّدُ އެވެ. އެބޭކަލުން ޝަރީޢަތާ ނަބީކަމާ ބާވައިލެއްވިއެވެ. އެއީ ދީނުގެ ހުރިހާ ރިސާލަތުގެ ތަރަގީ މިތަންތަނުންނެވެ.

④ (لَقَدْ خَلَقْنَا الإِنسَانَ فِي أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ) ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުންގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީ އެންމެ ރީތި ސިފައިގައެވެ.

سُورَةُ التِّينِ

ترتيبها ٩٥ — آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيْتُونِ ﴿١﴾ وَطُورِ سِينِينَ ﴿٢﴾ وَهَٰذَا ٱلْبَلَدِ ٱلْأَمِينِ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا ٱلْإِنسَٰنَ فِىٓ أَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾ ثُمَّ رَدَدْنَٰهُ أَسْفَلَ سَٰفِلِينَ ﴿٥﴾ إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٦﴾ فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِٱلدِّينِ ﴿٧﴾ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِأَحْكَمِ ٱلْحَٰكِمِينَ ﴿٨﴾

سُورَةُ العَلَقِ

ترتيبها ٩٦ — آياتها ١٩

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱقْرَأْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلَّذِى خَلَقَ ﴿١﴾ خَلَقَ ٱلْإِنسَٰنَ مِنْ عَلَقٍ ﴿٢﴾ ٱقْرَأْ وَرَبُّكَ ٱلْأَكْرَمُ ﴿٣﴾ ٱلَّذِى عَلَّمَ بِٱلْقَلَمِ ﴿٤﴾ عَلَّمَ ٱلْإِنسَٰنَ مَا لَمْ يَعْلَمْ ﴿٥﴾ كَلَّآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَيَطْغَىٰٓ ﴿٦﴾ أَن رَّءَاهُ ٱسْتَغْنَىٰٓ ﴿٧﴾ إِنَّ إِلَىٰ رَبِّكَ ٱلرُّجْعَىٰٓ ﴿٨﴾ أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يَنْهَىٰ ﴿٩﴾ عَبْدًا إِذَا صَلَّىٰٓ ﴿١٠﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَانَ عَلَى ٱلْهُدَىٰٓ ﴿١١﴾ أَوْ أَمَرَ بِٱلتَّقْوَىٰٓ ﴿١٢﴾ أَرَءَيْتَ إِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰٓ ﴿١٣﴾ أَلَمْ يَعْلَم بِأَنَّ ٱللَّهَ يَرَىٰ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِن لَّمْ يَنتَهِ لَنَسْفَعًۢا بِٱلنَّاصِيَةِ ﴿١٥﴾ نَاصِيَةٍ كَٰذِبَةٍ خَاطِئَةٍ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۥ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ ٱلزَّبَانِيَةَ ﴿١٨﴾ كَلَّا لَا تُطِعْهُ وَٱسْجُدْ وَٱقْتَرِب ۩ ﴿١٩﴾

ކަށަވަރުކޮށްދެއްވާފައިވެއެވެ. އެއީ އިންސާނުންގެ ބިމަކީ ކަމުގެ ތަނެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނާއި ކަލާނގެ އެއްކައުވަންތަކަމާއި، ފަރުބަދަތަކާއި، ތެދުބަސްކަމާއި އަދި حِكْمَة ހުރިގޮތަކީ ކަލާނގެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް الله އެކަލާނގެ ހެއްދެވި ތަކުގެ ބޭފުޅުން خَلِيفَة ކަމުގައި އެކަލާނގެ ބިމުގައި ތިބޭނެ ގޮތަކަށް އެވެ.

5 (ثُمَّ رَدَدْنَاهُ أَسْفَلَ سَافِلِينَ) ދެން މުސްތަޤްބަލުގައި އަހަރެމެން އޭނާ ދަށްވެފައިވާ ތަނަކަށް ރައްދުކުރީމެވެ. އެއީ އަޅުގަނޑުމެން ބުޑުވުމަށްފަހު ބަލިކަށިވެގެން ހޯދުމަށް ވެއްޖެ ކަމެވެ. ނުވަތަ އިންސާނާ الله ހެއްދެވީ އެންމެ ރަނގަޅު ސިފައެއްގައެވެ. އެންމެ ރީތި ތުޅުގައި ސިފަކޮށްދެއްވީމެވެ. މިއިންސާނާ އެންމެ ނިކަމެތި ނަރަކައަށް ރައްދުކުރީމެވެ. އޭގެ ނަފްސާއި ޢަމަލުން ކުރާ ކަމެއްގެ ސަބަބުންނެވެ. ބިރުވެރިކަމެއްނެތި ކުފުރުގެ މަގުގައި އެއީ ނުރައްކާތެރިކަމެވެ. ނަފްސާނީ ހިތްވަރާއި ބޭނުން ގަތުމެވެ.

6 (إِلاَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ) މުއުމިން ވެގެން صَالِحُ عَمَلُ ކުރާމީހުން މެނުވީއެވެ. އެމީހުން ދަރަޖަތަކަށް އުފުލޭނެއެވެ. އަދި ކަލާނގެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ތަފާތު ސަވާބު ލިބޭނެ ބޭފުޅުންނެވެ. عِلِّيِّينُ ގައެވެ. (فَلَهُمْ أَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ) އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ކުރިމަތީގައި ކެނޑިނުދާ ނިޢުމަތް ދެއްވާނެއެވެ. ސަވާބު ބިނާވެއެވެ.

7 (فَمَا يُكَذِّبُكَ بَعْدُ بِالدِّينِ) (އޭ އިންސާނާއެވެ. ކަލޭގެފާނަށް ހައްޤު ދީނުގައި އެއްވެސް ޝައްކެއް ނެތިގެންވެއެވެ. އަދި ދުވަހުގައި އަންނަދުވަހުގެ ސުވާލުކުރުމަށް ކަލޭގެފާނު ދީނާ ބެހޭގޮތުން ހިސާބު ބެލުމުގައި ދޮގުކުރުމަށް ސަބަބުވެގެން ކަލޭގެފާނު ކޮންކަމެއްތޯއެވެ؟

8 (أَلَيْسَ الله بِأَحْكَمِ الْحَاكِمِينَ) ނުހަނު ޢަދުލުވެރިގޮތުގައި حكم ކުރައްވާ ކަލާނގެކަމުގައި އައްޔަ ޙުކުމްކުރައްވާ ފަރާތްތަކުގެ ތެރެއިން ޢަދުލުވެރިކަމުގައި الله ނޫން ހެއްޔެވެ؟

سُورَةُ العَلَقِ

މި قُرْآنُ ން އެންމެ ފުރަތަމަ ބާވައިލެއްވި އާޔަތެވެ.

1 (اقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ) ފަހެ، އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ނަންފުޅުން ކިޔަވާވައިދެއްވާށެވެ. ނުވަތަ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ނަންފުޅުން ފަށައިގަނެގެން ކިޔަވައިދެއްވާށެވެ.

(الَّذِي خَلَقَ) އެކަލާނގެއީ ހައްދަވާ ކަލާނގެއެވެ.

2 (خَلَقَ الإِنسَانَ مِنْ عَلَقٍ) އެކަލާނގެ އިންސާނާ ހެއްދެވީ ލޭކުޑިން ޖެހިގަތުމަށް ދެއްވީމެވެ. ދެން އެކަލާނގެ ކަމަށް ދެއްވާ ކަލާނގެއެވެ. ދިރުންދެއްވި ދަރަޖަކަމެވެ. ދެން އޭރު ގެދަރުކަލާނގެއެވެ.

3 (اقْرَأْ وَرَبُّكَ الأَكْرَمُ) ކަލޭގެފާނު ކިޔަވާ ލައްވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އީ އެންމެ ދީލަތި ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ ދީލަތިކަމުން ކަލޭގެފާނު أُمِّيّ އަކަށް ވުމާއެކު ކިޔަވައިދެއްވާނެއެވެ.

4 (الَّذِي عَلَّمَ بِالْقَلَمِ) އެކަލާނގެއީ ލިޔުމުގެ އިލްމުވެސް ދަސްކޮށްދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ފަހެ އިންސާނުން ލިޔުމާއި ކިޔުމަށް ދަސްކުރައްވާއިރު ދެއްވި ނިޢުމަތެވެ. الله ﷻ ގެ އިސްލާމީ دَعْوَةُ ފެތުރުމުގައި ކަލާނގެ ދަސްކޮށްދެއްވި ހުނަރުވެރިކަމާއި އެއްގޮތަށް ބާރުގަދަކަމެވެ. އަދި ކަލާނގެއެވެ.

5 (عَلَّمَ الإِنسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْ) (ލިޔުމާއި ކިޔުމާ އެއްވެސް ކަމެއް) އިންސާނާއަށް ދަސްކޮށްދެއްވީ އެކަލާނގެ އެނގިގެން އެހެންނަމަވެސް ދެއްވިއެވެ.

6 (كَلاَّ إِنَّ الإِنسَانَ لَيَطْغَى) އަދި އިންސާނާ ޙައްދުފަހަނައަޅައި ދެއެވެ. އިންސާނާ ނިޢުމަތްތަކަށް ބޮޑާވެއެވެ.

7 (أَنْ رَآهُ اسْتَغْنَى) އެއީ އޭނާގެ ނަފްސު މުސްތަޤްނީވި ކަމުގައި ފެނުމުންނެވެ. ފަހެ އިންސާނާ ނަފްސު ނިކަމެތިކަން ދޫކޮށް ދިނީ ބޮޑާވެގެންނެވެ.

8 (إِنَّ إِلَى رَبِّكَ الرُّجْعَى) ހަމަކަށަވަރުން ރުޖޫޢަވާނީ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. އެނބުރި ދާންވާނެއެވެ.

9 (أَرَأَيْتَ الَّذِي يَنْهَى) ނަހީ ކުރާ މީހަކު ދެކެވަޑައިގަތީމުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނަށް خَبَرُ ދެއްވާށެވެ.

10 (عَبْدًا إِذَا صَلَّى) އަޅުކަމުގެ ނަމާދުކުރާ ޙާލު، ފަހެ އަޅުކަމުގެ ނަމާދުކުރާ އެއް ނަހީ ކުރި މީހަކު ދެކެވަޑައިގަތީމުހެއްޔެވެ؟ ކަލޭގެފާނަށް ނަމަށް خَبَرُ ދެއްވާށެވެ. އެހެންކަމުން ނަހީކުރި މީހަކީ أَبُوجَهْل އެވެ. (މިތަނުގައި އަޅުކަމުގެ ނަމާދުކުރަނީ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ.)

11 (أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ عَلَى الْهُدَى) ނަމާދުކުރަނީ ނަހީކުރާމީހާ އަދި ފަހެ މިޙާލު مُحَمَّدُ ގެފާނު- ތެދުމަގުގެ މަތީގައިވާނަމަ (ނަހީކުރި މީހާ ދެކެވަޑައިގަތީމުހެއްޔެވެ)

(12) (أَوْ أَمَرَ بِالتَّقْوَى) ނުވަތަ އެކަލޭގެފާނު إِخْلاص ތެރިވުމާއި تَوْحِيدُ އަށް ސީދާވުމާއި އަދި صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމަށް އަމުރު ކުރައްވާފައި ވިއްޔާ،

(13) (أَرَأَيْتَ إِنْ كَذَّبَ وَتَوَلَّى) (އަދި އޭނާ ދޮގުކޮށްފިނަމަ އެބަޔަ أَبُوجَهْل) رَسُولُ الله' އެންގެވި ހަދީޘް ދޮގުކޮށް އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ފުރަގަސްދިނީމާ،

(14) (أَلَمْ يَعْلَمْ بِأَنَّ اللهَ يَرَى) ހަމަކަށަވަރުން الله ﷻ ބައްލަވައިވޮޑިގެންވާކަން އޭނާއަށް ނޭނގެނީބާއެވެ. އެހެންވީއިރު އޭނާ ހެދި ހުރިހާ ކަމެއް ދެކެވޮޑިގެންވާކަން ނޭނގެނީބާއެވެ.

(15) (كَلاَّ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ) ހަމަ އެހެނެއް ނޫނެވެ. އޭނާ އެކަމުން ހުއްޓިނުލައިފިނަމަ (لَنَسْفَعًا بِالنَّاصِيَةِ) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާގެ ނިތްކުރީގެ އިސްތަށިގަނޑުގައި ހިފާ ދަމާގެން ނަރަކައަށް އެއްލާލައްވާނެމެވެ.

(16) (نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍ) އެއީ ދޮގުހަދާ ކުށްވެރިވާ ނިތްކުރީގެ އިސްތަށިގަނޑުންނެވެ.

(17) (فَلْيَدْعُ نَادِيَهُ) ދެން އޭނާ އޭނާގެ މަޖުލިސްވެރިން ގޮވާލާށެވެ. ބުނިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَبُوجَهْل رَسُولُ الله' އަށް ބުނީއެވެ. ކަލޭގެފާނު އިންޒާރުކުރައްވަނީ މިރަށުގައި ތިބި އެންމެ ގިނަ މަޖުލިސްވެރިންނާއި އެހީތެރިން ތިބި މީހާއަށެވެ. ދެން މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވިއެވެ.

(18) (سَنَدْعُ الزَّبَانِيَةَ) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒަބާނިޔާ މަލާއިކަތުން ގޮވާލައްވާނެމެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ބަޑިބެއްޔާ ކަށަވަރުކުރެވިފައިވާ މަލާއިކަތުންނެވެ. އެއިން ނަރަކައަށް ނަގާ އެއްލާލާނެއެވެ.

(19) (كَلاَّ لاَ تُطِعْهُ)އެހެނެއް ނޫނެވެ. ކަލޭގެފާނު އޭނާއަށް ކިޔަމަން ނުވާށެވެ. (وَاسْجُدْ) އަދި ކަލޭގެފާނު ސަޖިދަކުރައްވާށެވެ. އަދި އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ. الله އަށް ނަމާދު ކުރައްވާށެވެ. (وَاقْتَرِبْ)އަދި ކުރިމަތިލައްވާށެވެ. އަދި ކާރީބުވެވަޑައިގަންނަވާށެވެ. الله އަށް ކުރިމަތިވެވޭ ޢަމަލުތަކުން.

سُورَةُ الْقَدْرِ

(1) (إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ) ހަމަކަށަވަރުން لَيْلَةُ الْقَدْر ގައި (އެބަހީ މުޅި ޤުރުއާން ދުނިޔޭގެ އުޑަށް) ބާވައިލެއްވީމެވެ. އެއީ ތިމަންރަސްކަލާނގެއެވެ.

لَوْحُ المَحْفُوظُ ން ދުނިޔޭގެ އުޑަށް قُرْآن ބާވައިލެއްވީ لَيْلَةُ الْقَدْر ގައެވެ. ދެން 23 އަހަރުގެ ތެރޭގައި ކޮންމެ ވަގުތަކަށް ބޭނުންވާ ވަރަކަށް رَسُولُ الله ' އަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. އަދި ރަމަޟާން މަހުގެ ލައިލަތުލް ޤަދްރު ރޭގައެވެ. އެއީ قُرْآن ބާވައިލެއްވި ރޭއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅުއްވުމުގެ ރޭއެވެ.

(2) (وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ) [އަދި لَيْلَةِ الْقَدْرِ އަކީ ކޮބައިކަން ކަލޭގެފާނަށް އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟] އެއީ لَيْلَةِ الْقَدْر ގެ މަތިވެރިކަމާއި الله ﷻ ކަނޑައަޅުއްވާ ކަންކަމުގެ މަތިވެރިކަމާއި ބޮޑުކަން ދެއްކެވުމަށެވެ. ހަމަ އެހެންމެ އެރޭގެ شَرَف ގެ ބޮޑުކަމެވެ.

آياتها ٥	سُورَةُ الْقَدْرِ	ترتيبها ٩٧

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِنَّآ أَنزَلْنَٰهُ فِى لَيْلَةِ ٱلْقَدْرِ ﴿١﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ ﴿٢﴾
لَيْلَةُ ٱلْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ ﴿٣﴾ تَنَزَّلُ ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَٱلرُّوحُ
فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ ﴿٤﴾ سَلَٰمٌ هِىَ حَتَّىٰ مَطْلَعِ ٱلْفَجْرِ ﴿٥﴾

آياتها ٨	سُورَةُ الْبَيِّنَةِ	ترتيبها ٩٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

لَمْ يَكُنِ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ مُنفَكِّينَ
حَتَّىٰ تَأْتِيَهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ﴿١﴾ رَسُولٌ مِّنَ ٱللَّهِ يَتْلُوا۟ صُحُفًا مُّطَهَّرَةً ﴿٢﴾
فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ ﴿٣﴾ وَمَا تَفَرَّقَ ٱلَّذِينَ أُوتُوا۟ ٱلْكِتَٰبَ إِلَّا مِنۢ
بَعْدِ مَا جَآءَتْهُمُ ٱلْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ
لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُوا۟ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُوا۟ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ
ٱلْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ مِنْ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ وَٱلْمُشْرِكِينَ
فِى نَارِ جَهَنَّمَ خَٰلِدِينَ فِيهَآ ۚ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ شَرُّ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ
ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمْ خَيْرُ ٱلْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

(3) (لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ) (އެއްހާސް މަހަށްވުރެ) އަށްޑިހަތިން އަހަރު ހަތަރު މަސް (އަށްޑިހަތިން އަހަރާއި ހަތަރު މަހަށްވުރެ) ހެޔޮވެގެންވެއެވެ.

(4) (تَنَزَّلُ الْمَلاَئِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ)މަލާއިކަތުންނާއި އަދި جِبْرِيلُ عليه السلام އެބައިމީހުންގެ رَبُّ ގެ އިޒުނަފުޅާއެކު އެރޭ ދުނިޔެއަށް ފައިބައެވެ.(مِنْ كُلِّ أَمْرٍ) ކޮންމެ އަމުރެއް ކަނޑައަޅުއްވަން.

(5) (سَلاَمٌ هِيَ) އެރޭ ފުރިހަމަ ސަލާމަތާއި ހެޔޮކަމުގެ ރޭއެވެ. އެރޭ ނުބައި ކަމެއް ނުވެއެވެ. އަދި ކަމެއް ކުރުމަށް شَيْطان އަށް ނުކުޅެދޭނެއެވެ. (حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ) ފަތިސްވަންދެން. އެބަހީ ފަތިސް ގަޑި އަރައިގަތުމާއި ހަމައަށް ރޭގެ ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ސަލާމަތުގެ ރޭއެވެ.

سُورَةُ الْبَيِّنَةِ

(1) (لَمْ يَكُنِ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ) أَهْل كِتَاب ގެ ތެރެއިން ކާފިރުވީ މީހުން. އެއީ يَهُودِى ންނާއި نَصَارَى އިން ކާފިރުވީ މީހުންނެވެ.) (وَالْمُشْرِكِينَ) އަދި މުޝްރިކުންނާއި (އެއީ ބުދު އަޅުކަންކުރާ عَرَبِي ންނެވެ.) (مُنفَكِّينَ) އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމުން ވަކިވާ މީހުން ކަމުގައި ނުވެއެވެ (حَتَّى تَأْتِيَهُمُ الْبَيِّنَةُ) އެބައިމީހުންގެ ގާތަށް ބަޔާންވެގެންވާ ހެކި އަންނަންދެން، އެހެކީ مُحَمَّدُ ' އެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ދެން އެމީހުން އިޚްތިލާފުވީއެވެ.

جَزَآؤُهُمْ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّٰتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۖ رَّضِيَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ الزَّلزَلَة

ترتيبها ٩٩ — آياتها ٨

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾

سُورَةُ العَادِيَات

ترتيبها ١٠٠ — آياتها ١١

بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

وَٱلْعَٰدِيَٰتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَٱلْمُورِيَٰتِ قَدْحًا ﴿٢﴾ فَٱلْمُغِيرَٰتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَأَثَرْنَ بِهِۦ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ بِهِۦ جَمْعًا ﴿٥﴾ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٌ ﴿٧﴾ وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلْخَيْرِ لَشَدِيدٌ ﴿٨﴾ ۞ أَفَلَا يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي ٱلْقُبُورِ ﴿٩﴾

އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ މުޝްރިކުންނާއި ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިންނެވެ. އެއީ އެމީހުންނަށް އިންޒާރުދޭ ގޮތުގައެވެ.

(2) (رَسُولٌ مِنَ اللهِ) އެއީ ﷲ ގެ حَضْرَةُ ން ވާ ރަސޫލުބޭކަލެކެވެ. مُحَمَّدُ ، އެވެ. (يَتْلُوا صُحُفاً مُطَهَّرَةً) އެކަލޭގެފާނު طَاهِرُ ވެގެންވާ صُحُفْ ތަކެއް ކިޔަވައިދެއްވައެވެ. އެއީ ބާޠިލުންނާއި ދޮގުން ސާފުތާހިރުވެގެންވާ ސިފަތަކެވެ. އެއީ حَقُّ ގެ މަގު ﷲ ގެ ބަސްފުޅެވެ.

(3) (فِيهَا كُتُبٌ قَيِّمَةٌ) އެއީގައި ހުރިހާ ފޮތްތަކެއްގެ ސާފުތާހިރު ޒާތުގެ ފޮތްތަކެއްވެއެވެ. ތެދުވެގެންވާ حُكْم ތަކެވެ. އެއީ حَقُّ ގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ވަކިވުމެއް ނުވާ ކަމެވެ. އެއީ ކަމަކަށް ހަމަޖެހޭ ފަދަގޮތުގައި صُلْحَ އެއީ ދަރަޖަ ތަކެއް ކުރިއަރާ ދިޔުމެވެ. ﷲ وَحِي ކުރައްވާފައިވެ. (الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَنزَلَ عَلَى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُ عِوَجَا*قَيِّماً لِيُنذِرَ) މާނައީ: އެއްގޮތަކަށްވެސް ނުވާ ސީދާ ފޮތްކަމުގައި ﷲ އެކަލާނގެ އަޅާ އަށް ބާވައިލެއްވި ފޮތެވެ. އެކަލާނގެ ޒާތަށް ފަރުވާތެރިވާ ފަދަ ގޮތެއް އޮތެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ މަތިވެރި ހެޔޮކަމަށް ތަބާވެވޭ ފޮތެވެ. އެއީ ޤުރްއާނުގައި ވާނޭ ބަސްތަކެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ދީނުގައި މިންވަރު ބަދަލުނުވާ ކަމެވެ. ﷲ ގެ ޙަޟްރަތުން ނާޒިލުވި ގޮތުގައެވެ.

(4) (وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ إِلاَّ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ) އެއީ ޔަހޫދީންނާއި ނަޞާރާއިން ބަހާވެގެން ދިޔައީ ދެއްކުމަށް ފަހުގައެވެ. ހެކި އައުމަށްފަހު ވަކިވަކި ބަޔަކަށް ބެހިގެންދިޔައެވެ.

އެބަހީ އެމީހުންގެ ވަކިވަކިވުމާއި إِخْتِلاف ވުން އައީ އެކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވުމަށްފަހުގައެވެ. އެއީ ހަމަ حَقُّ ދީނެއް ކަމުގައި ހަމަޖެހުމަށްފަހުގައެވެ. ދީނުގެ ސާބިތުކަން ނިކުމެވެ. ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ގެ مُحَمَّدُ ، ނަބިއްޔާގެ ބާވައިލެއްވި ބައިވެރިކަމެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ އިލްމު އެއްބަސްވި އެކަލޭގެފާނު ރަސޫލެވެ. އެމީހުންގެ އެއްކަލަ ފޮނުއްވައިގެން އެއީ ތިމާގެ ދީނަށް ތިބިއެވެ. ﷲ ގެ ދީނަށް ދަތިކުރީ ﷲ ފޮނުއްވި ރަސޫލާއަށް ކުފުރުވެ އެކަލޭގެފާނު ތަބާވާން ނުވެ ދިޔަގޮތެވެ. އެމީހުން ކަލަނި ބަސް ދޭތެރޭ ދުވަސްތަކެވެ.

(5) (وَمَا أُمِرُوا) އެމީހުންނަށް އަމުރުކުރެވިފައެއް ނުވެއެވެ. އެބަހީ ކީރިތި ޤުރްއާނާއި ފޮތްތަކުގައި ތަކުރާރުކޮށް (إِلاَّ لِيَعْبُدُوا اللهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ) ﷲ އަށް ޢިބާދަތްކުރުމަށް إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކޮށް އެކަލާނގެއަށް ދީން ޚާލިޞުކޮށް، އެއީ އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކު ނުކޮށް إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކުގައެވެ. (حُنَفَاءَ) އެއީ ފާޅުގައި ހަނދާންކޮށް ޙަނީފުކަމުގައި ބާޠިލުން ދުރުވެ އިސްލާމަށް ތަބާވެގެންނެވެ. (وَيُقِيمُوا الصَّلاَةَ وَيُؤْتُوا الزَّكَاةَ) އަދި ﷲ އަށް ނަމާދު ދެމެހެއްޓުމަށާއި އެމީހުން قَائِم ކުރުމަށް زَكَاة ދިނުމަށް، (وَذَلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ) އެއީ ﷲ ގެ ސީދާ ދީނެވެ. އަދި ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ ފޮތްތަކުގެ ސީދާ ދީނެވެ.

(6) (أُولاَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ) އެމީހުން އެއީ އެންމެ ނުބައި خَلْقُ ތަކެވެ. އެހެނީ އެމީހުން حَقُّ އެނގުމަށްފަހު ދޮގުކުރިއެވެ. ރަސޫލުގެ ބޭކަލުން حَقُّ ދޮގުކުރުމެވެ. އެމީހުން އެންމެ ނުބައި އެމީހުން ކަމުގައި ހުރުމަށް އެބަޔަކީ (ތިމާގެ ނަފްސަށް ޢަދާވާތްތެރި ފިތުނަވެރި އަޅުން ދުނިޔެގެ ތެރޭގައެވެ.)

(8) (جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ) އެމީހުންގެ ޖަޒާއަކީ އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ހެޔޮ އަމަލުތަކަށް صَالِحُ عَملُ ކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. (جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الأَنْهَارُ) އެމީހުން ދެމިތިބޭ ސުވަރުގެތަކެވެ. އޭގެ ދަށުން ކޯރުތައް عَدْن ދުއްވާ ސުވަރުގެތަކެވެ. (خَالِدِينَ فِيهَا أَبَداً) އެމީހުން އޭގައި ދެމިތިބޭނެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ނިޢުމަތުގައި ހުރި ރަޙްމަތެވެ. މަރުވެ ނިމުމެއް ނުވާ ދުވަހެވެ. ޖަޒާ ދެއްވާނެއެވެ.

سُورَةُ الزَّلْزَلَةِ

(1) (إِذَا زُلْزِلَتِ الأَرْضُ زِلْزَالَهَا) ބިންގަނޑު އެންމެ ބާރުގަދަ ހެލުމަކުން ހެލިފައިވާ ދުވަހު ބިމުގައިވާ ފަރުބަދަތައް ވެސް ހެލިގެން ދާނެ،

(2) (وَأَخْرَجَتِ الأَرْضُ أَثْقَالَهَا) އަދި ބިންގަނޑު އޭގެ ބަރުދަނުތައް ބޭރުކުރާ ދުވަހު، ނިކުމެގެން ދާނެ، އަދި އޭގައިވާ ޚަޒާނާތަކާއި މަރުވެފައިވާ މީހުން ބޭރުކުރާނެ. އަދި އޭގެ މަތީގައި ކުރެވުނު عَمل ތަކާއި ހެކިދޭނެއެވެ. ދުނިޔޭގައި ކުރެވުނު ނުބައި ކަންތައްތައް ބަޔާންކޮށްދޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ފެނިގެން ދާނެއެވެ.

(3) (وَقَالَ الإِنْسَانُ مَا لَهَا) އަދި އިންސާނާ ބުނާނެއެވެ. އޭނާ ބިމަށް ވީ ކީއްތޯ ބިމުގައި ހެލުމަކީ ކޮން ކަމެއްތޯ ބުނާނެއެވެ. އިންސާނާ ބިރުން ހައިރާންވެ ކިޔާނެ ބިރުގަނޑެއް ދިމާވެގެންނެވެ.

(4) (يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا) އެދުވަހުން އެބިން އެކަމުގެ ޚަބަރުތައް ކިޔައިދޭނެއެވެ. އެއީ އެބިމުގައި ކުރެވުނު ހުރިހާ ހެޔޮ ނުބައި ކަމެއް، ހެކިދޭނެއެވެ. އެއީ ކިތަންމެ ސިއްރުން ކުރި ކަމެއް ވެސް ހާމަވާނެއެވެ.

އެދުވަހުން އެބިމު އެބިމުގެ ޚަބަރުތައް ބަޔާންކޮށްދޭނެއެވެ.

5 (بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَى لَهَا) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އެއަށް وَحِي ކުރެއްވުމުންނެވެ. އެބަހީ الله ގެ وَحِي އިންޒާރުގެ ސަބަބުން އެކަލާނގެ އަމުރުކުރެއްވި ގޮތަށް އެދުވަހުން އެބިމު ތަޅުވާލައި އޮތް ޚަބަރުތައް ބަޔާންކޮށްދޭނެއެވެ.

6 (يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتاً) އެދުވަހުން މީސްތަކުން ކަބުރުތަކުން ނުކުމެ ވަކިވަކި ބައިބައިގެ ގޮތުގައި ބައިބަޔަށް ދާނެއެވެ. އަދި ބަޔަކު ދަނީ ސުވަރުގެއަށެވެ. އަނެއްބައި ދަނީ ނަރަކައަށެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ދުނިޔޭގައި ކުރި ކަންތައްތައް ދެއްކުމަށްޓަކައެވެ.

(لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ) އެއީ އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް ދައްކަވާތީއެވެ. الله އެމީހުންގެ ޢަމަލުތައް އެމީހުންނަށް ހާމަކޮށްދެއްވާނެއެވެ.

7 (فَمَنْ يَعْمَلْ) ފަހެ ނިޔަތްހެޔޮކޮށް އަމަލުކުރާކޮންމެ (مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْراً يَرَهُ) ހެޔޮކަމެއްކުރިމީހާ ކުޑަކުޑަ ހަނޑޫފޮއްޗެއްހާވެސް (ކުރިނަމަވެސް) قِيَامَة ދުވަހުން އެކަން އޭނާއަށް ފެންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ދަލުވެސް ލިބޭނެއެވެ.

8 (وَمَنْ يَعْمَلْ) އަދި ނިޔަތްހެޔޮނޫނަސް އަމަލުކުރާކޮންމެ (مِثْقَالَ ذَرَّة شَرّاً يَرَهُ) ނުބައިކަމެއްކުރިމީހާ ކުޑަކުޑަ ހަނޑޫފޮއްޗެއްހާވެސް (ކުރިނަމަވެސް) قِيَامَة ދުވަހުން އެކަން އޭނާއަށް ފެންނާނެއެވެ. އަދި އޭގެ އަދަބުވެސް ލިބޭނެއެވެ. (مِثْقَالَ އަކީ ވަރަށް ކުޑަ ބުރަދަނަކަށް ކިޔާ ނަމެކެވެ.)

سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

1 (وَالْعَادِيَاتِ) عَادِيَات އަކީ ދުވާ އަސްތަކެވެ. الله ގަސަމް ކުރައްވަނީ ހަނގުރާމައިގައި عَدُوُّ ނާ ދިމާއަށް ހަލުވިކޮށް ދުވާ އަސްތަކުގެ މައްޗަށެވެ. الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުގައި ދުވަމުން ދާއިރު ހަލުވިކަމުން ނޭވާލާއިރު (ضَبْحاً) އެއީ އެއަސްތަކުގެ ނޭވާލާ އަޑު ބޭރަށް އިވޭގޮތަށެވެ.

2 (فَالْمُورِيَاتِ قَدْحاً) ފަހެ ކަނޑިއަތުރުވާ އަސްތަކުގެ ތުނބުޅިތަކާއި ފައިގައި ޖެހޭ ހިލަގަނޑުތަކުން އަލިފާން ވިދައިލާ ހެދުމުގެ ގޮތުން ފުރަގަސް ދިނުމެވެ.

3 (فَالْمُغِيرَاتِ صُبْحاً) އަދި ހެނދުނުގެ ވަގުތުގައި عَدُوُّ ނާ ދިމާއަށް ހަމަލާދޭ އަސްތަކެވެ.

4 (فَأَثَرْنَ بِهِ نَقْعاً) އަދި ހަމަލާދޭ ވަގުތުގައި عَدُوُّ ނާ ދިމާއަށް ދުވެ ދޫޅި އަރުވާ ދުހުން ފުރިގެން ދިޔަ ވަގުތެވެ.

5 (فَوَسَطْنَ بِهِ جَمْعاً) އަދި އެ ދޫޅިގަނޑުގެ ތެރެއިން عَدُوُّ ނާ ޖަމާޢަތުގެ މެދަށް ވަދެގެން ދިޔަ ވަގުތެވެ. (މިހުރިހާ ކަމަކުން الله ގަސަމް ކުރައްވަނީ ވަޙީ ކުރައްވާފައެވެ)

6 (إِنَّ الإِنسَانَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ) ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ އޭނާގެ رَبُّ ގެ (نِعْمَةُ ތަކަށް) (އެކަލާނގެ نِعْمَةُ ތަށް) ޝުކުރުނުކުރާ، ނާޝުކުރުވެރިއެކެވެ.

7 (وَإِنَّهُ عَلَى ذَلِكَ لَشَهِيدٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ އެކަމާމެދު ހެކިވެރިއެކެވެ. ނުވަތަ އެކަން ހާމަވެގެންވާ ކަމެއްކަން އެނގޭނެއެވެ.

8 (وَإِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَدِيدٌ) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ މުދަލަށް ލޯބިވުމުގައި ވަރަށް ގަދަ ބައެކެވެ. ދުނިޔޭގެ މުދަލަށް ވަރަށް ލޯބިވާ ބައެކެވެ.

وَحُصِّلَ مَا فِي ٱلصُّدُورِ (١٠) إِنَّ رَبَّهُم بِهِمۡ يَوۡمَئِذٖ لَّخَبِيرُۢ (١١)

ترتيبها ١٠١

سُورَةُ القَارِعَةِ

آياتها ١١

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

ٱلۡقَارِعَةُ (١) مَا ٱلۡقَارِعَةُ (٢) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلۡقَارِعَةُ
(٣) يَوۡمَ يَكُونُ ٱلنَّاسُ كَٱلۡفَرَاشِ ٱلۡمَبۡثُوثِ (٤)
وَتَكُونُ ٱلۡجِبَالُ كَٱلۡعِهۡنِ ٱلۡمَنفُوشِ (٥) فَأَمَّا
مَن ثَقُلَتۡ مَوَٰزِينُهُۥ (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ
(٧) وَأَمَّا مَنۡ خَفَّتۡ مَوَٰزِينُهُۥ (٨) فَأُمُّهُۥ هَاوِيَةٞ
(٩) وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا هِيَهۡ (١٠) نَارٌ حَامِيَةُۢ (١١)

ترتيبها ١٠٢

سُورَةُ التَّكَاثُرِ

آياتها ٨

بِسۡمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ

أَلۡهَىٰكُمُ ٱلتَّكَاثُرُ (١) حَتَّىٰ زُرۡتُمُ ٱلۡمَقَابِرَ (٢) كَلَّا سَوۡفَ
تَعۡلَمُونَ (٣) ثُمَّ كَلَّا سَوۡفَ تَعۡلَمُونَ (٤) كَلَّا لَوۡ تَعۡلَمُونَ
عِلۡمَ ٱلۡيَقِينِ (٥) لَتَرَوُنَّ ٱلۡجَحِيمَ (٦) ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا
عَيۡنَ ٱلۡيَقِينِ (٧) ثُمَّ لَتُسۡـَٔلُنَّ يَوۡمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ (٨)

9 (أَفَلاَ يَعْلَمُ إِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ) ފަހެ ކަބުރުތަކުގައިވާ އެއްޗެހި ނެރުއްވައި ފޮނުއްވާ ވަގުތުގައި އިންސާނާއަށް ވާނެ ގޮތް އޭނާއަށް ނޭނގެނީތޯ؟

10 (وَحُصِّلَ مَا فِي الصُّدُورِ) އަދި ހިތްތަކުގައި ސިއްރުކޮށް ހުރި ކަންތައް ހާމަވެ، ފާޅުވާ ވަގުތު،

11 (إِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَبِيرٌ) ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ رَبُّ އެމީހުންގެ ކަންތައްތަކާމެދު އެދުވަހުން ހުރިހާ ކަމެއް ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދަލު ދެއްވާނެ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުންގެ ކަންތައްތައް ރަނގަޅަށް ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. މިއާޔަތުން އިނގޭ ކަމަކީ އިންސާނާ ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި رَبُّ ގެ ޢިބާދަތް ހަނދުމަނެތިވެ، رَبُّ އަށް ޝުކުރުނުކުރާ ބައެއްކަމެވެ. އަދި މުދަލަށް ލޯބިވުމުގައި އިސްވާ ބައެއްކަމެވެ. އެކަމުގައި مَشْغُول ވެގެން އާޚިރަތް ހަނދުމަނެތޭ ބައެއްކަމެވެ.

سُوْرَةُ الْقَارِعَة

1 (الْقَارِعَةُ) މިއީ قِيَامَة ދުވަހުގެ ނަންނަމުގެ ތެރެއިން ނަމެކެވެ. މިނަމަކީ ހިތްތަކަށް ބިރު ޖައްސާ ބޮޑު ހަމަގަނޑެއް ކަމުގައި ވާތީއެވެ. ނުވަތަ الله ގެ عَدُوُّ ނަށް عَذَابُ ގެ ބިރު ޖެހޭތީއެވެ.

4 (يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ) އެދުވަހުން މީސްތަކުން ފަތުރާލާފައިވާ ކަނބުލޮތަކެއް ފަދައިން ވާހުށީއެވެ. مَحْشَرُ ގެ مَيْدَانُ އަށް

سُورَةُ الْعَصْرِ

ترتيبها ١٠٣ — آياتها ٣

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِ (١) إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ (٢) إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ (٣)

سُورَةُ الْهُمَزَةِ

ترتيبها ١٠٤ — آياتها ٩

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ (١) الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ (٢)
يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ (٣) كَلَّا لَيُنبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ (٤)
وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ (٥) نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ (٦) الَّتِي تَطَّلِعُ
عَلَى الْأَفْئِدَةِ (٧) إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ (٨) فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ (٩)

سُورَةُ الْفِيلِ

ترتيبها ١٠٥ — آياتها ٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ (١) أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ
فِي تَضْلِيلٍ (٢) وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَابِيلَ (٣) تَرْمِيهِم
بِحِجَارَةٍ مِّن سِجِّيلٍ (٤) فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَّأْكُولٍ (٥)

جَمَعَ ވެދާނޭ ދުވަހުގެ ހާލަތު ސިފަކުރެއްވުމެވެ.

⑤ (وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنفُوشِ) އަދި ފަރުބަދަތައް ވާނީ ކުލަކުލައިގެ ފަނޑުކޮށްފައިވާ ކަފަ ފަދައިންނެވެ. ވަރުގަދަ ހަރު ފަރުބަދަތައްވެސް އެގޮތަށް ހަލާކުވެދާނެއެވެ.

⑥ (فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) ދެން اللهُ ﷻ އަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ހެޔޮ عَمَلُ ކުރި މީހާގެ مَحْشَرُގެ مَيْدَانُގައި މީޒާނުގެ ހެޔޮ عَمَلُގެ ފަރާތް ބަރުވެގެން ދާނަމަ. އެބަހީ ހެޔޮކަންތައްތައް ގިނަވެގެން ދިޔަނަމަ. (فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ) އަކީ ހެޔޮ عَمَلُގެ ބުރަ ދަށްވުމެވެ.

⑦ (فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ) ފަހެ އެމީހާ ވާނީ ރުހިވޮޑިގަތުމާއެކު ހިތްހަމަޖެހޭ نِعْمَةގެ ދިރިއުޅުމެއްގައެވެ. (ސުވަރުގެއިގެ ދިރިއުޅުމެވެ.)

⑨ (فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ) ފަހެ އޭނާ ވަދެ ތިބޭނެ ތަނަކީ ހާވިޔާއެވެ. އެއީ ނަރަކައިގެ ފުން ތަނުގެ ނަމެކެވެ. هَاوِيَةَ އަކީ އެތަނުގެ ފުންމިނުގެ ސަބަބުން ކިޔާ ނަމެކެވެ.

⑩ (وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ) އަދި ކަލޭގެފާނަށް އެއީ ކޮންތަނެއްކަން އަންގައިދިނީ ކޮންއެއްޗެއްހެއްޔެވެ؟ (މިއީ އެތަނުގެ ބިރުވެރިކަން ސިފަކުރެއްވުމުގައި ބޭނުންކުރައްވާ ގޮތެކެވެ.)

⑪ (نَارٌ حَامِيَةٌ) އެއީ ހޫނުގެ އެންމެ ދަރަޖައަށް ހޫނުގަދަވެގެންވާ ހަރު އަލިފާނެވެ.

سُورَةُ التَّكَاثُرُ

① (أَلْهَاكُمُ التَّكَاثُرُ) މުދަލާއި ދަރިންނާއި އަދި އެހެނިހެން ގޮތްގޮތުން فَخْرُ ވެރިވުމާއި އެކަކު އަނެކަކަށްވުރެ ގިނަކަމުގައި ވާދަކުރުމަކީ ތިޔަބައިމީހުން اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި آخِرَةُ އަށްޓަކައި عَمَلُ ކުރުމުން ތިޔަބައިމީހުން مَشْغُوْلُ ކުރުވައިފިއެވެ.

② (حَتَّى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَ) އެހެންގޮސް މަރުވެ ތިޔަބައިމީހުން ވަޅުތަކަށް ދިއުމަށްދާންދެނެވެ. (އެބަހީ މަރުވެ ވަޅުލެވެންދެނެވެ.)

③ (كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَ) އެގޮތަކު ނުވާނެއެވެ. އަވަހަށް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ތިޔަ ކަމުގެ ނަތީޖާ އެނގޭނެއެވެ. (މިއީ ބިރުދެއްކެވުމަކަށް ... ހަނދާންކޮށްދެއްވުމެކެވެ.)

⑤ (كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِ) ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޔަޤީން ޢިލްމެއްގެ ގޮތުން ހަގީގަތް އެނގޭނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ގިނަކަމުގައި ވާދަކުރުމާއި فَخْرُ ވެރިވުމުން ތިޔަބައިމީހުން اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި آخِرَةُ އަށްޓަކައި عَمَلُ ކުރުމުން ހުއްޓޭކަށް ނުޖެހުނީހެވެ.

⑥ (لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ) ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެއެވެ (آخِرَةُ ދުވަހުން) ތިޔަބައިމީހުން ނަރަކަ ދެކޭނެއެވެ.

⑦ (ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِ) ދެން ތިޔަބައިމީހުން ދެކޭނެއެވެ. ހަމަ ލޮލުން ޔަގީންކޮށް ދެކޭނެއެވެ.

⑧ (ثُمَّ لَتُسْأَلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ) ދެން ތިޔަބައިމީހުންނާ نِعْمَةތަކާ ބެހޭގޮތުން ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ آخِرَةُ ދުވަހުންނެވެ. ތިޔަބައިމީހުން غَافِلُ ވެގެން نِعْمَة ތަކާބެހޭ ގޮތުން ހޭދަކުރި ގޮތެވެ. ދުނިޔޭގައި، صِحَّةُ އާއި، ކާބޯތަކެތީގެ، މުދަލާއި ދަރިންނާއި، ވަގުތު ފަދަ ކަންތައްތަކާއި، ހިތުގެ ހަމަޖެހުން ލިބުމާ އިތުރުން އެހެނިހެން ހުރިހާ نِعْمَة ތަކާ ބެހޭގޮތުންނެވެ.

سُورَةُ الْعَصْرِ

① (وَالْعَصْرِ) ޒަމާނާ ގަންދެއްވައި ހުވާ ކުރެއްވުމެވެ. وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ޒަމާނަކީ ހެޔޮ ނުވަތަ ނުބައި ކަންތައްތައް ކުރެވޭ ވަގުތެވެ. އަދި އިންސާނާ ގިނަ ކަންތައްތައް ދިމާވާ ތަނެވެ. އެހެންކަމުން ހުވާ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ދުވަހުގެ ފަހު ބައި ކަމަށްވެސް ބުނެވިފައިވެއެވެ. ބަޔަކު ބުނާގޮތުގައި އެއީ މެންދުރުފަހު ނަމާދު ކުރާ ވަގުތެވެ. مُقَاتِلُ ވިދާޅުވެއެވެ. عَصْرُ ނަމާދު ކުރާ ވަގުތު ދިގުކޮށް عَصْرُ ނަމާދުގެ ވަގުތެވެ.

② (إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ) ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ ވަނީ ގެއްލުމެއްގައެވެ. ހަލާކުގައި ތިބި ބަޔަކު ކަމުގައެވެ. (އިންސާނުން ހުރިހާ ކޮންމެ ސިފައެއްގައި ގެއްލުމުގައި ވާނެއެވެ.)

③ (وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ) އަދި އެކަކު އަނެކަކަށް حَقُّ އާ ބެހޭގޮތުން وَصِيَّة ކުރި (އެބަހީ އެކަކު އަނެކަކަށް ނަސޭހަތްތެރިވެ حَقُّ ގެ މަގަށް ގޮވައި) އެފަދަ ބަޔަކު ކަމުގައި ދެމިހުރި އެމީހުން ފިޔަވައި، اللهُ އަށް އީމާންވެ ހެޔޮ عَمَلُ ކުރި މީހުން ފިޔަވައެވެ.

ކުރުމާއި الله އެކަލާނގެ شَرِيعَةُ ގައި ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ކަންކަން ހިންގުމާއި އެކަލާނގެ ނަހީ ކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމުން ދުރުވެގަތުމެވެ.

(وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ) އަދި ކެތްތެރިވުމަށް އެކަކު އަނެކަކަށް وَصِيَّة ކުރި މީހުންނެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ އަށް އަމުރުފުޅު ކަންކަމުން އަރައި ނަގަތުމުން ކެތްތެރިވުމާއި އެކަލާނގެ فَرْض ތައް އަދާކުރުމުން ކެތްތެރިވުމާއި އަދި މުސީބާތްތަކުގައި ދަތިވެ ވަނީބަހުރުވާ އެކިމުސީބާތްތަކަށް ކެތްތެރިވުމެވެ.

سُوْرَةُ الهمزةِ

① (وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ) މީހުންގެ ފަހަތުގައި غِيْبَ ބުނުމާއި އެދުރުމީހުންގެ ފަހަތުގައި غِيْبَ ބުނާމީހާއަށް ދެރަކުރުވާ عَذَابُ އާއި ހަލާކު ހުށްޓެވެ.

② (الَّذِي جَمَعَ مَالاً وَعَدَّدَهُ) [އެމުދާ ޖަމާކޮށް އަދި އެއަދަދުކުރި] އެއީ މުސްކުޅިކަމުން غِيْبَ ބުނުމުގެ ސަބަބަކީ އޭނާއާގައި މުދާރަކަތުގަން ބޮޑުވުމެވެ. އަދި އެން ހިތަށް އަރަނީ އިތުރުވުމަކީ ކަމުދާތަން އަރާއަލިކަމެވެ. އަދި އޭނާއަށް ހިތަށް ނުވަނީއެވެ.

③ (يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ) އޭނާ ހިތަނީ އޭނާގެމުދާ އޭނާ މަރުވުމުން ދުރުކޮށްދޭނެކަމަށެވެ. އެއީ އޭނާ އަބަދަށްދެމިއޮވެ މުދަލުގެ ދުނިޔޭގައި އޭނާ عَجَائِبُ ވެގެންނެވެ. މަރުވުމުގެ ދުނިޔޭގައި އޭނާ ނުވެސްނެއެވެ.

④ (كَلَّا) ކަންނޭނގެ އޭނާ ހިތާހިތަކީ ނޫނެވެ. (لَيُنْبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ) ހަލާކުވެރިވާ އަނދާ އަންގަމުން ނަރަކައަށް ވެއްޓޭނެއެވެ. އެއީ އިތުރުކުރާނެ އަނގާއި ކަތިލުކުޅުގެ ކަރުވާ ތިޔާނެވެ.

⑦ (الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الأَفْئِدَةِ) އެއީ ހިތްތަކަށް ހިތްތަކުގެ އެތެރެއަށް ނުވާއިރުވެސްނެއެވެ. އަރަނީ ހިތުގެ އާއިމާ ނަބައި ވަޑައިގަތު ގެނދިޔ މީހާ ނަށާއިރު ބަލާވެ. މުހަލަރުވެ ބުރުވާވެއްޖޭ މުޅިއޮވުމުން ނަބަދަލުކުރަނީ ދުބާރާގެ އެއޮތުނަ ނަށާއި أَخْلَاقُ އެއްގެ ވެރިނުވެ.

⑧ (إِنَّهَا عَلَيْهِمْ مُؤْصَدَةٌ) ހަލާކުވުމަށް އަނގަކަ އެމީހުންނަށް ދަރަކާގައި ބަނދުގަނޑުވާއެވެ. އެއަނގަޔާކުރުގައި އެމީހުން ނުކާއެކީ އަށާގަނޑުވާއެވެ.

⑨ (فِي عَمَدٍ مُمَدَّدَةٍ) އެމީހުން އަނގަކާ ދަރުގައިވާ މަގުބައިގައި ގަދައަށް ބަނދުގަނޑުވާއެވެ. مُقَاتِلُ ވިދާޅުވާއެވެ. އެމީހުނާއި ދަގަނޑު ދަރުތައް ޚައިރުމުސްތަ ދަގަނޑު ކަޖިތާއިގައި ބަނދުގަނޑުވާއެވެ. އެއީ ދަރުއަނގަޔާ ނަތުނާއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އަނގުން އަރުވާ ނުނިކުމެއެވެ.

سُوْرَةُ الْفِيْلِ

① (أَلَمْ تَرَى كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِأَصْحَابِ الْفِيلِ) [ކަލޭގެފާނު ނުދެކެ رَبُّ އެގޮތް އަލިފުޅަށް ބަލައިލައްވާށި ކަލޭގެފާނުގެ ނުބައިކޮށްލެއްވިގޮތެވެ] އެމީހުންނަކީ حَبُش ކަރައިގެ نَصَارَى ރަސްގެ ބައެކެވެ. އެއީ ޙަބުޝީގެ ރަސްގެފާނު ނަސްރާނީން ނަކަތުގެ ދަނޑުވެރި ގޮތުގެ ކަމުގައި ދިޔައީއެވެ. ނާޝީމީފިތިން ކަރުވުދާ މިސްރުގައި الله سبحانه وتعالى އެމީހުންގެ މިސްރަށްވެ

މަންޒިލާގެ ދަނޑުވަރު ހިތާ ހަލާކު ކުރުމަށް އައީއެވެ. އެކަންވީ އަދި ފީލެއް ބޭނުންކުރަމުން ބާރުވެރިކަމެވެ. އެއީ النَّبِي ، رَسُولِ الله ﷺ ވިހެއްސެވި އަހަރުގައިވެ. ސަލާމަތުން ކަޢުބާ ހިމާޔަތްކުރެއްވި ހާދިސާއެއްގެ حَادِثَة އެކަމެވެ. އެކަން ހިނގައިދިޔައީ ބޮއްދުވި ފިލުން ޙަބުޝީކަރައިގެ ޖަމާޢަތެވެ. ނުނަގާ އަހަރެއް ހިނގަމުން ދިޔައީ މީގޮތެވެ.

② (أَلَمْ يَجْعَلْ كَيْدَهُمْ فِي تَضْلِيلٍ) އަދިވެސް އެމީހުން ގެނައި ހީލަތް ކަޢުބާ އާއި އެކަމާ ކަމުވިސާ ބޮޑުކަމެވެ. އަދި ދަރުބާރުން އެމީހުން ހީލަތް ބައިވެރިވީ ދިރާކުރެވި ވެގެދިއުމުގެ الله سبحانه وتعالى ނާކާމިޔާބު ކުރެއްވިއެވެ.

③ (وَأَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْراً أَبَابِيلَ) އަދި އެމީހުންގެ މަތިކޮށް أَبَابِيل ކަހަ ދުނިޔޭގެ ކަލާދޫއްގެ ޖަމާޢަތެވެ. އެއީ ކަޅުކަހަލައިގެ ދޫނިތަކެވެ. އެއީކޮއި ކަނޑުވެރިޔަން ބޮއިބޮޑުވެ. ކަނޑުމަތިން ދޫނިތަކާ މަންނަވާ ވެއްޖެ. ތުރާއިގެ ދެމުދާއެ ހަދަހިތާއި މިބަގައި ހަވާރުއެވެ. އެއީ ހަދާއެއް ދުމުވެއްޖޭ އެއްވަޢިއް ހަދާކަތް ކަދޫކަދީ ކަނޑުއެއްސަނދިއެވެ.

④ (تَرْمِيهِمْ بِحِجَارَةٍ مِنْ سِجِّيلٍ) [އެމީހުންނަށް ނަރަކައިގެ ހަދާ ބޯމުން އެއްލިއެވެ.] އެއްލުން އެއްވަރުވާ ނަރަކައިގެ އަލިފާނުން ކަވާލިއެވެ. މިއީގެ ހަދާކަތްކުރެވެ. އަދިކަނޑު ހަދައިގައި އަތުން ޖަހަމުގެ ނުނަގާލައިދަނީ މަތިކުރެވެ. އަތުންމަހާއިގައި އެއްނަހަދާކަން ޖަހަޖަހާ އެއްބަނާ ދަނޑިގެ އަދިކަށިކާ ވާހަކަ ނުކަނޑު ކަޑުގައި މިވެ. ހަދާ ވިހާއިގަކުވެނި ހިނގާ ގަދުދާ ކަހަތަކަލައި ކަނޑިވީއެވެ. މިކަރުކުރުވަ ބޮޑުވެއެވެ.

⑤ (فَجَعَلَهُمْ كَعَصْفٍ مَأْكُولٍ) ދޫނިތަކާ ޖަނަވާރުކައި ކަނޑާލި ދަށްދަރުބާރާ ފުރިފޮތި ކެވިފައިވާ އެމީހުންގެ ޖަހާ އެވެ. ނަގަނޑު ޖަނަވާރު ކަޅުބައިތާއި ހަސްތަތަރުއިވި ގަނޑު ފަސްދުރިވީން އެމީހުން ޖަހައިއެވެ. (އެމީހުން އަކަމާނ ނަމަވެދިއައީއެވެ.)

سُوْرَةُ قُرَيْش

މަސްހޫރުވާ إِيلاَف ސަރުކާރައެވެ. އަޅުމަނީ އަބަދުވެސް ކަހަތަކުރެވެ. ނަށާއަބަހަކަށް އަކަށް ކަރައާމުވެ.

② (إِيلاَفِهِمْ رِحْلَةَ الشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ) [އެމީހުން އަކަށް ރަވައި މަސްއޫލުކުރުން ހިޔާނާތް ވަރު ދަތުރަށެވެ. އެމީހުންގެ އަދި ދިރިއުޅުން ރިޔާސަތުގައި ހިނގާ ކަރުއެވެ. އެހެން ރިޔާސީ ވަރަށްވާ ދަތުރު ކަރާކަރާ ކުރެވެ. ތަޖުރިބާތަކެވެ. އެހެން ހިއްސާކުރުމުގެ ކަރުކުރުމާއި ބުރަދަށް ކާއިދާކުރެވެ. މިހަކަ ހިއްސާވަރުވެސް ތަރިކަޢަށް ދިޔަވެ. އެމީހުންނަށް قُرَيْشُ ގެނެގަޒުމިރުން ތިބެއިލާއިވެ. އެމީހުންނަށް ވިދާރުޖަހާކުރަ ދަތުރު ތިރުތަކުގެ ދިޔަ ދަރުފަނާގެ ގަލްފަސްތަކުގެ ގޮތުގައި ޖާގަ ދިނުމުން ތަރިއެއްގެ ސަރުކާރާއި އެމީހުންނަށް މުނިވެރިގޮތް ނުހަމަކަތުގެ އަދިއުކަމުގައި ފަހުވީއެވެ. ކަލާނގެ ބަރަކާތުން الله سبحانه وتعالى މިދުރުތިއްޔަކީ އެމީހުންގެ ކަރަނުވާވެއްޓެ ދުވަސް ޚަބަރުވެއެވެ. އަދި އެކަން އެމީހުނަށް ދިނުމުން ފަހަތަށް އެވެ. ކަރުކުރުމާއި ޖަހާނަފްސާއަށްދުލިގައި އެމީހުން الله سبحانه وتعالى އަށް إِخْلاَص ވެރިވެ ބަދަލުވާނީއެވެ.

③ (فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَذَا الْبَيْتِ) ފަހެ އެމީހުން މިގެގެފުޅުގެ رَبُّ

سُورَةُ قُرَيْشٍ

ترتيبها ١٠٦ — آياتها ٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

لِإِيلَٰفِ قُرَيْشٍ ① إِۦلَٰفِهِمْ رِحْلَةَ ٱلشِّتَآءِ وَٱلصَّيْفِ ② فَلْيَعْبُدُوا۟ رَبَّ هَٰذَا ٱلْبَيْتِ ③ ٱلَّذِىٓ أَطْعَمَهُم
مِّن جُوعٍ وَءَامَنَهُم مِّنْ خَوْفٍۭ ④

سُورَةُ الْمَاعُونِ

ترتيبها ١٠٧ — آياتها ٧

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

أَرَءَيْتَ ٱلَّذِى يُكَذِّبُ بِٱلدِّينِ ① فَذَٰلِكَ ٱلَّذِى
يَدُعُّ ٱلْيَتِيمَ ② وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ③
فَوَيْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ ④ ٱلَّذِينَ هُمْ عَن صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ
⑤ ٱلَّذِينَ هُمْ يُرَآءُونَ ⑥ وَيَمْنَعُونَ ٱلْمَاعُونَ ⑦

سُورَةُ الْكَوْثَرِ

ترتيبها ١٠٨ — آياتها ٣

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِنَّآ أَعْطَيْنَٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ① فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ②
إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ ③

ހަމަ އަޅުކަންކުރާހުށިކަމެވެ. (އެމީހުންނަށް މިގެކޮޅުގެ رَبُّ ﷻ ޙަޤީޤަތް އެނގިގެން ދިޔައީމެވެ. މިހެން އެމީހުންނަށް އަމާން އެމީހުން އަޅުކަން ކުރުމަށްޓަކައެވެ. އެކަލާނގެ ޖަހައިގަނެ ބަދަލުކުރައްވާ ދިރިއުޅުން ވިޔަފާރިއަށް ފަހިކޮށްދެއްވީއެވެ. އަދި ގޮވާލެއްވުން އެންމެހައި عَرَبِيُّންނަށް އިސްލާމީ ދީނުގެ މައްޗަށް ހުއްޓުވީއެވެ.

4 (الَّذِي أَطْعَمَهُمْ مِنْ جُوعٍ) އެމީހުން ބަނޑުހައިވެފައި އޮތުމުން ކާންދީ ކެއުމަށް ކާނާ ދެއްވި ކަލާނގެއެވެ. (وَآمَنَهُمْ مِنْ خَوْفٍ) އަދި ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވިއެވެ. އެކަލާނގެ އެމީހުން ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްކޮށްދެއްވީއެވެ. (عَرَبِ ންގެ އެހެން ގަބީލާތައް އެކަކު އަނެކަކާ ހަނގުރާމަކުރަމުން ދިޔައެވެ. އަދި އެހެން ގަބީލާތައް ފޭރުމަށް ހަމަލާދެމުން ދިޔައެވެ. ނަމަވެސް قُرَيْش ބޭފުޅުންނަށް މައްކާގެ حَرَم ގެ ސަބަބުން ބިރުވެރިކަމެއް ނުވެއެވެ. حَبَش ގެ ލަޝްކަރު އައި فِيلُ ގެ އަހަރުގައިވެސް އެމީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ.

سُورَةُ الْمَاعُونِ

1 (أَرَأَيْتَ الَّذِي يُكَذِّبُ بِالدِّينِ) ހިސާބާއި ޖަޒާދިނުމުގެ ދުވަސް ދޮގުކުރާ މީހާ ކަލޭގެފާނު ދެކެވަޑައިގަތީމުހެއްޔެވެ؟

2 (فَذَلِكَ الَّذِي يَدُعُّ الْيَتِيمَ) އެމީހަކީ ކައިވެނިކުރުމާއި ބައްޕަ ނެތް ކުދިންނަށް ހަރުކަށިކޮށް حَقُّ ގެއްލުވާ ޖާހިލުވެރި މީހުން ކަމަށް ދީނީގޮތުން އެނގިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. جَاهِلِيَّة ޒަމާނުގައި عَرَبِيُّންނަށް ބައްޕަ ނެތް ކުދިންނަށް ކަނޑައެޅިގެންވާ މިރާތު ނުދިނެވެ.

3 (وَلاَ يَحُضُّ عَلَى طَعَامِ الْمِسْكِينِ) އަދި މިސްކީނުންނަށް ކާނާ ދިނުމަށް ރަޣްބަތު ނުދޭ މީހާއެވެ. އަދި އަމިއްލައަށް ކާނާ ދިނުމަށް ސަބަބުވާ ކަމެއް ނުކުރާ މީހާއެވެ. ދުނިޔެ ދުނިޔޭގެ ލޯބިކަމުގައި ނުވެރިވާ މީހެކެވެ.

5 (الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلاَتِهِمْ سَاهُونَ) އަދި އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަމާދުގެ ވަގުތުތަކުން غَافِلُ ވެގެންވާ މީހުންނެވެ. އެބަހީ ޖަމާޢަތުގައި އެމީހުން ނަމާދުކޮށް ބަލައިގަތުމުގެ ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. އެމީހުން ނަމާދު ކުރާނަމަ ކުރަނީ ثَوَابُ އުއްމީދެއްނުކޮށެވެ. އަދި ނަމާދު ދޫކޮށްލާއިރު ކުރާނެ عُقُوبَةُ ހަށް ބިރުވެރިވެސް ނުވެއެވެ. ނަމާދަށް ވަގުތުގައި ކުރުމުން ދުރުވެ غَافِلُ ވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

6 (الَّذِينَ هُمْ يُرَاءُونَ) އެމީހުން ނަމާދުކުރާއިރު ވެސް މީހުންނަށް ދައްކާލުމުގެ ގޮތުންނެވެ. ރިޔާއަށް ނަމާދުކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި އެމީހުން ހެޔޮއަމަލު ކުރަނީ ދެއްކުމަށެވެ.

7 (وَيَمْنَعُونَ الْمَاعُونَ) އަދި އެމީހުން مَاعُون މަނާކުރެއެވެ. އެއީ މީހުން ބޭނުންކުރުމަށް އެކަކު އަނެކަކަށް ދޭ ތަކެތި ދިނުމުން މަނާކުރުމެވެ. ފެނާއި ލޮނާއި ވަޅިއާއި ތެލިފަދަ ކުދިކުދި ތަކެތި ބޭނުންކުރުމަށް ދިނުމަށްވެސް ހުއްޓުވެއެވެ. އަދި ޒަކާތް ނުދެއެވެ. އެމީހުންގެ މުދަލުގެ ޙައްޤު ދިނުމުން ހުއްޓުވެއެވެ.

سُورَةُالْكَوْثَرِ

1 (إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ) [ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއަށް ކަލަންގެ ދެއްވީމެވެ كَوْثَر ކޯރު. އެއީ رَسُول الله ﷺ އަށް އާޚިރަތުގައި ދެއްވާނޭ ކޯރެކެވެ. އަދި އެއީ كَرَامَةُ ގެ ގޮތުގައި ދެއްވި ހެޔޮކަމެކެވެ.

2 (فَصَلِّ لِرَبِّكَ) ފަހެ فَرْضُ ނަމާދު ކަލޭގެ ރަސްކަލާނގެއަށް ކުރާށެވެ. (وَانْحَرْ) [އަދި ޤުރުބާން ކުރައްވާށެވެ.] މިސްކީނުން الله ގެ ނަމުގައި ނަމާދު ކުރައްވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. އަދި الله ގެ ނަމުގައި ޤުރުބާން ކުރައްވާ ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދުނިޔޭގައި ހަމައެކަނި الله ﷻ އަށް ނަމާދުކުރައްވާށެވެ. ފަހެ ނަމާދާއި ޤުރުބާން ކުރުމަކީ އެކަލާނގެ ނަޒަރުގައި އެކަލާނގެ ހެޔޮ އަމަލެވެ. قَتَادَة އާއި عَطَاء އާއި عِكْرِمَة ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ عِيْدُ ނަމާދާއި أُضْحِيَة ކަތިލުމެވެ.

3 (إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ الأَبْتَرُ) ހަމަކަށަވަރުން ތިބާއާ ދުޝްމަންކަންބަދާ މީހާއީ ހަމަ އެމީހާއީ ޖެހިގެން އުޅޭ ނަސްލު ނެތް މީހާއެވެ. أَبْتَرُ އަކީ އެމީހާގެ ދަރިކޮޅު ނެތްވާ މީހާއެވެ. رَسُولُ الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ދަރިކަލުން ވަފާތުވި ހިނދު މުޝްރިކުން ބުނީ އެކަލޭގެފާނަކީ ދަރިފުޅުން ނެތް ބޭފުޅެކެވެ، أَبْتَرُ އެކެވެ، ދުނިޔޭގައި ބޭފުޅެއް ނުވާނެއެވެ.

سُوْرَةُ الْكَافِرُوْنَ

① (قُلْ يَاأَيُّهَا الْكَافِرُونَ) [އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.] އޭ ކާފިރުންނޭ! ދަންނައެވެ. މިސޫރަތް ބާވައިލެއްވި ސަބަބަކީ؛ ޤުރައިޝްގެ ކާފިރުން رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ދެންނެވީ ކާފިރުންގެ އިލާހުންތަކަށް އަހަރެއް ދުވަހު ކަލޭގެފާނު އަޅުކަން ކުރައްވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އިލާހަށް އަހަރެއް ދުވަހު އަޅުކަންކުރާނަމެވެ. އަދި الله ކަލޭގެފާނަށް އަޅުކަންކުރައްވައި އެއްބަސްވެވަޑައިގަންނަވާ މިފަދައިން ވިދާޅުވިއެވެ.

② (لاَ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ) އަހުރެން ކަލޭމެން ތިޔަ އަޅުކަންކުރަމުންދާ އެއްޗަކަށް އަހަރެން އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. (ކަލޭމެން ތިޔަ އަޅުކަންކުރާ ބުދުތަކަށް އަހަރެން އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ.)

③ (وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ) އަދި ކަލޭމެން ތިޔައީ ޝިރުކު ކުރަމުންދާ މީހުންކަމުން އަހަރެން އަޅުކަންކުރާ ފަރާތަށް ކަލޭމެން އަޅުކަން ނުކުރާނެއެވެ.

④ (وَلاَ أَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُّمْ) އަދި މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި ކަލޭމެން އަޅުކަންކުރި އެއްޗަކަށް އަހަރެން އަޅުކަން ނުކުރާނަމެވެ.

⑤ (وَلاَ أَنْتُمْ عَابِدُونَ مَا أَعْبُدُ) އަދި ކަލޭމެންގެ އަނިޔާވެރިކަމުން ކަލޭމެން ބަދަލު ނުވާނެ ކާފިރުކަމުގައި ތިބެފައި ކަލޭމެން الله އަށް އަޅުކަން ނުކުރާނެއެވެ. މިހިން الله އަށް ކާފިރުވެ އަޅުކަންކުރުމުގައި ޝަރީކުކުރާއިރު ދުޢާ ނުވަތަ އަޅުކަން ކުރާ ކަލޭމެންގެ قَبُوْلُ ނުވާނެއެވެ. އެއީ އެކަމުގެ ޝަރުޠެކެވެ. އަދި ބޭނުންވަނީ. އެއްކަލަ ބާރުބޮޑު ކާފިރުން އަދި އެތަށް رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް ދެއްކި އަނިޔާއެވެ. އެފަދަ މީހުން ތަކެއް ފޭރުން ދިނުމެވެ.

⑥ (لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِيَ دِينِ) [ކަލޭމެންނަށް ކަލޭމެންގެ ދީނެވެ. އަހަރެންނަށް އަހަރެންގެ ދީނެވެ. އެބަހީ ކަލޭމެން ކަލޭމެންގެ ދީނުގައި ހަރުލާން އަހަރެން އަހަރެންގެ ދީނުގައި ހުރުމެވެ. ކަލޭމެންގެ ދީނުގެ އަހަރެން ޝަރީކެއްނޫނެވެ. އަހަރެންގެ ދީނަށް އަހަރެން އަހަރެންގެ توحِيْدُ އެވެ. އަދި އަހަރެންނަށް މިދީނުގެ ފައިދާ. ނުވަތަ ކާފިރުން އަދި ގެއްލުމެއް ނުވާނެ ކަމެވެ. ކަލޭމެންނަށް حَاصِلُ ނުވާނެއެވެ.

سُوْرَةُ النَّصْرِ

މިސޫރަތަކީ سورة التَّوْدِيْع އެބަހީ وَدَاعُ ކުރުމުގެ ސޫރަތެވެ. ابْنُ عَبَّاس ގެ ބަސްފުޅުން ސޫރަތުގެ ނަމަކީ އެވެ. (إِذَا جَاءَ نَصْرُ الله وَالْفَتْحُ) މިއާޔަތް ބާވައިލެއްވުމުން رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. މިޔަން ކާފިރުންގެ ދުވަސް ފުރިހަމަ ވެއްޖެއެވެ.

سُورَةُ الكَافِرُونَ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْكَٰفِرُونَ ① لَآ أَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ②
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ③ وَلَآ أَنَا۠ عَابِدٌ مَّا عَبَدتُّمْ ④
وَلَآ أَنتُمْ عَٰبِدُونَ مَآ أَعْبُدُ ⑤ لَكُمْ دِينُكُمْ وَلِىَ دِينِ ⑥

سُورَةُ النَّصْرِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ① وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ
يَدْخُلُونَ فِى دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ② فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ
وَٱسْتَغْفِرْهُ ۚ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا ③

سُورَةُ المَسَدِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَّتْ يَدَآ أَبِى لَهَبٍ وَتَبَّ ① مَآ أَغْنَىٰ عَنْهُ مَالُهُۥ وَمَا
كَسَبَ ② سَيَصْلَىٰ نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ③ وَٱمْرَأَتُهُۥ
حَمَّالَةَ ٱلْحَطَبِ ④ فِى جِيدِهَا حَبْلٌ مِّن مَّسَدٍۭ ⑤

① (إِذَا جَاءَ نَصْرُ الله وَالْفَتْحُ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކާފިރުންގެ عَدُوُّ ންގެ މައްޗަށް އެބަހީ قُرَيْش ންގެ މައްޗަށް ކާފިރުންނަށް الله ގެ نَصْرُ އެހީތެރިކަން އައިސް ކާފިރުންނަށް މައްކާ فَتح ކުރެއްވުނީއެވެ. (نَصْرُ އަކީ عَدُوُّ ންނަށް ކުރިހޯދުމެވެ. މީހުންގެ މައްކާ ގަދަވެ ކަމެއް ފުރިހަމަވުމެވެ. فَتَحَ އަކީ عَدُوُّ ންގެ ގަޑިތަކާއި މީހުން ދަރިއަށް މުސްލިމުން ވަދެވުމެވެ. އަދި حَقُّ قبولُ ކުރުމަށް ހިތްތައް ހުޅުވުމެވެ.

② (وَرَأَيْتَ النَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ الله أَفْوَاجاً) [އަދި ބައިބައިން މީސްތަކުން އައިސް اللهُ ގެ ދީނަށް ވަންނަމުން ކާފިރުން ގިނަވެގެން ގޮސްފައި] رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ އަށް މައްކާ فَتَحَ ކުރެއްވުމުން عَرَبِى ންގެ މީހުން ބަންޑެވެ. مُحَمَّدُ ގެފާނަކީ حَرَمُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ނަސީބު ލިބިވަޑައިގަތެވެ. އަދި ހަމައެކަނި أَصْحَاب الْفِيل ގެ ހަލާކު (އެބަހީ ގެދޮރުގެ ބާރުން އަތުލިބުމުގެ ހަމަކަން) ވެސް اللهُ އެއުރެން ރައްކާތެރި ކުރެއްވިއެވެ. އަޅުކަންކުރާ ކާފިރުން އަރައިގަތުމުގެ حَقُّ ގެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މުސްލިމުންނަށް ކާފިރުން އެއްވެސް ބާރެއް ނުލިބުނީއެވެ. ދެން އެތެރެން އެކަނި އަދި ފަހުން އިސްލާމްވެވުނުގެ ސަބަބު ޤަބީލާތަކުން ވެސް އަދި އިސްލާމްދީނަށް ވަންނަން ފަށައިފިއެވެ. قَبِيْلَة ތަކުގެ ސިފައިން އިސްލާމްވުމަށްދިއައެވެ.

③(فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ) [ފަހެ ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ އަށް ކަލޭގެފާނު حَمْدُ ކުރައްވައި تَسْبِيْحَ ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްވެސް ކުށަކާއި ނިކަމެތިކަމަކުން ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާ ސާފުތާހިރުވެވޮޑިގެންވާކަން اللهُ އަށް تَسْبِيْحَ ކިޔުމުގައި އަލްލާހުގެ ހުރިހާ ސިފަތަކުން ފުރިހަމަކަމާއި މާތްކަމާއި فَتَحَ ވުމުގެ نَصْرُ ދެއްވުމުގައި މީސްތަކުން ބަޔާބަޔަށް އައިސް އިސްލާމްވުމުގައި ދީނަށް ވަދެގަތުމުގެ ނިޢުމަތަށް ޝުކުރުގައި حَمْدُ ކުރު تَسْبِيْحَ ކިޔުމުގެ ތެރޭގައި تَسْبِيْحَ ކިޔުން ހިމެނެއެވެ. (وَاسْتَغْفِرْهُ) އަދި تَوَاضُعُ ވުމާއި ވާޖިބު ގޮތުގައި ކުރަންޖެހޭ عَمَلُ ފުރިހަމަ ނުކުރެވުނު ކަންތައްތަކަށް حَضْرَةُ ގައި ފާފަ ފުއްސެވުމަށް އެދި ދުޢާކުރައްވާށެވެ. (إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً) ހަމަކަށަވަރުން އޭނާ ފާފަފުއްސަވާ ފަރާތެވެ. [ތައުބާގެ ދުޢާ ގަބޫލުކުރައްވާ ރަޙްމަތްތެރި ފަރާތެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. މި ސޫރަތުގައި ކަލޭގެފާނުގެ ޙަޔާތުގެ ނިމުން ގާތްވެފައިވާކަން ދަންނަވައިދެއްވާ ނިޝާނެކެވެ. ދެން رَسُول اللهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ގެ އުމުރު ހަމަވެދާނެކަމާއި، اللهُ ގެ ނަޞްރާއި ފަތުޙު އަތުވެއްޖެނަމަ، (إِذَا جَاءَ نَصْرُ اللهِ وَالْفَتْحُ) ހާސިލުވެއްޖެނަމަ، (فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَاسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُ كَانَ تَوَّاباً)

سُوْرَةُ الْمَسَدِ

①(تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ) أَبُو لَهَب ގެ ދެއަތް ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އެބަހީ އޭނާގެ ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. (وَتَبَّ) އަދި ސީދާ އޭނާވެސް ގެއްލި ހަލާކުވެއްޖެއެވެ. އޭނާގެ ކުރިމަތީގައި دُعَاء ކުރެއްވި ބަސް ޤަބޫލުވީއެވެ. أَبُو لَهَب އަކީ رَسُول الله ﷺ ގެ ބައްޕާފުޅުގެ އެއްބަނޑު އަޚެވެ. އޭނާގެ ނަމަކީ عَبْدُ الْعُزَّى އެވެ.

②(مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ) އޭނާގެ މުދަލާއި އޭނާ ހޯދި ތަކެތިން އޭނާއަށް ފައިދާއެއް ނުވިއެވެ. ދަރިންނާއި ބޮޑުކަމުގެ އެއްވެސް ތަކެތިން ހުރިހާ ތަކެތި ފުދުނު ނުވިއެވެ. އަދި الله ގެ عَذَابُ ން އެއްވެސް މިންވަރަކަށް ނުދުރުކުރެވުނެވެ.

③(سَيَصْلَى نَاراً ذَاتَ لَهَبٍ) ނިކަންހުރި އަލިފާން ނިކަމެތިކަމުން ގަދަވާ ފަރާތެވެ. އޭނާގެ ހަށިގަނޑު އަލިފާނުގައެވެ. އެއީ ގެއްލުން އަދި ނިކަމެތި ހާލަތެވެ.

④(وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ) [އަދި ހުރަސްގެ ލަކުޑި އުފުލާ އޭނާގެ އަނބިމީހާ ވެސް ލަކުޑި އެއްކުރަމުން ގިނަގިނަ ފަރާތުން ކަޓަފަތް އުފުލާ ފަރާތެވެ.] އެއީ أُمُّ جَمِيْلُ بِنْتِ حَرْب އެވެ. أَبُو سُفْيَان ގެ أُخْتُ އެވެ. އަހަރެމެންގެ ކާފިރުން ކައިރި رَسُول الله ﷺ ގެ މަގުމަތީގައި ކަޓު އަޅައި ގޯނާ ދިނުމަށް ކަޓު ފަތް އަޅަމުން ގެނައެވެ.

⑤(فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ) [އޭނާގެ ކަރުގައި ތަކިވާ ހިމުން ކަހަނބު ގައިގައި ވިޔާ ގަނޑެއް ވާނެއެވެ. އޭނާއަށް ކުރު ދެވަނަ ގުނަވަނެއް ހަތަރު އަނދިރީގައި ގޮސްގެން ވަރަށް ބުރޫ ބޭނުމެވެ. ގޮވާލާއިރު އާޚިރަތުގައި مُحَمَّدُ ގެފާނަށް عَدَاوَة ތެރިވެގެން ތިބެން ދަތި ކަންތައްތަކެވެ. އެގޮތަށް ދުނިޔޭގެ ދުވަސްވަރު ކަލޭގެ ކަރުގައި قِيَامَة ދުވަހު ހަރު ދެލުމާއެވެ.

سُوْرَةُ الْإِخْلَاصِ

①(قُلْ هُوَ اللهُ أَحَدٌ) އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެއީ އެއްކައުވަންތަ الله އެވެ. (މުޝްރިކުންގެ ސުވާލަށް ޖަވާބެވެ. އޭ مُحَمَّدُ އެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ ނަސަބު ކަށަވަރުކޮށްދީބަލާށެވެ. ދެން ފާހަގަ ބައިބަ ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އެއްކައުވަންތަ الله އެވެ. ކަލޭގެފާނަށް އެއްވެސް ޝަރީކަކު ނުވެއެވެ.

②(اللهُ الصَّمَدُ) الله އީ الصَّمَدُ އެވެ. الصَّمَدُ އީ އެކަލާނގެއަށް ބޭނުންތަކުގައި ގަސްދުކުރެވޭ ފުދޭފަރާތެވެ. ކަލާނގެ ގަސްދު ކުރެވޭ ކަލާނގެ އެހެން ކަމަކަށް ކުރުނުކުރެވޭ ދުވަސްވަރު ބޭނުންވުމެކެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. الصَّمَدُ އީ ހުރިހާ ސިފަތަކެއްގައި ފުރިހަމަވުމުގެ السَّيِّدُ އެވެ. އަދިއީ شَرَف ގެ ނިހާޔަތަށް ގަސްތުއެރީ ފުރިހަމަ شَرِيْفُ އެވެ. އަދި އެއީ ކަރަމް ދިޔުމުގައި އެކަލާނގެ ފަދަ ނިހާޔަތުގެ ފުރިހަމަ ކަލާނގެއެވެ. އަދި އެއީ جَبَّار ވުމުގައި ނިހާޔަތަށް ދިޔަ ފުރިހަމަ جَبَّار ވުމުގެ ކަލާނގެއެވެ. އަދިއެއީ عِلْمُ ވެރިކަމުގައި ނިހާޔަތަށް ފުރިހަމަ عَالِمُ އެވެ. އަދި އެއީ حِكْمَة އާއި ފުރިހަމަ ގުނަވަން حَكِيْمُ އެވެ. އެއީ الله ﷻ އެވެ. މިސިފަތައް އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން އެއްވެސް ފަރާތަކަށް ނުވާނެއެވެ.

③(لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) އެބަހީ އެކަލާނގެއަށް ދަރިއެއް ނުލިބުނެވެ. އަދި އެކަލާނގެއަކީ އެއްވެސް ބަޔަކުގެ ދަރިއެއް ނޫނެވެ. މިހެން އެކަލާނގެއަށް ޖިންސެއް ގެނައުމަށް ނުހެދޭނެއެވެ. އެގޮތް އިޝާރާތްކޮށް ދެއްވިއެވެ. އަދި އިންސާނާ ނުކުރެވޭނެކަމެވެ. އެކަލާނގެއަށް ނިސްބަތްވާނެ ބަސް މުޅިން مُسْتَحِيْلُ ވެގެންވެއެވެ. މިހެން ދަރިއަކު ދެވެން އޮތް އެއީ މަޚްލޫގެ ސިފައެކެވެ. ދެން الله ﷻ ނިސްބަތްވާން ބަދަލުއައިސްވާވެއެވެ. قَتَادَةُ ވިދާޅުވިއެވެ. عَرَبِي مُشْرِكُ ން ބުނެއެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ الله ގެ އަންހެންދަރިންނެވެ. يَهُودِي ން ބުނެއެވެ. عُزَيْرُ ގެފާނަކީ الله ގެ ދަރިކަލެކެވެ. އަދި نَصَارَى ން ބުނެއެވެ. المَسِيْح އަކީ الله ގެ ދަރިކަލެކެވެ. މިހެން ބުނާ ބުނުމަށް الله ދޮގުކުރައްވައި އެއަށްފަހު (لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ) ވިދާޅުވިއެވެ. އެބަހީ الله އަށް ދަރިއަކު ނުލިބުނެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެއްވެސް ބަޔަކުގެ ދަރިއެއް ނޫނެވެ. މިއެވެ.

④(وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً أَحَدٌ) [އެކަލާނގެއާ ހަމަހަމަވެގެންވާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.] އެކަލާނގެއާ ހަމަހަމަ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ މިސާލުވާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ޒާތުގައި ޞިފަތުގައި ފިޢުލުގައި އެކަލާނގެއާ ބައިވެރިވާ އެއްވެސް ފަރާތެއް ނުވެއެވެ.

سُوْرَةُ الْفَلَقِ

①(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ފަލަގުގެ ރަސްކަލާނގެ حَضْرَةُ ން ރައްކާތެރިކަމާއި ސަލާމަތް އެދި ރައްކާވުން އެދެމެވެ. ދަންނާށެވެ : فَلَق އަކީ ފަލަގެވެ. ހެނދުނު ބޭރުވެ ނިކުންނަ އިރުގެ ދިއްލުމެވެ. ފަލަގުގެ ރަސްކަލާނގެއަކީ الله އެވެ. ކަލާނގެ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ގޮސް ކަހާ ކަލާނގެ ނުވާނެއެވެ. އެއީ

ބައިވަރު ބާވަތްތަކަށް ހަށިވެރިކަމުގެ އަދި ފުރިހަމަކަމުގެ ބާރު އަރުވައިދެއްވާ. އަދި ބޮޑުވެގެން ދިޔުމާއި މަދުވެގެން ދިޔުމާއި ފުރިހަމަވުމާއި ހީނަރުވުން ވެސް ދޭނީ އެކަލާނގެއެވެ. حَضْرَةُ ން ސަލާމަތްވުމަށް ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ. ފަތިސްވަރަކީ ރޭގެ އަނދިރިކަން ފަޅައިގެން ދުވާލުގެ އަލިކަން ފެށޭ ވަގުތެވެ. އެވަގުތު ހުރިހާ ތަކެއްޗެއް ފެނެއެވެ.

②(مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ) الله ހެއްދެވި ހުރިހާ ތަކެއްޗެއްގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް اللهގެ حَضْرَةُ ން މިއާ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ.

③(وَمِنْ شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ) އަދި ރޭގެ އަނދިރިކަން ވަދެއްޖެހިނދު، އެއިން ދިމާވާ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް، މިހެން ރޭގެ ނިކަމެތި ވަގުތުގައި އަދިއަނދިރިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދޭށެވެ. ރޭގައި ނިކުންނަ ނުރައްކާތެރި ޖަނަވާރުތަކާއި އިންސާނުންގެ ނުބައިކަމުން ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ.

④(وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي الْعُقَدِ) سِحْرُ ހަދާ ގޮނޑިތަކަށް ފުމެލާ ބައިމީހުންގެ سِحْرُ ވެރިޔާގެ އަނިޔާގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް.

⑤(وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ) އަދި حَسَدَ ވެރި ހަސަދަވެރިޔާ حَسَدَ ވެރިވެއްޖެހިނދު އޭނާގެ ނުބައިކަމުން މިއަދު ރައްކާތެރިކަމަށް اللهގެ حَضْرَةُ ން މިއާ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ.

سُوْرَةُ النَّاس

①(قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) (އޭ مُحَمَّدُ ގެފާނެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) މީސްތަކުން ހެއްދެވި އުފެއްދެވި ކަލާނގެއަށް ބަލަހައްޓަވާ އަދި އުފެއްދެވި އެއްގޮތަކަށް حَالُ ތަށް صُلْحَ ކުރައްވާ އުފެއްދެވި ވެރި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ން މިއާ ސަލާމަތުގައި ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ.

②(مَلِكِ النَّاسِ) އެއީ މީސްތަކުންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެއަށް އޮޅުވެރިކަމެއް ނުވާ އެއްގޮތަކަށް ހުކުމްކުރައްވައެވެ.

③(إِلَهِ النَّاسِ) އެއީ މީސްތަކުން އަޅުކަންކުރަންޖެހޭ ކަލާނގެއެވެ. މިހެން މީސްތަކުންގެ ހަޤީޤީ އުފެއްދެވި إِلَه ކަމުގައި ވާނީއެވެ. އަދި ހަމަ ސިފަވެވަޑައިގަތީއެވެ. ހަމައެކަނި الإِلَهُ ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުކަމަށް ހައްޤުވެވަޑައިގަތް އެއްކަލާނގެއެވެ. އަދި އަޅުކަންކުރުމުގެ ބާރުވެރިވެވަޑައިގަތީއެވެ.

④(مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ) شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާހުގެ ނުބައިކަމުން (الْخَنَّاسِ) އެއީ اللهގެ ނަންގެނެވުމުން ފަސްޖެހި ދުރުވެގެންދާ ފިލައިގެންދާ شَيْطَانُ އެވެ. އަދި اللهގެ ނަންގެނުން ހަނދާންނެތުމުން އަނބުރާ ވަސްވާސް ދޭ شَيْطَانُ އެވެ.

⑤(الَّذِي يُوَسْوِسُ فِي صُدُورِ النَّاسِ) [އެއީ މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ވަސްވާސްދޭ ބައެކެވެ.] (ވަސްވާސް ހިތްތަކަށް ދެނީ ދެގޮތަކުންނެވެ. އެއީ ހިތުގެ އަސަރާއި ހިތުގެ ހަނދާން ބަރުވުމުގައެވެ.) ދެން الله

سُورَةُ الإِخْلَاصِ

ترتيبها ١١٢ — آياتها ٤

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (١) اللَّهُ الصَّمَدُ (٢) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (٣) وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ (٤)

سُورَةُ الْفَلَقِ

ترتيبها ١١٣ — آياتها ٥

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلْفَلَقِ (١) مِن شَرِّ مَا خَلَقَ (٢) وَمِن شَرِّ غَاسِقٍ إِذَا وَقَبَ (٣) وَمِن شَرِّ ٱلنَّفَّٰثَٰتِ فِى ٱلْعُقَدِ (٤) وَمِن شَرِّ حَاسِدٍ إِذَا حَسَدَ (٥)

سُورَةُ النَّاسِ

ترتيبها ١١٤ — آياتها ٦

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ ٱلنَّاسِ (١) مَلِكِ ٱلنَّاسِ (٢) إِلَٰهِ ٱلنَّاسِ (٣) مِن شَرِّ ٱلْوَسْوَاسِ ٱلْخَنَّاسِ (٤) ٱلَّذِى يُوَسْوِسُ فِى صُدُورِ ٱلنَّاسِ (٥) مِنَ ٱلْجِنَّةِ وَٱلنَّاسِ (٦)

سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى ހަނދާންކުރާހިނދު شَيْطَانُ ދުރުވެ ފިލައިގެންދެއެވެ. އަދި ޖިންނުންގެތެރެއިން އިންސާނުންގެ ތެރެއިންނެވެ.

⑥(مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ) ޖިންނުންގެ ތެރެއިން އިންސާނުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ދަންނައެވެ. ޖިންނުންގެ شَيْطَانُ ދަންނައެވެ. އަސަރު މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ވަސްވާސްދެނީއެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ شَيْطَانُ ދަންނައެވެ. އެބަޔަކުވެސް މީސްތަކުންގެ ހިތްތަކަށް ވަސްވާސްދެނީއެވެ. އެމީހުންނަކީ ވެރިޔާގެ ނަސޭހަތްތެރިޔާގެ ސިފައިގައި ނުބައި އަމަލުތަކަށް ގޮވާ މީހުންނެވެ. އަދި ނަސޭހަތާއި ހިތްދަތިކަމުގެ ސިފައިގައި ޖިންނުންގެ شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސް ހިތްދަތިކުރުމުގައެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެން ހަދައިދެނީ ބޮޑެތި ނުބައި ވަސްވާސްތަކާއި ހިތްދަތިކުރުމަށެވެ. ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވެއްޖެއެވެ. އާދަމުގެދަރިންގެ ހިތުގައި شَيْطَانُ ގެ ވަސްވާސް އޮވެއެވެ. ދެން އޭނާ اللهގެ ނަން ހަނދާންކުރާހިނދު ދުރުވެއެވެ. އަދި اللهގެ ނަން ހަނދާން ނެތުމުން އަނބުރާ ވަސްވާސްދެނީއެވެ. އެހެންކަމުން ވަސްވާހުގެ ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްވުމަށް اللهގެ ހަޟްރަތުން ރައްކާތެރިކަން އެދޭށެވެ.

مُسْلِمُ ންގެ حَيَاةُ ގެ މުހިއްމު ސުވާލުތައް

1 مُسْلِمُ އާގެ عقِيدَة إختِيَار ކުރާނީ ކޮން އުޞޫލަކުން؟ އޭނާ إخْتِيَارُ ކުރާނީ ގަދަރުވެރިވަންތަ الله ގެފޮތުންނާއި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާ ، ގެ صَحَّ سُنَّةُ ންނެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ އަމިއްލަ ޚިޔާލަކުން ދީނުގެ ވާހަކަ ވިދާޅުވާ ކަލޭގެފާނެއް ނޫނެވެ. އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅަކީ ހަމަ وَحِي ކަމުގައިވާތީއެވެ. ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ﴾ އަދި أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާއި سَلَفُ الصَّالِحُ ންވެސް ވިސްނުމުގައި ގެންގުޅުއްވީ އެގޮތުންނެވެ.

2 އިސްލާމް ދީނުގެ ދަރަޖައެއް ކިހާވަރެއް؟ އޭގެ ދަރަޖަތައް ތިނެކެވެ. އެއީ އިސްލާމްކަމާއި – އީމާންކަމާއި – އިޙްސާންކަމެވެ.

3 އިސްލާމްކަމަކީ ކޮބައި؟ އަދި އޭގެ ރުކުންތަކަކީ ކިހާވަރެއް؟ އިސްލާމްކަމަކީ الله އަށް އެކަލާނގެ ތައުހީދާއެކު ތަސްލީމުވުން ކިޔަމަންތެރިކަމާއި ކިޔަމަންވުމެވެ. إعْتِقَادُ ކުރު ކަމުގައިވުމެވެ. އަދި ކިޔަމަންތެރިކަމާއި އެދުރުކުރެވޭގޮތުން ބަރީއަވުމެވެ. އަދި شِرْكُ އާއި އޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ކިބައިން ބަރީއަވުމެވެ. އަދި އޭގެ ރުކުން ފަހެއެވެ. نَبِيُّ الله ، އަށް ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅެއް އައިސްފައި ބަޔާންކުރައްވައިވެއެވެ. އެއީ (بُنِيَ الإسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ شَهَادَةِ أَنْ لا إِلَهَ إِلا اللهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللهِ وَإِقَامِ الصَّلاَةِ وَإِيْتَاءِ الزَّكَاةِ وَحَجِّ الْبَيْتِ وَصَوْمِ رَمَضَانَ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ ވަނީއެވެ. އިސްލާމް ދީން ބިނާވެގެންވަނީ ފަސް ކަމެއްގެ މައްޗަށެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި ތެދުވެރި ކަލާނގެ الله ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި ހަމައެކަނި ހެކިވުމާއި محَمَّدٌ ގެފާނަކީ الله ގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވުން – ނަމާދު ޤާއިމުކުރުން – ޒަކާތް ދިނުން – ގެއަށް ޙައްޖު ކުރުން – رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ.

4 އީމާން ކަމަކީ ކޮބައި؟ އަދި އޭގެ ރުކުންތަކަކީ ކިހާވަރެއް؟ އީމާންކަމަކީ ، ހިތުން إعْتِقَادُ ކުރުމެވެ. އަދި ދުލުން ބުނުމެވެ. އަދި ގުނަވަންތަކުން ޢަމަލުކުރުމެވެ. ކިޔަމަންތެރިވުމުން އީމާން އިތުރުވެއެވެ. އަދި ނުކިޔަމަންތެރިވުމުން އުނިވެއެވެ. މާތްރަސްކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ﴿لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَـٰنًا مَّعَ إِيمَـٰنِهِمْ﴾ މާނައީ (އެމީހުންގެ އީމާން މަތީ އީމާންކަން އިތުރުވުމަށްޓަކައި ކަމުގައެވެ.) رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (الإِيْمَانُ بِضْعٌ وَسَبْعُوْنَ شُعْبَةً فَأَفْضَلُهَا قَوْلُ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ وَأَدْنَاهَا إِمَاطَةُ الأَذَى عَنِ الطَّرِيْقِ وَالحَيَاء شُعْبَةٌ مِنَ الإِيْمَانِ) مُسْلِم ... މާނައީ: އީމާންކަން ހަތްދިހަ ހާލަތަށްވުރެ ބައިވަރު ބައެކެވެ. އޭގެ އެންމެ މަތިވެރިބައަކީ لا إِلَهَ إِلاّ اللهُ އެވެ. އަދި އޭގެ އެންމެ ދަށްވެސް ބައަކީ މަގުމަތިން ކަށިކޮޅަކާ ފަދަ އުނދަގޫ ކުރާތަކެތި ދުރުކުރުމެވެ. އަދި ލަދުވެތިކަމަކީ އީމާންކަމުގެ ބައެކެވެ. މިހާރު ހާލަތަކީ މުއްސަދިކުރާ ބައެއް ކަމަށް އަޅުގަނޑުމެން ހުސްވުމަށް ދައްކަވާ މާނައެކެވެ. މީހާގެ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ނަފްސު ޢަމަލުކުރުމާއި އިޙْسَاسُ ކުރުމަށްވުރެ އަދި ހިތްވަރުގަދަވުމަށް ނަފްސު ތަރުބިއްޔަތުކުރެވޭ މުއަސްސަސާތަކުގެ ފުރިހަމައިން ނަފްސު ތާހިރުވުމަށް ބަދަލުވެއެވެ. إِحْسَاسُ ކުރެވުމުންނެވެ. މާތްރަސްކަލާނގެ الله وَحِي ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّ ٱلْحَسَنَـٰتِ يُذْهِبْنَ ٱلسَّيِّـَٔاتِ﴾ އެބަހީ ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުން ނުބައި ޢަމަލުތަކުގެ ފާފަތައް ފޮހެލައިދެއެވެ. އަދި އީމާންކަމުގެ ރުކުންތައް ހައެއްކަމެވެ. نَبِيُّ الله ، އަށް ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުގައި އެކަން ބަޔާންކުރައްވައިފައިވެއެވެ: « أَنْ تُؤْمِنَ بِاللهِ، وَمَلائِكَتِهِ، وَكُتُبِهِ، وَرُسُلِهِ، واليوْمِ الآخر، والْقَدَرِ خَيْرِهِ وَشَرِّهِ» البخاري. ބަސްފުޅުގެ މާނައީ: އެއީ ކަލޭ الله އަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އެކަލާނގެ ފޮތްތަކަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލުންނަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވުމެވެ. އަދި ހެޔޮގޮތާއި ނުބައިގޮތުގެ ނިޔާމަތް އެނގި ކަދާއު ޤަދަރަށް އީމާންވުމެވެ.

5 لاَ إِلهَ إِلاّ الله ގެމާނައަކީ ކޮބައިހެއްޔެވެ؟ އެއީ الله ނޫން ޙައްޤުން އަޅުކަމް ކުރެވޭ އިލާހަކު ނުވާކަމެވެ. އަދި އަޅުކަމާއި ހިދުމަތް ލައިގެން ޙައްޤު ގޮތުގައި ކުރެވޭނީ ހަމައެކަނި الله އަށްކަމެވެ.

6 قِيَامَة ދުވަހުން ސަލާމަތްވާނެ فِرْقَة އަކީ (ބައަކީ) ކޮންބައެއްހެއްޔެވެ؟ رَسُولُ الله ، حَدِيْثُ ކުރައްވައިފައިވެއެވެ. (وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلاَثٍ وَسَبْعِيْنَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلاَّ مِلَّةًوَاحِدَةً. قَالُوا وَمَنْ هِيَ يَارَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي) أحمد والترمذی. މާނައީ ؛ އިހުސާނުގެ ބޭކަލުންނާއި އެއްމަގު ހިފައިގަތް ބަޔަކީ ސަލާމަތްވާ ބަޔެވެ.

އެގޮތުގައިން އެއުރެންގެ ބަހަށް ތަބާވުމަށް ނަސޭހަތްދެއްވައިފައެވެ. އެބަލެއްވުމެވެ. އެ رَسُولُ الله ގެ. އެއީ ނަބީބައިވެރިޔާއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ މިދީނަށް ކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ވާޖިބު ކަލޭގެފާނު أصْحَاب ނަބީންނަށް ފަހު ބޭފުޅުންނެވެ. ދީނަށް ޙައްޤު ރަސޫލު النَّبي ، އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ أصْحَابُން އެއީ ބޭފުޅުންނެވެ. ފަހު ކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގެ ތަރިކަ ބަލަހައްޓަވާ ބޭފުޅުންނެވެ. ބިދުޢަވެރިން ކަލޭގެފާނުގެ ވާޖިބުތަކުގައި ފާޑުކިޔައިފި (އެކަލޭގެފާނުގެ) تَبَعَ ވުމެވެ. بِدْعَة ހެދުމުގެ ތެރެއިން ބަލާގޮތެވެ.

7 الله ވަނީ އަރުޝުމަތީގައި ހެއްޔެވެ؟ އާއެކެވެ. الله ވަނީ އެކަލާނގެ ދަރަޖައިގެ މަތީގައި އެކަލާނގެ އަރުޝުމަތީގައި އެކަލާނގެ ޢަރުޝުގެ މަތީގައި އެކަލާނގެ ދޯމަތީގައި ހުރިހާ މަޚްލޫޤުންގެ މަތީގައި އެކަލާނގެ ޢިލްމާއެކު އެކަލާނގެ ޢިލްމުގައި ކޮންމެ މަޚްލޫޤަކާ އެކުގައިވެއެވެ. އެކަލާނގެ މަޚްލޫޤު މަތިންނެވެ އެކަލާނގެ ޢިލްމު ކުޅަނދުވެސް މަހޫސްތަކުގެ ހުރިހާ ގޮތެއް. އަދި مَخْلُوْق މަތިން ހަނދުމަވެސް އެކަލާނގެ ޢިލްމުގެ އެތެރެއިން ނުވާނެއެވެ.

8 الله تَعَالَى ދެކެން ފެންނާނެތޯ؟ މުސްލިމުން إِتِّفَاقُ ވެފައިވަނީ ހަމަކަށަވަރުން ދުނިޔޭގައި الله تَعَالَى ލޮލުން ނުފެންނާނެކަމަށެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخِرَة ދުވަހުން مَحْشَرُ ގަޑިއިރުސްވަރުގައި ސުވަރުގެއިން މުއުމިނުން الله تَعَالَى ދެކޭނެކަމަށެވެ. ގަދަރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ۝٢٢ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ﴾ [އެދުވަހުން ބައެއް މޫނުތައް އުފާވެރިވެގެންވާނެއެވެ. އެމޫނުތަކުގެ رَبُّ އާ ނަޒަރުކުރަނިވާނެއެވެ.] ސޫރަތުލް.

9 الله تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތައް ދެނެގަތުމުގެ ފައިދާއަކީ ކޮބައި؟ ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އެކަލާނގެ خَلْقُ ތަކަށް އެންމެފުރަތަމަ ވާޖިބުކޮށްފައިވާ فَرْضُ ކަމަކީ އެކަލާނގެ مَعْرِفَة ލިބުން ދެނެގަތުމެވެ. ފަހެ މީސްތަކުން ހަނދާން އެކަލާނގެ مَعْرِفَة ލިބޭނީ އެއަށް ދަސްކުރުމުން އެކަލާނގެ ޙައްޤު ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވެއެވެ. ގަދަރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿فَٱعْلَمْ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسْتَغْفِرْ لِذَنۢبِكَ﴾ ފަހެ ކަލޭގެފާނު ދަންނަވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله ނޫނީ އަޅުކަންކުރެވޭ ކަލާނގެއެއް ނުވާކަމުގައި ދަންނަވާށެވެ. އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ފާފައަށް ފާފަފުއްސެވުން އެދެވޮޑިގެންވާށެވެ. ފަހެ اللهގެ رَحْمَةُގެ މަތިވެރިކަން ހަނދާންކޮށް އެކަލާނގެ ذِكْرُ ކުރުން ހަމަ އެކަލާނގެ رَحْمَةُ އަށް އުމީދުކުރުން ވީއްލުވާލެއްވުމެވެ. އަދި نِعْمَة މައްޗަށްވުމުގައި އެކަލާނގެ ހަނދާން ވަރުގަދަ ހިތްވަނީ ވީއްލުވާލެވެ. އެކަލާނގެ ވިޔަސް ހަނދާން ކުރެއްވީ ޝުކުރު ކުރުން ވީއްލުވާލެވެ. الله تَعَالَىގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާއި ބަހާއި ބަހަށް مَقْصَدُ އަކީ އެނަންފުޅުތަކުގެ تَحْقِيْقُ ކުރެވިގެން ދަސްކުރުމުގައި މަނަވީ އުސޫލުތަކަށް އަމަލުކުރުމެވެ. ފަހެ الله تَعَالَىގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގައި އަނބުރާ ސިފަފުޅުތަކާއި ބަދަލުވާ ތަފާތުކުރުމެއް ނުވެ ހަމަ ސިފަފުޅުތަކުގެ ސިފަ ވެއެވެ. އެއީ عِلْمُ — رَحْمَة — عَدْلُ ފަދަ ނަންފުޅުތަކުގައި ވެއެވެ. އަދި އެސިފަފުޅުތަކަށް ނިސްބަތްވާ ސިފަފުޅުތަކާއި އެއްގޮތަށް ހަމަ ސިފަ ސިފަވެއެވެ. އެއީ إِلَٰه — كِبْرُ — جَبْرُ ފަދަ ސިފަފުޅުތަކެވެ. އަދި ބައެއް ސިފަފުޅު އެއްސިފަފުޅުތަކުގެ އެތެރޭގައި ވާ ސިފަފުޅުތަކެވެ. އެއީ އަޅާވާނެ — ކަނޑައަޅާ ބަންދުކުރުން ދެނެވުން — ދެކުނުކުރާ ކަމުގައި ދަސްކުރުމުން ދަސްކުރާ ސިފަފުޅުތަކެވެ. ނަމަވެސް މިފަދަ ސިފަފުޅުތަކަކީ ބަލަބަލާފައި ކަނޑައެޅިފައި الله تَعَالَىގެ حَضْرَةގައި އަޅުގަނޑުމެންނަށް ފުރިހަމަ ސިފަ ނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި އެންމެ ރީތި ސިފަތަކެއް ސިފަފުޅުތަކުގައި ވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ ކުރިމަތީގައި ސިފަފުޅުތަކަށް ގަދަރުވެރިވެވޮޑިގެންވާ الله وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿وَلِلَّهِ ٱلْأَسْمَآءُ ٱلْحُسْنَىٰ فَٱدْعُوهُ بِهَا﴾ މާނައީ އެންމެ ރީތި ނަންފުޅުތަކަކީ ހަމައެކަނި الله تَعَالَى

އަށެވެ. ޔަނީ އެނަންފުޅުތަކުން ކިޔަވާފައި ދުޢާء ކުރުމެވެ. މިއެވެ. އަދިހަމަ ތަކުރާރުކުރެއްވުން رَسُولُ اللهِ ، ގެއަރިހުން ސާބިތުވެގެންވެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حَدِيْثُ ކުރައްވައެވެ. (إِنَّ لِلّٰهِ تَعَالَى تِسْعَةً وَتِسْعِيْنَ اسْمًا مِائَةً إِلَّاوَاحِدِ مَنْ أَحْصَاهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ މާނައީ، اللهُ تَعَالَى އަށް ނުވަދިހަ ނުވަ ނަންފުޅު ވެއެވެ. ސަތޭކައިން އެކެއްމަދުވެއެވެ. އެނަންފުޅުތައް ދަސްކޮށް އެއީ ޢަމަލުކުރާ މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. މިއެވެ. ޔަޤީން قُرْآن އާއި صَحَّ سُنَّةُ އަށް ބަލާ ފާހަގަކުރެވޭ ކަލާނގެ ނަންފުޅުތައް ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްލަމެވެ. ފުރަތަމަ اَللّٰهُ جَلَّ جَلَالُهُ. اَلرَّحْمٰنُ.

الرَّحِيْمُ. المَلِكُ. القُدُّوسُ. السَّلَامُ. المُؤْمِنُ. المُهَيْمِنُ. العَزِيْزُ. الجَبَّارُ. المُتَكَبِّرُ. الخَالِقُ. البَارِئُ. المُصَوِّرُ. الأَوَّلُ. الآخِرُ. الظَّاهِرُ. البَاطِنُ السَّمِيْعُ . البَصِيْرُ. المَوْلَى . النَّصِيْرُ . العَفُوُّ. القَدِيْرُ. اللطِيْفُ. الخَبِيْرُ. الوِتْرُ. الجَمِيْلُ. الحَيِيُّ . السِّتِّيْرُ . الكَبِيْرُ . المُتَعَالُ. الوَاحِدُ. القَهَّارُ. الحَقُّ. المُبِيْنُ. القَوِيُّ. المَتِيْنُ. الحَيُّ. القَيُّوْمُ . العَلِيُّ. العَظِيْمُ. الشَّكُوْرُ. الحَلِيْمُ. الوَاسِعُ. العَلِيْمُ. التَّوَّابُ. الحَكِيْمُ. الغَنِيُّ. الكَرِيْمُ. الأَحَدُ. الصَّمَدُ. القَرِيْبُ. المُجِيْبُ. الغَفُوْرُ. الوَدُوْدُ. الوَلِيُّ. الحَمِيْدُ. الحَفِيْظُ. المَجِيْدُ. الفَتَّاحُ. الشَّهِيْدُ. المُقَدِّمُ. المُؤَخِّرُ المَلِيْكُ. المُقْتَدِرُ. المُسَعِّرُ. القَابِضُ. البَاسِطُ. الرَّازِقُ. القَاهِرُ. الدَّيَّانُ. الشَّاكِرُ. المَنَّانُ. القَادِرُ. الخَلَّاقُ. المَالِكُ. الرَّزَّاقُ. الوَكِيْلُ. الرَّقِيْبُ. المُحْسِنُ. الحَسِيْبُ. الشَّافِي. الرَّفِيْقُ. المُعْطِي. المُقِيْتُ. السَّيِّدُ. الطَّيِّبُ. الحَكَمُ. الأَكْرَمُ. البَرُّ. الغَفَّارُ. الرَّؤُوْفُ. الوَهَّابُ. الجَوَادُ. السُّبُّوْحُ. الوَارِثُ. الرَّبُّ. الأَعْلَى. الإِلٰهُ.

މިއެވެ. حَدِيْث ގައިވާ وَمَنْ أَحْصَاهَا ގެމާނައީ އެނަންފުޅުތައް ދަސްކުރުމެވެ.

الحَكِيْمُ އޮންނަނީ ޙިކުމަތުގެ މާނައިގައެވެ. ﷲ އީ ޙިކުމަތްތެރިވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. މިނީ އެއްޗެއް ކުރައްވާނީ އެކަލާނގެ حِكْمَة ނިކަމެތިކަމަކުން ނޫނެވެ. القُدُّوسُ އޮންނަނީ ސާފުވުމުގެ މާނައިގައެވެ. ﷲ تَعَالَى ހުރިހާ އުނިކަމަކުން ސާފުވަންތަ ރަސްކަލާނގެއެވެ. އަދި އަންނަނިވި އިސްމުތައް ދަލީލުކުރާ ގޮތުން އެކަލާނގެ قَدَرُ ބޮޑުވަންތަކަން ސާބިތުވާ ނަންފުޅުތަކުން ﷲ تَعَالَى އަށް دُعَاء ކުރުމަކީ ވާޖިބު ކަމެއް ކަމުގައި ވާނެއެވެ.

10 اللهُ تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ ފަރަޤަކީ ކޮބައި؟

އެބަހީ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅު ބަޔާންކޮށް ދެއްވުމަށް ﷲ تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުގެ ތެރޭގައި ތަފާތުވެއެވެ. ނަމާއި ސިފައާގެ فَرَقُ އަކީ 1) ނަންފުޅު: اللهُ تَعَالَى ގެއިސްމުފުޅުތަކަކީ އެކަލާނގެ ވަނަވަރުގެ ނަންފުޅުތަކުން دُعَاء ކުރާނޭ ގޮތުގެ މަތިންނެވެ. މިސާލަކަށް عَبْدُ الكَرِيْمِ މިހެންކިޔުން ހުއްދައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަންފުޅު ގޮތުންނެވެ. ނަމަވެސް عَبْدُالكَرَمِ މިހެންކިޔުން ހުއްދަ ނުވެއެވެ. دُعَاء ކުރުމުގައި ގޮތުން މިސާލަކަށް يَاكَرِيْمُ މިހެންކިޔުން ހުއްދައެވެ. ނަމަވެސް يَاكَرَمَ اللهِ މިހެންކިޔުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. 2) ސިފަފުޅު: ސިފަފުޅަކީ اللهُ تَعَالَى ގެނަންފުޅުތަކުން ސާބިތުވާ ސިފަފުޅުތަކެވެ. އަދި މިސާލަކަށް (الرَّحْمٰنُ) މިނަ ނަންފުޅުން رَحْمَةُ ގެސިފަފުޅު ސާބިތުވެއެވެ. އެހެނަސް އެކަލާނގެ ސިފަފުޅުން ނަންފުޅު ނުނެގޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް (الإِسْتِوَاءُ) މިސިފަފުޅުން (المُسْتَوِي) މިނަންފުޅު ނުނެގޭނެއެވެ. 3) ފިޢުލުތައް: اللهُ تَعَالَى ގެ فِعْلُ ފުޅުތަކުން، ނަމާއި ސިފަފުޅު ނެގޭނެއެވެ. އަދި ސިފަފުޅު ނެގޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް (الغَضَبُ: ކޯފާވެރިވުން) މިއީ އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅެކެވެ. މިއިން ނަގައިގެން (الغَاضِبُ) މިއީ اللهُ تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކެއްގެ ގޮތުގައި ނުނެގޭނެއެވެ. އެކަލާނގެ ސިފަފުޅެއްގެ ގޮތުގައި އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅުން ނެގޭނެއެވެ. މިސާލަކަށް (الغَضَبُ: ކޯފާވެރިވުން) މިއީ اللهُ تَعَالَى އަށް ސާބިތުވާ ސިފަފުޅެކެވެ. މިހެނީ (الغَضَبُ: ކޯފާވެރިވުން) މިއީ އެކަލާނގެ فِعْلُ ފުޅެކެވެ.

11 މަލާއިކަތުންނަށް އީމާންވުމުގެމާނައަކީކޮބައި؟

އެއީ އެބައިމީހުން ހުރިކަމަށް ތެދުކޮށް، އެއީ ކަލާނގެ އަޅުން ކަމަށް إِقْرَارُ ވުމެވެ. އަދި اللهُ تَعَالَى އެބައިމީހުން ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއަށް ޢިބާދަތްކުރުމަށާއި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅުތައް ހިނގާގޮތަށް تَنْفِيْذُ ކުރުމަށެވެ. ﴿عِبَادٌ مُّكْرَمُونَ ﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُم

بِأَمْرِهِۦ يَعْمَلُونَ ﴾ މާނައީ: އެއީ މާތްކުރެވިގެންވާ އަޅުންތަކެކެވެ. އެކަލާނގެ ބަސްފުޅަށްވުރެ ކުރިން ބަސްބުނުމެއް އިސްވެގެންނުވެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅާ އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރަނީއެވެ. ނިމުނެވެ. މަލާއިކަތުންނަކީ އީމާންވާން ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ. އަދި 1) މަލާއިކަތުން އެމީހުންގެ ތެރޭގައި މަޝްހޫރު މަލާއިކަތުންނަކީ، 2) جبْرِيْلُ ފަދައިން މަޝްހޫރު މަލާއިކަތުންނަށް ވަނީ ނަންތައް ކިޔުއްވާފައި 3) މަލާއިކަތުންނަށް ބޭނުންކުރެވޭ މަލާއިކަތުން. 4) مَلَكُ الْمَوْت (މަރުގެ މަލާއިކަތް) ފަދައިން މަލާއިކަތުންނަށް خاصّ وَظِيفَة ވަނީ ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ. އެއްގޮތަކަށް މަލާއިކަތުންނަކީ އެކަމަށް وَظِيفَة ދެއްވާފައިވާ މަޚްލޫޤުންނެވެ.

12 قُرْآنُ އަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

އެއީ އަހަރެމެންގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ ބަސްފުޅެވެ. ކީރިތިވަންތަ الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅެވެ. އެބަސްފުޅު ޙަޤީޤަތުގައި އެކަލާނގެ حَضْرَة ންނެވެ. އަދި އެބަސްފުޅު إعَاد ވެގެންދާނީ އެކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. އެކަލާނގެ ބަސްފުޅު ވަޙީ ގެ ގޮތުގައި ބާވައިލެއްވީ حَقِيْقَةُ ގައި ކަލާނގެ حَضْرَةُ އިންނެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ން جبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް އަޑުއިވިވަޑައިގަތެވެ. ދެން جبْرِيْلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ އެބަސްފުޅު مُحَمَّدُ ، އަށް ބާވައިލެއްވިއެވެ. سَمَاوِي އިންޒާލުކުރެވުނު ފޮތްތަކުގެ (ބާވައިލެއްވި ފޮތްތަކުގެ) ތެރެއިން އެންމެ ފަހުގެ ފޮތަކީ الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅެވެ.

13 نَبِيُّ الله ، ގެ ސުންނަތްތެރިކަމާ ނުލައި ހަމައެކަނި قُرْآنُ ން ލިބޭ ގޮތަށް ކިޔަވާނެތޯ؟

އެއީ ސުންނަތުގައިވާ ގޮތުން، ނަބިއްޔާ الله تَعَالَى ގެ އަމުރުފުޅާ އެއްގޮތަށް ސުންނަތަކީ ޝަރީޢަތުގެ ބައެކެވެ. އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި ވަނީ އެގޮތަށް ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ﴾ [މާނައީ: ރަސޫލާ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވި އެއްޗެއް ތިޔަބައިމީހުން ހިފާށެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ތިޔަބައިމީހުންނަށް ނަހީކުރެއްވި ކަމަކުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުވާށެވެ. އަދި އަލްލާހަށް ތަޤުވާވެރިވާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله އީ ޢަދާބުދެއްވުމުގައި ވަރުގަދަވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.] ނިމުނެވެ. قُرْآنُ ގެ ބަސްފުޅުތަކުގެ ސުންނަތުން ތަފްސީރުކުރެއެވެ. އެއީ قُرْآنُ ގައިވާ ކަންތައްތަކުގެ تَفْصِيْلُ އެނގެނީ ސުންނަތުންނެވެ. رَسُولُ الله ، حَدِيْث ގައި ވިދާޅުވިއެވެ. (أَلَا إِنِّى أُوْتِيْتُ الكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ، أَلَا يُوْشِكُ رَجُلٌ شَبعَانَ عَلَى أَرِيْكَتِهِ يَقُوْلُ عَلَيْكُمْ بِهَذَ القُرْآنَ ، فَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَلَالٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيْهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوْهُ) أبوداود. މާނައީ: ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަށް ފޮތާއި އެއާއެކު އެފަދަ އެއްޗެއް ދެއްވިއެވެ. ދަންނާށެވެ. ބަނޑުފުރި މީހަކު އޭނާގެ އެނދުގައި ހުރެ، ތިޔަބައިމީހުން މި قُرْآنُ ގައި ހިފަހައްޓާށޭ، ބުނާ ދުވަސް ކައިރިވެއްޖެއެވެ. " ތިޔަބައިމީހުންނަށް އެއިން حَلَالُ ކަމަށް ފެނިއްޖެއްޗެއް حَلَالُ ކަމަށް ހަދާށެވެ. އަދި އެއިން حَرَامُ ކަމަށް ފެނިއްޖެއްޗެއް حَرَامُ ކަމަށް ހަދާށެވެ. ނިމުނެވެ.

14 رَسُولُ ގެ ސުންނަތް ދެނެގަތުމުގެ ފައިދާއަކީ ކޮބައި؟

އެއީ ރަސޫލާ ގެ ސުންނަތް ދެނެގަތުމަކީ އެކަލޭގެފާނަށް ތަބާވުމަށް ޓަކައި ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. الله تَعَالَى رَسُوْلُ ބޭއްވެވީ ދީނުގެ ހުކުމްތައް ބަޔާންކުރެއްވުމަށެވެ. އެކަލޭގެފާނަކީ الله ގެ ވަޙީ ލިބިވަޑައިގަތް އުންމަތުގެ މުޢައްލިމު، އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަރާތުން ނަފްސު ޠާހިރުކުރައްވާ ތަޒްކިޔާކުރައްވާ މީހާއެވެ. އެކަލޭގެފާނު މޮޅުވެގެންވީ ތަރުބިއްޔަތުގައި، އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ تَقْوَى ވެރިކަމާއި، އިޚްލާޞްތެރިކަމާއި، ދީނުގައި ތެދުވެރިވުމުގައި، އަދި އަޚުލާޤީ ކަންތައްތަކުގައި ނަމޫނާއެވެ. خَلْقُ ގައާއި خَلْقُ ގައި އެކަލޭގެފާނަކީ އެންމެ ފުރިހަމަ ނަމޫނާއެވެ. އަދި الله އަށް ޝުކުރުކުރުމުގައި އެކަލޭގެފާނު ކުރެއްވި އަޅުކަން އަދި ދީނަށް ދަޢުވަތުދިނުމުގައި ވެސް ތަބާވާންވީ ނަމޫނާއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި ވެސް ކުރިއަށް ދިޔުމުގައި ތަބާވާންވީ ނަމޫނާއެވެ.

15 آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައި؟

އެއީ ޤިޔާމަތް ދުވަސް އަންނާނެކަމަށް ތެދުކުރުމެވެ. އެ ދުވަހުގެ ހާލަތްތަކާއި ބިރުވެރިކަމަށް ތެދުކުރުމެވެ. އަދި ހިސާބާއި މީޒާނާއި ޞިރާޠަށް

އިމާންވުމުން ވެސް آخِرَة ދުވަހުން އިމާންވުމުގެ ތެރޭގައި ހިމެނެއެވެ. އެގޮތުގައި ކަބުރުގެ ފިތުނާއާއި އޭގެ نعْمَةُ އާއި عَذَابُ އާއި ދިރުއްވުމާއި ޖަމާކުރެއްވުމާއި ހާޒިރުކުރެއްވުމާއި رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި ހިސާބު ބެލުމާއި މީޒާނާއި ފޮތްތަކާއި ހިސާބުކުރުމާއި ބަހައްޓަވާ މީޒާނާއި صِرَاط الْمُسْتَقِيْم އެޅުއްވުމާއި رَسُولُ الله ، ގެ حَوْضُ ވުމާއި شَفَاعَةُ ދެއްވުމާއި އިންސާނުންނަށް ދޭނެ ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައާ ނިސްބަތްވާ ކަންތައްތަކުގައި ދުނިޔެއިން ވަކިވުމަށްފަހު ހިނގާނެ ކަންތައްތަކެވެ.

16 قيامة ދުވަހުން ވާނޭ شفاعة ގެ ބާވަތްތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

އެއީ އެތަކެއް ބާވަތެއްވެއެވެ. އެއްވަނަ ބާވަތަކީ ބޮޑުވެގެންވާ شَفَاعَةُ ކަމަށްވާ **الشَّفَاعَةُ العُظْمَى** އެވެ. އެއީ قِيَامَة ގެ ދުވަހުގައި މަޚްލޫޤުން ވަރަށް ދިގު މުއްދަތެއް ހުކުމަށް إِنْتِظَارُ ކުރަމުންދާއިރު ބޭނުންވާ ދުވަހެވެ. ދެން النَّبِيُّ الله ، އަޅުގަނޑުމެންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ ގައި شَفَاعَةُ ކުރެއްވުމަށް އިޛުން ދެއްވުމެވެ. މަޚްލޫޤުންގެ ދެމެދު ހުކުމްކުރެއްވުމަށް ދަންނަވާ شَفَاعَةُ އެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި خَاصّ ވެގެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ، އަށް ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް وَعْدُ ވެވިފައިވާ الْمَقَامُ الْمَحْمُوْد އެވެ. 2) ދެވަނަ شَفَاعَةُ އަކީ ސުވަރުގޭގެ ދޮރުތައް ހުޅުވުމަށް ދަންނަވާ شَفَاعَةُ އެވެ. އެއީވެސް ހަމައެކަނި އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ، އަށް ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިން އެހެން ނަބިއްޔަކު ވަދެވަޑައިނުގަންނަވާނެއެވެ. 3) ތިންވަނައީ: ނަރަކައަށް ނުވަދެވޭތޯ ދަންނަވާ ނަރަކައަށް ވަދެވޭނޭ މީހުންނަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. 4) ހަތަރުވަނައީ: تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިން ކުށްވެރިވެގެން ނަރަކައަށް ވަދެފައިވާ މީހުން ނެރުއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. 5) ފަސްވަނައީ: ސުވަރުގޭގެ އަހުލުވެރިންގެ ދަރަޖަ މަތިކުރެއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. ދެން މިއީ ހުރިހާ ނަބީންނަށް ހިމެނޭ شَفَاعَةُ ކަމަށްވާއިރު އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ، އަށް خَاصّ ވެގެން ނުވެއެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން އާއި ސިއްދީޤުން އާއި ޝަހީދުން އާއި صَالِحُ އަޅުތަކުން ވެސް شَفَاعَةُ ކުރާނެއެވެ. 6) ހަވަނައީ: ބައެއް މީހުން ހިސާބެއް ނެތި ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާ ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. 7) ހަތްވަނައީ: ބައެއް ކާފިރުންގެ عَذَاب ލުއިކޮށްދެއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. އަދި މިއީ خَاصّ ވެގެން އަޅުގަނޑުމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ، އަށް خَاصّ ވެގެން ވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބޮޑުބޭބެ أَبُوْ طَالِبُ އަށް عَذَاب ލުއިކޮށްދެއްވުމަށް ވާ شَفَاعَةُ އެވެ. ދެން تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިންގެ ތެރެއިން ބައެއް މީހުން شَفَاعَةُ އެއް ނެތި الله تَعَالَى އަށް ލިބިވޮޑިގެންވާ رَحْمَة ގެ ސަބަބުން ނަރަކައިން ނެރުއްވާނެއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެ ބައެއް މީހުން شَفَاعَةُ އެއް ނެތި ލިބިވޮޑިގެންވާ ބޮޑު رَحْمَة އިން الله ސުވަރުގެއަށް ވައްދަވާނެއެވެ. އަދި މިހުރިހާ ކަމެއް އެކަލާނގެ رَحْمَة ގެ ސަބަބުން ސުވަރުގޭގައި ޖާގަ ދެއްވުމެވެ.

17 ދުނިޔޭގެ ތެރޭގައި ހިތްވެރިކަމާއެކު شفاعة ކުރުން ހުއްދަ ކަމެއްތޯ؟ އާއެކެވެ.

ހުއްދަވެއެވެ. شَرِيْعَةُ ގެ ތެރޭގައި ހުއްދަވެއެވެ. އެކަމަކު ހިތްޕުޅުގެ މައްޗަށެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައެވެ.

﴿وَتَعَاوَنُوا۟ عَلَى ٱلْبِرِّ وَٱلتَّقْوَىٰ﴾ މާނައީ: ހެޔޮކަމާއި تقوى ވެރިކަމުގެ ކަންތަކުގައި ކަލޭމެން އެކަކު އަނެކަކަށް އެހީތެރިވާށެވެ. މިހެންނެވެ. رَسُولُ الله ، حَدِيْث ގައި ވިދާޅުވެއެވެ. (وَاللهُ فِي عَوْنِ العَبْدِ مَاكَانَ العَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيْهِ) مُسْلم.. މާނައީ: އަޅާ އޭނާގެ أَخُ އަށް އެހީތެރިވާނަމަ الله ވެސް އޭނާއަށް އެހީތެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. شَفَاعَةُ ކުރުމަކީ ނަފްސަށް ވާ ހެޔޮކަމެކެވެ. އެހެންކަމުން ރިވެތި ބަދަލު ލިބިގެންދާނެއެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿مَّن يَشْفَعْ شَفَٰعَةً حَسَنَةً يَكُن لَّهُۥ نَصِيبٌ مِّنْهَا﴾ މާނައީ: ރަނގަޅު شَفَاعَةُ އެއް ކުރާ މީހާއަށް އޭގެ ބައެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ހެޔޮކަމުގެ ބަދަލު ލިބޭނެއެވެ. މިހެންނެވެ. رَسُولُ الله ، حَدِيْث ގައި ވިދާޅުވެއެވެ. (اشْفَعُوْ تُؤْجَرُوا) البخارى. މާނައީ: ކަލޭމެން شَفَاعَةُ ކުރާށެވެ. އަޖުރު ލިބިގެންދާނެއެވެ. މިހެންނެވެ.

އެކަމަށް ހެދުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ އަރަކައެވެ. 1) ދެފަރާތުގެ މައްޗަށް އަނިޔާ ނުވާ ކަމެއް ކަމުގައި ވުމެވެ. އަދި ޙަރާމް ކަމެއްގައި ނުވުމެވެ. ޙައްޤު ކަމެއް ގެއްލުވައިލުމަށް ނުވުމެވެ. ނުވަތަ ބާޠިލް ކަމެއް ޖާގަދިނުމަށް ނުވުމެވެ.

އެހެން މީހެއްގެ އެހީ އެދުން ހުއްދަވަނީ ކޮން ޝަރުތުތަކަކާއެކުތޯ؟ 2) އާއްމު مُخَاطَبُ ކުރެވޭނެ ގޮތަށް ހުރުން. 3) އެހީވުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ލިބިފައިވުން. حَاضِرُ ވެގެންވުން. 4) އެކަމަކީ ދުނިޔޭގެ ކަމެއް ކަމުގައިވުން. 5) އެކަމަކީ ދީނުގައި ހުއްދަ ކަމެއް ކަމުގައިވުން. 6) އެކަމަކީ އަމިއްލަ ގޮތުން ކުރެވޭނެ ކަމަކަށްވުމެވެ.

18 تَوَسُّلُ ގެ ބާވަތްތަކަކީ ކޮބާތޯ؟

ދެބައިކެވެ. ޝަރުޢީ ހުއްދަ ބައިކެވެ. އެއީ ތިންވައްތަރެކެވެ. 1) الله تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކުން ވަސީލަތުކޮށް تَوَسُّلُ ކުރުން. 2) ބައެއް صَالِحُ عَمَلُ ތަކުގެ ވަސީލަތުން الله އަށް تَوَسُّلُ ކުރުން. އެއީ ޤުރުއާނާއި ސުންނަތުން ދެއްކިދީފައިވާ ގޮތެވެ. 3) ދިރިހުރި حَاضِرُ ވެރިޔަކު صَالِحُ މީހެއްގެ دُعَاء އިން الله އަށް تَوَسُّلُ ކުރުން. އަދި ނުހުއްދަ ބައެއް ވެސް ވެއެވެ. އެއީ ދެ ވައްތަރެކެވެ. ނުހުއްދަ ބިދުޢަ حَرَام ވެގެންވާ ބައިކެވެ. އެއީ ދެވައްތަރެކެވެ.

1) ރަސޫލާ النَّبِيُّ ގެ ޖާހުފުޅުގެ ވަސީލަތުން الله އަށް ދުޢާކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް (اللهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ بِجَاهِ نَبِيِّكَ ، أَوْ بِجَاهِ الْحُسَيْنِ) މިފަދައިން ބުނުމެވެ. މިއީ ބިދުޢައެއް ކަމުގައިވެއެވެ. ސަބަބަކީ النَّبِيُّ ގެ ޖާހުފުޅު އަދި الله تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ބޮޑުވެގެންވި ނަމަވެސް. صَالِحُ ސަލަފުންގެ ޖާހުގައި ދުޢާކުރުމެއް ނުކުރައްވައެވެ. أَصْحَابُ ބޭކަލުން — އަދި ހަމައެފަދައިން ރަސޫލާ ބޭކަލުން ބޭނުންފުޅުވި ވަގުތު ދިރިއުޅުއްވި ބޭކަލުންގެ ދުޢާއިން ވަސީލަތް ހޯއްދެވިއެވެ. ހަމައެފަދައިން ރަސޫލާ النَّبِيُّ ، ގެ ވަފާތުން ފަހު އަދި ދިރިއުޅުއްވި ޢާލިމުންގެ ޖާހުފުޅުގެ ވަސީލަތުން تَوَسُّلُ ނުކުރައްވައެވެ. ބަދަލުގައި ކުރެއްވީ ދިރިއުޅުއްވާ عَبَّاس ގެ دُعَاء ފުޅުންނެވެ. 2) މިސާލަކަށް ޔާ ރަސޫލަ ބުނުމާއި ބަޔަކު رَبُّ އަށް އެދޭކަމުގައި ބުނުން ، ގެންދިޔަ ހާލުގައި ހުރެ ދުޢާކުރުމެވެ. މިއީ އަސްލު وَلِي އެއްގެ ނަމުގައި ހާލަތުގައި ފަދައިން ދުޢާކުރުމެވެ. ވީމާ އެނގެނީ الله އެވެ. ހަމަހަމަ ހާލަތުގައި އެވެނި وَلِي އަކު ގެންދިޔަ ކަމުގައި ހަމަހަމަ ހާލަތެއްގައި ބުނާ ގޮތަށް ދުޢާ ކުރުމެވެ. ވީމާ ނުބައި ދުޢާކުރުމެވެ. މިހެން مَخْلُوقُ އަކު مَخْلُوقُ އަށް ގެންދިޔަ ހާލުގައި ކުރުމުގެ ހުކުމެވެ. އަދި الله تَعَالَى ގެ ނަންފުޅުގައި އެކި ވަސީލަތްތަކުން ބޭނުންކުރެވޭ. ދެކެފައި الله تَعَالَى ގެ ޙައްޤު ހާއްޞަ الله تَعَالَى އަށް ކަމަށް ވަކިކުރުން ހާއްޞަ ގޮތެއްގައި حَقُّ އެއް ކަމަށް الله تَعَالَى އަށް ހާއްޞަ ކުރުމެވެ.

19 މަރުވެފައިވާމީހުންނާއި ނުވަތަ ނުފެންނަ ތަންތަނުގައިވާ މީހުންނަށް ގޮވާ އެދުމުގެ ހުކުމަކީ ކޮބާތޯ؟ حُكْمُ އަކީ ކޮބައި؟

މަރުވެފައިވާމީހުންނާއި ނުވަތަ ނުފެންނަތަންތަނުގައިވާ މީހުންނަށް ގޮވާ އެދުމަކީ ބޮޑު ކަންތައްތަކެއް އިރުވާ ކަމެއް شِرْكُ އެވެ. މިހެން دُعَاء ކުރުމަކީ އަޅުކަމެކެވެ. އަޅުކަން الله تَعَالَى އަށް ހާއްސަ حَقُّ ތަކެއްކަމުގައިވެއެވެ. އެއީ އަޅުކަމުގެ ބޮޑުބަޔަކީ ދުޢާކަމަށް ވާތީއެވެ. ﴿وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِن دُونِهِۦ مَا يَمْلِكُونَ مِن قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ إِن تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا۟ دُعَآءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا۟ مَا ٱسْتَجَابُوا۟ لَكُمْ ۖ وَيَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ﴾ މާނައީ: އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި ތިޔަބައިމީހުން دُعَاء ކުރާ އެއްޗެހިތަކަކީ ކަދުރުގެ ކަށީގެ ހުއްދެއްގެ ވެސް ވެރިކަން ނުލިބޭ އެއްޗެހިތަކެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެއްޗެހިތަކަށް ގޮވައިފިނަމަ، ތިޔަބައިމީހުންގެ ދުޢާ އެއްޗެހިތަކަށް ނީވޭނެއެވެ. އަދި އަޑުއިވުނު ނަމަވެސް ތިޔަބައިމީހުންނަށް ޖަވާބު ނުދޭނެއެވެ. އަދި قِيَامَة ދުވަހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ شِرْكُ އެއްޗެހިތަކުން އިންކާރުކުރާނެތެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. (مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَدْعُو مِنْ دُونِ اللهِ نِدًّا دَخَلَ النَّارَ) البخارى މާނައީ: الله އަށްވުރެ ޝަރީކަކު ދުޢާކުރާ ހާލުގައި މަރުވީ މީހާ ނަރަކައަށް ވަދެއްޖެއެވެ. މިއެވެ. މަރުވެފައިވާ މީހުންނާއި ނުފެންނަ ތަންތަނުގައިވާ ކަމަށް ކިއެވޭ މީހުންނަށް ހުށަހަޅަން ޖެހެނީ ކޮންކަމެއްތޯ؟ އަންނަނިވި ތަންތަނަށް ދިޔުމުން ދިރިހުރި މީހުން ބޭނުންވެއެވެ. އެކަމަކު دُعَاء ކުރުވުން ބޭނުންވެއެވެ. އަންނަނިވި ކަމެއް އެދޭ އަދި

ކަމެއްކެރިގެން ދުޢާއާއި ވެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ނޫޅޭނެ ދިރިއުޅުމެއް ކާރު دُعَاء އެއްގެ އަދިކަމާ ކަލާނގެ ބަރަކާތްތެރިވެފައެވެ. ނަމަވެސް ދަރުމަދާރީ އަދިވެސް عَمَلُ ކުރުމުގެ މައްޗަށެވެ. މަރުވާއިރު ހަމަ دُعَاء އެއް ކަނޑައެޅިފައި އެއް އަޅުގަނޑުމެނަށް މަތިވެރިވެ ކަނޑައެޅިފައެވެ. އެހެންވީއިރު ބުނަންވާނެއެވެ. ފަހެ މިގޮތަށް ބަޔަކު އަދިވެސް ކަމުދަނީ ކަމެއް ހަމައެވެ؟ **އަދި ނުފެނޭތޯ ދުރަކުގައިވިއަސް ދުނިޔެއަށް. އަދި ނުދެކޭނެ އަދި ކަމަކުދާނެ ހައިތޯ؟** އަދި ޖެހޭބޭނުން ކަމުދާނެހައިތޯ؟

20 ސުވަރުގެއާއި ނަރަކައާއި އުފެއްދެވިފައި ހުރީތޯ؟

އާދޭހެވެ. މިހާރުވެސް ހުރީ އުފެއްދެވިފައެވެ. ކަލާނގެ الله تَعَالَى އެދުއްވިގޮތަކަށް ހުރީ އުފެއްދެވިފައެވެ. އަދި އެތަން ދެމިހުރާނެކަމުގައެވެ. ސުވަރުގެ ހަދާފައިވަނީ ތަޤްވާވެރިންނަށެވެ. الله تَعَالَى ގެ ރަޙްމަތާއި فَضْلُ ވަންތަކަމުން ބަރަކާތްލެއްވިއެވެ. އަދި ނަރަކަ ހަދާފައިވަނީ عَدْلُ ވަންތަކަމުން ކާފިރުންނަށާއި މުނާފިޤުންނަށެވެ. އެއީ ކާފިރުން ބަރާބަރު ވާނެ ތަނެވެ. ސަލާމަތް ލިބޭނީ އަޅުގަނޑުމެން ޢަމަލުކުރާ ގޮތަކުން ނޫނެވެ.

21 މިންވަރަށް އީމާންވުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައި؟

އެއީ ހަމަކަށަވަރުން ކަމުގެ ހަގީގަތަކީ އަދި ކަލާނގެ މިންވަރުކުރެއްވި ކަންކަމެވެ. الله تَعَالَى ގެ قَضَاء قَدَرُ ގެ މަތިން އުޅުއްވާ އެކަލާނގެ أَزَلِى قَانُونُ ނިޒާމާއި ގުޅުވައިގެން ހިނގާ ގޮތުގެ ދަށުން ކަލާނގެ ކަނޑައެޅުއްވުމެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމާ ނިކަމެތިވުމެވެ. އެކަލާނގެއަށް އެކަލާނގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވެވޭނީ މިންވަރަށް ކަށަވަރުން އީމާންވުމުން ކަމުގައި ރަސޫލާ ﷺ ކަށަވަރުކޮށްދެއްވިއެވެ. رَسُولُ الله ﷺ ގެ حَدِيْث ކަށަވަރުވެ حَدِيْث އަކީ. «لَوْ أَنَّ اللهَ عَذَّبَ أَهْلَ سَمَاوَاتِهِ وَأَهْلَ أَرْضِهِ عَذَّبَهُمْ وَهُوَ غَيْرُ ظَالِمٍ لَهُمْ، وَلَوْ رَحِمَهُمْ كَانَتْ رَحْمَتُهُ خَيْرًا لَهُمْ مِنْ أَعْمَالِهِمْ، وَلَوْ أَنْفَقْتَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا فِي سَبِيلِ اللهِ مَا قَبِلَهُ اللهُ مِنْكَ حَتَّى تُؤْمِنَ بِالْقَدَرِ وَتَعْلَمَ أَنَّ مَا أَصَابَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُخْطِئَكَ، وَأَنَّ مَا أَخْطَأَكَ لَمْ يَكُنْ لِيُصِيبَكَ وَلَوْ مُتَّ عَلَى غَيْرِ هَذَا لَدَخَلْتَ النَّارَ». أحمد أبوداود. الله تَعَالَى އުޅުއްވާ އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންނަށް އަދިބޮޑުކަމުގެ އަރިހުން ތިމާ ވެރިކަމުން عَذَاب ދެއްވާނަމަވެސް އޭގެ އެކަލާނގެ ވެރިކަމުގެ ތެރެއިން ނުބައިކަމެއް ނެތެވެ. އަދި އެކަލާނގެ އެހެންނަމަވެސް رَحْمَة ދެއްވާނަމަވެސް ގެނައީ އެކަލާނގެ ފަޟްލުގެ މައްޗަށެވެ. އަދި ކަލާނގެ الله تَعَالَى ގެ މިންވަރު އެކަމުގެ ފުރިހަމަ ނިޔާ ކުރެއްވުމުގެ ނިޔަތުގައި ކަމަށް قَضَاء قَدَرُ އަށް އީމާންވުމަށް އެނގެންޖެހެއެވެ. الله تَعَالَى ގެ ޙަޤީ ނަގާބޭނުންވާނެއެވެ. އަދި ކަލާނގެ ނިންމަވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމާއާ ކަމާއި ޖަހާފައިވާ ކަންކަން ނުހަނު ކަށަވަރުކަމެވެ. އަދި ކަލާނގެ ޖަހާފައިވާ ކަމެއް ތިމާއަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. މިގޮތުން ގެތުގެ އީމާންވުމުގައި ވަރަށް ކަށަވަރުވާ ކަމާއި ބަރަބަރަށް ތިމާއާ ބާއްވާނެއެވެ. މިއެވެ. މިحَدِيْث ރިވާކޮށްފައި أحمد އާއި أبوداود އެވެ. ދެންނެވެ.

މިންވަރަށް އީމާންވުމުގައި ހަތަރު ދަރަޖައެއް އޮތެވެ. 1) ހަމަކަށަވަރުން ކަލާނގެ ޢިލްމުވެވެ ތަފުސީލު ކަށަވަރެވެ. تَفْصِيْلُ އަދި الله تَعَالَى ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ ކަލާނގެ މިންވަރު އީމާންވުން.

2) ހަމަކަށަވަރުން އެތަނަށް لَوْحُ المَحْفُوظُ ގައި އެކަލާނގެ ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ ކަލާނގެ އިލްމުން ވާހަކަ رَسُولُ الله ﷺ ގެ حَدِيْث ކަށަވަރުވެއެވެ. (كَتَبَ اللهُ مَقَادِيْرَ الخَلَآئِقِ قَبْلَ أَنْ يَخْلُقَ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضَ بِخَمْسِيْنَ أَلْفَ سَنَةٍ) مُسْلِم

މާނައީ: الله تَعَالَى އުފެއްދެވުމުގެ ބިން އަދިރަށުގެ ފަންސާސް ހާސް އަހަރު ކުރިން خَلْقُ ތަކުންގެ މިންވަރު އެކަލާނގެ ލިޔުއްވިއެވެ. މިއެވެ. 3) الله تَعَالَى ހެދުމަށް އަދި ޚަލްޤުކުރެއްވުމަށް مَشِيْئَةُ އެދިވަ ދެއްވިއެވެ. ކަލާނގެ ހާމަކޮށްދެއްވާގޮތަށް ދެއްވުމަށް މިހެން ލިޔުއްވާ قُدْرَة ހެދުމުގައި ވާހަކަ ކަލާނގެ އަދިވެސް ކަމަށް ކުރެއްވުމުގެ ވަރާއި ވަސީލަތެވެ. އަދި ކަލާނގެ އަދިވެސް ހަމަކަށަވަރުން ކުރައްވާ ނުވެވޭނެއެވެ. 4) ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އި ހެދުމާއި ނިމުމުގެ ބޭނުން ހަމަވެސް ލިޔުއްވާފައިވާ ކަލާނގެ ކަމެއް ހަމަކަށަވަރު އެކަލާނގެ މިންވަރެވެ. އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ޚަލްޤުކުރެއްވުމުގެ ބާރުފުޅަށް ބަލައިގެން ކުރާ އެކަލާނގެ مَخْلُوقُ ތަކެވެ.

22 حَقِيْقَةُ ގައި خَلْقُ ވަކިކުރެވޭގޮތް مَشِيْئَةُ އާއި إرادة އާއި إخْتِيَارُ އަށް ވެއްޖެތޯ؟

އާދެވެ. ތަންފީޛުކުރުން مَشِيْئَةُ އާއި إرادة އާއި إخْتِيَارُ އެއް ވެއެވެ. ނަމަވެސް ކަލާން الله تَعَالَى ގެ مَشِيْئَةُ

ގެ ދަށުން ނޫނީ ނުހިނގާނެއެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އެވެ. ﴿وَمَا تَشَآءُونَ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُ﴾ ج މާނައީ الله تَعَالَى ގެ مَشِيْئَةُ ގެ ދަށުން މެނުވީ ކަލޭމެންނަކަށް އިރާދަ ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (اعْمَلُوا فَكُلٌّ مُيَسَّرٌ لِمَا خُلِقَ لَهُ) متفق عليه މާނައީ: ކަލޭމެން ޢަމަލުކުރާށެވެ. ފަހެ ކޮންމެ މީހަކަށްވެސް އޭނާ ހެއްދެވުނު ކަމެއް ލުއިކޮށްދެވިގެންވެއެވެ. މިއެވެ. ފަހެ އިންސާނާގެ ޢަމަލުތަކާއި އިރާދަ ހެއްދެވީ الله تَعَالَى އެވެ. އަދި އިންސާނާއަށް ޢަމަލުކުރުމުގެ ބާރާއި އިޚްތިޔާރު ދެއްވާފައިވެއެވެ. އެހެންވީމާ ޢަމަލުތަކުގެ ޒިންމާ އިންސާނާގެ މައްޗަށް ވާނެއެވެ. އެއީ ކަލޭ ހަމަ ޖެހިވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން ކިހިނެއް الله تَعَالَى އިންސާނާއަށް ޢަމަލުތަކުގެ ޖަޒާ ދެއްވަނީ؟ އޭނާގެ ނަފްސު ޢަމަލުކުރުމުގެ ބާރާއި އިޚްތިޔާރު ދެއްވާފައިވާތީއެވެ. އޭނާއަށް عُقُوْبَة ދެއްވަނީ. އޭނާ ކުށްވެރިވާތީއެވެ. އަދި ބަލިވެ ނިދާފައި ހުރި މީހާއާއި ސިކުނޑި ނެތް މީހާއަށް عُقُوْبَة ނުދެއްވާނެއެވެ. الله تَعَالَى ހެއްދެވިކަމުގައި ވިޔަސް ވަކި ކަމެއް ކުރުމަށް ބާރުނުލައްވައެވެ. ނަމަވެސް ކަލޭ ކުރާ ކަމެއް އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވާކަމުގައި އޮތުމަށްޓަކައެވެ. އަދި ދީނަށް ދެކޮޅުހަދާ މީހުން ހުއްޖަތަކަށް ހަދަނީ قَدَر ކަމަށް ހަދައިގެންނެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އެވެ. ﴿سَيَقُولُ ٱلَّذِينَ أَشۡرَكُواْ لَوۡ شَآءَ ٱللَّهُ مَآ أَشۡرَكۡنَا وَلَآ ءَابَآؤُنَا وَلَا حَرَّمۡنَا مِن شَيۡءٖۚ كَذَٰلِكَ كَذَّبَ ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِهِمۡ﴾ މާނައީ: ޝިރުކު ކުރި މީހުން ބުނާނެއެވެ. الله تَعَالَى އިރާދަކުރެއްވިނަމަ އަހަރެމެންނާއި އަހަރެމެންގެ ކާބަފައިން ޝިރުކު ނުކުރީމުހެވެ. އަދި އަހަރެމެން އެއްވެސް އެއްޗެއް حَرَام ވެސް ނުކުރީމުހެވެ. (ދަންނާށެވެ.) އެމީހުންގެ ކުރީގެ މީހުން ވެސް ދޮގުކުރީ އެފަދައިންނެވެ. މިއެވެ.

23 إحْسَان ގެ ތަޢުރީފަކީ ކޮބައި؟

إحْسَان ތަޢުރީފުކުރެއްވީ النَّبيُّ ، އާދޭހެވޭ ގޮތުގައި އެވެ. (أَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ، فَإِنَّكَ إِنْ لا تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ) مسلم، އެއީ ކަލޭ الله ދެކެވަޑައިގަންނަ ހެން ޢިބާދަތްކުރުމެވެ. ފަހެ ކަލޭ ދެކިނުލެއްވިނަމަވެސް الله ކަލޭ ދެކެވޮޑިގެންވެއެވެ. މިއީ ޢިބާދަތުގެ ދަރަޖަތަކުން އެންމެ މަތީ ދަރަޖައެވެ.

24 صَالِحُ عَمَلُ ޤަބޫލުކުރެއްވުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ ކޮބައި؟

އެއީ 1) الله އަށް އީމާންވުމާއި އެކަލާނގެ އެކަނިވެރިކަމަށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ. މުޝްރިކެއްގެ عَمَلُ ޤަބޫލެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. 2) إخْلاص ހުރުން: އެބަހީ الله އަށްޓަކައި އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ޢަމަލުކުރުމެވެ. 3) النَّبيُّ ، އާއި ތަބާވުމުން: އެބަހީ އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި شَرِيْعَةُ އާއި އެއްގޮތަށް ޢަމަލުކުރުމެވެ. ފަހެ شَرِيْعَةُ އާއި ޚިލާފަށް ކުރާ ޢަމަލެއް الله އަށް ޤަބޫލެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. މިއިން شَرْطُ އެއް ފުރިހަމަ ނުވެއްޖެނަމަ ޢަމަލު ބާޠިލު ވެދާނެއެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އެވެ. ﴿وَقَدِمۡنَآ إِلَىٰ مَا عَمِلُواْ مِنۡ عَمَلٖ فَجَعَلۡنَٰهُ هَبَآءٗ مَّنثُورًا﴾ އެބަހީ އެމީހުން ކުރި ކޮންމެ عَمَلُ އެއްގެ ކައިރިއަށް އަހަރެމެން ޢަމަލުކުރެއްވީމެވެ. ފަހެ ހިބަލި ފަދައިން ހަދައިލެއްވީމެވެ. މިއެވެ. އެއީ އެ شَرْطُ ފުރިހަމަނުވާ عَمَلُ އެވެ.

25 އަޅުގަނޑުމެން إخْتِلآفُ ވެ ދެބަސްވެފައިވާ ކަންކަމުގައި رُجُوع ވާނީ ކޮންއެއްޗަކަށް؟

އަޅުގަނޑުމެން رُجُوع ވާނީ ސާފު طَاهِر شَرِيْعَةُ އަށެވެ. އެކަލާނގެ حُكْم އަންނަނީ الله تَعَالَى ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ رسول ގެ ސުންނަތުގައި ވާގޮތަށެވެ. އަދި الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވި އެވެ. ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން އެއްވެސް ކަމެއްގައި ދެބަސްވެއްޖެނަމަ ފަހެ އެކަން الله އާއި އެކަލާނގެ رسول ގެ ފަރާތަށް ރައްދުކުރާށެވެ. އެބަހީ الله تَعَالَى ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ رسول ގެ ސުންނަތުގެ ފަރާތަށް ރުޖޫޢަވާށެވެ. މިއެވެ.

އަދި النَّبيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «تَرَكْتُ فِيكُمْ أَمْرَيْنِ لَنْ تَضِلُّوا مَا تَمَسَّكْتُمْ بِهِمَا: كِتَابَ اللهِ، وَسُنَّةَ نَبِيِّهِ» الموطأ މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރޭގައި ދެ ކަމެއް އަހަރެން ދޫކޮށްލީމެވެ. އެދެކަން ހިފަހައްޓާ ހާލު ތިޔަބައިމީހުން މަގުފުރެދިގެނެއް ނުދާނެއެވެ. އެއީ الله ގެ ފޮތާއި އެކަލާނގެ ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތެވެ. މިއެވެ.

26 تَوْحِيْدُ ގެ ބައިތައް ކިހާވަރެއް؟

އެބައިތައް ތިނެކެވެ. 1) تَوْحِيْدُ الرُّبُوْبِيَّة: އެއީ ހެއްދެވުމާއި ރިޒުޤުދެއްވުމާއި ހިންގެވުމާއި ..... ފަދަ ކަންތައްތަކުގައި الله އެކަނިވެރިކުރުމެވެ. النَّبِيُّ ، ނަބިއްޔަކުކަމުގައި ފޮނުއްވެވުމުގެ ކުރިން ކާފިރުންވެސް تَوْحِيْدُ ގެ މިބައި އެއްބަސްވެ إِقْرَارُ ވިއެވެ.

2)تَوْحِيْدُ الأُلُوْهِيَّة: އެއީ އަޅުކަންކުރުމުގައި الله އެއްކައުވަންތަ ކުރުމެވެ. ނަމާދުފަދަ، ނަދުރުބެހުންފަދަ، صَدَقَة ކުރުންފަދަ ކަންކަމުގައެވެ. ރަސޫލުބޮޑުކަލޭގެފާނާއި ބޮޑެތި ވަލީންނާއި އަޅުކަން ކުރުމުގައި الله އެއްކައުވަންތަ ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. ތަނަވަސްކަންދީ ދަތިކުރެއްވުމެވެ. 3) تَوْحِيْدُ الأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ: އެއީ ކީރިތިގުރުއާނުގައާއި ނަބަވީސުންނަތުގައި ސާބިތުވެފައިވާ ގޮތުގެމަތިން الله تَعَالَى އާއި އެކަލާނގެ ނަންތަކާއި ސިފަތައް ސާބިތުކުރުމެވެ. އެކަލާނގެ ނަންތަކާއި ސިފަތަކާ އެއްގޮތަށް ސިފަވެވޭ އެއްވެސް ތަކެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ މަޚްލޫޤުންގެ ސިފަތަކާ ވައްތަރު ނުކުރުމާއި، އެ ސިފަތައް ނުފިލުވުމާއި، އެ ސިފަތަކުގެ ކައިފިއްޔަތު ބަޔާން ނުކުރުމެވެ.

27 **وَلِي އަކީ ކާކު؟** އެއީ تَقْوَى ވެރި صَالِحُ مُؤْمِنُ އެކެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ ۝٦٢ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَكَانُواْ يَتَّقُونَ﴾ މާނައީ: ދަންނާށެވެ. الله ގެ وَلِي ންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ހިތާމަކުރާކަށް ނުވާނެއެވެ. އެމީހުންނަކީ އީމާންވެ تَقْوَى ވެރިންކަމުގައިވި މީހުންނެވެ. މިއުޅޭ. النَّبِيُّ ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. «إِنَّمَا وَلِيِّيَ اللهُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِيْنَ» متفق عليه. އަހަރެންގެ وَلِي އަކީ الله އާއި صَالِحُ مُؤْمِنُ ންނެވެ. މިއުޅޭ.

28 **النَّبِيُّ ﷺ ގެ أَصْحَاب ންނާމެދު އަހަރެމެންގެ ވާޖިބަކީ ކޮބާ؟** އެބޭކަލުންނާމެދު އަހަރެމެންގެ ވާޖިބަކީ އަހަރެމެން އެބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމެވެ.— އެބޭކަލުންނަށް ރަޙްމަތް ލެއްވުމަށް دُعَاء ކުރުމެވެ. އެބޭކަލުންނާމެދު ހިތްތަކާއި ދުލުން ރަނގަޅުވުމެވެ. ސާފުވުމަށް ބަޔާންކުރުމެވެ.— އެބޭކަލުންގެ ފަޟީލަތް އަންގައިދީ ފެތުރުމާއި، ހަމައެކަނި — އެބޭކަލުންގެތެރޭގައި ދިމާވެފައިވާ إِخْتِلاَف ތަކާމެދު ކަނޑައެޅިގެން ފާޑުކިޔުމުން — އެބޭކަލުންގެ ދެމެދު ޖެހުނު ބޮޑެތި ހާދިސާތަކާއި ބެހޭގޮތުން ނުކިޔުމެވެ. އެބޭކަލުން އެމީހަކު މުޖްތަހިދު ކަމުގައިވީ އެވެ. ރަނގަޅުވީމާ ދެ ހެޔޮ އަޖުރު ލިބުނެވެ. ކުށް ވެއްޖެ ބޭކަލަކަށް އެއް އަޖުރު ލިބުނެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ ކުށް عَفْوُ ވެވަޑައިގަތެވެ. އެބޭކަލުންގެ ނުބައިކަން ދައްކައިދޭ ވާހަކަތައް ކިޔައި ނުފެތުރުމާއި އެބޭކަލުންނަށް ގޯސް ބަސް ބުނުމާއި ފާޑުކިޔުން ނުހުއްދައެވެ. النَّبِيُّ ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. «لا تَسُبُّوا أَصْحَابِي فَوَالَّذِي نَفْسِيْ بِيَدِهِ لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ أَنْفَقَ مِثْلَ أُحُدٍ ذَهَبًا مَا أَدْرَكَ مُدَّ أَحَدِهِمْ وَلا نَصِيْفَهُ» متفق عليه މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ أَصْحَاب ންނަށް ކަނޑާ ނުލާށެވެ. ތިބާގެ ނަފްސު އެކަލާނގެ އަތްޕުޅުގައިވާ ރަސްކަލާނގެ ޙައްޤުގައި ތިޔަބައިމީހުންގެ ތެރެއިން މީހަކު أُحُد ފަރުބަދަ ފަދަ މިންވަރަކަށް ރަން ހޭދަކުރި ނަމަވެސް އެބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ބޭކަލަކު ހޭދަކުރެއްވި ދެއަތްތިލަ ފުރާ ކާނާއަށް ނުވަތަ އޭގެ ބައިކުޅަ އެއްބަޔަށްވެސް ނުފޯރާނެއެވެ. މިއުޅޭ.

29 **رَسُوْلُ اللهِ ﷺ އަށް مَدَح ކުރުމުގައި الله تَعَالَى އެކަލާނގެއަށް ކުރާ މަތިވެރިކޮށް ދަރަޖަ އުފުލުމަށް ދެވޭހާ ވަރަކަށް މަތިކުރުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބާ؟** ހުއްދަވާނީ، އެކަލޭގެފާނަކީ شَرِيْعَة ގެ މަތިވެރި މީހުންނެވެ. އަހަރެމެންގެ ނަބިއްޔާ مُحَمَّدُ ﷺ އަކީ الله تَعَالَى ހެއްދެވި އެންމެ މަތިވެރި خَلْقُ އެވެ. ހާއްސަ އެކު ކީރިތި ނަބިއްޔާ އެކަށީގެންވާ ސިފައިން ސިފަކުރުމެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނަށް مَدَح ކުރުމުގައި نَصَارَى އިންސާނުން عِيْسَى ابْنُ مَرْيَم ﷺ އަށް مَدَح ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ދިޔަ ފަދައިން ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުވާނެއެވެ. އެއީ رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ވެސް އެކަން އަހަރެމެންނަށް މަނާކުރައްވާފައިވާތީއެވެ. އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « لا تُطْرُوْنِي كَمَا أَطْرَتِ النَّصَارَى ابْنَ مَرْيَمَ فَإِنَّمَا أَنَا عَبْدُهُ، فَقُوْلُوْا: عَبْدُ اللهِ وَرَسُوْلُهُ » البخاري، މާނައީ: نَصَارَى އިންސާނުން عِيْسَى ابْنُ مَرْيَم އަށް مَدَح ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ދިޔަ ފަދައިން ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެން ކަމުގައިވާ مَدَح ކުރުމުގައި ހައްދުފަހަނައަޅައިގެން ނުދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެމީ الله ގެ އަޅެކެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން ކިޔާށެވެ. الله ގެ އަޅާއި އެކަލާނގެ رَسُوْلُ އާއެވެ. މިއުޅޭ.

30 **ބިދުޢަތަކީ ކޮބާ، އަދި އެއީ ކިތައް ބާވަތެއް؟** 1) މާނައީ: އެއީ الله ދީނުގައި އާކޮށް ހަދާ ކަމެކެވެ. ރަސޫލާ އާއި ބޭކަލުންނާއި ޞަޙާބީންގެ ދައުރުގައި ނުހުރި ކަމެކެވެ. އެއީ ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި ހީކުރެވޭ ބިދުޢަތެކެވެ.

ފުރިހަމަވުމާއި މަދުވެއްސެވެ. 2) **ބޮޑު ޝިރުކެވެ.** އެއީ މުޝްރިކުންގެ އިލާހުންތަކަށް ބިރުގަތުމެވެ. އިބާދަތްތަކުގެ ފުރަގަސް ކަންތައްވެސް ސުބްޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ބިރެވެ. 3) **ބިރުގަތުން حَرَام ވާ ބާވަތުގެ ބިރެވެ.** އެއީ މީސްތަކުންގެ ބިރުން ވާޖިބު އަދާކުރުން ދޫކޮށްލުމެވެ. ނުވަތަ حَرَام ކަމެއް ކުރުމެވެ. 4) **طَبِيعِي ބިރު.** އެއީ ވަޙުޝީ ޖަނަވާރުތަކުން ބިރުގަތުމެވެ.

31 تَوَكُّل ގެ ބާވަތްތައް ބަޔާންކުރޭ؟

ތިނެކެވެ. 1) **ވާޖިބު تَوَكُّل: އެއީ ހުރިހާކަމެއްގައިވެސް الله އަށް تَوَكُّلُ ކުރުމެވެ.** ވަސީލަތްތައް ހިފުމާއެކު، އެކަމުގެ ފައިދާ ދެއްވާނީ الله ކަމަށް ގަބޫލުކުރުމެވެ. 2) **حَرَام ވާ تَوَكُّل.** އ- **ބޮޑު ޝިރުކަށް ވާގޮތަށް ވާ تَوَكُّل.** އެއީ އެކަށް އެކަނި الله އަށް މެނުވީ ކުރުން ނުވާނެ ކަމެއްގައި އެހެން މީހަކަށް تَوَكُّل ކުރުމެވެ. މިސާލަކަށް ދުޢާކުރުމާއި މަދަދަށް އެދުމެވެ. ބ- **ކުޑަ ޝިރުކަށް ވާގޮތަށް ވާ تَوَكُّل.** މިސާލު: ރިޒުޤަށް ޓަކައި ވެރިޔާއަށް އެކަނި ބަރޯސާވުމެވެ. 3) **ޖާއިޒު:** ހައްދުފަހަނަ ނާޅާ ދުނިޔަވީ ކަމެއްގައި އެހެން މީހަކަށް تَوَكُّل ކުރުމެވެ. އެއީ ވަކީލަކަށް ވަކާލާތު ދިނުމާ ވައްތަރު ކަމެކެވެ. (تَوَكُّل ގެ މާނައަކީ ބަރޯސާވުމެވެ.)

32 މުޢާމަލާތުގެ ބާވަތްތައް ބަޔާންކުރޭ؟

ހަތަރު ބާވަތެވެ: 1) **الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުން:** އެއީ އީމާންކަމުގެ އަސްލެވެ. 2) **الله އަށްޓަކައި ލޯބިވުން:** مُوَالَاةُ ކަމަށް: އެއީ މުސްލިމުންނާ އެކުވެރިވެ ހިމާޔަތްކުރުމާއި، ކާފިރުންނަށް ނުރުހުމެވެ. މިއީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. އެއީ މުސްލިމުން ދެކެ ލޯބިވެ، އެމީހުންނާ އެކުގައި ތިބުމެވެ. އެއީ الله އެދިވަޑައިގަންނަ ކަންތައްތަކަށް ލޯބިވުމާއި ނުރުހުންތެރިވާ ކަންތައްތަކަށް ނުރުހުމެވެ. 3) **ޝިރުކު ލޯބި:** الله އާއި އެއްފަދައިން ލޯބިވުމެވެ. އެއީ ޝިރުކުގެ އަސްލެވެ. الله އާއި އެކު އެހެން އެއްޗަކަށް ޢިބާދަތްކުރުމުގެ ލޯބިވުމެވެ. އެއީ މުޝްރިކުންގެ ލޯބިވުމެވެ. އެއީ ބޮޑު شِرْكُ އެވެ. 4) **ހަމަޖެހިގެން: طَبِيعِي ލޯބިވުން.** އެއީ މައިންބަފައިން ދަރިފުޅުން ލޯބިވުން- ދަރިފުޅުން ކާފަރަކު ވެއްޖެނަމަވެސް ލޯބިވުމެވެ. އެއީ ހުއްދަ ކަމެކެވެ.

33 މުސްލިމުންނާ ދެކޮޅަށް ކާފިރުންނަށް ދެމިތިބުމުގެ ބާވަތްތައް ކޮބައި؟

އެއީ ތިން ބާވަތެވެ. 1) ފުރިހަމަ ލޯބިވުން: އެއީ عَدَاوَة ނެތި ހުރިހާ ގޮތަކުން خَالِص ލޯބިވުމެވެ. މިއީ ކުރަންވާނީ مُوَالَاة ތައްގަދަ މުއުމިނުންނަށެވެ. އެއީ إِخْلَاص ހުރި މުއުމިނުންނެވެ. ނަބިއްޔުންނާއި صِدِّيقُ ންނާއި ޝަހީދުންނާއި ޞާލިޙުންނެވެ. މުޙައްމަދު ، އެއީ އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ފަދައިން. 2) **ފުރިހަމަ ނުވާ ގޮތަކަށް مُوَالَاة ކުރުން: އެއީ އީމާންކަމާއެކު ފާފަވެސް ހުރި މުއުމިނުންނަށެވެ.** އެއީ ސާފު ކާފިރުންނާއި أَهْلُ كِتَابُ ންނާއި مُشْرِكُ ންނާއި مُنَافِقُ ންނާއި އެވެ. 3) **ޖާއިޒު: އެއްބަޔަކާ ދެކޮޅަށް ލޯބިވުން مُوَالَاة ނުކުރުން ކާފިރުންނަށް مُوَالَاةُ ނުކުރުމެވެ.** އެއީ ދީނުގައި ދެކޮޅަށް އަރައިގަތުމަށް ހިމާޔަތްކުރުމެވެ. مُوَالَاةُ ކުރުމަށްވުރެ އަނެއްކާ ދުއްމަނަކަށް ފަހަރަކު ނުވާނެ. ހުއްދަވާނީ ތަޣްޔީރު ކުރާ ގޮތަށް ގޮސް މުސްލިމުން ބާރުގަދަވާ ހާލަތެވެ. އަދި **ކާފިރުންގެ ބާރުން ބިރުވެރިވެގެން** އުޅުން ދަތިވެއްޖެ އަނެއްކާ ސަލާމަތްވުމަށް މުސްލިމުންގެ ޢަދުވާ ދުއްމަންނަށް މުސްލިމުންނާއި ތަޅުމުގައި ދެކޮޅު ހޫނުކުރާ ހިޖްرَة ކުރުމަށް ދަތިވާ ހާލަތުގައި. ދަތިވާނަމަ މުސްލިމުންނާ ބިރުވެތިވާކަމެވެ. **މުސްލިމުންނާ مُوَالَاةُ ކުރުން ގާތްކުރާ ކަންތައް:** އެކަމުގެ ބާވަތް، ކާފިރުންގެ ތަޅުމުން ދުރުވެ ހިނގާ ހިޖްرَة ކުރުމަށް ބަދަލުވުމާއި، އެމީހުން ގާތުގައި ދިރިއުޅުމާއި ޝިރުކުގެ ކަންތައްތަކުގައި އެމީހުންނާ ބައިވެރިނުވުމާއި ދެކޮޅު ހެދުމާއި ޖިހާދުކުރުމެވެ.

ހިމާޔަތް ހޯދުމާއި އެމީހުންނަށް ހަރަކާތްތެރިވުމާއި ދުރުވެގެން ތަޢުލީމު ދިނުމެވެ.

ކާފިރުންނަށް مُوَالاَةُ ކުރުން ގުޅުން ބައިބައިވާ ހުރި ދަރަޖަތަކެވެ. 1) އައްވަލު: މުރުތައްދުވެ އިސްލާމްދީނުން ބޭރުވާ ފަދަ ގޮތެކެވެ. އެއީ މުސްލިމުން މުސްލިމުންނާއި ދެކޮޅަށް ކާފިރުންނަށް އެހީތެރިވުމާއި އެމީހުންނަށް ނަސޭހަތްތެރިވުމެވެ. ނުވަތަ އެމީހުން ކާފިރު ކަމުގެ ނަތީޖާއާ ނުވަތަ އެމީހުންގެ ކާފިރުކަމާމެދު ރުހުމާއި އެކަމަށް ތާއީދުކުރުމެވެ. **2) ދުވަސްވެދާ ކާފިރުކަމަކަށް ނުވާ އެކަމަކު ބޮޑުފާފައެއްކަމުގައި ނުވަތަ ޙަرَام ކަމެއްކަމުގައި ނުވަތަ މަކްރޫހު ކަމެއްކަމުގައި ވާގޮތެވެ.** އަދި އެމީހުންގެ عِيْدُ ތަކުގައި ބައިވެރިވުމާއި ނުވަތަ އެމީހުންގެ ސިފަތަކުން ނުވަތަ ދީނީ ނިޝާނުތަކުން ވަކިކުރެވޭ ސިފަތަކުގައި އެމީހުންނާ އެއްގޮތްވުމާއި ކާފިރުންނަށް ޢިއްޒަތްދިނުމެވެ. އަދި حَرْبِى ކާފިރުންނާ ސުލްޙަ ކަމުގައިވެސް އެމީހުންނާ ކާފިރުންނަށް ލޯބިވުމާއި އެކަމުގެ މަގުފަހިކޮށްދިނުމާއި ބޭރުގެ މީހުންނަށް ޙާޖަތްތަކުގައި އެހީތެރިވުމާއި ނަހީކުރެވިފައިވާ ވަރަށް ވަރުގަދަ ގުޅުމެއް ބޭއްވުމެވެ. ހަމައެފަދައިން ކާފިރުންގެ ތެރެއިން ކާފިރުންގެ ތެރޭގައި މާތްކަމާއި ދީނީ ނިސްބަތް ނެތް رَحْمَةُ ގެ މަތިން ޢާއިލީ ގުޅުމާއި ދަރަޖަ ގައި ހެޔޮ ޢަމަލު ކުރުން ދޫކޮށްފައިވާ ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. އަދި އެމީހުންނާއެކު އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގެ ހަމަތަކުގެ ތެރެއިން ހެޔޮގޮތުގައި ޢަމަލުކުރުމެވެ.

އެއީ އެމީހުންނާމެދު الله تَعَالَى އަންގަވާފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން ބައްލަވާށެވެ. ﴿لَا يَنْهَىٰكُمُ ٱللَّهُ عَنِ ٱلَّذِينَ لَمْ يُقَٰتِلُوكُمْ فِى ٱلدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُم مِّن دِيَٰرِكُمْ أَن تَبَرُّوهُمْ وَتُقْسِطُوٓا۟ إِلَيْهِمْ﴾ މާނައީ: ދީނުގެ މައްސަލައެއްގައި ކަލޭމެންނާ ހަނގުރާމަނުކޮށް އަދި ކަލޭމެން ގެދޮރުތަކުން ނެރެނުލި މީހުންނަށް ހެޔޮކޮށް ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު މުޢާމަލާތްކުރުމަށް الله تَعَالَى ކަލޭމެން މަނާއެއް ނުކުރައްވައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންނާމެދު ދުރުވެފައި ތިބުމާއި ކުށް عَدَاوَة ވެސް އެބައި ނެތް ކަމެވެ.

އަނެއްކާވެސް އައްސަލާމު ޢަލައިކުމް ފެށުމާއެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ عَدُوِّى وَعَدُوَّكُمْ أَوْلِيَآءَ تُلْقُونَ إِلَيْهِم بِٱلْمَوَدَّةِ﴾ މާނައީ: އައްޑަލާއި އީމާންވި މީހުންނޭވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއާއި ކަލޭމެންގެ عَدُوُّ ން އަދި އެމީހުންނަށް ލޯބިވުމުގެ ސަބަބުން ވާގިވެރިން ކަމުގައި ނުހައްދާށެވެ. މާނަ. ނަމަވެސް ދުނިޔަވީ މުޢާމަލާތު ކުރުމާއި ޢަދުލުވެރިކަމާއެކު مُعَامَلَة ކުރުމާއި عَدْلُ ވެރިވުން އަންގަވާފައެވެ. އެމީހުން ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަ ނުކުރާ ކާފިރުންނާ ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި ޢަދުލުވެރިވުމެވެ. އަދި رَسُولُ الله ، ގެފާނުގެ ޙަދީޘްތަކުގައިވެސް ކަމަށް ވާނަމަ ސާބިތުވެގެންވެއެވެ.

34 **أَهْلُ كِتَابُ ންނަކީ مُؤْمِنُ ންހެއްޔެވެ؟** (أَهْلُ كِتَابُ ންނަކީ ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިންނެވެ.)

ޔަހޫދީންނާއި نَصَارَى އިން ނޫން ދީނެއް ބޭނުންކުރާ ބަޔަކު ކާފިރުންގެ ތެރޭގައި ހިމެނޭ ކާފިރުންނެވެ. އެމީހުން ދީނެއްގެ ނަމުގައި އިސްލާމް އަދި صَحِيْحُ ޢަޤީދާއަށް އީމާންވާ ނަމަވެސް އިސްލާމްދީން ޤަބޫލުކުރާށެވެ. އަދި مُحَمَّدٌ ، ގެފާނަށް އީމާންނުވާނަމަ އެމީހުން ދީނުގެ ބައެއްކަމުގައި ކާފިރުވެގެން ޤަބޫލުކުރުމުން ﴿فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْءَاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَٰسِرِينَ﴾ މާނައީ: ދެން އޭނާގެ ކިބައިން އެއްވެސް ޢަމަލެއް ޤަބޫލުކުރެއްވުމެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި އާޚިރަ ތުގައި ގެއްލުންވެރި މީހުންގެ ތެރޭގައި ވާނެއެވެ. މާނަ. އަދި މިސްކީނުން އެމީހުން ކާފިރުކަމުގައި ތަޤުލީދުކުރި إِعْتِقَادُ ނުވަތަ ދީނެއްގެ ނަމުގައި އެމީހުން ދީނުގެ بَاطِل ކަމުގައި ޝައްކުކުރާ ނުވަތަ ޝައްކުވާ މީހާ ކާފިރުވާނެއެވެ. މާނަ އެމީހުން ކާފިރުކަމުގައި ނުބުނާ މީހާގެ الله އަދި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެކޮޅުހެދުމެވެ. حُكْم އަދިވެސް އެކަމަކީ ޤުރުއާނާ ދެކޮޅުވެފައި ވާ الله تَعَالَى وَحِى ކުރެއްވިއެވެ. ﴿وَمَن يَكْفُرْ بِهِۦ مِنَ ٱلْأَحْزَابِ فَٱلنَّارُ مَوْعِدُهُۥ﴾ މާނައީ: އަދި އެކަލާނގެއަށް ކާފިރުވާ މީހުން (ނުވަތަ އިސްލާމްދީނަށް) ކާފިރުވާ ކޮންމެ ބަޔަކު ދަނީ ނަރަކައަށެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް ވަޢުދުވެވިގެންވާ ތަނަކީ ނަރަކައެވެ. ނަބިއްޔާއެވެ. رَسُولُ الله ، حَدِيْثْ ކުރައްވައެވެ. « وَالذِيْ نَفْسُ محمدٍ بِيَدِهِ لا يَسْمَعُ بِيْ أَحَدٌ مِنْ هَذِهِ الأُمَّةِ وَلا يَهُوْدِيٌّ وَلا نَصْرَانِيٌّ ثُمَّ يمُوتُ وَلَمْ يُؤْمِنُ بِيْ إِلا كَانَ منْ أصْحَابِ النَّارَ » مسلم. މާނައީ: مُحَمَّدٌ ގެފާނުގެ ނަފްސު ހުރި ފަރާތަށް ހުވައިކުރަމެވެ. މިއުއްމަތުގެ ތެރެއިން ތިމަންނާ އަޑުއަހާ ޔަހޫދީއަކު އަދި نَصْرَانِى އަކު ތިމަން ފޮނުވުނު ދީނަށް އީމާން ނުވެ މަރުވެއްޖެ ނަމަ އޭނާ ނަރަކައިގެ އަހުލުވެރިއެއް ކަމުގައި ނުވެ ނުދާނެއެވެ. މާނަ.

35 ކާފިރުންނަށް އަނިޔާކުރުން ހުއްދަވާނެހެއްތޯ؟ އަނިޔާކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އެއީ ގަދަރުވެރިވަންތަ الله ގެ ބަސްފުޅެއްގައިވެއެވެ. « إِنِّي حَرَّمْتُ الظُّلْمَ عَلَى نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا فَلَا تَظَالَمُوا» مسلم. މާނައީ: އަނިޔާވެރިވުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ޒާތުފުޅުގެ މައްޗަށް ޙަރާމްކުރެއްވީމެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންގެ މެދުގައިވެސް އެކަން ޙަރާމްކޮށްލެއްވީމެވެ. ފަހެ ތިޔަބައިމީހުން އެކަކު އަނެކަކަށް އަނިޔާވެރިނުވާށެވެ. މާނައެވެ.

ފަދަ مُعَامَلَة ކުރުމުގެގޮތުން ކާފިރުން ތިން ބައިކަމަށް ބެހިގެންވެއެވެ. ފުރަތަމަ: عَهْدُ ގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެއީ ތިންބާވަތެކެވެ. أ) ذِمَّةގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެއީ ޖިޒްޔާ ދައްކާ ރަޢިއްޔަތުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ދާއިމީ ޢަހްދެއްގެ ދަށުން މުސްލިމުންގެ ބިމުގައި ދިރިއުޅޭ ކާފިރުންނެވެ. عَهْدُ ކުރެވިފައެވެ. މުސްލިމުންގެ ސަރުކާރުގެ ބެލުމުގެ ދަށުގައި ދިރިއުޅެނީއެވެ. އަދި الله އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ حُكم އެމީހުންގެ މައްޗަށް ތަންފީޒުކުރާނެ شَرْط ގެ ދަށުގައެވެ. އެމީހުންނަކީ އެމީހުންގެ ދީނުގައި ހުރުމާއެކު ދިރިއުޅެން ހުއްދަ ލިބިފައިވާ މީހުންނެވެ. ب) هُدْنَة ގެ އަހުލުވެރިންނެވެ. އެމީހުންނަކީ މުސްލިމުންނާ ދެމެދު ހަނގުރާމަ ހުއްޓާލުމަށް صُلْح ވެރިކަން އުފައްދައިގެން ތިބޭ ބަޔެކެވެ. ނަމަވެސް ذِمَّة ގެ އަހުލުވެރިންގެ މުސްލިމުންގެ حُكم ނުހިނގާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެމީހުންގެ މައްޗަށް ޢަހްދު ފުރިހަމަކުރުން މުސްލިމުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ رَسُولُ الله ގެ ސުންނަތުގައި ވާގޮތުގެ މަތިންނެވެ.

ج) އަމާންލިބިގެންވާ އަހުލުވެރިންނެވެ. ނުވަތަ އަމާން ހޯދައިގެން އައިސްފައިވާ މީހުންނެވެ. އެއީ ވިޔަފާރިއަށް ނުވަތަ މުސްލިމުންގެ ބިމަށް ބޮޑުކަމަކަށް ނުވަތަ ވަގުތީ ގޮތުން ޒިޔާރަތްކޮށްގެން އަންނަ ބަޔަކަށް — ވިޔަފާރިވެރިން — ސަފީރުން އަދި އެހެނިހެން — ޢިލްމު ހޯދާ ފަރާތްތަކާ އަދި އެހެނިހެން.. މިފަދަ ފަރާތްތަކެވެ. އެމީހުންގެ حُكم އަކީ އެމީހުންގެ އަމާން ޤާއިމުކުރުމެވެ. ސަލާމަތުގައި ގެންގުޅުމާއި އެމީހުންނަށް އަނިޔާ ނުދިނުމަށް މުސްލިމުން ބަލަހައްޓަން ޖެހެއެވެ. އަމާން ދޫކޮށްލުމާއި އެއްކޮށް ބަލަހައްޓައިގެން އެމީހުންގެ ބިމަށް ފޮނުވަން ޖެހެއެވެ. އެހެނީ ދީނަށް ދަޢުވަތުދެވެއެވެ.

ދެވަނަ ބައި: ހަނގުރާމަވެރި ކާފިރުންނެވެ. އެމީހުންނަކީ ذِمَّة ގެ އަހުލުވެރިންނާއި އިތުރުން ވަކިވެގެންވާ ބައެކެވެ. ދުވަސްކޮޅަކަށް ހުއްދަ ލިބިގެންވާ އިރުވެސް އެމީހުންގެ އަމާންކަމުގައި އެމީހުންގެ عَهْدُ ގެ ތެރޭގައި ނުތިބި މީހުންނެވެ.

އެއީ އިސްލާމީ ދައުލަތާ ބޮޑުކަން ކުރާ ބައެކެވެ. އެއީ ހަނގުރާމަ ކުރާ ކާފިރުންނެވެ. މުސްލިމުންނާއި ދެކޮޅުގައި ހަނގުރާމަ ކުރާ މުސްލިމުންނާ ހަނގުރާމަކުރާ ބައެކެވެ. އަދި ހަނގުރާމަ އިޢުލާނުކޮށް ނުވަތަ މުސްލިމުންގެ ދެކޮޅުގައި حُكم ހަނގުރާމަ إِعْلاَنُ ކުރެވިފައިވާ ބައެކެވެ. ނަމަވެސް މުސްލިމުންގެ عَدَاوَة ވެރިކަމުގައި އެޅިފައިވާ ދުޝްމަނުންނެވެ. ވަކި ހަނގުރާމަ އެކުލަވައިލާފައެވެ.

36 بدْعَةُ އަކީ ކޮންއެއްޗެއް؟ ابْنُ رَجَب ﵀ ވިދާޅުވެއެވެ. بدْعَةُ އަކީ އުފެއްދުމެއް ދީނުގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ކަމުގައި شَرِيْعَةُ ގައި އަސްލެއް ނެތް ކަމެއް އުފެއްދުމަށް ބުނެވޭ ނަމެކެވެ. އަދި ބުނެވިދާނެއެވެ. شَرِيْعَةُ ގައި އަސްލެއް ހުރި ކަމެއް ހިމެނޭ ކަމެއް ނަމަ إِصْطِلاَحُ ގައި بدْعَةُ އެއް ނުވާނެއެވެ. ބަހުގެ ގޮތުން بدْعَةُ އަށް ނިސްބަތްކޮށްލެވުނަސްވެސް ނުވާނެއެވެ.

37 ދީނުގައި ހަދާ بِدْعَةُ އާއި ދުނިޔަވީ بدْعَةُ ވަކިވަނީކިހިނެއްތޯ؟ شَرِيْعَةُ ގެ مَفْهُوْمُ އަށް ބަލާއިރު بدْعَةُ ހިމެނެނީ ދީނުގައި އުފައްދާ ކަންކަމެވެ. ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި ނޫނެވެ. حَدِيْث ގައި އައުކަމާއި އިސްލާމީ شَرِيْعَةُ ގައި އަސްލެއް ނެތް ކަމެއް ދީނުގައި އުފެއްދުމެވެ. رَسُولُ الله ގެ حَدِيْث ގައިވެއެވެ. (وَمَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ) متفق عليه. މާނައީ: ތިމަން ކަލޭގެފާނުގެ އަމުރެއް ނެތް ޢަމަލެއް ކޮށްފިމީހާގެ ޢަމަލު ރައްދުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އަނެއް حَدِيْث ގައިވެއެވެ. (فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ) أبوداود މާނައީ (ދީނުގައި) އާކޮށް އުފައްދާ ކޮންމެ ކަމަކީ بدْعَةُ އެކެވެ. އަދި ކޮންމެ بِدْعَةُ އަކީ މަގުފުރެދުމެކެވެ. އަދި شَرْعِي بِدْعَةُ ބަޔާންކޮށްދެއްވުމުގައި الإِمَامُ مَالِكُ

رَحِمَهُ الله ވިދާޅުވި " އިސްލާމްދީނުގައި ބިދުޢަތެއް އުފައްދައިފައި އެއީ ހެޔޮކަމެއްކަމުގައި ދެކޭމީހާ ދަންނާށެވެ. އެމީހާ ދަޢުވާކުރަނީ مُحَمَّدٌ، ކަލޭގެފާނު ރިސާލަތުގައި خِيَانَة ތެރިވިކަމުގައި ނިސްބަތްކުރުމެވެ. ވީމާ. މިހެނީ الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައެވެ. ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي﴾ ތަރުޖަމާ: މިއަދު ތިމަންރަސްކަލާނގެ ތިޔަބައިމީހުންގެ ދީން ތިޔަބައިމީހުންނަށް ފުރިހަމަކޮށްދެއްވައިފީމެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ نعمة ތިޔަބައިމީހުންގެމައްޗަށް ފުރިހަމަކުރައްވައި ތަމާމުކޮށް ކަނޑައަޅުއްވައިފީމެވެ. ވީމާ. އަދި ބައެއް ފަހަރު ސަލަފުންގެ ބަސްތަކުގައިވާ بدعة އަށް ބޭނުންކުރައްވާފައިވާ ބަސް ނުވަތަ حَدِيث ގައިވާ ލަފުޒުން ދޭހަވެއެވެ. އެއިން مَفْهُومُ ވަނީ شَرِيعَةُ ގައި އަސްލުހުރި ކަންކަމުގައި ހެޔޮ ސުންނަތްތައް ފުރިހަމަކުރުމެވެ. ހަމައެހެންމެ حَدِيث ގައިވާ «مَنْ سَنَّ فِي الإِسْلامِ سُنَّةً حَسَنَةً فَلَهُ أَجْرُهَا وَأَجْرُ مَنْ عَمِلَ بِهَا بَعْدَهُ مِنْ غَيْرِ أَنْ يَنْقُصَ مِنْ أُجُورِهِمْ شَيْءٌ» مسلم. އެހެނީ އިސްލާމް ދީނުގައި ހެޔޮ ސުންނަތެއް ދިރުވައި ފެތުރުމުގެ ސަބަބުން އޭގެ ފަހުން އެ ސުންނަތަށް عَمَل ކުރާމީހުންގެ ދަރުމަ އެމީހަކަށް ލިބިގަންނާނެއެވެ. އަދި ޝަރުޢީ ހެޔޮ ސުންނަތެއް ދިރުވުމަކީ ބިދުޢައެއް ނޫންކަމެވެ. ވީމާ. عُمَرُ رضي الله عنه ގެބަސްފުޅުގައި އައިސްފައިވާ ގޮތަށް (نِعْمَتِ البِدْعَةُ هَذِهِ) އެއީ ލަފުޒީ ބަހުގެ بِدْعَةُ އެވެ. މިއީ تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ޖަމާޢަތުން ކުރުމެވެ. އަސްލުގައި شَرِيعَةُ ގައި އޭގެ އަސްލު ހުރިކަމެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ތިންރޭ ޖަމާޢަތުން ތަރާވީޙް ނަމާދު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ފަހެ فَرْضُ ވެދާނެކަމަށް ބިރުގަންނަވައިގެން ދޫކޮށްލެއްވިއެވެ. ފަހުން عُمَرُ رضي الله عنه ދެން އެކަން ތަޖުދީދުކުރެއްވީއެވެ.

38 މުނާފިޤުކަމުގެ ވައްތަރުތައް ކިހާވަރެއް؟ ދެވައްތަރެކެވެ. 1) ޢަޤީދާގައިވާ إِعْتِقَادِي (أَكْبَرُ) ބޮޑު ނިފާޤުކަމެވެ.

އެއީ އިސްލާމްކަން ފާޅުކޮށްފައި ކުފުރުކަން ވަޅުލުމެވެ. އެއީ ދީނުންބޭރުވާ ކުފުރެވެ. އަހަރެމެންގެ ދުވަސްވަރުގައި މިކަމަށް ކިޔަނީ ޒަންދަޤާއެވެ. އެމީހުން ވާނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރި ދަރަޖައިގައެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައެވެ. ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِي ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ﴾ ތަރުޖަމާ: ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤުން ވަނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ތިރި ބައިގައެވެ. ވީމާ. އެމީހުންގެ ސިފަތައް ކީރިތި قرآن ގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެމީހުން الله އަށާއި މުއުމިނުންނަށް މަކަރުހަދަނީއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނަށް މަލާމާތްކުރަނީއެވެ. އަދި އެމީހުން ކާފިރުންނާ ރަޙްމަތްތެރިވެ ތިބެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ صَالِحُ عَمَلُ ނެތް އެމީހުން ދީނުގެ ކަންކަމަށް ނުފެނި ބުރަވާނެއެވެ.

2) ޢަމަލީ ނިފާޤު: (نِفَاقُ عَمَلِي أَصْغَرُ) ކުޑަ ނިފާޤުކަމެވެ. އެއީ އަދި މުސްލިމަކު އިސްލާމް ދީނުގައި ހުރެމެ މުނާފިޤުންގެ ސިފަތަކުން ސިފައެއް ހުރުމެވެ. ބުނާއިރު ދޮގުހެދުމާއި، ވަޢުދުވުމުން ދޮގުކުރުމާއި، وَعْدُ ފުއްދައިދިނުމަށް ނުބުރަވުމެވެ. އަދި عَهْدُ އާއި ޚިލާފުވުމާއި އަމާނާތް ހަވާލުކުރެވިއްޖެނަމަ ދަތިކުރުމާއި خِلاَفُ ވުމާއި ޢަހުދުވުމުން ދޮގުވުމާއި ޝަރީޢަތުގައި ވާގޮތަށް ޢަމަލު ނުކުރުމެވެ. އަދި އަމާނާތަށް خِيَانَة ތެރިވުމެވެ. އެ ކަމަކީ ބޮޑު ގުނާހެކެވެ. އަދި ކުޑަ ނިފާޤުކަން ކުރާމީހާގެ ގޮތުގައި އިސްލާމްކަން ވަނީ ހަމަ ސާބިތުވެފައެވެ.

39 މުނާފިޤުކަމާމެދު ޞަޙާބީން ބިރުގަތުމުގެ ބަޔާނެއް ދެއްކޭތޯ؟ އާއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން أَصْحَابُ ބޭކަލުން عَمَلِي نِفَاقُ އާމެދު ބިރުގަތުން ވާރިދުވެގެންވެއެވެ. ابْنُ أَبِي مُلَيْكَة رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِي ﷺ ގެ أَصْحَابُ ންގެ ތެރެއިން ތިރީސް ބޭކަލުންނާ ބައްދަލުވީމެވެ. އެއިން ކޮންމެ ބޭކަލަކުވެސް ތިމާގެ ނަފްސުގެ މައްޗަށް نِفَاقُ އާމެދު ބިރުގަންނަވައެވެ. އަދި إِبْرَاهِيمُ التَّيْمِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެންގެ ބަސް ތިމާގެ عَمَل ގެ މައްޗަށް ހުށަހަޅައިލީމާ އަހަރެން ދޮގުވެދާނެކަމަށް ބިރުގަނެއެވެ. އަދި الحَسَنُ البَصْرِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. مُؤْمِنُ އަކީ އެކަމާމެދު ބިރުގަންނަމީހެކެވެ. އަދި نِفَاقُ އާމެދު ރައްކާތެރި ނުވަނީ مُنَافِقُ އަކީ އެކަމާއި އަމާންވެފައިވާ މީހާއެވެ. އަދި حُذَيْفَة رضي الله عنه އަށް عُمَرُ رضي الله عنه އަރިހުން الله ގަންދީ ވިދާޅުވެފައިވާ ބަސްފުޅު ބައްލަވާށެވެ.

އުމުރުގެ ތެރޭގައި (އެބަހީ އުމުރުފުޅުގެ ފަހުކޮޅުގައި) މިފަދަ ކަންތައްތަކާބެހޭ ގޮތުން النَّبي ، ކަމެއް ދަންނަވާފައިވޭތޯ؟ حُذَيْفَةُ ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. އަދި ކަމެއް ދަންނަވާފައިވާ ކަމަށް ދަންނަވާފައެއް ނުވެއެވެ.

40 **اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި އެންމެ ބޮޑު ފާފައަކީ ކޮބައިތޯ؟** އެއީ الله تَعَالَى އާއި ޝަރީކު ކުރުމެވެ. އެކަލާނގެއާއި އަޅުކަމުގައި ބައިވެރިން ހެދުމެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވައިފައެވެ. ﴿إِنَّ ٱلشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾ ހަމަކަށަވަރުން ޝިރުކަކީ ބޮޑުވެގެންވާ އަނިޔާއެކެވެ. މިއެވެ. އަދި އެންމެ ބޮޑު ފާފައަކީ ކޮބައިތޯ رَسُولُ الله ، އާއި ސުވާލުކުރެވުމުން حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. (أَنْ تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلَقَكَ) متفق عليه
މާނައީ: އެއީ ކަލޭ الله އަށް ޝަރީކަކު ހެދުމެވެ. ކަލޭ ހެއްދެވީ އެކަލާނގެއެވެ. މިއެވެ.

41 **شِرْكُ ގެ ވައްތަރުތައް ކިހާވަރެއް؟** ދެވައްތަރެކެވެ. 1) ބޮޑު ޝިރުކު: އެއީ އިސްލާމް ދީނުގެ ދާއިރާއިން ބޭރުކުރުވާ شُرْك އެވެ. އަދި އެކަމުގެ ވެރިޔާ (އެކަމުން ތައުބާ ނުވެ މަރުވެއްޖެނަމަ) ނުފުއްސަވާނެ ކަމެކެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى އެކަލާނގެއާއި ޝަރީކު ކުރުން ނުފުއްސަވާނެއެވެ. އަދި އޭގެ ދަށުގެ ކަންތައް އެކަލާނގެ އިރާދަކުރައްވާ ފަރާތަކަށް ފުއްސަވާނެއެވެ. މިއެވެ. މިގޮތުގެ ބައިތައް ކަމެވެ. أ) ދުޢާގެ ޝިރުކު: دُعَاء ކުރުމުގައި ކުރާ ޝިރުކު. ބ) ނިޔަތުގެ ޝިރުކު: ނިޔަތާއި ގަސްދުގައި ޝިރުކު ކުރުމެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް الله ނޫން އެއްޗަކަށް صَالِحُ عَمَلُ ކުރުން. ج) ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި ޝިރުކު ކުރުން. އެއީ މިސާލަކަށް الله حَلاَلُ ކުރެއްވި ކަންކަން حَرَامُ ކުރުމުގައި ނުވަތަ الله حَرَامُ ކުރެއްވި ކަންކަން حَلاَلُ ކުރުމުގައި عِلْمُ ވެރިންނަށް ކިޔަމަންވުން. د) ލޯބިވެރިކަމުގައި شُرْك ކުރުން. އެއީ މިސާލަކަށް الله އަށް ލޯބިވާފަދައިން އެހެން އެއްޗަކަށް ލޯބިވުން. ފަދައެވެ. 2) ކުޑަ ޝިރުކު: މިއީ ކުޑަ شُرْك ކުރުމެވެ. އެކަމުން އިސްލާމް ދީނުން ބޭރެއް ނުވެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް ވަގުތީ ޝިރުކު ކުރުން: އެއީ ދައްކާލުމަށް ނަމާދު އަދާކުރުން ކުޑަކޮށް ދައްކާލުމެވެ.

42 **ކުޑަ شِرْك އާއި ބޮޑު شِرْك ގެ ތަފާތަކީ ކޮބައިތޯ؟** އަދި ތަފާތު ފަދަގޮތްތަކެއް ވެއެވެ. ބޮޑު شُرْك ގެ ވެރިޔާ އިސްލާމް ދީނުން ބޭރުވެގެންދާ ކަމުގައި ދުނިޔޭގައި حُكْم ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި آخِرَةُ ގައި ނަރަކައިގައި ދެމިހުންނާނެއެވެ. ކުޑަ شُرْك ގެ ވެރިޔާ އެކަމުން ދީނުން ބޭރުވާ ކަމުގެ حُكْم ނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި آخِرَةُ ގައި ނަރަކައިގައި ދެމިހުންނާނެއެވެ.— ހަމައެހެންމެ ބޮޑު ޝިރުކު ކުރުމުން އިސްލާމް ވުމަށް ކުރި عَمَلُ بَاطِلُ ވެއެވެ. ކުޑަ ޝިރުކު ކުރުމުން بَاطِلُ ވާނީ އެ عَمَلُ އެކަނި ޝިރުކާއި عَمَلُ އެވެ. ދެންހުރި إِخْتِلاَفُ ތަކުން ބައެކެވެ. އަދި ބޮޑު ޝިރުކަކާ ކުޑަ ޝިރުކާ އެއްފަދައިން ތައުބާ ނުވެ މަރުވެއްޖެ މީހާ ނަރަކަޔަށް ވަންނާނެއެވެ. ނަމަވެސް އެކަން ނޫން ބޮޑު ފާފަވެރިޔާއަށް ވަނީ الله ގެ مَشِيئَةُ ގެ ދަށުގައި ބާވައެވެ؟ މިއީ ގަބޫލުކުރެވޭ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ފަރުވާކޮށްލަންވީ ކަމެއް ނޫނެވެ.

43 **ކުޑަ ޝިރުކުގެ މިސާލުތަކަކީ ކޮބާތޯ؟** އެއީކޮށް. އެހެންނަމަވެސް 1) رَسُولُ الله ، ގެ ބަސްފުޅުގައި އެވާގޮތުން އެކަމަކީ الرِّيَاء އެބަހީ ދައްކާލުމަށް މީހުންނަށް ފެނުމަށް ކުރާ عَمَلُ ކުރުމެވެ. 2) الله ނޫން އެއްޗެއްގެ ކަލަމުގައި ހުވާކުރުން. 3) ސަބަބަކަށް ނުވާ ކަމެއް ސަބަބަކަށް ހެދުން— އެއީ މިސާލަކަށް ފަނޑިޔާރުގެ ފަރާތުން ދިފާޢުވުމަށް ކުރާ ކަންކަމެވެ. އަދި އަނގޮޓި ފަދަ އެއްޗެހި ކޮނޑުގައި އަޅައިގެން ސިއްރު ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ހެދުމެވެ.

44 **އަޅުކަމުގައި ރިޔާ ކުރުމުން ނަފްސު ސަލާމަތް ކުރުމަށް އަޅާނުލެވޭނީ ކޮންކަމަކުންތޯ؟** އެއީކޮށް. الرِّيَاء އެބަހީ ދައްކާލުމަށް މީހުންނަށް ފެނުމަށް ކުރާ عَمَلُ ކުރުމުގެ ފުރަތަމަ ކަމަކީ عَمَلُ އެއް ކުރާ އިރު الله ގެ وَجْهُ ފުޅަށް އެދުމެވެ. އަދި އެކަމުގެ ކުރިން ޝިރުކުން ސަލާމަތް ކުރައްވާށޭ، އަދި دُعَاء ކުރުމެވެ. رَسُولُ الله ، حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ. « أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوْا هَذَا الشِّرْكَ، فَإِنَّهُ أَخْفَى مِنْ

دَبيْبِ النَّمْلِ. فَقِيْلَ لَهُ:وَكَيْفَ نَتَّقِيْهِ وَهُوَ أَخْفَى مِنْ دَبيْبِ النَّمْلِ يَا رَسُوْلَ اللهِ؟ قَالَ: قُوْلُوْا: اَللّٰهُمَّ إِنَّا نَعُوْذُ بكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بكَ شَيْءًانَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرُكَ لِمَا لاَ نَعْلَمُ» أحمد މާނައީ: [illegible] رَسُولُ اللهِ [illegible] حَدِيْث [illegible] " أللهُمَّ إِنَّا نَعُوْذُ بِكَ مِنْ أَنْ نُشْرِكَ بِكَ شَيْئًا نَعْلَمُهُ وَنَسْتَغْفِرْكَ لِمَا لاَ نَعْلَمُ" ... أحمد މާނައީ: [illegible] الله [illegible] حَضْرَةُ [illegible] حَضْرَةُ [illegible] الله [illegible] رَسُولُ اللهُ' حَدِيْث [illegible] (لآ إِلَهَ إلاَّ اللهُ) [illegible] رَسُولُ اللهُ' حَدِيْث [illegible] حَدِيْث [illegible]" أللّٰهُمَّ لاَ خَيْرَ إلاَّ خَيْرُكَ وَلاَطَيْرَ إلاَّ طَيْرُكَ وَلاَإِلَهَ غَيْرُكَ" ... أحمد

45 **ދެއްކުމަށް ކަންތައްކުރުމުގެ ބައިތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟** އެއީ ހަތަރު ބަޔެވެ. 1) [illegible] عَمَلُ [illegible] مُنَافِقُ [illegible] 2) [illegible] عَمَلُ [illegible] أللّٰهُ [illegible] عَمَلُ [illegible] 3) [illegible] عَمَلُ [illegible] أللّٰهُ [illegible] عَمَلُ أللّٰهُ [illegible] عَمَلُ بَاطِلُ [illegible] 4) [illegible] عَمَلُ [illegible] عَمَلُ [illegible]

46 **ކާފިރުކަމުގެ ބާވަތްތައް ކިތައްބައިތޯއެވެ؟** 1) އިސްލާމު ދީނުން ބޭރުކޮށްލާ ބޮޑު ކާފިރުކަން. [illegible] أ) ދޮގުކުރުމުގެ ކާފިރުކަން ب) [illegible] ކާފިރުކަން. ج) ޝައްކުގެ ކާފިރުކަން. د) ފުރަގަސްދިނުމުގެ ކާފިރުކަން. هـ) مُنَافِقُ ކަމުގެ ކާފިރުކަން. 2) ކުޑަ ކާފިރުކަން: [illegible]

47 **ނަދުރު ބުނުމުގެ حُكْمُ އަކީ ކޮބައި؟** رَسُولُ اللهُ' [illegible] حَدِيْث [illegible] (إِنَّهُ لاَ يَأْتِي بِخَيْرٍ) البخارى: [illegible] اللّٰهُ [illegible] اللّٰهُ [illegible] حَرَام [illegible]

48 **سِحْرُ ގެ حُكْمُ އަކީ ކޮބައި؟** سِحْرُ އަކީ ވުޖޫދުގައިވާ ކަމެކެވެ. އޭގެ حَقِيْقَةُ އަދި خَيالِي [illegible] އެއީ الله تَعَالَى وَحِي [illegible] ﴿يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ﴾ މާނައީ: އެމީހުންގެ

سِحْرُ ގެސަބަބުން އެތަކެތި ދުވާކަމުގެ خِيَال އޭނާއަށް އާދެއެވެ. ދިއްޖެ. އަދި سِحْرُގެ ތާޘީރު ކުރުމި قُرْآنންނާއި ސުންނަތުން ސާބިތު އެވެ. އެއީ حَرَام އެއްޗެކެވެ. އަދި ބޮޑުފާފަތަކުގެ ތެރެއިންވާކަމެކެވެ. އެއީ رَسُولُ الله ﷺ ގެބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. «اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللهِ وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: الشِّرْكُ بِاللهِ، وَالسِّحْرُ...» متفق عليه މާނައީ: ހަލާކުކުރުވަނިވި ހަތްކަމުން ދުރުވެގަންނާށެވެ. އެބައިމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އެއީ ކޮންކަންތައްތަކެއްތޯއެވެ. حَدِيْث ކުރިއަށްގޮސްފައިވެއެވެ. އެއީ اللهއަށް ޝަރީކު ކުރުމާއި سِحْرُ ހެދުމެވެ..... އަދި ހަދާމީހުން ޙަރާމްކަމުގެ وَحِي ކުރައްވައެވެ. سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى: ﴿إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ﴾ މާނައީ: ތިމަންބައިމީހުންނީ إِمْتِحَانُ އެކެވެ. ފަހެ ކާފިރުނުވާށެވެ. ދީނުގެ (تَعَلَّمُوا السِّحْرَ وَلَا تَعْمَلُوا بِهِ) އަކީ، ކިޔަވާށެވެ سِحْرُ އުގެނުމެވެ. އަދި އޭގެން عَمَلُ ނުކުރާށެވެ. މިބުނާ ރިވާޔަތަކީ ދުނިޔޭގައި ނުވާ ރިވާޔަތެކެވެ. صَحَّ ނުވާ ރިވާޔަތެކެވެ.

49 އަރްރާފުންނާއި ފަލަކީބަލާމީހުންނާއި ކަހާނަތުން ފަލަކުވެރިން ގާތަށް ދިއުމުގެ حُكْم އަކީ ކޮބައި؟

އެއީ حَرَام ވެގެންވާކަމެކެވެ. غَيْبُ ގެ عِلْمُ އޮތުމަށް ދަޢުވާކުރާ މީހުންނަށް ތަސްދީޤުކުރުމާއި، އެކަމަށް ތަބާވުމަކީ ކާފިރުވާކަމެކެވެ. އެއީ رَسُول الله ﷺ ގެބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. « مَنْ أَتَى عَرَّافًا فَسَأَلَهُ عَنْ شَيْءٍ لَمْ تُقْبَلْ لَهُ صَلاةٌ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً » مسلم މާނައީ: އަރްރާފުންނާއި ފަލަކުވެރިން ކައިރިއަށް ގޮސް ކަމެއްގެ ސުވާލުކުރާމީހާގެ ސާޅީސްދުވަހުގެ ނަމާދު ޤަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުން ބުނާ ބަސް ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރާމީހާ، غَيْبُ ގެ عِلْمُ އެގޭ ކަމަށް ބަސްމަގުބަލައިފިނަމަ އޭނާ مُحَمَّدُ ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވި ދީނަށް ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެއީ رَسُول الله ﷺ ގެބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. «مَنْ أَتَى عَرَّافًا أَوْ كَاهِنًا فَصَدَّقَهُ بِمَا يَقُولُ فَقَدْ كَفَرَ بِمَا أُنْزِلَ عَلَى مُحَمَّدٍ » أبو داود. މާނައީ: އަރްރާފުންނާއި ފަލަކުވެރިން ކައިރިއަށް ގޮސް އޭނާ ބުނާ ބަސް ތެދުކޮށް ޤަބޫލުކުރިމީހާ، مُحَمَّدُ ﷺ އަށް ބާވައިލެއްވި ދީނަށް ކާފިރުވެއްޖެއެވެ.

50 މިއީ ނުވަތަ ނަތީޖާ ލިބުމަށް ފަލަކީ ތަރިތަކުގެ ސަބަބުން ވާކަމެއްކަމަށް ބުނުމަކީ شُرْك އަކަށް ނުވަތަ ކުޑަ شُرْك އަކަށް ވާނެތޯއެވެ؟

އެއީ الله ގެ مَشِيْئَةُ އާއި ނުލާ މިކަމެއް ތާސީރުވާ ކަމަށް إِعْتِقَادُ ކޮށް ބަލާ ނަމަ އެއީ ބޮޑު شُرْك ތަކުގެ ތެރެއިން ވާ ކަމެކެވެ. އެއީ ބޮޑު شُرْك އެވެ. އަދި الله ގެ مَشِيْئَةُ ގެ ދަށުން ތާސީރުވާ ކަމަށް ބަލައިފިނަމަ އޭރު ތަރިތަކުގެ ސަބަބުން ވާކަމެއް ކަމަށް الله ޚަލްޤުކުރައްވާ ބުނާ ނަމަ ނުވަތަ ހިތުގައި ތަރިތަކަށް ނިސްބަތްކުރެވޭ ބުނުމަކީ ކުޑަ شُرْك އެވެ. އެއީ حَرَام ވެގެންވާކަމެކެވެ. ވީމާ شَرْعِي ގޮތުން ދަލީލެއް ނުވާ ސަބަބެއް ސަބަބަކަށް ހެދުމަކީ އަދި حِسِّي ގޮތުން ސާބިތުނުވާ ތަރިތަކުގެ ސަބަބުން ވާކަމެއް ކަމަށް ނިސްބަތްކުރުމެވެ. ނުވަތަ އެއީ ޙަޤީޤަތުގައި ތާސީރުކުރަނީ ތަރިތަކުގެ ކަމަށް ނިސްބަތްކުރާ ގޮތެއް ކަމަށް ބަލާ ތަރިތަކުގެ ސަބަބުން ބަލާ ނުވާނެއެވެ.

51 ސިޙުރުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

ދެވަރެކެވެ. 1) ބޮޑުފާފަ: އެއީ އަނެއްކާ ހޯދުން ދިނުމުގައި حَدُّ އަޅުވައިދިނުމާއި ނުވަތަ آخِرَةُ ގައި ބޮޑު އަދަބު ލިބުމާއި ނުވަތަ ކަލާނގެ ލަޢުނަތް ނުވަތަ لَعْنَة ލިބުމާއި ނުވަތަ ފަދަ ކަމެއް ދިމާވާނެ ކަމަށް ބުނެވިފައިވާ ކަމެކެވެ. 2) ކުޑަފާފަ: ކުޑަ ފާފައެވެ. އެއީ ބޮޑު ފާފަ ނޫން ފާފަތަކެވެ. ނުވަތަ އެ ޙުކުމެއް ނެތް ފާފައެވެ.

52 ކުޑަފާފަ ބޮޑުފާފައަކަށް ބަދަލުވާނެ ސަބަބުތަކަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

އާނއެވެ. އެތައް ސަބަބެއްވެއެވެ. އޭގެ އެންމެ މުހިއްމު ކަމަކީ ކުޑަ ފާފަ ކުރުމަށް ދެމިހުރުމެވެ. ނުވަތަ މަޖުބޫރުކޮށްލުމެވެ. ނުވަތަ އެކަމަކަށް ފަހެ ފާފަ ކުރުމަށް ގަބޫލުކޮށްލުމެވެ. ނުވަތަ އެކަމަކާމެދު فَخْرُ ވެރިވުމެވެ. ނުވަތަ އެކަމަކާމެދު ކުރާކުރުމަށް ބޭނުންވުމެވެ.

53 تَوْبَة ވުމުގެ حُكم އަކީކޮބައި؟ އަދި އެކަން ލަސްކުރުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައި؟ ވީ އަވަހަކަށް تَوْبَة ވުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. ފާފައާއި ކުށްތަކުގެ ތެރެއަށް ވެއްޓުމަކީ އާދަމުގެ ދަރިންގެ ކިބައިން ހިނގާ ކަމެކެވެ. އަދި އިންސާނާގެ طَبِيْعَة އެކެވެ. رَسُولُ الله ޙަދީޘް ކުރައްވައެވެ. (كُلُّ بَنِيْ آدَمَ خَطَّاءٌ وَخَيْرُ الخَطَّائِيْنَ التَّوَّابُوْنَ) الترمذى މާނައީ: ހުރިހާ އާދަމުގެ ދަރިން ކުށްކުރާ މީހުންނެވެ. އަދި ކުށްކުރާ މީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ މީހުންނަކީ ގިނަގިނައިން تَوْبَة ވާމީހުންނެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُولُ الله ޙަދީޘް ކުރައްވައެވެ. « لَوْ لَمْ تُذْنِبُوا لَذَهَبَ الله بِكُمْ وَلَجَاءَ بِقَوْمٍ يُذْنِبُونَ فَيَسْتَغْفِرُونَ الله فَيَغْفِرُ لَهُمْ » مسلم މާނައީ: ކަލޭމެން ފާފަނުކުރާނަމަ الله تَعَالَى ކަލޭމެން ގެންދަވައި، ފާފަކުރާ އަދި ފާފަފުއްސެވުން الله تَعَالَى ގެ حَضْرَة ގައި ދަންނަވާފައިވާ އެހެން ބައެއް ގެންނަވައި އުފައްދަވާނެއެވެ. ދެން އެބައިމީހުންގެ ފާފަތައް ފުއްސަވާނެއެވެ. މިއެވެ. ދަންނަވާލެވޭ ފާފަތަކުގެ ތެރެއިން ކުރިއަށްދާއިރު تَوْبَة ވުން ލަސްނުކުރުމަށް الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿ إِنَّمَا ٱلتَّوْبَةُ عَلَى ٱللَّهِ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسُّوٓءَ بِجَهَٰلَةٖ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِن قَرِيبٖ فَأُوْلَٰٓئِكَ يَتُوبُ ٱللَّهُ عَلَيۡهِمۡۗ ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله تعالى ގެ حضرة ގައި تَوْبَة ޤަބޫލުކުރެވޭނީ ނުދަނެގެން ނުބައިކަމެއް ކުރާ މީހުންނާއި ދެން ކުއްލިއަކަށް އަވަހަކަށް تَوْبَة ވާމީހުންގެ ކިބައިންނެވެ. ވީމާ الله تَعَالَى އެމީހުންގެ تَوْبَة ޤަބޫލުކުރައްވައެވެ. މިއެވެ.

އަދި تَوْبَة ޤަބޫލުވުމުގެ ޝަރުޠު ތިނެއް އެބައޮތެވެ. 1) ކުރަމުންދާ ފާފައިން އަވަހަށް ދުރުވުން، 2) ވޭތުވެ ދިޔަ ފާފަތަކާމެދު ހިތާމަކުރުން 3) ދެން އެކަމަކަށް އެނބުރި ނުދާން ހިތުގައި ވަރުގަދަ عَزْم ކުރުން. އަދި އެހެން މީހެއްގެ حَقّ އެއްގައި ނުހައްޤުން ދަތިވެފައިވާނަމަ އެ حَقّ އަދާކުރުން ނުވަތަ ހަލާލުކޮށްދިނުމެވެ.

54 ކޮންމެ ފާފައަކުންވެސް تَوْبَة ވުން صَحّ ވާނެތޯ؟ އަދި تَوْبَة ވުމުގެ ޝަރުޠުތަކަށް ކަނޑައެޅިފައިވާ އަދި تَوْبَة ޤަބޫލުވާ ގޮތުގެ ހަމައަކީ ކޮބައި؟ އާއެކެވެ. ކޮންމެ ފާފައަކުންވެސް تَوْبَة ވުން صَحّ ވާނެއެވެ. އަދި مَغْرِب ފަރާތުން އިރު އެރުމުގެ ކުރިން تَوْبَة ވުން ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ކޮންމެ ޝަޚްޞަކަށްވެސް މަރު حَاضِرُ ވު އިރުއަރާ ހާލަތުގެ ކުރިން (غَرْغَرَة ވުމުގެ ކުރިން) تَوْبَة ވުން ޤަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން، تَوْبَة ވުމަށް އަވަހަށް ފާފައިން ދުރުވުމަށް ކަނޑައެޅުމަށް އެހެން ބަހަކުން ދެކެވިފައިވާ ގޮތަށް ފާފައިން ދުރުވެ ތިބުމަށް ބާރުއަޅާލަމެވެ. އެންމެ ފަސްކޮށް ކުރާ ހިތާމައެއްވެސް ހަމަ އެހެންމެ ކުރުމަށް ޖެހެއެވެ.

55 މުސްލިމުންގެ ވެރިންނަށް ބަޣާވާތްކުރުމާއި ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ފުރަތަމަ އަދި ހެޔޮގޮތުގައި ކިޔަމަންވާން ޖެހެއެވެ. އެމީހުން އިސްލާހުވުމަށް އެމީހުންގެ ހެޔޮ ކަމުގައި ވަޑައިގަތުމަށް ހެޔޮ دُعَاء ކުރުމަށް ކިޔަމަންވާން ޖެހެއެވެ. އެމީހުން إِصْلَاح ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަދި އެމީހުންނަށް عَفْوُ ކުރައްވައި ދެއްވުމަށް دُعَاء ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދެކޮޅުހެދުމާއި އެމީހުންނަށް ކިޔަމަންވުމުން ދުރުހެލުމަކީ الله އަށް ކިޔަމަންވުމުގެ ބައެކެވެ. އަދި އެމީހުން އަމުރުކުރާ ކަމަކީ ފާފައެއް ނޫންނަމަ ކަމެކެވެ. ފާފައެއް ކުރުމަށް އަމުރުކުރާނަމަ އެކަމަކަށް ކިޔަމަންވުން حَرَام ވާނެއެވެ. ކިޔަމަންތެރިވެ ތިބުމަށް އަމުރުކުރައްވައި ކުރައްވާ ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. رَسُولُ الله ޙަދީޘް ކުރައްވައެވެ. « تَسْمَعُ وَتُطِيعُ لِلأَمِيرِ وَإِنْ ضُرِبَ ظَهْرُكَ وَأُخِذَ مَالُكَ فَاسْمَعْ وَأَطِعْ » مسلم މާނައީ: ކަލޭގެ ބުރަކަށި ތަޅައި ކަލޭގެ މުދާ ނަގައިފިނަމަވެސް ކަލޭ ވެރިޔާގެ ބަސް އަހައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ. މިއެވެ.

56 އަޅުގަނޑުމެން ދަންނަންވީ الله ގެ حِكْمَة ތަކުގެ ތެރެއިން ސުވާލުކުރުމުގެ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯ؟ އާއެކެވެ. ސުވާލުކޮށް އިލްމުހޯދުމަކީ އަދި عَمَلُ ކުރުމަށް އަދި އެއާއިމެދު ޤަބޫލުކުރުމަށް ދެކެވިފައިވާ حِكْمَة ތަކެއްގެ ތެރެއިން ބައެކެވެ. އަދި ހުރިހާ حِكْمَة ތަކެއް އެނގުމަކީ ޙައްޤު ގޮތުގައި ދެނެގަތުމެވެ. އަދި އެއިން ދޭހަވާ ނުވަތަ ދޭހަނުވާ ސުވާލުކުރުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ.

ދަންނަން ތަފްޞީލުކުރަން އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ފުރިހަމަކޮށްދެވޭނީ ﷲ އަރިހު އެކަލާނގެ ފުރިހަމަ حِكْمَة އަށް އީމާންވުމުގެ މަތިވެރިކަމެވެ. އެއީ أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ސިފަތަކެވެ. رَضِيَ اللهُ عَنْهُم....

57 **ޤަދަރުވެރިވަންތަ ﷲ ގެ މިބަސްފުޅުގެ މުރާދަކީ ކޮބައި؟** ﴿مَّآ أَصَابَكَ مِنۡ حَسَنَةٖ فَمِنَ ٱللَّهِۖ وَمَآ أَصَابَكَ مِن سَيِّئَةٖ فَمِن نَّفۡسِكَ﴾ މިއާޔަތުގައިވާ حَسَنَة ގެމާނައީ ނިޢުމަތެވެ. އަދި سَيِّئَة ގެމާނައީ ބަލާ مُصِيبَة އެވެ. މިދެބާވަތުގެ ކަންކަން ވުޖޫދުކުރެއްވުމުގެ ގޮތުން ގަދަރުވެރިވަންތަ ﷲ ގެ حَضْرَةُ ންނެވެ. ފަހެ ހެޔޮކަން ނަސީބުކުރައްވާފައިވަނީ ﷲ އެވެ. ވީމާ އިންސާނާ ހެޔޮކަމުގެ ތެރެއިން ޝުކުރުވެރިވާންޖެހެއެވެ. ނުބައި ކަންތައް ދިމާވަނީ ﷲ تَعَالَى އެކަލާނގެ حِكْمَة އާއެކުގައެވެ. އެ حِكْمَة ތެރެއިން ގެނެސްދެއްވި އެއީ އެކަލާނގެ إِحْسَانُ ވަންތަކަމެވެ. އަދި ނުބައިކަމުގެ އަސްލަކީ އެކަލާނގެ ބޭނުމަކަށް ނުކުރައްވާކަމެވެ. އެކަލާނގެ އެންމެހައި ކަންތައްތައް ހެޔޮއެވެ. رَسُولُ اللهِ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (وَالْخَيْرُ كُلُّهُ فِي يَدَيْكَ وَالشَّرُّ لَيْسَ إِلَيْكَ) مسلم މާނައީ: ހުރިހާ ހެޔޮކަމެއް އޮތީ ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. ނުބައިކަން ކަލޭގެފާނަށް ނިސްބަތެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ. މީގެ މާނައަކީ ނުބައިކަން ނިސްބަތްނުކުރެވޭނެއެވެ. ދެން ހެޔޮ އަޅުތަކުންގެ عَمَلُ ތަކަކީ ﷲ ގެ ޤަދަރުކުރެއްވުމެވެ. އަދި ހެޔޮކަމެއް ހާޞިލު ކުރެވޭނީ ގަދަރުވެރިވަންތަ ﷲ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ ۝٥ وَصَدَّقَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٦ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡيُسۡرَىٰ ۝٧ وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسۡتَغۡنَىٰ ۝٨ وَكَذَّبَ بِٱلۡحُسۡنَىٰ ۝٩ فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلۡعُسۡرَىٰ﴾ މާނައީ: ފަހެ ދޫކޮށް ޙައްޤުތައް އަދާކޮށް تَقْوَى ވެރިވެ އަދި އެންމެ ހެޔޮ ބަސް ތެދުކުރި މީހާއަށް ވީހާވެސް ލުއި ގޮތަކަށް ހެޔޮ ކަންކަމަށް ތައުފީޤުދެއްވާނެއެވެ. (އިސްލާމްދީން) ގެ ކަންކަމަށް ލުއިކޮށްދެއްވާނަމެވެ. އަދި ބަޚީލުވެ (އިސްލާމްދީން) ދޫކޮށް ތެދުނުކުރި މީހާއަށް އަހަރެމެން ނުބައި ގޮތަކަށް ދިއުމަށް ލުއިކޮށްދެއްވާނެއެވެ. މާނައީ.

58 **ވަކިމީހަކު شَهِيدُ އެއްކަމަށް ހުކުމްކުރުން ހުއްދަތޯ؟** ކަނޑައެޅި عَيَّن ވަކިމީހަކާމެދު އެއީ شَهِيدُ އެކެވެ ނުވަތަ އެއީ ސުވަރުގޭގެ މީހެކޭ ނުވަތަ ނަރަކައިގެ މީހެކޭ أَهْلُ السُّنَّةُ ބޭކަލުން ނުބުނެއެވެ. ކަނޑައެޅި عَيَّن ވަކިމީހަކާމެދު އެ ސިފަތަކުން ވާހަކަ ނުދައްކާނެއެވެ. ހަމައެކަނި رَسُولُ اللهِ ، އެކަމަށް ހެކިދެއްވި މީހުންނާމެދު ފިޔަވައެވެ. خَبَرُ ދެއްވާފައިވާ ގޮތަށެވެ. މިހެނީ ހަޤީޤަތުގައި ހިތުގައިވާ ކަންތައް އެނގޭނީ ﷲ އަށެވެ. އިންސާނާގެ عَمَلُ ހަމައެކަނި ބަލާފައި ހުކުމްކުރުން ނުޖެހެއެވެ. عَمَلُ ހަމަ ނިމުމަށް ބަލައިގެން ނިމުމެވެ. عَمَلُ ގެ ނިމުމަށް ބަލައިގެން ނުވަތަ ނުބައި ހުކުމްކުރެވެއެވެ. ނިޔަތް ދެނެވޮޑިގެންވަނީ ﷲ خَاصَّ ވަންތައެވެ. ހެޔޮމީހުން إِحْسَانُ ވެރިންނަށް ސުވަރުގެ ލިބުމަށް އުއްމީދުކުރަމެވެ. ނުބައިމީހުން عَذَابُ ލިބުމަށް ބިރުގަންނަމެވެ.

59 **ކަނޑައެޅި عَيَّن ވަކިމީހަކާ ކާފިރުކަމުގެ حُكْم ކުރުން ހުއްދަވާނެތޯ؟** އަހުލުއްސުންނަތުގެ ބޭކަލުން ތަޙްޤީޤުކޮށްފައި ނުވާ ކަމެއްގެ ސަބަބުން ކާފިރުކަމުގެ ނުވަތަ مُشْرِكُ ކަމުގެ ނުވަތަ مُنَافِقُ ކަމުގެ حُكْم ކުރުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. މިސާލަކަށް ކަނޑައެޅި އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުއެނގެއެވެ. އަދި ތިމާގެ ހިތުގައިވާ ކަންތައް ސިއްރުތައް އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ﷲ تَعَالَى އެނގެ ނުވައްތާއެވެ.

60 **ގަބުރުތަކުގެ ވަށައިގެން طَوَافُ ކުރުން ހުއްދަވާނެތޯ؟** މިސްކިތަށް ގަބުރުތަކުގެ ވަށައިގެން طَوَافُ ކުރުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. އެއީ ބިދުޢަތުގެ ތެރެއިން ވާ ކަމެކެވެ. އަދި މިހާރުގެ ގަބުރުތަކުގައި ވަޅުލެވިފައި އިނދެވޭ ކޮންމެ މީހަކުމެ ބައިތުﷲ ގެ ޙަރަމް ފިޔަވާ ކޮންމެ ތަނެއްގައި طَوَافُ ކުރުން ހަރާމްކުރައްވާފައި ﷲ تَعَالَى އެކަން މަނާކުރައްވައެވެ.

61 **قِيَامَة ދުވަހުގެ ބޮޑެތި ޢަލާމާތްތަކަކީ ކޮބައި؟** النَّبى ' حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَّالَ وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خَسْفٌ بِالْمَشْرِقِ وَخَسْفٌ بِالْمَغْرِبِ وَخَسْفٌ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنْ

الْيَمِنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ » مسلم. މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން އޭގެކުރިން ދިހަ އަލާމާތެއް ފެންނަންދެން قِيَامَة ނުވާނެއެވެ. ދެން ވިދާޅުވި އެއްޗެހި ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ. އެއީ، ދުން- ދައްޖާލު- ދާއްބާ- ހުޅަނގުން އިރުއެރުން- عِيسَى اَبْنُ مَرْيَم عَلَيْهِ السلاَم ފައިބާ ވަޑައިގަތުން- يَأْجُوجُ مَأْجُوجُ ނުކުތުން އަދި- ތިން ބިންގޮވައިގަތުން އެއީ— مَشْرِقُ ފަރާތުގައި مَغْرِبُ ފަރާތުގައި عَرَب ކަރައިގައެވެ. އޭގެ ފަހުކޮޅު ޔަމަނުން ނިކުންނަ އަލިފާނެކެވެ. އެ އަލިފާނުގެ ސަބަބުން މީސްތަކުން مَحْشَرُ ވާނެތަނަށް ފައިސޮވިގެންދާނެއެވެ. މިއެވެ.

62 **މީސްތަކުންނަށް ދިމާވާނެ އެންމެބޮޑު ފިތުނައަކީ ކޮބައި؟** النَّبى ‘حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « مَا بَيْنَ خَلْقِ آدَمَ إِلَى قِيَامِ السَّاعَةِ أَمْرٌ أَكْبَرُ مِنْ الدَّجَّالِ» مسلم: މާނައީ: އާދަމުގެފުޅުން ހެއްދެވިގެން قِيَامَة ވާންދެން ދުވަހުގެ ދެމެދުގައި ދައްޖާލަށްވުރެ ބޮޑު ކަމެއް ނުވާނެއެވެ. މިއެވެ. ދައްޖާލުގެ ފިތުނައަކީ އެންމެބޮޑު ފިތުނައެވެ. އޭނާ ފަޅުދޮށުގައެވެ. އޭނާގެ ދެލޮލުގެ ދެމެދު (ك ف ر) މިއަކުރުތައް ލިޔެވިފައިވާނެއެވެ. ކަނާތް ލޮލުން ކަނުވާނެއެވެ. އޭނާގެ ކަނާތު ލޮލަކީ ފުމަށް އޮތް މިދިޔަ ޢަނބެއް ފަދައެވެ. އޭނާ އެއްފަހަރު ނަބާތު ހުރި ބިމެއް ދައްކާނެއެވެ. އެންމެ ފުރަތަމަ صُلْحَ ވެރި މީހެއްކަމުގައި دَعْوَى ކުރާނެއެވެ. ދެން نبى ކަމުގެ ދެން أُلُوهِيَّة ގެ دَعْوَى ކުރާނެއެވެ. އިންސާނުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކު އޭނާއަށް ތަބާވާނެއެވެ. ދެން މީސްތަކުން އެންމެ ގިނައިން ކަށަވަރުކުރާނީ އޭނާއަށެވެ. ދެންއޭނާގެ ފަރާތުން އިބްލީހުގެ ކަންތައްތައް ބޭނުންކުރާނެއެވެ. މީސްތަކުން ފުޅާކޮށް ހުރިހާ ޤައުމުތަކަށް ފިތުނަ ފެތުރިގެންދާނެއެވެ. ދެން އޭނާއާ މެދު އިންސާނުން ދެ ބައިވާނެއެވެ. ދެން އޭނާ ޢާލަމުގެ ފަރާތަށް ނުކުމެއްޖައުމުން ފިތުނާ ޖެހުމަށް ސިފަވެގެންވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ތަބާނުވާ މީސްތަކުން އެއީ ކާފިރުން ކަމަށް ދަންނާނެއެވެ. ދެން ދައްޖާލު ދަނޑުވެރިކަމާއި ވާރޭ ވެއްސުމަށް އަމުރުކުރާނެއެވެ. އަދި އޭނާއާ ދިމާވާ ކޮންމެ ގޮތެއް އޭނާ ބަލާނެއެވެ. އޭނާގެ ފިތުނައިން ރައްކާވުމަށް ގޮތެއް ޖެހޭނެއެވެ. އަދި އޭނާއާ ދިމާވާ ދުވަހު ފިތުނައިން ރައްކާވުމަށް އެއީ ކާފިރެއް ކަމުގައި ދަންނަންވާނެއެވެ. މީގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވެވޭނީ އީމާނުގެ ބާރުގައި ހިފަހައްޓައިގެން ސިފަތަކާއި އަސްމާއުގެ ޢިލްމާއި الله تَعَالَى ގެ حَضْرَة ގައި ދެންނެވުމެވެ. އަދި ދައްޖާލުގެ ފިތުނައިން حَضْرَة ށް ރައްކާތެރިކަމާއި حِمَايَة އެދިގެން ދުޢާކުރުމެވެ. އަދި އެކަމުގެ ސަބަބަކީ كَهْفُ سُوْرَةُ ގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ކިޔަވައި ހިތުދަސްކުރުމެވެ. އަދި އޭނާގެ ފިތުނައިން ރައްކާވުމަށް ބައިތަކުގެ ތެރޭގައި ދުރުވެހުރުމެވެ. މިއެވެ.

رَسُولُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « مَنْ سَمِعَ بِالدَّجَّالِ فَلْيَنْأَ عَنْهُ، فَوَاللهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِيهِ وَهُوَ يَحْسِبُ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيَتَّبِعَهُ مِمَّا يَبْعَثُ بِهِ مِنْ الشُّبُهَاتِ » أبو داود. މާނައީ: ދައްޖާލުގެ ޚަބަރު އަޑުއިވޭ މީހާ އޭނާއާ ދުރަށް ދާށެވެ. ފަހެ الله ގަންދީ ވިދާޅުވިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އިންސާނާ ދައްޖާލާ ދިމާވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ހަމަ مؤمن ކަމުގައި ހީކުރާނެއެވެ. ދެން އޭނާ ދައްކާ شُبْهَ ތަކުގެ ސަބަބުން އޭނާއަށް ތަބާވާނެއެވެ. މިއެވެ. ސަލާމަތްވުމަށް ދުރުވުން އެންމެ ބޮޑަށް ގުޅިގެންވެއެވެ. އޭނާއަށް ތަބާވުމަކީ އައްޔަކަށް ދޫކޮށްލާފައިވާކަމެވެ. އެންމެ ދުރުވާ ކަމަކީ ދުރުގައި ބޭރު ދިއުމެއް ނޫނެވެ. ދައްޖާލު ޤަބޫލުކުރާ ގައުމުތަކުން ދުރުވުމެވެ. مَكَّة އާއި مَدِيْنَة ފިޔަވައި އޭނާ ނުވަންނަ ތަނެއް ނުހުންނާނެއެވެ. ދެން عِيسَى عليه السلام ފައިބާ ވަޑައިގެން އޭނާ قَتْل ކުރައްވާނެއެވެ.

عَبْدُ الله ކިޔާމީހާ **عَبْدُ النّبي** ކިޔާމީހާއާ ބައްދަލުވެއްޖެއެވެ. ދެންފަހު **عَبْدُ الله** ކިޔާމީހާ އަސްއިމީހާގެ ނަމުގެ މާނަ ސުވާލުކުރިއެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ. الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުވެތިވުމަކީ އެއީ ކަލޭ ކަމަށް ބަހައްޓަން ކަލޭގެ ނަމަށް ރުހެނީތޯ؟ ދެން **عَبْدُ النَّبِي** އާއި مُخَاطَبُ ކުރަމުން ބުންޏެވެ. ކަލޭ الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ކުރަނީތޯ؟

عَبْدُ النَّبي: ނޫނެކެވެ. އަޅުގަނޑު الله ނޫން ފަރާތަކަށް އަޅުކަން ނުކުރަމެވެ. އަޅުގަނޑަކީ މުސްލިމެކެވެ. އަޅުގަނޑު އަޅުކަން ކުރަނީ އެއްކައުވަންތަ الله އަށެވެ.

عَبْدُ الله: އެހެންވީއިރު نصارَى އިންގިރޭސިން ކިޔާއިރުގާ ނަންނަންގާއިރުގައި ނަމެއް ވީއިރު؟ عَبْدُ المَسيح ކަމަށެވެ. އެމީހުންނަށް އެއީ عَجَائِبُ ކަމެއް ނޫންތޯ. މިހެން نصارَى އިންގިރޭސިން عِيسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަށް އަޅުކަން ކުރެއެވެ. ކަލޭ މިންވަރަށް ކަމާ ސިފަކުރާ ޒުވާނުން ދިނުމުގެ ވާހަކަ ދައްކަނީ ކަލޭ النَّبي އަށް އަޅުކަންކުރާގޮތެވެ. އެއީ މިޔަ މުސްލިމުން އަޅުކަމުގެ ނަމުގައި ބަލައިގަނެވޭ إعْتِقَادُ އެއްނޫނެވެ. އަދި ކަލޭއަށް ވެސް ނަތީޖާ. إعْتِقَادُ ކަމަށްވާ ބަސްފުޅަކީ ހަގީގަތުގައި مُحَمَّدٌ، އާއި الله ގެ އަޅާއި ރަސޫލާގެ رَسُول އެކަލޭގެފާނެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަދި އަޅުގަނޑުމެން مُحَمَّدٌ، އާއި އަޅުގަނޑު ދަރިކަލުން އެއްވެސް ފަރާތަކުން ކަލޭގެފާނަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރަމެވެ. އަޅުގަނޑު ބަރަކާތްލެއްވުމަށް ސަލާމް ބުނަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން މާތްކަލާނގެ ހަޒްރަތުގައި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ޝަފާއަތްތެރިއެއް ކަމުގައި ފަރާތްތަކަށް ނަބިއްޔާގެ ދަރަޖަ ބޮޑުކަމާއި މަތިވެރިކަމާ ހުރި ބާވަތުގެ ގޯސްކަމެއް. އެކަމުން އަޅުގަނޑުމެން އެދެނީ ނަބީގެ ކަލޭގެފާނުގެ شَفَاعَةُ އެވެ. އަދި عَجَائِبُ ވެސް ނުދައްކަމެވެ. އަޅުގަނޑުގެ أَخُ ގެ ނަމަކީ عَبْدُ الحُسَيْن އެވެ. އަދި ދަރިކަލުން އަޅުގަނޑުގެ ބައްޕަގެ ނަމަކީ عَبْدُ الرَّسُوْل އެވެ. މިބާވަތުގެ ނަންނަންކިޔުން މުސްލިމުންގެ ތެރޭގައި އާއްމުކޮށް ފެތުރިގެން ވާކަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމަ މީގެ ކުރީގެ ބޮޑެތި ދަރިކަލުން ވެސް މިހެން ނަންކިޔައިގެން ހުރިކަމެވެ. ދެން ކާފަ ބޮޑުން މިހެން ކިޔާ ނަމެއް ހަމައެކަނި ނަމަކަށް ބުނުމެވެ. މިކަމުގައި ކުށެއް ނެތެވެ. ހަމަ ކިޔާއަސްލުވެސް ނެތެވެ. އަދި ދީނުގައި ފުށުއަރާ އެއްޗެއްވެސް ނެތެވެ.

عَبْدُ الله: މިއީ އަދި ކިތަށް مُنْكَرَاةُ ހިނގަމުން ދާ މަސްއަލައެއް مُنْكَرَاةُ އެކެވެ. އެއީ الله އެނޫން ފަރާތަކަށް ނަން ކިޔުމެވެ. ނަމަވެސް ހުރިހާ މުސްލިމުން އަދިވެސް އެ ނަންނަން ކިޔަމުން ދެއެވެ. އަދި އެސޮރުންގެ ތެރޭގައި ސިޔާ مُحَمَّدٌ، ކިޔާފައި ވާމީހުންގެ މެދުގައި حُسَيْن ގެ ދަރިކަލުން ވެސް ހުރެއެވެ. ދަރިކަލުންގެ ދަރިކަލުން صَالِحُ ބާބަލުންގެ ތެރެއިން ވެސް. އަދި އަޅުގަނޑުގެ ދަރިކަލުން ނަމަށް ކިޔަނީ. އެއީ އެކަނި ކިޔާ ނަމެއް ކަމުގައި ވުމާއި تَوْحِيدُ ނޫން އެހެން ކަމެއްގައި ނުވާނެއެވެ. لَاإِلَهَ إِلاَّ اللّٰهُ ގެ މާނައެއް ނުވާކަމުގައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ހެކިވާ ކަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ކިޔާ ބަހެއްގެ ހަގީގަތެވެ. އަދި ރަސޫލުގެ ބަސްފުޅު ބަސްފުޅުގައި ހުރި ހަގީގަތް އެނގޭނީ ހަމަ ބަސްފުޅުގެ މާނަ ބަލައިގެން ފިކުރުކުރުމުންނެވެ. حَقُّ އެހެން ނަމަވެސް އިސްލާމްދީނުގައި ކަމަކީ ކަލޭގެ ޢަމަލުތަކުގައި مَقْصَدُ އެއް އަޅުގަނޑުގެ ނަމެވެ. އަދި بَاطِلُ ބާވަތުގެ ހުރިގޮތުގައި ބައެއް ފަހަރު ހެދިފައިވާ ކަމެވެ. އަދި މިކަމާ ބެހޭ އަޅުގަނޑުގެ ހައްގެއްވެއެވެ. ނުބައި ކަމެއް އަޅުކަމެއް ކުރުމުގެ ކުރީގައެވެ. ވަގުތު ބުނުމަށް الله ގެ حَضْرَةُ ގައެވެ. وَكِيلُ ކުރެވޭނީ އެކަލާނގެއަށެވެ. (وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلاَّ بِاللهِ العَلِيِّ العَظِيْمِ) އަދި އަޅުގަނޑުމެން އެދެނީ އަޅުގަނޑުމެން ކަނޑައެޅުމަށް اللّٰهُ ﷻ ގެ ބަސްފުޅު ގެނައުމަށެވެ. ރަސޫލާއަށް ރުޖޫޢުވުމެވެ. އަދި ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوۡلَ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحۡكُمَ بَيۡنَهُمۡ أَن يَقُولُواْ سَمِعۡنَا وَأَطَعۡنَا﴾ މާނައީ: މުއުމިނުންގެ ބަހަކީ: އެމީހުންގެ މެދުގައި حُكم ކުރެއްވުމަށް ކަލޭގެފާނު اللّٰهُ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާގެ ޙަޟްރަތަށް ގޮވައިއުމުން - އަޅުގަނޑުމެން އަޑުއަހައި ކިޔަމަންތެރިވީމެވެ. ކަމުގައި حُكم ކުރައްވާ ކަލޭގެފާނު އެކަމެއް ބުނުމެވެ. ހަމައެކަނި މިހުރިހާ ތިމަންނާއަށް ވުމެވެ. އަދި ކަލާނގެ ބަސްފުޅަށް އަޅުގަނޑުމެން ކިޔަމަންތެރިވެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމައެކަނި ދެކިގެންވެއެވެ. ﴿فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِ﴾ މާނައީ: ފަހެ ކަލޭމެންގެ މެދުގައި ކަމަކާމެދު ދެބަސްވެ އަރައިރުންވެއްޖެ އެކަމެއް اللّٰهُ އާއި އެކަލާނގެ

ރަސޫލާގެ އަރިހަށް ރައްދުކުރާށެވެ. އެބަހީ އެކަލާނގެ ފޮތާއި ރަސޫލާގެ ސުންނަތުގައި ވާގޮތުން حُكْم ކުރުމުން ރަނގަޅު ނިމުމެއްވާނެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ﷲ އަށާއި آخِرة ދުވަހަށް އީމާންވާނަމައެވެ. މިއެވެ.

عَبْدُ الله – ކަލޭ ﷲ އެއްކަލާނގެކަމުގައި ކަށަވަރުކުރައްވާ ކަލޭބުނާ ތައުޙީދުގެ މާނައަކީ ކޮބާތޯ؟ އަދި ﷲ ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމަށް ހެކިވުމުގެ ކަލިމައިގެ ކަލޭބުނާ މާނައަކީ ކޮބާތޯ؟ އަދި ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމް ކަލޭބުނާ ނިސްބަތުން ކޮބާތޯ؟

عَبْدُ النَّبي: تَوْحِيْدُ އަކީ ހުރިހާކަމެއްގައި ﷲ ޖައްލަޝަޢްނުހޫ އެކަނި އެކަލާނގެ ޢިބާދަތްކުރުމެވެ. އަދި އެހެން ބަޔަކު އެކަލާނގެއާ ޝަރީކުކުރުމަކުން ދުރުވުމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި އެކަލާނގެ ޢިބާދަތްކުރުމެވެ. އަދި މުޝްރިކުން ކުރާ ފަދައިން ހުރިހާ ކަލާނގެ ކަމުގައި އެހެން ބަޔަކު ޢިބާދަތްކުރުމުން ދުރުވުމެވެ، އަދި خَبَر ކިޔާދޭ ކަލާނގެ ކަމުގައި ތިބި މީހުން ކަލާނގެ ކަމުގައި ނުހެދުމެވެ.

عَبْدُ الله: ހަމަކަށަވަރުން މުޝްރިކުން تَوْحِيْدُ ކުރުމަށް ވިދާޅުވި فِرْعَوْنُ އާއި އޭނާގެ قومُ އާއި އަދި أَبُوجَهْلُ އާއި ފަދަ މުޝްރިކުން تَوْحِيْدُ ގެ މަސްއަލަތަކުގައި ބުރަވެއްޖެއެވެ. އޭނާ ކިޔާ މުޝްރިކުންނަކީ ހަމައެކަނި ޤުރައިޝުން ކިޔާ މުޝްރިކުންނެވެ. އޭނާ رُبُوْبِيَّةُ ވަންތަކަމުގެ دَعْوَى ކުރި فِرْعَوْنُ ވެސް އޭނާގެ ހިތުގައި ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ޖައްލަޝަޢްނުހޫގެ إِعْتِرَاف ވެއެވެ. އަދި ދެން ބުނާ އޭނާގެ ހިތުގައި ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ކަލާނގެކަމުގެ ބަޔާން ކުރައްވައެވެ. އެކަމާބެހޭ ﷲ ﷻ ގެ ބަސްފުޅުގެ: ﴿ وَجَحَدُواْ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ﴾ މާނައީ: އެމީހުން އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުގެ ކިބައިން ޔަޤީންކޮށްގެން ތިބިހާލުވެސް އެމީހުންގެ ޒާލިމުކަމާއި ކިބުރުވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އެ އާޔަތްތަކަށް ދޮގުހެދިއެވެ. މިއެވެ. ދެން ފިރުޢައުނު ކަނޑުގައި غَرَقُ ވާން ގާތްވީ ވަގުތު ވެސް إِعْتِرَاف ކުރިއެވެ. އެއީ ފިރުޢައުނުގެ އުޅުން ޔަޤީން ކަމުގައި ވާނެ ހެއްކެކެވެ. އަދި ހަމައެހެންމެ ކުރީގެ ޢަރަބި މުޝްރިކުން ވެސް އެކަން އެގޭ ދިނުމުގައެވެ. ރަސޫލާ قُرَيْشُ قَتْلُ ކުރުމަށް تَوْحِيْدُ އަކީ އެއީ ކަމެއް ކަމުގައި ﷲ އެއްކަލާނގެކަމުގައި ކުރުމެވެ. އަދި ދުނިޔެއެވެ. އެކަލޭގެ، އެކަމަށް ބާރުދިނީ ރަސޫލާކަމުގެ ދަޢުވާ ނުކުރެއްވި ﷲ އެކަލާނގެ ޙައްޤުގައި ވާހަކަދައްކާ ތަނަށް ބަލާލުމުންނެވެ. އަދި ރަސޫލާ ކަލިމަޝަހާދަތް ބުނެދޭށެވެ. جَامِعُ ކަލިމައެވެ. لَاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެ ތެރެއިން إِلَهَ ގެ މާނައަކީ ކަލާނގެކަމުގެ ދަޢުވާކޮށްފައިވާ މީހުން ސިފަކުރެވޭ ޢިބާދަތްތަކުން އެގޭނެ صَحَّ ވާގޮތުގެ ކަލާނގެއެވެ.

عَبْدُ الله: ބިމުގައި ރަސޫލުބޭކަލުން ފޮނުއްވުމަށް ޝިރުކުގެ ކަންތައް ހުރިގޮތްތޯ؟ އެގޮތަށް ފުރަތަމަ ބާވައިލެވުނީ نُوْح عَلَيْهِ السَّلَام އަށްތޯ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ އެއްކަލާނގެ ﷲ އަށްޓަކައި ޢިބާދަތްކުރުން ކަނޑައަޅާ ރަސޫލުން ފޮނުއްވުމުގެ ސަބަބަކީ ކުރީގެ ބޭކަލުން ކުރިމަތިލާފައިވާ ޢިބާދަތުގެ ދުނިޔެއެވެ. އަދި ޝިރުކު ބޭނުންނުކުރާ ބޭކަލުންގެ ބަޔަކު ކުރިއަރާފައިވާތީއެވެ.

عَبْدُ الله: އަދި نُوْح عَلَيْهِ السَّلَام ގެ قومُ ގެ މީހުންގެ ޝިރުކުގެ ސަބަބަކީ ކޮބައި؟

عَبْدُ النَّبي: އެއީ އެމީހުން ހެދި ބުދުތަކެވެ.

عَبْدُ الله: ﷲ ﷻ نُوْح عَلَيْهِ السَّلَام ގެ قومُ ގެ މީހުން صَالِحُ މީހުން ކަމުގައި ދެކި مَدَح ކުރުމުގައި ހައްދުން ފަހަނައަޅާ ދިޔައީ ކިހިނެއްތޯ؟ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ ދެއްވި ޚަބަރުތަކުން ނެގިދާނެއެވެ. قومُ ނޫޙުގެ ރަސޫލާ ނިޔާވުމަށްފަހު އެ صَالِحُ މީހުންނަކީ، وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި يَغُوثُ އާއި يَعُوْقُ އާއި އަދި نَسْرُ އެވެ.

عَبْدُ النَّبي: ކަލޭގެ މުރާދަކީ وَدُّ އާއި سُوَاعُ އާއި ދެން އެހެން صَالِحُ މީހުންތަކަށް ކުރެވުނު ޢިބާދަތްތޯ؟ ހަމަ އެ ކަންތައް ބޮޑުކޮށްލުމުން ކުރެވުނު ކަމެއްތޯ؟

عَبْدُ الله: އާއެކެވެ. މިއީ صَالِحُ މީހުން ބޭއްވިއެވެ. نُوْحُ عَلَيْهِ السَّلَام ގެ قومُ ގެ މީހުން އެއީ إِلَهُ ތަކެއް ކަމުގައި ހެދިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެ عَرَبِي ންގެ ތެރެއަށް ފެތުރިގެން ދިޔައެވެ. އެކަމާބެހޭ ابْنُ عَبَّاس ގެ ރިވާޔަތް ބަޔާނުކޮށްދޭއެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާނައީ: نُوْحُ عَلَيْهِ السَّلَام قومُ ގެ މީހުން إِلَهُ ކަމުގައި ހަދާފައިވާ ބުދުތައް ފަހުން ޢަރަބިންގެ ތެރެއަށް ބެހުނެވެ. وَدُّ ކަލާ ބުދު ހުންނަނީ دَوْمَةُ الْجَنْدَل ކައިރީގައި كَلْبُ ބޭކަލުންގެ ގާތުގައެވެ. އަދި سُوَاعُ އަކީ هُذَيْلُ ގެ މީހުންނަށެވެ. އަދި يَغُوثُ އަކީ مُرَادُ ގެ މީހުންނާއި ދެން بَنِي غُطَيْف

ގެދުރިންނަށް سَبَأ ކައިރިގައިވާ جَوْف ގައެވެ. يَعُوقُ އެއީ هَمْدَان ގެދުރިންނަށެވެ. نَسْرُ އެއީ حِمْيَر ގެބަޔަކާއި
آلُ ذِي الكِلاَع ގެދުރިންނަށެވެ. މިއީ نُوحْ قَوْمُ ގެ އެންމެ صَالِحُ މީސްތަކުންނެވެ. އެމީހުން މަރުވުމުން شَيْطَانُ
އެމީހުންގެ قَوْمُ ގެދުރިންނަށް ވަސްވާސްދީ ބުދުތައް ހަދައި ނަމުގެ ބުދުތައް ބޭއްވުމަށް އެމީހުންނަށް
ސަބަބުވެދިޔައެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ނަންނަމުން އެބުދުތަކަށް ނަންދެވުނެވެ. ދެން އެކަމުގެ ހަގީގަތް
ހަނދާންނެތުމުން ބުދުތަކަށް އަޅުކަން ކުރަން ފެށިއެވެ. ދެން ސޮއްބަވީ ބުދުތަކަށް ޢަރަބިން އަޅުކަން
ކުރިކަމުގެ مَعْلُومَاتُ އަކީ حَقِيْقَة އެނގެން ދަތި ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހާހިސާބުން ނިމުނީއެވެ. ދެން.

عَبْدُ النَّبِي: ހާދަ عَجَائِبُ ވާހަކަ ތަކެކެވެ.

عَبْدُ اللهَ: އަދި އެއަށްވުރެ عَجَائِبُ ވާހަކަ ތަކެއް ކިޔައިދޭނަމެވެ. ކިޔައިދެންތޯއެވެ.
ތިޔަބައިމީހުން ނަބީބަސް خَتِمُ ކުރެއްވި އެއްކަލާނގެއަށް އިމާންވާ مُحَمَّدٌ ﷺ ގެ ރިސާލަތަށް ތަސްދީޤު ކުރާ
މުސްލިމުން ނަމާދުކޮށް އަދި دُعَاء ކޮށް އަދި އަޅުކަންކޮށް އަދި طَوَافُ ކޮށް އަދި صَفَاء مَرْوَة ދެމެދު ސަޢުޔުކޮށް
އަދި حَجُّ ވެސް އަދި صَدَقَة ވެސް ދެމުންދާއިރު އެމީހުންގެ ގޮތުގައި. ނަމަވެސް އެމީހުން ބައެއް مَخْلُوقُ ން އެމީހުންނަށް الله
އާއި ދެމެދު ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ހަދައި. އަދި އެމީހުން ބޭނުން ވަސީލަތްތަކުގެ ޝަފާޢަތް އެދެމުން
ދިޔަކަމުގައި. اللهُ އާ ކައިރިވުމަށް. އަދި ނަބިއްޔުންގެ حَضْرَةُ ން އެދިއެވެ. ވަސީލަތުގެ
شَفَاعَةُ އެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި عِيسى عليه السلام ނޫނީ އަދި ތަންތަނުގެ ބޭފުޅުން صَالِحُ ވެސް ފަދައިން.
ނުވަތަ مُحَمَّدٌ ﷺ ގެ ތަބާވެރިންގެ ތެރެއިން إبرَاهِيمُ عليه السلام ގެ ދީން އެމީހުން ގަބޫލުކުރިއިރު الله
ﷻ އެކަންޏެވެ. އަދި އެމީހުން ހެއްދެވި إعْتِقَادُ އަކީ ހަމައެކަނި الله އަށް ޚާއްޞަ خَاصَّ
ވިސްނުމެއް. ވީހިނދު އެކަމުގައި ބަޔަކު އެކަލާނގެއަށް ޝަރީކުކުރިޔަ ކަމަށް ބުނެ ކާފަރުކަން صُلْحَ
ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާ އެއްވެސް ޝަރީކެއް ނެތް އެއްކަލާނގެ خَالِقُ ކަން
އެމީހުން ގަބޫލުކުރިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރިޒްޤު ދެއްވާ ކަމުގައިވެސް އެއްވެސް ޝަރީކެއް
ނުވާކަމުގައި އިޢުތިރާފުވެއެވެ. އަދި ބަޔަކު އިޢުތިރާފުވާނެއެވެ. އަދި މިއިން އެއްވެސް ކަމެއްގައި
ހަމައެކަނި އެކަލާނގެއެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ކަމަކާ އެއްވެސް ކަމެއް ނެތްކަމަށްވާ تَصَرُّفُ އެކަމުގެ ޝަރީކެއް
ނެތްކަމުގައި އިޢުތިރާފުވެއެވެ. އަދި ހަމައެކަނިތޯއެވެ؟ އެމީހުން ބުނެއެވެ. ޝަރީކެއް ނެތްވަނީ
އެކަލާނގެ ބަލާލާ تَصَرُّفُ ގެ ކަންތައްތަކުގައި އެމީހުން إعْتِرَافُ ވިއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: ހާދަ ބޮޑަށްވާ އަދި عَجَائِبُ ވާހަކަ ވިދާޅުވީ. ކޮންތާކުން އެމީހުން ގަބޫލުކުރިކަމެއްތޯ؟

عَبْدُ اللهِ: ކީރިތި ޤުރްއާނުގައި ބަޔާންކޮށްދެއްވާފައެވެ. އެކަލާނގެ الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުގައެވެ. ﴿قُلْ مَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ أَمَّن يَمْلِكُ ٱلسَّمْعَ وَٱلْأَبْصَٰرَ وَمَن يُخْرِجُ ٱلْحَىَّ مِنَ ٱلْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ ٱلْمَيِّتَ مِنَ ٱلْحَىِّ وَمَن يُدَبِّرُ ٱلْأَمْرَ فَسَيَقُولُونَ ٱللَّهُ فَقُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ﴾

މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އުޑާއި ބިމުން ކަލޭމެންނަށް ރިޒްޤު ދެއްވަނީ ކާކުތޯ؟ އަދި އަޑުއެހުމާއި ނުވަތަ
ލޮލުގެ ފެނުމަށް ވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ ކާކުތޯ؟ އަދި މަރުވެފައިވާ އެއްޗަކުން ދިރޭ އެއްޗެއް ނެރުއްވަނީ އަދި ދިރޭ އެއްޗަކުން
މަރުވެފައިވާ އެއްޗެއް ނެރުއްވަނީ ކާކުތޯ؟ އަދި ކަންތައްތައް ހިންގަވަނީ ކާކުތޯ؟ ފަހެ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ
اللهُ އެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ފަހެ ކަލޭމެން ބިރުވެތިނުވަނީ ހެއްޔެވެ؟ ދެން. އަދި الله ﷻ ގެ ބަސްފުޅުގައެވެ. ﴿قُلْ لِّمَنِ ٱلْأَرْضُ وَمَن فِيهَآ إِن كُنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَن رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ ٱلسَّبْعِ وَرَبُّ ٱلْعَرْشِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾
سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنۢ بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ إِن كُنتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلَّهِ ۚ قُلْ فَأَنَّىٰ تُسْحَرُونَ﴾ މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ބިމާއި އޭގައިވާ ބައެއް
ވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ ކާކުތޯ؟ ކަލޭމެން ދަންނަނަމަ. ކަލޭމެން ބުނާނެއެވެ. ކަލާނގެއަށެވެ. ހަނދާން ނުކުރަނީ ހެއްޔެވެ.
ހަތް އުޑުގެ ވެރިރަސްކަލާނގެ. އެއީ الله އަށެވެ. ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން وَعْظُ نَصِيحَة ލިބިގަންނާނީ

ހުއްޓެވީ؟– ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ހަތް އުޑުގެ މަތީގައިވާ عَرْش ގެމަތީ رَبُّ އަކީ ކާކުހޭއްޔެވެ؟ – ނުކުންނަކީ އަހަރެން ބުނީމެވެ. އޭ اللهُ އެވެ. – ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެންނަކީ ކަލޭގެފާނުގެ ރަސޫލާ ހުއްޓެވެ؟ ކަލޭގެފާނުން ވިދާޅުވިއެވެ. ހަރަކާތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާނީ ކާކުތޯއެވެ؟ އަޅުގަނޑު ބުނީމެވެ. ސަލާމަތްކުރާނީ ދެއްވާށެވެ. އަޅު އަކާލާނގެ ސަލާމަތްކުރުން ނުވެދެއްވާށެވެ.(ބުނެދީބަލައިދެއްވާށެވެ.) ކަލާނގެނަށް އޭކަލާނގެ ވަޙީއާއެވެ. (ނިކަން ބުނެދީބަލާށެވެ.) – ނުކުންނަކީ އަޅުގަނޑު ބުނީމެވެ. އޭ اللهُ އެވެ.

ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހަރެމެން ކަލޭގެފާނަށް ސުވާލެއްކުރަން ބޭނުންވަނީ ހުއްޓެވެ؟ މުޝްރިކުން ކުރިން حَجُّ ގައި މިޔަށް ކިޔައެވެ. އޭރުން ކިޔާ تَلْبِيَة (لَبَّيْكَ اللهُمَّ لَبَّيْكَ لَبَّيْكَ لاَ شَرِيْكَ لَكَ إلاَّ شَرِيْكًا هُوَ لَكَ تَمْلِكُهُ وَمَا مَلَكَ) މި ޢިބާރާތުގެ މާނައަކީ؛ އޭ މާތް اللهُ އެވެ. ކަލާނގެ ސުވާލަށް އަޅުގަނޑު ޖަވާބުދެމުން ދަމެވެ. ކަލާނގެ ސުވާލަށް ޖަވާބުދެމުން ދަމެވެ. ކަލާނގެއަށް ޝަރީކެއް ނެތެވެ. އެކަމަކު ކަލާނގެއަށް ޝަރީކެއް ވެއްޖެނަމަ އެއީ ކަލާނގެ މިލްކުގައިވާ ޝަރީކެކެވެ. ކަލާނގެ މިލްކުގައިވާ ސަރީކާ އަދި ކަލާނގެ މިލްކުވެގެން ވާހާ ކަމެކެވެ. މިބަސް ބުނުމުގެ މާނައަކީ ކަލާނގެ މިލްކަށް ކަލާނގެ އިދިކޮޅަށް ކަމެއް ކުރުމުގެ ބާރު ނެތް ކަމެވެ. اللهُ އަށް ވުރެ ބޮޑު ކަލާނގެއެއް ނެތް ކަމާއި ކަލާނގެ ބާރު ހުރި ކަމަށް إعْتِرَاف ވުމެވެ. تَوْحِيْدُ الرُّبُوبِيَّة އަށް އެވީ إعْتِرَافُ ވުމެވެ. އެކަމަކު މުޝްރިކުން ދީނުގެ ނިޔަތުން ބުނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް އިސްލާމްދީނާ ގުޅިގެން ނުވެއެވެ. މިތައް ކަލާނގެއަށް ނޫސްބާނގެތަކަށް ހަމަޖެހިފައި ބަހަނަ ދެނީ އުނަގަލެއް ނެތެވެ. އެއިރުވެސް شَفَاعَة އަށްއެދި ކޮށްފައި اللهُ އާއި ދެމެދު ވަސީލަތެއް ކަމަށް އެއްޗެއް ހަދައި އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން ކަލާނގެއަށް حَلاَل ކަމުގެ ދުރުވަސްގަނޑުވެ. ދިން ދަޅާބާރުހިކުރުވެ އަނެއްކާ دُعَاء ކުރުމާއި ވާޖިބުގެ ނިޔާ ذَبَح ކުރުމާއި ޢިބާދަތުގެ ބާވަތްތަކުން ބައެއް ކުރުމާއި އެއްބަޔަކު ކުރިމަތިލައި ހަރާމްކުރުމާއި ވެސް އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން އެއްޗެއްގެ ކުރިމަތީގައި ކުރެވެއެވެ. އެމީހުން ދުޢާކުރާ ކަލާނގެތަކަކީ اللهُ ގެ حَضْرَة އަށް ކުއްލިވެދާނެ މީހުންނެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އެހެންވީއިރު ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްތަކުން اللهُ ގެ ރުބޫބިއްޔަތަށް إِقْرَارُ ވުމަކީ تَوْحِيْدُ ނޫނެވެ. އެހެންވީއިރު ދެން تَوْحِيْدُ އަކީ ކޮބައިހުއްޓެވެ؟

عَبْدُ الله: އެކަލޭގެފާނު ހުރިހާ ނަބީބޭކަލުން ފޮނުއްވެވީ އަދި މުޝްރިކުން އެކަމަށް إِقْرَارُ ނުވި ކަމުގައިވާ تَوْحِيْدُ އަކީ تَوْحِيْدُ الأُلُوْهِيَّة އެވެ. އެއީ ޢިބާދަތުގެ ހުރިހާ ބާވަތެއް اللهُ އަށް އެކަނި ޚާއްޞަކުރުމެވެ. ދުޢާ ކުރުމާއި ނަދުރު ހެދުމާއި ޤުރުބާން ކުރުމާއި ވާޖިބުގެ ގޮތުގައި ނުވަތަ ޝަރުޢީ ގޮތުގައި ކުރާ ޢިބާދަތްތައް އެކަލާނގެއަށް ޚާއްޞަކުރުމެވެ. އެއީ دُعَاء ކުރުމުގައި ނުވަތަ ނަދުރުބޭނުންކުރުމުގައި ޖަވާބު ކަމަށް ދެއްވާނޭކަމަށް ޤަބޫލުކުރުމާއި އަދި ބިރުވެތިވުމާއި ތަވައްކަލުގައި އެދުމުގެ ބާވަތްތަކުން ބައެއް ކަލާނގެއަށް ނޫން އަސަރުކުރުމެވެ. މި تَوْحِيْدُ މި ކަލިމައިގެ لاَإِلَهَ إِ لاَّ اللهُ ގެ މާނައެވެ. މިއީ قُرَيْشُ ވަންސުގެ مُشْرِكُ ންގެ ގޮތުގައި އޮއްވައި ވީ އެހެން ކަލާނގެއަކަށް ބަޅުވެރިވުމެވެ. މިއީ މިކަލިމައިގެ ޝަރުޠުތައް ފުރިހަމަކުރުމުގެ ގޮތުން، ނަފީކުރުމާއި، ސާބިތުކުރުމެވެ. ނަފީ ކުރުމަކީ ހުރިހާ ކަލާނގެ ބާޠިލުކޮށް ބަހަށްފައި ހުރިހާ ޙަޤީޤީ ކަލާނގެއަކަށް ނުވާކަމެވެ. އަދި ސާބިތުކުރުމަކީ خَالِقُ ވެވޮޑިގެން އިލާހުވާ ކަލާނގެ ބަސްތަކުގައި إِلَهُ ކަމަކީ އެކަނި ހަމައެކަނި ސަލާމަތްވުމެވެ. އަދި އެކަނިކަން އެއީ އަސްލުއްތަޢާލާކަން اللهُ އަށް خَاصَّ ވުމެވެ ކަނޑައެޅިގެން އެހެންނުވެއްޖެއެވެ. ނަބީން އަދި ނިސްބަތް ގެރަށް مُحَمَّدٌ ﷺ ވަޙީގެ تَوْحِيْدُ ގެ ބާވަތްތަކުން ގެންދެވީ އެބަސް لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ މިބަސްފުޅުން ގެންދެވީއެވެ. އެއީ لَفْظُ އާއި އަދި ޢަމަލީ ގޮތުގައި عَمَلِي ގޮތުން تَطْبِيْقُ ކުރުމެވެ. ހަމައެކަނި لَفْظُ ވިދާޅުވުމެއް ނޫނެވެ. (عَمَل އާއި ބަހާއި އެއްގޮތް ކުރުމެވެ.)

عَبْدُ النَّبِي: ކަލޭގެފާނުގެ ބަސްތަކުން އަޅުގަނޑަށް ވިސްނޭގޮތުގައި، ޤުރައިޝުގެ ބޮޑު ނިސްބަތްތަކެއްގައި قُرَيْشُ ވަންސުގެ مُشْرِكُ ންނަށް لاَإِلَهَ إِ لاَّ اللهُ ގެ މާނަ ނުއެނގުނުކަން ހުއްޓެވެ؟

عَبْدُ الله: އާއެކެވެ. ހަމަ ބާވަތެއް حَقِيْقَةُ އަކީ އެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކާފަރު ޤުރައިޝުންގެ މުޝްރިކުން النَّبِي ﷺ އަށް ފޮނުއްވި ދީނަށް ދަޢުވަތު ދެއްވިއެވެ. އެއީ އެކަކުހަމައެކަނި اللهُ އަށް އަޅުކަން ކުރުމެވެ. އަދި اللهُ

ފަހަރު އެމީހުން ވެސް ބުނާ ބަސް ދަންނަވައިގެން ނުވެއެވެ. އަދި އެބަޔަކު ބަލައިގަތީ ބަހުގެ މާނައެވެ. މިހެންވެ، އެމީހުންނަށް لاإله إلا الله މިފަދައިން ކިޔުއްވުމުން، އެމީހުން ބުނީ ﴿أَجَعَلَ ٱلْأَلِهَةَ إِلَٰهًا وَٰحِدًا إِنَّ هَٰذَا لَشَىْءٌ عُجَابٌ﴾ މިފަދައިންނެވެ. މާނައަކީ: އެކަލޭގެފާނު ހުރިހާ އިލާހުން އެއް އިލާހަކަށް ހައްދަވައިފީތޯ؟ ހަމަކަށަވަރުން މިއީ ވަރަށް عَجَائِبُ ކަމެކެވެ. ޔޭވެ. މިޢަމަލުގައި ﷲ އެކަނި كَوْنُ ހިންގެވުމާއި އެ ގެ تَصَرُّفات ގައި އެއްބާރުލުންދޭ އެހެން އިލާހަކު ނެތެވެ. ފަހެ ކާފިރުން ބުނާ ބަހުގެ މާނައިން ﷲ އެކަނި އަޅުކަމަށް ޚާއްޞަ ކުރުމަށް دَعْوَى ކުރެއްވުމުން އެ ކާފިރުން ބުނާ ފަދައިން ވިސްނާ މީހުންނަށް މިއީ ކިހާ عَجَائِبُ ކަމެއްތޯ. އަދި މިއަދު މީހުން އެކަން ނޭނގޭ މީހުންގެ إِعْتِقادُ ކުރާގޮތެވެ. އަދި ﷲ ލަފްޒު لَفْظُ ކިޔައިދިނުމެވެ. އަދި އެހެން ވެސް ބުނަމުންދާ ކަލިމަ ބުނާ ކަމަށް ﷲ ގެ ދީން ދޭތެރޭ ޝަރުޢީ ގޮތުގެ ވާހަކަ ދައްކާ ނަމަވެސް ކަލިމައިގެ މާނަ ނުދަނެ ބުނާކަމަށް ވެއެވެ. ފަހެ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ގެ މާނަ قُرَيْشُ ކާފިރުން ދަނެ އެ ކަލިމަ ނުކިޔުމަށް ކާފިރުން ބުނި ދަޢުވާ ގެ ބަދަލުގައި إِسْتِغْفار ކުރަމުން ދިޔަ دَعْوَى ކުރި ބަޔަކަށް އެބަ ވެގެން ދިޔައީއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އަހަންނަކީ ކަލިމަ އަހަރެން ﷲ އަށް ޝަރީކު ނުކުރަމެވެ. އެއީ ކިހިނެއްތޯ؟ ﷲ އެކަނި އަޅުކަމަށް ޚާއްޞަ ކުރަމުން ދާ ބަޔަކު، އަދި ރަސޫލާ ކުރިމަތީގައި ދާ حَضْرَة ނަބިއްޔާ ޝަފާޢަތަށް ދުޢާކުރާ ބަޔަކު ކަމަށް ވެއެވެ. އަދި ގެ އަރިހުން ނަމަ ސަލާމަތް ވާނެ ޤަބޫލުކުރާ ބަޔަކު ވެއެވެ. އަދި އެ ޝާހިދުންގެ މައްޗަށް ވިސްނާ ޝަރީކު ކުރުން ކަމުގައި ކިޔާފައިވެއެވެ. އަދި عَلِي ގެފާނާއި الحُسَيْنُ ގެފާނާއި عَبْدُ القَادِرُ ގެފާނާއި އަދި މީސްތަކުން މިޔަދު ގެންގުޅޭ ކަލާނގެއަކު ނޫނެވެ. ހަމައެކަނި ނަބިއްޔާ مُحَمَّدٌ ﷺ ގެ ކުރިމަތީގައި އަދި ގެ ޙާލު ދަންނަވާ ސަލާމް ދަންނަވާ ކަމުގައި ވެސް ވެއެވެ. އަޅުގަނޑު ޤަބޫލުކުރަނީ ހަމައެކަނި ޝަފާޢަތުގައި އެކަމާ ގުޅޭ ވާހަކައެވެ. އަދި އަޅުގަނޑަށް ވަސީލަތެއް ކަމުގައި ހެދީމެވެ. صَالِحُ މީހުންގެ ސަބަބުން ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި ހުރި ދަރަޖަ ބޮޑުވެއެވެ. އެ މީހުންނަށް ތިމާ ގެ ރުހުން ލިބުމަށް ދުޢާކޮށް ގެންދަނީ އެ ބޭފުޅުންގެ ފަރާތުން ލިބޭ حَضْرَة ގައި ރިޔާސަތު ޝަފާޢަތަށެވެ.

عَبْدُ الله: އަޅުގަނޑު ކަމަށްވާ ގޮތުން ދެކެވޭ އަދި ކަމާ ސަބަބުން ހަމަ ކުރަނީ النَّبِي ﷺ ގެ ކުރިމަތީގައި ވަރަށް ބޮޑު ޢަމަލެވެ. އަދި ވަރަށް ތަފާތު ޤަބޫލުކުރާ ކަމެކެވެ. ކޮންމެ މީހަކުވެސް އެކަމަށް ދިރިއުޅުއްވާ ފަދައިން އެކަށީގެން ވަނީ ފަރުދުން ކޮށްދިން ޝަފާޢަތެކެވެ. އަދި ކާފިރުން ބުނާ ކަލިމަ ޝަފާޢަތް ވެރިއެވެ. އަދި އޭރުގެ قُرْآنُ ނާޒިލުވި ދުވަހުގެ ކާފިރުން ބުނީ ޝަފާޢަތް ގެ މަޤާމެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: މިހާރުގެ ބޭބޭފުޅުންނާ ބަހާ މީހުން ބުނާ ސަބަބު ނިޔަލަށް ވިސްނާ ބަޔަކު ނުވެއެވެ. ނަބިއްޔާ ބަހުގެ صَالِحُ މީހުންގެ ބަހުން މިވާ ފަދަ ކަމެކެވެ.

عَبْدُ الله: އިސްވެދިޔަ ތަނުގައި އަޅުގަނޑު إِتِّفَاقُ ވެގެންވާ ގޮތަށް ބަހާ ނިސްބަތް ކުރުމަށް ބަލާ ބަޔަކަށް صَالِحُ މީހުންގެ ނިސްބަތް ނަގަނީއެވެ. އެއީ نُوحُ عليه السلام ގެ ޤައުމުގައި ވެސް ކުރަމުން ގެންދިޔަ ގޮތެވެ. އަދި ވަރަށް ގިނަ ބަޔަކު ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި އެބަޔަކަށް شَفَاعَة ކުރުމަށް ދުޢާކޮށް ވަސީލަތް ހޯދަމުން ދިޔައީއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި ދަރަޖަ ބޮޑުވާ ފަދައިން ބަދަލު ގަބޫލުކުރިއެވެ. ﴿وَٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُوا۟ مِن دُونِهِۦٓ أَوْلِيَآءَ مَا نَعْبُدُهُمْ إِلَّا لِيُقَرِّبُونَآ إِلَى ٱللَّهِ زُلْفَىٰٓ﴾ މާނައަކީ: އަދި އެކަލާނގެ ފިޔަވައި އެހެން ބަޔަކު وَلِيُّ ންގެ (ކަލާނގެ ކަމުގައި ހިފައިގެން) إِخْتِيَارُ ކުރި މީހުން ބުނެއެވެ. އަހަރެމެން އެމީހުންނަށް އަޅުކަން ކުރަނީ ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި އަހަރެމެން ކައިރިކޮށްދިނުމަށް ޓަކައި ކަމެވެ. ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ކާފިރުންގެ "ނުބައި ކަލާނގެތަކަކީ صَالِحُ މީހުންގެ ބަދަލުގެ ސުރަތްތަކެވެ."

މިބަޔާނުގައި ބުނެފީމު. ހަމަހަމަކުރަމުން النَّبيُّ ﷺ އަށްވުރެ ގާތް ފަރާތެއް ދީނުގައި ނެތް. އަދި އެއްގަލަކުން ބޮޑެތި މީހުންނަށް ދެކެވޭ ވަސީލަތުގެ މަގުން ހޯދުމަކީ ޝަރުޢީ ކަމެކެވެ. ﴿أُولَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ ٱلْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُۥ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُۥٓ ۚ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا﴾ މާނައީ: އެބައިމީހުން ދުޢާކުރާ އެބައިމީހުން ތިމަންނަމެން ފަދައިން رَبُّ އާ ގާތްވުމަށް ކަލޭގެފާނުމެން ވަސީލަތް ހޯދަތެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ ތެރެއިން އެންމެ ގާތް ބޭކަލުން ދުޢާ ކުރައްވާ އަދި އެކަލާނގެ رَحْمَةُ އުންމީދުކުރައްވާ އަދި އެކަލާނގެ عَذَابُ އަށް ބިރުވެތިވެ ވޭތުވެގެންދަނީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ގެ عَذَابُ އަކީ ބިރުވެތިވާންޖެހޭ އެއްޗެކެވެ. މިއެވެ. އަދި އެހެންމީހުންގެ عِيسَى عليه السلام އާއި އެކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅާ އެބައިމީހުން دُعَاء ކުރިމީހުންނެވެ. އެކަލޭގެފާނު الله سبحانه وتعالى ގެ وَحِي ބަސްފުޅުގައި މިފަދައިން ވެއެވެ. ﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ﴾ މިބަސްފުޅުގެ މާނައީ: الله سبحانه وتعالى وَحِي ކުރައްވައިފި. ހަމަކަށަވަރުން ކުރައްވާފައިވާ. "އޭ عِيسَى ابْنَ مَرْيَم އޭ ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނުގެ މަންމަފުޅު الله ފިޔަވައި ކަލާނގެ ދެ ކަލާނގެއަކަށް ހިފާށޭ ކަލޭގެފާނު މީސްތަކުންނަށް ވިދާޅުވީހެއްޔެވެ؟" އަދި އެހެންމީހުން ބޮޑަކަށް މަލާއިކަތުންނަށް އަޅުކަންކުރިމީހުންނެވެ. އެކަލާނގެ ވިދާޅުވާ ފަދައިންނެވެ. އޭނަވަނީ ޙަޤީޤަތުގައި وَحِي ކުރައްވާފައިވާ މިފަދައިންނެވެ. ﴿وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ أَهَٰٓؤُلَآءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا۟ يَعْبُدُونَ﴾ މާނައީ: އެންމެންގެ ގިނަގުނަ مَحْشَرُ ކުރައްވާނެ ދުވަހު އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނަށް ވިދާޅުވާނެއެވެ. وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. މިބައިމީހުން އަޅުކަންކުރަމުން ދިޔައީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ހެއްޔެވެ؟ މިއެވެ. ދެން މިއަދުގެ މުސްލިމުން ވިސްނައިބަލާށެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން ބޮޑުސަލާމަތުކުރާނެ އެކަލާނގެ ކަލޭގެފާނުގެ ވާހަކައެވެ. އަދި ނަބިއްޔުންނާއި މާތް ސާލިޙުންނާއި ވާނުވާ މީހުންނާއި އަދި ވަސީލަތްކޮށް صَالِحُ މީހުންނާއި ގުޅުން ކުރިމީހުންގެ އެކަލާނގެ ރަސޫލާ މަތިން ކުރިއަށް ޖެހުނު. އަދި النَّبيُّ ﷺ އަރިހުން ޤަބޫލުކުރައްވައި މަސައްކަތްކުރައްވައިގެ. އެހީތެރިކަން ވަސީލަތުން ވަސީލަތުގެ ގޮތުގައި ހޯދުމުގެ ވަސީލަތެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަދި އަޅުގަނޑު ފާޅުކޮށް ބުނަމެވެ. އަޅުގަނޑު ސާބިތު ހެކިވާ ފަރާތުގެ ވާހަކައެވެ. އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނަށް ސާފުކޮށް ދެނެގަނެވޭނެ ފަދައިން ވަސީލަތަކީ އަދި ވިދާޅުވާ ކަލާނގެ ހައްޤު ހަމަ الله ތައާލާއެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَة ކުރިމަތީ އަޅުގަނޑު އެކަލާނގެ ނޫނީ ނުކުރަމެވެ. އަދި صَالِحُ މީހުންގެ ގާތުގައި ބޮޑެތި އެހީތެރިވެ ރަސޫލާ މިވާހަކަ ގެނައީއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން އަޅުގަނޑަށް އެކަލާނގެ شَفَاعَة ދިނުމަށް އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ކޮށްދިނުމަށް ދަންނަވަމެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭގެފާނު ބުނި ކަމަކީ ޖާހިލުން ބުނި ބުނުމެވެ. އެއީވެސް ފަރީދު ދަންނަވަމެވެ. އަޅުކަމުގައި الله سبحانه وتعالى ގެ وَحِي ބަސްފުޅެވެ. ﴿وَيَعْبُدُونَ مِن دُونِ ٱللَّهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هَٰٓؤُلَآءِ شُفَعَٰٓؤُنَا عِندَ ٱللَّهِ﴾ މާނައީ: އަދި އެއުރެން الله ފިޔަވައި އެއުރެންނަށް ގެއްލުމެއް ނުވާ އަދި އެއުރެންނަށް ފައިދާއެއް ނުވާ އެއްޗަކަށް އަޅުކަން ކުރެތެވެ. އަދި އެއުރެން ބުނެތެވެ. މިއީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އަހަރެމެންގެ شَفَاعَة ތެރިންނެވެ. މިއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަދި އަޅުގަނޑުމެން ހަމައެކަނި الله އަށް އަޅުކަން ކުރަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން ފަރީދުގެ ނުބައި މީހުންގެ ވަސީލަތުން ދަނޑިވަޅުގައި دُعَاء ކުރުމަކީ އަޅުކަމެއް ނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: އެކަލޭ އަޅުގަނޑު ބުނާހިސާބުގައި ޝަރުޢީ ގޮތުން ކަމެއް. ކަލޭގެފާނު ބުނާ އެކަލާނގެ ހަމައެކަނި އަޅުކަން إخْلاص ގޮތުގައި ކުރުމަކީ الله ގެ ބާރުން فَرْضُ ކުރައްވާފައިވާ ކަމެކޭ ކިޔާ إقْرَارُ ވެއްޖެއްނު. އެއީ ކަލާނގެއަށް ވާޖިބު ވާ حَقُّ އެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ ބަސްފުޅުގައި މިފަދައިން ވެއެވެ. ﴿وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ﴾ މާނައީ: އަދި އެއުރެންނަށް އަމުރުކުރެވިފައި ނުވެއެވެ. إخْلاص ތެރިކަމާ އެކު تَوْحِيدُ ގެ މަތީގައި ސީދާ ގޮތުން الله އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް މެނުވީ އެއުރެން އަމުރު ކުރެވިފައި ނުވެއެވެ. މިއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އާދެއެވެ. އެކަންޏާވިސް އަޅުގަނޑަށް فَرْضُ ކުރައްވާފައެވެ.

عَبْدُ الله: އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނުން ސުވާލުކުރަން ކަލޭގެފާނަށް ﷲ فَرْض ކުރައްވާފައިވާ އެއްޗަކީ އަޅުގަނޑުނަށް ކިޔައިދީބަލާށެވެ. އެއީ އަޅުކަން އިޚްލާص ވުމާ ކުރިމަތިވުމުންތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: ޢިބާދަތުގައި އިޚްލާޞްވުން އަޅުގަނޑުނަށް ނުވެސް ސާފުނުވެއެވެ. ބަޔާންކޮށް ދީބަލާށެވެ.

عَبْدُ اللهَ: އަޅުގަނޑު ބަޔާންކޮށްދޭނަމެވެ. ރަނގަޅަށް އަޑުއަހާށެވެ. ﷲ ﷻ وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿ٱدۡعُواْ رَبَّكُمۡ تَضَرُّعٗا وَخُفۡيَةًۚ إِنَّهُۥ لَا يُحِبُّ ٱلۡمُعۡتَدِينَ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން ނިކަމެތިކަމާއި ބިރުވެތިކަމާއި ސިއްރުކަމާއެކު ކަލޭމެންގެ رَبُّ އަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެ ހައްދުފަހަނައަޅައިގަންނަ މީހުންނަށް ލޯބިނުވެވޮޑިގެން ނުގަންނަވައެވެ. ދެން: އެހެންވީއިރު دُعَاء ކުރުން އެއީ އަޅުކަމުގައި ނުހިމެނޭހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. އެއީ އަޅުކަމުގެ އަސްލެވެ. «الدُّعَاءُ هُوَ الْعِبَادَةُ» أبو داود: ގެ حَدِيْث ގައި ވާރިދުވެއެވެ. (މާނައީ އަޅުކަމަކީ دُعَاء އެވެ.)

عَبْدُ الله: دُعَاء ކުރުން އެއީ އަޅުކަމެއްކަމަށް ކަލޭ إِقْرَارُ ވެއްޖެއްނަމަ، ދުވާލާއި ރޭގައި ބިރުވެރިކަމާއި އުއްމީދާއެކު ބޭނުންތަކެއް ހާސިލުކުރުމަށް ﷲ އަށް ދުޢާ ކުރުމާއެކު އެ ބޭނުމެއްގައި ނަބިއްޔަކަށް ނުވަތަ މަލާއިކަތަކަށް ނުވަތަ ސާލިޙު މީހަކަށް ދުޢާކުރިއްޔާ އަޅުކަމުގައި ﷲ އާ ޝަރީކު ނުކުރެވޭހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. ޝަރީކު ކުރެވުނީއެވެ. މިއީ ފަރުވާކުޑަ ނުކުރެވޭފަދަ ކަމެކެވެ.

عَبْدُ اللهَ: އަދިއެހެން ބަސްފުޅަކުން ﷲ ﷻ ވަޙީ ކުރައްވައެވެ. ﴿فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنۡحَرۡ﴾ ކަލޭގެފާނު ރަސްކަލާނގެއަށް ނަމާދުކޮށް ކަތިލާށެވެ. ﷲ ގެ އަމުރުފުޅަށް ކިޔަމަންވެ ކަލޭ ކަތިލުމަކީ ކަލޭގެ ޢިބާދަތެއް ނޫންހެއްޔެވެ. އެއީ އަޅުކަމެއްކަމުގައި ނުހިމެނޭ ހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އެއީ އަޅުކަމެވެ.

عَبْدُ اللهَ: ނަބިއްޔަކަށް، مَخْلُوقُ އެއްގެ ނަމުގައި، ޖިންނިއަކަށް ނުވަތަ އެނޫން مَخْلُوقُ އެއްގެ ނަމުގައި ﷲ އާއެކު ކަލޭ ذَبَح ކޮށް قُرْبَانُ ކުރިއްޔާ ﷲ އާ އެކު އެއްޗެއް ބައިވެރިކުރި ޝަރީކު ކުރުމެއް ނުވާނެތޯ؟ ނުވާނެތޯއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. މިއީވެސް ބޮޑު ޝިރުކެއް ނޫނެއްނޫން ޝިރުކެވެ.

عَبْدُ اللهَ: އަޅުގަނޑު ކަލޭ މިސާލަށް ދުޢާ ކުރުމާއި ذَبَح ކުރުމުގެ މިސާލެވެ. ދެން دُعَاء ކުރުމާއި ބޭނުން ކުރުމާއި އަޅުކަމެވެ. އަދި ذَبَح ކުރުން ގެނުވުން އަޅުކަމެވެ. އަދި އެހެން އަޅުކަމެއްގައި އަދި ކަމެއްގައި ހަރަކާތްތެރިވުމެވެ. އަދި ކާއިނާތުގެ އަށްވަނީއެވެ. ބަޔަކު عَامُّ ވެސް ވެއެވެ. އެގޮތުގައި ނަދުރު ބުނުން–ހުވާކުރުން–ވަޢުދު–ހިތްޕުޅު–އަދި–އަދި އެނޫންވެސް ކަންކަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެން ބައެއްގެ ނަމުގައި قُرْآن ބާވަތެއްގައި ދެއްކެވިކަމަށް ބޮޑެތި ނަބިއްޔުން صَالِحُ މީހުންނާއި لات އާއި އެނޫން މިހާރު ޢިބާދަތްކުރެވޭ އެއްޗެހި ވެއެވެ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. އެހެން މިކަން ކުރަނިކޮށް ވެއެވެ.

عَبْدُ اللهَ: އެހެން އެމީހުން ރަސްކަލާނގެ ދެކިގެން އެހެން دُعَاء ކުރުމާއި ذَبَح ކުރުމާއި ވަސީލަތުގައި–ބަލާމެދުގައި އަޅުކަމާއި ސަބަބަކަށްވާން ކަލޭމެން ކަލާނގެއިން ވަކިވަނީތޯ؟ އެހެންނަމަވެސް އެއީ ﷲ ގެ އެކަންކަމާއި އަޅުކަމެއް ބާރުގަދަވެރިކަން ކަލޭގެ إِقْرَار ވެއެވެ. އަދި ހަމައެހެން ކާފަރުންގެ ޢަހުދުގައި ބަޔަކު ﷲ ކަލޭގެ إِقْرَارُ ވެއެވެ. ނަމަވެސް އެހެން މީހުން ބޮޑު ސަބަބަކަށް ނުވަނީ جَاه އާއި شَفَاعَة އެދިގެން އެހެންނަމަވެސް ނަބީބޭފުޅުންނާއި އަދި ޝިރުކުވެރިން ކަންކުރެއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އާ عَبْدُ اللهِ އެވެ. ކަލޭ رَسُولُ الله ﷺ ގެ شَفَاعَة އަށް އިންކާރު ކުރަމުންދަނީތޯ؟ އަޅުގަނޑުން

ބަލައިގެން ވަނީހެއްޔެވެ؟

عَبْدُ الله: ނޫން. އަހަރެން އެކަމަކަށް އިންކާރެއްނުކުރަން އަދިއެކަމުން ބަރީއަވުމެއްވެސް ނުވަން. އަދި ކަލޭގެފާނަކީ ޝަފާޢަތް ދެއްވާ، ޝަފާޢަތް ޤަބޫލުކުރައްވާ ބޭކަލެކެވެ. އަދި شَفَاعَة ލިބުމަށް އެދެމެވެ. އަދި شَفَاعَة ގެވި ކަލޭގެފާނެވެ. އަހަރެން އެބޭކަލާނގެ شَفَاعَة އެދެމެވެ. އެހެންނަމަވެސް ހުރިހާ شفاعة އެއްކޮށް الله ގެއެވެ. އެއީ ކަލާނގެ الله وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿قُل لِّلَّهِ ٱلشَّفَـٰعَةُ جَمِيعًا﴾ މާނައީ: ކިޔާލާށެވެ شفاعة ހުރިހާ އެއްކޮށްވެސް اللهُ އަށެވެ. އަދި الله حَضْرَة ގައި شَفَاعَة ވެރިވުން ވެސް الله ގެ އިޛުނަކާ ނުލައި ނުވާނެއެވެ. އެއީ ގަދަވަންތަ الله وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ﴾ މާނައީ: އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި އެކަލާނގެ އިޛުނަކާ ނުލައި شفاعة ވެރިވާނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ހަމައެވެ. އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް شَفَاعَة ވެރިވުމަށް الله އިޛުން ދެއްވުމަށްފަހުގައި މެނުވީ ނުކުރެވޭނެއެވެ. شَفَاعَة ވެރިވާ ބޭކަލަކު ނުވާނެއެވެ. އަދި الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿وَلَا يَشْفَعُونَ إِلَّا لِمَنِ ٱرْتَضَىٰ﴾ މާނައީ: އެކަލާނގެ ރުއްސެވި މީހުންނަށް މެނުވީ އެބޭކަލުން شفاعة ވެރިވެވޮޑިގެން ނުވާނެއެވެ. އަދި تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް މެނުވީ އެކަލާނގެ ރުއްސެވުން ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވާފައިވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿وَمَن يَبْتَغِ غَيْرَ ٱلْإِسْلَـٰمِ دِينًا فَلَن يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِى ٱلْـَٔاخِرَةِ مِنَ ٱلْخَـٰسِرِينَ﴾ މާނައީ: އިސްލާމް ދީނުން ދުރުވެ އެހެން ދީނެއް ހޯދައިފިނަމަ، އެ ދީނެއް ޤަބޫލެއް ނުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހަކީ آخِرَة ގައި ގެއްލުންވެރިންގެ ތެރެއިން ވެގެންދާނޭ މީހެކެވެ. ފަހެ، شَفَاعَة އެއްކޮށް الله އަށް خَاصّ ވެގެންވުމާއި، އަދި شَفَاعَة ވެރިވުން އެކަލާނގެ އިޛުނަށްފަހުގައިކަމާއި ނޫނީ ނުވާނެކަމާއި، އަދި النَّبِيُّ ﷺ ވިޔަސް އަދި އެހެން ބޭކަލެއް ވިޔަސް އެއްވެސް މީހަކަށް شَفَاعَة ވެރިވާނީ الله އިޛުނު ދެއްވުމަށްފަހުގައިކަމާއި، شَفَاعَة ވެރިވުން ނުލިބޭނެކަމާއި، އަދި تَوْحِيْدُ ގެ އަހުލުވެރިންނަށް މެނުވީ شَفَاعَة ވެރިވުމަށް އިޛުނު ނުދެއްވާނެ ކަމަށްވާނަމަ، ފަހެ ހުރިހާ شَفَاعَة خَاصّ ވެގެންވަނީ اللهُ ގެ حَضْرَة ގައިކަމާއި، ބޭނުންވާގޮތަކަށް ނޫން، އަހަރެން އެކަލާނގެ حَضْرَة ގައި ދުޢާކުރަމެވެ، އޭ ރަސްކަލާކޮ الله އެވެ. އެބޭކަލާނގެ شَفَاعَة ން އަހަރެން مَحْرُوْمُ ނުކުރައްވާނދޭވެ. އޭ ރަސްކަލާކޮ اللهُ އެވެ. އެބޭކަލާނގެ شَفَاعَة ދެއްވާނދޭވެ. އަދި މިނޫންވެސް..

عَبْدُ النَّبِيِّ: އެއީ ތެދެއް، ނަމަވެސް ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ޝަފާޢަތް ދެއްވާފައިވާކަމަށް އެއްބަސް ވެވަޑައިގެންފައިވާ ކަމެއްކަން އުލަމާއުން إِتِّفَاقُ ވެއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ އަށް الله تَعَالَى ދެއްވި شَفَاعَة ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ދެއްވާފައިވާ އެއްޗެއް ލިބިވަޑައިގަންނަވައެވެ. ފަހެ، އެކަލާނގެއަށް ލިބިވަޑައިގެންފައިވާ ކަމެއް އެކަލާނގެ ކިބައިން އެދުމަކީ ކުށެއްނޫނެވެ. އަދި ޢިބާދަތެއްވެސް ނޫނެވެ.

عَبْدُ الله: އާނއެވެ. ނަމަވެސް صَحّ ވެގެންވާ ގޮތުގައި ، الله تَعَالَى އެކަލާނގެ ނޫން އެހެން އެއްޗަކަށް ދުޢާކުރުން ނަހީކުރައްވައިފިއެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރައްވާ ފަދައިންނެވެ. ﴿فَلَا تَدْعُوا۟ مَعَ ٱللَّهِ أَحَدًا﴾ މާނައީ: ފަހެ، الله އާއެކު އެހެން އެއްވެސް ބޭކަލަކަށް ދުޢާ ނުކުރާށެވެ. ފަހެ، شَفَاعَة އަށް دُعَاء ކުރާނަމަ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ އަށް شَفَاعَة ދެއްވުމަށް الله އަށެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ނަހީކުރެއްވި ބަސްފުޅަށް ކިޔަމަންވާށެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ﷺ އަށް ފިޔަވައި ރަސޫލުﷲ ނޫން ބޭކަލުންނަށްވެސް شَفَاعَة ދެއްވާކަން صَحّ ވެއެވެ. މަލާއިކަތުން شَفَاعَة ވެރިވާނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުދިން ވެސް شَفَاعَة ވެރިވާނެއެވެ. وَلِيُّ ންވެސް شَفَاعَة ވެރިވާނެއެވެ. ފަހެ، الله تَعَالَى އެބޭކަލުންނަށް شَفَاعَة ދެއްވާފައިވާތީ އެބޭކަލުންގެ ކިބައިން شَفَاعَة އެދޭނީ ހެއްޔެވެ؟ ފަހެ ކަލޭ އެހެން ބުނާނަމަ، الله تَعَالَى ގެ ފޮތުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ صَالِحُ މީހުންނަށް ޢިބާދަތްކުރުމަށް އެނބުރި ދިޔައީއެވެ. އަދި ކަލޭ ނުބުނާ

ބުނެވިއްޖާ ކަލޭގެބަސް بَاطِلُ ވީއެވެ. އެބަހީ އަކަލޭގެފާނަށް الله شَفَاعة ދެއްވިއެވެ. އަހުރެން އަކަލޭގެފާނަށް الله ދެއްވިއެއްޗެއް ގޮވައިލައިގެން އެދެނީއެވެ. މިބަސް بَاطِلُ ވީއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަހުރެންވެސް އަހުރެން الله އަށް ޝަރީކު ނުކުރަމެވެ. އަދި صَالِحُ މީހުންނަށް ބަރޯސާވުމަކީ އިލްތިޖާއުކުރުމަކީ ގޮތެއް ޝިރުކަކަށް ނުވާނެއެވެ.

عَبْدُ الله: الله تَعَالَى ޒިނޭ حَرَامُ ކުރެއްވުމަށްވުރެ ބޮޑަށް شِرْكُ حَرَامُ ކުރެއްވިކަމަށް ކަލޭ إِقْرَارُ ވަނީތޯ؟ އެކަން ދަންނަވަނީތޯ؟ އަދި الله تَعَالَى އެކަލާނގެއާ ޝިރުކު ނުފުއްސަވާނެއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. އެކަން ދަންނަވަމެވެ. އެކަމަށް إِقْرَارُ ވަމެވެ. އެކަން الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުން ސާފުކޮށް އެގެއެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭމިހާރު الله حَرَامُ ކުރެއްވި شِرْكُ ކަލޭގެ ނަފުސުން ނަފީކުރެއްވީއެވެ. الله އަށް ޝަރީކުކުރުން ކަލޭގެ ނަފުސުން ނަފީކުރި شِرْكُ ކަލޭ ބުނާ ގޮތަކީ ކިހިނެއްތޯ. އަދި ކަލޭ شِرْكُ އަކީ ކޮބައިތޯ؟

عَبْدُ النَّبي: شِرْكُ އަކީ ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމެވެ. އަދި އަހުރެން އެއްވެސް ބުދަކަށް އަޅުކަމެއް ނުކުރަމެވެ.

عَبْدُ الله: ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯ؟ ކަލޭ ހީކުރަނީ قُرَيْشُ މުޝްރިކުން އެ ބުދުތަކަށް ހީކުރީ ލަކުޑިތަކާއި ހިލަތަކުން މަޚްލޫޤުން ހައްދައި ރިޒުގު ދެއްވާ އެތަކެތި ގޮވާ މީހުންގެ ކަންކަން ހިންގާކަމަށް އެމީހުން إِعْتِقَادُ ކުރިކަމަށް ހީކުރަނީތޯ؟ ކަލޭބުނާގޮތަށް އެމީހުން އެކަން إِعْتِقَادُ ނުކުރެއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: އަހުރެންގެ މުރާދަކީ އެކަން إِعْتِقَادُ ނުކުރެއެވެ. އަދި ކޮންކަމެއްތޯ؟ ހަމައެކަނި ލަކުޑިގަނޑަކަށް ނުވަތަ ހިލަގަނޑަކަށް ނުވަތަ ޤަބުރެއްގެމަތީގައި ހަދާފައިވާ ބިނާއަކަށް ގޮސް އެއްޗަކަށް دُعَاء ކުރުމާއި އެތަކެތިޔަށް ކަތިލުމާއި ހުށަހެޅުމާއި އެތަކެތި އަހުރެމެން الله އާއި ކައިރިކުރުވާނެ ކަމަށް ބުނުމެވެ. އަދި އެގޮތަށް ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރާ މީހުންގެ ޢަމަލު ނުލާބަ، މިފަދަ ކަންތައްތަކަށް އަހުރެމެން ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމޭ ބުނަމެވެ.

عَبْدُ الله: ކަލޭ ބުނިބަސް ތެދެވެ. އަހުރެންވެސް ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރުމަކީ އެއީއޭ. އަދި ހަމަ އެކަން ކުރާމީހުން ނިކަމެތި ޤަބުރުތަކާއި ބިނާތަކާއި ބޮޑެތި ހިލަތަކުގައި ކުރާކަމާއި އެއްގޮތެވެ. އަދި ކަލޭ ބުނިބަސް شِرْكُ އަކީ ބުދަށް އަޅުކަންކުރުމެވެ ބުނުމުން ކަލޭގެ މުރާދަކީ ހަމައެކަނި އެކަމެވެ. شِرْكُ އަކީ ހަމަ ތަކެތި ތިޔަ ކަމަށް خَاصَّ ވެގެންވާކަމެއްކަމަށްތޯ؟ އަދި صَالِحُ މީހުންނަށް ބަރޯސާވުމާއި އެމީހުންނަށް دُعَاء ކުރުން شِرْكُ ގެ ތެރެއަށް ނުވަދެއެވެ ކަމަށް ބުނާތޯ؟

عَبْدُ النَّبي: އާއެކޭ. އަހުރެންގެ މުރާދަކީ އެއީއެވެ.

عَبْدُ الله: އެހެންވީމާ ނަބީބޭކަލުންނާއި صَالِحُ މީހުންނާއި މަލާއިކަތުންނާއި މިފަދަ ބޭކަލުންނަށް ބަރޯސާވުމާއި އެބޭކަލުންނަށް دُعَاء ކުރުމާއި ކަރާމާތަށް ހާސިލުކުރުމަށް ޖެހުން حَرَامُ ކުރެއްވިކަމަށާއި އެއީ އަޅުކަމެކޭ ކަލޭގެ ޤުރުއާނުގެ ޚަބަރު ކިހިނެއް ގަބޫލުކުރަނީ ކަލޭ ބުނާގޮތަށް އެއީ ޝިރުކު އެއްގޮތަށް ކާފަރުވާނީތޯ. ކަލޭވެސް ކާފަރުވާ ބޭކަލުންނަށް އެސޭވިޔަ ބާރުކުރާނެއެވެ.

عَبْدُالنَّبي: އަހުރެންނާއި ކާފަރުންނާއި ތަފާތުއަކީ ނަބީބޭކަލުންނާއި صَالِحُ މީހުންނަށް އަހުރެން دُعَاء ކުރުމުގެ އަސްލުގައި ތަފާތެވެ. އެމީހުން ބުދުތަކަށް އަޅުކަންކުރިއެވެ، ކާފަރުން އެހެން މަލާއިކަތުން الله ގެ އަންހެން ދަރިންނޭ ބުނެއެވެ. އަދި الْمَسِيحُ އަކީ الله ގެ ދަރިކަލުންނޭ ބުނެއެވެ. عَبْدُ القَادِرُ އަކީ الله ގެ ދަރިކަލެއްނޫނެވެ. އަދި زَيْنَبُ އަކީ الله ގެ ދަރިކަލެއްނޫން އަހުރެން ގަބޫލުކުރަމެވެ،

عَبْدُ الله: ދަރިކަލުންނެވެ. الله އަށް ދަރިކަލުން ނިސްބަތްކުރުމަކީ مُسْتَقِلُّ އެއްކަން ކާފަރުވާ ކަމެކެވެ. الله ﷻ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿قُلۡ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ①ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ②لَمۡ يَلِدۡ وَلَمۡ يُولَدۡ﴾ الأحد: އެގޮތަށް ވަޙީ އެއީއަތްތަކުގައި

އެހެން އެއްވެސް އެއްޗަކާ ނުވައްތަރެވެ. އަދި الصَّمَدُ އަކީ: ހުރިހާ ބޭނުންތަކެއް ކިބައިން ފުއްދައިދެއްވާ ފަރާތެވެ. ފަހެ މިއާޔަތުން ދަލީލުކުރައްވަނީ ކޮންމެފަދަ ޝިރުކެއް ބާޠިލުކަމެވެ. ސޫރަތު ޒުމަރުގައި ދަލީލުކުރައްވަނީ. ﷲ ﷻ وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿مَا ٱتَّخَذَ ٱللَّهُ مِن وَلَدٖ وَمَا كَانَ مَعَهُۥ مِنۡ إِلَٰهٍۚ إِذٗا لَّذَهَبَ كُلُّ إِلَٰهِۭ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَا بَعۡضُهُمۡ عَلَىٰ بَعۡضٖ﴾ މާނައީ: ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އެއްވެސް ދަރިއަކު ނުހިފެއްވިއެވެ. އަދި އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން އެއްވެސް إِلَه އަކުވެސް ނުވެއެވެ. އެހެންނަމަ، އަދި އެކަލާނގެއާއެކު އެހެން إِلَه ން ވާނަމަ، ކޮންމެ إِلَه އަކުވެސް އެ إِلَه އަކު ހެއްދެވި އެއްޗެއްސާއެކު ވަކިވެގެން ދާނެއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ ބައެއް ބައެއްގެ މައްޗަށް މަތިވެރިވެގެންދާނެއެވެ. މިއެވެ. ފަހެ ދަލީލު ވަކާލާތުގައި ބާޠިލުކޮށްފިއެވެ. އަދި ހަމަހަމަ ނުކުރެވޭ ކަމުގައި އެބުދުތަކާއި އަދި އެމީހުން ބުނާ ފަދަ ޝިރުކުތަކެވެ. އަދި ހަމަހަމަ ކުރާތީ اللاّتَ ގެ ވާހަކައަކީ އެކަލާނގެއާ އެއްފަދަ ކަމަކަށް ބަލާ ހަދާތީއެވެ. އަހަރެންނަކީ އަދި ﷲ ގެ ދަރިކަލުން ކަމުގައި ނުބުނަމެވެ. ހަމައެކަނި ޢިބާދަތް ކުރާކަމަށް ބުނާނަމެވެ. އަހަރެމެން ނުބުނަމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ގޮތުގައި ޤަބޫލުކުރާ ފަދަ ގޮތަކަށެވެ. حُكْم ކުރައްވާފައިވަނީ، ފުރިހަމަ ﷲ އެކަލާނގެއަށް ވެއެވެ. އަދި އެކަން ފަދައިން ކަށަވަރުވެއެވެ. ހަމައެކަނި ﷲ ގެ شَرِيك ކުރުމުގެ ބޮޑުކަމުގައިވެއެވެ. ފަހެ އެއްވެސް ފަރާތަކާ ވިޔަވަރަކުވެސް ނުކުރެވޭނެއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އަދި އަހަރެމެންނަކީ ﷲ ﷻ وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. ﴿أَلَآ إِنَّ أَوۡلِيَآءَ ٱللَّهِ لَا خَوۡفٌ عَلَيۡهِمۡ وَلَا هُمۡ يَحۡزَنُونَ﴾ މާނައީ: ދަންނާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ގެ وَلِيّ ންނަށް އެއްވެސް ބިރުވެރިކަމެއް ނެތެވެ. އަދި އެބައިމީހުން ހިތާމަކުރާނޭ ބައެއްވެސް ނޫނެވެ. މިއެވެ.

عَبْدُ الله: އަހަރެމެން ޤަބޫލުކުރަން ވާޖިބުވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ حَقُّ އެވެ. ނަމަވެސް އެކަލާނގެއަށް އިބާދަތް ނުކުރާނެއެވެ. އަހަރެމެންނަށް ﷲ އާއި އެކު އެހެން ބައެއްގެ ކިބައިން ދުޢާކުރުމަކީ ޝިރުކެއް ކަމަށް ބަލަމެވެ. އަހަރެމެން ޤަބޫލުކުރަނީ ވަލީންގެ ކަރާމާތަށް ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި ހަމަ ޢަމަލުގެ كَرَامَة ތަކަށް إِقْرَار ވާނެއެވެ. އަދި بِدْعَة ގެ ވެރިން ފިޔަވައި ޤަބޫލުކުރާނެއެވެ. އަދި ދަލީލު ގެނެސްދޭން ޝަރުޢީ ގޮތުން ބަޔާންކުރާ ހަމައެކަނި ﷲ ގެ ދީނުގައި ދެވިފައިވާ ހުކުމެކެވެ. ހަމައެކަނި ބާޠިލު ގޮތުގައި ކުރާ ބާޠިލު ގޮތްތަކެވެ. حَقُّ ގޮތެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: އަޅުގަނޑުމެން قُرْآنُ ކިޔަވައި ދަސްކުރަމުން لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله ކިޔައި ހެކިވަމެވެ. އަދި އަޅުގަނޑުމެން النَّبِيُّ ﷺ ތަބާވަމެވެ. އަދި مَحْشَرُ ދުވަހު ޝަފާޢަތް ލިބޭނެކަމަށް ޤަބޫލުކުރަމެވެ. އަދި قُرْآنُ ކިޔަވަމެވެ. އަދި ނަމާދު ކުރަމެވެ. ބައެއް سِحْرُ ހަދާ މީހުންނެވެ. އަހަރެމެން لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله އަށް ހެކިވާ މީހުންނެވެ. އަދި مُحَمَّد ﷺ ގެ ރަސޫލުކަމަށް އަހަރެމެން ހެކިވަމެވެ. އަދި އަހަރެމެން قُرْآنُ ތިލާވަތްކުރަމެވެ. އަދި مَحْشَرُ ގެ ދުވަސް ޤަބޫލުކުރަމެވެ. އަދި އަހަރެމެން ނަމާދު ކުރަމެވެ. އަދި ރޯދަ ހިފަމެވެ. އަދި ދީނުގެ ހުރިހާ އަމުރުތަކަށް ތަބާވަމެވެ.

عَبْدُ الله: ނަމަވެސް عِلْمُ ވެރިންގެ ގޮތުގައި އެއްވެސް خِلاَفُ އެއް ނެތް ކަމެއް ޤަބޫލުކުރަމެވެ. ރަސޫލު ﷲ ﷺ އަށް ތަބާވުމަކީ އެއްވެސް ކަމެއްގައި ތަބާވުމެވެ. ހަމައެކަނި ބައެއް ކަންތައްތަކަށް ތަބާވާ ނަމަ، ހަމައެކަނި قُرْآنُ ގެ ބައެއް ކަންތަކަށް ޤަބޫލުކުރުމުން އެހެން ބައެއް ކަންތައްތަކަށް ކާފިރުވުމެވެ. އެއީ تَوْحِيدُ އަށް إِقْرَار ވުމާއި ނަމާދު ކުރުން ފިޔަވައި އެހެން ކަންތައްތަކަށް ކާފިރުވުމެވެ. ނަމަވެސް تَوْحِيدُ އާއި ނަމާދަށް إِقْرَارُ ވުމާއި ޒަކާތް ނުދިނުން ނަމަވެސް ކާފިރުކަމެވެ. إِقْرَارُ ވުމާއި حَجُّ ކުރުމަށް ކާފިރުވާ މީހާ ކާފިރުކަމެވެ. ނަމަވެސް ޢިބާދަތް ކުރާ މީހާ ނަމާދު ކުރާ ނަމަވެސް ކާފިރުކަމެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައި حَجُّ ގެ ވާޖިބުކަން ބަޔާންކުރައްވައިފިއެވެ. ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلۡبَيۡتِ مَنِ ٱسۡتَطَاعَ إِلَيۡهِ سَبِيلٗاۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ މާނައީ: ﷲ އަށްޓަކައި ކަޢުބާ ބައިތުﷲ އަށް ދިއުމުގެ މަގު ލިބިގެންވާ ހުރިހާ މީހުންގެ މައްޗަށް حَجُّ ވުމަކީ ﷲ ގެ فَرْضُ އެއް ކަމުގައިވެއެވެ. އަދި ކާފިރުވި މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ﷲ ﷻ އަކީ عَالَمُ ތަކުން ފުދިވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

ދެއެވެ. އަދި مَحْشَرُ އަށް [illegible] އިންކާރު [illegible] އިޖްމާޢު ވެފައިވެއެވެ. [illegible] الله تَعَالَى [illegible] صَرِيْحُ ކޮށް وَحِي [illegible] ... إِقْرَارُ [illegible]؟

عَبْدُ النَّبِي: އާނ [illegible]. [illegible] إِقْرَارُ [illegible]. [illegible] قُرْآنُ ގައި [illegible].

عَبْدُ الله: [illegible] رَسُوْلُ الله ﷺ [illegible] مَحْشَرُ އަށް [illegible] إِقْرَارُ [illegible] إِجْمَاعُ [illegible] قُرْآنُ [illegible] تَوْحِيْدُ އަކީ النَّبِيُّ ﷺ [illegible] فَرْضُ [illegible] حَجُّ [illegible] رَسُوْلُ الله [illegible] تَوْحِيْدُ [illegible]؟ سُبْحَانَ الله [illegible]. [illegible] عَجَائِبُ [illegible]!!! يَمَامَةُ [illegible] أَصْحَابُ ބޭކަލުން بَنُو حَنِيْفَة [illegible] النَّبِيُّ [illegible]. އަދި لَا إِلَهَ إِلاَّ الله އާއި مُحَمَّدٌ [illegible].

عَبْدُ النَّبِي: [illegible] مُسَيْلَمَةُ [illegible] مُحَمَّدٌ [illegible].

عَبْدُ الله: [illegible] صَالِحُ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] جَبَّارُ [illegible] النَّبِيُّ [illegible] حَلاَلُ [illegible] اللهُ [illegible] عَلِي ﵁ [illegible] دَعْوَى [illegible] عَلِي ﵁ ގެ أَصْحَابُ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] عَلِي ﵁ [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible] عَبْدُ الْقَادِرُ [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible] أَصْحَابُ [illegible] إِجْمَاعُ [illegible] أَصْحَابُ [illegible]؟ އަދި السَّيِّدُ [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible]؟ އަދި عَلِي ﵁ [illegible] إِعْتِقَادُ [illegible]؟

[illegible] شِرْكُ [illegible] رَسُوْلُ الله [illegible] قُرْآنُ [illegible] مَحْشَرُ [illegible]؟ [illegible] عِلْمُ [illegible] (حُكْم [illegible])? [illegible].

ކޮންމެވައްތަރަކަށްވެސް އިސްލާމްދީނުން ބޭރުވެއެވެ. ދީނީ ކަމަކާ ހެޅިބޮޅުމާއި ފުރައްސާރަ އަބަދުވެސް ޙަރާމްކަމެއްވެއެވެ. މިސާލަކަށް الله އާއިމެދު ހިތްހަމަނުޖެހޭގޮތުގެ إِعْتِقَادُ އެއްލުމާއި ހަމައެކަނި ދުނިޔޭގެ ބޭނުމަށް، ނުވަތަ ކަލަވާ ސަލާމަތާގެ މަޤްބޫލުކަން ކަމުދާ ވޭތު ވެއެވެ. އެދިއުޅޭބަޔަކުދެކެ މިއާއިބޮޑު ގޮތްތެރިވުން ފުރައްސާރަކުރެވެއެވެ.

﴿ قُلْ أَبِٱللَّهِ وَءَايَٰتِهِۦ وَرَسُولِهِۦ كُنتُمْ تَسْتَهْزِءُونَ ۝٦٥ لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ ﴾ މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން މަލާމާތްކުރަމުންދިޔައީ الله އާއި އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާއަށް ސަމާސާކުރަމުން ހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެން عُذْرُ ނުދައްކާށެވެ. ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުގެ ފަހުން ކަލޭމެން ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. ވީއެވެ. الله تَعَالَى ނުރުހުން صَرِيْحُ ކޮށް އެންގެވުމާއި ދީނުން އީމާންކަމުން ބޭރުވެގެންދާ ގޮތަށް ރަސޫލް ބުނުމެވެ. އެބަޔަކު ދީނުންފިލައި رَسُوْلُ الله ގެ އެދުވަހުގެ تَبُوْكُ ހަނގުރާމައިގެ ގޮތެވެ. އިމާނުންނެވެ ދީ حُكْم މިކަމުގެ އެފަރާތުގެ ބަސްކޮށްގެ ސަމާސާގެ ގޮތުން ބަސްތަކުރުމާއި މިތަނުގައެވެ.

ހަދައިދޭށެވެ ބަސްވަންތައެވެ. ހަމަކަރުވާކަން بَنِي إِسْرَائِيْلُ ގެ މީހުންގެ އެކުގައި އިސްލާމްކުރިމުގައި ވެ عِلْمُ ވަރަކުނަ ނުބައިދީނުގެ އެކަށީގެ صَلاَحِيَّةُ އައިމައްވެސް މީހުން مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަރިހުން ﴿ ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا ﴾ މިފަދައިންނެވެ. އެގޮތުގައި: އަހަރުމެންނަށް إِلَٰه އަކަށްވާ އެއްޗެއް ހަދައިދެއްވާށެވެ. ވީއެވެ. ހަދައިދޭގޮތަކުން النَّبِيُّ ، ގެ ބައެއް أَصْحَابُ ބައެއް ކަލޭގެފާނުގެ ދިމާއަށް ދަތުރުކުރިއެވެ. އަހަރުމެންނަށްވެސް ذَاتُ أَنْوَاط (އެއީ ބޮޑު ގަހެއް ބިސްޓުރާލީއަ ހަކަތި ވަށައިގެން ހިފުމަށް އެތެރެ ކަނޑިވެހި ހިފުވައިގެ ތަނެއްވެއެވެ.) އެއް ހަމަ ޖެހި އިސްލާމީ ދީނުގެ ވައްސަރެވެ. ދިސްނުރު النَّبِيُّ ، ހަދައިދެއްވާށެވެ. ވިދާޅުވިއިރު ވިދާޅުވިއެވެ بَنِي إِسْرَائِيْلُ ބުނެދިނުން مُوْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ އަރިހުގައި ދަންނަވާ ﴿ ٱجْعَل لَّنَآ إِلَٰهًا كَمَا لَهُمْ ءَالِهَةٌ ﴾ އެވެ. އެބަހީ ގެއްލުނު އޭނާމީހުންނަށްވެސް إِلَٰهُ އަކު ހުރިފަދައިން އަހަރުމެންނަށްވެސް إِلَٰهُ އަކު ހަދައިދެއްވާށެވެ. ވީއެވެ.

عَبْدُ النَّبِيِّ: އެހެންނަމަވެސް بَنِي إِسْرَائِيْلُ ބުނެދިނުމާއި އަދި النَّبِيُّ ، ގެ ބައެއް أَصْحَابُ ބުނެދިނީ ذَاتُ أَنْوَاط ހަދައިދޭށެވެ ކަމަށްމެއެވެ.

عَبْدُ الله: ވީހިނދުގެ ޙާލަތު، بَنِي إِسْرَائِيْلُ ބުނެދިނުމާއި އަދި النَّبِيُّ ، ގެ ބައެއް أَصْحَابُ ބުނެދިނުމުގައި އެއްވެސް ތަފާތެއްނުވެއެވެ. އެއީ އެއްކަހަލަ ބުނުމެއްކަން ކަށަވަރެވެ. އަދި النَّبِيُّ ، އެއީވެސް ހަދައިދިނުމުގެ ބަޔަކާކަމަށްވަނީ ކުރުވާފައިވާގޮތަށް އަދި އެކަލޭގެފާނު ދެއްވި ޖަވާބުގައި ހަމަ އެއްކަމަށްވާ ގޮތަށް އެއީ އެކަހެރި ދީނަށް އަނބުރާ ދިޔުމެއް ކަމަށް ذَاتُ أَنْوَاطُ ބޮޑުކަށްފާސްކޮށް އެއީގެން ކަމަށް ބުނެފައެވެ.

عَبْدُ النَّبِيِّ: އެހެންނަމަވެސް އަހަރުމެން ދެކެނީ އެހެން ވެސް އިސްލާމްކުރިއެވެ. އޭ أُسَامَةُ ابْنُ زَيْد، لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔުއަސް قَتْلُ ކުރުމާ النَّبِيُّ ، އިންކާރު ކުރެއްވީކީ ކީއްވެގޮތުގައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ ، لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔުއަސް ކަލޭ قَتْلُ ކުރީ ހެއްޔެވެ؟ އަދި ހަމައެފަދައިން النَّبِيُّ ، ގެ ބަސްފުޅުގައި « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لَا إِلَهَ إِلَّا الله »مسلم މާނައީ: މީސްތަކުންނާ އަހަރެން ހަނގުރާމަ ކުރުމަށް މިސްކީނުން لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔަންދެން ކުރިމަތިލާ މީސްމީހުންނަށް ހަމަ ކުރިމަ ކުރެވިއްޖެއެވެ. ވީއެވެ. މިހާ ކަރުތާއްބިސްނަ ބައި އަށް ވިދު حَدِيْث جَمَعَ ކުރުން ކީސްކުރުމެވެ. الله ކަލާނގެ މިދުވަހުގެ ދައްކަވައިވައެވެ. އަހަރުމެން މިދުވަސްދައްކަވާ ބައެއްވެއެވެ.

عَبْدُ الله: النَّبِيُّ ، ޢަމަލުކުރެއްވީ ހަމަގައިމުވެސް އެއީ ކުރިން ކަމަށްވާގޮތަށް އަދި ކަރުކުރާ ކާފިރުވެއްޖެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ން بَنُو حُنَيْفَة ގެ މީހުންނާ ހަނގުރާމަ ކުރެއްވިއެވެ. އެމީހުންވެސް لَا إِلَهَ إِلَّا الله وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله އަށް ހެކިވެއެވެ. އަދި ނުރުހުން ކުރިއެވެ. އަދި ހަމައެފަދައިން عَلِي رَضِيَ الله عَنْهُ އަލިފާނުން އެއްފަހަރު މީސްތަކުން ދެކެ ބައެއް ކަލޭގެފާނު ގުޅުވިއެވެ. އަދި ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން مَحْشَرُ ގައި ދީނުންވާ ބަސްތަކެއް ކަނޑައެޅި لَا إِلَهَ إِلَّا الله ކިޔައިގެން ކުރެވޭ ކަންތައްތައް ކަމަށް ވިއްޔާ قَتْلُ ކުރުން حَلاَلُ ވަނީކަމުން ކަލޭގެ إِقْرَارُ ވެއްޖެއެވެ. އަދި ހަމަ ކަނޑައެޅިގެން އިސްލާމްގެ ދާއިރާގައި އެކަކު ކަނޑައެޅިގެން އެކަމަށް އަދި އެކަން قَتْلُ ކުރެވޭނެއެވެ.

އޭނާއަކީ ކަލިމަ ތައުޙީދުގެ ސަރަޙަތު މާނައެވެ. އަދި އިސްލާމްދީނުގެ فَرْعُ ތަކަށް އަމަލުކުރަންވީ ކަމެވެ. އޭގެން
މިކަލިމަ ކިޔާ މީހާއަށް ނުބައި ކަމެއް ނުކުރެވޭނެތޯއެވެ؟ އަދި ބޭރުފުށުން ކިޔާ ކަލިމައިގެ އަސާސް ފުރިހަމަނުކުރާ މީހާގެ ޙާލަތު
تَوْحِيدُ އަށް އަދި ހަމައެކަނި ބަހުން ކިޔާފައި ފުރިހަމަ ނުކޮށްފިނަމަ ޙުކުމަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ ކިޔައިދީ މި حَدِيْث
އަހާފައިވާ ސަޙާބީ ކިޔައިދިނެވެ. **أُسَامَةُ ގެ حَدِيْث ދެނެގަނެވެ.** ހަމަ ކަލިމަ ކިޔުމުން އޭނާ ދިރިހުރެވޭނެ قَتْلُ ނުކުރެ
އިސްލާމްވެފައިވާކަމުގެ دَعْوَى ކުރުމުން ވެސް. ކަލިމައިގެ ހަމަތައް ފުރިހަމަކޮށް ދީނުގެ ފަރުޟުތައް އަދާކުރަން ޖެހޭ
ކަމަށް ދަލީލުވެގެންވެއެވެ. އިސްލާމްވުމުން ދެބަސްވެރިކަމުގެ މައްސަލަ ބަލާ ތަޙުޤީޤުކުރުމަށް އަމުރުކުރެއްވިއެވެ. މިފަދަ އަދި
އިސްލާމްދީނާ ޚިލާފު ކަންތައް ހުއްޓުވުމަށެވެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިފައެވެ. ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا ضَرَبۡتُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ فَتَبَيَّنُواْ ﴾ މާނައީ: އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ. ކަލޭމެން ﷲ ގެ މަގުގައި ދަތުރުކުރާނަމަ ތަޙްޤީޤު
ކުރާށެވެ تَحْقِيقُ ކުރާށެވެ. ސޫރަތުއް ނިސާ. ވ.އ. މިއާޔަތުން ދޭހަވަނީ قَتْلُ ކުރުމުގެ ކުރިން
ތަޙުޤީޤުކުރުން އަދި تَحْقِيقُ ކުރި ސާބިތުވުމެއް ނުލިބޭ. ދެކޮޅަށް ސާބިތުވެއްޖެނަމަ
خِلاَفُ ކުރުން ސާބިތުވުމުން ދެން قَتْلُ ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ސާބިތުކުރެވޭ ބަދަލުހިފުމުގެ ޙުކުމެވެ. ދެން
ސާބިތުވުމަކާ قَتْلُ ކުރުން ނުޖެހޭ ސާބިތުކުރުމުގެ ހައްދު ބަދަލުގެ ޙުކުމެއް ނެތެވެ.

ހަތަރުވަނަ ނުކުތާ حَدِيْث ތެރެއިން: މި حَدِيْث ގެ މާނައިން އަޅުގަނޑުމެން ބުނާ ދަލީލުގައިވެއެވެ. ހަމަ ކަލިމަ ކިޔުމުން
ތައުޙީދު ހަމަޖެހޭނެ تَوْحِيدُ އާއި ޚިލާފު ކަމެއް ނުކުރާހާ ހިނދަކު قَتْلُ ނުކުރާ ކަމާއި ސާބިތުވެއެވެ. އެހެންކަމުން
އިސްލާމްދީނާ ޚިލާފު خِلاَفُ ކަމެއް ސާބިތުވުން ނުކުރެވޭނެއެވެ. މިގޮތުން ކަލިމަކިޔުމަށް رَسُوْلُ اللهِ ﷺ
ވިދާޅުވި (لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ކިޔަންދެން قَتْلُ ކުރުމަށް އަމުރުކުރެވުނީމެވެ؟) « أُمِرْتُ أَنْ أُقَاتِلَ النَّاسَ حَتَّى يَقُولُوا لا إِلَهَ إِلا اللهُ » مسلم ގެ ރިވާޔަތެވެ. މިހިސާބުން ނިކުމެ އޭރު خَوَارِجُ ންނާ ބެހޭ حَدِيْث ގައިވެ
«فَأَيْنَمَا لَقِيْتُمُوْهُمْ فَاقْتُلُوْهُمْ» البخاري ރިވާޔަތްކުރެއްވިއެވެ. މާނައީ ކަލޭމެން ދިމާވާ ތަނަކުން ކަލޭމެން قَتْلُ
ކުރާށެވެ. މިއީ. ހެދިގެން ދުނިޔޭގައި އެންމެ ގިނައިން ފަރުޟު ނަމާދު ކުރާ އަދި ގިނައިން ކިޔާ
تَهْلِيْلُ ކިޔުން އެންމެ ގިނަ ތަސްބީޙު ކުރާ މީހުން ކަމުގައިވީނަމަވެސް. އަދި أَصْحَابُ ންނަށް ވުރެ
ބޮޑަށް އަޅުކަން ކުރާ ބަޔަކު ކަމުގައިވިޔަސް ވެސް ދީނުން ބޭރުވެގެން ދިޔަ މީހުންނެވެ. އަދި أَصْحَابُ
ބޮޑުންގެ އިޖްމާޢުވެ. އެބައިމީހުންނާ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ކިޔާފައި ވިޔަސް އެބައިމީހުންނާ ހަނގުރާމަކުރުމަށް
އަދި އިސްލާމްވުމުގެ دَعْوَى ކުރިޔަސް އަދި ނަމާދު ކުރިޔަސް قَتْلُ ކުރާށެވެ. މިހެން ހުކުމް އަޅާފައިވަނީ
ސާބިތުވެފައިވާތީއެވެ. އެއީ އެމީހުން ދީނުގެ شَرِيْعَةُ އާއި خِلاَفُ ކަންތައް ކުރާތީއެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: النَّبِيُّ ، ގެ އަޅާ ނަން ކިޔުމުގެ މާނައަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟ އެއީ قِيَامَة
ދުވަހުން އިންސާނުން މަސައްކަތް ކުރާނެ އިރު آدَمُ، نُوحُ، إِبْرَاهِيمُ، مُوسَى، عِيسَى، عَلَيْهِمُ السلام
ގެ ކައިރިއަށް ގޮސް ޝަފާޢަތް އެދިގެން ދާނެއެވެ. އެބޭކަލުން عُذْرُ ދައްކަވާނެއެވެ. އެންމެ ފަހުން
مُحَمَّدُ، ގެ ކައިރިއަށް އަންނާނެއެވެ. މިއެވެ. މިހާރު ދުނިޔޭގައި ޝަފާޢަތް އެދުމަކީ الله އަށް ނޫން
ކުރުމުގެ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. ނުވަތަ ބިދުޢަތް ހިނގާ ނިސްބަތްވެއެވެ.

عَبْدُ اللهِ: މިއީ ކަލިމަތުއް ތައުޙީދުގެ حَقِيْقَةُ ކަމާއި މިއިން ދޭހަވާ އިޞްލާޙުވެއެވެ. މިއީ ދުނިޔޭގައި حَاضِرُ ވެހުރި
مَخْلُوقُ އާއި ބެހޭގޮތުން ދިރިހުރި އިންސާނުން ކުރެވޭ ހުރިހާ ކަމެއްގައި އަޅުކަމުގެ އަސާސް
ކުރުމުގެ ބާވަތްތަކެވެ. އަދި الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ فَٱسۡتَغَٰثَهُ ٱلَّذِي مِن شِيعَتِهِۦ عَلَى ٱلَّذِي مِنۡ عَدُوِّهِۦ ﴾ މާނައީ: އޭނާގެ عَدُوُّ ގެ ތެރެއިން ސަލާމަތްވުމަށް އެދުނީ قَبِيْلَة ގެ އެހީއަށް އެދުނު
މީހާއެވެ ވަގުތުގައެވެ. އަދި مُوْسَى ގެ އެހީގައި حَاضِرُ ގައި ހުރިހާ ކަމެއް ކުރެވެއެވެ. މިގޮތުން ވަގުތު
ހުރި ވަގުތުގައި އެހީއަށް އެދުމަކީ. އަދި ވަލީންނާއި ނުވަތަ ހާޒިރުގައި ނެތް މީހުންގެ ކައިރިން ކުރާ
އަދި އެހެންނަމަވެސް ހިތުގައި އެހީއަށް ކުރުމަށް ބޭނުންވާ މީހުނަށް ދުޢާ ނުކުރެވޭނެ އަޅުކަމެއް ނުވާނެއެވެ.

އަހުރެމެން ދެކޭގޮތުގައި އެއީ އިންކާރުކުރަންޖެހޭ ވަލީންގެ ޤަބުރުތަކުގެ ކައިރީގައި ނުވަތަ އެމީހުން ވަކިގޮތަކަށް ހާޟިރުނުވާއިރު އެދޭ އެދުމެވެ. އެދުމަކީ ހާލުގައި ޢާއިލާގެ ވެސް ނޫން حاضِرُ ގައި ނުހުންނަ ނަމަވެސް حاضِرُ ގައިހުންނަވާ ﷲ އަށްވުރެ ނުކުޅެދޭ ކަންކަމުގައި ކުރާ ދުޢާއަކީ ޢިބާދާތެވެ. قِيامَة ދުވަހުން މަޤާމު ލިބިގަތުމަށް ނަބީބޭކަލުންގެ ކިބައިން ދަންނަވާނީ ކަމަށްވާތީއެވެ. އެހެންކަމުން އެކަލޭގެފާނުންނަށް އެދެނީ ﷲ އަށް ދުޢާކޮށްދެއްވުމަށެވެ. އެއީ ދުނިޔޭގައި ވެސް އެބައިމީހުން ދުޢާކޮށްދޭން އެދުމާއި ސިފަތަކެއް ވާނެ ދުވަހެއްގައި އެދުމެވެ. މިއީ ޖާއިޒު ކަމެކެވެ. آخِرَة ގައި ވެސް އެދުމާއި ދުނިޔޭގައި ދިރިހުރި صَالِحُ މީހަކު ކަލޭގެ ކައިރީގައި އިށީނދެ އަޑުއަހާ ހުރެ، ﷲ حَضْرَةُ ގައި دُعَاء ކޮށްދިނުމަށް ދަންނަވާ ފަދައިންނެވެ. އަދި ރަސޫލާ ﷺ ގެ ހަޔާތުގައި النَّبيِّ ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނަށް އެދި ދަންނަވާ ފަދައިންނެވެ. ނަމަވެސް އެކަލޭގެފާނު ވަފާތުވުމަށްފަހު އެކަލޭގެފާނުގެ قَبْرُ ކައިރީގައި އެފަދަ ދަންނަވާނެއް ނުކުރެއެވެ. އަދި ކާކުތޯއެވެ؟ އެކަލޭގެފާނުގެ قَبْرُ ކައިރީގައި ﷲ އަށް دُعَاء ކުރުމަށްވެސް ބައެއް ސަލަފުން ނުރުހުންވެރިވެ އިންކާރުކުރެއްވިއެވެ.

عَبْدُ النَّبي: إبْرَاهِيمُ عليه السلام ގެ ވާހަކައާމެދު ކަލޭ ބުނަނީ ކީކޭތޯއެވެ؟ އަލިފާނަށް އެއްލާލެވުނުއިރު جِبْرِيلُ عليه السلام އެކަލޭގެފާނުގެ ކައިރިއަށް ވަޑައިގެން ބޭނުމެއް އޮތްތޯ ސުވާލުކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ދެއްކެވީ ކަލޭގެފާނަށް ބޭނުމެއް ނެތެވެ. إبْرَاهِيمُ عليه السلام ވިދާޅުވީ ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިން ބޭނުމެއް ނޯވެއެވެ؟ ފަހެ އިސްތިޣާޘާކުރުމަކީ ޝިރުކަކަށް ވާނަމަ، جِبْرِيلُ عليه السلام އެކަލޭގެފާނަށް އެހީތެރިވުމަށް ހުށަހަޅުއްވާނެތޯއެވެ؟

عَبْدُ الله: މިއީ ހަމަ އެހެން ޝުބްހައެކެވެ. އެއީ މިޝުބްހާގެ ނިސްބަތުން ރައްދެވެ. صَحّ އެހީއެއް ހުށަހެޅުއްވީ جِبْرِيلُ عليه السلام ކުޅަދާނަވާ ކަމެއްގައި صَحَّ ގޮތުގައި إبْرَاهِيمُ عليه السلام ނަށް އެހީތެރިވުމަށެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނަށް ކުޅަދާނަވާ ކަމެކެވެ. އަދި ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވަނީ ﴿عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾ ﷲ تَعَالَى جِبْرِيلُ عليه السلام އަށް ހުއްދަދެއްވައިފިނަމަ إبْرَاهِيمُ عليه السلام ގެ ނަރަ ފޮޅުވައިދީ ބިމާއި ފަރުބަދަތައް ނަގައި مَشْرِقُ ނުވަތަ مَغْرِبُ ގެ ކޮޅަކަށް އުކާލައިފާނެއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު އޭނާ ދުރު ތަނަކަށް ބަދަލުކުރައްވައިފާނެއެވެ. އަދި ﷲ تَعَالَى އަމުރުކުރެއްވިނަމަ އުޑުމައްޗަށް އުފުއްލަވާނެއެވެ. މިއީ މުއްސަނދި މީހަކު ނިކަމެތި މީހަކަށް އެހީތެރިވުމަށް ލާރި ހުށަހެޅުމާ އެއްގޮތެވެ. ފަހެ ބުނެބަލާ މިއީ ޝިރުކަށްވާ ގޮތަކީ ކޮބައިތޯއެވެ؟

ރަސޫލާ مُحَمَّدٌ ﷺ ގެ ޒަމާނުގެ މުޝްރިކުންނާއި ހާލަތު ބޮޑުވެގެން ދިޔަ ހާލު އަދި އެއިރު ދިމާވެ ހުރި ހާލަތު ދުޢާކުރާ ގޮތް ޝިރުކުގެ ބާވަތުގެ ތެރެއިން ދިމާވާނެކަން ވެސް ފާހަގަކޮށްލަމެވެ. މިބާބުގައި ސާބިތުވެ

❶ ﷲ تَعَالَى ހިތްހަމަޖެހުމާއި ސަލާމަތްކަމުގައި ހުންނައިރު ޝިރުކުކުރާ ކަމަށް ބަޔާންކޮށްދެއްވާ ބޭކަލުން ﷲ އާއި ޝަރީކު ކުރަތެވެ. ބިރުގަންނަ ހާލުގައި ﷲ އަށް ޚާއްޞަކޮށް إخْلَاص ގައި ދުޢާކުރެތެވެ. އެކަމާ ގުޅޭ

﴿فَإِذَا رَكِبُوا۟ فِى ٱلْفُلْكِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ إِذَا هُمْ يُشْرِكُونَ﴾ ތަރުޖަމާ: ފަހެ އެމީހުން އުޅަނދުގައި ސަވާރުވެ އުޅެނިކޮށް (ކަނޑުގެ ތޫފާނުގައި) غَرَقُ ވެދާނެކަމަށް ބިރުގަނެ إخْلَاص ގައި ދީން ޚާއްޞަކޮށްގެން ﷲ އަށް دُعَاء ކުރެތެވެ. ފަހެ އެމީހުން ސަލާމަތްކޮށް އެއްގަމަށް ގެނެސްދެއްވުމުން ދެން އެމީހުން ޝިރުކުކުރަތެވެ. ވީއެވެ. އަދި އަނެއް އާޔަތުގައި

وَحِى ކުރައްވާފައިވަނީ: ﴿وَإِذَا غَشِيَهُم مَّوْجٌ كَٱلظُّلَلِ دَعَوُا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ فَلَمَّا نَجَّىٰهُمْ إِلَى ٱلْبَرِّ فَمِنْهُم مُّقْتَصِدٌ﴾

وَمَا يَجۡحَدُ بِـَٔايَٰتِنَآ إِلَّا كُلُّ خَتَّارٖ كَفُورٖ﴾ ވިޔަދައިންނެވެ. މާނައީ: އަދި އަހުރެން ބޭޒު އަދިރިގެއާޔަތަށް ބޭޒާރުވާން ނުވާއިކަރުޚަލިފާއިތަ إخْلَاص ތެރި ކަމުގައިވާ الله އަށް دُعَاء ކުރި މީހުން ދެންނެވުމެވެ. ދެންވެސް ތިންބައި ސަލާމަތްވާނެ އަދިން އައިސްދަކުރާ ޚާޓުއި ހަމަ ސަލާމަތްކުރެއްވިކަމުގައި ތުންދެއްވާ އަކަތަރުސް ތަރުވެރިކަން ތެރެހި وَعْدُ ފުދުއްވައިނުވީމެވެ. (އަދި وَعْدُ ނުފުއްދާ خِيَانَة ތެރި ދެމިތިބޭނެވެ.) އަދި وَعْدُ ނުފުއްދާ خِيَانَة ތެރި އަދި ވަރަގަދައިން ކަފުރުވެރިކަމުގެ ތެރެއިން ސަލާމަތްކުރެއްވީ އަޅުތެރިކަން ދޫކޮށްލާ އިންކާރު ނުކުރާނެއެވެ. ވެއެވެ.

النَّبِيُّ ، އެބަލާކަމަ ހަމަހަމަ ކަރުވަލީ ފުނޑުރާކަން ތިލަފަށް ކުރީ ފިލުވާލުމަށް އުޅުނުމީހުން ﷲ އަށް دُعَاء ކުރިއިރު ދަތިތަކުން ފުރުޅުވާތަކާއި ދުޢާކުރިމީހުން ސަލާމަތް ދިނުމެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް ދެއްވާފައި ވަނީ ﷲ އެވެ. ހަމަހަމަ ކަރުވަލީ ފުނޑުރާކަން ތިލަފަށް ކުރީ ފިލުވާލުމަށް އުޅުނުމީހުން ﷲ އަށް دُعَاء ކުރިއިރު ދަތިތަކުން ފުރުޅުވާތަކާއި دُعَاءކުރި ހަމަހަމަ ﷲ ކުރެއްވީ ކަލޭގެފާނެވެ. ހުސް ހާލަތެއްގައި އިސްތިޣާސަތު ހޯދީ يَا رَسُولَ الله ނުވަތަ يَاحُسَيْنُ ނުވަތަ ހޯދައިގެން ދަތިތަކުން ސަލާމަތްވާން ނުކުރެވޭނެތޯ؟

2 ދެވަނައީ: އިސްތިޣާސަތު ހޯދާނީ ﷲ އާއި އެކަނި ކަމާ دُعَاء ކުރި ހަމަހަމަ އާލާތަކާ حَضْرَةُ ގައި މަދަދު ދިނުމެއްކަމަށް ބުނާ ގޮތަކަށެވެ. އެހެން އެކަލޭގެއިރު ބޭރުން ބަލާ ކަމަށް ފެނިލާއިރު ކުރާނީ ﷲ އަށް ކަލޭގެފާނު އާދޭހުގެ ނުވަތަ ކިއާތިރާ ނުވަތަ ގޮވާލައެވެ. ދެންވެސް ހަމަހަމަ ފުރުޅުވާތަކާ ﷲ އާއި އެކަނި ކަމާ دُعَاء ކުރި ހަމަހަމަ އިލާހުފުޅުތަކުން ދުރުކުރައްވައެވެ.

ވީ صَالِح ބަލާ ބަދަލުކަނޑު އަދި ހަމަ ނުވަތަ ގުޅުފުޅު ﷲ އަށް ހަވާލުކުރި އެކަލާނގެ ގޮތުގައިވެސް އުޅުނުމީހާގެ ފިލުވާފައި ޚާއްޞަކުރައްވާފައިވާ ކަލޭގެއެވެ. (ދުޢާކުރުމަށް އެދިވަޑައިގަތެވެ. ދެންވެސް ނިސްބަތްކުރެވޭނެ)

3 ތިންވަނައީ: ޢިބާދާތް ބޭނުންކުރީ النَّبِيُّ ގެ ޒަމާނުގެ މުޝްރިކުން ޝިރުކު ކުރުމުގެ تَوْحِيدُ الأُلُوهِيَّة ގައެވެ. އެބާވަތް ކަލޭގެފާނު ބަލައިގަތެވެ. އެއީއަޅުގެ ޝިރުކު تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّة ގައި ނުވެއެވެ. ފުރާގުޅިފަސްގެ ވަރުގަދަވެފައެވެ. ފުރާގުޅީގެ ޝިރުކު تَوْحِيدُ الرُّبُوبِيَّة އާއި تَوْحِيدُ الأُلُوهِيَّة ގައިވެސް ވެއެވެ. ދުބައިގެ ވެއެވެ. ފުރާގުޅިން ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތައް ހިންގަވާ ދަރަޖައިގެ ދަރަޖައިގެ......ދެންވެސް......ފުރަބަލަސްކޮށް ހިންގުމަށް تَصَرَّفُ ކުރަނިވާ طَبِيْعَة ކަމުގައި ހަދައެވެ.

ދެން އެހެންގޮތަކުން ބުނާނަމަ ހަދަކަށް ނާންނަނީ ކިޔަހަލާނުކުރާތީއެވެ. އިސްތިޣާސަތުގެ ނުވަތަ ދޭހަވެސް ބޭނުންވެސް ހަމަ ފަތުރާ ތަޢާރަފު ހަދަނީއެވެ. އެއީ ހަމަހަމަ ކަންތައް ގެ إِعْتِقَادُ އާއި ދެކޮޅު ބަދަލު އަދި މުސްލިމުން ގެ ސަބަބުން ފަސްކުރެވިދާނެ ކަންތަކުން ހަމަހަމަ عَمَلُ ކުރުމާ އެއް تَوْحِيدُ އެއް ބޭނުންވެސް ވެއެވެ. ވީނަމަވެސް ހަމަހިލަވާލައި ފަސޭހައިން ކަމެއް ކަމަކަށް ލަފާގެ ވެއެވެ. تَوْحِيدُ ކެތްތެރި އެއީން عَمَلُ ނުކުރާފަރާތް އާއި ހިތްހަމަ ކަރުބަލާވެއެވެ. فِرْعَوْنُ އާއި إِبْلِيْسُ ފަދައެވެ.

ހަމަގޮތުގައި ބަރަކާތްލެއްވި ހައްޤު އަކީއާއި ކޮންމެ ހަދައެވެ. އަދި ބަންޑައެވެ. ތިބާއި حَقُّ ގޮތް އެބަލާ ހަރަދުކުރާ ކިޔަވަދޭނޭނޭ ދެއް އަރައިގެންދާނެވެ. ދޮގު ބަރާބަރަށް ހަމަހަމަ ކުރިމަތިވާ ޤަބޫލުކުރާ ޢަމަލުކުރާނެ ނުފަސް ހަސަދަވެސް އެވެ. ފަސްކޮށް ފިލާ ނުފުއްދައިދޭ ނުވާނެއެވެ. ހަދަރު ކަމަށް ބަދަލުކުރާ ކަރުދާސް ހޯއްދަވާ حَقُّ ބަރަބަރު ދެނެއެވެ. ކަސްދުވެސް عُذْرُ އައިގެ އަދަދަކުން ދަނޑިދަމާނެއެވެ. އަދި ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިފައިވާ ހަމައެވެ. ﴿ٱشۡتَرَوۡاْ بِـَٔايَٰتِ ٱللَّهِ ثَمَنٗا قَلِيلٗا فَصَدُّواْ عَن سَبِيلِهِۦٓۚ إِنَّهُمۡ سَآءَ مَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ﴾ މާނައީ: الله ގެ އާޔަތްތަކުގެ ބަދަލުގައި އަގުބޮޑު ނޫން އެތިކޮޅެއް ހޯދައި، އެތިބާ الله ގެ މަގުން ފާޅުކަމުން ދުރުކުރިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެން ކުރަމުން ދިޔަ ކަންތައް ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ވީއެވެ. އަދި އެކަމާ ނުލާހިކަ ބަރާބަރު ފާޑުފާޑުއިން تَوْحِيدُ އެއް عَمَلُ ކުރި އަދި

ހިތުން އެކަން إعْتِقَادُ ނުކޮށްފިނަމަ مُنَافِقُ އެކެވެ. އެފަދަ މީހާ ސީދާ އުރިޔާން ކާފިރަކަށްވުރެ ނުބައެވެ. އެއީ اللّٰه تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުން ދަލީލުވެއެވެ. ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ﴾ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން މުނާފިޤުންވަނީ ނަރަކައިގެ އެންމެ ފުން ފަންތީގައެވެ. މިއީ. ކާފިރުގެ މުޅިއުމުރު ވިސްނައިދިނުން މިސާލުގެ ގޮތުން ދެކޮޅުހެދުން ކާފަރުން ހަދައިގެން އަދާކުރެއެވެ. قَارُوْنُ ފަދަ މީހުން ދެނެތިބެ ހިތުގައި حَقُّ ކަމަށް ދެނެގަނެ އެއަށް عَمَلُ ނުކުރީ ދުނިޔަވީ ނުވަތަ قَدَرُ އާއި جَاهُ ގެއްލޭތީ هَامَانُ ފަދަ މީހުން حَقُّ ކަމަށް ދެނެގަނެ އެއަށް عَمَلُ ނުކުރީ އެދި ވެރިކަމަށް ހަސަދަވެ ގެއްލޭތީ فِرْعَوْنُ ފަދަ މީހުން حَقُّ ކަމަށް ދެނެގަނެ އެއަށް عَمَلُ ނުކުރީ މުޅިސަމާސާއަކަށް ހަދައިގެން އުޅުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި މުނާފިޤުން ފަދަމީހުން އެއިރުގެ إعْتِقَادُ އެއްނުވެ ހަދައިގެން ބަހާނާޖެހުން عَمَلُ ކުރިޔަސް ކާފިރަކަށްވެއްޖެނަމައެވެ. އެފަދަމީހުން ކާފިރުން ހިމެނޭގޮތަށް ހިތުގެ إِعْتِقَادُ އެއްނުވި ކަމުގައިވިއަސް އެއީ ކާފަރުކަމުގެ ބާވަތެއްކަން އެނގިއެވެ.

އެހެންނަމަވެސް اللّٰه ގެ ދީނުން މަދުވެގެން ދެއާޔަތް ދީނުގެތެރެއިން ކަޑައެރުން ވާޖިބުވެގެން ވެއެވެ:

ފުރަތަމަ އާޔަތަކީ: ﴿لَا تَعْتَذِرُوا۟ قَدْ كَفَرْتُم بَعْدَ إِيمَٰنِكُمْ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން عُذْرُ ނުދައްކާށެވެ. ކަލޭމެން ތިޔަވަނީ ކަލޭމެންގެ އީމާންކަމުގެފަހުން ކާފިރުވެފައެވެ. މިއީ. — ހަމަކަށަވަރުން رَسُوْلُ الله ، ގެ އަރިހުގައި ހުތުރުކޮށް ބަހުރުވަ ހަދައިގެން ސަމާސާކުރި ބަޔަކު މުނާފިޤުންގެ ތެރެއިން ކާފިރުވި ބަޔަކާ މެދު ބާވައިލެއްވި ކާފިރުވުމާއި ދީނުގެ ސަބަބުން ރަސޫލާގެ قَدَرُ އާއި جَاهُ އަށް މަލާމާތްކޮށް ސިފަ ދީނުން ނުކުންނަ ކަމެކެވެ. ހަމައެފަދައިން ސަމާސާކޮށް ކަޅަ އެއްގޮތެއް ގޮތުގައި ދީނަށް ފުރައްސާރަ ކުރާ ބަޔަކު عَمَلُ ކުރަނީ ނިކަމެތިކަމާއި ސަމާސާ ތުހުމަތު ސިފަކޮށެވެ. ފުރައްސާރަކުރުމަށްޓަކައި ސަމާސާކުރުމަކީ ހަމަ ކާފަރުކަމެކެވެ. އެއީ ބަޔަކު ހިތުގައި إِعْتِقَادُ ނުކުރި ކަމުގައިވިޔަސް ބާވަތެކެވެ. އަދި ނުކުތާއަކީ مَخْلُوقُ ހަމަ ބުނާ ކަމެއް ކުރުމަށް އެކަމެއް ޢަމަލު ކުރުމުގައި ކާފިރަކަށް ވެއެވެ. ބަޔަކު ހިތުގައި ސީދާ ޙައްޤު ނިޔަތުން ނަމަވެސް އެ ގޮތަށް عَمَلُ ކުރާމީހާ شَيْطَانُ ގެ وَلِي އެކެވެ. ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَانُ އޭނާގެ وَعْدُ އަދާނުކޮށް ފޭރިގެންދެއެވެ. ﴿ٱلشَّيْطَٰنُ يَعِدُكُمُ ٱلْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِٱلْفَحْشَآءِ﴾ މާނައީ: شَيْطَانُ ކަލޭމެންނަށް ފަގީރުކަމުގެ وَعْدُ ދެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން فَاحِش ކަންތައް ކުރުމަށް އަމުރުކުރެއެވެ. މިއީ. އަދި އޭނާގެ وَعْدُ އަޅާނުލާ ކަލޭމެން ބިރުނުގަންނާށެވެ. ﴿إِنَّمَا ذَٰلِكُمُ ٱلشَّيْطَٰنُ يُخَوِّفُ أَوْلِيَآءَهُۥ﴾ މާނައީ: އެއީ ހަމަކަށަވަރުން شَيْطَانُ އެވެ. އޭނާ އޭނާގެ وَلِيُّން ބިރުގަންނުވައެވެ. މިއީ. އަދި الرَّحْمٰن ވަންތަ ކަލާނގެ އާދޭގެ وَعْدُ ތެދު ނުކުރާނެއެވެ. ﴿وَٱللَّهُ يَعِدُكُم مَّغْفِرَةً مِّنْهُ وَفَضْلًا﴾ މާނައީ: އަދި اللّٰه تَعَالَى ކަލޭމެންނަށް وَعْدُ ކުރައްވަނީ އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ން ފާފަ ފުއްސެވުމާއި އަދި فَضْلُ ވަންތަކަމަށެވެ. މިއީ. އެއީ جَبَّارُ ވަންތަ ކަލާނގެ وَعْدُ ފޫދޭތި އަސްލު ބެހެއްޓިއެވެ. ﴿فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ إِن كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން އެމީހުންނަށް ބިރުނުގަންނާށެވެ. އަދި ކަލޭމެންނަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ވަކިން ކަލޭމެން މުއުމިނުން ކަމުގައިވާނަމަ ބިރުގަންނާށެވެ. މިއީ. ދެން ތިބާ ދެކެނީ حَقُّ ދެކެނިވެސް الرَّحْمٰن ވަންތަ ކަލާނގެ وَلِي އަކަށް ވާން ބޭނުންވަނީތޯ. ނުވަތަ شَيْطَانُ ގެ وَلِي އަކަށް ވާން ބޭނުންވަނީތޯ؟!

ދެވަނަ އާޔަތަކީ: ﴿مَن كَفَرَ بِٱللَّهِ مِنۢ بَعْدِ إِيمَٰنِهِۦٓ إِلَّا مَنْ أُكْرِهَ وَقَلْبُهُۥ مُطْمَئِنٌّۢ بِٱلْإِيمَٰنِ وَلَٰكِن مَّن شَرَحَ بِٱلْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِّنَ ٱللَّهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾ މާނައީ: އެމީހެއްގެ އީމާންކަމުގެ ފަހުން ހިތުގައި އީމާންކަމާއެކު ހަމަޖެހިގެންވާ ހާލު ބާރުލައި މަޖުބޫރުކުރެވިގެން ނޫނީ اللّٰه އަށް ކާފިރުވީ އަދި ކާފިރުކަމަށް ހިތްހެޔޮކޮށް ހުޅުވައިލި މީހުން ދެނެގަންނާށެވެ. އެމީހުންގެ މައްޗަށް اللّٰه تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ން ކޯފާއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ބޮޑުވެގެންވާ عَذَابُ އެވެ. މިއީ.

ހާލަތުން ދުނިޔޭގެ ފައިދާއަށް ލޯބިވެ ކުފުރާއި ސަބަބުން ހިތުގެ ހިތްވަރާއެކު ކުފުރުގެ ބަސް ބުނެފިނަމަ އެހެން އެއްވެސް ކަމެއް ނުބުނާ ﷲ تَعَالَى އިޛުނަ ނުދެއްވައެވެ. ދީން އެހެން އެންމެން ބާރުގެ ސަބަބުން ކުފުރުވެރިވެއްޖެ ނަމަވެސް ދުނިޔެއާއި ފައިދާއަށް ކުފުރުވެރިވާ ނަމަވެސް ހިތުން ގަބޫލުކޮށް ކުފުރުވެރިވާ ނަމަވެސް ޙާލު ވަކިން އަޑުއިވޭނެ ކަމެއް ނުވެއެވެ. ކުފުރުވެރިވާ ނަމަވެސް ސަބަބަކާ ކުފުރުވެރިވީ ހިތުގައި އޮތް ކަމަށް ވިޔަސް ތަފާތުކުރުމުގެ ބާރު ވެއެވެ. عُقُوبَة އޮންނާނެއެވެ. އެހެން އިސްލާމްދީން ދޫކޮށްލާ މީހުން ސަލާމަތް ހޯދުމުގެ ކަމުގައި ނުވެވޭނެއެވެ. އަދި ބޭރުގެ عَمَلُ ގެ ގޮތުން ކުފުރުވެރިވާ ކަމުގައި ވިޔަސް ހިތުގެ ގަބޫލުކުރުމާއި ދުނިޔެ ދިރުމަށް ޓަކައެވެ. އެހެން ބުނެވުނު ގޮތުގެ إِعْتِقَادُ ގެ ގޮތުން ހިތާއި ކުފުރުވެރިވިއެވެ.

ﷲ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمُ ٱسْتَحَبُّوا۟ ٱلْحَيَوٰةَ ٱلدُّنْيَا عَلَى ٱلْـَٔاخِرَةِ وَأَنَّ ٱللَّهَ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْكَـٰفِرِينَ﴾ މާނައީ: އެގޮތަކީ އެމީހުން آخِرَة އަށްވުރެ ދުނިޔޭގެ حَيَاة އެދި ލޯބިކުރީއެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ކުފުރުވެރިވުމުގެ ސަބަބުން ﷲ تَعَالَى ހިދާޔަތް ނުދެއްވާނެއެވެ. މިއެވެ. އެކަމުގައި صَرِيحُ ކޮށް އެންމެ ބޮޑު عَذَابُ ލިބޭނީ ސަބަބަކީ إِعْتِقَادُ އާއި ނުބައި ކަމެވެ. ހަމަ ހިތުގެ ކުފުރުގެ ސަބަބުގައި ދުނިޔޭގެ ލޯބި ވެއްޖެއެވެ. އަދި ހިތުގެ ދުނިޔެގެ ހަމައެކަނި އެކަމަށް ލޯބިވެއެވެ.

ﷲ تَعَالَى ކުރިމަތީ ތިމާގެ ދިރުމުގެ ކަށަވަރު ކުރާނެ ކަލޭ ކަލޭގެ رَبُّ އަށް تَوْبَة ވެ ކަލޭގެ حَضْرَةُ އަށް رُجُوعَ ވެ ހަމަ ތިމާގެ ދިރިއުޅުމުގައި ކަލޭގެ ކަމުގައި ވާނީ ކިހިނެއްތޯ؟ ކަލާނގެ ހަޤީޤީ ކަމުގައި ޢިބާދަތް ކުރަންވާނީ ކިހިނެއްތޯ. މިއަދު ކަލޭ ސަލާމަތް ކުރާނެ މިއީއެވެ. އަދި ހިސާބުކުރެވޭނެ މަގެވެ.

عَبْدُ النَّبِي: ﷲ تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި ފާފުއްސެވުން އެދި އަޅުގަނޑުމެން ދުޢާކުރަމެވެ. ކަލާނގެ حَضْرَةُ އަށް تَوْبَةَ ވެ رُجُوعَ ވެއްޖެއްޔާއެވެ. އަދި ﷲ ނޫން އެހެން إِلَٰهُ އެއް ނުވާކަމާއި، مُحَمَّدُ ގެފާނަކީ ކަލާނގެ ރަސޫލާ ކަމަށް ހެކިވަމެވެ. އަދި ރަސޫލުﷲ ގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމަށް ހިތްވަރު ދެއްވުމަށް ދުޢާކުރަމެވެ. އަދިﷲ تَعَالَى ގެ حَضْرَةُ ގައި އަހަރެން އެދެނީ ކުރި ކުށްތަކަށް عُذْرُ ދެއްވައި ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވުމެވެ. އަދި ކަލާނގެ عَفُوءِ ލިބިގަތުމަށެވެ. އަދި ކަލާނގެ ރަޙްމަތް ލިބިގަތުމަށް އަދި ކަލާނގެ رَحْمَةَ ގެ مُعَامَلَة އިން ކަލާނގެ ހަމަހަމަކަމުގެ مُعَامَلَة ހޯދުމަށެވެ. އަދި ކަލާނގެ ހަޔާތުގައި ބަރަކާތް ލިބުމަށެވެ. تَوْحِيدُ އާއި صَحَّ عَقِيدَة ގެ ތެރޭގައި ކަލާނގެ ދީނުގެ ސުންނަތާ ތަބާވުމަށެވެ. އަދި އަޚް أَخُ عَبْدُ الله އެވެ. ކަލާނގެ ހިދާޔަތް ނަސޭހަތް نَصِيحَةُ އަށް ބޯލަނބާ ކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި އަހަރެން ދުޢާކުރަމެވެ. ކަލާނގެ ހިދާޔަތް ދެއްވާށިއެވެ. ދީން ނަސޭހަތް نَصِيحَةُ އެކެވެ. އަދި ކަލޭ އަހަރެންނަށް ދެއްވި ހިތްވަރަކީ عَبْدُ النَّبِي ވެސް އަހަރެން ބަދަލުކޮށް عَبْدُ الرَّحْمن އެވެ. އަދި އަހަރެން އަހަރެ بَاطِلُ عَقِيدَة އެއް ހިތާހިތުން ނުކުމެވި ކަލާނގެ ކަލާނގެ ހިދާޔަތް ދެއްވީއެވެ. އަދި ދީނުގެ عَقِيدَة ގެތެރެ އަހަރެން ހިތާ ﷲ އާއި އަހަރެން ބަދަލުކުރީ ދީނުގެ ކުރިއަށް އަހަރެން ކަލާނގެ ތަބާވީއެވެ. ދީނުގެ އަހަރެންނަށް ލިބުނު ބައިން އިތުރުވުމާ އިސްލާމީ ދިރިއުޅުމުގެ އަދި ދިރުމެވެ. އަދި މީސްމީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގެ ޖަމާޢަތް ގެނބިގެން ދިޔަ ވަރަށް ގިނަ مُنْكَرَاة އަހަރެންނަށް ބޭނުން ނުވީއެވެ.

عَبْدُ الله: މިއީ ސަލާމަތް ނަމެވެ. އަހަރެން ކަލާނގެ އިޚްލާޞްތެރިވަމެވެ. ތިޔަ ގޮތަށް ކަލަނީ ޙަޤީޤީވެ ވެއެވެ.

- ● ކަލޭ ހުށަހެޅުނީއެވެ. الله ގެ ޒާތުގައި އޮތް ސިފައާގައިވެސް ކަލޭ إِخْتِلَافُ ތަފާތުކުރަމުގައި ޒާތަށް ކަލޭގެ ރަޙްމަތާއި ދިވެހިން تَبَعَ ވީ ހަމަ ދިރިއުޅުމުގައި ޒާތަކާ ކަލޭގެ شِعَارُ އެކަށް (ކަލޭގެ ގޮތަކަށް) ވެގެން ނުވާނެއެވެ. حَقِيقَةُ ގައި ހުރި تَأْوِيلُ ހަމައެކަނި الله އަށްޓަކައި ނޫނެވެ. އެއީ ހަމަ ކަލޭގެ شِعَارُ

އެކަން ވަންޏާ ހިނގާގޮތަކީ ފަހުން ފުރިހަމަ ދިރިއުޅުމުގެ ބަޔާނުގެ ގޮތެވެ. مُتَشَابه އާޔަތް ތަކާއި އެބަޔާން ވެދެވޭ ﴿ءَامَنَّا بِهِۦ كُلٌّ مِّنۡ عِندِ رَبِّنَا﴾ މިފަދައިންނެވެ. އެބަސް އަހަރެން އެއްގޮތް ވެއްޖެއެވެ. ހުރިހާ އެއްޗެއް އަހަރެމެންގެ رَبُّ ގެ حَضرة ގެންނެވެ. މިއެވެ. އަދި إختِلآفُ ވެވޭނެ ގޮތުގައި އެބާރުތަކުގެ ގޮތަށް رَسُوْلُ الله ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. އެއީ « دَعْ مَا يَرِيبُكَ إِلَى مَا لا يَرِيبُكَ » أحمد والترمذي ، އެބަހީ: ޝައްކުވާ ކަންތައް ދޫކޮށް ޝައްކު ނުވާ ކަމަކަށް ދާށެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި « فَمَنِ اتَّقَى الشُّبُهَاتِ اسْتَبْرَأَ لِدِينِهِ وَعِرْضِهِ، وَمَنْ وَقَعَ فِي الشُّبُهَاتِ وَقَعَ فِي الْحَرَامِ »متفق عليه މާނައީ: ޝައްކުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެގެންވާ މީހާ އެމީހާގެ ދީނާއި ޝަރަފު ސަލާމަތް ކުރެވިއްޖެއެވެ. އަދި ޝައްކުވާ ކަންތައްތަކަށް ވެއްޓުނު މީހާ ވެއްޓިގެންދަނީ حَرَامُ ކަމަކަށް ވަނީއެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި « وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ أَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ » مسلم ، އެބަހީ: ފާފައަކީ ތިބާގެ ހިތުގައި ހިރަސްވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެކަން މީސްތަކުންނަށް އެނގުން ކަރާހިޔަވާ ކަމެކެވެ. މިއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި «اسْتَفْتِ قَلْبَكَ وَاسْتَفْتِ نَفْسَكَ ـ ثَلاثَ مَرَّاتٍ ـ الْبِرُّ مَا اطْمَأَنَّتْ إِلَيْهِ النَّفْسُ وَالإِثْمُ مَا حَاكَ فِي النَّفْسِ وَتَرَدَّدَ فِي الصَّدْرِ وَإِنْ أَفْتَاكَ النَّاسُ وَأَفْتَوْكَ » أحمد. މާނައީ ، ކަލޭ ކަލޭގެ ހިތާ ކައިރިން ފަތުވާ އަހާށެވެ. އަދި ކަލޭގެ ނަފްސާ ކައިރިން ފަތުވާ އަހާށެވެ. ތިން ފަހަރު ވިދާޅުވިއެވެ. އަދި ހެޔޮކަމަކީ ކަލޭގެ ނަފްސާއި ހިތަށް ހިތްހަމަޖެހޭ ކަމެކެވެ. އަދި ފާފައަކީ ނަފްސުގައި ހިރަސްވާ ކަމެކެވެ. އަދި ހިތުގައި ދެބުނި ވާ ކަމެކެވެ. އަދި ކަލޭ މީސްތަކުންގެ ކައިރިން ފަތުވާ އަހައިފިނަމަވެސް އަދި އެމީހުން ކަލޭއަށް ފަތުވާ ދިނަސް މެއެވެ.

- ކަލޭ ހަވާ ނަފްސާއި تبع ވުމުގެ ނުބައިކަން ދެނެގަތުމެވެ. އެކަން ނުކުރުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى ވަޙީ ކުރައްވާފައިވަނީ ﴿أَرَءَيۡتَ مَنِ ٱتَّخَذَ إِلَٰهَهُۥ هَوَىٰهُ﴾ މިބަސްފުޅުން އެކަލާނގެ ބަރުވަންތަ ފުރުޤާނުގައެވެ. އެބަސްފުޅުގެ މާނައިން، އަހުރެ މީހާ އޭނާގެ هَوَى نَفْسُ ކަލާނގެ (އަޅުކަންކުރާ އިލާހަކަށް) ހަދައިގެން އެމީހާ ދެކެން ކަލޭގެ ފެނިއްޖެ ހެއްޔެވެ؟ މިއެވެ.

- ވަކި މީހެއްގެ ރައު ނުވަތަ ވަކި رَأْي އެއްކަމަށް تَعَصُّبُ ވުމާއި ދުރު ކަލޭ ހަމަ ދުރަށް ދުރުވުމެވެ. އެކަން ނުކުރުމެވެ.
 އަދި ހަމަ ހަގީގަތުގައި ކަލޭ ޙައްޤު އެނގުމަށް އެދިގެން ތިމާގެ ހިތް ސާފުކުރާ ގޮތަކަށް تَعَصُّبُ ނުވުމެވެ. އެހެން އެއީ ދިފާޢުކުރުމާ ކަމަކު
 حَقُّ އަށް ތަބާވުމަށް ހުރަސްއަޅާ ކަމެކެވެ. ފަހެ، ހަމަކަށަވަރުން حَقُّ އަކީ مُؤْمِنُ ގެއްލިފައިވާ އެއްޗެކެވެ. ފަހެ، އެ حَقُّ ހޯދާނެ ތަން އެއީ ޙައްޤަށް ތަބާވާ ތަނެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭ ދޭގަނަޑަކަށް ފުލާ އެއްޗެއް ކަމުގައިވިޔަސްމެ. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ ٱتَّبِعُواْ مَآ أَنزَلَ ٱللَّهُ قَالُواْ بَلۡ نَتَّبِعُ مَآ أَلۡفَيۡنَا عَلَيۡهِ ءَابَآءَنَآۚ أَوَلَوۡ كَانَ ءَابَآؤُهُمۡ لَا يَعۡقِلُونَ شَيۡـًٔا وَلَا يَهۡتَدُونَ﴾ البقرة ١٧٠ މާނައީ: އެމީހުންނަށް ކަލޭ الله ބާވައިލެއްވި އެއްޗަކަށް تَبَع ވާށޭ ބުނެވިއްޖެއްޔާ އެމީހުން ބުނާނެއެވެ. އެހެނެއްނޫނެވެ. ތިމަންމެން ތިމަންމެންގެ ކާބަފައިން ހުރި ގޮތަކަށް تَبَع ވާނަމެވެ. (އަހަރެމެން ބައްޕައިންގެ) އެއުރެންގެ ބައްޕައިން الله އަށް ގެނައި ސަލާ (އެއްގޮތަކަށް ނުދަނެ ކަލޭ) އަދި ހުރިހާ ގޮތަކުން ތެދުމަގު ނުލިބުނީސް ދީނުގެ ކަން ބަލައިފައިވާ ނަމަ ވެސް ކަމެއް އެބަލައިގަނެވޭތޯ؟ މިއެވެ.

- ކާފިރުންނާ ވައްތަރު ނުވުމެވެ. ކަލޭ ކާފިރުންނާއި ވައްތަރު ނުވުމެވެ. ގޮތުން އެއީ ހަރާން ކަމެއް ކަމުގައި ބުނެފައިވެއެވެ.
 އެކަމަކީ، رَسُوْلُ ﷺ حديث ކުރެއްވިއެވެ. « مَنْ تَشَبَّهَ بِقَوْمٍ فَهُوَ مِنْهُمْ » أبو داود. މާނައީ: ބައެއްގެ ވައްތަރު ވެއްޖެ މީހާ ވެގެންދަނީ އެބައިމީހުންގެ ތެރެއިންނެވެ. މިއެވެ.

- ކާފިރުންނާ ދުރުވުމެވެ. الله ނުހަނު ބޮޑު ކަލާނގެ ކަމާއި وَكِيلُ ނުކުރުމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَمَن يَتَوَكَّلۡ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسۡبُهُۥٓ﴾ މާނައީ: އަދި الله އަށް ވަކީލު ކުރާ މީހާއަށް ނިކަން ފުދެއެވެ. ހަމަ އެކަލާނގެ އޭނާއަށް ފުދެނީއެވެ.

- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** الله އަށް އުރެދުންވާކަމުގައި އެއްވެސް مَخْلُوْقُ އަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. رَسُوْلُ، حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (لاَ طَاعَةَ لِمَخْلُوْقٍ فِي مَعْصِيَةِ الخَالِقِ) الترمذى. މާނައީ: ހެއްދެވިކަލާނގެއަށް އުރެދުމުގެ ކަމުގައި އެއްވެސް مَخْلُوْقُ އަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެއް ނުވެއެވެ. މިއެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** الله އާމެދު ކުރާ ނުބައި ހީކުރުމެވެ. ދަލީލަކީ الله تَعَالَى قُدْسِي حَدِيْث އެއްގައި އަންގަވާފައިވާ ގޮތެވެ. (أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ މާނައީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވާނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އަޅާ ތިމަން ރަސްކަލާނގެއާ މެދު ހީކުރާ ގޮތުގައެވެ. މިއެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. ބޭނުންކުރުމުގެ ގޮތުން އަޅުކަމުގެ ޢަމަލުތަކެއް ކުރުމުގައި ރިޔާ ހިމެނުމެވެ. އެއީ ޢަމަލު ކުރާ މީހާ ދެކޭނޭ ގޮތަކަށް ޢަމަލުތަކުގައި ތަފާތު ބަދަލުތަކެއް ގެނައުމެވެ. އެއީ ހަމައެކަނި މީހުންނަށް ދެއްކުމަށް ކުރާ ކަމެކެވެ. ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. އެއީ ނަހީކުރެވިފައިވާ ކަމެކެވެ.**
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** އެއްވެސް އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ހުރުމެވެ. އެއީ ނުރައްކާތެރި ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. رَسُوْلُ، حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (مَنْ تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ) މާނައީ: އެއްޗަކާ ގުޅިގެން ހުރިމީހާ އެއްޗަކާ ހަވާލުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. ހިތްޕުޅު ގަބޫލު ކުރުމުގެ އަސަރު ކުރާ ކަމެއްގައި ބަލާކަމަށް ދެކޮޅު ހުރެއްޖެނަމަ ބަހައްޓާ** حَاصِلُ **ކުރުމުގައި ބަރުވެރިވުމެވެ. އެއީ ނުރައްކާތެރި ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.**
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** އެއްވެސް **އެއްޗަކުން ސަލާމަތްވުމަށްޓަކައި** إِعْتِقَادُ ކުރުމެވެ ނުބައިވަންޏާއެކު ފާލުބެލުމަށް ތަޢައްލުޤުވުމެވެ. އެއީ ނުރައްކާތެރި ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. رَسُوْلُ ، حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (الطِّيَرَةُ شِرْكٌ، الطِّيَرَةُ شِرْكٌ ثَلاَثًا) أبُوداود މާނައީ: ސަޢުދުބަލާކަމުގައި ބަލާގެން ފާލުގައި ޝިރުކު އެކެވެ. ސަޢުދުބަލާކަމުގައި ބަލާގެން ޝިރުކު އެކެވެ. މިހެން ތިންފަހަރު حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** سِحْرُ **ފަދަ** نُجُوْمِي عِلْمُ **ފަދަ ފަލަކީ ޢިލްމުގެ ބަސް ދެނެނެގުމުގައި ދިރުކަތް ބަރުވެރިވުމެވެ.** އެއީ ނުރައްކާ غَيْبُ ގެ عِلْمُ ދެނެނެގަތުމުގައި دَعْوَى ކުރުމެވެ. އަދި ކަރުހަނާވެ ހިތުގައި އަރާނެހެން ކަރާއި ބަރާ ހުރިހާ ފާޑުފާޑު ކަމެއް ޖަހާ ބާރުކުރަނީ ކަމަށް ހިނގާ ދެކުމެވެ. އެއީ ހިނގުމުގައިވެސް ޝިރުކު ކުރުމެވެ. މިހެން غَيْبُ ގެ عِلْمُ އަކީ الله އަށް ޚާއްޞަ އެއްކަމެއް ނޫނެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. މީހަކަށް އެހެން މަތިވެރި މަޚްލޫޤުތަކެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރުމަށް ކަރާ ބަރުވެރިވުމެވެ.** އެއީ ނުރައްކާތެރި ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. އެހެން ނަމުގައި ހުވާކުރަނީ ބޮޑު ތަޢުޒީމް ކުރާކަމަށް الله تَعَالَى އަށެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** الله ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރުމުގެ ކަރާ ބަރުވެރިވުމެވެ. ހުވާކުރާ ފަރާތަކީ ހުސް މަތިވެރި مَخْلُوْقُ ތަކެއްކަމުގައި ހުރިކަމަށް ވިޔަސް ހުވާކުރާ މީހާ ޝިރުކު ކުރިއެވެ. އަދި ނުރައްކާތެރިކަމެއް حَدِيْث ގައި ވާގޮތަށް ތިއީ ޝިރުކު އެވެ. (مَنْ حَلَفَ بِغَيْرِ اللهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ) أحمد. މާނައީ: الله ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވާކުރާ މީހާ ކާފިރުވީ ނުވަތަ ޝިރުކު ކުރީ ނުރައްކާތެރިކަމެކެވެ. އެބައިމީހުން ކަރާ ބަރުވެރިވިއެވެ. މިއެވެ. އެގޮތަށް ހުވާކުރަނީ ހިތާމަވެރި ހަމައެކަނި ސަބަބަކުން ނޫނެވެ. ނަމަވެސް އެހެންގޮތަކުން ގަސްދު ނުކުރާ ގޮތުގައި ހުވާކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ދެން ގަސްދު ނުކުރާ حَيَاة ގަސްދު ކުރާކަން ހުރި ކަމެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ. ޢިލްމުގެ ކަރުހާނާ ހުރިކަމާ ދެމުން ހަމަ ފަހަރު ނަމަވެސް ނުވަތަ ފުރުޞަތު ހަމަވެސް ބަޔަކު ދެމުން ދެނެގަނެގެން ކަރުހާނާހުރިކަމާ ހިތުގައި ދެކުން ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** އެއީ ހުރިހާ ކަރުހާނާހުރިކަމާ ހިތުގައި ހުރިކަމަށް ޝަރީޢަތުގައި ދެކެވިފައިވާ ގޮތަށް الله އަށް ހުރި ކަރުހާނާ ހުރިކަމުގެ ވާހަކައެވެ.
- **ކުޑަ ޝިރުކުގެ ބާވަތެކެވެ.** ކަމެއް ހުރި ހަރުފަތަކުން ކަމަކަށް ދިމާވުމުން ހުރިކަމާ ދޭތެރޭ ބަރުވެރިވުމެވެ. މިހެން ބުނުމަކީ شَيْطَانُ އާއި ދިމާލުވާ ހިތުގެ ކަރުހާނާ ކުރާ ގޮތެވެ. އެހެންކަމުން الله ގެ قَضَا قَدَرُ އަށް ރުހުމަކުން ހެދޭ ގޮތުގައި

إِعْتِرَاضُ ކުރުންވެސް ވެއެވެ. އަދި އެހެންނަމަވެސް " މިއީ الله ޝަރުޢު ކުރެއްވި ގޮތް އަދި އެކަލާނގެ އަދުލުވެރި ގެންނެވުމުގައި ކުރައްވައެވެ." މިފަދައިން ކުރިބަސްނުކުރެވޭ. މިއެވެ.

● ކަލޭގެފާނު ނަހީކުރައްވާފައެވެ. ޤަބުރުތައް އަދި މިސްކިތް ތަކާދޭތެރޭގައި ކުރިބަސްކޮށްފައިވާތީއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމިސްކިތަކަށް ޤަބުރެއްވާ މިސްކިތްތަކުގައި ނަމާދު ނުކުރެވޭނެއެވެ. عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا އަންގަވާފައިވެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން رَسُولُ ﷺ އަވަހާރަވުމުގެ ކުރިން ބަލިވެ ވަޑައިގެންނެވި އެންމެފަހުން حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (لَعَنَ اللهُ اليَهُوْدَ وَالنَّصَارَى اتَّخّذُوا قُبُوْرَ أَنْبِيَائِهِمْ مَسَاجِدَ يُحَذّرُ مَاصَنَعُوْا) البخارى މާނައީ: يَهُوْدِى ންނާއި نصارى އިންނަށް الله لَعْنَة ލައްވާފިއެވެ. އެމީހުންގެ ނަބިއްޔުންގެ ޤަބުރުތައް އަދި މިސްކިތްތަކެއް ކަމުގައި ހަދައިގެން ނަމާދުކުރާތީއެވެ. މިއެވެ. އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަން އެހެންނޫންނަމަ އެކަލޭގެފާނުގެ ޤަބުރު ފާޅުކުރެވޭނެއެވެ. ބިރުގަނެވުނީއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. « إِنَّ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ كَانُوْا يَتْخِذُوْنَ قُبُوْرَ أَنْبِيَائِهِمْ وَصَالِحِيْهِمْ مَسَاجِدَ، فَلا تَتَّخِذُوْا القُبُوْرَمَسَاجِدَ إِنِّيْ أَنْهَاكُمْ عَنْ ذَلِكْ » أخرجه أبوعوانة. މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެންގެ ކުރީގައިވީ އުންމަތްތަކުގެ ނަބިއްޔުންނާއި صَالِحُ މީހުންގެ ޤަބުރުތައް އެމީހުން މިސްކިތްތައްކަމުގައި ހަދައިގަތެވެ. ފަހެ ޤަބުރުތައް މިސްކިތްތައް ކަމުގައި ނުހަދާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު ކަލޭމެން އެކަމުން ނަހީކުރައްވަމެވެ. މިއެވެ.

● ކަލޭގެފާނު ނަހީކުރައްވާފައެވެ. ދުޢާކުރުން رَسُولُ ﷺ ގެ ޖާހުގެ ދުޢާކުރުމުގައި تَوَسُّل ކުރުން ނުވަތަ صَالِحُ މީހުން ދުޢާކުރުމުގައި تَوَسُّل ކުރުމާއި رَسُولُ ﷺ ގެ ނަންފުޅުގައި ނަސޭހަތް ކުރެއްވިކަމަށް ދޮގު حَدِيْث ތަކެއް މިފަދައިން ކުރުމަށް ބާރުއަޅާފައިވެއެވެ. އަދި ހަދީޘްތަކުން އެއްވެސް ހަދީޘެއް ދެކުނުކުރާ ކަމެކެވެ. އެގޮތުގައި (تَوَسَّلُوْا بِجَاهِي فَإِنَّ جَاهِي عِنْدَ اللهِ عَظِيْمٌ) މިބުނާ ޙަދީޘެވެ. މީގެ މާނައީ: ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޖާހުގެ ވަސީލަތުން تَوَسَّلُ ކުރާށެވެ. (ޖާހަކީ ބޮޑު ޖާހެކެވެ.) ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ޖާހަކީ ބޮޑު ޖާހެކެވެ. މިއެވެ. އަދި ހަދީޘްގައިވާ ގޮތުގައެވެ.(إِذَا أعيتكم الأمور فعليكم بِأَهلِ القُبُور) މިބަސްފުޅުވެސް ވެއެވެ. މީގެ މާނައީ: ކަލޭމެންނަށް ކަންތައްތައް އުނދަގޫވެއްޖެނަމަ ކަލޭމެންގެ މައްޗަށް ޤަބުރުވެރިންގެ އަރިހަށް ދިއުމެވެ. މިއެވެ. އަދި އެގޮތުން ބުނެވޭ ބަސްފުޅެކެވެ. (إِنَّ اللهَ يُوكل ملكاً عَلَى قَبْرِ كُلّ وَلِي يَقْضِي حَوَائِجَ النَّاس) މިބަސްފުޅުވެސް ވެއެވެ. މީގެ މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން الله تَعَالَى ކޮންމެ ވަލީއެއްގެ ޤަބުރުގެ މަތީގައި މީސްތަކުންގެ ބޭނުންތައް ފުއްދުމަށް މަލާއިކަތެއް ވެއެވެ. އަދި މިބަސްފުޅާއި ބޭނުންތަކުގެ ފުއްދައިދެއްވުމަށް ދޫކޮށްލައްވާފައެވެ. މިއެވެ. އަދި އެގޮތުގެ ބަސްފުޅެއްވެސް ވެއެވެ. (لَوْ أَحْسَنَ أَحَدُكُم ظَنَّهُ بِحَجَر نَفَعَه) މާނައީ: ކަލޭމެންކުރެ މީހަކު ހިލައެއްގެ މައްޗަށް ރަނގަޅު ގޮތުގައި ހީކޮށްފިނަމަ އޭނާއަށް އެހިލަ ފައިދާ ކުރާނެއެވެ. މިއެވެ. މިފަދަ ބަސްފުޅުތަކަކީ ހުސް ދޮގު ބަސްފުޅުތަކެވެ. رَسُولُ ﷺ ގެ ނަންފުޅުގައި ބޭރު ހަދަން ބުނާ ހަދީޘްތަކެވެ. ދީނުގައި ހަދައިގެން ބުނާ ބަސްތަކެވެ.

● ކަލޭގެފާނު ނަހީކުރައްވާފައެވެ. ދީނީ މުނާސަބާތަކުގައި ފާހަގަކުރުން ހަދާ مَوْلُودُ ކުރުމުގެ حَفْلَة އާއި إِسْرَاءُ އާއި مِعْرَاجُ ގެ حَفْلَة އާއި شَعْبَان މަހުގެ ފަނަރަވަނަ ރޭގެ حَفْلَة އާއި އެފަދަ އެހެނިހެން މުނާސަބާތް ފާހަގަކުރުމުގެ ކަލޭގެފާނު ނަހީކުރައްވާފައެވެ. މިހެން ހެދުމަކީ އިސްލާމްދީނުގައި އުފައްދާފައިވާ بِدْعَة އެވެ. އެހެނީ މިކަން رَسُولُ ﷺ ގެ ޒަމާނުގައިވެސް އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ފަހުން ޚުލަފާއުރާޝިދީން أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ޒަމާނުގައިވެސް އެކަމެއް ނުކުރައްވައެވެ. އަދި އެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އަކީ رَسُولُ ﷺ އަށް އެންމެ ލޯބިވާ އަދި ރަނގަޅަށް ތަބާވި ބައެކެވެ. އަދި ހެޔޮކަންތައް ކުރުމަށް އެންމެ އިސްވެ އުޅުއްވި ބައެކެވެ.

شَهَادَةُ: أَنْ لاَ إِلَه إلاَّ اللّهُ (اللّهُ ނޫން إِلَه އަކު ނުވާކަމުގެ ހެކިވުން)

أَثَرُ ގައި ރިވާވެގެންވެއެވެ. (ހަމަކަށަވަރުން ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑިއަކީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ އެވެ.) އެހެންނަމަވެސް ސުވާލަކީ އެކަލިމަ ކިޔާމީހާ ކޮންމެހެން ސުވަރުގެ ހުޅުވުން حَقُّ ވާނެތޯ؟ وَهْبُ بْنُ مُنَبِّهُ އަށް ދެންނެވުނެވެ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ އަކީ ސުވަރުގޭގެ ތަޅުދަނޑި ނޫންހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އާއެކެވެ. އެއީ ތަޅުދަނޑިއެވެ. ނަމަވެސް އެއްވެސް ތަޅުދަނޑިއެއް ދަތްނެތި ނުވެއެވެ. ކަލިމަވެސް ދަތްތެރި ތަޅުދަނޑިއެއް ހިފައިގެން އައިސްފިނަމަ ހުޅުވާލެވޭނެއެވެ. އެހެންނޫނީ ހުޅުވާނުލެވޭނެއެވެ.

އަދި މިކަމާ ގުޅޭ ގިނަ ނަޞޫޞްތަކެއް ، ގިނަ ޞައްޙަ حَدِيْث ތަކުގައި ވާރިދުވެފައިވެއެވެ. އެފަދަ حَدِيْث ތަކުން އެކަލިމައިގެ ދަތްތައް ޝަރުތުތަކުގެ ގޮތުގައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އޭގެ މިސާލުތަކަކީ (مَنْ قَالَ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ مُخْلِصًا) (مُسْتَقِيْمًا بِهَا قَلْبُهُ) (يَقُوْلُهَا حَقًّا مِنِ قَلْبِهِ) وَغَيرِها..

މާނައީ: إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ ކިޔުން—އެއީ ހިތުގެ ޔަޤީންކަމާއެކު ކިޔުން— ހިތުން حَقّ ގޮތުގައި ކިޔުން އަދި އެހެނިހެން ބަސްފުޅުތަކެވެ. މިހެން އެ حَدِيْث ތައް ދަލީލުކުރަނީ ސުވަރުގެވަދެވުން ހުރީ އެކަލިމައިގެ މާނަ ދެނެގަނެ އެއަށް ޢަމަލުކުރުމާ ގުޅިފައިކަމެވެ. އަދި ތިމާގެ ހިތުގައި އެކަލިމައިގެ ޝަރުތުތަކާ ދެކޮޅުވާ އެއްވެސް ކަމެއް ނެތުމާ ގުޅިފައިކަމެވެ.

ޢިލްމުވެރިން ހޯދާ ބަލާފައިވާ اسْتِنْبَاطُ ކުރެއްވުމުން عِلْمُ ވެރިން شَرْطُ ތަކެއް ބަޔާންކޮށްދީފައިވެއެވެ. އެ شَرْطُ ތަކަކީ އެ شَرْطُ ތައް ނުފުރިހަމަ ވާނަމަ ހަމައެކަނި އަޑުން ބުނުމުން ފައިދާނުކުރާނެއެވެ. އެއީ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ މިކަލިމައިގެ ފައިދާއެކަށް ބޭނުންވާ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވާ ދަތްތަކެވެ. މިހެން شَرْطُ ތައް އެކަލިމައިގެ ދަތްތަކެވެ. އެއީ:

1. **العِلْمُ: އެނގި ދެނެގަތުން:** މިކަން ރަނގަޅަށް ހަމަޖެހިފައި ވާންވާނެއެވެ. ވީމާ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللّهُ ގެ މާނަ ދެނެގަތުން ފަރުޟުވެއެވެ. އެއީ ނަފީކުރާ ކަންތަކާއި ޘާބިތުކުރާ ކަންތަކެވެ. އެގޮތުން إِلَهِيَّة ގެ ޙައްޤު اللّهُ ނޫން އެހެން ހުރިހާ އެއްޗަކުން ނަފީކޮށް އެ ޙައްޤު ހަމައެކަނި اللّه އަށް ޘާބިތުކުރުމެވެ. އެބަހީ اللّهُ ފިޔަވައި حَقّ ގޮތުގައި އަޅުކަންކުރެވޭ އެހެން އިލާހަކު ނުވެއެވެ. ތިމާގެ اللّهُ وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِلَّا مَن شَهِدَ بِٱلْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ﴾ މާނައީ: އެމީހުން ދެނެގަނެ حَقّ އަށް ހެކިވެދިން މީހުން މެނުވީއެވެ. އަދި رَسُوْلُ ، ގެ ބަސްފުޅެވެ. «مَنْ مَاتَ وَهُوَ يَعْلَمُ أَنَّهُ لا إِلَهَ إِلا اللّه دَخَلَ الْجَنَّةَ» مسلم މާނަ: ހަމަކަށަވަރުން اللّهُ ފިޔަވައި حَقّ އިލާހަކު ނުވާކަން ދަނެގެން މަރުވެއްޖެ މީހާ ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ.

2. **اليَقِيْنُ: ޔަޤީންކަން ހުރުން:** އެއީ ހަމަ ޝައްކުވެރިކަމެއް ނެތި ޔަޤީންކަން ހުރުމެވެ. މިހެން ހަމަކަށަވަރުން ޝައްކުވެރިވުން ނުވާ ހިތެއްގައި ޔަޤީންކަން ކުރުމެވެ. ވީމާ ޝައްކުވެރިވުމާއި ޔަޤީންކަން އެއްކޮށް ނުވާނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މުއުމިނުން ސިފަކުރައްވައި ދެއްވުމުގައި اللّهُ وَحِي ކުރައްވައިފިއެވެ. ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا۟ وَجَٰهَدُوا۟ بِأَمْوَٰلِهِمْ وَأَنفُسِهِمْ فِى سَبِيلِ ٱللَّهِ أُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلصَّٰدِقُونَ﴾ الحجرات މާނައީ، މުއުމިނުން ހަމައެކަނި ވަނީ ހަމަކަށަވަރުން اللّهُ އާއި އެކަލާނގެ رَسُول އަށް އީމާންވެ ދެން ޝައްކުނުކޮށް އެމީހުންގެ މުދަލާއި އެމީހުންގެ ނަފްސުތަކުން اللّهُ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރި މީހުންނެވެ. ޔަޤީންކަން އެއީ ތެދުވެރިންނެވެ. ހަމައެކަނި އެކަލިމައިގެ لَفْظُ ކިޔައިދިނުން ފުދޭނެއެއް ނޫނެވެ. ހިތުގެ ޔަޤީންކަން ލާޒިމުވެއެވެ. ހިތުގެ އިޚްލާޞްތެރިކަން ލާޒިމުވެއެވެ. ހިތުގެ ޔަޤީންކަން ނުވާނަމަ ހަމަ ނިފާޤުގެ ސިފަތައް ހުރިކަމުގެ ތެދުވެ. رَسُوْلُ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «أَشْهَدُ أَنْ لا

إِلَهَ إِلا الله وَأَنِّي رَسُولُ الله لا يَلْقَى الله بِهِمَا عَبْدٌ غَيْرَ شَاكٍّ فِيهِمَا إِلا دَخَلَ الجَنَّةَ » مسلم މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން اللهُ ނޫން އިލާހަކު ނުވާކަމާއި އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންނަކީ އެކަލާނގެ ރަސޫލާކަމަށް ހެކިވަމެވެ. އެދެކަމުގައި ޝައްކުނުކުރާ ހާލު اللهُ ގެ حَضْرَة އަށް ހާޒިރުވާ އަޅަކު ސުވަރުގެ ވަދެއްޖެއެވެ. ވީއެވެ.

③ **القَبُولُ:** ޤަބޫލުކުރުން: ކަލިމައިން އަންގައިދޭ މާނައާއި އަދި ތަބާވުމުގައި ކަލިމައާއި އެއްގޮތަށް އަމަލުކުރުމުގެ ސަބަބުން حَاصِل ވާ ކަންކަން ޤަބޫލުކުރުމެވެ. އަދި އެކަލިމައިގެ ޙައްޤުގައި ކަންތައް ކުރުމަށް ޤަބޫލުވުމެވެ. ކުރީގެ ޒަމާނުގެ މުޝްރިކުން ކަލިމައިގެ دَعْوَةُ قَبُولُ ނުކުރުމުން ހަލާކުވިއެވެ. އެފަދަ ހާލަތުގައި ބޮޑާވެގެން ދަޢުވަތު ޤަބޫލު ނުކުރި މީހުން ނުކުރާ ބޮޑާވުމާއި ބަދަލުގައި މުޝްރިކުން ބޮޑާވާ ގޮތުގެ ވާހަކަ ދަޢުވަތު ޤަބޫލު ކުރަން ބޮޑާވި ގޮތް بَيَان ވާ دَعْوَةُ قَبُولُ ނުކުރި މީހުންނާ ބެހޭގޮތުން اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވެއެވެ. ﴿إِنَّهُمْ كَانُوٓا۟ إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ﴾ الصافات މާނައީ: އެމީހުންނަށް لاَ إلهَ إلاَّ اللّٰهُ ކިޔުމަށް ބުނެވުނު ހިނދު ބޮޑާވެ ބޮޑުވެރިވާ މީހުންނެވެ. ވީއެވެ.

④ **الإِنْقِيادُ:** ކިޔަމަންތެރިވުން: އެއީ تَوْحِيدُ އާއި ދެކޮޅު ހުރިހާ ކަމަކުން ދުރުހެލިވުމެވެ. މިއީ حَقِيقِي حَرَكَاةُ އާއި عَمَلِي ގޮތުން ހިތާއި ޖިސްމުން ކުރާ ކަމެކެވެ. އެކަން تَحْقِيقُ ވާނީ اللّٰهُ شَرْعُ ކުރައްވާ ކަންތައް ކުރުމާއި އަދި އެކަލާނގެ ނަހީކުރައްވާ ކަންތައް ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެއީ ގަބޫލުކުރުމުގެ ނަތީޖާއެވެ. اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވާގޮތުގައެވެ. ﴿وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُۥٓ إِلَى ٱللَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ ٱسْتَمْسَكَ بِٱلْعُرْوَةِ ٱلْوُثْقَىٰ وَإِلَى ٱللَّهِ عَٰقِبَةُ ٱلْأُمُورِ﴾ މާނައީ: إِحْسَان ތެރިވެގެން ހުރެ އިޚްލާޞްތެރިކަމާ އެކު (އިޚްލާޞް) اللهُ އަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ ހަމަކަށަވަރުން ކަށަވަރު ވަރުގަދަ ގޮށަށް ހިފައިފިއެވެ. އަދި ކަންތައްތަކުގެ ނިމުން اللهُ ގެ حَضْرَةُ އަށެވެ. ވީއެވެ. އެހެންކަމުން އަޅުކަމުގައި ކިޔަމަންތެރިވާށެވެ.

⑤ **الصِّدْقُ:** ތެދުވެރިކަން: އެއީ ހިތުގެ ނިޔަތުގައި ތެދުވެރިވުމެވެ. ދުލުން އެކަލިމަ ކިޔާފައި ހިތުން ދޮގުކުރާ މީހަކީ منافق އެކެވެ. އެހެންވީމާ ހިތުގެ ތެދުވެރިކަމާ ނުލާ ކަލިމަ ކިޔުމަކުން ފައިދާއެއް ނުކުރެއެވެ. منافق ންނާ ބެހޭގޮތުން اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވާގޮތުގައެވެ. ﴿يَقُولُونَ بِأَلْسِنَتِهِم مَّا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ﴾ الفتح. މާނައީ: އެމީހުންގެ ހިތުގައި ނެތް ކަމެއް އެމީހުން އެމީހުންގެ ދުލުން ބުނެއެވެ. ވީއެވެ.

⑥ **المَحَبَّةُ:** ލޯބިވުން: ހިތުން ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލިމައިން އަންގައިދޭ ކަންތައްތަކަށް ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލިމައާ އެއްގޮތަށް عَمَل ކުރާ މީހުންނަށް ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލިމައިގެ عَمَل ކުރާ މީހުންނަށް ވެސް ލޯބިވުމެވެ. އަދި ލާޒިމުކުރާ رَبُّ އަށް ލޯބިވުމާއި މުސްލިމުންގެ ދީނަށް ލޯބިވުމެވެ. ދެންފަހެ اللّٰهُ ގެ ޙައްޤުގައި ލޯބިވުމެވެ. އަދި اللّٰهُ އާއި އެކަލާނގެ ރަސޫލާ އަށް ލޯބިވާ މީހުން ދެކެ ލޯބިވުމާއި ދެކޮޅުވެރިންނާ ނުރުހުމެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ހުރިހާ ކަމެއްގައި ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި رَسُولُ ؑ ގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމާއި އެކަލޭގެފާނު ގެނެސްދެއްވި ކަންކަމަށް ލޯބިވުމެވެ. އަދި އެކަލިމަ ގެނެސްދިން ރަސޫލާ قَبُولُ ކުރުމެވެ.

⑦ **الإِخْلَاصُ:** (إِخْلَاصُ) ޚާލިޞްކުރުން: އެއީ ކަލިމަ ކިޔާމީހާ ހަމައެކަނި اللهُ ގެ وَجْهُ ހޯދުމަށް ކިޔުމެވެ. اللهُ وَحِي ކުރައްވާފައި ވާގޮތުގައެވެ. ﴿وَمَآ أُمِرُوٓا۟ إِلَّا لِيَعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ﴾ البيّنة މާނައީ: تَوْحِيدُ އަށް ސީދާވެ އިޚްލާޞްތެރިވެގެން ދީނުގައި إِخْلَاصُ ތެރިވެ ކިޔަމަންވެގެން اللَّهَ އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް މެނުވީ އެމީހުންނަށް އަމުރު ނުކުރެވެއެވެ. ވީއެވެ. އަދި رَسُولُ ؑ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « فَإِنَّ اللهَ قَدْ حَرَّمَ عَلَى النَّارِ مَنْ قَالَ لا إِلَهَ إِلا اللهُ يَبْتَغِي بِذَلِكَ وَجْهَ اللهِ » البخاري މާނައީ: اللهُ ގެ وَجْهُ ހޯދުމަށް އެދިގެން لاَ إلهَ إلاَّ اللّٰهُ ކިޔާ މީހަކަށް ހަމަކަށަވަރުން ނަރަކަ حَرَامُ ކުރައްވައިފިއެވެ. ވީއެވެ. މިشَرْطُ ތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ ޝަރުޠެއް ވެސް ހަމަނުވާނަމަ އެކަލިމައިން ފައިދާއެއް ނުކުރާނެއެވެ.

شَهَادَةُ: أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُوْلُ اللّهِ.(مُحَمَّد ` އަކީ اللَّهُ ގެ رَسُوْلُ ކަމަށް ހެކިވުން)

مَيِّتُ އަށްވާ قَبْرُގައި إِمْتِحَانُ ކުރެވޭނެއެވެ. ތިން ސުވާލު ކުރެވޭނެއެވެ. އެއިން އެއް ސުވާލަކީ ޖަވާބުދިނުމަށް އެންމެ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި އެހެން ޖަވާބު ނުދެވިދާނެ ހާލަތުގައި އެއީ ހަމަ ހާލުވެއްޖެއެވެ. އެއީ ސުވާލުތަކުގެ ތެރޭގައި، ކަލޭގެ ނަބިއްޔާއަކީ ކާކު؟ މި ސުވާލަށް ޖަވާބު ދެވިދާނީ ދުނިޔޭގައި އޭގެ شَرْطُ ތައް تَحْقِيْقُ ކުރުމުގެ ސަބަބުން އިޚްލާޞްތެރިންނަށް اللّهُ تَوْفِيْقُ ދެއްވާ މުއުމިނުންނަށް އެ ސުވާލަށް ޖަވާބު ދެވޭނެއެވެ. ޖަވާބުދެވޭނީ ދުނިޔޭގައި އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވެ ސުންނަތަށް ތަބާވެ އުޅުނު މީހުންނަށް އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގެ އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި ތަބާވާ މީހުންނަށެވެ. އަދި އެކަމުގެ آخِرَةُ ގައި އަޖުރު ހޯދޭނެއެވެ. އަދި ދުނިޔޭގެ ދިރިއުޅުމުގައި ވެސް ނަބިއްޔާއަށް ތަބާވުމަކީ އޭގެ شَرْطُ ތަކެވެ:

❶ النَّبى مُحَمَّد ` އަމުރު ކުރެއްވި ކަންތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުން:

اللّه تَعَالَى ވަނީ އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައެވެ.اللّه تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿مَّن يُطِعِ ٱلرَّسُولَ فَقَدۡ أَطَاعَ ٱللَّهَ﴾ މާނައީ: ރަސޫލާއަށް ކިޔަމަންތެރިވާ މީހާ، ހަމަކަށަވަރުން اللّه އަށް ކިޔަމަންތެރިވީއެވެ. އަދި وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿قُلۡ إِن كُنتُمۡ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِي يُحۡبِبۡكُمُ ٱللَّهُ﴾ آلَ عِمران މާނައީ: ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް ލޯބިވާކަމުގައި ވާނަމަ ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ތަބާވާށެވެ. އޭރުން اللّه ތިޔަބައިމީހުންނަށް ލޯބިވެވޮޑިގަންނަވާނެއެވެ. ދިރިއެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަށް ވަނުމަކީ ވެސް އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގެ ނަތީޖާއެކެވެ. ފަހެ އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «كُلُّ أُمَّتِي يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ إِلا مَنْ أَبَى. قَالُوا: يَا رَسُولَ الله: وَمَنْ يَأْبَى؟ قَالَ: مَنْ أَطَاعَنِي دَخَلَ الْجَنَّةَ وَمَنْ عَصَانِي فَقَدْ أَبَى» البخاري މާނައީ: މިއުންމަތުގެ ހުރިހާ މީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. އިންކާރުކުރާ މީހާ މެނުވީއެވެ. އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ކާކު ހެއްޔެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ސުވަރުގެއަށް ވަދެއްޖެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ނުކިޔަމަންތެރިވި މީހާ ފަހެ އިންކާރުކޮށްފިއެވެ. ދިރިއެވެ. ފަހެ النَّبى ` އަމުރުކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތައް ކުރުމާއި އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ދެން ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ތަބާވުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމުގައި އަދި إِقْتِدَاء ވުމުގައި ހިތްވަރާއެކު النَّبى ` އަށް ތަބާވުމަކީ ވާޖިބެއް އެކަމުގައި دَعْوَى ކުރުމަކީ ދެކޭގޮތެވެ.

❷ އެކަލޭގެފާނު خَبَرُ ދެއްވި ކަންތައް ތެދުކުރުން:

ހިތުގެ ހުރިހާ ނުބައި ގޮތަކުން ނަފްސު ސާފުކުރުމުގެ ސަބަބުން شَهْوَةُ އަށް ތަބާވުމުން ދުރުވެ النَّبى ` ގެ ޙަދީޘް صَحَّ ވެގެންވާ خَبَرُ އެއްވެސް ކަމެއް ހަމަކަށަވަރުން اللّه އާއި އެކަލޭގެ ރަސޫލާ ތެދުކުރުމެވެ. ދެން النَّبى ` އަކީ مَعْصُومُ ބޭކަލެކެވެ. ކަމަކީ އަދި ދުލުގައި އެކަލޭގެފާނު ވަޙީގެ ނިސްބަތެވެ. ﴿وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ﴾

❸ އެކަލޭގެފާނު ނަހީކުރެއްވި އަދި މަނާކުރެއްވި ކަންކަމުން ދުރުހެލިވުން:

އަދި ހުރިހާ ފާފައެއް ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި ތަކަށް ދޫކޮށްލުމެވެ. ދުނިޔައި ބޮޑުފާފައެވެ. އެއީ مُوْبِقَاتُ އެވެ. ދެން ކުޑަފާފަތަކުން ނުވަތަ ކުޑަކަމެއް ކަމަކީ ކުށެކެވެ. އަދި މިސާލަކަށް އެއް އަނގަ النَّبى ` އަށް ދޮގުހެދުމާއި ހުރިހާ މުޙްދަސުކަންތައް އެކީގެ ބިދުޢަތްތަކެވެ. އަދި އެއީގެ ކުރިން ކުރެވޭ صَالِحُ عَمَلُ ތަކުގެ ދޮގުކަމަށް اللَّهُ އިންކާރު ޖެހޭ ސަބަބުތަކެވެ. އަދި ކަމަކަށްވުރެ ދީނަށް ވުރެ އެ ދީނުގައި ބިދުޢަތްތަކުން ދުރުވުމަށް ދުރުހެލިވެސްވާށެވެ.

❹ اللَّهُ ގެ ނަބިއްޔާގެ ދުލުން شَرْعُ ވެގެންވާ ގޮތަކަށް މެނުވީ اللَّهُ އަށް އަޅުކަން ނުކުރުން.

އަޅުކަމުގެ އަސާސަކީ ބޭނުން ކަމެވެ. ފަހެ رَسُوْلُ اللّه ` ގެ ތަރުތީބުން އަދާކުރުމެވެ ދީނުގައި ކަންތައް މިގޮތުގެ އަޅުކަންތަކަކީ ހަމައެކަނި އަލުން ދެނެގަތުމެވެ. رَسُوْلُ اللّه ` حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. «مَنْ عَمِلَ عَمَلاً لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ» مسلم މާނައީ: عَمَل އަޅުކަމުގައި އަލަށް އުފެއްދިކަމާއި ދީނާގުޅޭ އަޅުކަމެއް ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އަމުރަކާ ނުގުޅޭ ކަމެއް ނަމަ އެއީ ރައްދުވާ ކަމެކެވެ. އެއީ ޤަބޫލުނުކުރެވޭނެއެވެ. ދިރިއެވެ.

فَائِدَةٌ: **(އިތުރު ފައިދާއެއް)** ހަމަކަށަވަރުން النَّبِي ﷺ އަށް ލޯބިވުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަށް ލޯބިވުމުގެ ބޭނުމަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމެވެ. އަދި ކަލާނގެ (اللَّهُ ތަޢާލާ) އަންގަވާފައިވާ ގޮތުގެ މަތިން އެކަލޭގެފާނަށް ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު މަނާކުރައްވާފައިވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތަށް ދިފާޢުކުރުމެވެ. އަދި النَّبِي ﷺ އަށް ޞަލަވާތް ކިޔުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސީރަތުފުޅު ދަސްކޮށް އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހަދީޘްތައް ކިޔަވައި ދަސްކުރުމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ އަޚްލާޤު ތަކުގައި ތަބާވުމެވެ. އަދި ތަޤުލީދު ކުރުމެވެ. މިހެން ހިނގާފައިވާ ތަފާތު ކަންކަމުން އެއީ ތަބާވުމުގެ ނިޝާނެކެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ލޯބިވުމަށް ދައުވާކުރުމަކުން ނުފުދޭނެއެވެ.

دَرْسُ: النَّبِي ﷺ އަށް ލޯބިވުމުގެ ތަފާސްކުރުން ދަސްކޮށްލުމެވެ. **އަދި އޭގެތެރެއިން:** އެކަލޭގެފާނުގެ އަހުލުވެރިން

ގެންގުޅުއްވުން صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނަށް ބޮޑުކަމާއި ޝަރަފު ދެއްވުމަށް ދުޢާކުރުމެވެ.

އަދި އޭގެތެރެއިން: އެކަލޭގެފާނާ ބައްދަލުކުރުމަށް شَوْق ވެރިވުން ވެއެވެ. ދެން ޙައްޤު ތަބާވުމެއް ލިބިގަތުމަށް ބައްދަލުކުރުމަށް شَوْق ވެރިވުމެވެ.

އަދި އޭގެތެރެއިން: އެކަލޭގެފާނު ޒިކުރުކުރެވޭ ހިނދު އެކަލޭގެފާނަށް ތަޢުޒީމާއި إِحْتِرَامُ ދެއްކުމެވެ. إِسْحَاقُ رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވިއެވެ. النَّبِي ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން އެކަލޭގެފާނު ޒިކުރުކުރައްވާއިރު ކިޔަމަންތެރިކަމާއި ބިރުވެރިކަމާއި ހިތްހެޔޮކަމާއެކު އަޑުފުޅު ދަށްކުރައްވައި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަންފުޅު ނަގަވާނެއެވެ.

އަދި އޭގެތެރެއިން: އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނާމެދު އިންސާފުވެރިކަމާއި ރަނގަޅަށް ހުރުން ވެއެވެ. އަދި ދީނުގައި ވަޑައިގަތުން. އަދި بِدْعَة ވެރިންނާއި مُنَافِق ންނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ސުންނަތާއި ޚިލާފުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުވެ އެކަލޭގެފާނުގެ ދީނުގައި بِدْعَة ހިންގުމުން ދުރުހެލިވުމެވެ.

އަދި އޭގެތެރެއިން: النَّبِي ﷺ ގެ آلُ بَيْتُ ތަކާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ކަމުގައިވާ مُهَاجِرُ ބޭކަލުންނާއި أَنْصَارِى ބޭކަލުންނަށް ލޯބިވުމާއި އެކަލޭގެފާނުގެ ރައްޓެހިންނާ ރައްޓެހިވުމާއި ދުޝްމަނުންނާ ދުޝްމަނުވުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނާ عَدَاوَة ކުރާ މީހުންނާ عَدَاوَة ކުރުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންނަށް ފާޑުކިޔާ މީހުންނާ ނުރުހުން ފާޅުކުރުމާއި އެބޭކަލުންނަށް ހެޔޮ ދުޢާކުރުމެވެ.

އަދި އޭގެތެރެއިން: އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ހެޔޮ أَخْلَاقُ ގެ ތެރެއިން أَخْلَاقُ ތަކުގައި ތަބާވުމެވެ. ދެން އެކަލޭގެފާނުގެ ހެޔޮ أَخْلَاقُ ތަކުގެ ތެރެއިން ތަޢާރުފުކުރެވިދާނެއެވެ. عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولُ اللهِ ﷺ ގެ أَخْلَاقُ އަކީ قُرْآنُ އެވެ. އެބަހީ އެކަލޭގެފާނު އެންމެ ހެޔޮ ގޮތުގައި قُرْآنُ ގައިވާ ކަންކަމަށް ޢަމަލުކުރައްވައި ނަހީކުރައްވާފައިވާ ކަންކަމުން ދުރުހެލިވެވަޑައިގަންނަވައެވެ.

النَّبِي ﷺ ގެ ސިފަފުޅުތައް ދަސްކުރުމެވެ.

ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނަކީ ވަރަށް ގިނަގުނަ ހެޔޮ ސިފަތަކުން ސިފަވެވޮޑިގެންވާ ބޭފުޅެކެވެ. އަދި خَاصّ ކޮށް ހަދިޔާގެ ގޮތުގައި ހެޔޮކަންތައް ކުރެއްވުމުގައެވެ. އަދި އަދި އެންމެ ދަރުމަވެރި ބޭފުޅަކީ އެކަލޭގެފާނެވެ. އެންމެ ދަރުމަވެރިވެވޮޑިގެންވަނީ رَمَضَان މަހުގައެވެ. އެކަލޭގެފާނު خَلْق ތަކަށް އެންމެ نَصِيحَة ތެރި خَلْقُ އެވެ. އަދި އެންމެ ކެތްތެރި ބޭފުޅެވެ. ދުނިޔަވީ ކަންކަމުގައި އެކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ހަމަނުޖެހޭ ނަމަވެސް اللهُ ގެ ޙައްޤުތަކުގައި އެންމެ ގަދަފަދަ ބޭފުޅެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނަކީ ހަމަހަމަކަމާއި ވާޖިބު ކަންކަމުގައި ހުރި ބޮޑު تَوَاضُعُ ވެރިއެކެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ޙަޔާތުގައި ބިރުވެރިވުމާއި ހުރިހާ މީހުންނަށް ހެޔޮލަބްދުނީ ބަރަކާތް އެދިވަޑައިގަންނަވައެވެ. އަދި خَلْقُ ތަކުންނަށް އެންމެ رَحْم ވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ. އަދި މީހުންނަށް ހެޔޮ ސިފަތަކުން ސިފަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

الطَّهَارَةُ

ނަމާދަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ދެވަނަ ރުކުނެވެ. طَهَارَةُ އާއި ނުލައި ނަމާދު صَحَّ ނުވާނެއެވެ. ފެނުން ނުވަތަ ވެލިން ނޫނީ طَهَارَةُ ނުހާސިލުވާނެއެވެ.

ފެނުގެ ވައްތަރުތައް: 1) طَاهِرُ ފެން: އެއީ އަމިއްލަގޮތުގައި طَاهِرُ ވެފައި އަނެއްއެއްޗަކަށް طَاهِرُ ކުރާފެނެވެ. އެއިން حَدَثُ އުފުލަން ނަޖިސް ފިލުވައި ދޮވެވޭނެއެވެ. 2) ނަޖިސް ފެން: އެއީ މަދުކޮށް ހުންނަފެނަށް ނަޖިހެއް އެޅުނު ފެނެވެ. ނުވަތަ ގިނަފެން ހުންނައިރު އެއަށް ނަޖިހެއް އެޅި އޭގެ ރަހަ ނުވަތަ ކުލަ ނުވަތަ ވަސް تَغَيَّرُ ވެފައިވާ ފެނެވެ.

ގިނަފެނާއި މަދުފެން: ގިނަކޮށް ހުންނަފެނަށް ނަޖިހެއް އެޅިއަސް އޭގެ ސިފައެއް تَغَيَّرُ ނުވާނަމަ ނަޖިސް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކުލަޔާއި ވަހާއި ރަހައެވެ. މަދު ފެނަކީ ނަޖިހެއް އެޅުމުން ނަޖިސްވާނެއެވެ. ފެނަކީ ގިނަފެނެކޭ ބުނެވޭނީ ދެ قُلَّة އަށްވުރެ ގިނަވުމުންނެވެ. އެއީ ގާތްގަނޑަކަށް (210) ލީޓަރު އެވެ.

ތަށްތަކު: ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުގެ ބޭނުންކުރުމަކީ އިސްލާމްދީނުގައި ހުއްދަނުވާ ކަމެކެވެ. އަދި އެބާވަތުގެ ރަނާއި ރިހީގެ ތަށިތަކުން ވުޟޫކޮށްފިނަމަވެސް طَهَارَةُ صَحَّ ވެއެވެ. އަދި ކާފަރުންގެ ތަށިތަކާއި ހެދުންތަކުގެ ބޭނުންކުރުން ހުއްދައެވެ. އެއަށް ނަޖިސް ޖެހިފައިވާކަން ޔަގީން ނުވާނަމައެވެ.

މުޑަވަކަތީގެ ހަން: އެއީ مُطْلَقُ އަށް ނަޖިސް އެއްޗެކެވެ. އެހެން ނަމަވެސް ދެބައިކޮށް ބެހިދާނެއެވެ. 1) އެއްގަމުގައި ދިރިއުޅޭ ކަލާގެ ހަން: 2) މުސްލިމުން ބޮޑުކޮށް ބޭނުންކުރާ ކަލާގެ ހަން: މުޅިކަލާގެ ހަން دِبَاغُ ކުރުމުން ހަލާލުވާނެއެވެ. ދެރަވެފައިވާ ކަލަތަކުގެ ހަމްތަކެވެ.

استنجاء ކުރުން: އެއީ ކުރިމަގުން ނުވަތަ ފަހަތުން ނިކުންނަ ނަޖިސް ފެނުން ސާފުކުރުމެވެ. ފެނުން ކުރުމަށް ކިޔަނީ استنجاء އެވެ. އަދި ހިލައިން ނުވަތަ ކަރުދާހުން ސާފުކުރުމަށް ކިޔަނީ استِجْمَارُ އެވެ. އަދި ހިލައިން ސާފުކުރުމަށް استِجْمَارُ ކުރުމުގައި ތިން شَرْطُ ވެއެވެ. އެއީ طَاهِرُ ވުން، ހަރުގަދަ އެއްޗަކަށް ވުން، ނަޖިސް ފިލުވާލެވޭ އެއްޗަކަށްވުން. އެއީ ތިން ހިލަ ނުވަތަ ތިން ފަހަރު ކަމަށްވުމެވެ. އަދި ފެނުން ކުރާ استنجاء ކުރުން ހަމަ استِجْمَارُ ކުރުމަށްވުރެ ރަނގަޅެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމަކީ حَرَامُ ވާނީ: އަހަރެން ނިދާފަދަތަނުގައި ބޮޑުކަމާއި ކުޑަކަމަށް ދިއުން އަދި ވިއްސާރަ ފެން ހިނގާ ތަންތާނގައި – ރަށްކަނޑު ނުވަތަ ތަނެއްގެ ބޮޑުކަމަށް ދިއުން – މީހުން ހިނގާ މަގުތަކާއި ހިޔަނި ހޯދާ ތަންތަނުގައި (މީހުން ހިނގާފަދަ ތަނެއްގައި ގަސްތަކުގެ ދަށުގައި) ދިއުން – މުސްލިމުންގެ ޤަބުރުތަކުގައި ބޮޑުކަމާއި ކުޑަކަމަށް ދިއުން – ހުސް ތަނެއްގައި قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ދިއުން. މިއެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމަކީ مَكْرُوْه ވާނީ: الله ގެ ނަން ލިޔެފައިވާ އެއްޗެއް ހިފައިގެން قَضَاء حَاجَة ކުރުމަށް ވަނުން –قَضَاء حَاجَة ކުރާ އިރު ވާހަކަ ދެއްކުން – ހިތަށް ވަރަށް ބޮޑަށް ގެންގުޅޭ ކަމެއް ހަނދާނަށް ނުގެނެސް ހުރުން – ސާފުނުވާ ތަނެއްގައި ބޭނުން ކުރުމާއި – ބިން ފަސްވާފަދަ ތަނެއްގައި ބޭނުން ކުރުން، ހުސްތަނުގައި قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ދިއުން – ސިޓީތެރޭގައި ބޮޑުތަނުގައި ބެހިތަކުން ދިޔައީ މިސާލަކަށް ހަނދާނުކުރެވޭނެއެވެ.

قَضَاء حَاجَة ކުރުމަށްދާއިރު ސުންނަތްވާ ކަންތައް: ކުރިން ފައިބައިގެން ކަނާތު ފައިން ވަދެ ވާތް ފައިން ނިކުމެ ދުޢާ ކިޔުން –

ދެންވެސް ދުޢާ ކިޔުން –

ފިޤްހު އިބާދާތް: އިސްލާމްދީނުގައި ރަސޫލާ އަށް ކިޔަމަންތެރިވާން ފަރުޟުކުރެއްވި އަޅުކަންތަކެވެ.- ނަމާދުގައި ކިޔަވާ قُرْآنُ ކިޔެވުމާއި ފިޤްހުގެ ބައިތަކުގައި މިސާލުތައް ދެއްކުމުގެ ސަބަބުން ފާހަގަކުރެވުނު ކަންތައްތަކާއި ސަކަތުގެ ބާވަތްތަކާއި ހިތުގެ تَغَيَّرُ ވެދާދަނޑިތައް ފިޤްހުގެ އެކި ދާއިރާތަކުގައި ހިމެނިގެންވެއެވެ. އަދި ފިޤްހު އާއި މުޢާމަލާތު

طَهَارَةُ އަށް ތާހިރު ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ފެނުން ނުނެގޭނެއެވެ. އަދި مُسْتَحَبٌّ ނުވާގޮތުގެ ކަންކަމުގައި ވަރަށް ހިތްހަމަނުޖެހޭނެ ގޮތްތަކެވެ.

الوُضُوْءُ: އޭގެ ރުކުންތައް: 1) މޫނުދޮވުން. އެގޮތުގައި ކަނޑައެޅިގެން ނިޔަތްކުރުންވެސް ވެއެވެ.
2) އިނގިލިތަކުގެ ކޮޅުން ފެށިގެން ދެކަށިމަތި ހިމެނޭގޮތަށް ދެއަތްދޮވުން.. 3) ބޮލުގެ ބައެއްގައި ފެންފުހުން. 4) ދެފައިގެ ކަކުލުތައް ހިމެނޭގޮތަށް ދެފައި ދޮވުން. 5) ތަރުތީބުކުރުން. 6) مُوَلاَةُ ކުރުން. މިއެވެ.

وُضُوْء ގެ ސުންނަތް: ދަތްއުނގުޅުން– ބިސްމިއްލާހު ކިޔުން– ފުރަތަމަ ދެއަތްތިލަ ދޮވުން– މޫނުދޮވުމުގެ ކުރިން ކުރުކުރުމާއި ނޭފަތަށް ފެންލުން– ކުރުކުރުމާއި ނޭފަތަށް ފެންލުމުގައި مُبَالَغَة ކުރުން– ބޮލުގެ މުޅިން ފުހުން– ދެކަންފަތުގެ އެތެރެއާއި ބޭރު ފުހުން– ކަނާތް ފަރާތުން ފެށުން– ތިން ފަހަރު ދޮވުން– ނޭފަތާއި ކަނާތް ފަރާތް ފަހުން ކުރުމާއި އަދި ... ފެށުން– ކަނާތުން ފެށުމާއި ވަކިވަކި ތަނެއް ދޮވުމުގައި ފުރިހަމަކުރުން– ކަނާތް ފަރާތުން ދޮވުން އެއްކޮށް– وُضُوْء ނިމުމުން ވިދާޅުވެފައިވާ دُعَاء ކިޔުން. މިއެވެ.

ޖެހޭ ވާޖިބުތައް: ފެންކުރުން ބޭނުން ހައްދުން– ކުރެވޭ ނުކުތާގެ ފެނެއް ހިފާ އަތުގެ ކުރިން ދެއަތް ދޮވުން ދެކުދިކުދި ފެނުން މިއެވެ.

މަކުރޫހު ކަންތައް: ފެންފަހަރުން ނުވަތަ ހަތަރު ފަހަރު ދޮވުން– وُضُوْء ކުރުމުގައި ފެން ގިނަކޮށް ބޭނުންކުރުން– ވާހަކަދެއްކުން– ބޮޑުގޮތަކަށް ފުހުން ފެންޖަހާ ދިއްކުރުން މިއެވެ. وُضُوْء ކުރުމުގައި ފެނަށް ހަރުކަށި ހަދާނެއެވެ.

ހަނދާންކުރަން: ކުރުނބާއި ކާފުރު ފަދަ ހުރިހާ ކަމެއް ތަކެތި ވެސް ހިފާފައިވާ ބޭނުން. ނުކުޅޭ ރުކުރުމަށްޓަކައި ދަނޑިބޮޑުކަނގުރާ– ފުނޑިފަސް ކަމުގައި ވާނީ ބޮލާއި ފައިގެ ކަކުލާއި މި ކަންކަމެވެ. ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުން صَحَّ ނުވާނެއެވެ.

وُضُوْء ކެޑޭގޮތް: ހަމަ ނިދުމުން، ފުރަ ބޭސްވުމާއި ދުރުވެގެން ވުމުގައި، ގޮސް ކުރިބަ ނުވާނެއްޗެއް ނުކުތުން –ނުކުމުން ނުވަތަ (މަސާ ހުޅަނގު: ދެއެއްގޮތަށް ބައެއްގައި ސުވާލުތަކަށް ފެނަކީ ފަހަތުން ދޮރުން ދޮރުނުން – ފުރައިގެން އެއްޗެއްސާއި ކުރީގެ ދިޔައިން ހިފުން އެވެ.) ދޮރު ދޮރުގެ ދޮރާއި ކުދިބާލުމާއި ކަނޑައަޅާ ދޮވުން. ދޮރު މަދު ނުވާނެހެން ފޯރައިގަނެގެން ހިފުމުގެ ފަށަޅުގައި ފެނުމަށް. ކަށިފަތްގެ މަގަށް ކޮށްގައި ވަރަށް ނުވެވެ. އަދި އާދައިގެ ކަރުތާހި ތަކެތި ކަނދުރާގެ ކަރުވަޖެހުމާއި ވައުދުއެޅުން. ދެއްތޫ އެނބުރި ފެތުވުމުގެ ބަރުފެނުގައި ފެނުން. ދިރުން ދިރުމަ ކަށިގުނދަ ދަތުރުކުރެވުން.

ހަނދާންކުރަން: މަގުކަކުރު ހެދުނު އަތުގެ ހަކަށި ފެނުއޭގެ ވިހާބަ ނިދައެވެ. އަދި މަސްބިލަ ހަމަ ފަރުދާ ދިޔަ އެވެ.

ދެ خُفُّ ގައި ފުހުން: خُفُّ އަކީ ހަމުން ނުވަތަ ދެއްކޮށެއްގެ އަށަގަނޑުން ހަދާފައިވާ ދެފައިގެ ކަކުލާއި ހިމެނޭ ފައިބައްޗެވެ. ދޮރުފަށް ކަނޑަނު ނުވަތަ އެއްޗެއްގެ އައްސަށް ހަރުކޮށް ލާފައިވާ جَوْرَبُ އެވެ. (އިސްލާމީ ޝަރީޢަތުގައި) ކުރެ حَدَثُ ވެއްޖެނަމަ ހަރުލެވުނު ދެ خُفُّ ގައި ފުހުން ހުއްދަވެއެވެ. އޭގައި ފުހުމަށް ހުއްދަވެވޭނީ شَرْطُ ތަކެއް އަހަރެމެ. އެއީ: 1) ފުރިހަމަ طَهَارَةُ ލިބިފައިވުމުން خُفُّ އެޅުން. (އެބަހީ ދެފައި ދޮވުމަށް ފަހުގައެވެ.) 2) އަދި ފުރިހަމަ طَهَارَةُ ލިބިފައިވުން. 3) ދެފައި فَرْضُ ވާގޮތަށް ނިވައިވާގޮތަށްވުން. 4) އަދި ހަރުދަނާ ދެ خُفُّ އަކަށްވުން. 5) އަދި خُفُّ އަކީ ތާހިރު طَاهِرُ ވާގޮތަށްވުން. މިއެވެ.

ޖަބީރާގައި ފުހުން: شَرْطُ ތަކަކީ އަހަރެމެ (ބަނދަރު ފުރިހަމަވުމުގެ ބޭރުގައި) ފުހުން ހުއްދަވެއެވެ. އެއީ
1) ފުރިހަމަވުމުގެ ފުރާއަށްވުން.. 2) ބަނދަރު އަތުރާލުން ފުރަ ހިސާބު ނިވައިވާގޮތަށްވުން.. 3) ކުރެ حَدَثُ އަރާ ފުރަ ފުރިހަމަކޮށްވުން. 4) ފުރިހަމަ طَهَارَةُ ލިބިފައިވުން. މިއެވެ.

ބުރުގާ ގައިފުހުން: شَرْطُ ތަކަކާއި އެކު އޭގެ މަތީގައި ފުހުން ހުއްދައެވެ. އެއީ 1) އަންހެނުންގެ ބުރުގާއަކަށް ވުން. 2) ކަރުގެ ދަށުން ވަށައިލެވިގެން ވުން. 3) ކުޑަ حَدَثُ އަރަން ފަދަ ފުރިހަމަ ކުރަމުން ދިޔަ ވުން. 4) ފުރިހަމަ طَهَارَةُ އަކަށް ވުން. 5) ބޮލުގައި އަޅާފައިވާ ފުރަ ހިސާބު ނިވައިވެގެން ވުން. މިއެވެ.

ދެ خُفّ ގައިފުހުމުގެ މުއްދަތު: އެއީ ރަށުގައި ޤާއިމުވެރިޔާއަށް އެއް ރެއާއި އެއް ދުވާލެވެ. އަދި ދަތުރުވެރިޔާއަށް (85 ކިލޯމީޓަރު) ތިން ދުވާލާއި ތިން ރެއެވެ.

ދެ خُفّ ގައިފުހުމުގެ ފެށުން: خُفّ ލުމަށްފަހު ފުރަތަމަ ވުޟޫ ގެއްލުނު ހިނދުން ފެށިގެން މުއްދަތު ހިސާބުކުރެވެނީ (އެއީ ރަށުގައި ޤާއިމުވެރިޔާއަށް –. އެއީ 24 ގަޑިއިރެވެ.)

ދެ خُفّ ގައި ފުހުން ބާޠިލުވުން: މުއްދަތު ހަމަވުމާއި ފައިން خُفّ ބޭލުމާއި ފުހުމުގެ ކުރިން ބޮޑު حدث ހިނގުމެވެ.

އިތުރު ފައިދާއެއް: ދެފައިގެ މަތީގައި ފުހުމަށްވުރެ ފައި ދޮވުން ރަނގަޅެވެ. އަދި ފައިގައި ފުހުމުގެ ބަދަލުގައި ފައި ދޮވުމަކީ ގިނަ ބަޔަކު ބުނާ ގޮތެވެ. ފުހުން ހުއްދަވަނީ قَائِمُ ވެރިޔާއަށް އާދައިގެ ފުރުޞަތުގައެވެ.

جَبِيْرَة ގައި ފުހުން: جَبِيْرَة އަކީ ކަށިބިންދުމުން އަޅާ ބަނދުލުމެވެ. އެގޮތުގައި ފުހުން ހުއްދަވާ شَرْطُ ތަކަކީ 1) އަނިޔާ ބޭނުންވާ ވަރަށްވުން 2) ބޭނުންވާ ހިސާބަށް ބަނދެފައިވުން 3) وُضُوْء ކުރުމަށްފަހު جَبِيْرَة ގައި ފުހުމާއި އަދި ތަޔައްމުމް ކުރުމާއި ހަށިގަނޑުގައި ދޮވެވޭ ތަން ދޮވުމެވެ. ދޮވުމުގެ ބަދަލުގައި ފުހުން ކިފާޔަތްކުރާނީ އެ جَبِيْرَة ގައި ފުހުމުން ޙާލަތަށް ނިސްބަތްވާއިރުއެވެ. އަދި އެގޮތުން ކުރާ ނަމާދު ބޭނުމުގައި އެގޮތުގައި ފުހުމުން صَحّ ވާނެއެވެ.

އިތުރު ފައިދާ: خُفّ ގައި ފުހުމަށްފަހު އެ ތަނެއްގައި ފަޅުވެގެން ފެން ވަދެއްޖެނަމަ އިސްތިޢާޟާޥަނީ ފުހުމާއި ދޮވުމާއެވެ. ✸ އަދި خُفّ ލުމަށްފަހު ފެންފޮދު ވަދެއްޖެނަމަވެސް ފުހުން ބާޠިލުވެއެވެ. ✸ خُفّ ގައި ފުހުމުގެ ބަދަލުގައި خُفّ ދޮވުމަކީ ފުހުން ޙާޞިލުވާ ގޮތެކެވެ. ✸ ފުގެޖެހުމާއި ތަދުބަލިގެ ގައި ފުހުމުގެ ބަދަލުގައި އެގޮތުން ތަޔައްމުމް ކުރުމަށް ބަދަލުވުމަށް ފުހުން ރަނގަޅުވާނެއެވެ.

وُضُوْء ގެއްލޭ ކަންތައް: 1) ދެމަގުން ނުކުމެވާ ތަކެތި. އަދި ބޯފެން ވިއަސް ނަޖިސް ކަމުގައި ވިއަސް طَاهِرُ ކަމުގައި ވިއަސް ދެމަގުން ނުކުތުމެވެ. އަދި ހަމަ ނުކުތް ކަމަކަށް ނުވިޔަސް ދެމަގުން ނުކުތުމެވެ. 2) ނިދުމުގެ ސަބަބުން ސިކުނޑި ނުހަރުކަތްވުން. އަދި ނިދިން ގޮނޑިން ހަރުނުވެ ނިދުމެވެ. އަދި އިސްދޮވެވުމެވެ. 3) ވިހުމާއި ހޭނެތުމުގެ ސަބަބުން ސިކުނޑި ނުހަރުކަތްވުން. ނަމަވެސް ނިދިނިދުމުން وُضُوْء ނުގެއްލޭނެއެވެ. 4) ކާފަރު ނަމަވެސް ބޮޑު މީހެއްގެ ހަންގަނޑު ބޮޑު ހަމަ ހުސް އަތުން ފާޅުކުރުން. 5) ޒިނޭކަމުގެ މަޤާމު ކުރުން. 6) ހަރުކަތްކުރާ ބޭރު ނުވަތަ ގުދުރުގެ މަގު ހުސްއަތުން ބޭރަށް ފާޅުކުރުން. 7) އަމިއްލަ ނަފްސުގައި ހައްދާފައިވާ ފިރިހެނަކު އަނބިމީހާގެ ހަށިގަނޑުގައި ހުސް އަތް ލުމެވެ. 8) ދީނުން މުރުތައްދުވުން. ބޮޑު طَهَارَةُ ނަގަން ޖެހޭ ކަމެއް ހިނގުމެވެ. އަދި حَدَثُ ގެއްލުވާލި ކަމުގައި ދެނެގަތުމުގެ ޝައްކުވުމުން އަދި ވުޟޫ އޮތްކަން ޔަޤީންކޮށް ގެއްލުނުކަން ޝައްކުވެގެން ވުޟޫ ނުގެއްލޭނެއެވެ.

ހިނައިގަތުން: އެކަން ވާޖިބުވާ ކަންތައްތައް: 1) ހަށިގަނޑުން ބޭރުވިނަމަވެސް لَذَّةُ އާއިއެކު މަނިބޭރުވުން ނުވަތަ لَذَّةُ އާއިއެކު ނޫންގޮތަކަށް ނުވަތަ لَذَّةُ ނެތި ނުކުމެގެން މަނިބޭރުވުން.
2) މަނިބޭރުނުވިނަމަވެސް ފިރިހެނުގެ حَشَفَةُ އަންހެނުގެ فَرْجُ ގެ ތެރެއަށް ވަދެއްދުން.
3) ދަރިއެއް ވިހެއުމާއި ބަނޑުގެ ދަރި ވެއްޓުމާއި ބަނޑުގެ ލޭގަނޑު ވެއްޓުން. 4) حَيْضُ ގެ ލޭ އައުން. 5) نِفاس ގެ ލޭ އައުން. 6) މުސްލިމު މީހާ މަރުވުން. މިއެވެ.

ހިނައުމުގެ فَرْضُ ތައް: ހަށިގަނޑުގެ ނަޖިހެއް ނެތްނަމަ ޖުމްލަ ހަށިގަނޑަށް ފެންފޯރުވުމާއި ނިޔަތްގަތުމެވެ. ފަރުޟު ހިނައުމުގެ ސުންނަތްތައް ނުވަކަމެކެވެ.

1) ނިޔަތްގަތުން. 2) ބިސްމިއްލާކިޔުން. 3) ފެންކުރުމުގެ ކުރިން ދެއަތްދޮވުން. 4) عَوْرَة ނިވާކޮށްގެން ހިނައުން. 5) وُضُوْء ކުރުން. 6) ބޮލަށް ފެންލުން. 7) ކަނާތްފަރާތުން ފެށުން. 8) ތިން ފަހަރު ދޮވުން. 9) ކަށިތަކުގެ ތެރެއަށް ފެން ފޯރުވުން. މިއެވެ.

ކުޑަ حَدَث ވެރިޔާގެ މައްޗަށް حَرَام ވާ ކަންތައް: 1)مُصْحَفُ ގެ ބަރު. 2)ނަމާދު ކުރުން. 3) طَوَافُ **ކުރުން.**

ބޮޑު حَدَث ވެރިޔާގެ މައްޗަށް حَرَام ވާ ކަންތައް: (ކުޑަ حَدَث ވެރިޔާގެ މައްޗަށް حَرَام ވާ ކަންތައް ފިޔަވައި)

4)قُرْآن ކިޔެވުން. 5) މިސްކިތުގައި ތިބުން.

މުސްތަޙަބު: ޖުނުބުވެރިޔާ وُضُوْء ނުކޮށް ނިދުން — އަދި ހިނައުމަށް ފަހު ޖަނާބަތުން އިސްތިޣްފާރު ކުރުން.

تَيَمُّمُ ކުރުން: އެގޮތުގެ شَرْط ތަކެއް: 1) ފެންބޭނުން ކުރުމަށް عُذْرُ ވެރިވުން. 2) ނަމާދުގެ ވަގުތު ވަދެފައިވުން. ވީމާ طَاهِرُ ވެލިއާއި ވަނީ. **އެގޮތުގެ ފަރުޟުތައް:** ނިޔަތްގަތުމާއި ފޮޅުން — މޫނުގެ ކަނާތާއި ވާތްއަތް ދޮވުން — ތަރުތީބު ކުރުން — مُوَالَاةُ ކުރުން. މިއެވެ.

އެކަން بَاطِلُ ވާކަންތައް: 1) وُضُوْء ގެއްލޭ ކަންތައްތަކުން. 2) ފެންފެނިގެން تَيَمُّمُ ކުރުމަށް ފަހު ފެނުން. 3) تَيَمُّمُ ކުރުމަށް ފަހު މުރުތައްދު ވުން. އެއީ ނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން ފެނުން. ވީމާ ނަމާދު ކުރުމަށް ފަހު ފެނުމުން. މިއެވެ.

އެގޮތުގެ ސުންނަތްތަކެއް: އެއީ 1) ބޮޑު حَدَث ނެތް ތަރުތީބު ކުރުމާއި مُوَالَاةُ ކުރުން. 2) އެއްވެސް ފަރާތަކުން ނުލިބުމާއި ކަނާތްފަރާތުން 3) ނިމުމުން وُضُوْء دُعَاء ކިޔުން. **އެކަން މަކްރޫހު ކަންތައް:** އެއީ تَيَمُّمُ ކުރުމުގައި ތިރީ ތަކުރާރު ކުރުމެވެ.

تَيَمُّمُ ކުރާގޮތް: ނިޔަތްގަނެ ބިސްމިއްލާ ކިޔާ ފެން ވެއްޓޭގޮތަށް ތަޅައިގެން އަތްފުޅަށް ހަރުގަނޑު ނުލައި ތަޅައިގަތުމެވެ. އެއީ މޫނާއި ވީގޮތަށް ދެފައިގައިވެސް ތަޅައިގެން ފޮހެލުމެވެ. ދެން ތަޅައިގެން ފުރަތަމަ ވާތްއަތް ކަނާތްއަތުގެ ފިތްގަނޑުން ގަނޑުގައި ފޮހުންތެރިކަމާއި ކަނާތްއަތާ ވާތްއަތުގެ ފިތްގަނޑުން ދަނޑިން ފޮހެލުމެވެ. ކަނާތް ވާތްއަތުގެ ފިނޑިތަކުން ފޮހެލުމެވެ.

ނަޖިސް ފިލުވުން: **حَيَوَانُ ތަކެއް:** އެތެރެއިން ނުކުންނަ ހުރިހާ އެއްޗަކީ ނަޖިހެވެ.

1)ނަޖިސް حَيَوَانُ ތަކެއް އެއީ ކުއްތާއާއި އޫރާއެވެ. އަދި އެތިންގޮތުން ވެފައިވާ ތަކެވެ. އަދި ހަރުގަނޑުގެ ގޮތެއް ފިޔަވައި ނުވާ ހިސާބަށް ޢާދަކުރެވޭ ނުވާނަމަ ހަސްކޮށް ނަޖިސްވާ ޖަނަވާރު އެ ބައެއް. حَيَوَانُ މަރުވެއްޖެނަމަ މަރުވިވެސް އެ ޖަނަވާރުގެ ލޭ ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ ނަޖިހެވެ. 2) ނުވަތަ طَاهِرُ ތަކެއްޗެކެވެ. (أ) އެދުރުގެ ނޫނީ ހަށިގަނޑު ތަކެއްޗެވެ. ފުރަ އޮށުގެ މަހާއި، ދަނޑި، ކަބާ، ދަޅަ، އަދި ހުރިހާ ފަރާތުގެ ފުޅާމިން ފުރާވެސް طَاهِرُ އެވެ. އެންމެ ބޮޑެތި ކުއްޖުގެ ކަށިފަތާ مَذْيُ އާއި وَدْيُ އާއި ލޭތެރެ މިނިކާ ނަޖިހެވެ. މިނިކާ ހެދުމުގެ ނޫނީ އެއްޗެއް ހުރިކަމެއް ހެދީ ކަނޑާ އެ އެއްޗެހި މިދެންވެސް طَاهِرُ އެވެ. (ب) މަހުގެކަމަށް حَلَالُ

ތަކެތި: މިނިވަން ކުއްޖުގެ ކަށިފަތުގެ ޕޮރޯޓީން ދަޅަ ބުރަކުރާ ކަށިފަތުގެ ދަޅަ އެންމެފަހުން ޖެހެނީ مَذْيُ

އާއި وَدْيُ އާއި މިއެ طَاهِرُ ތަކެއްޗެކެވެ. (ج) ކުއްތާ ބޮޑުވުން، ބިލާ ވުން، މިސްކިތު، އޮތުމާއި

ނަޖިސްނަގަނިކުރުމުގެ ބޭނުމަށް ދަޅަ ކުއްޖުގެ ހެދުމުގެ ގޮތްތަކެއް. ހަމައެކަނި ކޭ ފައިބާ ކަށިފަތުގެ ކާ ދޫނިގެ طَاهِرُ އެވެ.

މުޢާމަލާ: ކުރުމުގެ ބަޔާންވާނީ މަރުވާއިރު ނުހަނު ކުދިކުދި ބޮޑުތަކެއް—ހަދި—ގަޑީގެ މިފަދަ ޢަދަދެއް ނަގާނަމަ ސަލާމުގެ ހިމާޔަތް ނަގާނަމަ ހަރަކާތްތަކެއް ނަޖިހެވެ.

جَامِدُ ތަކެތި: އެއީ ބޮނޑިވެ—ހަރުގަދަވެފައިވާ ތަކެއްޗެވެ. މިތަކެތި طَاهِرُ އެވެ. (އިސްތިސްނާވެގެންވާގޮތުގައި ބަޔާންވެގެންވާ އެއްޗެއް ދިޔާވެފައި މިހެންވާ ގޮތުން އިސްތިސްނާކޮށްފައެވެ.)

ދިޔާ ތަކެތި: ތެޔޮ، ކިރު، ފެނުގެ ތެރޭގައި މިތަކެތި ނަޖިހެވެ. ނަމަވެސް طَاهِرُ ބައެއްތަކެތީގެ އެތެރޭގައި ދުރުވާއިރު ވެސް ނުދެވޭތީ ވާނުވާގަނޑުގައި عَفُوء ކުރެވިފައެވެ. ✹ ޚަލުގެ ދަބަދުވެސް طَاهِرُ އެވެ.

1) މުދިބު. 2) صَحّ ގޮތުގައި ކަތިލުމަކާ އެއްގޮތަށް މަސްގެ ގޮތަށް ހަވާއަށް ދޭމެދުއުމުގައި ކުލަކާ ރޯންނަ މުދިބުގައި ✹ މަސްކުރުން حَلاَلٌ ޖަނަވާރެއް ދުރުގައިވާ އަރިން ވަކިކުރުން ތަނގައި (އަދުމުގެ ދުރުވާ އަދުމުގެއި އަދުތު) ގޮތް ޚަރުކުރާ އަދުއަލް ކުރުމުގައިދު ކަރަނކާ ގަޅުމުސްކުރި މިއީ ހަދައިވުމަށް ނަޖިހެވެ. ✹ ނަޖިސް ފުޅުއިޚުދުން ނިޔަތާއި ކަނޑުރުން ބޮނޑުއި ނުވުމެވެ. މުސްލިމުނަ ވަރުވާގެން ފުޚައިޚައިނުފުސް ފުޅައިދުނެވެ. ✹ ނަޖިހަކުގައި އަތުޖަހާން ނުވުމު އަކުރު ހަގުރުން وُضُوء ނަގައިޚުނެވެ. ނަމުތުސް ވަޖިބުވާސް ހަރަކާތުގައި ނުވުމަށް ބަތްވަކަށް މުރުމުރު ފުޅުއިޚުތުވެ.

ނަޖިސް طَاهِرُ ވާނީ شَرْطُ ތަކާއި އެކުގައެވެ. އެއީ 1) طَهُورْ ފެންނުދުވުން. 2) ދުވުފައި ފުޚައިކޮއްނަމު ފެންއައިވުމާ ދުރުގެ ފުޅުން 3) ފެން ހަމައިކަން އައިސްއައިގެން ނުފުދުނުމު އަގެއިގެން ފުޅުވުން. 4) ކައިވާގެ ނަޖިސް ފުޅުވުނުމު ހަވާލުހަރު ދުވުން. އަދުވުނުފުހަރު ވަޖިން ނުވާވި ސައިބުނުނުދުވުން.

ހަރަކާތުވުން: ބޮނޑުއިޚުލަރު އަގެފުއިހަރު ނަޖިހަކު ހަސް ކަހަޚު ދުރުއައިއައިޚަހުނުމު އަގެކަޚުރުއި ވަހައި ފުޚުނުދުނު ފުނު އައިސްއައި ޚުދުން ފުދުނުއެވެ. އަދު އައި ބޮކުމުކަދުވަޚު ފުނުނުނު އަމު ނަޖިސްގެއި އަނޖިސްގެއި އަގެ އަސްކަރު ފުޚުއިޚުއްނުއެވެ. ✹ ފުނުނު ނުނުގެކަނު ނަޖިސް ފުޚުއައިނުޚުނުނު ނުމު ފުނުބުނުނުކަރުނު ވަޖިބުވުނުއެވެ. ✹ އަދު ނަޖިސް ސްޖިހަނުމުނު ނުގެނުނުމު ދުޖުނުމު ހަސްބުދު ދުނުނުދުވެ. ✹ ސްނުނުމުއި ކަރުމުދު وُضُوء ކަރުމުހައިދު فَرْضُ ވަސްކަރުނު ހައިދުއައިވެ. ✹ ނުދުއައިހަޚުމުހަ ނުމުމު ވައިބުރުމުދުހަ اسْتِنْجَاء ކަރުކަދު ނަޖިހައިވެ. މިނުދު ބުރުވު ވައިއައި طَاهِرُ އައިކުރުވެ. އަނުނުމުދުވުސް އަތުދުދުރު ނުމުދުއައިކަރުމުދު ނުވުމު އަބުވުމުގެ ކަމުއައިކަރުމުދު ގުސްދުކަރުނުނުޖު وُضُوء ކަރުނު ހައިޖުވެ.

އަންހެނުންނަށް ދިމާވާ طَبِيْعِي (حَيْضُ އަދި اسْتِحَاضَة ކަމުގެ) ފަހެގެ حُكْمْ ތަކެއް:

المسألة	الحكم
އަންހެނުން حَيْض ވެއްޖެ ކަމަށް ޔަޤީން ނުކުރެވޭ އާދަޔާ ޚިލާފަށް.	އައިމަ ޙައިޟުކަމުގައި ބަލަނީއެވެ. އެކަމަށް އަލާގެ فَرْجُ ނުވިޔަސް އައިސްވަ އައިاسْتِحَاضَة ގެ ޙާލެވެ. ބުރަ ދުރުވުގެ މުސްއައިނުމެވެ.
حَيْضُ ދުވަހުން އަދި މުދުވަހު	ބަރާއަދުވަހުގެ (24ގަޑި) އައިދުވަހުގެދުވަހުގައި اسْتِحَاضَة
حَيْضُ ދުވަހުން އައިމުދުދުގައި އަދުއި.	އައި ފުނުބަދުވަރުވެ. އައިދުވަހުގެނުވަޖިނުމުއައި اسْتِحَاضَةގެޚައިވެ.
ދު حَيْضُ ދުވަދުގެ طُهُرُ	ވަރަދުވަރުވެ. އަމައިދުމު ހަމުނުވުނުސް ޚައިއައިނުމުއައި اسْتِحَاضَة ގެޚައިވެ.
ބައިމުކަރައިނުހަނުގެ حَيْضُ ހަނުނުވަރު	އައި ހަދުވަސް ނުވަމު ހަމުދުވަރުވެ.
ބައިމުކަރައިނުހަނުގެ طُهُرُ ހަނުނުވަރު	ވަވަސް (23) ނުވަމަ ސަރުވަސް (24) ދުވަސް
ބަޖުވައިނުދު އަނުހަނުޚުއި އައި حَيْضُ ގައިދުވެ؟	ބަޖުވައިނު އަނުހަނުމުގެ ކަރުމުވުކަރަވުނު އަނުނުޚުއި ނުވަމު ހައިޚުބުފުނު ނުވަމު ބަދުފުނު އައި اسْتِحَاضَة އެވެ.
حَيْضُ ވަރުއައިނު طَاهِرُ ވި ކަން އަގެނޭ ކަނޑައެޅޭނީ؟	އަނުހަނުން 1) ދުބުވަމުކަމު. ހަދުފުނުން އަގެވައިމުރު. 2) ޚައި/ކައިޚަބުފުން/ބުދުފުން މިތަކެތި ނަރައިސް فَرْجُ ހިކުމުހުން.
طَاهِرُ ވައިނުހައިރު އަނުހަނުގެ فَرْجُ ނުނުކަނުނުމު ކަނު	އަނުކަނުނުމުވަ ކަނުސް ވުކަރުކަދުކަރު ކަރުހަރުވުމު ގަމުވުކަނުމުދުއަމުطَاهِرُ އެވެ. އަދު އައިޚައި/ކައިޚަބުފުން/ބުދުފުނުނުދު އައިނުނުޖުހެވެ. މުރުޚައިވަކައިން وُضُوء ގައިޚުނައިވެ. މިތަކެތި ދުވުހުނުނުދު އައި اسْتِحَاضَة އެވެ.

فَرْجُ ނުނިކުންނަ ކަޅުބައިކުލައިގެ ދިޔަ ރީނދޫކުލައިގެ ދިޔަ.	އެއީ حَيْضُ އާއިގުޅިގެން ނަމަ ނުވަތަ حَيْضُ ނިމުމާއިގުޅިގެން ނަމަ އެއީ حَيْضُ އެވެ. حَيْضُ އާއި ވަކިވެފައިވާނަމަ އެއީ استِحَاضَة އެވެ.
ކަށިފަދަ ހުދުކުލައިގެ ދިޔަ ފެނުމަކީ حَيْضُ ވީއްލުނުކަމާއި طَاهِرُ ވުމުގެ ނިޝާނެއްތޯ؟	ލޭހުއްޓި طَاهِرُ ވުމުގެ حُكم ކުރެވޭނީ طُهْرُ ލިބުމުންނެވެ. އެހެނީ އެއީ طُهْرُ ގެ ނިޝާނެވެ.
ކަޑައިގެންދާ ލޭގެ ތެރޭގައި حَيْضُ އައުން / ހުއްޓުން	حَيْضُ ގެ ދުވަސްތަކުގައި ފެންނަ ހުއްޓުން حَيْضُ އެވެ. ނަމަވެސް އެއިން ކުޑަދުވަސް (طُهْرُ ގެ ދުވަސް) ފަހަރެއްގައި ބޭރުވިޔަސް. ނަމަނަމަވެސް استِحَاضَة އެވެ.
އުޅުމުގެ ހާލަތުގައި އެއްވަރު ދުވަސް / މުއްދަތު.	حَيْضُ ގެ ދުވަސްތަކުގެ (ފަހަރެއްގައި) އަދަދާއި އެއްވަރު ނަމަ އެއީ حَيْضُ އެވެ.
ޢާދަ ހުއްޓުނުގޮތާއި ތަފާތުވެ ނިކުންނަ ލޭގެ ހާލަތު އެކިވެދާ ގޮތް.	(1) ކުރިން ޢާދަ ހުރި ދުވަސްތަކުގެ ގޮތުގައި ނިކުމުމުން ދުވަހުގެ ކުލަވެސް އެއްފަދަ ނަމަ އޭގެ ހުކުމަކީ حَيْضُ ގެ ހުކުމެވެ. ލޭގެ ކުލަ ތަފާތު ނަމަ އެގޮތަށް ބަލަންވާނެއެވެ. (2) ލޭގެ ކުލަވެސް ދުވަސްތަކުގެ އަދަދުވެސް (حَيْضُ ގެ ޢާދަ ދުވަސް) ހަމަވުމުން ހަމަ ހުކުމަކަށް ބަލަންޖެހެއެވެ. (3) އެއީ ޢާދަ حَيْضُ ވުޒޫ ހުއްޓުމާއި ޢާދަ ދުވަސްތަކުގައި ނިކުންނަ ލޭގެ ކުލަ حَيْضُ ވެސް ބަލާ ގޮތް ހުޅުވިފައިވާ މަގެއްގެ ސިފައިން އަދިވެސް ބަލަން ޖެހެއެވެ.

ޚުލާޞާ އަށް ބަލާއިރު:

✸ حَيْضُ އަކީ، ދަރިވަޅުގެ ސަބަބަކާނުލައި އަންހެނާގެ صِحَّةُ ސަލާމަތުން ހުރުމުން ނިކުންނަ ޢާދަގެ ކަނޑައެޅިފައިވާ ދުވަސްތަކުގައި އަންނަ طَبِيْعِي ލޭއެވެ. استِحَاضَة ގެ ލޭއަކީ ބަލިމަޑުކަމެއްގެ ސަބަބުން ނުވަތަ ފަސާދައެއްގެ ސަބަބުން އެއްވެސް ވަގުތެއްގައި އަންނަ ލޭއެވެ. މިދެލޭގެ ތަފާތުތަކަކީ 1) حَيْضُ ގެ ލޭ ކަޅުކުލައިގެ ގަނޑު ލޭއެއް ކަމަށްވާއިރު استِحَاضَةَ ގެ ލޭ ރަތްކުލައިގެ ތުނި ލޭއެވެ. އަދި ވަސް ނުލެވެ. 2) حَيْضُ ގެ ލޭ އަވަސްވެގެން ހިނގައެވެ. ގަނޑުގަނޑު ހުރިހާލު ބޮޑުވެއެވެ. استِحَاضَةَ ގެ ލޭ ދިޔާ ވަރަށް ކުޑަވެގެން އަންނަނީއެވެ. ބޮޑުކޮށް ފެނޭ ކަމަށް ހުރިހާ އަންހެނުން ކުރެވިދާނެއެވެ. 3) އެއްބަސްކޮށްވާ ގޮތުގައި حَيْضُ ގެ ލޭ ހުއްޓުމުން ފެންވަރަންޖެހެއެވެ. استِحَاضَة ގެ ލޭ ހުއްޓުނަސް އެހާއިރު ފެންވަރާކަށް ނުޖެހެއެވެ. حَيْضُ ގެ ލޭ އައުމުން ނަމާދާއި ރޯދަ حَرَامُ ވެއެވެ. އެހެންކަމުން فَرْجُ ގައި جمَاعُ ވުން، ވަރިކުރުން، ނަމާދުކުރުން، ރޯދަހިފުން، طَوَافُ ކުރުން قُرْآنُ ކިޔުން مُصْحَفُ ގަތުމާއި މިސްކިތުގައި ތިބުން. މިކަންކަން ހުއްޓުމެވެ.

✸ ކަޅުދިޔަ ފެނުމުގެ ހުކުމަކީ: އެއީ فَرْجُ ނުނިކުންނަ ފަސާދައިގެ ލޭއެވެ.

✸ ރީނދޫކުލައިގެ ދިޔައިގެ ހުކުމަކީ: فَرْجُ ނުނިކުންނަ ރީނދޫކުލައިގެ ދިޔައެކެވެ.

✸ ހުދުދިޔައިގެ ހުކުމަކީ: އެއީ طَاهِرُ ވުމުގެ فَرْجُ ނުނިކުންނަ ހުދުދިޔައެވެ. މިއީ طَاهِرُ އެއްޗެކެވެ. ނަމަވެސް އެއިން ވެސް وُضُوْء ގެއްލިގެންދެއެވެ.

النِّفَاسُ

المَسألَة	الحُكم
އަންހެނާ ދަރިވިހޭއިރު ލޭނުދިއުމާއި؟	އެކަން نِفَاس ގެ حُكم ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ހިނދުކޮޅަކު ވުޟޫ ބަލާ ގެއްލިފައިވާނަމަ އަދި ދެން ނުކުރެވޭ ކަމަކަށް ނުގެއްލެއެވެ
އަންހެނާގެ ވިހުމުގެ ކުރިން ލޭއާ ދިޔަ ފެނުން!	ވިހުމުގެ ކުރިން ފެންނަ ލޭ ނުވަތަ ދިޔައަކީ ނިފާސް ގެ ލޭއެއް ނޫނެވެ. نِفَاس ގެ حُكم ނުލިބޭނެއެވެ. އެއީ استِحَاضَة އެވެ.
ވިހުމުގެ ފަހުން ނިކުންނަ ލޭގެ ކަޅުލޭ	މިއީ نِفَاس ގެ ލޭއެވެ. ކާއެއް ނުނިކުމުން ވެސް ނުވަތަ ބައެއް ނިކުމުން ވެސް.
نِفَاس ގެ މުއްދަތުގެ ދުވަސް ހަމަވުމުން ލޭ ހުއްޓުން	ދުވަސްތަކުގެ ބޭނުމެއް ނުހަމަވިޔަސް ހެދުނު ދުވަސްތަކުގައި ފެންވަރަންޖެހެއެވެ.

نِفَاس ލޭގެ ދިގުމިނަކީ ކޮބާ؟	އޭގެ ދިގުމިނަކީ ފަސްދޮޅަސް ދުވަހެވެ. ވިހެއިއްޔާ އަވަހަށް ލޭ ހުއްޓިއްޖެނަމަ ހިނައިގަނެ ނަމާދުކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ސާޅީސް ދުވަސް ހަމަވުމަށް انْتِظَار ކުރުމެއް ނުވެއެވެ.
نِفَاس ލޭގެ ގިނަ ފަހަރު ވަރަކީ ކޮބާ؟	ސާޅީސް ދުވަހެވެ. އެއަށްވުރެ ކުރު މުއްދަތަކުން ހުއްޓިދާނެއެވެ. ފެށިގެން ހުރި ބައެއް ދުވަސްތަކުން ނިމިދާނެއެވެ. ނަމަވެސް އާދަކޮށް ދެމިގެންދާ ދުވަސްތަކަށް ބަލާ حَيْضُ ދުވަސްތައް އެގޮތަށް حَيْضُ އެވެ.
އެއްމަބަނޑުން ދެކުދިން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ގިނަ ކުދިން ވިހައިފިނަމަ	އެންމެ ފަހުކުއްޖާ ވިހެއުމުން ފެށިގެން ދުވަސްތައް ގުނަންވާނެއެވެ.
ބައިގަނޑު ދުވަސްތަކުގެ ޙުކުމް	އެކަމަނާގެ ނިފާސް (80) ދުވަސް ދެމިހުރެއްޖެނަމަ އެންމެ ފަހުގެ ވީހަ ދުވަސް اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ. އަދި 90 ދުވަސް ދެމިހުރެއްޖެނަމަ نفاس ލޭގެ ދުވަސް (80) އަދި (90) ހަމަވާން ދެމިގެންދާ ދުވަސްތައް ހުރިހާ ދުވަސްތަކެއް ކުރުވެގެން ނިމެއެވެ. އެންމެ ސާޅީސް ދުވަސް ފަހުން އަދި نفاس ލޭގެ ދުވަހެވެ. އެހެންނޫންނަމަ އެއީ اسْتِحَاضَة ގެ ލޭއެވެ.
ސާފުވެ ދުވަސްކޮޅަކު طَاهِرُ ވުމާ ސާފުވެ ފުރަތަމަ ނިފާސް ދުވަސްތަކުގެ ޙުކުމް.	نفاس ލޭގެ ސާފުވެ ސާފުވެގެން ހުންނަ ދުވަސްތައް ލޭ ހުއްޓި طَاهِرُ ވުމާއެކު ހުރިހާ ދުވަސް طَاهِرُ ވުމާ ދޭތެރޭގައި ވާނަމަ ހުރިހާ ދުވަހެއް ނިފާސް ދުވަސްތަކާ އެއްގޮތެވެ. ދިގުދެމިދާ ދުވަސްތަކާ އެއްގޮތަށް ބަލާއިރު އެއީ ނިފާސްގެ ދުވަސް ކަމުގައި ބެލެވޭނެއެވެ. نفاس ލޭގެ حُكْم އެވެ. ސާފުވެ ހުރި ދުވަސްވަރު ހުރިހާ ދުވަހެއް ކަމުގައެވެ.

ހަނދާނުގައި ބަހައްޓާ:

✸ اسْتِحَاضَة ގެލޭ އަންނަނަމަވެސް ނަމާދުކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. ނަމަވެސް ކޮންމެ ނަމާދަކަށް وُضُوْء ކުރަންވާނެއެވެ. ✸ حَيْضُ ލޭ ނުވަތަ نفاس ލޭ އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ އެދުވަހުގެ މެންދުރު ނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދު ކަޟާކުރަން ވާނެއެވެ. ހަމައެފަދައިން ފަތިސްވުމުގެ ކުރިން طَاهِرُ ވެއްޖެއްޔާ އެރޭގެ مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު ކުރަންވާނެއެވެ. ✸ ނަމާދުވަގުތު ވަނުމުން ފަހު އެނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން حَيْضُ ވެއްޖެއްޔާ ނުވަތަ نفاس ވެއްޖެއްޔާ އެނަމާދު قَضَاء ކުރަން ޖެހެއެވެ. ✸ އަންހެނާ حَيْضُ ގެ ހާލަތުގައި ނުވަތަ نفاس ލޭގެ ހާލަތުގައި ބަލާ ކަކުލާއި ބުޑުދޮށާ ދެމެދުގެ ހިސާބު ފިޔަވައި އެހެން ހިސާބަކުން އިސްތިމްތާޢު ހޯދުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ބޭރުން ހަށިގަނޑު ގުޅުވައި ހުއްދައެވެ. ✸ حَيْضُ ނުވަތަ نفاس ނިމި އެއާއެކު ހިނައިގަތުމުގެ ކުރިން فَرْجُ ގައި جماعُ ވުން ހުއްދައެއް ނުވެއެވެ. ހަމައެފަދައިން فَرْجُ ގެ ބޭރުގައި އިންޒާލުކުރުން ޙަރާމްވެއެވެ. ✸ مُسْتَحَاضُ އަންހެނާގެ فَرْجُ ގައި جماعُ ވުން مَكْرُوْهَ ވެއެވެ. ނަމަވެސް ފާޑުފާޑުގެ ބަލިތަކުން ހިމާޔަތްވުމަށް ހުއްދައެވެ. ✸ مُسْتَحَاضُ އަންހެނާ ކޮންމެ ނަމާދަކަށް ހިނައިގަތުމަކީ مُسْتَحَبُّ ކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެކަމަނާ ނަމާދުކުރަން ފަށާއިރު ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ވަގުތުގައި ހިނައިގަތުމެވެ. އަދި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު ވެސް ހަމައެފަދައިން ހިނައިގަތުމަކީ ރަނގަޅުކަމެކެވެ. ނަމަވެސް ކޮންމެ ނަމާދަކަށް ހިނައިގަތުމަކީ ލާޒިމެއްނޫނެވެ. އެހެން ވަގުތުތަކުގައި ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ވަގުތުގައި ވުޟޫކުރުމެވެ. ނަމާދު ކުރަން ބޭނުންވާއިރު ލޭ ނުކުމެ ނުދާނޭ ގޮތަށް ހައްދައި އެއާއެކު ހިނގާ ހަރަކާތްތަކުގައި وُضُوْء ކުރާށެވެ. ޖުނުބުވެގެން ނުވަތަ حَيْضُ ނުވަތަ نفاس ގެ ސަބަބުން ކޮންމެ ނަމާދަކަށް ދާއިމަށް ފަރުވާ ކޮށް وُضُوْء ކުރާށެވެ. ✸ އަންހެނުންނަށް حَجُّ عُمْرَة ގެ އިޙްރާމްބާނުމަށާއި ހިނައިގަތުމުގެ ސުންނަތް ގޮތުގައި رَمَضَان މަހު ރޯދަ ހިފުމަށް حَيْضُ ހުއްޓުމާ ބަދަލު ހިނައިގަތުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. ނަމަވެސް އެހެން ދުވަސްތަކުގައި އެކަން ރަނގަޅުވުމަށް شَرْطُ ވެއެވެ.

ނަމާދު

[illegible] قَمَت [illegible] فَرْضُ كِفَايَة އެކެވެ. އެކަން [illegible] مَكْرُوْهَ އެވެ. އަދި [illegible] صَحَّ [illegible].

ނަމާދުގެ شَرْطُ ތައް: 1) [illegible] ކަމުގައިވުން. 2) ބުއްދިހުރުން. 3) [illegible] އެގުން. 4) [illegible] طَهَارَة [illegible]. 5) ވަގުތުވަނުން: [illegible] ވަގުތަކީ، [illegible] عَصْرُ ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ (އޭގެ إختِيَاري ވަގުތަކީ) [illegible] ضَرُورَة [illegible] مَغْرِب ނަމާދުގެ ވަގުތެވެ. [illegible] عِشَاء ނަމާދުގެ ވަގުތެވެ. އޭގެ إختِيَاري ވަގުތަކީ [illegible] ضَرُورَة [illegible] ވަގުތެވެ. [illegible] 6) [illegible] عَوْرَة [illegible] عَوْرَة [illegible] بَالِغ [illegible] عَوْرَة [illegible] 7) [illegible] 8) [illegible] قِبْلَة [illegible] 9) [illegible]

ނަމާދުގެ ރުކުންތައް: [illegible] 1) [illegible] فَرْضُ [illegible] 2) حَرَم [illegible] تَكْبِيرُ [illegible] 3) الحَمْدُ [illegible] 4) [illegible] رَكْعَة [illegible] رُكُوع [illegible] 5) [illegible] رُكُوع [illegible] 6) رُكُوع [illegible] إعْتِدَالُ [illegible] 7) [illegible] سَجدَة [illegible] 8) [illegible] سَجدَة [illegible] 9) [illegible] التَّحِيَّاةُ [illegible] 10) [illegible] التَّحِيَّاةُ [illegible] 11) [illegible] التَّحِيَّاةُ [illegible] النَّبِيُّ ﷺ [illegible] صَلَوَاة [illegible] 12) [illegible] 13) [illegible] 14) [illegible]

[illegible] ނަމާދު صَحَّ [illegible] އަދި [illegible] ނަމާދު بَاطِلُ ވާނެއެވެ.

[illegible]: [illegible] 1) حَرَم [illegible] تَكْبِيرُ [illegible] تَكْبِيرُ [illegible] 2) [illegible] سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه [illegible] 3) رُكُوع [illegible] رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ [illegible] 4) رُكُوع [illegible] سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْمِ [illegible] 5) سَجدَة [illegible] سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى [illegible] 6) [illegible] سَجدَة [illegible] رَبِّ اغْفِرْلِي... [illegible] 7) [illegible] التَّحِيَّاةُ [illegible] 8) [illegible] التَّحِيَّاةُ [illegible]

[illegible] ނަމާދު بَاطِلُ ވާނެއެވެ. [illegible] سجدة [illegible]

ނަމާދުގެ ސުންނަތްތައް: [illegible] ސުންނަތެވެ. [illegible] ނަމާދު بَاطِلُ ނުވާނެއެވެ. [illegible] — دُعَاءُ الإسْتِفْتَاحُ [illegible] أَعُوْذُ [illegible] بِسْمِ [illegible] آمِيْن [illegible] (...) [illegible] الحَمْدُ [illegible] قُرْآن [illegible] (...) سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه [illegible] حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ مِلءَ السَّمَوَاتِ وَمِلَءَ الأَرْضِ [illegible] سَجِدَة [illegible]

ރުކޫޢު ގައި تَسْبِيح ކިޔުމާއި އެއްފަހަރަށްވުރެ އިތުރުކުރުމާއި، رَبِّ اغْفِرْلِي ކިޔުމާއި ސަލާމް ދިނުމުގެކުރިން دُعَاء ކިޔުމާއި މިއެވެ. އަދި ގުނަވަނުން އަދާކުރާ ސުންނަތްތަކަކީ - حَرَم ބުނާ تَكْبِيرُ ކިޔާއިރުގައާއި رُكُوع ކުރާއިރުގައާއި رُكُوع ން ތެދުވާއިރުގައާއި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ނިމިގެން ތެދުވާއިރުގައާއި [illegible] ހަމައަށް އުފުލުން. قِيَامُ ގައި ކަނާތްއަތް ވާތްއަތުގެމަތީ [illegible] ބެހެއްޓުން. އަދި سَجِدَة އަށް [illegible]. سَجِدَة އަދާކުރުމުގައި [illegible]. [illegible] ދެސަޖިދަ ދެމެދުގައާއި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاةُ ގައި إِفْتِرَاش އަށް އިށީނުން. ފަހު التَّحِيَّاةُ ގައި تَوَرُّكُ އަށް އިށީނުން. އަދި [illegible] التَّحِيَّاةُ ކިޔާއިރު [illegible] اللهُ [illegible] دُعَاءُ [illegible] اللّٰهُ [illegible]. އަދި [illegible].

ތިލާވަތުސަޖިދަ: سَجِدَة ގައި قُرْآنُ ން [illegible] شَرْعُ [illegible] - [illegible] رُكُوع، [illegible] سَجِدَة [illegible] قِيَامُ [illegible]. [illegible] بَاطِلُ [illegible].

[illegible].

ނަމާދުކުރާގޮތް: [illegible] قِبْلَة [illegible]، اللهُ أَكْبَرُ ކިޔާށެވެ. [illegible]. (ނޯޓު: [illegible].) އަދި [illegible] دُعَاءُ الإِسْتِفْتَاحُ [illegible] (سُبْحَانَكَ اللهُمَّ وَبِحَمْدِكَ وَتَبَارك اسْمُكَ وَتَعَالَى جَدُّكَ وَلاَ إِلَهَ غَيْرُكَ) [illegible]. ދެން أَعُوْذُ އާއި بِسْمِ ކިޔާށެވެ. (އަދި [illegible]) ދެން الحَمْدُ ކިޔާށެވެ. އަދި [illegible] مَأْمُوْمُ ން الحَمْدُ [illegible]. އަދި [illegible] مَأْمُوْمُ [illegible] الحَمْدُ [illegible]. ދެން قُرْآنُ ން [illegible] مُفَصَّلُ [illegible]- مَغْرِبُ [illegible]- [illegible]

ސޫރަތެއް ކިޔުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. مُفَصَّل ގެ ދިގު ސޫރަތްތަކަކީ؛ (ق) ސޫރަތުން (عَمَّ) ގެނިޔަލަށެވެ. މެދުމިނުގެ ސޫރަތްތަކަކީ (عَمَّ) ން (وَالضُّحَى) ގެނިޔަލަށެވެ. ކުޑަ ސޫރަތްތަކަކީ (وَالضُّحَى) ން (النَّاس) އަށެވެ. ފަތިސް ނަމާދުގައި ދިގު ސޫރަތްތަކުގެ ތެރެއިން، مَغْرِب ނަމާދުގެ ކުރީ رَكْعَة ދެކަމުގައި ކުޑަ، عِشَاء ނަމާދުގެ ކުރީ رَكْعَة ދެކައި އެއްމެދު ސޫރަތްތަކުގެ ތެރެއިން ކިޔުމެވެ. ދެން ސަކުތާކޮށް ސީދާވެ ހުރެ ސޫރަތް ކިޔުމަށްފަހު ދެން ދެއަތް އުފުލައިގެން رُكُوع ކުރާނެއެވެ. حَرَم ބޮޑު تَكْبِيْرُ ކިޔަމުން ދެއަތް އުފުލާ ފަދައިން އަތް އުފުލާނެއެވެ. އަދި ދެއަތުގެ ފައިގަނޑު ކަކުލުގައި ހިފާ ބުރަކަށި ހަމައަށް ދިއްކޮށް ބޯ ބުރަކަށްޓާ ހަމައަށް ބާއްވާނެއެވެ. އަދި ބޯ ބުރަކަށިޔާ ހަމަކޮށް ބޯ ދިއްކޮށް ސީދާކޮށްލާނެއެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْم މިހެން ތިން ފަހަރު ކިޔާނެއެވެ. ދެން سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه މިހެން ކިޔަމުން ރުކޫއުން ބޯ އުފުލާނެއެވެ. އަދި حَرَم ބޮޑު تَكْبِيْرُ ކިޔާއިރު ދެއަތް އުފުލާ ފަދައިން އުފުލާނެއެވެ. ދެން ސީދާވެ ހުރެ ކިޔާނީ ނިކަމެތިކަމާއިއެކު (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مُبَارَكًا فِيْهِ مِلءَ السَّموَاتِ وَمِلَء الأَرْضِ وَمِلَء مَاشِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْد۰) ދެން تَكْبِيْرُ ކިޔަމުން سَجِدَة އަށް ވެއްޓޭނެއެވެ. ފުރަތަމަ ބިމުގައި ބާއްވާނީ ދެކަކުލެވެ. ދެން ދެއަތް ބާއްވާނެއެވެ. ދެން ނިތްކުރިއާއި ނޭފަތް ބާއްވާނެއެވެ. ފައިތިލަ ބިމުގައި ތިބާނީ ދެފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެންނެވެ. (ނިތާއި ނޭފަތް ބިމުގައި ބާއްވާ ދެއަތުގެ ތެރޭގައެވެ) ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى މިހެން ތިން ފަހަރު ކިޔާނެއެވެ. އަދި سَجِدَة ގައި އަތުގެ އިނގިލިތައް ވަކިނުކޮށް ބަންދުކޮށް ބާއްވައިގެން ކަންފަތާ ހަމައަށް ތިބާނެއެވެ. ދެން تَكْبِيْرُ ކިޔަމުން ބޯ އުފުލާނެއެވެ. ދެން ވާތްފައިގެ މައްޗަށް އިށީނދެ ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ބާއްވައި ފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލާނެއެވެ. އަދި ދެއަތް ދެކަކުލުގެ ކައިރީގައި ބާއްވައި ކަކުލުގެ ކޮޅާ ހަމައަށް ދިއްކޮށް قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ބާއްވައިގެން އިށީންނާނެއެވެ. އެހެން އިށީނދެގެން ކިޔާނީ رَبِّ اغْفِرْ لِي މިހެން ކިޔާނެއެވެ. އަދި ބޭނުންވާނަމަ މިދުޢާ އިތުރުކޮށް ކިޔުމަކީ ރަނގަޅެވެ. (وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَارْزُقْنِي وَانْصُرْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَاعْفُ عَنِّي) ދެން ފުރަތަމަ سَجِدَة ކުރިގޮތަށް ދެވަނަ سَجِدَة ކުރާނެއެވެ. ދެން تَكْبِيْرُ ކިޔަމުން ތެދުވާނެއެވެ. ދެން ފުރަތަމަ رَكْعَة ކުރިގޮތަށް ދެވަނަ رَكْعَة ކުރާނެއެވެ. ދެ رَكْعَة ނިމުމުން ދެން التَّحِيَّاة ކިޔުމަށް އިށީންނާނެއެވެ. އަދި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاة އަށް އިށީންނާނީ ދެ سَجِدَة ދެމެދު އިށީންނަ ގޮތަށެވެ. ކަނާތްއަތް ބާއްވާނީ ކަނާތްފަޅަތާ ކައިރީގައެވެ. ވާތްއަތުގެ އިނގިލިތައް ދިއްކޮށް ވާތްކަކުލުގެ މައްޗަށް ބާއްވާނެއެވެ. އަދި ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ބަންދުކޮށް ކަނާތްއަތުގެ ޝަހާދަތް އިނގިލިން އިޝާރާތްކުރާނެއެވެ. އަދި އެއިނގިލި ދިއްކުރާނީ ކިޔާއިރު، التَّحِيَّاتُ لِلّهِ وَالصَّلَوَاتُ وَطَيِّبَاتُ السَّلاَمُ عَلَيْكَ أَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللهِ وَبَرَكَاتُهُ السَّلاَمُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِاللهِ الصَّالِحِيْنَ أَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ. ދެން ތިން رَكْعَة އަދި ހަތަރު رَكْعَة ނަމާދު تَكْبِيْرُ ކިޔަމުން ތެދުވާނެއެވެ. އަދި ބާކީ ހުރި رَكْعَة ތައް ކުރާނެއެވެ. ދެން ނަމާދުގެ ބާކީ رَكْعَة ތަކުގައި ކިޔާނީ ފާތިޙާ ސޫރަތް ކަމުގައިވާ ދެން ކިޔާނީ ހަމައެކަނި الحَمْدُ އެވެ. (ދެން رَكْعَة ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު ފަހު) ފަހު التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށް އިށީންނާނެއެވެ. އަދި އެއަށް އިށީންނާނީ ވާތްފައި ކަނާތްފަރާތުން ނެރެ ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ބާއްވައި ބިމުގައި އިށީނދެގެންނެވެ. (މިގޮތަށް އިށީނުމަށް تَوَرُّك އޭ ކިޔެއެވެ. ފަހު التَّحِيَّاتُ ގައި އިށީންނަ ގޮތުގައެވެ.) ދެން ފުރަތަމަ التَّحِيَّاتُ ކިޔާނެއެވެ. ދެން އެއާއެކު މިދުޢާ ކިޔާނެއެވެ. اللّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ اللّهُمَّ بَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيْمَ وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيْمَ إِنَّكَ حَمِيْدٌ مَجِيْدٌ. އަދި أَعُوْذُ بِا للهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَ عَذَابِ القَبْرِ وَفِتْنَةِ المَحْيَا وَالمَمَاتِ وَفِتْنَةِ المَسِيْحِ الدَّجَّالِ މިދުޢާ ކިޔުމަކީ ސުންނަތްތަކެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. ދެން ކަނާތް ފަރާތަށް ސަލާމް ދޭނެއެވެ. ދެން ވާތްފަރާތަށްވެސް ބޯ އަނބުރާ ސަލާމް ދޭނެއެވެ. ކަނާތްފަރާތަށް، السَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ މިހެން ބުނަމުންނެވެ. ދެން ވާތްފަރާތަށްވެސް ސަލާމް ދޭނެއެވެ.

ކިޔާނީ، السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللهِ ދެން އެއާއެކު ވާރިދުވެގެންވާ دُعَاءُ ކިޔުން ސުންނަތެކެވެ. [1]

✸ **ފަތިހިރާގެ ނަމާދު:** ކޮށް ހަރުކަން އަނގަބަޑި އިތުރުވެއްޖެ ނަމަވެސް އަދާއަށް ކުރުދުން ނަމާދު ކުރަންވާނެއެވެ. އެގޮތަށް ކުރުންތަކުން ފަރާތުން އިތުރު އަދާކުރެވޭނެއެވެ. އަދަބުގެ ގޮތުން ރުކުނެއް ކުރުމަށް رُكُوع ކުރުމުގައި سَجدَة ކުރުމަށް އަދާކުރުމަށް އަދިވެސްކަމުގެ އިސްތިޙާބު ކުރެވޭނެއެވެ. ފައިދާވާނެކަމުގައި قضَاء ކުރުން އެކަމުގައި ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިފައި އޮތް ވަގުތުގައި ކުރާ ނަމާދާއި، ފަރުޟު ނަމާދާއި عَصْرُ ނަމާދާއި އެވަގުތުގައި ޖަމާކުރުމާއި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު އެއްވަގުތެއްގައި ޖަމާކުރުން އަންނަން ހުއްދައެވެ.

✸ **ތަރާވީޙުގެ ނަމާދު:** ޢިޝާގެ ފަރުޟުގެ ފަހުން ކަމަޠަލްކަށް 80 ކަމަށް ދަންވަރުގެ ފަރުޟުތަކާއި ސުންނަތް ނަމާދު ދެ رَكْعَة ނަމާދު ކުރުމަށް ފަރާތަށް ކިޔުން އެއްގޮތަށް ކަނޑައަޅާފައިވެއެވެ. އަދި ފަރުޟު ނަމާދުގައި ދެ ދެ رَكْعَة ގެ ސަލާމުގެ ގޮތުގައި ކިޔަވާން ބޭނުން (20 ރަކުޢަތް) އެންމެ ގިނަ ވިއްސަކަށް ރަކުޢަތް ކުރާނެއެވެ. ކުރުން ކުރެވެއެވެ. * ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމަށް ފަރުޟު ނަމާދުގެ އިމާމު މީހާ إِقْتِدَاء ވެއްޖެނަމަ، ނަމަވެސް ޖަމާޢަތުގައި حَاضِرُ ވުމަށް ސުންނަތް ނަމާދު ކުރުމަށް ފަރުޟު ނަމާދުގައި ކުރުމަށް ސުންނަތް ކުރާ މީހާ ކުރުމަށް ފަރާތަށް އެކަށީގެން ފަރުޟު ނަމާދުގެ ގޮތަށް ކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ފަރުޟުތަކުގެ ގޮތުގައި ސުންނަތް ކުރާނެއެވެ. ނަމާދު ކުރުން މުހިއްމެވެ.

✸ **ހުކުރު ނަމާދު:** އެއީ ފަރުޟު ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން މަޝްހޫރު ގޮތެއްގައި ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެއީ مُسْتَقِلٌّ ނަމާދެކެވެ. ފަރުޟު ނަމާދު ކުރާ ކަމެއް ފަރާތުގައި ވާޖިބުވެއެވެ. އެއީ ދެ رَكْعَةً ކުރާ ނަމާދެކެވެ. އަދި ފަރުޟު ނަމާދުގެ ވަގުތަކީ ނަމާދުގެ ވަގުތެވެ. ހުކުރު ނަމާދު عَصْرُ ނަމާދާ ޖަމާކުރުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. ހުކުރު ނަމާދުގެ ވަގުތު ކަނޑައެޅިފައިވެއެވެ.

✸ **وِتْرُ ނަމާދު:** އެއީ ސުންނަތެކެވެ. عِشَاء ނަމާދުގެ ފަހުން ފަތިސް ވަގުތުގެ ނިޔަލަށެވެ. **އަދަދުގެ ގޮތުން: މަދުވެގެން** އެއް رَكْعَة އެވެ. އެންމެ **ގިނަވެގެން:** އެގާރަ رَكْعَة އެވެ. ކުރަން ދެ رَكْعَة އާއި ސަލާމުން ފަހު رَكْعَة އެކެވެ. ނަމަވެސް ތިން رَكْعَة އެކު – ދެ رَكْعَة އެކު – އެކެއް رَكْعَة ކުރުމަށް ކުރުމަކީ އެއްގޮތެވެ. ނަމަވެސް ތިން رَكْعَة ނަމަވެސް ފަސް رَكْعَة ނަމަވެސް ހަތް رَكْعَة ނަމަވެސް ނުވަ رَكْعَة އެކުގައި ކުރުމަށް ހުއްދައެވެ. **އެންމެ ފުރިހަމަ ގޮތުގައި** ފުރިހަމަކޮށް ސަލާމުދީގެން ކޮންމެ رَكْعَة އެކެވެ. އަދި މިނަމާދުގައި ގިނަވެގެން ދެ رَكْعَة ނަމާދު ކުރަން ހުއްދައެވެ.

✸ **ކުސޫފާ ނަމާދު:** މަރުވެދިޔަ މީހާގެ ހަށިގަނޑާއި، ކަފުން ކުރުމާއި، އެކަމުގައި ބައިވެރިވުމާއި، ނަމާދު ކުރުމާއި، އެކަމަށް ފޮނުވުމާއި މިކަންކަމަކީ فَرْضُ كِفَايَةُ އެވެ. ހަމަ ތަފާސް ކަމުގައި ވެސް ބާއްވާ ކުރެވެއެވެ.

---

[1] أَسْتَغْفِرُ اللهَ (ތިންފަހަރު) أَللهُمَّ أَنْتَ السَّلَآمُ وَمِنْكَ السَّلَآمُ تَبَارَكْتَ يَاذَا الجَلَآلِ وَالإِكْرَامِ. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيء قَدِير، لاحَولَ وَلاَقوة الاّبِالله، لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَلاَ نعْبدُ إِلاَّ إِيَّاه لَهُ النِّعْمَةُ وَلَهُ الفَضْلُ وَلَهُ الثَّنَاءُ الحَسَنُ . لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ مُخْلِصِيْنَ لَهُ الدِّيْنَ وَلَوْ كَرِهَ الكَافِرُوْن أَللهُمَّ لاَمَانِعَ لِمَا أَعْطَيْتَ وَلاَ مُعْطِيَ لِمَا مَنَعْت وَلاَ يَنْفَعُ ذَا الجَدِّ مِنْكَ الجَدُّ. އަދި ފަތިސް ނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި އިސްތިޣްފާރާއި އެކީ އަދި އެންމެ ގިނަވެގެން ދިހަފަހަރު ކިޔުން. لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ يُحْي وَيُمِيْتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيء قدير. ދެން އެއާއިއެކު (سُبْحَانَ اللهِ) ތެތީސް ފަހަރު (الحَمْدُ لِلَّهِ) ތެތީސް ފަހަރު (اللهُ أَكْبَرُ) ތެތީސް ފަހަރު ކިޔުން. ދެން އެއް ސަތޭކަ ފުރުމަށް لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الحَمدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيء قدير. ކިޔުމަށްފަހު. ދެން آيَةُ الْكُرْسِى ކިޔުން ދެން (قُلْ هُوَ الله أحَد) (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الفَلَقِ) (قُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ) މިތިން ސޫރަތް ކިޔުން. އަދި ފަތިސް ނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި މިއިން ކޮންމެ ސޫރަތެއް ތިން ފަހަރު ކިޔުން.

އުޒުރުވެރި ހާލަތުގައި ، އަދި ކަފުނުކުރުމުގެ ކުރިން ނަމާދު ކުރުމަކީ ސުންނަތެއް ނުވެއެވެ. އެކަމަކު ބޭނުންވެއްޖެނަމަ ވަކިވަކިން ކުރުމުގައި މައްސަލައެއް ނެތެވެ. އަދި އެންމެން ގުޅިގެން ޖަމާޢަތުގައި ކުރުމަކީ ސުންނަތެވެ. * އަދި ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންނާއި ކުޑަކުދިންނާއި ހުރިހާ އެންމެން ވަކިވަކިން ބަހައިގެން ދެކޮޅަށް ކޮޅަށް ހުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. * ޖަނާޒާ ނަމާދުގައި ހަތަރު تَكْبِيرُ ކިޔުމެވެ. ފުރަތަމަ تَكْبِيرُ އަށްފަހު أَعُوْذُ بِسْم ކިޔާ الحَمْدُ ސޫރަތް ކިޔުމެވެ. ދެވަނަ تَكْبِيرُ ކިޔުމަށްފަހު النَّبِى ﷺ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ތިންވަނަ تَكْبِيرُ ކިޔުމަށްފަހު މައްޔިތަށް دُعَاء ކުރުމެވެ. ހަތަރުވަނަ تَكْبِيرُ ކިޔުމަށްފަހު ސަލާމް ދިނުމެވެ. ދެން ކަލޭގެފާނު ދުޢާކުރައްވާފައިވާ ގޮތަށް ދުޢާކުރުމެވެ. * މަރުވެގެން ވާހަކަ އިއްވުމަށްޓަކައި ބޭނުންކުރާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރެއިން ޖާހިލިއްޔަތުގެ ކަންތައް ކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި މަރުގެ ސަބަބުން ފާޅުކޮށް ހިތާމަ ކުރުމަށް ހެދުން ފަޅައިލުމާއި ކޯއަށް ތަޅައިގަތުމާއި ހަރުގެ ހޯދުމާއި މުޅި ބޮލުގައި ހަދަމުން ހިތާމަ ކުރުމަކީ ހަމަ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި މައްޔިތުގެ ބަދަލުގައި طواف ކުރުމާއި ހަދިޔާ ހެދުމާއި ސަދަޤާތް ދިނުމާއި ވަކިވަކިން ތަޢުޒިޔާ ކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި ހިތާމަވެރިވެ ދެއްކުމަށް ކަޅު ކުލައިގެ ހެދުން އެޅުމަކީ **ވަރަށް ބޮޑު ފާފައެކެވެ.**

✹ تَعْزِيَة ކުރުމުގެ لَفْظُ ތިރީގައި މިދަންނަވަނީ ބަޔާންކޮށްދެވިފައިވާ ގޮތަށެވެ. އަދި تَعْزِيَة ކިޔުމުގައި އެންމެ ފަސޭހަ ބަސްތަކަކީ އެވެ. أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ وَأَحْسِنْ عزَاءك وَغَفَرَ لِمَيِّتِكَ އެބަހީ، اللّٰهُ ތަޢާލާ ކަލޭގެ ޘަވާބު ބޮޑުކުރައްވާށިއެވެ. އަދި ކަލޭގެ ބަލާތަކުގައި ޞަބުރު ދެއްވާށިއެވެ. އަދި ކަލޭގެ މައްޔިތަށް ފާފަފުއްސަވާށިއެވެ. އަދި ކާފިރެއްގެ މުސްލިމު ތަރިކަވެރިއަކަށް تَعْزِيَة ކުރުމުގައި أَعْظَمَ اللّٰهُ أَجْرَكَ وَأَحْسِنْ عزَاءك ކިޔުމުގެ ވަރަށް ރަނގަޅެވެ. މުސްލިމުން ނޫން ކާފިރަކަށް تَعْزِيَة ކުރުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ.

✹ ރޯން ހިތާމަ ކުރުމުގެ ސަބަބުން ޤަބުރުގައި މައްޔިތަށް އަޒާބު ދެވޭނެ ކަމަށް ވާހަކަ އޮވެއެވެ. އެއީ ރޯން ހިތާމަކުރުމަށް ވަޞިއްޔަތް ކޮށްފައިވާނަމައެވެ. އަދި ރޮއިގެން އެކަނި ކޮށްފައިވާ ކަމަކަށް މައްޔިތަކު ޤަބުރުގައި عَذَابُ ނުލިބޭނެއެވެ. އަދި ރޮއިގެން ހިތާމަކުރުމަކީ ނުބައި ކަމެކެވެ.

✹ الشَّافِعِي رَحِمَهُ اللّٰهُ ވިދާޅުވެއެވެ. تَعْزِيَة ކުރުމަށް އިށީނދެ މަޖިލީހެއް ބޭއްވުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. މަރުވެއްޖެ ރޭގައި ރޮއިގެން ތިބުމާއި تَعْزِيَة ކުރުމަށް ޖަމާވުމަކީ އަހުލުވެރިންގެ ފަރާތުން ބޮޑު ކޮށްފާ ގޮތެކެވެ. އަދި މައްޔިތުގެ އާއިލާއަށް ކާބޯތަކެތި ހަދައި ދިނުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމުގައިވާ ހިނދު މައްޔިތުގެ ގޭގައި ކެއުމަކީ ވަކިން މަކްރޫހު ކަމެކެވެ.

✹ ފިރިހެނުން ޤަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި އަންހެނުން ޤަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ މަކްރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި އަންހެނުން ގޭގައި ތިބެގެން ބަޔާނުކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ދުޢާކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

✹ ޤަބުރުސްތާނަށް ވަނުމުގެ އަދަބުތަކުގެ ތެރޭގައި ޤަބުރުގެ މަތީގައި އިށީނުމާއި ހިނގުމަކީ ނުކުރެވޭނެ ކަމެކެވެ. އަދި ކުޅިވަރުގެ ގޮތުން ޤަބުރުތައް ދަށުން ނުވަތަ މައްޗަށް ޖެހުމަކީ ވެސް ނުރަނގަޅު ކަމެކެވެ.

✹ ޤަބުރުސްތާނަށް ވަންނައިރު އެންމެންނަށް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِيْنَ - أَوْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ االمؤمِنِيْنَ- وَإِ نَّا إِنْ شَاء اللّٰهُ بِكُمْ لَاَحِقُوْنَ يَرْحَمُ اللّٰهُ الْمُسْتَقْدِمِيْنَ مِنَّا وَالمُسْتَأْخِرِيْنَ ونَسْأَلُ اللّٰهَ لَنَا وَلَكُم العَافِيَةَ اللهُمَّ لاَ تَحْرِمْنَا أَجْرَهُم وَلاَ تَفْتِنَّا بَعْدَهُمْ وَاغْفِرْ لَنَا وَلَهُمْ)

✹ ކުލި ދީގެން قُرآن ކިޔުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި އެއީ ބިދުޢަތެއްކަމުގައިވާ ގޮތުގައެވެ. އަދި އެކަމަށް ފައިސާ ދިނުމަކީ ވެސް ހަމަ ނުރަނގަޅު ކަމެކެވެ.

މައްޔިތަށް ދުޢާކުރުމުގެ ބައެއް ބަސް: النَّبِى ﷺ ކިޔައިދެއްވާފައިވާ دُعَاء ތަކުގެ ތެރެއިން.

(اللهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْرِمْ نُزُلَهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِالماءِ وَالثَّلْجِ وَالبَرَدِ وَنَقِّهِ مِنَ الخَطَايَا

كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِنَ الدَّنَسِ وَأَبْدِلْهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الجَنَّةَ وَأَعِذْهُ مِنْ عَذَابِ القَبْرِ وَ مِنْ عَذَابِ النَّارِ) مُسْلِم.

✸ **ދެ عِيدُ ނަމާދު:** އެއީ كِفَايَةُ ގެ فَرْضُ އެކެވެ. **އޭގެވަގުތަކީ** ضُحَى ގެވަގުތެވެ. މެންދުރުވުމުން عِيدُ ސާބިތުވެއްޖެނަމަ އަނެއްދުވަހު قَضَاء ކުރާނީއެވެ. އެނަމާދުގެ شَرْطُ ތަކީ ދެ خُطْبَةُ ފިޔަވައި ހުކުރުގެ شَرْطُ ތަކާ ފަދައެވެ. އެނަމާދުގެ ކުރީގައާއި ފަހުގައިވެސް ސުންނަތް ނަމާދު ކުރުން މަކުރޫހެވެ. **އެނަމާދުކުރާގޮތަކީ:** އެއީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެކެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި حَرَم ކަން تَكْبِيرُ އަރުވާ أَعُوذُ ކިޔުމުގެކުރިން ހަތް تَكْبِيرُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެވަނަ رَكْعَة ގައި ކޮޅަށްތެދުވުމުގެކުރިން ފަސް تَكْبِيرُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ކޮންމެ تَكْبِيرُ އަކާއިއަކާ ދޭތެރޭ އިސްތިޢާޛުކުރާނެއެވެ. ދެން أَعُوذُ ކިޔައި ބިސްމި ކިޔުމަށްފަހު الحَمْدُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި (سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ) މިސޫރަތް ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެވަނަ رَكْعَة ގައި (الغَاشِيَة) ކިޔަންވާނެއެވެ. ދެންސަލާމު ދިނުމަށްފަހު ހަދާ ދެ خُطْبَة ކުރަ ދެ خُطْبَة ކިޔަންވާނެއެވެ. އަނެއްކާވެސް ގިނަގިނައިން تَكْبِيرُ ކިޔުން ސުންނަތްތެރިވެއެވެ. އީދުގެ ސުންނަތް ނަމާދުގެ ގޮތުގައި ޙަދީޘް صَحَّ ވެއްޖެއެވެ. ދުވަސް އެތަކުރާ تَكْبِيرُ ކިޔާ ސުންނަތް ތަކެވެ.

✸ **ކުސޫފު ނަމާދު:** އެއީ ސުންނަތް ނަމާދެކެވެ. އެނަމާދުގެ ވަގުތަކީ އިރު ނުވަތަ ހަނދު ކަތިވުމުން ފަށައިގެން ކަތިވުން ނިމެންދެނެވެ. އެނަމާދު ފާއިތުވެއްޖެނަމަ قَضَاء ކުރާކަށް ނުޖެހެއެވެ. އެއީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެކެވެ. ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި ކިޔާނީ الحَمْدُ އަށްފަހު ދިގު ސޫރަތެއް ކިޔާނެއެވެ. ދެން رُكُوعُ ކޮށް رُكُوعُ ގައި ދިގުކޮށް ތިބޭނެއެވެ. ދެން ބޯއުފުލާ سَمِعَ اللهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔައި ބުރަކަށި ސީދާކޮށް ކޮޅަށް ތެދުވެ ފާތިހާ الحَمْدُ އާއި ދިގުސޫރަތެއް ކިޔުމަށްފަހު ދެން رُكُوعُ އަށް ދާނެއެވެ. ދެން ދެ ސަޖިދަ ކޮށް ދެން ދިގުކޮށް ނިންމާނެއެވެ. ދެން ދެވަނަ رَكْعَة ވެސް ހަމަ އެގޮތަށް ކުރާނެއެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔައި ސަލާމްދޭނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ رُكُوعُ ގައި ކުރާ ކިޔުން ކުރުކޮށް ދެވަނަ رَكْعَة ނިންމާނެއެވެ.

✸ **اسْتِسْقَاء ނަމާދު:** ބިން ހިކި ވާރޭވެހުން ކުޑަވެދާއިރު ވާރޭ އެދުމަށް ކުރާ ސުންނަތް ނަމާދެކެވެ. އެނަމާދުގެ ވަގުތަކީ ނަމާދު ކުރުން ހަރާމްނުވާ ކޮންމެ ވަގުތެކެވެ. އަދި އެނަމާދު ކުރާގޮތަކީ عِيدُނަމާދުގެ ގޮތެވެ. އަދި ނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ކިޔާ ދެ خُطْبَة ވެއެވެ. އަދި އިސްތިޣްފާރު ގިނަކުރުމާއި ބުރަކޮށް ދުޢާކުރުމާއި ޞަދަޤާތްތެރިވުމާއި ގޯސްކަންތައްތަކުން ތައުބާވުމާއި ހެޔޮކަންތައް ކުރުން ސުންނަތެވެ.

✸ **ޖަމާޢަތުން ނަމާދުކުރުން:** ސަފުތައް ހަމަކުރުމާބެހޭގޮތުން النَّبِى ﷺ ގެ ޙަދީޘެއް އަންނަނިވި ގޮތަށް އެވެ. އެއީ: (لَتُسَوُّنَّ صُفُوفَكُمْ أَوْ لَيُخَالِفَنَّ اللهُ بَيْنَ وُجُوهِكُمْ) البُخَارى އާއި **ކަލޭމެން ތިޔަބައިމީހުންގެ ސަފުތައް ހަމަކުރާށެވެ. ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ މޫނުތަކުގެ ދެމެދުގައި** اللهُ **ތަފާތުކުރައްވާނެއެވެ.** ރިވާކުރެއްވީ.. النُّعْمَانُ بْن بَشِير ވިދާޅުވިއެވެ. (ފަހެ އަޅުގަނޑު ދުށީ އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން ފިރިހެނަކު އޭނާގެ ކޮނޑު ބަރާބަރު އޭނާގެ ރަޙުމަތްތެރިޔާގެ ކޮނޑާއި އަދި އޭނާގެ ފައިގެ ބުޑު ރަޙުމަތްތެރިޔާގެ ފައިގެ ބުޑާ ޖައްސާލި ގޮތްތަކެވެ.) ރިވާކުރެއްވީ. جَمَاعَة **ގެ ނަމާދަކީ ފިރިހެނުންނަށް ވާޖިބު ކަމެކެވެ.** އެކަމަކު ސުންނަތް ދެމިކުރުމުގެ ބާވަތުގެ ސުންނަތެއް ނޫނެވެ. ޖަމާޢަތުން ނަމާދު އަދާކުރާނީ ނުވަތަ ގަލަމަށް ފުރިހަމަކުރާ ޙާލަތުގައި تَعْزِيرُ ކުރަނީ އާދައިގެ ވެރިންނެވެ. އެއީ މުސްލިމުންގެ شِعَارُ އެވެ. އަދި ޖަމާޢަތުން ނަމާދު ކުރުމަކީ ވަރަށް ބޮޑު ފަޟީލަތްތަކެއް ލިބޭ شِعَارُ އެވެ. النَّبِى ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ آمُرَ بِحَطَبٍ فَيُحْطَبَ ثُمَّ آمُرَ بِالصَّلاةِ فَيُؤَذَّنَ لَهَا ثُمَّ آمُرَ رَجُلاً فَيَؤُمَّ النَّاسَ ثُمَّ أُخَالِفَ إِلَى رِجَالٍ فَأُحَرِّقَ عَلَيْهِمْ بُيُوْتَهُمْ) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ .. މާނައީ: ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ނަފްސު ވަޑައިގަންނަވާ ފުރާނަ ވެރިކަލާނގެ ހުވަފުޅެވެ. ދަރުމަ ކުރައްވަވާ ކަލާނގެއަށް ފިއްސުމަށް ލަކުޑި ގެނެސް ހުރުމަށް ތިމަން އަމުރު ކުރެއްވުމަށް ތިމަން އުޅުއްވީމެވެ. ދެން ނަމާދަށް ބަންގިގޮވުމަށް އަމުރުކޮށް ދެން މީހަކަށް ނަމާދަށް ހިނގުމަށް އަމުރުކޮށް ދެން ނަމާދަށް ނައިސް ތިބޭ ފިރިހެނުންގެ ގެތަކާއި އެކު އެމީހުން އަލިފާނުން ރޯކޮށްލުމަށެވެ. ދެން.

ޒަކާތްދިނުން

ޒަކާތްދޭންޖެހޭ ބާވަތްތައް: ޒަކާތްވާޖިބުވަނީ ހަތަރުބާވަތަކަށެވެ. (1) نَعَم ސޫފީ (ގެރި ބަކަރި ޖަމަލު). (2) ބިމުންނުކުންނަތަކެތި. (3) ރަންރިހި. (4) ވިޔަފާރިމުދާ. މިއެވެ.

ޒަކާތްވާޖިބުވުމުގެ شَرْطُ ތައް: ފަސް شَرْطُ އެއް ހަމަވެގެންނޫނީ ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. (1) އިސްލާމްވުން ކަމުގައިވުން. (2) މިނިވަންކަމުގައިވުން. (3) نصَابُ ހަމަވުން. (4) މިލްކު ފުރިހަމަކަމުގައިވާ އެއްޗަކަށްވުން. (5) ބިމުން ނުކުންނަ ތަކެއްޗާއި ނޫން އަހަރު ހަމަވުން.

نَعَم ސޫފީގެ ޒަކާތް: އެއީ ތިން ބާވަތެވެ. ޖަމަލު ގެރި ބަކަރި މިއެވެ. މިއިން ޒަކާތް ވާޖިބުވުމުގެ ދެ شَرْطُ ވެއެވެ. 1) އަހަރަކު ނުވަތަ އަހަރުގެ ގިނަދުވަސްތަކު ހަރަދުނުކޮށް ނުވަތަ ކުޑަ ހަރަދަކުން ކާން ލިބުން. 2) ކަރުފުދުވުމަށް ނުވަތަ ދަނޑުވެރިކަމުގެ މަސައްކަތަށް ބޭނުންނުކުރުން. ވިޔަފާރިއަށް ގަނެފައިވާ ސޫފީ ނަމަ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ.

ޖަމަލުގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	1_4	9-5	14-10	19-15	24-20	35-25	-36 45	-46 60	-61 75	-76 90	-91 120
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ދޭކަށް ޒަކާތެއް ނުޖެހޭ	ބަކަރިއެއް	ދެބަކަރި	ތިންބަކަރި	ހަތަރުބަކަރި	بنت مخاض	بنت لبون	حقة	جذعة	بنتا لبون	حقتان

ދެން ވަކި 120 އަށްވުރެ ގިނަވެއްޖެއްޔާ ކޮންމެ ފަންސާހަކުން حِقَّة އެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ސާޅީހަކުން بِنْتُ لَبُون އެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.
بِنْتُ مَخَاضُ އަކީ: އެއްއަހަރު ފުރިފައިވާ ޖަމަލެވެ. بِنْتُ لَبُون އަކީ: ދެއަހަރު ފުރިފައިވާ ޖަމަލެވެ. حِقَّة އަކީ ތިންއަހަރު ފުރިފައިވާ ޖަމަލެވެ. އަދި جَذْعَة އަކީ ހަތަރުއަހަރު ފުރި ޖަމަލެވެ.

ގެރީގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	29-1	39-30	59-40
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ޒަކާތެއް ނުޖެހޭ	تَبِيْع / تَبِيعة	مُسِنٌّ/ مسنَّة

60 އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަވެއްޖެނަމަ ކޮންމެ 30 އަކުން تبيع އެއް އަދި ކޮންމެ 40 އަކުން مسنَّة އެއް ދޭންޖެހޭނެއެވެ.
(تِبيْع/تَبِيعة އަކީ 1 އަހަރު ވީ އެއްޗަކަށެވެ. مُسِنُّ/مسنَّة އަކީ 2 އަހަރު ވީ އެއްޗަކަށެވެ.)

ބަކަރީގެ ޒަކާތް:

އަދަދު	39-1	120-40	200-121	399-201
ދޭންޖެހޭ ޒަކާތް	ޒަކާތެއް ނުޖެހޭ	1 ބަކަރި	2 ބަކަރި	3 ބަކަރި

400 އަދި އެއަށްވުރެ ގިނަވެއްޖެނަމަ ކޮންމެ 100 އަކުން 1 ބަކަރި ބަކަރީގެ ޒަކާތުގައި تيس އެއް (ބަކަރީގެ ފިރިހެނެއް) އަދި މުސްކުޅި އެއްޗެއް އަދި ބަލި އެއްޗެއް އަދި ޢައިބުވެރި އެއްޗެއް ދިނުން ނުވާނެއެވެ. ބަކަރިން ދޭންޖެހޭ ޒަކާތަކީ ނަރު ބަކަރިއެކެވެ.
*شَاة އަކީ جَذَعَة الضأن ގެ 6 މަސް ފުރިފައިވާ އެއްޗެވެ. ثنى المعز އަކީ އެއް އަހަރު ވީ އެއްޗެވެ.

ބިމުންނުކުންނަ ތަކެތީގެ ޒަކާތް: ކާނާގެ ގޮތުގައި ރައްކާކުރާ ކާނާގެ ބާވަތްތަކުން ޒަކާތްދޭން ވާޖިބުވެއެވެ. މީގެ شَرْط ހަތަރެއް ވެއެވެ. އެއީ 1) އިންސާނުންގެ ކާނާގެ ގޮތުގައި، ހަނޑޫ، ގޮދަން، ކަނޑު، އައްޓަ ކާޑު، ފަދަ ކާނާ އަޅާ ރައްކާކުރެވޭ ބާވަތަކަށްވުން. ނަމަވެސް މޭވާ ބާވަތްތަކާއި ތަރުކާރީ ބާވަތްތަކުން ޒަކާތް ނުދޭނެއެވެ. 2) نصَابُ ހަމަވުން. އެއީ (653) ކިލޯގްރާމެވެ. 3) އިންސާނާ ހައްދައިގެން ހެދިފައިވާ ތަކެއްޗަށްވުން. އަދި ދަނޑުވެރިޔާ އޭގެ މިލްކުވެރިޔާކަމުގައިވުން. ދެވަނަ ކަމަކީ ހޯދައިގަތް ބާވަތްތަކެއްނަމަ ބާކީ ވާނެ ޒަކާތެއް ނެތެވެ. އަދި ދަނޑުވެރިޔާ އަތުގައި ހުރި ދުވަސްތަކުގެ ގޮތުން ކަނޑައަޅައެވެ.

ވާރޭފެނުން ފެންދިނުމުން ނުވަތަ ދިޔާވެރި ކޯރަކުން ފެންދިނުމަށް ނުވަތަ އަސްލު އޮއްސަން ހުރިނަމަ ދިހައިބައިކުޅަ އެއްބައި (%10) ޒަކާތްގެ ގޮތުގައި ދޭންވާނެއެވެ. އަދި ފެންދިނުމަށް ހަރަދުކުރެވިއްޖެނަމަ ވިހިބައިކުޅަ އެއްބައި (%5) ދޭންވާނެއެވެ. އަދި ފައިސާގެ ބަދަލުގައި މަސައްކަތް ކުރަމުން ފެންދިނުމަށް ހަރަދުކުރެވި ވާރޭފެނުން ފެންދިނުމަށް ހަރަދުކުރެވުނު ތަކެއްޗަކީ ދެކޮޅަކަށް ބަލައިގެން ފެންދިނުމަށް މަސައްކަތް ކުރެވުނު ފަރާތަށް ޒަކާތް ދޭން ވާނެއެވެ. ހިސާބު ބަލާނީ ފެންދިނުމަށް ބޭނުންކުރެވުނު އުސޫލަށް ބަލައިގެންނެވެ.

ރަންރިހީގެ ޒަކާތް: 1) ރަން: ރަނުގެ 85 ގްރާމު ހަމަނުވެއްޖެނަމަ ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. 2) ރިހި: ރިހީގެ (595) ގްރާމު ހަމަނުވެއްޖެނަމަ ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. ނަގުދު ފައިސާއާއި އަދި ނޯޓު ކަރުދާސް ފަދަ ތަކެތިން ޒަކާތް ނެރުމުގައިވެސް އޭގެ نصَابُ ރަނުގެ ނުވަތަ ރިހީގެ نصَابُ ފުދޭގޮތަށް ހުންނަންވާނެއެވެ. އެއިން ކަނޑައެޅިފައިވާ ޒަކާތް ނިސްބަތަކީ (2½%) ދިހަބައިކުޅަ އެއްބައިގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައެވެ.

ހުއްދަ ގަހަނާ: ބޭނުންކުރުމަށް ގެންގުޅޭ ގަހަނައިން ޒަކާތް ދޭކަށް ނުޖެހޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ޢާދަތުގެ ބޭރުން ނުވަތަ ބަހައްޓާފައިވާ ގަހަނައިން ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ.

އަދި އުދުވާގެން ގެންގުޅޭ ރަނާއި ރިހީގެ ގަނޑުތަކާއި އެހެނިހެން ތަކެތީގެ ހުކުމެވެ. އަދި ރިހީގެ ފިރިހެނުނަށް މިސްކިތާ ގެންގުޅޭ ތަށިތަކާއި ބަރަދުގަނޑުތަކާއި އެހެނިހެން ތަކެތި ބޭނުންކުރުމަކީ ހަރާމްކަމެކެވެ. އަދި ރިހީގެ އަނގޮޓިއާއި އެއިން ފިރިހެނުންނަށް ހުއްދަ ފިރިހެނުން އެޅުމަކީ ހުއްދަކަމެކެވެ. އަދި އެއިން އެހެން ގޮތަކަށް ރަނުގެ ކަށިމަތި ގަހަނާ ދޫކޮށްފައި ބޭނުންކުރުމަކީ ހަރާމްކަމެކެވެ. ނަމަވެސް އެހެނިހެނި ވަރަށް ކުޑަކުޑަ ތަކެތި ހުއްދައެވެ.

މިއަދުގެ އެވްރެޖް މުދަލުވަރުނޑު ދުނިޔެއަށް ފެތުރިފައިވާ އެހެން ހުރިހާ ޒަކާތް ވާޖިބުވާ ތަކެތިން އަދަދާ ޒަކާތް ނެރެންވާނީ ވެސް ވިޔަފާރި ކުރުމަށް ނުވަތަ އަތުގައި ހުރި ކަރަންސީ ފައިސާ ނަގުދު ފައިސާގެ ތެރެއިން ޒަކާތް ނެރުމުގެ ގޮތުން (2½%) ދިހަބައިކުޅަ އެއްބައިގެ ހަތަރުބައިކުޅަ އެއްބައިވެސް ނެރެންވާނެއެވެ. ދެން އެ ފައިސާ ހުރިހާ ބައެއްގެ ތެރެއިން ޒަކާތް ނެރެވޭނެ ގޮތަށް ހުރިގޮތުން ދެވެނީއެވެ. އަދި ވިޔަފާރިކުރާ ވިޔަފާރީގެ މުދަލަށް ގެއްލުން ނުވާ ހަމަކަމާއި ޝަރުޢީގޮތުން ކަނޑައެޅިފައިވާ އިންސާފުވެރި ގޮތަކަށް އަގު ކަނޑައަޅައި ވިޔަފާރިވެސް ކުރުމަށް ނުފެތޭނެއެވެ. އެއީ ބަދަލުގެ ބަދަލު ގެންގުޅުމުގައި އަދި ވިޔަފާރި ތަކެތި ނިސްބަތް ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ޒަކާތް ނެރެންޖެހޭނެއެވެ. އަދި އެއީ ހުރިހާ ނަގުދު ފައިސާއެއް ނުވަތަ އިތުރު ގޮތަކަށް ދިނުމެވެ.

ދަފިނީގެ ޒަކާތް: މުއްސަނދިކަން ދަތިކަމުގައި ފޮނިވެގެން ހުރި ނަމަވެސް ހިމެނިގެން އުޅުނު އަދި ދުނިޔޭގައި ހުރިދަފިނު ފެނުނު ފަރާތަކުން ވިޔަފާރިއެއް ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ. އަދި އެއީގައި އިސްލާމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ދަފިނުކުރެވިފައި ހުރިހާ ޒަކާތަކީ ހުރިހާ ފަހަރަކު ނުވާނެއެވެ. މިހެން تَصَرُّفُ ކުރުން އުނގެނިވެ ހިމެނޭނެއެވެ.

ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ޒަކާތް: ހަތަރު شَرْطُ ހަމަވެގެންނޫނީ މުދަލުން ޒަކާތް ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ.

1) މުދާ ބަދަލުގައި ލިބިފައިވުން. 2) ވިޔަފާރިކުރުމުގެ ނިޔަތް އޮތުން. 3) އަހަރެއްގައި نصَابُ ހަމަވުން. އެއީ ރަނުގެ ނުވަތަ ރިހީގެ نصَابُ ގެ އަގާ އެއްވަރެވެ. 4) އަހަރު ހަމަވުން. މިއީ. ފެށި މި شَرْطُ ހަމަވުމާއި ވިޔަފާރީގެ މުދަލަށް އަހަރުދުވަސް ވުމުން ޒަކާތް ނެރެންޖެހެއެވެ. އަދި އަހަރުގެ ތެރޭގައި ރަން ނުވަތަ ރިހި ހަމަ ކުރުމުން ފަހު ދެން ކުރިން ނުވަތަ نصَابُ ހަމަވުމުން ދެން ޒަކާތް އަހަރު ހަމަވުމަށް ފަހު ވިޔަފާރީގެ މުދާ ފާހަގަކުރެވޭނެއެވެ. ބޭނުންކުރާ ތަކެތިއެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ކުދިކުދި ތަކެތި ވިޔަފާރި މުދަލުގެ ތެރޭގައި އެއްކޮށް ހިމަނާފައި ވާ ތަކެތީގެ ޒަކާތް ނެރެވޭނީ ނުވަތަ ވިޔަފާރިކުރެވެނީ ބާޒާރު އަގުތަކުންނެވެ. ނަގުދު ފައިސާ އެގޮތަށް އެވަނީ އަގުވަރަށް ތަފާތުވެއްޖެ ގޮތަކަށް ނަގުދު ނުކުރެވޭ އެއްޗެއްނަމަ ވިޔަފާރިކުރެވިފައިވާ އެހެންވެސް ގޮތެއް ހުރިހާ ފައިސާއިން ދިނުމެވެ.[1]

---

[1] ވިޔަފާރި މުދަލުގެ نصَابُ = އެއީ 85 ގްރާމް (ރަނުގެ نصَابُ) ނުވަތަ 595 ގްރާމް (ރިހީގެ نِصَابُ) އަދި ޒަކާތް ނެރެންޖެހޭ ވިޔަފާރި މުދަލުގެ އަގު ނުވަތަ ނިސްބަތް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތަށް ހުރިހާ ކަމެވެ.

فِطْرُ زَكَاة: عِيْدُ ދުވަހު عِيْدُ ވިލޭރޭ ފަތިހާ ހަމައަށް ދިރިހުރި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ބަރަދަ ކުރާ ޒަކާތެއް އިތުރުކުރެއްވުމަކާނުލާ ޒަކާތްދިނުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އެކަމުގެ ރަށުގައި ކާއެއްޗަކީ އެއްކަލާން އެންމެގިނައިން ފިހާރަތައް (2¼%) ކިލޯގްރާމެވެ. (އެއީ އެއް ހަމަބައިކަށިއެއްގެ ކިލޯއެވެ.) **އަދި އެ ޒަކާތްވާޖިބު ވެގެންވާމީ އެންމެ ހާލުދިމާވާ ބައެއްގެ ފުރަތަމަ ރޮނގުން ޚަރަދުތަކުގެ އިތުރުން** عِيْدُ ދުވަހާއި عِيْدُ ވިލޭގެ ރޭގެ އިތުރުކުރެއްވުމަކާނުލާ ނެރެންވާނެއެވެ. އަދި عِيْدُ ދުވަހު عِيْدُ ނަމާދުގެ ކުރިން ޒަކާތްނެރުން ސުންނަތްތެރިކަމެވެ. عِيْدُ ނަމާދުކުރުމަށް ފަހުކޮށްނެރުން ހައްދުންވަނެއެވެ. އަދި عِيْدُ ދުވަހުގެ ދުވަހުކޮޅުނެރުން ނުވާނެ އެއްދުވަހަށްޖެހުނު ޒަކާތެއް ނަރުން ހައްދުވެއެވެ. އަދި އެއިއްބާރާތުން އައުމުމިނަށް ދޫކުރުން ފާފައެވެ. އަދި އެޒަކާތަކީ ދަރުބާރުގެ އެއިއްބާރާތުން ފާފައެވެ.

زَكَاة ނެރުން: ވަގުތަށް ލިބޭ ޒަކާތުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. ކޮންމެ މުއްދަތެއް ފުރިހަމަވުމަކީ ޒަކާތުގެ ޝަރުޠެއްގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ވަގުތަށް ޒަކާތުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ޒަކާތުގެ ފަރުވާއެއްފިޔަވައި އަދި އެގޮތުން އެހެން އަދިބަލުގެ ރަމަޟާނެއް އަޒުލަތު ވާޖިބު ކުރުން ސުންނަތްވެގެންވެއެވެ. އަދި ޒަކާތް ނެރުމަކީ ޝަރުޠު ފުރިހަމަވުމުގެ ފަހުން شَرْطُ ވާނެއެވެ. އަދިއެނގޭ ފަށަފަހުގެ مطْلَقُ صَدَقَاة އަދާކުރާ ގޮތްތަކެއް صَدَقَاة އަދާކުރާ ނެރުން ނުފެތޭގޮތަށް ޒަކާތް ނެރުން ނުހުރެވޭނެއެވެ. އަދި ޒަކާތް ނެރުމުގައި ދުނިޔޭގެ ފައިދާއާއި ދިނުމުގެ ތެރޭގައި ބަޔަކު ދުނިޔޭގެ ކަމުގައި ނުވެވޭނެއެވެ. ނަމަވެސް مَصْلَحَةُ އަދާކުރުމަށް އޭރުގެ ހާލަތާއި ނުރައްކާތެރިކަން ހުއްޓުވުމެވެ. އަދި نصَابُ ހަމަވުމުގެ ދުވަހަކަށް ވުރެ ޒަކާތް ނެރުން ހައްދުވެއެވެ. އަދި صَحَّ ވެސް ވާނެއެވެ.

ޒަކާތުގެ އަހުލުވެރިން: އެއީ އަށް ބައިމީހުންނެވެ. 1) ފަޤީރުން. 2) މިސްކީނުން. 3) ޒަކާތް ނަގާ މަސައްކަތު ކުރާމީހުން. 4) އައު މުސްލިމުން. 5) އަޅުން މިނިވަންކުރުން. 6) ދަރަނިވެރިން. 7) الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރާމީހުން. 8) ދަތުރުވެރިން. މިއެވެ. ޒަކާތް ދޭންވާނެއެވެ. ޒަކާތުގެ މަސައްކަތު ކުރާމީހުންނަށް ދޭން ވާނެއެވެ. މިއަށް ސޫރަތުއްތައުބާ ނަންބަރުގެ އާޔަތުގެ ދަލީލު ހުރެއެވެ. އަދި خَوَارِجُ ނުވަތަ އަދި ބަރަބަރު އަޅުގަނޑު بَاغِي ނުން ނުވަތަ ނުކުތް ނުފޫޒުގެ ނިޔަތުގައި ހުރެވޭނެއެވެ. އަދި حَاكِمُ އާއި މުޢާމަލާތް ކުރެވޭގޮތަށް ނުބެލުން. އަދި އިއްޔިތުން ނުބެލުން ދޫކުރުމަކީ ނުހަމަވެއެވެ. އަދި އެއާ އިޚުލާސްތެރިކަމަށް ހިތްވަރުދިނުމެވެ. އަދި عَدْلُ އާއި خِلاَفُ ވެސް ކަމެވެ.

އަދި ކާފިރުން، އަޅުވެރިން، ދުއްރަސާނީ ކުރާ އަދި އަޅުގަނޑުގެ ޒަކާތްތަކުގެ ތެރެއިން ދޭން ނުވާނެ ދަރިން ޖަހާގެ ކުރާ ބައިން، އަދި هَاشِمُ ގެ ދަރިން **ދޭން ނުވާނެއެވެ ޒަކާތުން ދިނުމަކީ ނުފެތޭ ކަމެކެވެ.** އަދި ޒަކާތް ބަނީހާޝިމުގެ ދަރިކޮޅަށް ވެސް ޒަކާތް ދިނުން ހުއްދަ ނުވާނެއެވެ. އައްސޭރިކޮށް ހޯދުމަށް އެހީތެރިވެދިނުމަށް ޒަކާތް ދިނުމުން އެކަން އެދޭގެ ބައިވެރިވުން ނުފެތޭނެއެވެ.

ސުންނަތް صَدَقَاة: النَّبِى ‘ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (إِنَّ مِمَّا يَلْحَقُ الْمُؤْمِنَ مِنْ عمَلِهِ وَحَسَنَاتِهِ بَعْدَ مَوْتِهِ عِلْمًا عَلّمَهُ وَنَشَرَهُ ، وَوَلَدًا صَالِحًا تَرَكَهُ وَمُصْحَفًا وَرَّثَهُ أَوْ مَسْجِدًا بَنَاهُ أَوْ بَيْتًا لاِبْنِ السَّبِيْلِ بَنَاهُ أَوْ نَهْرًا أَجْرَاهُ أَوْ صَدَقَةً أَخْرَجَهَا مِنْ مَالِهِ فِي صِحَّتِهِ وَحَيَاتِهِ يَلْحَقُهُ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهِ.) ابنُ مَاجَه : މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން مُؤْمِن އާ މަރުވުމަށްފަހު އޭނާ ކުރި ޢަމަލުތަކާއި ހެޔޮކަންތަކުގެ ތެރެއިން ލިބިގެންދާ ހެޔޮ ކަންތައްތަކަކީ އޭނާ އުނގަންނައިދީ ފަތުރާލި عِلْمُ އާއިއެވެ. އަދި އޭނާ ދޫކޮށްލި صَالِح ދަރިއާއިއެވެ. އަދި އެމީހާ ވާރުތަކޮށްލި مُصْحَفُ އާއިއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ބިނާކުރި މިސްކިތެވެ. ނުވަތަ ދަތުރުވެރިންނަށް ބިނާކޮށްދިން ގެއެވެ. ނުވަތަ އޭނާ ހިންގާލި ކޯރެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ ދިރިހުރި ހާލު ސިއްހަތު ރަނގަޅުއިރު އޭނާގެ މުދަލުން ނެރުނު صَدَقَاة އާއިއެވެ. މިތަކެތީގެ ހެޔޮ ޘަވާބު މަރުވުމަށްފަހު ލިބިގެންވެއެވެ.

ރޯދަ

ރޯދަހިފުމަށް ކުޅަދާނަ حَيْضُ نفاس ކުރުން طاهِرُ ވެފައި بَالِغُ ވެފައިވާ ބުއްދިވެރި ކޮންމެ مُسْلِمُ އެއްގެމައްޗަށް رَمَضَانމަހު **ރޯދަހިފުން ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ.** އަދި ކުޅަދާނަކަމާއެކު ރޯދަހިފުމުގެ ކުޑަކުދިންނަށް އަމުރުކުރުން ރޯދަހިފުމަށް ކުރަންވާނެއެވެ. ދިހައަހަރުން ފެށިގެން ރޯދަ ހިފުމަށް ރަނގަޅަށް ހަރުކަށިކޮށް އަމުރުކުރަންވާނެއެވެ.

رَمَضَان މަސް ފެށޭކަމަށް ނިންމޭނީ ދެކަމަކުންނެވެ. އެއީ 1) [illegible] تَكْلِيفُ ލިބިފައިވާ عَدْلُވެރި މުސްލިމަކު رَمَضَان މަހުގެ ހަނދު ދުށްކަމަށް ހެކިދިނުން. 2) شَعْبَان މަހުން ތިރީސް ދުވަސް ފުރުން. މިއެވެ.

ރޯދަހިފުމުގެ فَرْضُ ދެކެވެ. ނިޔަތްކުރުމާއި ރޯދަ ބާތިލުވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމެވެ. **އަދި ހުރިހާ فَرْضُ ރޯދައެއްގެ ނިޔަތް ފަތިހުގެ ކުރިން ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.**

ރޯދަ ފާސިދުވާ ކަންތައްތައް: 1) ފަރުޖުގައި ޖިމާޢުކުރުން. އެގޮތަށް ރޯދަ ފަޅައިފިމީހާއަށް قَضَاء ކުރުމާއި ކައްފާރާ ދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި އެދުވަހުގެ ބާކީ ދުވަހު ކެއުމާއި ބުއިމުން ދުރުހެލިވުން ލާޒިމުވެއެވެ. 2) މަނިބޭރުވުން. ނިދިގެން ހުރިއިރު ނޫނީ ބޭރުވާ މަނި ރޯދަ ފަސާދު ނުކުރެއެވެ. 3) ގަސްތުގައި ހޮޑުލުން. ހޮޑުލާފައި ހުއްޓާ ވަރުގެ ގާތް ޖަރާސީމެއް ނުކުމެގެން ރޯދަ ބާތިލު ނުވެއެވެ. 4) ކާނާ ބުއިމެއް ހުސްވަގުތު ނުވަތަ ގަސްތުގައި ކަރުން ތިރިއަށް ފޮނުވުން. ނުވަތަ ބޭރުގެ ތަކެއްޗެއް ހުޅުވިފައިވާ މަގަކުން ބަނޑަށް ވެއްދުން. އަދި ހަނދާން ނެތިގެން ކެއުމުން ރޯދަ ނުފަސާދުވެއެވެ. 5) ގަސްތުގައި ހަޔާތުން ދުރުވެވޭ މޮޑުވުމުން ރޯދަ ނުފަސާދުވެއެވެ. ދުވާލުގެ ތެރޭގައި ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ސިކުނޑި އޮޅުން ހުރިނަމަ ރޯދަ ނުފަސާދުވެއެވެ. ސިކުނޑި ބޭރުކޮށްލާ ނޫނީ ބަލިބޮޑު ވުމުގެ ސަބަބުން ރޯދަ ބާތިލުވާނެއެވެ. އަދި ދުވާލުގެ ބައެއް ވަގުތުގައި ސިކުނޑި ހުރިނަމަ ރޯދަ ނުފަސާދުވެއެވެ. ދިޔަ ބުއިމާއި ކެއުމުގެ ބަދަލުގައި ސިކުނޑި ބޭރުވުމާއި ހަމައަށް قَضَاء ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. ހުއްޓާ ބަލިޖެހުމުން ސިކުނޑި ދުވަސްވަރެއްގައި ނެތި ހުރިނަމަ ރޯދަ ނުފަސާދުވެއެވެ. ނަމަވެސް އެދުވަސްތަކުގެ ރޯދަ ދުވާލުގެ ތެރޭގައި ދުވަހެއްގެ ބައެއްގައި ސިކުނޑި ހުރިނަމަ އެދުވަހުގެ قَضَاء ކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ.

ރޯދަފަޅާލުމުގެ حُكْم ތައް: ޢުޛުރެއްނެތި رَمَضَانމަހު ރޯދަ ފަޅާލުމަކީ حَرَامُ ކަމެކެވެ. حَيْضُ ވެރިއަންހެނާއި نفاس ވެރި އަންހެނާއަށް ރޯދަހިފުން ވާޖިބުނުވެއެވެ. އެދުވަސްތަކުގެ مَعْصُومُ ކަމެއް ނެތް. ވަޒަނާކަމެއް މެނުވީ ބަލިމީހާގެ ރޯދަފަޅާލުން **ވާޖިބެވެ.** ރޯދަހިފުން އެކަށީގެން ނުވާވަރުގެ قَصْرُ ކުރެވޭ ދަތުރެއްގައި ހުރިމީހާއަށް ރޯދަފަޅާލުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި ދެމިހުރި ބަލިޔަކާއި ބޮޑުވެގެން ބަލިކަށިވެފައިވާ މީހާއަށް **ރޯދަ ނުހިފުން ހުއްދަވެއެވެ.** ކުޑަކުދިން ލޮލުބުރިވާ ނުވަތަ މޭމަށް ގެއްލުމެއް ލިބޭނެކަމަށް ބިރުގަންނަ ބަލިވެރިއަންހެނާއަށް އާއި ކިރުދޭ އަންހެނާއަށް ރޯދަފަޅާލުން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް قَضَاء ކުރުމާއެކު ކޮންމެ ދުވަހަކަށް ކަޅުކެއްސެއް ދިނުން **ވާޖިބުވެއެވެ.** އަދި ބޭރުގައި ގެއްލުން ހުރެގެން ރޯދަފަޅާލާމީހާއަށް ކޮންމެދުވަހަކަށް ކެއުމެއް ދިނުމާއެކު قَضَاء ކުރުމުގެ ތެރޭގައި ކޮންމެ ދުވަހަކަށް ކަޅުކެއްސެއް ދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ.

ކޮންމެ ދުވަހަކަށް ކެއުމެއް ދިނުމާއެކު قَضَاء ކުރުމުގެ ވާޖިބެއް ނުވާ ހާލަތުތަކަށް ކޮންމެ ދުވަހަކަށް ކަޅުކެއްސެއް ދިނުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި قَضَاء ކުރަންޖެހެއެވެ.

އަދި عُذْرُ އެއްނެތިވިޔަސް ފަހުން ކުރުމަކީ ކުއްވެރިކަމެކެވެ. އަދި قَضَاء ކުރަންޖެހޭ ރޯދަ ދޭތެރެއަކު ގޮސް ރޯދަ ނުހިފާ އެހެން رَمَضَان ގެ ކުރިން قَضَاء ނުކުރުމަކީ ކުއްވެރިކަމެކެވެ.

އަދި عُذْرُ އެއްނެތި قَضَاء ކުރުން ފަސްކުރުމުގާ އެންމެ قضاء ކުރުމާއި އެކު ކޮންމެ ދުވަހަކަށް މިސްކީނަކަށް ކާންދޭންވާނެއެވެ. އަދި ފިދުޔާ ކަނޑައެޅިގެންވާ ސާޢުން رَمَضَانُގެ ދުވަސްތަކުގެ ނިސްބަތުން ދޭންވާނީ އެދުވަސްތަކުގެ ޢަދަދަށް ބަލައިގެންނެވެ. ނުވަތަ ރަމަޟާނުގެ ކުރިން ދައްކަން ފަށައިގެން ކާނާދީ ނިންމުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

އަދި رَمَضَانُގެ عُذْرُ އަކާއިބައިވެ ރޯދަ ދޫކޮށްފައިވާ ދުވަސްތައް ކަފާރާތާއި ނުލައި عُذْرُ ފިލުމުން ރޯދަހިފުމަށް ފަސްކުރުމާ ދޫކުރަނީ ހެޔޮ ކަމަކަށް ނުވާނެއެވެ. އަދި ކައްފާރާތް ލާޒިމުވާނީ ރޯދަހިފުމަށް ޤާދިރުވެވޭ ދުވަހުގެ ވަގުތު ގިނަވެ ދާނަމައެވެ. حَيْضُ ފިޔަވާ طَاهِرُ ވެއްޖެނަމަ ރޯދަ ހިފުމަށް ފާޑުކިޔުމެއް ނެތެވެ. ބަލިމަޑުވެފައިވާ މީހާ ރަނގަޅުވެއްޖެނަމަ ރޯދަހިފުމަށް ހަމަޖެހުނީ އެވެ. ކުޑަކުއްޖާ بَالِغُ ވެއްޖެނަމަ ރޯދަ ހިފުމުގެ ދުވަހުގެ ވަގުތެއްގައި ރޯދަވެއްޖެނަމަ ބާކީ އޮތް ވަގުތު ކާބޮއި ނުކުރުން ރަނގަޅުވާނެއެވެ. އޭގެ ސަބަބަކީ ދުވަހުގެ ޙުރުމަތަށް ޤަދަރުކުރުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އަދި قَضَاء ކުރަންވާނެއެވެ.

އަދި رَمَضَانُގެ ދުވަހުގެ ޙުރުމަތް ރައްކާތެރިކުރުމަށް ކަނޑައެޅިގެން ވާގޮތުން ކާބޮއި ނުކުރުން ހަމަވާނެއެވެ.

ސުންނަތް ރޯދަ:

ހޯމަ ދުވަހާއި ބުރާސްފަތި ދުވަހު ރޯދަ ހިފުން ސުންނަތްވެއެވެ. ކޮންމެ ހިޖުރީ މަހެއްގެ ތިން ދުވަހު ރޯދަހިފުން ސުންނަތްވެއެވެ. އެއީ ބާރަވަނަ ދުވަހާއި ތޭރަވަނަ ދުވަހާއި ސާދަވަނަ ދުވަހެވެ. (13،14،15) އެވެ. ނަމަވެސް މުޙައްރަމް މަހާއި شَعْبَان މަހުގެ ގިނަދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުން ސުންނަތްވެއެވެ.

އަދި عَاشُورَاء ދުވަހާއި عَرَفَة ދުވަހާއި شَوَّالُ މަހުން ހަ ދުވަހު ރޯދަހިފުމަށް އެވެ. ހަމަ މިފަދައިން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ނެތި ހުކުރު ދުވަހާއި ހޮނިހިރު ދުވަހާއި އާދިއްތަ ދުވަހު ވަކިން ރޯދަ ހިފުން މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި شَعْبَانُ މަހުގެ ފަހު ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުން މަކުރޫހެވެ. އަދި އެމީހެއްގެ ޢާދަތެއް ނުވާނަމަ شَوَّالُ މަހުން ދުވަސްތަކުގެ ރޯދަހިފުމެވެ.

އަދި فِطْرُ عِيْدُ ދުވަހާއި أَضْحَى عِيْدُ ދުވަހާއި އަދި تَمَتُّعُ އަދި ސިފައިގެ قِرَان އަދި حَجُّ ވެރިން إِحْرَام ބަނދެފައި ނުހުރި أَيَّامُ التَّشْرِيْقِ ދުވަސްތަކުގައި ރޯދަހިފުމަކީ މިދުވަސްތަކުގައި ރޯދަ ހިފުން حَرَامُ ކަމެކެވެ.

ރޯދައިގެ ސުންނަތްތައް:

- ✱ ޖުނުބުވެރިކަމުގެ حَيْضُ ފިޔަވައިގެ އަދި ނިފާސްގެ ފިޔަވައި ބޮޑު حَدَثُ ފިޔަވާ ފެންވަރުމަކީ ރޯދަ ހިފުމަށް طَاهِرُ ވެއްޖެނަމަ ފެންވަރައިގެން ހެނދުނު ވަގުތު ފެށުމަށް ރަނގަޅުވެއެވެ. އަދި އެއްގަނޑަކަށް ރޯދައަށް ފެށުމަށް ރޯދަ صَحَّ ވާނެއެވެ.
- ✱ ގައިގަ ފެނުވުމާއި ނާހާތީ حَيْضُ ހުއްޓުމުގެ ފަހުން ފެންވަރާ ގޮތަށް ރަނގަޅެވެ. އަދި رَمَضَانُގެ ދުވަހުގެ ވަގުތުގައި ކުރާ ކަމެއް ޖަހާ ތިމާގެ ބަދަނުގެ ބާރު ރައްކާކުރުމެވެ.
- ✱ ދުލުގެ ބާރު އެގަދަކަމާ ނުލައި بَلغَمُ ދޫކުރުން ރަނގަޅެވެ.

النَّبِي ‘ حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (لاَ تزَالُ أُمَّتِي بِخَيْرٍ مَا عَجَّلُوا الإِفْطَارَ وَأَخَّرُوا السُّحُورَ) أحمد.. މާނައީ: މުސްލިމުން ދުވަހު ރޯދަ ވީއްލުން އަވަސްކޮށް ހާދިރުކުރުމުގައި ހުރިހާ ހިނދަކު ހެޔޮކަމުގައި ހުންނާނެއެވެ. މިއޮތް އަވަހަށް އެއްކަލަ ކުރުމެވެ. حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (لاَيَزَالُ الدِّيْنُ ظَاهِرًا مَاعَجَّلَ النَّاسُ الفِطْرَ لأَنَّ اليَهُودَ وَالنَّصَارَى يُؤَخِّرُوْنَ)أَبُو دَاوُد. މާނައީ: މުސްލިމުން ރޯދަ ވީއްލުން އަވަސްކުރާހާ ހިނދަކު ދީން ބާރުގަދަކޮށް ފާޅުގައި ހުންނާނެއެވެ. ސަބަބަކީ يَهُودِ ނަސާރާއިން ފަސްކުރާތީއެވެ. نَصَارَى އިން ފަސްކުރާތީއެވެ.

- ✱ ރޯދަ ވީއްލުމުގައި دُعَاء ކުރުން ސުންނަތްތަކެއްގެ ތެރޭގައެވެ. النَّبِي ‘ حَدِيْث ކުރައްވާފައެވެ. (إِنَّ للصّائِمِ عِنْدَ فِطْرِهِ دَعْوَةً لاَ تُرَدُّ) ابنُ مَاجَه... މާނައީ: ހަމަކަށަވަރުން ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަ ވީއްލުމުގައި ކުރާ دُعَاء ނުރައްދުކުރެވޭ دُعَاء އެއް އޮވެއެވެ. މިއީ ރޯދަވީއްލުމުގައި ކިޔާ ދުޢާއެކެވެ. ޝަރުޢީ ގޮތުން ކުރުމަށް ލާޒިމު دُعَاء ތަކުގެ ތެރެއިން އެއް دُعَاء އެވެ. (ذَهَبَ الظَّمَأُ وَابْتَلَّتِ العُرُوْقُ وَثَبَتَ الأَجْرُ إِنْ شَاءَ اللهُ) أبو داود ...
- ✱ ސުންނަތްތަކުގެ ތެރެއިން ރޯދަ ވީއްލުމުގައި ކާބޯތަކެއްސަނުން. ނަމަ އެކަމަކު ކާރާކާތެވެ. ނަމަ އިސްތިރާތަކުގެ ފެނުން ވީއްލުމެވެ.

- ރޯދަވެރިޔާއަށް އެކަށީގެންވާ ރޯދައިރުގައިން އަދިން އެޢާމު ޚާއްޞަ އަނގަބަހުން ބޯނުވާކަމުގެ ބޭސްތިކާއެޅުމާއި ފަޒީލަތްތެރިވުން ދުރުވުގެންނެވެ. އަދި ދުޅަހެދުންތާ ދުރުވެގެންވެސް ނުވާނެވެ. ނަމަވެސް ކަންވުން ބޯވަރު އެތެރެކުރެވޭ ގޮތަކަށް އެކަމުގެ ދާއިރާ ފުޅާކޮށްފައެއް ނުވެއެވެ. އެއިރުވެސް ކަނޑައެޅިފައި ވާނީ ރޯދަވެރިޔާ ރޯދައިގައި ހުރުމުން ރޯދަ صَحَّ އެވެ.
- އަޅުގަނޑު ފާޅުކަމުގައި ފެނިގެން ހުރި صَحَّ ބައެއްކަންކަމުގައި ރޯދައަށް ދުރުހެލިވުން ލާޒިމުކަމުގައި ވެއެވެ.
- غِيْبَة ބުނުމާއި ދޮގުހެދުމާއި ދެކޮޅުހެދުމާއި މަލާމާތްކުރުމާއި ފުރައްސާރަކުރުމުން ރޯދަވެރިޔާ ދުރުހެލިވުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަސްލުގައި ރޯދައަކީ ހަމައެކަނި ކެއުމާއި ބުއިމުން ހިފެހެއްޓުމެއް ނޫނެވެ. ވީމާ އިސްލާމްދީނުގައި ގޮތްތަކެއް ބުނެދެވޭ ނުބައިކަންތައްތަކުން ބަހަށާއި ޢަމަލަށް ރާއްޖެ ހަރާމް ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވެވެނީއެވެ. ހަމަ އެފަދައިން ރޯދަ ރަނގަޅުކުރުމަށް ނަބިއްޔާ ކަންތައްތައް ހިތްވަރުދީފައެވެ. (مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّوْرِ وَالعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلّٰهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ) أحمد... މާނައީ: ދޮގުބަސްބުނުމާއި ދޮގުގައި ޢަމަލުކުރުން ދޫކޮށް ނުލާ މީހާ ކާބުއިން ދޫކޮށްލުމުގައި (ރޯދައިގައި ހިފެހެއްޓުމުގައި) ﷲ سُبْحَانَهُ وَتَعَالَى އަށް އެއްވެސް ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ. މިއެވެ.
- ރޯދަވެރިޔާ ރޯދަވީފަހުން ކާންފެށުމުގެ ކުރިން ދުޢާކުރުމަކީ ދުعَاء ގަބޫލުކުރައްވާ ވަގުތެކެވެ. އެހެންކަމުން ދުޢާކުރުމަށް ސަމާލުވާންވާނެއެވެ.
- لَيْلَةُ القَدْرِ ވިތްރެއްގެ ރޭއްޔާ ދިމާވުމުގެ އެންމެ ބޮޑު ފުރުޞަތު ވަނީ އެ ރޭ حاصِلُ ވުން رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހަދުވަހުގައި ވާތީ ހަމައެ ރޭތަކަށް خَاصّ ވެގެންވެއެވެ. އެ އެންމެ مُعْتَبَرُ ރޭގައި އަޅުކަމާއި ހެޔޮ ޢަމަލުތަކުގައި ނިކަމެތިވުމަކީ صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމުގެ މަސައްކަތް صَالِحُ عَمَلُ އިތުރުކުރުމަށް ހިތްވަރު ދެވޭގޮތެވެ.

ނަބިއްޔާ ފަހު ދިހަ ދުވަސްވަރު ވަދެވަޑައިގެންފިއްޔާ ރޭގަނޑު ދިރުވައިވަޑައިގެން، އަހުލުވެރިން ހޭލައްވައި ހުޅުވާ ކަމާއި ފަސޭހަކުރައްވައެވެ. މިކަންކަމަކީ رَمَضَان މަހުގެ ފަހު ދިހައެއްގެ مَقْصَدُ އަކީ ކަމުގައި ވެގެންވެއެވެ. އަދި خاصّ ކޮށް ފަހު ދިހަ ދުވަހު ބަޔަކު އަޅުކަމުގައި ނިކަމެތިވާތީ ދުޢާކުރުމަށް އިތުރު މަސައްކަތްކުރުމެވެ. އަދި تَرَاوِيْحُ ނަމާދުކުރުމުގެ ކުރިން ފަހު ދިހައިގައި تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ނިންމާލުމަށް ފަހު ރޭގަނޑު ތަހައްޖުދު ނަމާދު ކުރުމަށް ނުކުމެވެއެވެ. އަދި ފަހު ދިހައިގެ ރޭތަކުގައި ދުޢާކުރުމަށް ހިތްވަރު ދެއްވައެވެ.

- ސުންނަތް ރޯދަތަކާއި ފަރުޟު ރޯދަ ހިފުން އެއްބައިވެރިވެގެން ގެނެސް ފަރުޟު ރޯދައިގެ ބަދަލުގައި ދެތިން ނިޔަތް ހިއްވެވުން ރަނގަޅުވެއެވެ. ސުންނަތް ރޯދަ ދޫކޮށްލެވިދާނެއެވެ. އަދި ފަރުޟު ރޯދަ قَضَاء ކުރުމުގެ ކުރިން ސުންނަތް ރޯދަ ހިފުމަކީ ކަމެއް ނޫނެވެ. އެހެނީ ރޯދަ ހިފަން ޖެހޭ ފަރުޟު قَضَاء ކުރުމަށް ވާޖިބުވެއެވެ.

إعْتِكَافُ ކުރުން: އެއީ އަޅުކަމުގެ ނިޔަތުގައި ބަޔަކު މިސްކިތުގައި ތިބުމަށް ކިޔާ ނަމެކެވެ. إعْتِكَافُ ވުމަށް ބޮޑު حَدَث އާއި طَاهِرُ ވުން ޝަރުޠެކެވެ. شَرْطُ ވެއެވެ. އަދި إعْتِكَافُ ވުމުގެ ކުރިން ނިޔަތް ހިތުން ކުރުމާއި މިސްކިތުގައި ހުރުން ނިޔަތުން ކުރުމެވެ. އަދި ކާބޯތަކެތި ނުކެއުމާއި ރޯދަ ނުހިފުމަށް ނުވާނެއެވެ. ބަލިމީހާ ބަލާން ނުކުތުމާއި ޖަނާޒާ ނަމާދަށް ދިއުމާއި ބޭނުންތެރިވެގެން ނޫނީ މިސްކިތުން ނުކުތުމުން إعْتِكَافُ بَاطِلُ ވެއެވެ. ކުރިން ބުނެވުނު ސަބަބުތަކަށް ނުކުމެވޭނެއެވެ. إعْتِكَافُ ކުރުން ސުންނަތްވެއެވެ. އަދި رَمَضَان މަހު ސުންނަތްކަމާއެކު ގާތްވެއެވެ. އަދި ފަހު ދިހައިގައި ސުންނަތް ކަމާއެކު ގާތްވެއެވެ. إعْتِكَافُ އަށް އިސްތިހާދު ތިބުމަށް ހިތްވަރުލިބެއެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ މާތްވަޑައިގެން ތިބެގެން ސުންނަތެއްކަމުގައި ގޮތްވެވުނެވެ. އަދި އެންމެ ފުރިހަމަ ސުންނަތްތަކުގެ ތެރެއިން ވީނޫ، إعْتِكَافُ ގައި ރޭދުވާލު ނިކަމެތިވުމަކީ އެ إعْتِكَافُ ވުމާ އެކުގައި ހަރުދަނާކަމާއެކު مَشْغُوْلُ ވުން ހުރެއެވެ. އަދި ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުތައް ދުޢާކުރުމުގައި ނިޔާލުއްވައި ނަބީގެ ސުންނަތް ގޮތުގައި ހުރެއެވެ.

حَجُّ އާއި عُمْرة

حَجُّ އާއި عُمْرة **عُمْرُ ން އެއްފަހަރު ވާޖިބުވާނެއެވެ.** އެދެކަންތައް ވާޖިބުވުމުގެ شَرْطُ ތަކަކީ: 1) މުސްލިމް އަކު ކަމުގައިވުން. 2) ބުއްދިހުރުން. 3) بَالِغ ވުން. 4) މިނިވަންމީހަކު ކަމުގައިވުން. 5) ކުޅަދާނަކަން ލިބިގެންވުން. އަދި ދަތުރުކުރުމަށް ކާނާއާއި އަރައިގަންނަން ސަވާރީއާއި ލިބިގެންވުމެވެ. އަދި އަންހެނުންނަށް ހާއްސަ شَرْطُ އިތުރުވެއެވެ. އެއީ އަންހެނާގެ ފިރިމީހާ ނުވަތަ مَحْرَمُ އަކު އެކުގައިވުމެވެ. މިބަސް مَحْرَمُ އަކީ ކައިވެނިކުރުން ދާއިމީގޮތުން حَرَام ވެގެންވާ މީހެކެވެ. އަދި ފިރިމީހާ އާއި مَحْرَمُ އާއި ނުލައިވެސް އަންހެނާގެ حَجُّ صَحّ ވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ފާފަވެރިވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ފަހަރު ކުރާ حَجُّ އާއި عُمْرة ނަފުލު ގޮތުގައި ކުރިޔަސް އިސްލާމްދީނުގެ ފަރުޟު ނިމޭނެއެވެ. އަދި ކުޑަކުއްޖާގެ ކުއްޖާއާއި އަދި އަޅާގެ حَجُّ އާއި عُمْرة صَحّ ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކުޑަކުއްޖާގެ ކުއްޖާއާއި އަޅާގެ ފަރުޟު ނުނިމޭނެއެވެ. ބާލިޣުވުމަށްފަހު އަދި މިނިވަންވުމަށްފަހު ކުޅަދާނަވެއްޖެނަމަ އިސްލާމްދީނުގެ حَجُّ އާއި عُمْرة ލާޒިމުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ކުޑަކުދިންގެ حَجُّ އާއި عُمْرة ވެސް صَحّ ވާނެއެވެ.

އަދި ތިރީގައި އިސްލާމްދީނުގެ حَجُّ ނަޛުރުކުރި މީހާ ކުރިން ފަރުޟު حَجُّ ވައްދައިލުމުން އެ حَجُّ ވަނީ އަދާކޮށް ނަޛުރުގެ فَرْضُ حَجُّ ކުރުމެވެ.

إحْرَامُ ބަނދުން: إحْرَامُ ބަނދުމަކީ ގަސްދުކުރުމާއި ހިތުގައި ނިޔަތްކުރުމެވެ. ނިޔަތްކުރުމުގެ ހަމަ ފެށުމުގައި ސުންނަތްވެއެވެ. އަދި ނިޔަތް ކުރުމުގައި (ނިޔަތްކުރުން) ދުލުން ކިޔުމާއި އަދި ކުރާ ތަކެތި ދެއްކުމެވެ. ދެން (أَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ عُمْرَةً ، ނުވަތަ حَجًّا، ނުވަތަ حَجًّاوَ عُمْرَةً ފަދައިން إحْرَامُ ބަނދުއްވާށެވެ. އަދި ކަންތައްތަކެއް ދިމާވެދާނެކަމަށް ބިރުގަނެފިނަމަ ދެން ބުނާށެވެ. ބަރާބަރު ގޮތުގައި އިސްތިސްނާ عِبَارَةَ ކިޔާށެވެ. (فَإِنْ حَبَسَنِي حَابِسٌ فَمَحَلِّي حَيْثُ حَبَسْتَنِي) މިއެވެ. އަދި حَجُّ ކުރުން އަދާކުރާ ގޮތުގެ ތިން ގޮތެއް އަދާކުރުމުގެ إخْتِيَارُ ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ التَّمَتُّعُ، الإِفْرَادُ، القِرَانُ މިއެވެ. އެގޮތުގެ ތެރެއިން އެންމެ ރަނގަޅީ ގޮތަކީ التَّمَتُّعُ އެވެ. އެއީ حَجُّ ގެ މަސްތަކުގައި ޢަރަފާތް ދުވަހުގެ ކުރިން عُمْرَةَ އަށް إحْرَامُ ބަނދުއްވުން. ދެން އެކަން ނިންމާ حلآلُ ވެގެން ދެން އަދި އެ އަހަރުގެ حَجُّ އަށް إحْرَامُ ބަނދުއްވުން. الإِفْرَادُ އަކީ: ހަމައެކަނި حَجُّ އަށް إحْرَامُ ބަނދުއްވުން. އަދި القِرَانُ އަކީ: އެއްފަހަރާ ދެކަމަށް إحْرَامُ ބަނދުއްވުން. ނުވަތަ عُمْرَةً އަށް إحْرَامُ ބަނދުއްވާ ދެން އޭގެ طَوَافُ ކުރުމުގެ ކުރިން حَجُّ ވައްދައިލުމެވެ.

ދެން حَجُّ ވީއިރު އަދާކުރާ މީހާ ސަވާރުވުމުން އަޑުހަރުކޮށް تَلْبِيَة ކިޔާށެވެ، އެއީ (لَبَّيْكَ أَللّٰهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالمُلْكَ لاَشَرِيْكَ لَكَ) މިއެވެ. މިބަސް ފިރިހެނުން ކިޔާނީ އަޑުގަދަކޮށެވެ. އަންހެނުން ކިޔާނީ އަޑުމަޑުކޮށް އަމިއްލަ އަށް އިވޭވަރަށެވެ.

إحْرَامُ ބަނދުމުން حَرَام ވާ ކަންތައްތައް: އެއީ ނުވަ ކަމެކެވެ. 1) އިސްތިމްރާރުކުރުން. 2) ބޮލުގައި ތިޔާގަނޑު ލުން.
3) ފިރިހެނުން ފަހާފައިވާ ހެދުން އެޅުން. ހުރިހާ އަންގަމަށް ފަހާފައިވާ ހެދުމެއް ހެދުމުގެ ބައެއް ލުމާއި ފަހާފައިވާ ނިގޫބާއި خُفُّ އެޅުމާއި މިގޮތަށް ހެދުން ފަހާފައިވާ ތަކެތި ހެދުމެވެ. އަދި އަންހެނުން ދެއަތުގައި އަތްއޮޅި ލުމާއި މޫނު ނިވާކުރުމެވެ. އަދި ފިރިހެނުން 4) ކުރެހުމާއި ކުރެހުމެއް ނުޖެހިސްލާ ކުރުމެވެ. 5) އިސްތިކުމާއި ބޮޑުވަރުވާ ކުރުމާއި ހަޔާތުގައިހުރި ތަކެތި މަރުކުރުމެވެ. 6) އެއްގަމު ޝިކާރަ ކުރުން (މިކަމާއި ފުރުސަތުގައި ކުރުން). އަދި ހަދަށް ވީނެސް ގޮސް ޖަހައިލުމެވެ.
7) ކައިވެނީ عَقْدُ ކުރުން. އަދި حَرَام ކުރެވޭނެއެވެ. އެކަމަކު ފުރިހަމަވާނެކަމެއް ނޫނެވެ. 8) فَرْجُ ނޫން ތަނަކުން ޝަހުވަތުގައި އަތްލުމާއި ބޯސްދިނުމާއި ވަކިކުރުމެވެ. ނުވަތަ މިކަންކަމުން މަނީ ބޭރުވުމެވެ. ނުވަތަ ހުތުރު ބަސްތައް ބުނުމާއި ކާޒިބުވުމެވެ. 9) فَرْجُ ގައި جِمَاعُ ވުން. އަދި އޭގެ ޙުކުމަކީ تَحَلُّلُ ގެ ކުރިން ކަމުގައިވާ حَجُّ ފާސިދުވާނެއެވެ. އަދި ބަދަލު ކުރުން ފުރިހަމަކުރުމަށް އަޅާލުމުން ބޮޑު ކަފާރާތް ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި އެހެން ޙާލަތްތަކުގައި ވަނީ ޤަޟާކުރުމާއި މިހާރު ފުރިހަމަކުރުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި ފުރަތަމަ تَحَلُّلُ

ގެފަހުންނަމަ حَجُّ ފާސިދުނުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ޖަމަލެއްކަތިލަންވާނެއެވެ. އަދި عُمْرَة އެއްގައި جماعُ ވެއްޖެނަމަ އެ عُمْرَة ފާސިދުވާނެއެވެ. އަދި އޭނާ ބަކަރިއެއް ކަތިލުމާއި އެކު އެ عُمْرَة قضاء ކުރުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. جماعُ ވުމުން މުނާވި حَجُّ عُمْرَة ފާސިދު ނުވާނެއެވެ. މިކަންކުރުމުގައި ހަނދާން ނެތިގެން ނުވަތަ ނޭނގިގެންނަމަ ހަމަހަމައެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުގެ ހުކުމް އެނގި ހުރެ ކުރިނަމަ އެކަމަށް ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދިވެސް ނިކަމެތިކަމުގައި އިސްލާހު ކުރަން އެނގުމަށް މަސައްކަތްކުރަންވާނެއެވެ.

فِدْيَة ދިނުން: އޭގެ ދެބާވަތެއްވެއެވެ. 1) އެއްބާވަތަކީ، إِخْتِيَارُ ކުރުން ހުއްދަބާވަތެވެ. އެއީ އިސްތަށިބޭލުން — ހިމޭރުބޭލުން — ނިޔަފަތިކެނޑުން — ބޯއަށްތެޔޮލުން — ފަހާފައިވާ ހެދުން ލެއްވުން — މީރުވަސްދުވުން، ފަދަ ކަންތައްތަކުގައި ، އޭގެ ފިދުޔާއަކީ ބަކަރިއެއް ކަތިލުން، ނުވަތަ މިސްކީނުން ހަމީހަކަށް ކޮންމެ މީހަކަށް صاعُ އެއްގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ދިނުން (ކޮންމެ މީހަކަށް ދެ މުދު) ނުވަތަ ތިން ދުވަހު ރޯދަ ހިފުމެވެ. ކަފާރާއަކީ (ސާޢަކީ) ކޮންމެ ދުވަހަކު ދެމުދު ކުރެވޭ އެތަކެއްޗެވެ. އެއްޗެއްގެ ބަދަލުގައި ދިނުމެވެ. 2) ދެވަނަ ބާވަތަކީ ތަރުތީބުން ދޭންޖެހޭ ފިދުޔާއެވެ. އެއީ تَمَتُّع ގޮތަށް حَجُّ ކުރުމާއި قِرَانُ ގޮތަށް حَجُّ ކުރުމާއި ދެ މީޤާތުން އިޙްރާމް ބަނދެ ނުލުމާއި ވާޖިބު ދޫކޮށްލުމާއި جماعُ ވުމުގެ ފިދުޔާ ޤަޟާކުރުމެވެ. ދަމާއި ބަކަރިއެއް ކަތިލުމުގެ ސަބަބުން حَجُّ ގެތެރޭގައި ތިންދުވަހާއި، އެނބުރި ގައުމަށް ދިޔުމުން ހަތް ދުވަހު ރޯދަހިފަންވާނެއެވެ. މިކަމުގައި هَدْيُ ވެސް އަދި މިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުމެއް ނުވާނެއެވެ. ބަކަރި ނެތް ނަމަ ރޯދައިން ކަފާރާ އަދާކުރަންވާނެއެވެ.

މަސްޖިދުލް ޙަރާމް ވަދެވުން: حَجُّ އަށްދިޔުމުން المَسْجِدُ الحَرَامُ އަށް ވަދެވިގެން މިސްކިތަށް ވަނުމުން ކޮށްފައިވާ އިޙްރާމުގެ ގޮތަށެވެ. ދެން تَمَتُّعُ ގޮތަށް حَجُّ ކުރާމީހާ عُمْرَة ގެ طَوَافُ ކުރާނެއެވެ. އަދި إِفْرَادُ ކުރާމީހާ ނުވަތަ قِرَانُ ގޮތަށް حَجُّ ކުރާމީހާ قُدُوْمُ ގެ طَوَافُ ކުރާނެއެވެ. ދެން އެހެންގޮތަކީ ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުމުގެ ކުރިން ދެކޮޅަށް ހުރެ ވުޟޫ ކުރާށެވެ. ދެން طَوَافُ ކުރާންފަށާނީ الحَجَرُ الأَسْوَد ންނެވެ. އޭގައި إِسْتِلاَمُ ކޮށް ބޮސްދޭނެއެވެ. ނުވަތަ އަތުން ފުރުޅައިގެން ކުރާނެއެވެ. އަދި بِسْمِ اللهِ وَاللهُ أَكْبَرُ ކިޔުމަށްފަހު ކަޢުބާ ވާތްފަރާތުގައި ތިބޭގޮތަށް طَوَافُ ކުރާނެއެވެ. ދެން ގެފުޅާ ވަށައިގެން ހަތްފަހަރު ބުރު ޖައްސަމުން ހިނގަންވާނެއެވެ. އަދި ކުރީގެ ތިންބުރުގައި رَمَلُ ކުރާނެއެވެ. އެއީ ފިޔަވަޅުކުޑަކޮށް ހަލުވިކަމާއެކު ހިނގުމެވެ. ދެން ބޮޑެތި ފިޔަވަޅުން ހިނގާށެވެ. އަދި ކޮންމެ ބުރެއްގައި يَمَانِي رُكْن ގައި އަތްލާ ސަލާމްކޮށް إِسْتِلاَمُ ކުރާނެއެވެ. އަދި ރުކުނުގެ ޔަމާނީއާއި الحَجَرُ الأَسْوَد އާ ދެމެދުގައި (رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ) ކިޔަންވާނެއެވެ.

ދެން ބޭނުންވާ ދުޢާއެއް ކިޔުމަށްފަހު دُعَاء އަށް ހިނގާނެއެވެ. ދެން ހަމަ ކުރިން ކިޔަމުންދާ ގޮތަށް مَقَامُ إِبْرَاهِيْم ގައި ދެ رَكْعَة ނަމާދު ކުރާނެއެވެ. އަދި އެއީ ކުރީގައި كَافِرُوْن ސޫރަތާއި إِخْلاَص ސޫރަތެވެ. ދެން ގޮސް ޒަމްޒަމް ފެން ބޯނެވެ. ދެން އަނބުރާ الحَجَرُ الأَسْوَد އަށް ގޮސް އެ ހިސާބުގައި إِسْتِلاَمُ ކުރާނެއެވެ. ދެން مُلْتَزَمُ ގައި (الحَجَرُ الأَسْوَد އާއި ދޮރާއި ދެމެދު) دُعَاء ކުރާނެއެވެ. ދެން صَفَا ފަރާތަށް ނުކުމެގެން އަރައިގެން ދާއިރު أَبْدَأُ بِمَا بَدَأَ اللهُ بِهِ ކިޔާނެއެވެ. ދެން ﴿إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلۡمَرۡوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِۖ فَمَنۡ حَجَّ ٱلۡبَيۡتَ أَوِ ٱعۡتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيۡهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَاۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيۡرٗا فَإِنَّ ٱللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ﴾ ކިޔަންވާނެއެވެ. އަދި تَكْبِيْرُ ކިޔާ تَهْلِيْلُ ކިޔާ ދެން ގިބުލަ ކުރިމަތިލައިގެން ދުއާ ކޮށް دُعَاء ކުރާނެއެވެ. ދެން ފައިން ހިނގައިގެން ހިނގާ ފެށުމަށްފަހު ހިނގާ ދަނީ ބޭނުން ކުރެވޭ ގޮތަކަށެވެ. އަދި ހަތްފަހަރު ދަތުރުކުރަނީ صَفَا އިން ފަށައިގެން ހަތްވަނަ ދަތުރު مَرْوَة ގައި ނިމޭގޮތަށް ހަލުވިކޮށް ހިނގާނެއެވެ.

ފަރުބަދަޔަށްވެސް ކަނޑައެޅިގެންވާ އެއްގޮތަށް ކަނޑައަޅައިދެއެވެ. ދެން އިސްތަށި ފައިބާ ކުރިބަދައިގެވެސް އަނބުރާގެންނެވެ ކަނޑައެޅިގެންވާ ސަޢުޔުކޮށް ދެއްކީއެވެ. صَفَا ފަރުބަދައިން مَرْوَة ފަރުބަދައަށް އެއީ އެއްބުރެވެ. އަދި مَرْوَة ފަރުބަދައިން صَفَا ފަރުބަދައަށް އައުން އަނެއްބުރެވެ. ދެން އިސްތަށިގަނޑު ބޭލުމާއި ކޮށުމެވެ. އިހުރާމުން ބޭރުވުމަށް ބައިވެރިވެއެވެ. تَمَتُّع ގޮތުން حَجّ ވާގޮތައި މިސާލު ބަޔާންކޮށް ދެއްކީމެވެ. އަދި قِرَان ގޮތުން حَجّ ވާގޮތާއި إِفْرَادُ ގޮތުގައި ވާގޮތުގެ ތަފާތަކީ قُدُوْمُ ގެ طَوَافُ އެދުވަހު ކުރުމާ ނުކުރުމެވެ. އެހެންކަމުން عِيْدُ ދުވަހު جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހިލަ އެޅުމަށްފަހު ކުރަންޖެހޭ طَوَافُ ކުރުމަށްފަހު އަދި صَفَا مَرْوَة ގައި ސަޢުޔު ކުރަންވާނެއެވެ.

حَجُّ ގެސިފަ: އަދި تَرْوِيَة ދުވަހު އެއީ حَجُّ މަހުގެ އަށްވަނަދުވަހެވެ. إحْرَامُ ނުލައި حلاّلُ ވެގެންތިބި މީހުން މައްކާގައި ތިބިތަނަކުން إحْرَامُ ބަނދެ ހައްޖަށް ނިޔަތްކޮށް މިނާއަށް ދިއުން ސުންނަތެވެ. ދެން ނުވަވަނަދުވަހު އިރުއަރާ އެކުގައި عَرَفَة އަށްދާންވާނެ ހަވީރު ގެންނަނީއެވެ. ދެން އިރުދޮށުން ފެށިގެން މެންދުރާއި عَصْرُ ނަމާދު قَصْرُ ކޮށް جَمْعُ ކުރަންވާނެއެވެ. وَادِي عُرْنَة ނޫން ފަރާތެއްގައި عَرَفَة ގެ مَوْقِفُ ހުރިހާތަނެއް ހުއްޓެވެ. ދެން ގިނަގިނައިން لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَشَرِيْكَ لَهُ لَهُ المُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيْرٌ ކިޔުން ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި اللّٰه ގެ حَضْرَةُ ގައި ގިނަގިނައިން دُعَاء ދެންނެވުމަށް އެކަށަލާ حَضْرَةُ އަށް ދުއްވާ ހަވީރު އަދި ނިއްޔަތްއެއް ކުރަންވާނެއެވެ. ދެން އިރުއޮއްސުމުން މުޒްދަލިފާ އަށް ހިނގައިގެން ދެބަޔަކުވެސް مُزْدَلِفَة އަށްދާނީއެވެ. اللّٰه ގެ حَضْرَةُ އަށް تَلْبِيَة ކިޔުމާއި ذِكْرُ ކުރުމާއި ދުއްވަމުންނެވެ. ދެން مُزْدَلِفَة އަށް ދެވުމުން مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދު قَصْرُ ކޮށް جَمْعُ ކުރަންވާނެއެވެ. ދެން އެތަނުގައި ރޭއަރާގަންނަނީއެވެ. ދެން ފަތިސްނަމާދު ކުރުމަށްފަހު ވެގެން ފަތިހު އިރުއަރާއިރު ދިއުމަށް ދަނޑުގައި ހުއްޓި ކަލަ دُعَاء ކުރަންވާނެއެވެ. ދެން އެގޮތަށް އެތަނުން މިނާއަށް ދުއްވާލަންވާނެއެވެ. وَادِي مُحَسِّر ގެ ތެރެއިން ހަލުވިކަމާއެކު ދުއްވާލަން ވާނެއެވެ. ދެން މިނާއަށް ދެވުމުން جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހަތް ހިލަ އަޅަންވާނެއެވެ. (އެއީ ގޮތުން ފެށިގެން ބެޑުން ކަލޭކުރާ ދޮޅަސްގަނޑު ހިލަވެސް ބަޔަކަށެވެ.)

އަދި ކޮންމެ ހިލައަކާއެކު تَكْبِيْرُ ކިޔަންވާނެއެވެ. ހިލައަކީ އަތުގެ އިނގިލިތަކުން އެހެއްޓޭ ވަރުގެ ހިލައެވެ. އަދި ހިލަތައް އަޅަންވާނީ ނިޔަތްކުރަން އެއީ ގޮތަށްވާ ގޮތުން ބައިހުރި شَرْطُ ވެއެވެ. ހިލައަޅަން ފެށުމާއެކު تَلْبِيَة ކިޔުން ހުއްޓާލާނީއެވެ. ދެން هَدْيُ ކަތިލާނީއެވެ. ދެން ބޮލުގެ ބޮޑުކުރާނީއެވެ. ބޮޑުކުރުމަށް ފުރަތަމަ جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް ހިލަ އެޅުމާއި ބޮޑުކުރުމާއި ތަވާފުކުރުމުގެ ތެރެއިން ދެކަމެއް ކުރުމުން حلاّلُ ވެއެވެ. މިއީ ފުރަތަމަ حلاّلُ ވުމެވެ. ދެން މައްކާއަށް ގޮސް طَوَافُ الإِفَاضَة ކުރަންވާނެއެވެ. އެއީ حَجّ ގެ ރުކުނެއް ކަމުގައިވާ طَوَافُ އެވެ. ދެން تَمَتُّع ގޮތުން حَجّ ކުރި މީހާ ނުވަތަ قُدُوْمُ ގެ طَوَافُ ކުރުމުގެ ކުރިން صَفَا مَرْوَة ގައި ސަޢުޔު ނުކުރާ މީހާ صَفَا مَرْوَة ގައި ސަޢުޔުކުރާނީއެވެ. މިކަންކަން ކުރުމުން ދެވަނަ حلاّلُ ވުން ހާސިލުވެއެވެ. ދެން އެނބުރި މިނާއަށް ގޮސް އެތަނުގައި ތަޝްރީޤު ދުވަސްތަކުގައި ރޭ ހޭދަކުރަންވާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ދުވަހަކު ވެސް މެންދުރު ފާއިތުވުމަށް ފަހު ދަނޑިތަކަށް ހިލައަޅަންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ جَمْرَةُ އަށް ހަތް ހިލަ، ދެން މެދު جَمْرَةُ އަށް ހަތް ހިލަ، ދެން ފަހު جَمْرَةُ އަށެވެ. ކޮންމެ ހިލައަކާއެކު ތަކުބީރު ކިޔަންވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ جَمْرَةُ އަށް ހިލަ އެޅުމަށްފަހު ކިބްލައާ ކުރިމަތިލައި اللّٰه ގެ حَضْرَةُ ގައި ގިނަގިނައިން دُعَاء ދަންނަވަންވާނެއެވެ. ދެން މެދު جَمْرَةُ އަށް ހިލައެޅުމަށްފަހުވެސް އެގޮތަށް ކިބްލައާ ކުރިމަތިލައި دُعَاء ކުރަންވާނެއެވެ. ދެން جَمْرَةُ العَقَبَة އަށް އަޅާނީއެވެ. އެތަނުގައި ދެމިނުހުރެވެ. ދެވަނަ ދުވަހުގެ ހިލައަޅައި ނިމުމުން ދިއުމަށް ބޭނުންވާ މީހުން މިނާއިން ދާންވާނީ އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިންނެވެ. އަދި އިރުއޮއްސުމުގެ ކުރިން ނުދާނަމަ ތިންވަނަ ދުވަހުގެ ހިލަވެސް އަޅަންވާނެއެވެ. އަދި އެނބުރި މައްކާއަށް ދިއުމުން ވަދާއީ ތަވާފު ކުރުމަށް ފަހު މައްކާއިން ފުރަންވާނެއެވެ.

ވާޖިބުވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ ގައިގެ ބޭނުންތަކުގެ ދުވަސްތަކުގައި ނުނިކުމުގެ ކުރިން އަދިކަމެއް ނުވެއެވެ. އިރުން ދުވަހުއްވެދާނެ އިޙްރާމް ބެނުންތަކުގެ ނިޔަތްކުރުމަކީ ކުރިއަށްވުރެ މުހިންމުކަމެކެވެ. އަދި قِرَانُ ގޮތަށް حَجُّ ވުމާއި إفْرَادُ ކުރުމާއި ހަމަހަމައެވެ. ނަމަވެސް تَمَتُّعُ ގޮތުން حَجُّ ވުމާއި ގުޅިގެން هَدْيُ ކަތިލުން ވާޖިބުވެއެވެ. އަދި އަހަރެމެން ގޮތުގައި ނުކުންނަ ނިޔަތުން ދުރުވާ طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރުމަށްފަހު ނުނިކުމެވެ. އެއްގޮތް އަންހެނުން އަލުގައި ފަރުވާތެރިވުމެވެ. ނަމަވެސް حَيْضُ ވެރިކަމުގައި نفاس ވެރިކަމުގައި ހުރިމީހާ طَوَافُ الوَدَاعُ ދޫކޮށްލުމަށް ހުއްދައެވެ. އަދި އިސްލާހުގެ ނިޔަތުގައި ޤަބޫލުކުރެވެއެވެ. ދެން طَوَافُ الوَدَاعُ ގެފަހުން މަސައްކަތެއްގައި ނުވަތަ مَشْغُوْلُ ވެއްޖެނަމަ އަލުން طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރަންވާނެއެވެ. އަދި طَوَافُ الوَدَاعُ ގެކުރިން ނިކުމެގެން ދިޔަމީހާ ދަތުރުގެ ތެރޭގައި ވިސްނާ އަނބުރާ އައުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަންނަން އަދިގެ ފުރިފުރި ދަތުރުކުރުމުގެ ކުރިން ކަޅުވިލާގެ ބަދަލުން ބަލައިގެން ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

حَجُّ ގެރުކުންތައް ހަތަރެކެވެ. 1) إحْرَامُ ބަނދުން. އެއީ އަޅުކަމުގެ އަމަލަކަށް ވަނުމަށް ނިޔަތްކުރުމެވެ. 2)عَرَفَة ގައި ހުރުން. 3) طَوَافُ الإِفَاضَة ކުރުން. 4) حَجُّ ގެ صَفَا مَرْوَة ހިނގުން. މިއެވެ.

حَجُّ ގެވާޖިބުތައް ހަތެކެވެ. 1) مِيقَاتُ ން إحْرَامُ ބަނދުން. 2) ރޭގަނޑުވަންދެން عَرَفَة ގައި ހުރުން. 3)ދިހަވަނަ ރޭގެ ފަތިސްއަރަންދެން مُزْدَلِفَة ގައި ހޭދަކުރުން. 4) أَيَّامُ التَّشْرِيْقُ ގެރޭތަކުގައި މިނާގައި ހޭދަކުރުން. 5)جَمْرَةُ ތަކަށް ހިލައެޅުން. 6) ބޭބޭކުން ނުވުމާ ބަލައިނުން 7) طَوَافُ الوَدَاعُ ކުރުން. މިއެވެ.

عُمْرَة ގެރުކުންތައް: ހަތަރެކެވެ. 1) إِحْرَامُ ބަނދުން. 2) عُمْرَةُ ގެ طَوَافُ ކުރުން 3) عُمْرَة ގެ صَفَا مَرْوَة ހިނގުން. މިއެވެ.

عُمْرَة ގެ ވާޖިބު ދެކެވެ. 1) مِيقَاةُ ން إحْرَامُ ބަނދުން. 2) ބޭބޭކުން ނުވުމާ ބަލައިނުން. މިއެވެ.

*** ރުކުނެއް އަދާނުކޮށް ދޫކޮށްލައިފިނަމަ ޙައްޖެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ވާޖިބެއް އަދާނުކުރާ ބަދަލުގައި ކަތިލުމެއް ކަތިލަން ޖެހެއެވެ. * އަދި ސުންނަތްތައް އަދާނުކުރާ ނަމަވެސް ހައްޖު ޞައްޙަވާނެއެވެ.**

طَوَافُ صَحَّ ވުމުގެ شَرْطُ ތައް ތޭރައެވެ. 1) އިސްލާމްވުން އަދި ބާލިގުވުން. 2)ބޭރުމީހުން. 3) ކަބާއެރުވުމާ طَوَافُ ގެ ނިޔަތްކުރުން. 4) طَوَافُ ގެ ވަގުތުގައިވުން. 5) ކަޢުބާގެ ވަށައިގެން عَوْرَة ނިވައިކުރުން. 6) ކުޑަހަދަސްބޮޑުހަދަސް حَدَثُ ން طَاهِرُ ވުން. 7) ތަރުތީބުން ހަތް ވަށް ބޮއްސުން. 8) طَوَافُ ކުރުމުގައި ވަށައިގެންވާ ގޮތުގެ ތެރެއިން طَوَافُ ކުރުން. 9) ހިތުގެ ނިޔަތުން ރުޖޫޢަ ނުވުން. 10) ކަޢުބާގެ ވަށައިގެން ހިނގުން. 11) ދެވަށްދެމެދު مُوَالاَةُ ކުރުން. 12) مَسْجِدُ الْحَرَامُ ގެތެރޭގައި طَوَافُ ކުރުން. 13)الحَجَرُ الأَسْوَد ން ފެށުން. މިއެވެ.

طَوَافُ ގެ ސުންނަތްތައް: الحَجَرُ الأَسْوَد ގައި إسْتِلاَمُ ކުރުން. އަދި ބޮސްދިނުން، ހާދާއި ދިމާގައި تَكْبِيْرُ ކިޔުން، يَمَاني ރުކުނުގައި إسْتِلاَمُ ކުރުން، ފުރަތަމަ ތިން ވަށުގައި ހަލުވިކަމާއެކު ހިނގުން، ވާގިވަޑައިގެން ދުވުމުގެ ބަދަލުގައި އަރާމުކޮށް ކަޢުބާއާ ކައިރިން ހިނގުމާއި ކަޢުބާއަށް ވުރެ ޖެހިގެން ހުރުން. طَوَافُ ކުރުމުގައި ދުއާކުރުމާއި دُعَاء ކުރުމާއި ذِكْرُ ކުރުން، ގޮތެއްގައި ހާމަނުވާގޮތަށް ކުރުން. طَوَافُ ކުރުމަށްފަހު مَقَامُ إبْرَاهِيْم ގައި ދެ رَكْعَة ކުރުން.

صَفَا مَرْوَة ގައި ހިނގުމުގެ شَرْطُ ތައް އަށެކެވެ. 1) އިސްލާމްވުން އަދި ބާލިގުވުން. 2) ބޭރުމީހުން. 3)ނިޔަތްގަނޑުން. 4) مُوَالاَةُ ކުރުން. 5) ކަޢުބާގެ ދިމާއަށް ނިސްބަތްވުން. 6) ހަތް ވަށް ފުރިހަމަކޮށް ކުރުން. 7) صَفَا مَرْوَةُ ދެމެދު ހިނގުން ފުރިހަމަކުރުން އަދި ކަނޑައެޅިފައިވާ ތަނުގައި ހިނގުމުގެ ހަމަ ކުރުން. 8) ފުރިހަމަ طَوَافُ

އަޅަން ފެށިގެން. 9) ހިނގުން އާންމުކޮށް. އެބަހީ صفا އިން مروة އަށް ހަތްބުރު مروة އިން صفا އަށް ހަތްބުރު. މިއެވެ.

صفا مروة ގައި ހިނގުމުގެ ސުންނަތްތައް: حَدَثُ ނެތުމާއި ނަޖިހުން طَاهِرُ ވުމުން. عَوْرَة ނިވައިކުރުން. ހިނގުމުގެ ތެރޭގައި دُعَاء ކިޔުމާއި ذِكْرُ ކުރުން. ހިނގުން ފެށުމުގައި އަވަހަށް ހިނގާ ފަށަން ހިނގުމުގެ ކުރިން. صفا އާއި مروة އަށް އަރާ ތިބުން. طَوَافُ ކުރުމާ ހިނގުމާ ދެމެދު مُوَالاَةُ ކުރުން. މިއެވެ.

ތަކްބީރު ކިޔުން: މުސްލިމުންގެ ކުރިމަތީގައި ކިޔާ ތަކްބީރެވެ. ހިނދުކޮޅަކު ކިޔާފައި ކަނޑާލުމެވެ. ހަމައެކަނި ކިޔާ ތަކްބީރު ކިޔާން ފަށާނީ ޢީދުގެ ރޭ މަޣްރިބު ވަގުތުން ފެށިގެންނެވެ. އަދި ހަޖަށް ތަކްބީރު ކިޔާނީ أَيَّامُ التَّشْرِيقُ ގެ އެންމެ ފަހު ދުވަހުގެ އިރު އޮއްސެންދެނެވެ.

أُضْحِيَة ކަތިލުން: އެއީ ގެރިއާއި ބަކަރި ފަދަ ސުންނަތް ޖަނަވާރެވެ. އަދި أُضْحِيَة ކަތިލުމަކީ ސުންނަތް މުއައްކަދު ކަމެކެވެ. ذُوالحِجَّة މަހުގެ ޢީދު ދުވަހާއި ތަޝްރީޤު ދުވަސްތަކުގައި أُضْحِيَة ކަތިލުމަށްފަހު އޭގެ ގޮށްތައް ހަދިޔާކުރުމާއި ޞަދަޤާތު ކުރުމާއި، ގެއަށް ކެއުމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ގޮތުގެ މިންވަރަށް ދޫކުރުން ޙަލާލު ކަމެކެވެ. ވިއްކުން حَرَامُ ވެގެންވެއެވެ.

عَقِيقَة ކަތިލުން: މިއީ ސުންނަތެކެވެ. އެއީ ދަރިޔަކު ލިބުމުން ތިޔަބޭފުޅާ ދަރިފުޅު ލިބުމުގެ ހަތްވަނަ ދުވަހު ކުއްޖާގެ ނަމުގައި ކަތިލާ ޖަނަވާރެވެ. އަދި ހަތްވަނަ ދުވަހު ކުއްޖާގެ ބޮލުގައި ހުރި އިސްތަށިގަނޑު ބާލާ، އޭގެ ބަރަދަނުގެ މިންވަރަށް ރަނުން ނުވަތަ ރިހިން صَدَقَة ކުރުމާއި ރަނގަޅު އިސްލާމީ ނަމެއް ކިޔުމާއި ސުންނަތް ކުރުމާއި ކަންފަތް ހޮޅިކުރުން ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ. އެންމެ ރަނގަޅު ނަމަކީ عَبْدُ الله އާއި عَبْدُ الرَّحْمَن އެވެ. އަދި عَبْدُ النَّبِى ކަހަލަ عَبْدُ الرَّسُول ކަހަލަ ނަން ކިޔުން حَرَامُ ވެގެންވެއެވެ. އަދި عَقِيقَة ކަތިލާ ގޮތަކީ أُضْحِيَة ކަތިލާ ގޮތުގެ އުސޫލުންނެވެ. ޝަރުޠުތަކާއި ސުންނަތްތައް އެއްގޮތެވެ. ކަތިލުން ދޫކޮށްލުމަކީ ދެ ޢިބާދަތެއްކަމުގައި ވެގެންވެއެވެ.

ވަކިވަކި ފައިދާތަކެއް

- شَيْطَانُ އެދެނީ ހަމަ އަދަވެގެންކަމާ އަދަވެގެން އިންސާނާ ކާފިރުކުރުވުމެވެ. އެއެއް ނުވެއްޖެނަމަ ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގެ ތެރެއަށް ވައްދައެވެ. އެއީ شِرْكُ އާއި كَافَرُ ކަމުގެ އަރުވާލުމެވެ. އެކަމުން ކާމިޔާބު ނުވެއްޖެނަމަ ދެން بدْعَة ގެ އަރުވާލުމެވެ. އެއީ إعْتِقَادُ ގެ بدْعَة އާއި النبي ، އާއި ޞަޙާބީން ނުކުރައްވާ بدْعَة އާއި އަދި أَصْحَابُ ބޭކަލުންނާއި ތާބިޢީން ނުކުރައްވާ بدْعَة އެވެ. ދެންފަހެ އެކަމުން ކާމިޔާބު ނުވެއްޖެނަމަ ދެން ބޮޑެތި ފާފަތަކެވެ. ދެން އެކަމުން ކާމިޔާބު ނުވެއްޖެނަމަ ކުދިކުދި ފާފަތަކެވެ. އެކަމުން ކާމިޔާބު ނުވެއްޖެނަމަ ހުއްދަ ކަންކަމުގައި މަޝްޣޫލުކުރުވައެވެ. ދެން އެކަމުން ކާމިޔާބު ނުވެއްޖެނަމަ މާފަހުގެ ހެޔޮކަމުގައި އެންމެ ރަނގަޅު ހެޔޮކަމާ ދުރުކުރުވައެވެ. އެއީ شَيْطَانُ ގެ ފިތުނައެވެ.

- **السَّيِّئَةُ (ނުބައިކަންތައް)** މާނަކުރެވެނީ ދެ ގޮތަކަށެވެ. އެއްގޮތަކީ ފާފައާއި ނުބައި ޢަމަލުތަކެވެ. އަނެއްގޮތަކީ ބަލި–ފަގީރުކަން–ބިރުވެރިކަން– مُصِيبَة ޖެހުން އަދި މީހުން–صَدَقَة ދިނުން–އިސްތިޣްފާރު دُعَاء ، ދެންފަހެ މީހާގެ ފާފަތައް ފުއްޕާލެވޭ ކަންތައްތަކެވެ. عُقُوْبَة ކުރުމަށް ސަބަބު ވާ ފާފައިން طَاهِرُ ވުމަށް ކަލާނގެ عَذَابُ ދެއްވައެވެ. އެއީ تَوْحِيْدُ ގެ މީހާ ދުނިޔޭގައި ސަލާމަތް ކުރެއްވުމަށެވެ. އަދި ކާފަރުންނަށް ސަލާމަތް ދުނިޔޭގައި ދޭ ނިޢުމަތްތަކަކީ ސަވާބުގެ ސަބަބުން ދުނިޔޭގައި ދެއްވާ ނިޢުމަތްތަކެވެ. **ފާހަގަ ކުރާ ތަނަކީ އަޅުގަނޑުމެން ހަނދާން ކުރަންވާނީ.** އަޅުގަނޑުމެން ހިތާމަ އަޅުއްވާ ކަމަކީ ހިތްހަމަޖެހުމާއި وَحْشِي ކަމާއި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކުގައި ބިރުވެރިކަން ހަމަލާދިނުމެވެ. އަދި ނަފްސުގެ ބޮޑާކަމާއި الله އަށް ވަކިވުމާއި ދުނިޔޭގެ ކަންތަކުގައި ކިބައިން **އަދި ދުނިޔޭގެ ކަމާއި ހަލާކު،** ވެރިކަމާއި ބިރުވެރިކަމުން مَحْرُوْم ކުރުވެއެވެ. އަދި النبي ، ގެ ދުޢާއާއި ބަރަކާތްތަކުން މީހާ مَحْرُوْم ވެއެވެ. އަދި دُعَاء އިން مَحْرُوْم ކުރުވެއެވެ. **އަދި ފާފަގެ ހަޤީޤަތް ކަލާނގެ ޙަޟްރަތުން ދުރުވުމެވެ.** އަދި ރިޒުޤުން مَحْرُوْم ކުރުވުމާއި نِعْمَة ގެއްލުމާއި ހިތުގެ ބަލިތަކާ ހަމަޖެހެއެވެ. **އަދި ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ޖެހިގެންވާ** އަނެއް ބޮޑު ބަލިތަކާ ހަމަޖެހިގެން ދިމާވާ ހިތްދަތިކަމެވެ. ހަމަ ހަމަޖެހިލުން ނުވަތަ ކަންތައް ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގައި ނުބައި ގޮތަކަށް ވެއެވެ. **ހެޔޮ عَمَلُ ތަކަށް ބުރަނުވުމެވެ.** ހެޔޮކަމުގައި ހެޔޮ عَمَلُ ކުރުމަށް ދަތިވެއެވެ. **ގިނަގުނަ ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން** ހެޔޮކަމުގައި ދެމިހުރުން ދަތިވެއެވެ. ހަމަ ސަބަބަކަށް އެއިން ހަލާކުވާ ނުބައި ގޮތްތަކެއް ޖެހިގެންދެއެވެ. އަދި ތައުބާވާން ބޭނުމުން ދުރުވެއެވެ. އަދި ވިސްނުމުގެ ގޮތުން ދުނިޔޭގެ ފާފަތަކުން އުޅުމުގެ ބަދަލުގައި ދުނިޔޭގެ ރަޙްމަތުން ދުރުވެއެވެ. **ފައިދާއެއް:** ابْنُ الجَوْزِي رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވެއެވެ. ހަމަ ބޮޑު عُقُوْبَةُ ކަމަކީ عُقُوْبَة ދެވިފައިވާ ކަމުގެ ޝުޢޫރު ނެތުމެވެ. عُقُوْبَة އާއި ނުބައި ސަބަބުތަކުގެ ތެރެއިން އަދި عُقُوْبَةُ ހުރި ހާލަތުގައި ރުޅިއައުން ގެއްލުމެވެ. އަދި حَرَام ކަންތައްތަކުގެ މަޒާ ލިބުމާއި އަދި ފާފަތަކުގެ ބޮޑުކަން ދަންނަ ނުދަނެވުމެވެ.

- **الهُمُوْم (ހިތާމަތައް)** ހިތުގެ އަޅުކަމާއި ޢިބާދަތްތަކާއި ދުރުވެ ހިތާމަވެރިވާ ހާލަތެއް ފެއްދުމަށް ދެންނެވި ސަބަބުތަކެވެ. ކުރިން ދެންނެވި ގޮތަށް ހިތާމަތަކުގެ ސަބަބު އެއީ ނުބައި ޢަމަލުތަކެވެ. މިސްކީނުންގެ حَاصِلُ ވިޔަސް ނުވިޔަސް طَبِيْعِي އަދި عِلْمِي ސަބަބުތަކެވެ. ހިތާމަ ފިލުވުމުގެ ޢިލާޖުތައް: 1) الله އަށް ރުޖޫޢަވުން. 2) ހެޔޮ ޢަމަލުތައް ކުރުމާއި ނުބައި ކަންތައްތަކުން ދުރުވުން. 3) ބޭނުން عَمَلُ އަދި ހެޔޮ ކަންތައްތަކާއި ފަސޭހަ خَلْقُ ތަކަށް މަޝްޣޫލުވުމެވެ.

إحْسَان ލިބިގެން. 4) އެހެނިހެން عَمَلُ ތަކާއި ނުވަތަ ދީނީ އަދިދުނިޔަވީ عِلْمُ ތަކާއި مَشْغُوْلُ ވުން. 5) އިސްވެދިޔަތަކެތީގެ ނުވަތަ އަންނަންއޮތްތަކެތީގެ عَمَلُ ތަކާއި ދުރުގައި ވިސްނާނުލުން. އަދި ހާލަތައް ރަނގަޅުކުރުން. ހިތްވަރުދޭ عَمَلُ ތަކާއި މަސައްކަތަށް ސަމާލުވުން. 6) اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރުން ގިނަކުރުން. 7) އަމިއްލަ ނަފްސަށް ބަރޯސާވުމަށް اللهُ ގެ نعْمَة ތަކާމެދު ވިސްނުން. 8) ތަފާތު ނިޢުމަތްތަކާމެދު ހަނދާންކޮށް ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި އަހަރެމެންނަށްވުރެ ދަށުގައިވާ މީހުންނާއި ބަލައި ތަކުރާރުކުރުން. 9) ހިތާމަވެރިވުން ނެތިކުރުން. ސަބަބުތަކަށް ފާހަގަކޮށް ހިތްވަރުދިނުން. އަދި ފުރަތަމަ ކަމަށް ބަލައި ސަބަބުތައް ނައްތާލުން.

10) ހިތާމައިގެ ވަގުތުގައި ދުޢާ ކުރެއްވުން. النَّبِي ، އަށް ހިތާމަ ކަމެއް ދިމާވިއިރު ކިޔުއްވާ ދުޢާ ކިޔުމާއި ، اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި ވަރަށް އާދޭސްކުރުން. އެއީ النَّبِي ، ގެ ސުންނަތެއް.

އެޅުއްވި ދުޢާ ކިޔުމަކީ ހިތާމަ ފިލުވައިދޭ ކަމެކެވެ. އެދުޢާ ކިޔުމަށް ބުނެވެއެވެ. އެކަމުގައި އިސްވެރިވުމަށް ހިތާމަ އައިސްގެން ކިޔުއްވި ދުޢާ ކިޔާނެ ގޮތަކީ (اللَّهُمَّ إِنِّى عَبْدُكَ وَابْنُ عَبْدِكَ وَابْنُ أَمَتِكَ نَاصِيَتِي بِيَدِكَ مَاضٍ فِيَّ حُكْمُكَ عَدْلٌ فِيَّ قَضَاؤُكَ أَسْأَلُكَ بِكُلِّ اسْمٍ هُوَلَكَ سَمَّيْتَ بِهِ نَفْسَكَ أَوْ عَلَّمْتَهُ أَحَدًا مِنْ خَلْقِكَ أَوْ أَنْزَلْتَهُ فِى كِتَابِكَ أَوِاسْتَأْثَرْتَ بِهِ فِى عِلْمِ الْغَيْبِ عِنْدَكَ أَنْ تَجْعَلَ الْقُرْآنَ رَبِيْعَ قَلْبِى وَنُوْرَ صَدْرِى وَجِلآءَ حُزْنِى وَذَهَابَ هَمِّى.) މިއެވެ.

✸ **ފާއިދާއެއް:** إبْرَاهِيْمُ الخَوَا ص رَحِمَهُ اللهُ ވިދާޅުވިއެވެ. ހިތުގެ ބޭހަކީ ފަސް ކަމެކެވެ. 1) ވިސްނާ ފިކުރު ކުރުމާއި قُرْآنُ ކިޔުން. 2) ބަނޑު ހުސްކޮށް ރޯދަ ހިފުން. 3) ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރުން. 4) ހެނދުނު ވަގުތު ކުރިމަތިލާއިރު دُعَاء ކުރުން. 5) صَالِحُ މީހުންނާ އެކުވެރިވުމާއި އެއްބައިވުން ✸ مُصِيْبَةُ އައި ޖެހުމުގައި އަޅާނުލާ ކެތްތެރިވުމަކީ އިސްލާމީ ބާރުގަދަ ބާވަތުގެ އަޚްލާޤެއް. އެއީ ثَوَابُ ބޮޑުވާނެ ހެޔޮކަމެއް. އެއީ އިސްލާމީ ބާރުގަދަ ޖިހާދުގެ ވަސީލަތެއް.

✸ **ސުންނަތް ނަމާދު:** ހަމަރަނގަޅު ގޮތަކީ ދާއިމީ ގޮތުގައި النَّبِي ، فَرْضُ ނަމާދުގެ ކުރިއާއި ފަހުގައި ސުންނަތް ބަލަހައްޓަވާ ރަކްعَة ކޮޅުތައް ކުރެއްވުމެވެ. އެއީ ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ރަކްعَة އާއި މެންދުރު ނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު ރަކްعَة އާއި މެންދުރުގެ ފަހުން ދެ ރަކްعَة އާއި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ފަހުން ދެ ރަކްعَة އާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ފަހުން ދެ ރަކްعَة އެވެ. އެއީ އެންމެ ގަދަ ސުންނަތެވެ. صَحَّ ގޮތުގައި އަސަރުވާގޮތުން ހަތަރު رَكْعَة ތަކުރާރުކުރެއްވިއެވެ. އަދި މެންދުރު ނަމާދުގެ عَصْرُ ނަމާދުގެ ކުރިން ހަތަރު ރަކްعَة ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ރަކްعَة އާއި އަދި މެންދުރު ނަމާދުގެ مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ކުރިން عِشَاء ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ رَكْعَة އެވެ. އަދި مَغْرِبُ ނަމާދުގެ ކުރިން ދެ ރަކްعَة އާއި وِتْرُ ނަމާދުގެ ފުރަތަމަ رَكْعَة އެވެ.

✸ **قُرْآن ކިޔުން:** قُرْآن ކިޔަވާއިރު ހިތްހަމަޖެހިގެން قُرْآن އާއިމެދު ވިސްނާ ފިކުރު ކުރަމުން ހިތް حَاضِرُ ކޮށްގެން ކިޔަވާށެވެ. ކިޔަވާ މީހާ ވަރަށް ގިނަ ثَوَابُ ލިބޭ އާދަ مُصْحَفُ އިން ބަލައިގެން ކިޔުމަކީ ފަޟީލަތްބޮޑު ކަމެކެވެ. ކިޔުމުގައި ތަރުތީބުން مُصْحَفُ އިން ބަލައިގެން ކިޔުން ރަނގަޅެވެ. **ފާއިދާއެއް:** ނަމާދުގައި އަޑުއަރުވާ ސުންނަތް ތަކުގައި اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރެއްވުމަށް ތިބޭ މީހުން ނަމާދަށް ސުޖޫދު ކުރުމާ ދިމާލު حَرَكَاة ނުކޮށް ތިބުން اللهُ އަށް ذِكْرُ ކުރެއްވުމަށް ނަސޭހަތް ދެއްވިއެވެ. އެއްވެސް ކަމަކަށް އެއްބައިވެރިވުމަކީ އުޅޭނެ ގޮތެވެ.

✸ **ނަހީވެގެންވާ ކަންކަން:** އެވާގޮތުގެ ގޮތުގައި ނަމާދުކުރުން ނަހީވެގެންވާ ވަގުތުތައް ސާފުކުރައްވާފައިވާ ވަގުތު ތަކުގައި ސުންނަތް ނަމާދު ނަމާދުގެ ބައެއް ހަމަ ސުންނަތް حَرَام ވެއެވެ. އެވަގުތުތަކަކީ 1) ފަތިސްނަމާދުގެ ފަހުން ހިރު އެރުމާއި ދެމެދު. 2) ހިރު އެރުމުން ދިގުމިނެއް ހިނގައިދާނދެން.

ޒަވާލުވަންދެން. 3) عَصْرُ ނަމާދުކުރުމަށްފަހު އިރުއޮއްސުންދެން. ނަމަވެސް ކުރިން ސަބަބުތަކުގެ މަތިން ކުރާ ނަމާދު މިވަގުތުތަކުގައި صَحَّ ވެއެވެ. އެއީ މިސާލަކަށް تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ ގެ ދެ رَكْعَة އަދި طَوَافُ ގެ ދެ رَكْعَة އަދި ކުސޫފު ނަމާދާއި އިސްތިސްޤާ ނަމާދު ފަދަ ނަމާދުތަކާއި وُضُوْءُ ގެ ދެ رَكْعَة އަދި تِلاَوَةُ ގެ سَجِدَة އަދި ޝުކުރުގެ ސަޖިދަ ފަދަ ކަންކަމެވެ.

✸ مَسْجِدُ النَّبِى ، އަށް ވަދެވުނުމުން ފުރަތަމަ تَحِيَّةُ الْمَسْجِدِ ގެ ދެ رَكْعَة ކުރާށެވެ. ދެން ރަސޫލާގެ ޤަބުރުމުބާރަކާ ދިމާއަށް ގޮސް النَّبِى ، ގެ ބޮޑުވަނަމުގެ ދިމާލުގައި قِبْلَة އަށް ފުރަގަސްދީ ރަސޫލާއަށް ކުރިމަތިލައި ހުރެ އަޑު ހަރުނުކޮށް ސަލާމް ކިޔާށެވެ. އެއީ (السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَارَسُوْلَ اللهِ) މިފަދައިން ކިޔުމެވެ. އޭގެފަހު ކަނާތްފަރާތަށް މަދުކޮށް ޖެހިލައި (السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا أَبَا بَكْرِ الصِّدِّيْق السَّلاَمُ عَلَيْكَ يَا عُمَرُ الْفَارُوْق) މިފަދައިން ކިޔާށެވެ. އެއަށްފަހު ކުރިން ހުރި ތަނަށް އެނބުރި ގޮސް الله އަށް ޙަމްދުކޮށް ރަސޫލާއަށް ޞަލަވާތް ކިޔާށެވެ. ދެން قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލައިގެން ހުރެ އެދޭ ދުޢާއެއް ދުعَاء ކުރާށެވެ.

✸ ޙައްޖު: ޙައްޖަކީ އިސްލާމްދީނުގެ ރުކުނުތަކުގެ ތެރެއިން ރުކުނެއް ކަމުގައިވާ ޢިބާދަތެކެވެ. ޤުދުރަތް ހުރި ކޮންމެ މުސްލިމަކަށް ޙައްޖު ވާޖިބުވެގެންވެއެވެ. އަދި ޙައްޖު ވާޖިބުވެގެންވަނީ ޢުމުރުގައި އެއްފަހަރުއެވެ. ޙައްޖު އާއި ޢުމްރާ ކުރުމުގެ ފަޟީލަތް ބޮޑުވެގެންވެއެވެ. حَجُّ ކުރުމުގެ ޤުދުރަތް ހުރި މީހަކު ޙައްޖު ނުކޮށް ލަސްކުރުން حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި ޙައްޖު ދޫކޮށްލުމަކީ ބޮޑު ފާފައެކެވެ.

ޙައްޖުގެ شَرْطُ ތައް: 1) މުސްލިމަކަށް ވުން. އެހެންކަމުން ކާފިރު މީހާގެ ޙައްޖު صَحَّ ނުވާނެއެވެ. 2) تَكْلِيفُ ލިބިގެންވުން. އެބަހީ ބާލިޣުވެފައިވުމާއި (ހަމަބުއްދީގައިވުން) ހަމަބުއްދި ހުރުން. އެހެންކަމުން ކުޑަކުއްޖާއަށާއި (މަޖުނޫނު) ބުއްދި ނެތް މީހާއަށް ޙައްޖު ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ. 3) މިނިވަންކަން ލިބިގެންވުން. އެހެންކަމުން އަޅަކަށް ޙައްޖު ވާޖިބެއް ނުވެއެވެ. ނަމަވެސް ކުރިއްޖެނަމަ صَحَّ ވާނެއެވެ. އަދި މިނިވަންކަން ލިބުމުން ވާޖިބު ޙައްޖު ކުރަންޖެހޭނެއެވެ. 4) ޤުދުރަތް ހުރުން. އެއީ ދަތުރުގެ ޚަރަދާއި ގެއަށް ދޫކޮށްދާ ނަފަޤާ ހުރުމާއި ގޮސްއެނބުރި އައުމަށް ރަނގަޅު މަގެއް ހުރުމެވެ. ދެން އަންހެނުންނާއި ދިއުމަށް މަޙްރަމަކު އޮތުމެވެ. އެއީ މަންމަގެ ފަރާތުން ނުވަތަ ބައްޕަގެ ފަރާތުން ކަމަކަށް ވިޔަސް. ދެން أَخُ ގެ ބާވަތުގެ ފިރިހެނެއް ނުވަތަ ބަފައިން ނުވަތަ ފިރިމީހާއެވެ. ދެން عَدْلُ ވެރި ތިބި އަންހެނުން އަދި بَالِغُ ވެފައިވާ ދެ އަންހެނަކު ނުވަތަ ތިން މީހުން ވެސް އެކީގައި ގޮސް ލިބިދާނެއެވެ. 5) ޙައްޖުގެ ވަގުތުގައި ރަށުގައި ހުރުމާއި ދަތުރުކުރުމަށް ވަގުތު ލިބުމެވެ.

✸ ޙައްޖުވެރިޔާއަށް حَرَام ވާކަންކަން: ފިރިހެނުންނަށް: އަންނައުނު حَرَام ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ވަރަށް ގިނަ ކަންކަމެވެ.

1) ބޮލުގައި ފޮތި ބޮލުގައި ލުން حَرَام ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ކުރުތާ، ސަރުވާލު، ބުރުނު

އަންގި – އެއީ ފަސްކޮށް ހުރި އަންގި – ބަނޑުއަޅައި ބަނދެ އަންނަ

އަންނައުނު – އަދި ބަނޑުއަޅައި ބަނދެ އަންނަ ފާވާން – ޖޯޑު

ބަނޑުއަޅައި ބަނދެ ބޮލަށް އަޅާ އަންނައުނު – އަދި އެނޫންވެސް

ފިރިހެނާގެ އަންހެނުންދަރީގެ ފިރިހެނުންދަރީގެ އަންހެނުންދަރި - އަދި ބަފައިމަދަރިން ދަރިކަމަށް އައިސް އަންހެނުންދަރީގެ ދަރި - ބަފައިފުށުގެ ބޮޑުދައިތަ، މަންމަފުށުގެ ބޮޑުދައިތަ، ކާފައި މަންމަފުށުން ދައްތަމެން ދަރިކޮށްފައިވާ.

2) ކިރުގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާނޭއެވެ. އެއީ ނަސަބުގެ ސަބަބުން ދަރިކަމުން حَرَام ވާ ފަރާތްތަކެވެ. ސިހުރުވެރިކަމުގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާނެއެވެ. 3) ކައިވެނީގެ ގުޅުމުން حَرَام ވާނޭއެވެ. އެއީ އަނބިމީހާގެ މަންމައާއި އަނބިމީހާގެ ދަރިންނާއި ބައްޕަގެ އަނބިމީހާއާއި ދަރިންގެ އަނބިންނެވެ. އަދި ބައިމަތިކޮށް ދެއްތޮއްކޮ ގެނައުމަކީ ވެސް ހުއްދަ ކަމެއް ނޫނެވެ. **ޒިހާރު:** އަނބިމީހާ މަންމައާ އަޅާކިޔުމަށް حَرَام ވާގޮތެވެ. އެއީ ދަރިވަރިކަމަށް ނުވާނެއެވެ. 1) ދެމީހުން ބައްދަލުވުމުގެ ކުރިން كَفَّارَة ދިނުމެވެ. އެއީ ބަނޑުގައި ދަރިއަކު ނުހުރެ މިލަށް ކުރެވޭ ހުވައެކެވެ. އަދި އަނބިމީހާއާ އެކު ކާފަރާ ނުދެވިގެން ބައްދަލުކުރުމަކީ އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. 2) ދެމީހުން ބައްދަލުވުން حَرَام ވެއެވެ. އެއީ އަނބިމީހާގެ އަތުގައި ވަކިކުރުމުގެ ހައްގު ލިބިދޭ ކަމެކެވެ.

ލިޢާން: ފިރިމީހާ އަނބިމީހާގެ މައްޗަށް ޒިނޭގެ ތުހުމަތު ކުރުމަށްފަހު ހަތަރު ފަހަރު ހުވައިކޮށް ބަސްދިނުމެވެ. އަދި އަނބިމީހާވެސް ހަމައެފަދައިން ހުވައިކުރުމުން ދެމީހުން ވަކިވެއެވެ. އަދި ދެމީހުންނަށް ފަހުން ކައިވެނި ނުކުރެވޭނެއެވެ. * އަނބިމީހާގެ ބަނޑުގައި ދަރިއެއް ހުރިނަމަ ދަރިފަސްކޮށް ތުހުމަތު ކުރާނަމަ ފިރިމީހާއަށް ވަރިކުރުމުގެ ހައްގު ލިބެއެވެ. އެއީ ކުރަންޖެހޭ ފަރުވާ ގޮތުގައި ބުނާ އިސްލާހެވެ. ދެމީހުން ކުރިއަށް ބޭތިއްބޭނެ ގޮތެއް ނެތެވެ.

✸ **ވަރިކުރުން:** އަންހެނާ حَيْضُ ވެފައިވާނަމަ ނުވަތަ نفاس ވެފައިވާނަމަ ނުވަތަ جماعُ ވެފައިވާ طُهْرُ އެއްގައި ވަރިކުރުން حَرَام ވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ވަރި ވަރިކުރެވިއްޖެއެވެ. އެއީ ސުންނަތާ ޚިލާފަށް ކުރެވޭ ވަރިކުރުމެވެ. ބިދުޢަތުގެ ވަރިއެވެ. އަދި ވަރިކުރުމުގެ ސަބަބުން އަދި ވަރިކުރެވުނު ގޮތް ސާބިތުވެވޭނެއެވެ. އަދި ވަރިކުރުމުގައި މަތިން ބަޔާންކޮށްދިން ގޮތަށް ހުށަހަޅާފައިވާ ވަރިކުރުން ބުނެވޭނެއެވެ. ދެކަމާ އެއްކޮށް ވަރިކުރުން އަދި ކޮންމެ އެއްގޮތަކަށް ތިން ވަރި ކުރުން حَرَام ވެއެވެ. އަދި ވަރިކުރެވުނީ جماعُ ނުވާނޭ طُهْرُ އެއްގައެވެ. އެއީ ވަރިކުރުން ވާޖިބުވާ ގޮތް ދަތިވާނަމަ ރަނގަޅުވެދާނެ ގޮތެވެ. عِدَّة ހަމަވުމުގެ ކުރިން رُجْعِي ވަރިއާ ވަރިކުރުމަކީ އަންހެނުންނަށް ގެއްލުން ދޭނެ ގޮތެކެވެ. އަދި عِدَّة ދިގުވުމަށް ކުރާ ވަރި އާ ނުކޮށް ފިރިހެނުން حَرَام ވާނެއެވެ. ވަރި ވަރިކުރުމަކީ ދޭތެރެ ބާކީވާ ގޮތް ނުކުރާ ވަރިކުރުމެކެވެ. ވަރި ވަރިއެއް ވެސް ހުރެއެވެ.

✸ **عدَّة:** عِدَّة ހަތަރު ބާވަތަށް ބެހެއެވެ. 1) ބަނޑުބޮޑުކަން: އެއީ عِدَّة ވުމަކީ ވިހުމެވެ. 2) ފިރިމަރުވެގެންވާ عِدَّة އަކީ ހަތަރުމަހާއި ދިހަދުވަހެވެ. 3) حَيْضُ ވާއަންހެނުންގެ عِدَّة އަކީ ތިން حَيْضُ ވާ طَاهِرُ ވުމެވެ. 4) حَيْضُ ނުވާއަންހެނުންގެ عِدَّة އަކީ ތިންމަސް ދުވަހެވެ. رُجْعِي ވަރިއެއްގެ عِدَّة ގައި ހުންނަ އަންހެނުން ހަމަ عِدَّة ގައި ހުރިއިރު ފިރިމީހާގެ ގެއިން ނިކުމެ ބޭރަށް ނުދާނެއެވެ. އަދި އެއަންހެނުންގެ ކާބޯތަކެތި ދިނުމަކީ ވާޖިބު ކަމެކެވެ. ދެމީހުން އެއްބަޔަކު ފަސްކޮށްލި ނަމަ ދެބައިމީހުންގެ عِدَّة ހަމަވުމުގެ ކުރިން އަނބިމީހާ ނުކުރުމަށް ވަކިވާނެ ކޮންމެ ގޮތެއް ދޭނެވެ. الله އަދި ވަރިވެގެން ދެމުން ދިޔުމުގެ تَوْفِيقُ ދެއްވާނެ ކަމުގައި ވަރަށް ބޮޑުކޮށް ގަބޫލުކުރެވެއެވެ. ދެމީހުން رُجُوعَ ވުމުން حَاصِلُ ވާނީ ދެމީހުން ވަކިވުމެވެ. އެއީ ވަރިކުރި ފަހުން ރުޖޫޢަށް رُجُوعَ ވާނަމަ ކުރީގެ ކައިވެނިން جِمَاعُ ވެއެވެ. އަދި رُجُوعَ ކުރުމުގައި އަންހެނުންގެ ރުހުން ބޭނުމެއް ނުވެއެވެ.

✸ **ހުވާ:** كَفَّارَة ދޭންޖެހޭ ހުވައެއްގެ ހަތަރު شَرْطُ ވެއެވެ. 1) ހުވައިކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި ކުރުން. އެއީ ގަސްދެއް ނެތި ބުނާ ހުވައަކީ كَفَّارَة ދޭންޖެހޭ ހުވައެއް ނޫނެވެ. އެއީ ހުވާގެ لَغْوُ ވާހަކައެވެ. އެއީ (لا وَاللهِ) (بَلَى وَاللهِ) ފަދަ ބަސްބަހެވެ. އެއީ ގަސްދެއްނެތި ބުނާ ބަހެވެ. 2) ބާލިޣުވުން މުކައްލަފުވުމުގެ ވަރު އުޅުއްވާ ފަރާތުން ވުމެވެ. ހުރި އެއްގެ

ނަފުސަށް ތެދުކަމަށް ހިތަކަށް ނުވަތަ ނިޔަތްނެތި ވާހަކަދައްކާއިރު ބުނާ ހުވައި عَقْدُ ނުވާނެއެވެ. އަދި ދީނީ ގޮތުން ހުރި ކުށްކަމަކަށް ހުވައިކުރުމުން عَقْدُ ނުވާނެއެވެ.(އަދި غُمُوْسُ ކަމުގައިވާ ހުވައެވެ. އަދި ބޭނުންކުރާ ގޮތަށް ކާފާރާ) ނުވާނެ އެހެން ނުވާ ހަމަގައިމު ތިޔާދިއުމަށް މަޖުބޫރުކުރެވިގެން ހުވައިކުރުން އޭގެ ޚިލާފުން ފެނިއްޖެއެވެ. **3) ހުވައިކުރާމީހާގެ إِخْتِيَارُ ލިބިގެންވާ ހާލަތުގައި ވުން:** މަޖުބޫރު ކުރެވިގެންނުވުން. **4) ލަފްޒު ހުވައި އަދާކުރުން:** އަދި މިސާލަކަށް ކަނޑައެޅިގެން ނުވަތަ ނިޔަތް ކުރުން. ހުވައިކުރާމީހާ އިސްތިސްނާ ކުރުން ލާޒިމު ވެއްޖެއެވެ. ބުނާ ކަލިމަ ކަމަށް ވީނަމަވެސް. އެއްކަލަ އެއީ އަދި شَرْطُ ހުވައިކުރާމީހާ **1)** އިސްތިސްނާ ހުވައި ގެޔަށް ވަނުމަށް. **2)** ހުވައި އިސްތިސްނާ ގެންގުޅެން ކިއުމަށް. މިސާލަކަށް (وَاللهِ إِنْ شَاءَ اللهُ) މިހެން ބުނެވިއްޖެ. މިފަދަ الله ގެ ނަންފުޅުން الله އިރާދަކުރެއްވުމާއި ގުޅިގެން. މިއީ. **އަދި ކަލޭގެ ހުވައިކުރުމުގެ ކަލާ ހުވައިކުރާމީހާ مَصْلَحَةُ ހުރިއާ خِلَافُ ކުރެވުމުގައި ފަހިއޮތިއްޔާ އެކަންކަން ހިންގޭނެ ހުވައިގެ ކައްފާރާ ދޭން ކަނޑައެޅިގެން ފަސޭހަކަމެއް ނެތްނަމަ ކުރުމެވެ.**

ހުވައިގެ ކައްފާރާ: އަދި ދިހަމިސްކީނުންނަށް ކާންދިނުން ނުވަތަ ހެދުން އެޅުވުމެވެ. ކޮންމެ މިސްކީނަކަށް ދޭންވާނީ صَاعُ އެއްގެ ދިހައިބައިކުޅަ ހަތަރުބައެވެ. ގޮތުން ނުވާނީ ދެމުދު އަލިބާވަޅަށް ފުދޭ. ނުވަތަ ދިހަމިސްކީނުންނަށް ހެދުން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ އެއްވެސް މީހެއްގެ ކައްފާރާގެ ގޮތުގައިވާ ބަނޑަށް ކާނެތި ދިހަމިސްކީނުންނަށް ކާން ދިނުމެވެ. ނުވަތަ ކަމެއްކަންނުވާ މިސްކީނުން ދަތުރުކުރުމެވެ. ދިހަމިސްކީނުންނަށް ހެދުން މިވާގޮތަށް ދިނުމުގައި ހެދުމުގެ ގޮތުގައި ބެހެއްޓޭނެ ކޮންމެ ތަކެއްޗެއްވެސް ވާހަށެވެ. ذِمَّة ބަރީއަވާނެއެވެ. އަދި ހުވައި އުވައިލުމުގެ ކައްފާރާ އަދި އޭގެ ހާލަތު ހުރި ހާލަތުން ކަމުގެ ބާރުވާ ކާފާރާ އަދާކުރުމަށް ނިކަމެތިވާ ހިސާބުން ކަންނުވާނަމަ ދުވަހު ތިންދުވަހުގެ ރޯޒާ ހިފުމެވެ. ހުވައިގެ ކައްފާރާގެ ގޮތުގައި ހިފާ ރޯޒާ ތިން ދުވަސް ފަހަނަލައިގަތުމަކީ ޝަރުތެއް ނޫނެވެ.

★ ނަދުރުބުނުން: އަދި އެއީ އަމިއްލައަށް ހަމަ ވާޖިބު ކަމެއް ނޫނެވެ. **1) مُطْلَقُ ނަދުރު:** މިސާލަކަށް ކިޔާށެވެ. "އަހަރެން ބަނދަ الله އަށް ނަމާދުކުރުން ލާޒިމުވެއްޖެ. ކަލޭ ތަނަށް ނަދުރެއްގެ ވާހަކަ ކަނޑައެޅިގެން ނުބުނެ ހުވައި ކުރުމެވެ. **2) ޝަރުޠަކާއި ގުޅުވައިގެން ބާސް ނަދުރެވެ.** އަދި ހެޔޮކަމެއް ހަމަ ނުފެނުމާއި ބާސް ނަދުރެވެ. މިސާލަކަށް (އަހަރެން ކަލޭގެ ބަލި ފަސޭހަވެއްޖެނަމަ ޝުކުރުގެ ގޮތުގައި ހެޔޮކަމެއް ކުރުމަށް ނަދުރުކުރަމެވެ.) މިގޮތަށް ބުނުމެވެ. ނަމަ ވާހަކަދައްކާ ވަރަކަށް ނިކަމެތި ވުމާއި ހެޔޮކަމެއް ކުރުމުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިގެން ހުވައިކުރާމީހާ ނުވަތަ އަމިއްލަ إِخْتِيَارُ ލިބިގެންވެ. **3) ހައްދު ނަދުރުބުނުން:** އެގޮތަށް ބުނުން (الله އަށްޓަކައި އަހަރެން ފެންނަގައި އަހަރެންގެ މުދަލެއް ހައްދުވާ) ހުރިހާ ތަކެއްޗަކީ ދުވަހު ނަދުރެވެ. ހުވައިކުރާ ފަރާތުގެ إِخْتِيَارُ ލިބިގެން ދޭތެރޭގައި ގޮތަކަށް ކިޔާއިރު **4) ލަޖާޖު ނަދުރު:** އަދި މިސާލަކަށް(الله އަށްޓަކައި އަހަރެންގެ އެހެނިހެން މުދަލެއް އަހަރެންގެ ކަމެއްކުރާނަމަ) މިގޮތަށް ބުނުމެވެ: ހުވައި ކާފާރާ ދޭން ކަނޑައެޅިގެން ނެތްނަމަ.އަދި އެވަރު ދިނުމުން ކަލޭމެން ދޭންކަމަށް ބުނުމެވެ. އަދި ކަލޭގެ ނަދުރު ފުއްދުމަށް ކާފާރާ ދެއްކުން ނެތެވެ. **5) މަޢުޞިޔަތުގެ ނަދުރު:** އެގޮތަށް ބުނުން (الله އަށްޓަކައި އަހަރެންގެ މުދަލުން ބޮއިބާ ދޭނަމެވެ.) މިގޮތަށް ބުނުމެވެ؛ މިނަދުރު ފުއްދުން حَرَام ވާނެއެވެ. ދެން ހުވައިގެ ކާފާރާ ދޭން ޖެހޭ. އަދި އެބަހުން ކަމެއް ނުކުރުމަށް ފުއްދުން ވާޖިބު ނުވާނެއެވެ. ކަލޭގެ ކާފާރާ ދޭން ޖެހޭ. **6) ވާޖިބުކަމެއްގެ ނަދުރު:** އެގޮތަށް ބުނުން (الله އަށްޓަކައި އަހަރެންގެ މާލުންމިހާރު ނަމާދުކުރަން ބަދަލުވޭ.) މިއީ الله އަށް ކާފާރާދޭން ވާޖިބުވާ ގޮތުގައެވެ. ބަޔަކު ފާޅު ފަދައިން ކާފާރާ شَرْطُ އަދާކުރާނަމަ އެ شَرْطُ ފުއްދާލުން ނަދުރު ފުއްދުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. شَرْطُ އައްސަވާލަމުން މިހެން مُطْلَقُ އެއް ނަދުރު ފުއްދުން ވާޖިބުވާނެއެވެ.

✸ **[illegible] ތަޢުޒިޔާ ހިތާމަ ފާޅުކުރުން:** [illegible] خَاصَّ [illegible] عِدَّة [illegible]

✸ **ކިރުދިނުން:** [illegible] حَرَام [illegible] حَرَام ވާނެއެވެ. [illegible] شَرْطُ [illegible] 1) [illegible] 2) [illegible] 3) [illegible]

✸ **وَصِيَّة ކުރުން:** [illegible] حَقٌّ [illegible] وَصِيَّة [illegible] صَدَقَة [illegible] وَصِيَّة [illegible] عَالِمُ [illegible] صَالِحُ [illegible] وَصِيَّة ކުރުން **މަކުރޫހު ވާނެއެވެ.** [illegible] **[illegible]** [illegible] وَصِيَّة ކުރުން حَرَام ވާނެއެވެ. [illegible] وَصِيَّة ކުރުން حَرَام ވާނެއެވެ. [illegible] وَصِيَّة [illegible] "[illegible]" [illegible] بَاطِلُ [illegible] وَصِيَّة **بَاطِلُ ވާނެއެވެ.** [illegible] وَصِيَّة ކުރުން [illegible] (بِسْمِ اللهِ الرَّحْمنِ ا لرَّحِيْم هَذَا مَا أَوْصَى بِهِ فُلاَنٌ أَنَّهُ يَشْهَدُ أَنْ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيْكَ لَهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُوْلُهُ وَأَنَّ الجَنَّةَ حَقٌّ وَأَنَّ النَّارَ حَقٌّ وَأَنَّ السَّاعَةَ آتِيَةٌ لاَ رَيْبَ فِيْهَا وَأَنَّ اللهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي القُبُورِ وَأُوْصِى مَنْ تَرَكْتُ مِنْ أَهْلِي أَنْ يَتَّقُوا اللهَ وَيُصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِهِمْ وَيُطِيْعُوا اللهَ وَرَسُوْلَهُ إِنْ كا نُوْا مُؤْمِنِيْنَ وَأُوْصِيْهِمْ بِمَا أَوْصَى بِهِ إِبْرَاهِيْمُ بَنِيْهِ وَيَعْقُوْبُ : (يَا بَنِيَّ إِنَّ اللهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ)

✸ النَّبِى ، [illegible] صَلَوَاة [illegible] مُسْتَحِبٌّ ވާނެއެވެ. [illegible] صَلَوَاة [illegible] أَبُوبَكْرُ ، [illegible] عَلَيْهِ السَّلاَم

މިހުންނަކަށް ބުނެއެވެ. އަދި ވަކިން ކަމެއް ނުވާކަމަށް ސަލަވާތް ބޭފުޅުންނާއި ޖަމާކޮށް އެބޭފުޅުންނަށް ސަލަވާތް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. މިސާލަކަށް أَللهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلى آل مُحَمَّدٍ وَأَصْحَابِهِ وَأَزْوَاجِهِ وَذُرِّيَّتِهِ މިފަދައިން ކިޔާދެއްވުމެވެ. އަދި أَصْحَاب ބޭފުޅުންނާއި تَابِعِي ބޭފުޅުންނާއި ދީނުގެ އިމާމުން ފަދަ ދީނުގެ عَالِمُ ންނާއި ސާލިޙު ބޭފުޅުންނާއި ހުރިހާ خِيَارُ ބޭފުޅުންނަށް رَحْمَة ލިބިވަޑައިގަތުމަށް دُعَاء ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. މިސާލަކަށް أَبُو حَنِيْفَة مَالِكُ شَافِعِي أَحْمَدُ رَحِمَهُمُ الله ކިޔުމެވެ.

★ **ކަތިލުން:** ކާން ހުއްދަ ޖަނަވާރެއް ކެއުމަށްޓަކައި ކަތިލުން ވާޖިބުވާނެއެވެ. އަދި ކަތިލުމުގައި حَيْوَانُ ގައި شَرْطُ ތަކެއް ހުންނަން ޖެހެއެވެ. (1) މުސްލިމުން ނުވަތަ އަހުލުކިތާބުން ކަމުގައިވުން. (2) އެކަމުގެ އަހުލުވެރިޔަކަށް ވުން. (3) ހުއްދަ حَيْوَانُ އަކަށްވުން. މިއެވެ. އަދި ކަތިލުމުގައި شَرْطُ ތަކެއް ހުންނަން ޖެހެއެވެ. (1) ކަތިލާ ހަތިޔާރު ތޫނުވުން. (2) ކަތިލުން ގަނޑުގެ އަނގައިން ކަރު ނާރާއި ކަރުގަނޑު ކަޑާލުން. (3) ނޭވާ ހުރިއިރު ކަތިލުން ފުރަގަހުން ކަތިލުމާއި ކަތިލެވޭ ޖަނަވާރު ދިރިހުރުން. (4) ކަތިލުމުގައި ބިސްމި ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. بِسْمِ الله ކިޔުމަށް އަދި ބޭނުން ނުކުރުމަކީ ކަރާހިޔަތެކެވެ. އަދި بِسْمِ الله ކިޔުމާއި އެކު تَكْبِيْرُ ކިޔުން ސުންނަތްވެއެވެ.

★ **ޝިކާރަކުރުން:** (ހިފޭ ޖަނަވާރު އެކަމަށް ހުއްދަވާގޮތް.) ޝިކާރަކުރުން ހުއްދަވާނީ حَيْوَانُ ގައި شَرْطُ ތަކެއް ހުންނަން ޖެހެއެވެ. 1) ކާން حَلاَلُ حَيْوَانُ އަކަށްވުން. 2) އޭގެ طَبِيْعَةُ وَحْشِي އަކަށްވުން. 3) އަދި ޝިކާރަކުރާ މީހާ ނުވަތަ އޭނާ ފޮނުވާ ޖަނަވާރު ހިފާ ބައްދަލުވާ ގޮތް: ޖަނަވާރު ހިފުމުން ދިރި ހުރެފައި ކަތިލާ ހިނދަކު ނުވަތަ ދިރިނުހުރެ މަރުވާ ހިނދަކު ކަތިލުމެއް ނުކުރެވިއްޖެނަމަ އެ ޖަނަވާރު ކެއުމަކީ حَرَام ވެއެވެ. **އަދި ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރުގެ ހަމަ شَرْطُ ތަކަކީ އެއީ ތަކެއް:** 1) ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރު ފޮނުވާ ފޮނުވުމުން ހިނގުމާއި ހުއްޓާލުމަށް ކިޔަމަންވުން. 2) ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރު ހިފާ ޖަނަވާރުގެ ތެރެއިން ذَبَح ކުރުން ހުއްދަވާ އަކަށްވުން. އެއީ ދިރުމާ ކައިލާ ނުވާ ޖަނަވާރަކަށް ވުން. އަދި ޝިކާރަކުރާ ބޮޑު ތަކެތި އެއްކަލަ ސިފައިގެ ތެރެއިން ދޫކޮށްލުމަށް އަމުރުކުރުމާ ޖެހިލުން. 3) ޝިކާރަ ކުރެވޭ ޖަނަވާރުން ފަހަތަށް ދުވުން. އަދި ޝިކާރަކުރާ ޖަނަވާރުގެ ހަމަ ދުރުން ކިޔަމަނުވުން. ހަމަ ޖަނަވާރު ހިފާ ތަކެތި ފަސް ތަނުގައި ހިފެހެއްޓުމާ ނުވަތަ ކެއުމާ ހަމައަށް حَلاَلُ ނުވާނެއެވެ. 4) ހަމަ ބޭނުމާ ޖެހިފައި ދޫކުރާ بِسْمِ الله ކިޔުން. މިސާލަކަށް ފޮނުވާއިރު بِسْمِ الله ކިޔާ ހަދާ ޖަނަވާރު އޭ ޝިކާރައިގެ މަސް ކެއުން حَرَام ވެއެވެ.

★ **ހަރާމްވާ ތަކެތި:** حَيْوَانُ ގެ ތެރެއިން އެބައި ކާން ހުއްދަ ހުރިހާ ތަކެތި ހަލާލު ކުރެއްވުމާ ޖެހިގެން ވާގޮތެވެ. އެކަން ހަރާމުކުރެއްވީ ޖެހިލުމަށް ކެއުމުން ލިބޭ ގެއްލުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. އެހެން ހުރިހާ ކަމެއްގައި ވެސް ހަމަ ހިފައިގަނެވޭ ހުރިހާ حَلاَلُ حَيْوَانُ ސާފުތާހިރު ކުރުމާ އެ حَيْوَانُ ގެ މަތިން ބަރަކާތްތައް ލިބުމާއި ދިރިހުރި ކަތިލުމާ ކަތިލުމުގެ މިފަދަ ގޮތުގެ ހުރިހާ ކަމެއް ހުއްދަ ކުރައްވާފައެވެ. އަދިއެއީ لَعْنَة ދީ ހަމަ އެއްކިބާ ކުރުމަށް އަދި ދިރިއުޅުއްވާ ބޭނުން ފިޔަވާ ދޫކޮށްލި ބަސްތަކެއް ދުއްވާ ނުވަތަ ބަހެއް ދުނިޔޭގެ އެކިއެކި ތަކެތި ހަރާމްވެގެންވާ ކަމުގެ ތެރެއިންނެވެ. ވަކިގޮތެއްގައި ދުނިޔޭގެ ތެރެއިން ވެސް ދިއްލާއި ހަމައިގެ ތެރެއިން ތިބި ހުރިހާ ތަކެތި މެދުކުރުމަކީ حَرَام ވެއެވެ.

★ **ކާނާ:** އެއީ ކާއިބޮއި ހަދާ ކަންތައްތަކެވެ. އެހެންނަމަވެސް حَلاَلُ ވާނީ. މިނޫން شَرْطُ **އަކާއިއެކު ކަންތައްތަކުގައެވެ.** حَلاَلُ ވުން. 1) ކާނާއަކީ طَاهِرُ އެއްޗަކަށްވުން. 2) އެއީ ގެއްލުން ދީ އެއްޗަކަށް ނުވުން. 3) ބަޔަކު ނުބައިއެއްޗަކަށް ނުވުން. މިއެވެ.

ޚާއްޞަ ފުރިހަމަކަމުގައި ސަރުޤާ ސޫ ކަންނޑިއްޔާކަމާއި ބޭނުންކުރުމަށް ހުއްދަ ނުކުރައްވާ ކަމެއްގައި އަކަސްދީ ޝަރުޢީގޮތުން މިބާވަތުގެ حَرَام ވާނެއެވެ.

އަދި އެއްގަމު حَيَوَانُ ގެތެރެއިން އަދިއިގެބޮޑު ކަމުގައި އުފެއްދިގެންވާ ޝަރުޢީގޮތުން ކަށިމަތި حَيَوَانُ އަކާއި އެއި ސޫރުގާ- ނަމުރު- މިނިކާވީ- ކުއްތާ - ބުޅާ - އަރި- ރާމުޅު- ބިޑާ - ހިރަފުސް - އަދި سِنَجَابُ ފަދަ حَيَوَانُ ތަކާއި ވަޅުގެ. އަނގޮޅިއްޔާ ضَبُعُ ފަދަ حَيَوَانُ ނޭރޭ ދަޅަތޮށިތަކުގައި حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ދަޅަތޮށި އެޅުވިއިން ޝަކުވާ ކުރަނިވި މުރަކަތަކި حَرَام ވާނެއެވެ. އެއީ ބާޒާއި – އެހެނަ – عُقَابُ – بَاشِقُ – شَاهِيْن– حِدَأَة – (بُومَة: ބާލުނު) މިބާވަތުގެ ތަކެއްޗެވެ. އަދި نَسْرُ–رخم– لَقْلَقُ މިބާވަތުގެ ސަރުޤާއި ހަޖަމަކުރާ ދަޅަތޮށި حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި عَرَبِىން ކަލަކަމުގައި ކިޔުނު ހަޑިތަކާއި މަކަރަށް ހުއްޓުވައިދޭ ކަންތައްތަކާއި އަނގޮޅިއާއި، ވެތުރި ފިޔަތުރި މަބުރި ކަނބަލުން ދޫއްސާއި ކަކުނިއާއި هُدْهُدُ ދޫނިއާއި ކަނޑުއަރުވި نيص ފަދަ حَيَوَانُ އާއި ހަރުފަތްތި ހަމަނުވެ. އަދިފިޔަކަސްފަށް حَرَام ވާނެއެވެ. އަލަތަކުގައި އަކަބާވާގެ ފަނޑިއާއި ކަނޑުމަތިނި ކަރުއަރުވި ހަނދު ކަލަތަކުގައި މިބާވަތުގެ އެއްޗެއް ކަމުގައި ވެއެވެ. އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އެއްޗަކީ ޖަރުމަކަން އިސްލާމް ފިޔައިން ކަންތައްކުރާ އެކަމެއް މިސަލަކަށް ނަގަފަތްތަކަށް، އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އެއްޗަކީ ނިމުމަކުން އިސްލާމް ފިޔައިން ކަންތައްކުރާކަމާ މިސަލަކަށް ހިނަ މިބާވަތުގެ ވަކިވަކިން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި މަސްކަތްކުރުން حَلَالُ އެއްކަލަވާ حَرَام އެއްކަލަ ޤަޒީފަރުގެ ބިޔަރުގެ ކަނޑަވާން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި سِمْعُ ކަނޑުޤާނުމާރާ. އަދި ضَبُعُ ކަނޑުޤާނުއަރުގެ މިނިކަވުގައި ޤަޖަވާން ބިޔަރުގެ ދަރުގެ. ކަލަން حَلَالُ ދެއްކެއްގެ ޤަޖަވާން ބިޔަރުގެ ދަރު حَرَام ނުވާނެއެވެ. އަދި بَغَلُ ކަނޑާއޮސްރާގެ އެއްކަލަވެ. އަދި އަގާއި وَحْشِي حِمَارُ އަދި ޤަޖަވާން ބިޔަރުވާ ދަރަވެ. އަދި عَرَبِىން ނަމަނ އަގާ ރަބަރުދަބަރު ނަގާ އަދި شَرِيْعَةُ ގައި އަގާ حُكْمُ އެއް ކަނޑައެޅިފައިނުވާ ކަންތައްތަކުގައި حِجَازُ ކަރަހަގާ އަހުއި ވާއިޒު ވެއްޖެ حَيَوَانُ އެއްގާ ބަހަރު ދުވަހަވެ. حَرَام އެއްކަލަވާ ވެއްޖަރުވަނަ حَرَام އެއްކަލަވެ. ނުވަތަ حَلَالُ އެއްކަލަވާ ވެއްޖަރުވަނަ حَلَالُ އެއްކަލަވެ. އަދި ހެދިއްޔާއެއްކަލާ حَرَام އެއްކަލަވާ ދެއްޖެއްކާ ވެއްޖަރުނަވަ حَرَام އެއްކަލަވަ ރަބަރުދަވަނަވެ. ދަންނަވައިދިނަ މިކަމާ ހެއްދުނަވެ. އަދި نَعَمُ ސޫފާގެ ވެއްޖަރުނަކާއި ހަރުފަތްތައް ގުޅިފައި ވަސްފާގެ وَبرُ އާއި يَرْبُوعُ އާއި ضَبُّ އާއި އަދި ފާއްޓެވެ. އަދިދަން މާބޮޑުން ނަޖިހު ދަންނަވާ ކަލަދުއި ނަވަރަދަންނަވާ بَبَّغَاء އާއި ކަމަރަފި ފަރަދަސްދަންނަވާ އަދިސަދަންނަވާ ރަދައި ސަދަންނަވާ އަދި ފަސްގެ ހަރަހަދަންނަވެ. އަދި ބަކަރި ހަރުފަތްތި ކަބަލާ ފާއްޓެވި ކަނޑުގެއްވާ ދަންނަވާ މިކަމާ حَلَالٌ ވެއެވެ. އަދި ދަޖެގެން ނަމާދުވާ އަދިމަނަވަދުވާ ސަޤީވެ ފަސްއަދިގެން ނަމަވާ ސަޤީސަރަސްކަވާ. އަހަރެގެން ހައްދަށްވެގެ ސަޤީސަރަސަނަދު ނަމަވާ ސަޤީސަވާ ސަނަފަދު ކަލަން ހައްދަދަވެ. އަދި ދަވާ – ވަވާ– މަނަ– ފަޅަ– ޗަނަމަރަ– އަދިބަވަމާގެ ހަރަހަހަކަލަ حَرَام ވާނެއެވެ. ކަހަކަހަގަނަނަ ކަލަން މަކަރަދަވެ. ނަމަވާ ބަނަޖަހިސަނަކަނަ ޤަހަމަނަ ގެހަސަވަމަނަ ދިމަގަފަރަނަ ހަފުހަބަވަރަ ބަނަނަކަރަނަ ވަޤަބަވަނަދަވެ.

عَوْرَة: عَوْرَة އަކީ އިންސާނާގެ ދޫދުބަރު. އަދިއެއިން ހަދުގަނޑު ކަނޑު އެއްކަލަވެ. ނަމަވާ ހަރުމަނަ މިމަބަދަރަނަ އިމަނަހަނަވަ ކަނަގަނަ މަނަ ނަމަދަކަރުމަ طَوَافُ ކަރުމަ صَحَّ ނުވާ عَوْرَة ގެވަހަކަވެ. ފިރި ހިމަހަކަރު ފަރަހަނު ކަހަޤެގެ عَوْرَة އަކީ ހަނަގެ ދަމަދަރަވެ. ދަހަހަކަރު ފަރަހަނުގެ عَوْرَة އަކީ ފަދަހަ ކަކަރަހަ ދަމަދަވެ. އަދި بَالِغُ ވަނަޖަނަ ހަނަހަނަގެ عَوْرَة އަކީ ނަމަދަގެހަނަމަ މަސަހަ ދަހަމަކަހަ ދަޔަހަހަ ދަނަމަވަހަހަގަވެ. މަބަހަމަހަވަހަ ހަނަވަހަކަރަހަ މަކަރަހަދަވެ. އަކަމަކަ

އެއީ ހަށިގަނޑުގެ ގޮތުގައި ހިމެނޭ ކަމެއް ކަމުގައިވާތީ ވާޖިބެވެ. އެހެންކަމުން ނަމާދުކުރާއިރާއި ނުވަތަ طَوَافُ ކުރާއިރު މިސްކިތުގައި ހުރެ ނަމާދުކުރާ ހަމަ ޖަހައިގެން ނުނިކުމޭ އެހެން އެއްޗެއް ހުރިނަމަ އެ ޢަމަލު بَاطِلُ އެވެ. صَحَّ ނުވާނެއެވެ. އެހެނީ އިސްތިންޖާ ކުރުމަށް ނުކުޅެދޭ عَوْرَة އަކީ ނަޖިހުން ސާފުނުވާ ތަނެއްކަމުން ބޭރުފުށް ސާފުކުރުމަށް ނުކުޅެދޭތީއެވެ. އަދި އެއްބަޔަކު ނުވަތަ ބޮޑުވުމަށްފަހު ނަމަވެސް ކުޑައިރު ޚިތާނު ނުކުރެވުނު ނަމަ ބޮޑުވުމަށްފަހު ޚިތާނު ކުރުމަކީ ހިނދުކޮޅު ނުވަތަ ބަލިވާ ކަމެއް ނަމަ، ޚިތާނު ކުރުން މަކުރޫހުވެގެންވެއެވެ. ޚިތާނު ނުކޮށް ބޭނުންވާ ހާލަތުގައި ބޭނުންކުރެވިދާނެއެވެ.

* **މިސްކިތުގެ حُكْمُ ތައް:** ބޭނުންވެގެން މިސްކިތް ހެދުމަކީ ވާޖިބުކަމެކެވެ. އެއީ اللهُ ގެ حَضْرَةُ ގައި އަޅުކަން ކުރުމަށް ހާއްސަ ތަނެވެ. އެތަނުގައި ހުރުމަކީ ސުންނަތެއް ކަމުގައިވެ ތިބުމުގެ ބޭނުމަކަށް ދެއްކުމާއި އަދި ފިރިހެނުން حَرَام ކަމެއްކަމުގައިވާ ބުނުމުގެ ތެރޭގައި އިސްތިންޖާ ކުރުމަށް އޮތް ސަބަބު ގޮތުގައި جِمَاعُ ވުމާއި ގަނޑު ވިޔަފާރިކުރުމާއި މިކަންކަން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދިގެން ވިޔަފާރިކުރާ ދުވަހު " ކަލޭގެ ވިޔަފާރި ގެއްލޭނީއެވެ ". ﷲ ބަރަކާތް ނުލައްވާށިއެވެ." މިހެން ބުނުން ސުންނަތްވާނެއެވެ. އަދި ގެއްލުނު އެއްޗެއް ހޯދުމަށް إعْلاَنُ ކުރުމަށްވެސް حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި އެފަދަ إعْلاَنُ އައްސަވައިލެއްވުމުން މިހެން ބުނުން ސުންނަތެވެ. " ކަލޭގެ ﷲ އެއްޗެއް ނުރައްދުކުރައްވާށިއެވެ." މިހެން ބުނުން ސުންނަތްވާނެއެވެ. އަދި އަޑުހަރުކޮށް ކަލިމާތައް ގަވައިދުން ކިޔުމާއި، إعْتِكَافُ ކުރުމާއި ނިކާހުގެ عَقْدُ ކުރުމާއި ދަރުސްތަކާއި ވަޢުޡުގެ މަޖިލިސްތައް ބާއްވައި، قَيْلُوْلَة ކުރުމާއި އަދި ބަލިމީހާ ބަލަން ދިޔުމާއި، މިކަންކަން ހުއްދަވެއެވެ. އަދި ބަރަކަތް ލިބުމަށްޓަކައި ގޮނޑިއޮޅި ބޭނުންކުރުމާއި ސަލާމް ދިނުމާއި މިސްކިތަށް ސުވާރުވެ ޖަހައިގެން ނުކުތުމަށް ރުހުން ލިބިފައިވާނީ ސުންނަތްވާނެއެވެ. ނަމަވެސް ވާހަކަ ބުނުމާއި ވިޔަފާރި ކުރުމާއި މަކުރޫހުވެގެންވެއެވެ. އަދި ހިމޭނުން ބަޔަކު ބައިވެރިވާ ކަމާއި ބޭނުމާއި ހޮސްޕިޓަލް ބަލަހައްޓާ تَعْزِيَة ދިނުމަށް ކަންކަމުގައި ބޭނުން ނުކުރެވޭނެއެވެ.

* **ވަޠްއު:** ސުލްޠާނުގެ ބާރުގައި ސަލާމަތްކުރުން ވެގެން ކަންކަމުގައި އިސްތިންބާތުކުރެވޭ އަމުރެއް ނުވާއިރު ޤާނޫނުގައި ބާރުހުރިގޮތެއް ނަމަ ބޭރުގެ ސިޔާސަތެވެ. ފިރިހެނުންނާއި އަންހެނުންގެ ތެރެއިން ޙައްޤު ކުރުމަށް ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ޝަރީޢަތުގެ ހުކުމެވެ. އެހެނީ އަދި އިންސާނާ ހަމަޖެހުނު ނުވަތަ އާއިލާ އަށް ވާއިރު ބޭނުންކުރުމާ ކަމެއް ބަޔާންކުރެވިފައިވެއެވެ.

އިންސާނާގެ ނުވަތަ حَيْوَانُ އެއްގެ ސޫރަތްތަކާއި ވާޖިބުވާ ފަދަ ގުޅުމެއް ހިނގުމަކީ حَرَام ކަމެކެވެ. އަދި ތިމާގެ އަތުން ބޭރުން ޖިމާޢު ވުމާއި ބިރުދެއްކުމާއި ހަށިގަނޑު ބަލައި ކަނޑައެޅޭ ސަބަބުން ހުށަހެޅުމާއި ކަމަށް ވާމީހާ ވިޔަފާރިކުރުމާއި ފިލައިގެން ނުވަތަ ސަލާމްކުރުމަށް حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ބޭރުގެ ގައުމުތަކުން ހުރިހާ ކަމެއް ކުރުމެވެ.

* **ޖިންސީ ކުރުމާއި އިސްލާމްބޭޒީ ދޫކޮށްލުމާއި ބަލާކޮށް ގުޅުން ހުއްދަކުރުމެވެ.** ޝަރުޢީ ކަމެއް ކަމަށް ކުރެވިފައިވާ ނަމަވެސް ﻫﻮ. الإمَامُ أحْمَدُ ވިދާޅުވެއެވެ. މިކަމުގައި ދެމީހުން ކުރާ ޙައްދަކީ މިއަދު ބަޔާން ކުރެވިފައިވާ އަދަބުތައް ސަބަބުވެއެވެ. ޙައްދު ގައިމުކުރެވޭ ގޮތްތައް ގޮތަށް ޖިނާއީ ފުރިހަމަވެއެވެ. ބަލާލުމަށް އަދި ޖިނާއީ ވާގޮތަކީ މުޙުޞަން مُحْرَمُ ނުވަތަ ނުވާ މީހާއާ ދެމެދުގައި ވާގޮތެވެ. ނުވަތަ އޭނާގެ ގޮތަކީ ހަމަ ޖެހިފައިވާ ބަލަހަރާމް ކުރެވޭ ތަނަކަށް ފެތުރުމެވެ. ބައެއް ފަރާތްތަކާ ޙަދުދު ކުރެވޭނީ އަދި އެއާއި ހަމަ ބޭނުމަކަށް فَاحِشُ ކަމެއް لِوَاطُ ކުރާމީހާ އެހެން ފަރާތަކަށް عِلْمُ ލިބުމުން ބާރުލިބި ދިޔުމުގެ އަތުން ކޮށްދިނުމާއި އެހެން ފަރާތްތަކަށް ހުރިހާ ބޭނުމަކަށް ދަރިވަރަކު أبُوبَكْرُ ބެހެއްޓުމަށް ވާޖިބެއް ކަމަށް ހަމަ ކަމެއް ކުރާމީހާ ކޮށްފައިވާނަމަ އޭގެ ފަހުން شَمْسُ الدِّيْنُ ވިދާޅުވެއެވެ. މިކަމުގައި ކުރާމީހުން لِوَاطُ ކުރާ މީހާ އަލިފާނުން އަންދާލުމަށް ފަތުވާ ދީފައިވާ ކަމަށް ބުނެފައިވެއެވެ. އެއީ أَبُوبَكْرُ الصّدّيْق އާއި صَحَابِي ންގެ جَمَاعَة އެއްގޮތަށް އަލިފާނުން އަންދާލުމަށް ފަތުވާދީފައެވެ.

★ ކާފިރުންގެ عِيْدުތަކަށް ތަހުނިޔާކިޔުމާއި އަދި އެތަނަށް حَاضِرުވުން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި ވަޑައިގެން އެމީހުންނާއި ސަލާމްކިޔުންވެސް حَرَام ވާނެއެވެ. އެހެންނަމަވެސް ސަލާމްކިޔައިފިއްޔާ އޭގެ ޖަވާބުގައި އަހަރެމެން ބުނަންޖެހޭނީ وَعَلَيْكُم މިލަފުޒުންނެވެ. އަދި އެމީހުންނަށްޓަކައި ދުޢާކުރުމާއި އަދި بدعة ވެރިންނަށްޓަކައި ދުޢާކުރުން حَرَام ވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނާއި އެކީ މަރުޙަބާކިޔުމާއި ސަލާމަތާއި ނަސޭހަތް އެމީހުންނަށް تَعْزِيَة ކިޔުމާއި އެމީހުންނަށްބަލިޖެހުމުން ގޮސްބެލުމާއި شَرْعِي مَصْلَحَة އަކަށްޓަކައިމެނުވީ حَرَام ވާނެއެވެ.

★ اللّٰه تَعَالَى އަހަރެމެންނަށް ދަރިންދެއްވާފައިވަނީ ދުނިޔޭގެޒީނަތެއްކަމުގައި އަދި إِمْتِحَانُ އަކަށްޓަކައި ފިތުނަތަކަކަށެވެ. اللّٰه تَعَالَى وَحِى ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَٰدُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެންގެ މުދަލާއި ދަރިންވަނީ ކަލޭމެންނަށް إِمْتِحَانُ އަކަށްވާގޮތަށެވެ. މިއެވެ. ވީމާ ތިމާގެ ތަރުބިއްޔަތުގެ مَصْلَحَة އަށްޓަކައި ބަލަހައްޓަން ދީނުގެގޮތުން ޖެހޭކަމެކެވެ. އަދި اللّٰه تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا﴾ މާނައީ: އޭ އީމާންވީ މީސްތަކުންނޭވެ. ކަލޭމެންނާއި އަދި ކަލޭމެންގެ އަހުލުވެރިންގެ ނަފްސުތައް އަލިފާނުން (ނަރަކައިން) ސަލާމަތްކުރާށެވެ. މިއެވެ. އަދި رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައިވެއެވެ. (كُلُّكُمْ رَاعٍ وَ كُلُّكُمْ مَسْؤُلٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ) مسلم މާނައީ: ކަލޭމެންގެ ކޮންމެމީހަކީ ބަލަހައްޓާ ބަލަހައްޓާމީހެކެވެ. އަދި އެބަލަހައްޓާ ތަކާއިމެދު ކަލޭމެންނަކީ ސުވާލުކުރެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދި بَالِغُ ވެފައިވާ ދަރިންގެ ދިރިއުޅުމުގައި އަނބިދަރިންގެ ކަންކަމާއި ސަލާމަތްތެރިކަމާއި عَفُوْء ނުވާނެއެވެ. ދަރިންނަށް آخِرَةُ ގެ ކަންތައްތަކާއި ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތައް ކިޔަވައިދިނުމަށް ސަބަބުވާ ކަންކަން އަދި ނުކުރުން خِيَانة ވެރިވުމެވެ. އަދި މިކަމާގުޅޭ وَعِيْدُ حَقُّ ވެއެވެ. އަދި رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ ގެ ބަސްފުޅުގައި ވިދާޅުވިއެވެ. (مَا مِنْ عَبْدٍ يَسْتَرْعِيْهِ اللّٰهُ رَعِيَّةً يَمُوْتُ يَوْمَ يَمُوْتُ وَهُوَ غَاشٌّ لِرَعِيَّتِهِ إِلاَّ حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الجَنَّة) البخارى މާނައީ: ބަލަހައްޓާން ބަލަހައްޓަވާލެއްވި اللّٰه تَعَالَى ބަލަހައްޓަވާލެއްވި ބަޔަކަށް خِيَانة ވެރިވެގެން މަރުވާ ކޮންމެ މީހަކަށް اللّٰه تَعَالَى ސުވަރުގެ حَرَام ކުރައްވައިފި ނުވަތަ ނޫނެވެ. އެބަހީ އެފަދަ ކަންކަން ކުރާމީހަކަށް اللّٰه تَعَالَى ސުވަރުގެ حَرَام ކުރައްވާނެއެވެ. މިއެވެ.

★ **زُاهِدُ ކަން:** ނަފްސު ފާސިދުވުމުން ބަލަހައްޓައި ދުނިޔެއިން ދުރުހެލިވުމަށް ޝަރުޢީ إِصْلاَحُ އަށް ބަރޯސާވެ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމުގައި ދުރުހެލިވުމެވެ. އަދި آخِرَةُ އަށްޓަކައި ކުރާކަންކަމަށް ކުރިއަރާ ދުނިޔޭގެ ކަންކަމަށް ދުރުހެލިވުމެވެ. އަދި އެދުމެއް ނުވުމެވެ. زَاهِدُ އަކީ ކޮންބައެއްތޯއެވެ؟ زَاهِدُ ކަމަކީ ދުނިޔެ ބޭނުމަށް ވުރެ ކަންކަން ނުކުރުމެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ބޭނުން ކަމަށް ވާ ކަންތައް ނުކުރުމެވެ. رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ އާއި صَحَابِى ންނަކީ އެގޮތަށް އުޅުއްވި ބޭކަލުންނެވެ.

ބަލާއާއި إمْتِحَانُ ޢާންމުކޮށް އެއީ اللهُ ގެ كَوْنِي قَدَرُ ގެ ތެރެއިން ހިންގަވަމުން ގެންދަވާ އެއްގޮތްކަމުން اللهُ تَعَالَى ކަނޑައަޅުއްވާފައިވާ ސުންނަތެއް ގޮތުގައި ހުރިހާ ބޭފުޅުންނަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. اللهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿وَلَنَبۡلُوَنَّكُم بِشَيۡءٖ مِّنَ ٱلۡخَوۡفِ وَٱلۡجُوعِ وَنَقۡصٖ مِّنَ ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَنفُسِ وَٱلثَّمَرَٰتِۗ وَبَشِّرِ ٱلصَّٰبِرِينَ﴾ ތަރުޖަމާ: ހަމަކަށަވަރުން ބިރުވެރިކަމާއި ބަނޑުހައިހޫނުކަމުގެ ބައެއް އެއްޗަކުން އަދި މުދަލާއި ނަފްސުތަކާއި މޭވާތަކުގެ ދަތިކަމަކުން ތިޔަބައިމީހުން إمْتِحَانُ ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ޞަބުރުވެރިންނަށް އުފާވެރި ޚަބަރު ދެއްވާށެވެ. އަދި صَالِحُ މީހާ ބަލާއަށް ޞަބުރުކޮށް ހުރުމުން އޭނާގެ ދަރަޖަ މަތިވެއެވެ. އަދި މީހާގެ ދީނުގެ ވަރަކަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. ބަލާއަށް ޞަބުރުކުރާ ޝަރުޢީ ދަލީލު ދެއްވާފައިވެއެވެ. ދެން رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ގެ ޙަދީޘެއްގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވެއެވެ. حَدِيْث ކުރައްވައެވެ، فقد سُئِل ﷺ: أيُّ النّاسِ أَشَدُّ بلاءً؟ قَالَ: «الأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الصَّالِحُونَ ثُمَّ الأَمْثَلُ فَالأَمْثَلُ مِنَ النَّاسِ، يُبْتَلَى الرَّجُلُ عَلَى حَسَبِ دِينِهِ، فَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ صَلابَةٌ زِيدَ فِي بَلائِهِ، وَإِنْ كَانَ فِي دِينِهِ رِقَّةٌ خُفِّفَ عَنْهُ» ابن ماجه ރިވާކުރެއްވިއެވެ. ދީން މަތީގައި ތިބޭ ޞަބުރުވެރިން صَالِحُ މީހުންނަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. ދީން އެއްވަރަކަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. ދީން އެއްވަރަކަށް ބަލާ ދެއްވުމަށްފަހު ދެން ދެން އެއީ އެންމެ ދެރަ ޙާލަތުގައި ބަލާތައް ދެއްވައެވެ. ދީނުގައި އެމީހާގެ ހަރުދަނާކަމުގެ ދަރަޖަ އިތުރުވާ ވަރަކަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަން ދީނުގެ ދަރަޖަ ދަށްވާ މީހާއަށް ލުއިކޮށްދެއްވައެވެ. މިއީ ބަލާއިން ދުރުވާން އެކަށީގެންވާ ކަމެއް ނޫނެވެ. ބަލާތަކުން ފިލާ ދުރަށް ނުދާށެވެ. اللهُ ގެ ރަޙްމަތް ރަސޫލުންނަށް رَسُوْلُ اللهِ ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. ލާހޫތު اللهُ ބަޔާންކުރެއްވި ގޮތަކަށް އެޅުއްވޭ ބަލާތަކަކީ إمْتِحَانُ ކުރައްވާ ގޮތެވެ. އަދި ރަޙްމަތް اللهُ އެކަމަށް ކުރިއަރާ ތަރުބިއްޔަތު ދެއްވުމަށްޓަކައި ހިތްވަރު އެކުލެވޭ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ (إِذَا أَرَادَاللهُ بِعَبْدِهِ الخَيْرَ عَجَّلَ لَهُ العُقُوْبَةَ فِي الدُّنْيَا وَإِذَا أَرَادَ اللهُ بِعَبْدِهِ الشَّرَّ أَمْسَكَ عَنْهُ بِذَنْبِهِ حَتَّى يُوَافِي بِهِ يَوْمَ القِيَامَةِ) الترمذى. ތަރުޖަމާ: اللهُ تَعَالَى އަޅާއަށް ހެޔޮކަމެއް އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ ދުނިޔޭގައި އަވަހަށް عُقُوْبَة ދެއްވައެވެ. އަދި اللهُ تَعَالَى އަޅާއަށް ނުބައިކަމެއް އިރާދަކުރެއްވިއްޔާ އޭނާގެ ފާފަތަކުން ޢުޤޫބާ ނުދެއްވައި ހިފަހައްޓަވައެވެ. އެއީ قِيَامَة ދުވަހުން އޭނާއަށް ފުރިހަމަ ޢަދާބު ދެއްވުމަށެވެ. عَذَابُ ދެއްވުމެވެ. އެއީ ބޮޑު ބަލާއަކަށް ވާނެ ކަމެކެވެ. رَسُوْلُ اللهِ ﷺ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (مَا مِنْ مُسْلِمٍ يُصِيبُهُ أَذًى شَوْكَةٌ فَمَا فَوْقَهَا إِلا كَفَّرَ اللهُ بِهَا سَيِّئَاتِهِ كَمَا تَحُطُّ الشَّجَرَةُ وَرَقَهَا) متفق عليه. ތަރުޖަމާ: އެއްވެސް މުސްލިމަކަށް ކަށިގަނޑެއް އެޅުމުން ނުވަތަ އެއަށްވުރެ ބޮޑު ތަކުލީފެއް ލިބުމުން اللهُ تَعَالَى އޭނާގެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ. ގަސްތަކުން ފަތްތައް ވެއްޓޭ ފަދައިންނެވެ. އަދި އިންސާނާގެ ބަލާގެ ސަބަބުން صَالِحُ މީހާގެ ދީނުގެ ދަރަޖަ މަތިވެ ފާފަތައް ފުއްސަވައެވެ. ނަމަވެސް އެމީހާ ކުރި ނުބައި އަމަލުތަކުގެ ސަބަބުން ފަސާދަ ފެތުރި އެމީހުންނަށް ބަލާ ދެއްވައެވެ. އަދި އެކަމާ ބެހޭގޮތުން ހަނދާންކޮށްދެއްވައެވެ. اللهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ظَهَرَ ٱلۡفَسَادُ فِي ٱلۡبَرِّ وَٱلۡبَحۡرِ بِمَا كَسَبَتۡ أَيۡدِي ٱلنَّاسِ لِيُذِيقَهُم بَعۡضَ ٱلَّذِي عَمِلُواْ لَعَلَّهُمۡ يَرۡجِعُونَ﴾ ތަރުޖަމާ: މީސްތަކުންގެ އަތްތަކުން ކުރި ކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުން (ފާފަތަކުގެ ސަބަބުން) އައްސޭރިއާއި ކަނޑުގައި ފަސާދަ ފާޅުވެއްޖެއެވެ. އެއީ އެމީހުން ކުރި ބައެއް ކަންތައްތަކުގެ ރަހަ އެމީހުންނަށް ލިބިދެއްވުމަށެވެ. އެމީހުން އެނބުރި ރުޖޫޢަވުމަށްޓަކައެވެ.

ބަލާ مُصِيْبَةُ ގެ ފައިދާތައް:

ބޮޑެތި ބަލާތަކާއި ދުނިޔޭގެ ހާލުތަކުން ޢިބުރަތް ހޯދުމުގެ ފުރުޞަތު ލިބެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ނިޢުމަތްތަކުން ހެޔޮ ކަމާއި ނުބައިކަން އެނގޭނެއެވެ. ﴿وَنَبۡلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلۡخَيۡرِ فِتۡنَةٗ﴾ ތަރުޖަމާ: ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމުން މިވަނީ ތިޔަބައިމީހުން إمْتِحَانُ ކުރައްވަމުންނެވެ. އަދި ބަލާތަކާއި މުޞީބާތަކުން

ބަލާއަށް ސަބަބުވެއެވެ. އެއީ سِحْرُ ވެރިކަމާއި އެސްޕީނަރިން އެންމެ ގިނަ ސަބަބުތަކުގެ ވާހަކަވެ. رَسُوْلُ الله ؑ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (أَكْثَرُ مَنْ يَمُوتُ مِنْ أُمَّتِي بَعْدَ قَضَاءِ اللهِ وَقَدَرِهِ بِالعَيْنِ) الطيالسى.. މާނައީ: اللّٰه ގެ މިންވަރާއި تَقْدِيرُ އަށްފަހު ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތުން އެންމެ ގިނަ މީހުން މަރުވާނީ އެސްޕީނަރިންނެވެ. މިއެވެ.

އެސްޕީނަރިންނާއި سِحْرُން ރައްކާތެރިވުން:

ރައްކާތެރިވުމަށް ބޭނުންކުރެވޭނެ ތަކެތި. މިއީ ތިރީގައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. އެގޮތުން ބައެއް ކަންތައް މިއަދު ފާހަގަކޮށްލަމެވެ:

- ✸ تَوْحِيْدُ ގަވާއިދު ރަނގަޅު ކުރުން. އަދި ތިމާގެ ހުރިހާ ކަމެއްގައި الله ގެ މައްޗަށް ބަރޯސާވުން.
- ✸ الله އާއި މެދު ރަނގަޅު ގޮތަކަށް ހިތް ހުރުން، އަދި އެކަލާނގެއަށް ތަވައްކަލްވުން وَكِيْلُ ކަމުގައި ހަދާ ހެދުން. އަދި ކާފިރުން، އަދި ޝައިޠާނުންނާއި ދެކޮޅަށް ބޭނުންކުރުމުގައި ޙިމާޔަތް ހޯދުން. ވަކިން ޝައިޠާނާ ދުރުކުރުމަށް އެކި ގޮތްގޮތުން ބާރުލުއްވާ (ޤުރްއާނުން ހޯދުން ނުވަތަ ޝަރުޢީ ރުޤްޔާއާ ދުޢާއާ ދިކުރާއި އެކި ގޮތްގޮތުން ޝައިޠާނުން ދުރުކުރުމެވެ. އެއީ ރަސޫލާގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުމެވެ.)
- ✸ މީހާއެދުން އަޅުގަނޑު އެސްޕީނަރިންނަށް ނުވަތަ سِحْرُ ވެރިއަކަށް ޝަރީޢަތުގެ ޙައްޤު ޖަވާބު ނުދިނުން. އެއީ ސަބަބެއް ހިމެނޭ ކަމެކެވެ. ބަރަކާތް ލިބުމަށް.
- ✸ މިފަދަ ކަމެއް ފެނުމުން ހިތާއި ކުރިމަތިވާ ކަމަށް الله ހުރިހާ ކަމަކަށް ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް ދުޢާކުރުން. رَسُوْلُ الله ؑ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. (إِذَا رَآ أَحَدُكُم مِنْ نَفْسِهِ أَو مَالِهِ أَوْ أَخِيْهِ مَايُجِبُّ فَلْيُبَرِّكْ فَإِنَّ العَيْنَ حَقٌّ) الحاكم މާނައީ: ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން މީހަކު ތިމާގެ ނަފްސުން ނުވަތަ މުދަލުން ނުވަތަ އެމީހާގެ أخ ގެ ކިބައިން އެމީހަކަށް ކަމުދާ ކަމެއް ފެނިއްޖެނަމަ ބަރަކާތް ލެއްވުމަށް ދުޢާކުރާށެވެ. ވީމާ އެސްޕީނަރިއަކީ ޙައްޤެއްކަމެވެ. بَارَكَ اللّٰهُ فِيْكَ ވިޔަސް ރަނގަޅެވެ. تَبَارَكَ اللّٰه ވިޔަސް ރަނގަޅެވެ.
- ✸ سِحْرُ ނުޖެހުމަށްޓަކައި ސަޙީޙު ޙަދީޘްތަކުގައި مَدِيْنَةُ النَّبِي ؑ ގެ عَجْوَة ކަދުރު ހަތް ކާބަކަށް ހެނދުނު ކެއުން.
- ✸ الله އަށް އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު ބަރޯސާވުން وَكِيْلُ ކަމުގައި ހަދާއިރު ހިތްހަމަޖެހުން. ހަމަ އެފަދައިން سِحْرُ ނުޖެހުމަށްޓަކައި ކޮންމެ ހެނދުނަކާއި ހަވީރަކު ދުވާލު ކިޔާ ކިޔުމާއި ތަސްބީޙަށް ފަރުވާތެރިވުން. ذِكْرُ ތަކާއި ސަލަވާތާއި دُعَاء ތަކަށް ފަރުވާތެރިވުން. ("أَذْكَار الصَّبَاح والمساء" ސަފްޙާ: 181 އަށް ބައްލަވާ.) މިފަދަ ذِكْرُ ތަކާއި ކިޔަވައިގެން ވީހާވެސް ފުރިހަމަ ކުރުން. ދައްކާލަދޭނަމެވެ. 1) އެއްގޮތަކީ: އެއީ ތަކުރާރު ކުރުމެވެ حَقُّ ގޮތުގައި ކިޔުން އަދި الله ގެ ޒިކުރުގައި އުޅެމުންދާ ކަމަށް ހިތްހަމަޖެހުމާއެކުގައި ކިޔެވުމެވެ. 2) އަދި لَفْظُ ތަކުގެ މާނަ حَاضِرُ ކުރަމުން ހިތާމަތާއި ދަންނަވާ ދުޢާ ގަބޫލުކުރެއްވުމަށް. ސަބަބަކީ غَافِلُ ވެގެން ކިޔާ دُعَاء ގަބޫލުނުކުރައްވާނެއެވެ. އެއީ رَسُوْلُ اللهِ ؑ ގެ ޙަދީޘް صَحَّ ވެގެން އައިސްފައިވާ ކަމެކެވެ.

ذِكْرُ ކިޔުމުގައި ފަންނުތަކަށް دُعَاء ގެ ކިޔުވުމުގެ މަތީން:

ފަތިސްނަމާދު ފަހުގެ އިން ذِكْرُ ގެ ކިޔަވާ ގޮތަކީ: ހެނދުނުގެ ވަގުތު. އަދި ހަވީރުގެ ذِكْرُ ގެ ކިޔުމުގެ ވަގުތަކީ عَصْرُ ނަމާދުގެ ފަހުން. ދުވާލު ދުށުމުގެ ކުރިން ذِكْرُ ތަކާއި ސަލަވާތް ކިޔަވާ ދުވަސްވަރުގައި ސަލާމަތް ލިބޭނެއެވެ.

އެސްޕީނަރިންނާއި ސިޙުރުން ރައްކާތެރިވުމުގެ ޝަރުޢީ ދާއިރާ:

ޝަރުޢީ ބޭސްތައް. شَرِيْعَة ގައި ހުއްދަކުރާ ފަރުވާތަކަށް ފަރުވާކުރުމެވެ. قُرْآن ގެ ގޮތުން ކަމުގައިވާ ޤަބޫލުކުރާ އަދި رُوْحَانِي ބޭސް ފަރުވާތަކަށް ފަރުވާދޭށެވެ. ބައެއް ގޮތްގޮތުން ފަރުވާ އިތުރު ބޭސް ސަބަބުތަކާއި ގޮތްގޮތުން ދޭ

[illegible] طَبِيْعَة [illegible] صِحِّي [illegible]

[illegible] [illegible] إِحْسَاس [illegible]

[illegible] الله [illegible]

[illegible] [1] [illegible] الله [illegible]

1) **[illegible]** [illegible] [2] [illegible]

2) **[illegible]** [illegible] شِفَاء [illegible] دُعَاء [illegible]

[illegible] سِحْرُ [illegible] [3] [illegible] الله [illegible]

---

[1] [illegible] الله [illegible] بُخَارِي [illegible]

[2] [illegible]

[3] سِحْرُ : [illegible]

1) سِحْرُ ހަދައިފައިވާބާވަތް އެނގޭގޮތް. އަލިފާނުގައި ފެނިއްޖެއްޔާ فَلَقِ، نَاسِ މިދެސޫރަތް ކިޔަވައިގެން އެފެނުގައި އެތެރެއަށް ބަލައިލުމުގައި އޮންނަ ހެއްކެވެ.

2)شَرِيْعَة ހުއްދަކުރާ ފަންޑިތައިން: قُرْآنގެއާޔަތް ތަކުންނެވެ. خَاصَّ ކޮށް فَلَقِ، نَاسِ މިދެސޫރަތާއި بَقَرَة ސޫރަތުގެ ފަހުން دُعَاء އިންނެވެ.

3) سِحْرُ بَاطِلُ ކުރުން: އެކަން ހެދި ދެގޮތަކަށެވެ. أ) އެއްގޮތަކީ حَرَام ގޮތެވެ. އެއީ سِحْرُ ން سِحْرُ بَاطِلُ ކުރުމެވެ. އަދި سِحْرُ ވެރިން ގާތުން އެކަން ނިމުމުގައިވެސް ދެއްކުމެވެ. ب) ދެވަނަގޮތަކީ ހުއްދަގޮތެވެ. އެގޮތަކީ ހަމަ ކަންނެތްކުރާ ގޮތްނޫން އަރަބިގެނޭ ތިރީސް ސޫރަތާއި ދެން އެއަށް ލިބިފައިވާ كَافِرُوْنَ، إِخْلاَص، فَلَق، نَاس މިސޫރަތްތަކެވެ. ކިޔަވައި ދެނެތި ފެނުގައި ވަކިވަކިން އަރައި ފެނުގެ ފައިވާ ބޯފެނަށް ފެން ފުމެވެ. ދެން އެކިލީ ކިޔަވާ ބޯފެން ސޫރަތްތަކެއްގެ ތެރެއިން ބަޔަކު ބޯކޮށް ބާކީ ފެނުން ފެންވަރުމެވެ. (مُصَنِّفُ عَبْدُ الرَّزَّاق)

4) سِحْرُ ބޮޑުކުރުން: ބަންޖެހިގެންދާ ޖައްސާ ބައްރިކަން ބޮޑުކަނުވެ. އަނބުރައިކަން ކަރު ކަމަކަށްދާކަމެވެ.[1]

ފަންޑިތަ: އޭގެ شَرْطُ ތަކަކީ، 1) قُرْآنَގެ އާޔަތް ތަކުންނާއި شَرِيْعَة ހުއްދަކުރާ دُعَاء އިންކުރުމުގައިވުން. 2) އަރަބި ބަހުން އެވުން. އަރަބި ބަސްނޫނަސް ހުއްދަތެވެ. 3) ފަންޑިތައަކީ އޭގެ ޖެހޭގައި އަސްތަކުރަން ނުކެ ބެލުމުގެ އަސްލަކަށް ލެއްވުމުގައި إِعْتِقَادُ ކުރުން އަދި ހަމަކަށަވަރުން ބޭރުގެ شِفَاء ވަނީ اللّٰه حَضْرَةً ގައި ކަމުގެ ދަރާޖާ ގެންގޮސް ކުރުން. އަދި އިތުރު އަސްލު ކަރަޖާޚާގައި އެކަށީގެންވާ ބޮޑުސޫރަތުގައި އިންސާނުންނާއި ޖިންނުންނަށް ތިރީގެ ދެވޭނެ އަދި ދަރުބާން ޤުރްއާނަކީ.[2] ދީނީ قُرْآن ބަލަބަލައިވާ ތިރީގެގައި شِفَاء އެއްވެ. އަދި އިސްލާމީ ގަވާއިދު ޖިންނީ ނިދިއްޔާ ތިރީފަރުވާ ޖިންނީ ފަރުވާގެ ނިޔަތުގައި ނިކަތުވެއެވެ.

ފަންޑިތަ ހަދާމީހާގެ شَرْطُ ތަކަކީ: 1) ދީންވެރިޔަކު ކަމުގައިވުން. އަދި صَالِحُ تَقْوَى ވެރިޔަކު ކަމުގައިވުން. تَقْوَى ވެރިކަން ގެނެވިފައިކަން އަސްލަކުން ގެނެވިއްޖޭނެއެވެ. 2) ފަންޑިތަ ހަދާމީހާ اللّٰه އަށް ތިރީގެ ގެނެވުން. އެއީ ހެވާ ދުޢާ ޖެހެކަމަށް ގެނެވިއްޖެނެ. އިނގިރޭސިން ވިސްނުން އިންސާން އަހަރެމެން ފަންޑިތަހަދާ. ދީނީ އިޖްތިމާޢީ ތަރުޖަމާ ހިނގައި ހަމަ مَشْغُول ވެގެންނެވެ. އަދި ހަމައެކަނި ތިރީން ތިރީގެ ބާރަށް ބުރަވާ ފަރުވާ، އިލްމީތަ ކުރިއާ ހަމަ ހޯދުމަށް ނުކުންނާނެއެވެ. ގަބޫލުކޮށް ޖޭގެ ފަރުވާ ކުރިޔަނީ އިބާދަތް ކުރުމުގައި اللّٰه وَعْدُ ވެވޭގެން ފޮނުވައެވެ.

ފަންޑިތަ ހައްދާމީހާގެ شَرْطُ ތަކަކީ: 1) އެމީހަކީ صَالِحُ مُؤْمِنُ އަކަށް ކަމުގައިވުން مُستَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. އެއީ ކަންތައް މިނިވަންކަން އަސްލަކުން ހުރިކަމެވެ. اللّٰهُ تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ﴿ وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ۙ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّـٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا ﴾ މާނައީ: مُؤْمِنُ ންނަށް ރަޙްމަތާއި شِفَاء ހިމެނިގެން قُرْآن ގައި ވާއްސަކަށް ބާވައިލެވިއްޖެ ބާވަތްތަކުގެ އެއްޗެއްވެ. އަދި އަނިޔާވެރިންނަށް (ގެއްލުމާއި ހިކަނީ)

---

[1] رَسُوْلُ اللّٰه ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (މާނަ: ކަރުގައި އެއްޗެއް ބޮޑުވެފައިވާ އަށްތަރުގެ އަކަކީ ކަމަށްހެދިވެ. ދީލަ.) އެއީ ގެނެވޭތާގެ ޝީފާ اللّٰه އެކަމި ޚަރުވެއެވެ. އެއްސަބަބުން سِحْرُ ފަރުވާދީގެ ބޮޑުކުރި ޖެހޭބަންދަހަށެވެ.

[2] ތިރީގައިގެ ނަޒަރު: اللّٰهގެ ދަރުބާރުގައި އަދިހާހާގެ ނިބައްޔާ ހަޖޭވުތީގައި قُرْآن އެއްވީދާ ދަރުބާއެވެ. ވިސްނުމުގެ ވަރަށް ބޮޑު ފަރުވާއެވެ. ޖިންނުން ގެ ޖިންނީ ނުބައި ތިރީގެ ބޮޑުވުން ހަމައެކަނި قُرْآن ން ވަރަށްބޮޑު އަސަރުކުރަނިވާ ތިބާގެ ކަރުބާރަށް ދަރުވާގެންދާގެއެވެ. ގޮތްތަކެއް ނިޔަތުގެ ފަރުވާ ކުރިޔަންގެދެވެ. ބޮޑުވެގެން ކުރިއަރާ ފުވޭގެ ތިރީގެ ފަރުވާ ކުރިޔަމެވެ. رَسُوْلُ اللّٰه ، حَدِيْث ކުރެއްވީ ބޮޑުވޭގެ މަނިކުފާނު اللّٰه އަށް އެމާޖެހޭ ކަށްތަރުގައެވެ. ހިކަމަށް ކަރުގައި ފޮނުވައި ދިނުމުގެ އެހެނިހެން އެކަމަށް ފަރުވާ ދެވޭގެއެވެ. ދީލަ.

ގެއްލުމާއި ހަލާކުވެނުމީ ނުވެއެވެ. ވީމާ. 2) އޭނާއަށް شِفَاء ދެއްވާނެކަމުގެ ޔަޤީންކަމާއެކު އުނު اللّٰهُ ގެ حَضْرَةُ އަށް ރުޖޫޢަވުން. 3) شِفَاء ލަސްވެގެން ނުހުރުން. ވީހާވެސް ޔަޤީންކަމާއެކު دُعَاء އަބަދު. އިޖާބަކުރައްވުން އަވަސްވުމަށް އެދިގެން ފަހަރުގައި އިޖާބަ ނުކުރައްވާނެކަމަށް. رَسُوْلُ اللّٰه ﷺ حَدِيْث ގައިވެއެވެ. (يُسْتَجابُ لأَحَدِكُمْ مَالَمْ يَعْجَلْ يَقُوْلُ: دَعَوْتُ فَلَمْ يُسْتَجَبْ لِى) مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ. މާނައީ : އަވަސްވެ ނުގަންނަހާ ހިނދަކު ކަލޭމެންގެ ކޮންމެ މީހެއްގެ އިޖާބަކުރައްވާނެއެވެ. އޭނާ ބުނާނެއެވެ. އަހަރެން دُعَاء ކުރީމެވެ. އިޖާބަނުވިއެވެ. ވީމާ.

ފަންޑިތަވެރިން ގޮތްތަކެއް ވެއެވެ: 1) އިބާދަތާ އެއްކޮޅު ކުރުވައި ކުފުރުގެ ކަންކަން ކުރުވުން. 2) އިބާދަތާ އެއްކޮޅު ކުރުވައި ކުރުވުން. 3) ކަލާމުގެ އަކުރުތައް ދޫކޮށްލައި ތަޣްލީބު ކުރުން ނުބައި ކަލިމަތައް ކިޔުން.
4) ނުބައި އަޑުތަކުގެ ނަން ކިޔާ ޖިންނުންގެ ނަން ކިޔުން.

ބަލިމީހާއަށް ރުޤްޔާގެ ގޮތުގައި ކިޔަންވާ އާޔަތްތަކާއި حَدِيْث ތައް: (سُوْرَةُ الْفَاتِحَةُ) (آيَةُ الكُرْسِي) (بَقَرَة ސޫރަތުގެ ފަހު ދެއާޔަތް) (كَافِرُوْنَ) ސޫރަތް (إخْلاَص، فَلَق، نَاس) މިތިން ސޫރަތް.

﴿فَسَيَكْفِيكَهُمُ ٱللَّهُ ۚ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْعَلِيمُ﴾ ﴿يَٰقَوْمَنَآ أَجِيبُوا۟ دَاعِىَ ٱللَّهِ وَءَامِنُوا۟ بِهِۦ يَغْفِرْ لَكُم مِّن ذُنُوبِكُمْ وَيُجِرْكُم مِّنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ﴾ ﴿وَنُنَزِّلُ مِنَ ٱلْقُرْءَانِ مَا هُوَ شِفَآءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ وَلَا يَزِيدُ ٱلظَّٰلِمِينَ إِلَّا خَسَارًا﴾ ﴿أَمْ يَحْسُدُونَ ٱلنَّاسَ عَلَىٰ مَآ ءَاتَىٰهُمُ ٱللَّهُ مِن فَضْلِهِۦ﴾ ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ ﴿وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ﴾ ﴿قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ هُدًى وَشِفَآءٌ﴾ ﴿لَوْ أَنزَلْنَا هَٰذَا ٱلْقُرْءَانَ عَلَىٰ جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُۥ خَٰشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ خَشْيَةِ ٱللَّهِ﴾ ﴿فَٱرْجِعِ ٱلْبَصَرَ هَلْ تَرَىٰ مِن فُطُورٍ﴾ ﴿وَإِن يَكَادُ ٱلَّذِينَ كَفَرُوا۟ لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَٰرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا۟ ٱلذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُۥ لَمَجْنُونٌ﴾ ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰ مُوسَىٰٓ أَنْ أَلْقِ عَصَاكَ ۖ فَإِذَا هِىَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ ٱلْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا۟ هُنَالِكَ وَٱنقَلَبُوا۟ صَٰغِرِينَ﴾ ﴿قَالُوا۟ يَٰمُوسَىٰٓ إِمَّآ أَن تُلْقِىَ وَإِمَّآ أَن نَّكُونَ أَوَّلَ مَنْ أَلْقَىٰ ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ أَلْقُوا۟ ۖ فَإِذَا حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ إِلَيْهِ مِن سِحْرِهِمْ أَنَّهَا تَسْعَىٰ ﴿٦٦﴾ فَأَوْجَسَ فِى نَفْسِهِۦ خِيفَةً مُّوسَىٰ ﴿٦٧﴾ قُلْنَا لَا تَخَفْ إِنَّكَ أَنتَ ٱلْأَعْلَىٰ ﴿٦٨﴾ وَأَلْقِ مَا فِى يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوٓا۟ ۖ إِنَّمَا صَنَعُوا۟ كَيْدُ سَٰحِرٍ ۖ وَلَا يُفْلِحُ ٱلسَّاحِرُ حَيْثُ أَتَىٰ﴾ ﴿ثُمَّ أَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ﴾ ﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَيْهِ وَأَيَّدَهُۥ بِجُنُودٍ لَّمْ تَرَوْهَا﴾ ﴿فَأَنزَلَ ٱللَّهُ سَكِينَتَهُۥ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ وَعَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَأَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ ٱلتَّقْوَىٰ﴾ ﴿لَّقَدْ رَضِىَ ٱللَّهُ عَنِ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ ٱلشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا فِى قُلُوبِهِمْ فَأَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ عَلَيْهِمْ وَأَثَٰبَهُمْ فَتْحًا قَرِيبًا﴾ ﴿هُوَ ٱلَّذِىٓ أَنزَلَ ٱلسَّكِينَةَ فِى قُلُوبِ ٱلْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوٓا۟ إِيمَٰنًا مَّعَ إِيمَٰنِهِمْ﴾

حَدِيْث ތައް: (أَسْأَلُ اللّٰهَ العَظِيْمَ رَبَّ العَرْشِ العَظِيْمَ أَنْ يَشْفِيْكَ) 7 ފަހަރު / (أُعِيْذُكَ بِكَلِمَاتِ اللهِ التَّامَةِ مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ وَهَامَّةٍ وَمِنْ كُلِّ عَيْنٍ لاَمَّةٍ) 3 ފަހަރު / (أَللّٰهُمَّ رَبَّ النَّاسِ أَذْهِبِ البَأْسَ اِشْفِ أَنْتَ الشَّافِي لاَ شِفَاءَ إِلاَّ شِفَاؤُكَ شِفَاءً لاَيُغَادِرُ سَقَمًا) 3 ފަހަރު / (أَللَّهُمَّ أَذْهِبْ عَنْهُ حَرَّهَا وَبَرْدَهَا وَوَصَبَهَا) އެއްފަހަރު / (حَسْبِيَ اللّٰهُ لاَ إِلَهَ إِلاَّ هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيْمِ) 7 ފަހަރު / (بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكَ مِنْ كُلِّ دَاءٍ يُؤْذِيْكَ وَمِنْ شَرِّ كُلِّ نَفْسٍ أَوْ عَيْنٍ حَاسِدٍ، اللّٰهُ يَشْفِيْكَ بِسْمِ اللهِ أَرْقِيْكَ) 3 ފަހަރު ބަލިމީހާ ގާތު އަތްބާއްވާފައެވެ. އަދި ކިޔާނީ (بِسْمِ اللّٰهِ 3 ފަހަރު أَعُوْذُ بِعِزَّةِ اللهِ وَقُدْرَتِهِ مِنْ شَرِّ مَا أَجِدُ وَأُحَاذِرُ 7 ފަހަރު)

ރުޤްޔާގެ ޝަރުޠުތައް: 1) އަސްމާއުލްޙުސްނާއާއި ޞިފަތްތަކުން ކުރުން خُرَافَاتُ ތަކާއި ތަނަވަސް ޝިރުކު ބަސްތައް ކަލާމާ ނުގުޅުވުން ބަސްތަކުން ކުރުމަކީ ހަރާމްކަމެކެވެ. އަދި މިބާވަތުގެ އަސްލު ފިޔަވައިގެން ނުކުރުމެވެ.
ނުލިބޭނެކަން ސާބިތުވެފައިވާ ކަންތައްތަކުން ދުރުހެލިވުމަށް އެކަމަކު ސަބަބެއް ނުވާކަމުގައި ހިތުން ޤަބޫލުކުރުމެވެ.
2) އެއްޗެއްގެ ބައްޔަކުން އަސަރުކޮށް ފަރުވާވެގެން ދެނެގަންނަ ބަސްތަކުން ކުރުމެވެ. ރަސޫލުﷲ ގެ ޙަދީޘް ގައި ވެއެވެ. ރުޤްޔާއާ ދޭތެރޭ ސުވާލުކޮށް އެކަމުގެ ހުއްދަ ދެއްވުމެވެ. رَسُوْلُ اللّٰهِ ﷺ حَدِيْث ގައިވެއެވެ. (مَنْ

تَعَلَّقَ شَيْئًا وُكِلَ إِلَيْهِ) الترمذى. މާނައީ: އެއްޗެއް އަޅުވައިލައިފިމާ އެއެއްޗަކާ ހަވާލުކުރެވިގެންދެއެވެ. މިއެވެ. އަދި އެއެއްޗަކީ قُرْآن ނޫންއެއްޗެއްކަމުގައި ވާނަމަ އެކަންކުރުމަކީ خِلَافُ ހައްޤެވެ. ޝިރުކީ އަމަލެއްކަމުގައިވެއެވެ.

3) مَاشَاءَ اللّٰهُ تَبَارَكَ اللّٰهُ ފަދަ ލަފުޒުތައް ކިޔުމަކީ ނަޒަރުލެވުމުން ރައްކާތެރިވުމަށް ކިޔާނެ ސުންނަތުން ސާބިތުވެފައިވާ ބަސްތަކެކެވެ. ނަމަވެސް ޤަބޫލުކުރާން ނުޖެހޭ قُرْآن ކިޔެވުމާއި ދުޢާކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކުރާ އެހެނިހެން ކަންތައްތައް އެފަދަ ބަސްތަކުގެ ފަހަތުގައި ކުރުމަކީ ބިދުޢަ ކަމެއް ކަމުގައި ވާހަކަ ދައްކާފައިވެއެވެ.

4) ނަޒަރުލެވިފައިވާ މީހާގެ ހަށިގަނޑަށް ބަލިވާ ޙާލަތުގައި އަދި ފިޔަވަޅު އެޅުމުގައި ސުންނަތާ ޚިލާފު ގޮތަކަށް ކަންތައް ކުރުމަކީ ބާޠިލު ކަމެކެވެ. ނަޒަރު ލެވުނު މީހާ ވުޟޫކޮށް އެފެނުން ޣުސުލުކުރުމަށް އެދުމަކީ ސުންނަތުން ސާބިތު ކަމެކެވެ. އަދި އެކަމަށް ފަހު ރައްކާތެރިވުމަށް ހުރި ގޮތްތަކުގެ ތެރެއިން ކިޔަވާ ދުޢާތަކަކީވެސް ރައްކާތެރިކަމެވެ. އަދި ކަލާނގެ ތަޢާލާއަށް ތައުބާވުމާއި ކުރާ ނަފްލު ޢަމަލުތައްކުރުމުގައި ދެފަރާތަށްވެސް ފައިދާ ކުރާނެއެވެ. ދުޢާކުރުމާއި أَسْتَغْفَارُ ކުރުމާއި صَدَقَة ދިނުން ގޮތުގައި ހިމެނެއެވެ. މިއީ ޢަމަލުކުރުން ރަނގަޅު ސުންނަތްތަކުގެ ތެރެއިން ކަމެކެވެ.

5) ރުޤްޔާ ކުރުމަށް ޖެހޭ ޙާލަތުގައި ސުންނަތް ސުންނަތާ خِلَافُ ނުވާނެއެވެ. އެގޮތުގައި ރުޤްޔާކުރުމަށް ޚާއްޞަ ضَعِيْفُ ދޭ. ޙަދީޘްތަކުގައިވާ ބަޔާންތައް ހިނގާ އުސޫލުތަކާ ވަކިކޮށް ބަލަން ޖެހޭ ފަހަރު ބަލާ خِلَافُ ނުވުމެވެ. ނަމަވެސް އެކަމުގެ ޙަޤީޤަތް تَحْقِيْقُ ކުރެވެންޖެހެއެވެ. އެއީ ރުޤްޔާ ކުރުމުގައި شَرْطُ އެކެވެ. އަދި ދިވެހިރާއްޖޭގައި ފެންނަ ބައެއް ރަތުގެ ޢާދަތަކާއި ޚިލާފު ވެދާނެއެވެ. އަދި ރުޤްޔާގެ ބާވަތްތައްވެސް ތަފާތު ވެދާނެއެވެ. ރުޤްޔާ ބަލާނަމަ ފިޔަވަޅު ނުލާ ވިސްނުން ގަބޫލުކުރެވޭނެއެވެ. އަދި ނަފްސުގެ ހާލަތު ބަދަލުކޮށްދެނީއެވެ. دُعَاء ދެކޮޅަށް ބަލާ ހަމައެކަނި ވިސްނުމުގެ ގޮތުގައި ކިޔާ ދުޢާއެއް ފޯރުކޮށް ދޭނެ ގޮތްތަކެއް صَح ވެގެންނުވެއެވެ.

6) ރުޤްޔާ ކުރުމަށް قُرْآن ކިޔެވުން سِحْرُ ނޭނގޭގޮތަށް ހަދާ ޖެހުމުގެ ތެރެއިން ސުންނަތް ބަލައި ދޫކޮށްލެވޭނެއެވެ. އަދި އިންސާނުންގެ ބައްޔަށް ފަރުވާ ކުރުމަށް ޚާއްޞަ ބަސްތަކެއް ނުކިޔާހުށިނަމަވެސް. ބައްޔަށް ފަރުވާގެ ގޮތުގައި ރައްކާތެރިވުމަށް قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމެވެ. ދެވަނަ އެންމެ ބޮޑު ފައިދާހުރި ކަމެއްކަމުގައިވެއެވެ. އަދި އަދިވެސް މިނޫން ކަމެއް ކަމުގައި ދުޢާކުރުމާއި الله ގެ ذِكْرُ ކުރުމެވެ. ރުޤްޔާގެ މަގުން އޮތް ގޮތްތަކުން ފައިދާ ހޯދިދާނެއެވެ. މިހެންވެ ފަރާތުން ހޯދާ ނަސީހަތެވެ.

سِحْرُ ވެރިންނާއި ދޮގު ރުޤްޔާކުރާ މީހުންގެ ޢަލާމާތްތަކުގެ ތެރެއިން: ✸ ބަލިމީހާގެ ނަމާއި އޭނާގެ މަންމަގެ ނަން އަހައި ސުވާލުކުރުން. ނަމަވެސް ނަމަށް ނިސްބަތްކުރާ ބަސްތައް ކިޔުން ޝިރުކީ ޢަމަލެކެވެ. ނުބައި ހަރަކާތްތަކެއް ފާޅުކުރާނެއެވެ. ✸

ބަލިމީހާގެ ހެދުމުން—ބޮޑުސައްތަ ގޮތުން ފެނިފައިވާ ހެދުމެއް – އެއްޗެއްހުރި ފޮތިގަނޑެއް ހޯދާނެއެވެ. ✸ އަދި ބައެއްފަހަރު ކަނޑައެޅިފައިވާ ބާވަތެއްގެ ޖަނަވާރެއް ނުވަތަ حَيْوَانُ އެއް ނުލާ ބަލިމީހާގެ ބަދަލުގައި ކަތިލަން އަންގާނެއެވެ. ✸ އަދި ބައެއްފަހަރު އެގޮތުން ބަލިމީހާގެ ގޭގައި ހަރަކާތްތަކެއް ކުރާނެއެވެ. އަދި އެއީ ސިޙުރު

ދެމުން ގެންދާ އެއްޗަކާ ބަރާބަރު ދޭ ގޮތްވެސް އެނގޭނެއެވެ. ✸ އަދި ބައެއްފަހަރު ހުރިހާ ކަމެއް ބަރާބަރަކަށް ދެއްކުމަށް އެކިއެކި ތަންތަނުގައި ބަހައްޓާފައިވާ އެއްޗެއް ބަލިމީހާ ހޯދާނެއެވެ.

އެއީ އެނގުން ބާރުގެ (ޖިންނީއެވެ.) ✸ އަދި އަދި ބަޔަކީ އެކަހެރި ކޮށްދެއްވާށެވެ ފަރާތްތަކަށް ވާއިރު ވާނެއެވެ. އޭނަގެ އެއްޗެހި ބަލިމީހާއަށް ދީގެން ބޭނުންވެއެވެ. ✸ ބަލިމީހާގެ ގައިގަ (ޖިންނީތަކެއް) ރަހުމަތް ހޯދާނެ. ✸ އަދި ވަކި

މުއްދަތަކަށް ފުރަގަސް ނުވަތަ އަނދިރި ކޮޓަރިއެއްގައި އަނގައިދޭނެއެވެ. ✸ އަދި ބަލިމީހާ ފެން ބޭނުންކުރާ ގޮތުން ކާންޖެހޭ ކާނާގެ ތެރެއިން ވަކި ބާވަތްތައް އަނގައިދޭނެއެވެ. ނަމަވެސް ބަލިމީހާގެ ކައިރިން ދުރުހެލިވުމަށް އެއީ ނުބައި ކަމެއް ކަމުގައި ބަލާނެއެވެ.

*އެންމެން އެއްބަސްވާ އަސްލެއް ނެތް ބާވަތް خَاصَّ خَبَرُ ބަޔާންކޮށްފައި ތަފާތުވެއެވެ. ނުވަތަ އާންމު ނަމުގެ ނުވަތަ އާންމު ބަސްގެ خَبَرُ އާދޭ ބުނާގޮތް ތަފާތުވެއެވެ. ✸ އެއީ ބެހެއްޓިދާނެ ބަޔާންކޮށްދީފައި ހަމަޖެހިގެން ވާ އެއްގޮތެއް ބުނާގޮތް ވެރިކަން ތަފާތުކުރެވެއެވެ. ނުވަތަ ހުސްނު ނުވަތަ ޟަޢީފުން خَبَرُ ކުރިއަރާފައިވެއެވެ.

7) أَهْلُ السُّنَّة ގެ ބޭކަލުންގެ مَذْهَبُ އަކީ ހަމަކަށަވަރުން ޖިންނުން އިންސާނުންގެ ހަށީގައި ވަދެވޭނެކަމެވެ. އެކަމުގެ ހެއްކެވެ. އޭގެ ދަލީލަކީ ގުރުއާނުގައިވާ الله ގެ ބަސްފުޅެވެ. ﴿ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِي يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيۡطَٰنُ مِنَ ٱلۡمَسِّۚ﴾ ހަމަކަށަވަރުން އެއާޔަތުގައި مُفَسِّرُ ން إجْمَاعُ ވެފައިވާ ގޮތުގައި مَسُّ ގެ މާނައަކީ ޖިންނުން އިންސާނުންނަށް ލިބޭ އަސަރެވެ. އިންސާނުންނަށް އެކިވައްތަރުގެ ސަބަބުން އިންސާނުންނަށް ޖެހޭ شَيْطَانِي ހާލަތެވެ.

ފާއިދާއެއް: حَسَدَ އަކީ އަސްލުގައި އަނެކާގެ ނިޢުމަތް ނެތިގެން ދިއުމަށް އެދުމެވެ. އެއީ ބޮޑެތި އިސްލާމީ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ވެސް ވެސް އެއް ސިފައެވެ. އެއީ ޢިލްމުވެރިންގެ ބަސްބަހުގެ މައްޗަށް ބުނަމުން ގެންދާ ކަމެކެވެ. އެއީ އެކަށީގެން ނުވާނެ ކަމެކެވެ. އެއީ الله އަށް ޝަރީޢަތުން ނެތްކުރެއްވި ކަމެކެވެ. އެބާރުގެ އަސަރުން ޤަބޫލުކުރާނެ ހައްޤު ސިފައާ އިބިލީހުގެ ގޮތުން حَسَدَ ވެރިވެގެންނެވެ. ހަމައެކަނި قَابِيلُ އޭނާގެ أَخُ މަރާލުމަށް އުޅުނީ حَسَدَ ވެރިވެގެންނެވެ.

އެކަމުގެ ފަރުވާ: ✸ ދުޢާ އެދުން ދިފާޢުގެ ގޮތުން . ✸ އަޅުގަނޑުމެން ހަމަޖެހިގެން ދިރިއުޅުމަށް حَسَدَ ވެރިޔާ ހާލަތުގައި އޮތުމަކީ ކުރަންޖެހޭ ކަމެކެވެ. ✸ ކޮންމެ ވަރަކަށް الله ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތްތަކަށް ޝުކުރުކުރުމާއި އެކަމުގެ حِكْمَة ދެނެގަތުމަށް އޭނާއަށް ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތަކީ الله ދެއްވާފައިވާ ނިޢުމަތެކެވެ. އެކަމުގެ ސަބަބުން إعْتِرَاضُ ނުކުރުމެވެ. ✸ قَضَاء قَدَرُ އަށް ރާޟީވުން ލާޒިމުވާނެއެވެ. ✸ ހިތްވަރުދިނުމަށް ނުވަތަ އަނެކާގެ ފަރާތުން ދެކޭތީ (مَاشَاء اللهُ / بَارَكَ اللهُ لَكَ) ކިޔުމާއި ދުޢާކުރުމެވެ. ✸ އެކަން ކުރާނެ ގޮތް ކިޔައިދީފައިވާ ހަދީޘް ތަކެއް ވެއެވެ: (އެބަހީ حَسَدَ ވެރިޔާގެ ކަމުގައި ވާނަމަ) ދުޢާކުރުމާއި މަސައްކަތްކުރުމެވެ. حَسَدَ ވެރިޔާގެ ސަބަބުން ބޮޑުވެސް ދުވަހު ގެއްލުން ލިބެއެވެ. އެއީ رَسُوْلُ الله ، أَصْحَابُ ބޭކަލުންގެ ތެރެއިން ވެސް ވަނީ ތަޖުރިބާކުރެވިފައެވެ. ޢަބްދުއްލާހް ގެ ބަހުން عَبْدُ اللهِ بْنُ عَمْرُو رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ރިވާކުރައްވައެވެ. އެބޭކަލުން ހަދީޘްގައި ބަޔާންކުރެއްވި ހިތުގެ (އެބަހީ حَسَدَ ވެރިކަން ނެތުމުގެ) ސަބަބުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.

دُعَاء ކުރުން

އެންމެހައި خَلْقُ ތަކުން ވަނީ الله އަށް ފަޤީރުވެގެންނެވެ. އެކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައިވާ ނިޢުމަތަކަށް ބޭނުންވެގެންނެވެ. އެކަލާނގެ ވަނީ މުސްތަޣްނީ ކަމުގެ ދަރަޖަ ފުރިހަމަވެގެންނެވެ. އެކަލާނގެ މިސްކީނުންނާއި ބޭނުންތެރިން ނުގެނެވޭނެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ގޮވާލާ މީހާ الله ވަނީ އެކަލާނގެ އަށް دُعَاء ދަންނަވަން އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް ވާޖިބު ކުރައްވާފައިވެއެވެ. އެކަލާނގެ وَحِي ކުރެއްވުމެވެ.

﴿ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ إِنَّ الَّذِينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِينَ﴾ މާނައީ: ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް دُعَاء ކުރާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އަޅުކަންކުރުމަށް ބޮޑާވާ دُعَاء ނުކުރާ މީހުން ނިކަމެތިވެ ނިކަމެތިވެގެން ޖަހަންނަމަށް ވަންނާނެއެވެ.

މުއުމިނުން. އަދި رَسُوْلُ الله ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ މާނައީ: الله އަށް دُعَاء ކުރާ މީހުންނަށް އަވަހަށް ގާތްވެވޭނެ ގޮތެއްވެއެވެ. މުއުމިނު. އަދި އެއާއެކު الله އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ސުވާލުތަކަށް ޖަވާބުދެއްވާ ގޮތުގައެވެ. އަދި އަދި ސުވާލަށް ޖަވާބު އަޅުތަކުން އެކަލާނގެ ޤަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. އަދި އެއްގޮތަށް އެކަލާނގެއާ ގާތްވެވޭނެ ގޮތެވެ.

އަދި ހަމަކަށަވަރުން رَسُوْلُ الله ، ގެ أَصْحَاب ބޭކަލުންނަށް އެކަން އެނގިވަޑައިގަތުމަށް އެބޭކަލުން ސުވާލުކުރެއްވި ގޮތް ބަޔާންކުރެވިފައިވަނީ ދުރުގައި ނުވަތަ ގާތުގައިތޯއެވެ.

އަދި އެބޭކަލުންގެ އައިރޯނުގައި خَلْقُ ތަކުންނަށް އެކަލާނގެ ހަމައެކަނިވެސް ތިބެނުންވާނެއެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ رَبُّ ގާތް އެއީ އެބޭކަލުންގެ ހިތްތަކުގައި އެކަލާނގެ ހާޒިރުވުމެވެ. އަދި އެބޭކަލުންގެ رَبُّ އެބޭކަލުންނަށް ހިތްތަކުގައި ގާތްކަން ކުރައްވާނެ ތަނެވެ. އަދި الله ގެ ބުއްދިއްޔާތު ކަނޑައަޅުއްވައިދެއްވުމުގެ ގާތްކަމެވެ.

﴿وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ﴾ މާނައީ: މުއުމިނު ރަސޫލާގެ އެއްބަސް މުއުމިނު ރަސްކަލާނގެއަށް ގާތްވާ ސަބަބުން (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ގާތުގައި ވާގޮތަށެވެ. މުއުމިނުން. دُعَاء ކުރުމަކީ الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ވަޒަނާޢާ ދަންނަވާލުމެވެ. އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައި އަދަބާއިލުމާއެކު قَضَاء قَدَرُ ވުމަށް ރުހިގެންވާ ގޮތެވެ.

އަދި الله އަށް دُعَاء އަޅުކަމެއްކަމުގައި ވީއިރުވެސް ރަސޫލާގެ ސުންނަތަކަށް ތަބާވާގޮތުގައި ތަޢުލީމްދެއްވާ ގޮތަށް ކުރެވޭ دُعَاء އަކީ ޤަބޫލުކުރެވޭ ކަމެކެވެ. އަދި النَّبِيُّ ، ވިދާޅުވިއެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު އެދި ދަންނަވާ دُعَاء ގަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. (مَامِنْ مُسْلِمٍ يَدْعُوْ بِدَعْوَةٍ لَيْسَ فِيْهَا إِثْمٌ وَلاَ قَطِيْعَةُ رَحِمٍ إِلاَّ أَعْطَاهُ اللهُ بِهَا إِحْدَى ثَلاَثٍ : إِمَّا أَنْ تُعَجَّلَ لَهُ دَعْوَتَهُ وَ إِمَّا أَنْ يَدَّخِرَهَا لَهُ فِي الآخِرَةِ وَ إِمَّا أَنْ يَصْرِفَ عَنْهُ مِنَ السُّوْءِ مِثْلَهَا ، قَالُوْا إِذًا نُكْثِرُ ؟ قَالَ اللهُ أَكْثَرُ) أحمد މާނައީ: އެއްވެސް މުސްލިމަކު **دُعَاء އަކީ ފާފައެއް އަދިވެސް دُعَاء ގައި** ފާފަވެރި ވާވަރުކަމެއް ނުވާ رَحِمُ ކަނޑައެޅުމެއް ނުވާނަމަ الله تَعَالَى އަވަހަށް ޤަބޫލުކުރެއްވުމެވެ. ނުވަތަ އެ دُعَاء އާޚިރަތުގައި ރައްކާކުރެއްވުމެވެ. ނުވަތަ އެ دُعَاء ގެ މިންވަރަށް ނުބައިކަމެއް ދުރުކުރެއްވުމެވެ. أَصْحَابُ ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. އެހެންވީއިރު އަހަރުމެން ގިނަގިނައިން دُعَاء ކުރާނަމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. اللهُ އެއަށްވުރެ ގިނަގިނައިން ދެއްވާނެއެވެ. މުއުމިނު.

دُعَاء ގެ ބާވަތްތައް: އެއީ ދެބާވަތެވެ. 1) **އަޅުކަމުގެ دُعَاء.** އެއީ ނަމާދު ފަދަ ޢިބާދަތްތައް ކަމުގައެވެ.

2) **ކަމެއްގެ ބޭނުމާ ސުވާލުކުރުމާއި ދަންނަވާލާ دُعَاء އެވެ.**

عَمَلُ ކުރާގޮތް: ކިޔަވާދޭ ނަމާދު قُرْآن ކިޔެވުން ނަމާދު ذِكْرُ ކުރުމަކީ دُعَاء ކަމުގައި ނުވެއެވެ؟ قُرْآن ކިޔެވުމަކީ ޢިބާދަތެކެވެ. ނަމާދު ذِكْرُ ކުރުން ސުވާލުކުރުމާއެވެ. ނަމާދު دُعَاء ކުރުމާއެވެ. މިއީ ވަޒީފާގެ ބާބު ދުޢާގެ ޢިބާދަތެވެ. ނަމާދުގައި ބިރުވެތިކަމާއި އުމީދު ކުރުމަށް ފެނުނު ދިރާސާ ކަމުގައެވެ.

އަޙާދީޘް ދުރުކަނޑައެޅުމަށް އިސްތިސްނާވާ ޤަބޫލުކުރެވޭ އަމަލުތަކެވެ. އަދި މިސާލަކަށް عَرَفَة ދުވަހުގެ دُعَاء ކުރުން قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމެވެ. އަދި فَرْضُ ނަމާދުގެ ފަހުގައި ކިޔުމަށް ވާރިދުވެފައިވާ ذِكْرُ ތަސްބީހާއި قُرْآن ކިޔަވައިދިނުމެވެ.

دُعَاء އިޖާބަކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުތައް: ދުޢާއިޖާބަކުރެއްވުމުގެ ސަބަބުތަކެވެ. އެއީ ޢާއްމު ސަބަބާއި ޚާއްޞަ ސަބަބެވެ.

1) **ފުރަތަމަ ޢާއްމު ސަބަބުތަކެވެ.** އެއީ ހެޔޮޢަމަލުތަކެވެ. މިސާލަކަށް صَدَقَة ކުރުން، وُضُوء ކުރުން، ނަމާދުކުރުން قِبْلَة އަށް ކުރިމަތިލުން – ދުޢާގެ އިސްވެދާ – الله އަށް ޘަނާއާއި ޙަމްދު އަރިސްކުރުން ކުރުން – އެއީ دُعَاء އެއީ މަސައްކަތުގެ ޤަބޫލުވެރިކަމުގެ الله ގެ ނަންފުޅުތަކާއި ސިފަފުޅުތަކާއި ވަސީލަތްކޮށް ދުޢާކުރުން – ސަބަބަކީ އެދޭގޮތުން دُعَاء ކުރުމަކީ الله ގެ فَضْلُ ވަސީލަތްކޮށް އެދުމެވެ. رَحْمَة ދެއްވުމަށް ދެންނެވުން – އަދި މިސާލަކަށް އަނބިދަރިންގެ މައްޗަށް رَحْمَة ލައްވާނެ دُعَاء ކުރުމުގެ ވަސީލަތުގައި އަލްޙައްޤު ދެންނެވުން ބަދަލުވާނެކަމެވެ؟ الْجَبَّارُ ފަދަ الْقَهَّارُ ފަދަ ނަންފުޅު ވަސީލަތްކުރުން – دُعَاء ކުރުން ފުރަތަމަ ދުރުވުމާ ގެއްލުމުގެ ދުރުގަޅުން النَّبِيُّ ، ގެއްލުމަށް صَلَوَاة ކިޔުން – އަދި ފާޅުކޮށް އިޢުތިރާފުވުމާއި إِقْرَارُ ވުން – الله ގެ نِعْمَة ތަކަށް شُكْرُ ވެރިވުން – އަދި دُعَاء އިޖާބަކުރެއްވުން ދެންނެވުމާއި ވެދުމަކުރުމާއި ދުޢާގެ މަށްސަތު ވެދެވެން ދިނުމުގައި دُعَاء ކުރުން – އެއީ ގެންގުޅެވެނީކެވެ. ✹ އަދި ޚާއްޞަ ސަބަބުތައް: ޙާލަތުގެ ދުޢާކުރުމުގައި ކުރެވޭ ގޮތްތައް ދަށުގައި ކިޔަވާށެވެ الله ދެއްވާފައިވާ އަޚްލާޤު ވެރިކަމާއި – ހަބަރަކާއި ދުޢާ ކުރުން – وُضُوء ކުރުމުގެ – ސުޖޫދުގެ އަޚްލާޤު – ނަމާދުގެ ފަހުން ސަލާމު ދިނުމުގެ ކުރިން – ނަމާދުގެ ފަހުން – قُرْآن خَتِمُ ކުރުމަށްފަހު – ރޯދަވީއިރު – ދުވަސްގެ އަޚީރުގައި – އަސްނާފުތަކުގެ ދެމެދު دُعَاء – ގަޑިއަކުގެ ތަކުބީރުގެ ފަހު ދުވަސް – ބަލި ބަލީގެ ދުޢާ – މުސާފިރު އަހުގެ ޢާދަޔާ ފިލުވާ دُعَاء – ހަމަލާދޭ عَدُوُّ އެނބުރި ދިއުން. ✹ ދުވަސް ހާލަތުގެ ދުވަސް ސުމާއީ ބަހުގެ ޚާޞް ކަމުގެ ، خَاصَّ ކަން ވެރިވުމުގެ އަދި ދުވަސްތަކާއި ✹ ވަގުތު ސްރީޢަތުގެ ބަހުގެ ރަނގަޅު ރަމަޟާނުގެ ދުވަސްތަކުގެ، ހުކުރު ދުވަހުގެ ، لَيْلَةُ الْقَدْرِ ވިލާ ، عَرَفَة ދުވަސް ✹ ޙާލަތުގެ ބަސްބަސްކުރާ ގަޑިތަކުގައި ޚާއްޞަ ބަހާއި: އަދި ބުނާނެ ވިސްނުމާއި ގެދޮރުކުރުމުގައި،އަދި خَاصَّ ކަން مُلْتَزِمُ ކައިރިގައި مَقَامُ إِبْرَاهِيمْ ގެ ކައިރިގައި ، صَفَاء އާއި مَرْوَة ގެ މަތީގައި عَرَفَة ގައާ ހަމަ مُزْدَلِفَة ގައި ، حَجُّ ގެ ދުވަސްވަރު مِنَى ގައި ، زَمْزَم ފެންބުއި އަދި މިހެންނެވެ ބައިއްވެގެންނެވެ.

2) **އަނެއް ފަހަރު ސަބަބުތައް:** دُعَاء ކުރުމުގެ ކުރިން: ތިރީގެ تَوْبَة އަށް ތަވަވުން – އަނިޔާވެރިކަމުގެ ގޮތުން ގޯސްވެގެން އަދާކުރުމުގެ އިބާދަތް ދަސްކުރެވުނު ރަނގަޅު ރައްޔިތެއްގެ – އަދި ގެބުރެވުނު އަސްލުވާއިވާ އަދާކުރުމަށް އަލުން ބުރިވެއްޖެ ފުރަތަމަ އަދި އެވަރުން ހުއްޓުވުން حَلَالٌ މުއާމަލާތް ކުރުން – ރިޒުޤު ހޯދުމުގައި ގޮތްކަމުގެ حَرَام ކޮށްލުމުގެ ދުރުވެގެންވުން – ކަމެއް ކޮށްލުމުގެ ގޮތްތެރިކަން – އަދި **دُعَاء ކުރުމުގައި:** އަދި حَاضِرُ ކަމުގެ ހިތުން – الله އަށް ހިތްވަރު އެދުން – އެކުލެވޭ އެހެން ނިޢުމަތުގެ ދެކޭ އަށް – އިސްތިޤާމަތު އޮންނަ ސަރަހައްދުގައި ދެން ދެމެހެއްޓުން – އަދި ކޮންމެ ބައެއް ދުޢާތައް ދެތިން ފަހަރު ކިޔުން – ކުރިމަތީގައި އިޖާބަކުރެއްވުމުގެ ކުރީން ނުހިތަވުން.

دُعَاء އިޖާބަވުން ލަސްވާ ކަންތައްތައް: ބައެއް ފަހަރު އިންސާނާ دُعَاء ކުރެއެވެ. ނަމަވެސް އިޖާބަ ނުވެއެވެ. ނުވަތަ އިޖާބަވުން ލަސްވެއެވެ. އޭގެ ސަބަބަކީ އެކިއެކި ކަމެއް ވެދާނެއެވެ. ✹ الله އަކީ އެންމެ ރަޙްމަތްތެރިފުޅު އެކަލާނގެ ދުޢާ ކުރުން. ✹ دُعَاء ކުރުމުގައި تَفْصِيلُ ކުރުން. އެއީ މިސާލަކަށް ނުރައްކާތެރި ހެނދުނު ނުވަތަ އެހެން ދުވަސްތަކުގެ ނުވަތަ އެހެން ސައްޙަތުގެ ދަރުމަވަންތަ އަދި الله ގެ حَضْرَةُ ގައިރުވުމަކީ

ހިތާމައި ޙައްޤުތަކާއި ނޭގިގެން. ނަމަވެސް ހަމައެކަނި ނަފްސާނީ ސަބަބަކާ ވީމަ އެދުނުންވުން ފިޔަވައިލުމެވެ. ✹ ދުޢާ އިޖާބަކުރެއްވުމަށް ނަފްސު ހަމަޖެހުމާއި ޔަޤީންކަމާއިއެކު ދުޢާ ކުރުން. ✹ ފާފަވެރިކަމާއި ނުވަތަ رَحِمُ ކަނޑާލުމުގެ ދުޢާ ނުކުރުން. ✹ الله ގެ އިސްމުލް އަޢުޒަމްގެ ވަސީލަތުން ދުޢާ ކުރުމަށް ގޮވުން. މިސާލަކަށް: އަޅުގަނޑު الله އަށް. އިބްރާހީމްގެ ދީނާއި ތަޢާލާގެ ނަން ބުނެ ދުޢާ ކުރާނެއެވެ. ✹ އިޚްލާޞްތެރިކަމާއެކު އިސްތިޣުފާރު އެދުން ދުޢާ ފަށާއިރު ޝުކުރުކުރުން. މިސާލަކަށް: އަޅުގަނޑު ދުޢާ ކުރުމުގައި ކުރިން ނަފްސު ހަމަޖައްސަވާ. ✹ ވަރަށް ހިތްވަރާއެކު ނޫނީ ފުރިހަމަ ދުޢާ ކުރުން ނުކުރަނީއޭވެ. ✹ ހަނދާން ނެތިގެން غَافِلُ ވެގެން ދުޢާ ކުރުން. ✹ الله އާއި ދުރު އިރާދަކުރެއްވުން ނުކުރުން. ތަކުރާރުކުރުން ދުޢާ ކުރުމުގައި النَّبِيُّ ގެ މިސާލުވެއެވެ. އަދި އެއީ النَّبِيُّ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ހަދީޘްގައި ވެއެވެ. حَدِيْث ގައިވެއެވެ. "ދުޢާ އަކީ ޢިބާދަތެވެ." ދެން ދުޢާ ކުރުމުގެ ކުރިން الله އަށް حَمْدُ ކޮށް ثَنَاء ކިޔުމަށެވެ. ދެން النَّبِيُّ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމެވެ. ދެން އެ ދުޢާ ބޭނުން ކުރާ ދުޢާ އެދުމެވެ. (الترمذي)

✹ ވަގުތުގައި ނިކަމެތިވެ ކެދިކެދި ދުޢާ ކުރުން. މިސާލަކަށް: ދަންވަރު އަޚީރުގެ ބައިގައި އަދި ދުޢާ ކުރުން.

✹ ހަޑިކަމުން އަޑުގަދަނުކޮށް ދުޢާ ގެ عِبَارَةَ ނިކަމެތި މަޤާމަކުން ކުރުން. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿ادْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ﴾ މާނައީ؛ ތިޔަ ބައިމީހުން ތިޔަ ބައިމީހުންގެ ރަސްކަލާނގެ ކިބައިގައި ނިކަމެތިކަމާއި ސިއްރުން رَبّ އަށް ދުޢާ ކުރައްވާށެވެ. މިއީ ابْنُ عَبَّاس ވިދާޅުވިއެވެ. ދުޢާ ކުރުމުގައި ހަޑިކަމުން އަޑުގަދަނުކޮށް ދުޢާގެ عِبَارَة ނިކަމެތިކަމާއެކު ކުރުމެވެ. އެކަން ދެއްކުމެވެ. ހަމަޖެހިގެން رَسُوْلُ الله ގެ އަރިހުގައި ތިބި أَصْحَاب ބޭކަލުން ދަންނަވައެވެ. އަޑުގަދަކޮށް ދުޢާ ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ (البخاري) ✹ ދުޢާ ކުރުމުގައި މެދުމިނުން އަޑުއުފުލުން. الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައެވެ. ﴿وَلَا تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذَٰلِكَ سَبِيلًا﴾ މާނައީ: އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ނަމާދުގައި ވަރަށް އަޑުގަދަ ނުކުރައްވާށެވެ. އަދި އެއަށްވުރެ ލުއިކޮށް ނުކުރައްވާށެވެ. އަދި އެދެމެދުގެ މަގެއް ހޯއްދަވާށެވެ. މިއީ عَائِشَةُ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ ދުޢާ ކުރުމާ ބެހޭ ބާވަތުގެ އާޔަތެވެ. މިއީ.

އަދި ދުޢާ ކުރުމާ އެކަށޭ ދުޢާ މައްސަލަތަކުގައި ތަރުތީބުކުރުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. ފުރަތަމަ: حَمْدُ ثَنَاء ކުރުން. ދެވަނައަށް: النَّبِيُّ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުން. ތިންވަނައަށް: ފާފަތަށް إِقْرَار ވުން. ހަތަރުވަނައަށް: الله ދެއްވި نعْمَةُ ގެ މައްޗަށް شُكْرُ ކުރުން. ފަސްވަނައަށް: ދުޢާ ކުރުމުގެ ފުރުޞަތުގައެވެ. އަދި النَّبِيُّ ގެ ފަރާތުން ވާރިދުވެފައިވާ ދުޢާ އެއީ جَوَامِعُ الْكَلِم ގެ ބޭނުން ކުރުމެވެ. އަދި سَلَفُ ގެ ބޭކަލުންގެ ފަރާތުން ވާރިދުވެފައިވާ ބަސްތަކުގެ ބޭނުން ކުރުން. ހަވަނައަށް: النَّبِيُّ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުން. ދުޢާ ނިންމުން.

ބޭނުންތެރި އެކިއެކި ވަގުތުތަކުގެ ދުޢާ ތަކެއް:

ދުޢާ ގެންގުޅޭ ވަގުތު	رَسُوْل الله ގެ حَدِيْث ތެރެއިން ދުޢާ
ނިދުމުގެ ކުރިއާއި ހޭލުމުގައި	باسْمِكَ اللّهُمَّ أَمُوْتُ وَأَحْيَا" އަދި ހޭލާއިރު " الحَمْدُ لِلّهِ الّذِى أحْيَانَا بَعْدَمَا أَمَاتَنَا وَإِلَيْهِ النُّشُوْرث"
ނިދުމުގައި ސިހިގަންނަ ހިނދު	أَعُوْذُ بكَلِمَاتِ الله التَّامَاتِ مِنْ غَضَبِهِ وَعِقَابِهِ وَمِنْ شَرِّ عِبَادِهِ وَمِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِيْنِ وَأَنْ يَحْضُرُوْنَ"
ނިދުމުގައި ހުވަފެނުގައި ނުބައި ކަމެއް ފެނުމުން	މާނަ: ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަ ކަމެއް ފެނުމުން އެ ހުވަފެނެއް ފެނުނު ހިނދު الله حَضْرَةَ ގައި ރައްކާތެރިކަމަށް އެދި الله އަށް حَمْدُ ކުރުމެވެ. އަދި ނުބައި ހުވަފެން ފެނުމުން شَيْطَانُ އާ ދުރުވުމަށް އެދި ކަނާތްފަރާތަށް ތިންފަހަރު ތުފުލުމެވެ. އަދި އެކަން އެހެން މީހަކަށް ނުބުނުމެވެ. ފަހެ ކަލޭގެފާނު އެ ހުވަފެނުގެ ނުބައިން ސަލާމަތްވާނެއެވެ.
ގޭން ނިކުންނަ ނިކުމުން.	اللّهُمَّ إِنِّى أَعُوْذُ بكَ أَنْ أَضِلَّ أَوْ أُضَلَّ أَوْ أَزِلَّ أَوْ أُزَلَّ أَوْ أَظْلِمَ أَوْ أُظْلَمَ أَوْ أَجْهَلَ أَوْ يُجْهَلَ عَلَيَّ" بِسْمِ اللّه تَوَكَّلْتُ عَلَى اللهِ لاَ حَوْلَ وَلاَ قُوَّةَ إِلاَّ بِاللّه "

މިސްކިތަށް ވަންނަވުން.	މިސްކިތަށް ވަންނަވާއިރު ކަނާތްފައި އިސްކުރުން: ދަންނަވާނީ " بِسْمِ اللهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُوْلِ اللهِ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِی ذُنُوْبِی وَافْتَحْ لِی أَبْوَابَ رَحْمَتِكَ .
މިސްކިތުން ނުކުންނަވުން.	މިސްކިތުން ނުކުންނަވާއިރު ވައަތްފައި އިސްކުރުން. ދަންނަވާނީ بِسْمِ اللهِ وَالسَّلاَمُ عَلَى رَسُوْلِ اللهِ اللَّهُمَّاغْفِرْ لِی ذُنُوْبِی وَافْتَحْ لِی أَبْوَابَ فَضْلِكَ.
އަލަށް ކާވެނިކުރި މީހަކަށް	بَارَكَ اللهُ لَكَ وَ بَارَكَ عَلَيْكَ وَجَمَعَ بَيْنَكُمَا فِی خَيْر
ހާޖަތް އަދާ ކުރުމަށް ބިލުބި ގަނޑުއަޅާ އަނބިމީހާ.	ބިރުވެރިގޮތުގައި ކަލޭގެން އަނބިއަށް ހާޟިރުވެ، ބިސްމިއްލާހި ކިޔުމުން الله ގެ حَضْرَةَ ށް ދުޢާކުރުމުން ދަރިފުޅަށް حِمَايَة ލިބިގެންނެވެ. އަދި ނުކިޔައި ދިޔަނަމަ شَيْطَانُ އަރައިގަނެއެވެ. އަދި ކަލޭގެން އަނބިއަށް ހާޟިރުވެ، ކަލޭގެންނާ الله ގެ فَضْلު ވިސްނާ ކަމަށް ދުޢާކުރުމެވެ. ހަމަކަލޭގެން އަދި ދަރިފުޅު ބަލަދުވެރި ކަމުން ރައްކާވާނެއެވެ. އަދި ބަރަކާތް ލިބިގެން އާއިލާއަށް ބިރުވެރިކަމުން ސަލާމަތްވެ، الله ގެ حَضْرَةُ ގައި ދުޢާކުރުމެވެ.
اللهُ އަށްޓަކައި ލޯބިވާ ކަމަށް ދެންނެވުމުގައި އެންމެ ރަނގަޅު	أَنَسُ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ވިދާޅުވިއެވެ. ރަސޫލާއަށް ވަޑައިގެން النَّبِيُّ ގެ ކައިރީގައި މީހަކު އިނދެ، އެހެން މީހަކު ފާއިތުވިއެވެ. ދެން އެމީހާ ދެންނެވިއެވެ. އޭ رَسُوْلُ الله، އަހަރެން މިމީހާދެކެ ލޯބިވަމެވެ. ދެން النَّبِيُّ، حَدِيْث ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭ އެކަން އޭނާއަށް އަންގައިފިން ހެއްޔެވެ؟ އޭނާ ދެންނެވިއެވެ. ނޫނެކެވެ. حَدِيْث ވިދާޅުވިއެވެ. އެކަން އަންގާށެވެ. ދެން އޭނާ ގޮސް ދެންނެވިއެވެ. ރަސޫލާއަށްޓަކައި اللهُ އަށްޓަކައި އަހަރެން ކަލޭދެކެ ލޯބިވަމެވެ. އޭނާ ބުނެފިއެވެ. އަހަރެން ލޯބިވާ މީހެއް ކަމުގައި ހަދާފައިވާ މީހާ ކަލޭދެކެ ލޯބިވާށިއެވެ.
ކިނބޫ ހުވަމުން ޖަވާބު ދިނުމުގައި	ކިނބޫ ހުވާމީހާ ކިޔާނީ ޙަމްދު ކިޔުން الْحَمْدُ لِلّٰهِ ކިޔާނެއެވެ. އަދި އެ އަޑުއަހާ މީހާ ކިޔާނީ يَرْحَمُكَ اللَّهُ ކިޔާނެއެވެ. ދެން އެމީހާ ކިޔާނީ ދެން އެމީހާއަށް ޖަވާބުގައި يَهْدِيكُمُ اللَّهُ وَيُصْلِحُ بَالَكُمْ ކިޔާނެއެވެ. އަދި ކާފިރަކަށް ނަމަ ބުނާނީ އަދި ޖަވާބުގައި يَهْدِيكُمُ اللَّهُ ކިޔާނެއެވެ. يَرْحَمُكَ اللَّهُ ނުކިޔާނެއެވެ.
ހިތާމަވެރިކަމުގެ دُعَاء	لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ الْعَظِيمُ الْحَلِيمُ لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ لا إِلَهَ إِلا اللَّه رَبُّ السَّمَوَاتِ وَرَبُّ الأَرْضِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ اللَّهُ اللَّهُ رَبِّي لَا أُشْرِكُ بِهِ شَيْئًا» «يَاحَيُّ يا قَيُّومُ بِرَحْمَتِكَ أَسْتَغِيثُ » «سُبحَانَ الله العَظِيم»
އަދުއްވުންގެ ބާރު ފިލުވުމަށް ކިޔާ	« اللَّهُمَّ مُنْزِلَ الْكِتَابِ ومُجْرِيَ السَّحَابِ سَرِيعَ الْحِسَابِ اهْزِمْ الأَحْزَابَ، اللَّهُمَّ اهْزِمْهُمْ وَزَلْزِلْهُمْ »
ކަމެއް ދަތިވުމުން ކިޔާ ދުޢާ	« اللهمَّ لا سَهْلَ إلا مَا جَعَلْتَهُ سَهْلا وَأَنتَ تَجْعَلُ الحَزْنَ إذَا شِئْتَ سَهْلاً »
ދަރަނި ފުއްދުމަށް ކިޔާ دُعَاء	«اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَالْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَضَلَعِ الدَّيْنِ، وَغَلَبَةِ الرِّجَالِ»
ފާޚާނާގައި	ފާޚާނާއަށް ވަންނަވާއިރު.« اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ ». ނުކުންނަވާއިރު: « غُفْرَانَكَ »
ނަމާދުގައި ވަސްވާސްވާ	އެއީ خَنْزَب ކިޔާ ޝައިޠާނެކެވެ. އެހެންވީމާ ވަސްވާސްވާނަމަ أَعُوْذُ ކިޔައި ވައަތްފަރާތަށް ތިންފަހަރު ކުޅުނާޅުލުމެވެ . ތިންފަހަރުކުރުމެވެ.
سَجدَة ގައި	«اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي ذَنْبِي كُلَّهُ دِقَّهُ وَجِلَّهُ وَأَوَّلَهُ وَآخِرَهُ وَعَلانِيَتَهُ وَسِرَّهُ » «سُبْحَانَكَ رَبِّي وَبِحَمْدِكَ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي» «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَأَعُوذُ بِكَ مِنْكَ لا أُحْصِي ثَنَاءً عَلَيْكَ أَنْتَ كَمَا أَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ»
تِلاَوَةُ سَجِدَة ގައި	اللَّهُمَّ لَكَ سَجَدْتُ وَبِكَ آمَنْتُ وَلَكَ أَسْلَمْتُ سَجَدَ وَجْهِي لِلَّذِي خَلَقَهُ وَصَوَّرَهُ وَشَقَّ سَمْعَهُ وَبَصَرَهُ تَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الخَالِقِينَ
ނަމާދުން ފަށައިގަންނަ ހިނދު	« اللَّهُمَّ بَاعِدْ بينِيْ وَبَيْنَ خَطَايَايَ كَمَا بَاعَدتَّ بينَ المَشْرِق والمغْرِب، اللَّهُمَّ نَقِّنِيْ مِنْ خَطَايَايَ كَمَا يُنَقَّى الثَّوْبُ الأَبْيَضُ مِنَ الدَّنَس، اللَّهُمَّ اغْسِلْنِيْ بالْمَاءِ وَالثَّلْج وَالبَرَد »
ނަމާދުގެ ތަޝައްހުދުގައި.	«اللَّهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيرًا وَلا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّك أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ»
ނަމާދުގެ ފަހުގައި.	«اللَّهُمَّ أَعِنِّي عَلَى ذِكْرِكَ وَشُكْرِكَ وَحُسْنِ عِبَادَتِكَ» «اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِن الْكُفْر وَالْفَقْر وَعَذَاب الْقَبْر »
ހެޔޮކަމަކާ	ހެޔޮކަމެއް ކޮށްދިން މީހަކަށް جَزَاكَ اللهُ خَيْرًا ދަންނަވާނެވެ. އަދި އޭނާ ދަންނަވާނީ وَجَزَاكَ ދަންނަވާ ނުވަތަ وَإِيَّاكَ

ކަނޑުވަރުވުމުން	ވިދާޅުވިއެވެ.
ވާރޭވެހުމުން ކިޔާ.	«اللّهُمّ صَيِّبًا نَافِعًا» ވިދާޅުވެއްވުމަށް ނުވަތަ ދުވަހަކު ކިޔާނެއެވެ. «مُطِرْنَا بِفَضْلِ اللهِ وَرَحْمَتِهِ» ވިދާޅުވެސް ކިޔާނެއެވެ. އަދި ބޭނުން ދުޢާއެއް ކުރާނެއެވެ. އެވަގުތު ދުޢާ އިޖާބަ ކުރައްވާ ވަގުތެއް ކަމުގައިވެއެވެ.
ވައިގަދަވެއްޖެއްޔާ.	« اللهمَّ إني أسألك خَيْرَهَا وخير مَا فيْها وخير ما أرسلت به، وأعوذَ بكَ مِنْ شَرِّهَا وَشَرِّ مَا فيها وشَرِّ ما أُرسلت به »
އައު ހަނދުފެނިއްޖެއްޔާ.	« اللهمَّ أهلّه عَلَيْنَا باليمن والإيمَانِ والسَّلامَةِ وَالإسْلام، هِلالَ خيْر ورُشدٍ، رَبِّيْ وَرَبُّكَ اللهُ »
ދަތުރު ފުރާމީހާއަށް وَدَاعُ ކުރާނަމަ.	« أستَوْدِعْ اللّهَ دِينَكَ وَأَمَانَتكَ وَخَواتيمَ عَمَلِكَ »، ވިދާޅުވާނެއެވެ. އަދި ދަތުރުފުރާމީހާ:« أَسْتَوْدِعُكُمُ اللهَ الَّذيْ لا تَضيْعُ وَدَائعُهُ » ވިދާޅުވާނެއެވެ.
ދަތުރުގެ دُعَاء	اللهُ أَكْبَر، اللهُ أَكْبَر، اللهُ أَكْبَر (سُبْحانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنينَ * وَإِنَّا إِلَى رَبِّنَا لَمُنقَلِبُون) اللّهُمَّ إِنَّا نَسْأَلُكَ فِي سَفرنَا هَذَا الْبرَّ وَالتَّقْوَى، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى، اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفرَنَا هَذَا وَاطْو عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ وَالْخَلِيفَةُ فِي الأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ وَعْثَاءِ السَّفَرِ وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ وَسُوءِ الْمُنْقَلَب فِي الْمَالِ وَالأَهْلِ. އަދި އެނބުރި ވަޑައިގަންނަވާއިރު އެއާއެކު ވިދާޅުވާ އަދި: آيِبُونَ تَائِبُونَ عَابِدُونَ لِرَبِّنَا حَامِدُونَ» ވެސް ވިދާޅުވާނެއެވެ.
ނިދަން އޮށޯތުމުގެ دُعَاء.	« اللّهُمَّ أَسْلَمْتُ نَفْسي إِلَيْكَ وَفَوَّضْتُ أَمْري إِلَيْكَ وَأَلجَأْتُ ظَهْري إِلَيْكَ رَهْبَةً وَرَغْبَةً إِلَيْكَ لا مَلْجَأَ وَلا مَنْجَا مِنْكَ إلا إِلَيْكَ آمَنْتُ بِكِتَابكَ الَّذِي أَنْزَلْتَ وَبنَبِيِّكَ الَّذِي أَرْسَلْتَ » « الحَمْدُ لِلّهِ الَّذِي أَطْعَمَنَا وَسَقَانَا وَكَفَانَا وَآوَانَا فَكَمْ مِمَّنْ لا كَافِيَ لَهُ وَلا مُؤْويَ » « اَللَّهُمَّ قِنِيْ عَذَابك يَوْمَ تَبْعَثُ عِبادكَ » « سُبْحَانَكَ اللّهُمَّ رَبِّي بكَ وَضَعْتُ جَنْبي وَبكَ أَرْفَعُهُ إِنْ أَمْسَكْتَ نَفْسي فَاغْفِرْ لَهَا وَإِنْ أَرْسَلْتَهَا فَاحْفَظْهَا بمَا تحْفَظُ بِهِ عِبَادَكَ الصَّالِحِينَ » މި دُعَاء ކިޔާނެއެވެ. ދެން ދެއަތްތިލަ ގުޅުވައި ފޫކޮށް ސޫރަތުލް إخلاص، فَلَق ، نَاس ކިޔުއްވައި ދެއަތުން ހަށިގަނޑު ފުހުއްވާނެއެވެ. އަދި ކޮންމެ ރެއަކު (آلم) السجدة، ސޫރަތާއި تبارك الملك »ސޫރަތް ކިޔުއްވާނެއެވެ.
ނަމާދަށް ނުކުންނަމުގެ دُعَاء.	« اللّهُمَّ اجْعَلْ فِي قَلْبي نُورًا، وَفِي لِسَانِي نُورًا، وَفِي سَمْعِي نُورًا، وَفِي بَصَري نُورًا، وَمن فَوْقِي نُورًا، وَمن تحْتِي نُورًا، وَعَنْ يَمِيني نُورًا، وَعَنْ شِمَالِيْ نُورًا، وَمن أَمَامِي نُورًا، وَمن خَلْفِي نُورًا، وَاجْعَلْ فِي نَفسيْ نُورًا، وَأعْظمْ لِيْ نورًا، وَعَظِّمِ لِيْ نُوْرًا، وَاجْعَلْ لِيْ نورًا، وَاجْعَلْنِيْ نُوْرًا، اللَّهُمَّ أَعْطِنِيْ نُوْرًا، وَاجْعَلْ فِي عَصَبي نُورًا، وَفِيْ لَحْمِي نُوْرًا، وَفِيْ دَمِي نُورًا، وَفِي شَعَرِي نُوْرًا، وَفِيْ بَشَري نُوْرًا »
إسْتِخَارَة ގެ دُعَاء.	ކޮންމެ ކަމެއް ކުރުމުގެ ކުރިން ފަރުޟް ނޫން ދެ رَكْعَة ނަމާދުކޮށްފައި ކިޔާނެއެވެ.: اللّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلا أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلا أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلامُ الْغُيُوبِ، اللَّهُمَّ فَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ هَذَا الأَمْرَ (އެކަމެއްގެ ނަން ކިޔާނީ މިތަނުގައެވެ) خَيْرًا لِي فِي دِيني وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي ـــ أو قالَ: عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ ـــ فَاقْدُرْهُ لِي وَيَسِّرْهُ لِي ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأمر شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعَاشِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي ـــ أَوْ قَالَ فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ ـــ فَاصْرِفْهُ عني واصْرِفْنِي عَنْهُ وَاقْدُرْ لِي الْخَيْرَ حَيْثُ كَانَ ثُمَّ رَضِّنِي بِهِ »
النَّبِيُّ ﷺ ވިދާޅުވެއްވި جَامِعُ دُعَاء ތަކެއް.	« اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ سُوءِ الْقَضَاءِ وَمِنْ دَرَكِ الشَّقَاءِ وَمِنْ شَمَاتَةِ الأَعْدَاءِ وَمِنْ جَهْدِ الْبَلاءِ » « اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَجَهْلِي وَإِسْرَافِي فِي أَمْرِي وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي جدِّي وَهزْلِي وَخطَئِي وَعَمْدِي وَكُلُّ ذَلِكَ عِنْدِي اللّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ » « اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِيني الَّذِي هُوَ عِصْمَةُ أَمْرِي وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ وَاجْعَلِ الْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ » « اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَى وَالتُّقَى وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى » « اللَّهُمَّ آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا وَزَكِّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ زَكَّاهَا أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلاهَا اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ عِلْمٍ لا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْب لا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لا تَشْبَعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لا يُسْتَجَابُ لَهَا » « اللّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بكَ مِنْ زَوَالِ نِعْمَتِكَ وَتَحَوُّلِ عَافِيَتِكَ وَفُجَاءَةِ نِقْمَتِكَ وَجَمِيعِ سَخَطِكَ »

ނަފާވާ ވިޔަފާރި

ހަމަކަށަވަރުން ﷲ تَعَالَى އެހެން ހުރިހާ مَخْلُوقُ ތަކެއްގެމައްޗަށް އިންސާނާ މާތްކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ވާހަކަދެއްކުމުގެ ކުޅަދާނަކަން ދެއްވުމުން خَاصَّ ކުރައްވައިފިއެވެ. އަދި ވާހަކަދެއްކުމުގެ ހަތިޔާރަކީ ދޫއެވެ. އެއީ ހެޔޮ ނުބައިގޮތަށް ބޭނުންކުރެވޭ ހަތިޔާރެކެވެ. އަދި ދޫ ބޭނުންކުރުމުގެ ބަރަކާތް ލިބޭ ގޮތުގައި ބޭނުންކުރާނަމަ އޭގެ ސަވާބު ލިބޭނެއެވެ. އަދި އެންމެ ގިނަ ކަންކަމަށް ބޭނުންކުރެވޭ ވަސީލަތެއްގައެވެ. އަދި އެންމެ ރަނގަޅު ކަމުގައި ބޭނުންކުރާނަމަ ހެޔޮކަމަށް ވެއްޖެއެވެ. ވީމާ مَشْغُوْلُ ކުރުވާ އެންމެ ރަނގަޅަކީ قُرْآن ތިލާވަތްކުރުމާއި ދުލުން ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރުމެވެ.

ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގެ މާތްކަން: މިކަމާއިމެދު ވާ حَدِيْث އަށް ބަލައިލާށެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވި، « ألاَ أنبئُكُم بخيرِ أَعْمَالِكُمْ، وَأَزْكَاهَا عِنْدَ مَلِيْكِكُمْ وَأَرْفَعِهَا فِيْ دَرَجَاتِكُمْ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ إِنْفَاقِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ، وَخَيْرٍ لَكُمْ مِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضْرِبُوْا أَعْنَاقَهُمْ وَيَضْرِبُوْا أَعْنَاقَكُمْ؟ قَالُوْا: بَلَى. قَالَ: ذِكْرُ اللَّهِ » الترمذي މާނައީ: ކަލޭމެންގެ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮ، ކަލޭމެންގެ ވެރިކަލާނގެ حَضْرَةُ ގައި طَاهِرُ ކަމުގައިވާ، ކަލޭމެންގެ ދަރަޖަތައް އެންމެ މަތިކުރާ، ރަނާއި ރިހި ޚަރަދުކުރުމަށްވުރެ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވާ، އަދި ކަލޭމެންގެ عَدُوُّ ންނާ ދިމާވެގެން ކަލޭމެން އެމީހުންގެ ބޯކަފާ، އަދި އެމީހުން ކަލޭމެންގެ ބޯކަފުމަށްވުރެ ކަލޭމެންނަށް ހެޔޮވާ ކަމެއް ކަލޭމެންނަށް ދަންނަވާލަދޭންތޯ؟ އެބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. ނޫންކަމެވެ. އަޅުގަނޑުމެންނަށް ދަންނަވައިދެއްވާށެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރުމެވެ. ވީމެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ބަސްފުޅުވެއެވެ. « مَثَلُ الَّذِي يَذْكُرُ رَبَّهُ وَالَّذِي لا يَذْكُرُ رَبَّهُ مَثَلُ الْحَيِّ وَالْمَيِّتِ » متفق عليه އެމީހެއްގެ رَبُّ އަށް ذِكْرُ ކުރާމީހާއާއި ذِكْرُ ނުކުރާމީހާއާއި ދެމެދުގެ މިސާލަކީ ދިރިހުރި މީހަކާއި މަރުވެފައިވާމީހާގެ މިސާލެވެ. ވީމެވެ. އަދި قدسي حَدِيْث ގައިވާ ގަދަވަންތަ ﷲ ގެ ބަސްފުޅު: « أَنَا عِنْدَ ظَنِّ عَبْدِي بِي، وَأَنَا مَعَهُ إِذَا ذَكَرَنِي فَإِنْ ذَكَرَنِي فِي نَفْسِهِ ذَكَرْتُهُ فِي نَفْسِي، وَإِنْ ذَكَرَنِي فِي مَلأٍ ذَكَرْتُهُ فِي مَلأٍ خَيْرٍ مِنْهُمْ، وَإِنْ تَقَرَّبَ إِلَيَّ بِشِبْرٍ تَقَرَّبْتُ إِلَيْهِ ذِرَاعًا» البخاري މާނައީ: ތިމަންރަސްކަލާނގެ ވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާ ގުޅޭގޮތުން ތިމަންއަޅާގެ ހިތްވާގޮތުގައެވެ. އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރާ ހިނދެއްގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާއެކު ވަމެވެ. ފަހެ އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރީ އޭނާގެ ނަފްސުގައި ނަމަ، ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ނަފްސުގައި ذِكْرُ ކުރައްވަމެވެ. އަދި ޖަމާޢަތެއްގެ ތެރޭގައި އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް ذِكْرُ ކުރިނަމަ، އެއަށްވުރެ ހެޔޮ ޖަމާޢަތެއްގެ ތެރޭގައި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއަށް ذِكْرُ ކުރައްވަމެވެ. އަދި އޭނާ ތިމަންރަސްކަލާނގެއާ ކައިރިވާނަމަ ތިމަންރަސްކަލާނގެ އޭނާއާ ކައިރިވެވަޑައިގަންނަވަމެވެ. ވީމެވެ. އަދި މާތްރަސޫލާގެ ބަސްފުޅެވެ، « سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ، قَالُوا: وَمَا الْمُفَرِّدُونَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: الذَّاكِرُونَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ » مسلم މާނައީ: مُفَرِّدُ ން ކުރިއަރައިގެން ބާރުލިބިއްޖެއެވެ. أصحاب ބޭކަލުން ދަންނަވައިފިއެވެ. مُفَرِّدُ ން ނީ ކާކުތަކެއްހެއްޔެވެ؟ އެކަލޭގެފާނު حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ގިނަގިނައިން ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި ގިނަގިނައިން ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރާ އަންހެނުންނެވެ. ވީމެވެ. އަދި މާތްރަސޫލާ، أصحاب ބޭކަލަކަށް وَصِيَّة ކުރައްވާ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. « لا يَزَالُ لِسَانُكَ رَطْبًا مِنْ ذِكْرِ اللَّهِ » الترمذي މާނައީ: ﷲ އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި ކަލޭގެ ދޫ ތެތްކޮށް ބަހައްޓަވާށެވެ. ވީމެވެ. އަދި މިއީ ބޮޑު ސަވާބު ލިބޭ ކަމެކެވެ.

ދަރުމަ ވިޔަފާރިން: قُرْآن ކީރިތިވި ގުރުއާނުގައި ވިޔަފާރިގެ صَالِحُ عَمَلُ ތަކަށް ދެއްވާފައި ވިޔަފާރިއެވެ. އެއީ ދެގޮތަކުންނެވެ. 1) އެއްގޮތަކީ: ޚާލިޞްކޮށް إخْلاص ވެރިކަމާއި ﷲ އަށް ޚާއްޞަކޮށް އަދި އަޅުކަން ކުރުމާއި ހިތުގެ ކަންތައްތަކާއި ހިތުގެ ޢަމަލުތަކެވެ. 2) ذِكْرُ ކުރުމުގައި ހިތް مَشْغُوْل ވެފައިވުމެވެ. އަދި ކަންތައްތަކުގައި ގިނަގިނައިން ދިރުމުގެ ދުވަސްތަކުގައި ﷲ އިނާޔަތްތެރިވެވަޑައިގަންނަވާ ސަވާބު އަދި ރަސޫލާގެ އަދަބުތަކާއި ދުލުގެ ޢަމަލުތަކުގައި ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި ފަރުޟު ޢިބާދާތްތައް ޤާއިމުކުރުމުގެ މަސައްކަތެވެ.

ذِكْر ކުރުމުގެ ފައިދާ: شَيْخُ الإسْلاَم ވިދާޅުވެއެވެ. މަހަށް ފެންވާފަދައިން ހިތަށް ذِكْرُކުރުން ވެއެވެ. މަސް ފެނާއި ވަކިވެއްޖެއްޔާ ދެން މަހަށް ވާނީ ކިހިނެއްހެއްޔެވެ؟

- ✸ اللهُ އަށް ލޯބިވެރިވުމާއި އެކަލާނގެއާއި ކައިރިވުމާއި އެކަލާނގެ ބިރުވެތިވުމާއި އެކަލާނގެއަށް ބަލަހަށައި ހުރުމާއި އަދި އެކަލާނގެ ހަޔާތުގައި ވުމާއި އެކަލާނގެއަރިހަށް ހަމައެކަނި رُجُوْعَ ވުމާއި އަދި އެކަލާނގެ އަށް ކަމުދާ ކަންކަމުގައި ވުމާއި ވަރަށް ގިނަގިނައިން ތައުބާވުމެވެ.
- ✸ ހިތުގެ ހާސްކަމާއި ހިތާމަ ފިލައި ހިތަށް އުފާވެރިކަން އަންނާނެއެވެ. އަދި ހިތަށް ޤުއްވަތްދިނުމާއި ބަދަނަށް ބާރުލަން ވަންނާނެއެވެ.
- ✸ ހިތުގައި ހުރި ހަރުކަށިކަން ފިލައެވެ. اللهُ އަށް ذِكْرُކުރުމުން ދުރުވި އަހަރެން ފެނިފައިވަނީއެވެ. އަދި ހިތުގައި ހިތުގެދެރަކަން اللهُ އަށް ذِكْرُކުރުމުން ދުރުވި ހިތްތަކެއް ނުވެއެވެ. އަދި اللهُ އަށް ذِكْرُކުރުމުން ދުރުވި ހިތްތަކަށް ހަރުކަށިކަން ދާއިމުވެއެވެ.
- ✸ އަދި އެއީ ހިތުގެ ފުރިހަމަ އަރާމުކަމެވެ. އަދިއެއީ އަޅުކަމުގެ ތެރެއިން އެހެން ބާވަތެއްގެ لَذَّةُ އެއް ނުވާ ބާވަތުގެ لَذَّةُ އެވެ. غَافِلُ ހިތަކަށް އެކަމެއް ނޭނގެއެވެ.
- ✸ އެކަލާނގެ ތަސްބީހުކުރުމާއި އަބަދު(اللهُ އަށް ذِكْرُކުރުމުގައިވުން) އެއީ މުސްލިމުންގެ ދިރިއުޅުމެވެ. އަދި އެކަން ގެންދިއުމަށް އީމާންކަމުގެ ބާރުގައި اللهُ އަށް ޝުކުރު ކުރުމުގެ ދިރިއުޅުމެވެ. މިހެން ވުމުން އެކަމުގައި ޝައުޤުވެރިވުން އަވަސްވެގެންދާނެއެވެ.
- ✸ ކަލޭމެން ތަސްބީހުކުރާ ފަރާތަކީ اللهُ އަށް ذِكْرُކުރާ އެކުވެރިން ހަނދާންކުރައްވާ ދުވަސްވަރުގައި އެކަލާނގެ ޚަބަރުގެ اللهُ ގެ ހާދަހާ ބޮޑު ފަރުވާތެރިކަމާއި މަޤާމުގައި ވިސްނައިދިނުމެވެ. خَاصُّ ކުރަން ޖެހޭ ކަންތައްތަކުގައި އެކަމަށް ހުށަހެޅޭނެއެވެ.
- ✸ އެއީ اللهُ ގެ ރަޙްމަތް ހޯދުމުގެ ސަބަބެކެވެ. އަދި ކަލޭ ދެކިލައްވައި އެކުވެރިންގެ رَحْمَة ބޮޑުވެގެންދިއުމުގައި މަލާއިކަތުންގެ ފަރިއްތަކުން ދެއްވާ ފަރާތްތަކުގެ ސަބަބެވެ.
- ✸ އަދިއެއީ ބަޔަކުގެ ހިތްތަކުން غَيْبَ ބައްދަލުވުމާއި ދެއްކުމާއި ދުއާކުރުމާއި އަދިމިނިވަން މީހުންގެ ނުލަފާ އަދި ހަސަދަ އާއި ކަރުނައިން ދޫކޮށްލުމުގެ ސަބަބެވެ.
- ✸ އެއީ އެއްވެސް އަމަލަކަށް ވުރެ އަދިއެއީ އެއްވެސް ޢިބާދަތަކަށް ވުރެ ފަސޭހަ ކަމެކެވެ. އަދިއެއީ ސަވާބު ބޮޑު އިނާމެކެވެ.
- ✸ ذِكْرُކުރާމީހާގެ ހައިބަތްތެރިކަން ފެނިގެންދެއެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް ގާތްވުމާއި ލޯބިކުރުމާއި އިޙްތިރާމްކުރުމެވެ. އަދި އެއީ ދުނިޔޭގައި ކަމިޔާބު ކަމާއި އަދި آخِرَة ދުވަހުގެ ސަލާމަތެވެ.
- ✸ އެއީ ذِكْرُކުރާމީހުން اللهُ ގެ رَحْمَةُ އާއި އަދި މަލާއިކަތުން ބައްދަލުކުރާނެ ދުވަހުގެ ފުރަގަސް ކުރުމުގެ ދިރިއުޅުމާއި ވިދާޅުވެފައިވާ ތަނެވެ. އަދި މަލާއިކަތުން ބައްދަލުކުރައްވައި އެކަލާނގެ މަލާއިކަތުންނާ ދިމާއިން اللهُ ذِكْرُކުރާމީހުން އުފާވުމާއި فَخْرُ ވެރިވެލައްވާނެއެވެ.
- ✸ ހުރިހާ عَمَلُ ގެ އަޅުކަމުގެ ތެރެއިން ބޮޑުއަޖުރުލިބޭނީ އެއިން ވަރަށް ގިނައިން اللهُ އަށް ذِكْرُކުރާމީހުންނެވެ. ރޯދައިން އެންމެ ބޮޑު ސަވާބު ލިބޭނީ އެއިން ވަރަށް ގިނައިން اللهُ އަށް ذِكْرُކުރާމީހުންނެވެ.
- ✸ ކަޅުބިރު އަދިބަޔަކުން ޙަޔާތުގައި ދިރިއުޅުމުގައި ފަސާދަވެރިކަމާއި ބަރަކާތެއްނެތި މަގުފުރެދި ވެގެންދިއުމުގެ ނުރައްކާއިން ދިފާޢުކުރަނީ ކާމިޔާބުކުރެވެއެވެ.
- ✸ شَيْطَانُ އާ ދުރުކޮށް އޭނާ ދެކޮޅަށް އަސަރުކުރުން ނިކަމެތިކުރަނީއެވެ.

ކޮންމެ ދުވަހަކު ހެނދުނާ ހަވީރު ކިޔުމަށް ހުރި ވިރުދު

	ކޮންމެދުވަހަކު ކިޔާ ވިރުދު	އަދަދާއި ވަގުތު	އޭގެ އަސަރާ ފައިދާތައް
١	آية الكرسي.[1]	ހެނދުނާހަވީރު/ނިދުމުގެކުރިން / فَرْضُ ނަމާދުގެފަހުން	شيطانގެ ޝަރުން ސަލާމަތްވުން/ސުވަރުގެއަށް ވަނުމުގެ ސަބަބު
٢	بقرة. ސޫރަތުގެ ފަހުދެއާޔަތް[2]	ރޭގަނޑު އެއްފަހަރު/ގޭގައި/ކަންނޮޅިގެ ތެރޭ.	ކަންތައްތަކަށް ކިފާޔަތްވެ ޝައިތާނުން ރައްކާވުން.
٣	(الإخلاص) (الفلق) (الناس) ސޫރަތް ކިޔުން	ހެނދުނާ ހަވީރު 3 ފަހަރު	ކޮންމެކަމަކަށް ފުދުން.
٤	بسم الله الذي لا يضر مع اسمه شيء في الأرض ولا في السماء وهو السميع العليم	ހެނދުނާހަވީރު 3 ފަހަރު	ކުއްލި މުސީބާތްތަކުން/އެއްވެސް ގެއްލުމެއް ނުލިބުން
٥	أعوذ بكلمات الله التامات من شر ما خلق.	ހެނދުނާ ހަވީރު 3 ފަހަރު އަދި މަންޒިލެއްގައި ބާއްވާ	ހުރިހާ ނުބައި ތަކެއްޗާއި ގެއްލުންތަކުން ރައްކާވުން
٦	حسبي الله لا إله إلا هو عليه توكلت وهو رب العرش العظيم.	ހެނދުނު 7 ހަވީރު 7 ފަހަރު	ދުނިޔޭގެ އާޚިރަތުގެ ހުރިހާ ކަމަކަށް الله ފުދިވޮޑިގަތުން
٧	رضيت بالله ربًا، وبالاسلام دينًا، وبمحمد ﷺ نبيًا.	ހެނދުނު 3 ހަވީރު 3 ފަހަރު	ޤިޔާމަތް ދުވަހު اللهُ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބުން.
٨	ހެނދުނު: اللَّهُمَّ بك أصبحنا وبك أمسينا وبك نحيا وبك نموت وإليك النشور. ހަވީރު: اللَّهُمَّ بك أمسينا وبك أصبحنا وبك نحيا وبك نموت وإليك المصير.	ހެނދުނާހަވީރު	އަޅުކަމުގައި ހިތްވަރު ދެއްވުން ވަރުގަދަކުރުން.
٩	أصبحنا على فطرة الإسلام، وكلمة الإخلاص، ودين نبينا محمد ﷺ وملة أبينا إبراهيم ﷺ حنيفًا مسلمًا وما كان من المشركين.	ހެނދުނު	ނަބިއްޔާ ކިޔުއްވާފައިވެއެވެ. النَّبِيُّ
١٠	اللَّهُمَّ مَا أَصْبَحَ بِي مِنْ نِعْمَةٍ أو بأَحَدٍ مِنْ خَلْقِكَ فَمِنْكَ وَحْدَكَ لا شَرِيكَ لَكَ فَلَكَ الْحَمْدُ وَلَكَ الشُّكْرُ. އަދި أَصْبَحَ އަށްބަދަލުގައި ހަވީރު أمسى ކިޔާ.	ހެނދުނާ ހަވީރު	ހެނދުނާހަވީރު އަދާކުރާއިރު އެދުވަހުގެ ޝުކުރު އަދާކުރެވުނީއެވެ.
١١	اللهُمّ إنّيْ أَصْبَحْتُ أَشْهِدُكَ وَأُشْهِدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلاَئِكَتِكَ وَأَنْبِيائكَ وَجَمِيْع خَلْقِكَ بِأنّكَ أنتَ اللهُ لاَ إله إلاّ أنتَ وَأنّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُوْلُكَ. ދެން ހަވީރަށް ކިޔާއިރު أصْبَحْتُ އަށްބަދަލުގައި أَمْسَيْتُ އެވެ.	ހެނދުނު 4 ހަވީރު 4	4 ފަހަރު ކިޔާމީހާ اللهُ ނަރަކައިން މިނިވަންކުރައްވާނެއެވެ.

---

[1] ﴿ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ ٱلْحَىُّ ٱلْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُۥ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۚ لَّهُۥ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۗ مَن ذَا ٱلَّذِى يَشْفَعُ عِندَهُۥٓ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۖ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ ۖ وَلَا يَـُٔودُهُۥ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ ٱلْعَلِىُّ ٱلْعَظِيمُ ﴾

[2] ﴿ ءَامَنَ ٱلرَّسُولُ بِمَآ أُنزِلَ إِلَيْهِ مِن رَّبِّهِۦ وَٱلْمُؤْمِنُونَ ۚ كُلٌّ ءَامَنَ بِٱللَّهِ وَمَلَٰٓئِكَتِهِۦ وَكُتُبِهِۦ وَرُسُلِهِۦ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِّن رُّسُلِهِۦ ۚ وَقَالُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۖ غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ ٱلْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾ لَا يُكَلِّفُ ٱللَّهُ نَفْسًا إِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا ٱكْتَسَبَتْ ۗ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَآ إِن نَّسِينَآ أَوْ أَخْطَأْنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَآ إِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُۥ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبْلِنَا ۚ رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهِۦ ۖ وَٱعْفُ عَنَّا وَٱغْفِرْ لَنَا وَٱرْحَمْنَآ ۚ أَنتَ مَوْلَىٰنَا فَٱنصُرْنَا عَلَى ٱلْقَوْمِ ٱلْكَٰفِرِينَ ﴾

١٢	اللّٰهُمَّ فاطر السموات والأرض عالم الغيب والشهادة رب كل شيء ومليكه أشهد أن لا إله إلا أنت، أعوذ بك من شر نفسي ومن شر الشيطان وشركه وأن أقترف على نفسي سوءًا أو أجرَّه إلى مسلم.	ހެނދުނާ ހަވީރާ ނިދާއިރު	شيطانއާގެ [illegible] ރައްކާތެރިވުން
١٣	اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من الهم والحزن وأعوذ بك من العجز والكسل وأعوذ بك من الجبن والبخل وأعوذ بك من غلبة الدين وقهر الرجال.	ހެނދުނު 1 ހަވީރު 1	[illegible]
١٤	اللَّهُمَّ أَنْتَ رَبِّي لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ خَلَقْتَنِي وَأَنَا عَبْدُكَ وَأَنَا عَلَى عَهْدِكَ وَوَعْدِكَ مَا اسْتَطَعْتُ أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا صَنَعْتُ أَبُوءُ لَكَ بِنِعْمَتِكَ عَلَيَّ وَأَبُوءُ لَكَ بِذَنْبِي فَاغْفِرْ لِي فَإِنَّهُ لا يَغْفِرُ الذُّنُوبَ إِلا أَنْتَ.	سيد الاستغفار ހެނދުނާހަވީރު	[illegible]
١٥	يا حي يا قيوم برحمتك أستغيث أصلح لي شأني كله ولا تكلني إلى نفسي طرفة عين.	ހެނދުނާހަވީރު	النّبی ؓ [illegible]
١٦	اللّٰهُمَّ عافني في بدني، اللّٰهُمَّ عافني في سمعي، اللّٰهُمَّ عافني في بصري، اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من الكفر والفقر، اللّٰهُمَّ إني أعوذ بك من عذاب القبر لا إله إلا أنت.	ހެނދުނު 3 ހަވީރު 3	[illegible] النّبی ؓ [illegible]
١٧	اللهُمَّ إني أسألُكَ العَافيةَ في ديني ودنيايَ وأهْلي ومالي، اللّٰهُمَّ اسْترْ عوْراتي وآمِنْ روْعاتي، اللهُمَّ احْفظني منْ بين يديَّ ومن خَلْفي وعن يميني وعن شمالي ومنْ فوْقي وَأَعوذُ بعظمتك أن أُغتالَ منْ تَحْتي.	ހެނދުނާހަވީރު	ހަވީރާއި ހެނދުން ؓ رسول [illegible]
١٨	سبحان الله وبحمده عدد خلقه، ورضا نفسه، وزنة عرشه، ومداد كلماته	ހެނދުނު 3	[illegible] ذكر [illegible]

ބޮޑުވެގެންވާ ދަރުމަހުރިކަމުގައި ވާރިދުވެގެންވާ ބަސްތަކާއި ކަންތައްތައް

ނަ	މާތްވެގެންވާބަސް / ކަންތައް.	ސުންނަތުން ސާބިތުވާ ދަރުމަ / ثَوَابُ: النَّبِيُّ ، حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ.
1	لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير	لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير ދުވަހަކު ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔައިފި މީހާއަށް ދިހަ އަޅުން މިނިވަންކުރި ފަދައެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސަތޭކަ ހެޔޮ ޢަމަލު ލިޔެވޭނެއެވެ. އަދި ސަތޭކަ ނުބައި ޢަމަލު ފުހެވޭނެއެވެ. އަދި އެދުވަހު ހަވީރުވަންދެން شيطان ގެ ކިބައިން ރައްކާތެރިވާނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތްދުވަހުން އޭނާ ގެނައި ކަމަށްވުރެ މާތްކަމެއް އެއްވެސް މީހަކު ނުގެނެސްފާނެއެވެ.
2	سبحان الله، والحمد لله ولا إله إلا الله ، والله أكبر	އަރުވާލެއްވުމުގެ ރޭ ކުރެއްވުނު إِسْرَاء ގައި إبراهيم عليه السلام އާއި ބައްދަލު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. محمد އެވެ. ކަލޭގެފާނުގެ އުއްމަތަށް ސަލާމް ކިޔާށެވެ. އަދި ސުވަރުގެއަކީ ފެނުގެ މީރުކަމާއި ސާފު ފަސް ހުރި ތަނެކެވެ. އަދި އެތާގެ ގަސްތަކަކީ ސުބްޙާނަﷲ ... މި ބަސްތަކެވެ. سبحان الله، والحمد لله ولا إله إلا الله، والله أكبر މިއެވެ.
3	(سبحان الله وبحمده)سبحان الله بحمده،سبحان الله العظيم	(سبحان الله وبحمده) މިބަސް ސަތޭކަ ފަހަރު ކިޔައިފި މީހާގެ ފާފަތައް ކަނޑުގެ ފެނުގެ ފޮނުގެ އަދަދަށް ވިޔަސް ފުހެވޭނެއެވެ. އަދި ދެ ބަހެއް ދުލަށް ލުއި މީޒާނުގައި ބަރު رَحْمنُ ގެ ގާތުގައި ލޯބިވެގެންވާ ބަސްތަކެކެވެ. އެއީ سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم އެވެ.
4	سبحان الله العظيم وبحمده	سبحان الله العظيم وبحمده، މިބަސް ކިޔާ މީހާއަށް ސުވަރުގޭގައި ކަދުރު ގަހެއް އިންދެވޭނެއެވެ.
5	لا حول ولا قوة إلا بالله	މިބަސް ކިޔުމަކީ ސުވަރުގޭގެ ޚަޒާނާތަކުން ޚަޒާނާއެއް ކަމުގައި ކަލޭމެންނަށް ނުދަންނަވަމުހެއްޔެވެ؟ އަހަރެން ދަންނަވާލާނަމެވެ. ދަންނަވާށެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ لا حول ولا قوة إلا بالله އެވެ.
6	މަޖިލީހުގެ ކައްފާރާ.	މަޖިލީހުގައި ތިބެ ކުރެވުނު ލަޣުވުތަކުގެ ފާފަ ފުހެލުމަށް މަޖިލީހުން ތެދުވުމުގެ ކުރިން ކިޔުން: سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ أَشْهَدُ أَنْ لا إِلَهَ إِلا أَنْتَ أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ މިބަސް ކިޔާމީހާގެ އެމަޖިލީހުގައި ކުރެވުނު ފާފަތައް ފުހެވޭނެއެވެ.
7	النبي ، ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة	މިބަސް ކިޔާ މީހާ ކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް އެއް صَلَوَاة ކިޔައިފިނަމަ الله ދިހަ ރަޙްމަތް ފޮނުއްވާނެއެވެ. އަދި ދިހަ ފާފަ ފުހެދެއްވާނެއެވެ.
8	القرآن الكريم ކިޔެވުމާއި ދަސްކުރުން.	قرآن ކިޔެވުމުގައި އުޅޭ މީހާއަކީ غَافِل ނުވާ މީހެއް ކަމުގައި ލިޔުއްވޭނެއެވެ. އަދި ސަވާބުގެ ގޮތުން ކޮންމެ އަކުރަކަށް ހެޔޮކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އަދި ޤިޔާމަތް ދުވަހުން القرآن އެކަލާނގެއަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރާނެއެވެ. އަދި ކިޔެވި މީހާގެ ބަދަލުގައި ޝަފާޢަތްތެރިއަކަށް ވާނެއެވެ.
9	إخلاص ސޫރަތުގެ ފަޟީލަތް.	ދިރިއުޅުމުގައި قل هُوَ الله أحد ސޫރަތް ކިޔެވުމަކީ الله ގެ ދަރުމަ ލިބޭ ކަމެކެވެ. قُل هُوَ اللهُ أَحَد ސޫރަތް قرآن ގެ ތިންބައިކުޅަ އެއްބައި ހަމަވާ ސޫރަތެކެވެ.
10	الكهف ސޫރަތުން އާޔަތް ކިޔެވުން	الكهف ސޫރަތުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ އާޔަތް ދަސްކުރާ މީހަކު دَجَّال ގެ ފިތުނައިން ސަލާމަތްވާނެއެވެ.
11	ބަންގި ގޮވާމީހާގެ ދަރުމަ.	އެންމެ ދިގު ކަރު ހުންނާނީ ބަންގި ގޮވާ މީހުންގެ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. ޤިޔާމަތް ދުވަހުން قِيَامَة ދުވަހުން އެމީހުންގެ ކަރު ދިގުވާނެއެވެ.
12	ބަންގި ގޮވިދުން އާނާއި	ބަންގި ގޮވާ އަޑުއިވުމުން اللَّهُمَّ رَبَّ هَذِهِ الدَّعْوَةِ التَّامَّةِ، وَالصَّلاةِ الْقَائِمَةِ، آتِ مُحَمَّدًا الْوَسِيلَةَ

	ވަސީލަތާއި އިތުރުކަމަށް ދުޢާ	ކިޔުމަށްފަހު وَالْفَضِيلَةَ، وَابْعَثْهُ مَقَامًا مَحْمُودًا الَّذِي وَعَدْتَهُ ދުޢާކުރާމީހާއަށް އެން قِيَامَة ދުވަހުން ތިމަންނާގެ شَفَاعَة حَقُّ ވެއްޖެއެވެ.
13	وضوء ފުރިހަމަކުރުން.	وضوء ކޮށް ނިމުމުން وضوء ގެ ފަރުޟުތަކާއި ސުންނަތްތައް އެއްވެސް ކަމެއް ދޫނުކޮށް ފުރިހަމައަށް ކުރުމެވެ. ނަމާދުގެ ތާހިރުކަން ހާސިލުވާނީ ވުޟޫ ފުރިހަމަކުރުމުންނެވެ.
14	وضوء އަށްފަހުގެ ދުޢާ	وضوء ކުރުމަށްފަހު وضوء ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު أَشْهَدُ أنْ لا إِلَهَ إلا اللهُ وَأنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ الله وَرَسُولُهُ ކިޔުން. ކިޔާމީހާއަށް ސުވަރުގެ އަށްދޮރުވެސް ހުޅުވިގެންދެއެވެ. އެއިން ބޭނުންދޮރަކުން ވަދެވޭނެއެވެ.
15	وضوء އަށްފަހު ދެرَكْعَة ނަމާދު ކުރުން.	އެއްވެސް ދުވަހަކު وضوء ކޮށް وضوء ފުރިހަމަކުރުމަށްފަހު ކުރެވޭ ދެ رَكْعَة ނަމާދެވެ. ކުރާމީހާއަށް ސުވަރުގެ ވާޖިބުވެއްޖެއެވެ.
16	މިސްވާކު ދުއްވުމުގައި ފާހަގަކުރެވޭނެ	މިސްވާކަކީ ދަތްއުނގުޅާ ގަސްގަހުގެ ގޮޑި ނުވަތަ ދަތްބުރުސްފަދަ ތަކެއްޗެވެ. އެއިން ދަތްއުގުޅުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. މިސްވާކު ދުއްވުމަކީ ކަލާނގެ ރުހުންލިބޭ ކަމެކެވެ.
17	މިސްވާކު ދުއްވުން.	މިސްވާކު ދުއްވުމަކީ ދަތްތަކާއި އަނގަ ސާފުކުރުމެވެ. الله ސުބުޙާނަހޫ ވަތަޢާލާގެ ރުހުން ލިބޭ ކަމެކެވެ. އަދި އަނގަ ސާފުކުރެވޭ ކަމެކެވެ. އަދި އަނގައިގެ ވަސް ދުރުކުރާ ކަމެކެވެ.
18	ނަމާދު ކުރުމަށްކުރިން ކުރަންޖެހޭ ކަންތައް	ނަމާދުކުރުމަށް ފެށުމުގެ ކުރިން ތާހިރުވުމާއި ސަތުރު ނިވާކުރުމާއި ވަގުތު ޝާމިލުވުމާއި ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލުމާއި އެއްބައިގައި ވަކިވެފައި ހުރުމާއި ނިޔަތްކުރުމާއި ތަކްބީރު ކިޔުމެވެ. އެއީ ނަމާދު ޞައްޙަވުމަށް ޝަރުޠުކޮށްފައިވާ ކަންތައްތަކެވެ. ހަށިގަނޑާއި ހެދުމާއި ނަމާދުކުރާ ތަނާއި طَاهِرُ ވުމާއި ގަޑިއަށް ވަދެފައިވުމާއި ނަޖިސްއިން ސާފުވުމާއި ސަތުރު ނިވާކޮށްފައިވުމާއި ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލުމާއި ނަމާދުކުރާ މީހާ ސިކުނޑި ރަނގަޅު މީހަކަށްވުމާއި ބާލިޣުވެފައިވުމާއި އެއްބައިގައި ދެބައިކުޅަ ފަދަ ކަންތައްތަކެވެ.
19	حَرَمُ ބޮޑު تَكْبِيرُ ކިޔުން.	ނަމާދަށް ވަނުމަށްޓަކައި ކިޔާ ފުރަތަމަ حَرَمُ ބޮޑު تَكْبِيرُ ކިޔުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. އެއީ ނަމާދަށް ވަދެވޭ ތަކްބީރެވެ. ނަމާދަށް ވަނުމާއެކު ހުއްދަ ކަންތައް ހަރާމްވެއެވެ.
20	فَرْضُ ނަމާދު جَمَاعَةَ ގައި.	އެކަނި ކުރާ ނަމާދަށްވުރެ جَمَاعَة ގައި ކުރާ ނަމާދު ހަތްވީސް ދަރަޖަ މާތްވެގެންވެއެވެ.
21	عِشَاء އާއި ފަތިސް ނަމާދު جَمَاعَة ގައި ކުރުން.	عِشَاء ނަމާދު جَمَاعَة ގައި ކުރާމީހާ އެއީ ރޭގެ ދެބައިކުޅަ އެއްބައި ނަމާދުކުރާ ފަދައެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދު جَمَاعَة ގައި ކުރާމީހާ އެއީ މުޅި ރޭގަނޑު ނަމާދުކުރާ ފަދައެވެ.
22	ނަމާދު ފުރިހަމަ ސަފުގައި	މިސްކިތުން ބޮޑުގައިތާ ފުރިހަމަ ސަފުގައި ހުރުމާ އަދި ސަފު ހަމަކުރުމާ ދެމީހުން ދޭތެރޭގައި ހުސްނުވާގޮތަށް ކައިރިވެގެން ހުރުމާ ސަފު ފުރިހަމަކޮށް ކުރުމެވެ.
23	ފަރުޟު ނަމާދުތަކުގެ ރަކްޢަތްތައް.	ރަކްޢަތަކީ ނަމާދުގައި ހުންނަ ބައެކެވެ. رَكْعَة ގެ ޢަދަދު ނަމާދުން ނަމާދަށް ތަފާތެވެ. ފަތިސް ނަމާދަކީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެކެވެ. އެހެން ނަމާދުތަކަކީ ހަތަރު رَكْعَة އަދި مَغْرِبُ ނަމާދަކީ ތިން رَكْعَة عِشَاء ނަމާދަކީ ހަތަރު رَكْعَة އަދި ފަތިސް ނަމާދަކީ ދެ رَكْعَة ނަމާދެވެ.
24	ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތް ޢަމަލުތައް	އަންނަބިއްޔު: النَّبِيُّ ގެ މާނައަކީ ނަބިއްޔާއެވެ. އެއީ رَسُولَ الله އެވެ. ނަބިއްޔާގެ ސުންނަތަކީ ނަބިއްޔާގެ ބަސްފުޅާއި ޢަމަލުފުޅާއި ތަޤުރީރުފުޅެވެ. حَدِيْث ތަކުގައި ފާހަގަކޮށްފައިވާ ޢަމަލުތަކެވެ. ކަލާނގެ ރުހުންލިބޭ ކަންތައްތަކެވެ. ސުންނަތްތަކަކީ ކޮންމެ މުސްލިމަކު ހަދަންވީ ކަންތައްތަކެވެ. ސުންނަތް ހަދާމީހާއަށް ހެޔޮ ޘަވާބު ލިބޭނެއެވެ. ސުންނަތް ދޫކޮށްލާމީހާއަށް ފާފައެއް ނުވާނެއެވެ. އަދި ސުންނަތް ދޫކޮށްލުން ކަލާނގެ ރުހުމެއް ނެތް ކަމެކެވެ. ކޮންމެ މުސްލިމަކު ސުންނަތަށް ތަބާވުމަކީ މުހިންމު ކަމެކެވެ.
25	ސުންނަތް	الله އަށް ގާތްވުމަށް ކުރާ އިތުރު ޢަމަލުތަކެވެ. މިސާލު އިސްލާމްދީނުގެ ސުންނަތްތަކެވެ.

	ނަމާދުގެ ނިޔަތް	ކަނޑައެޅުން ދުރުޖެހިއްޖެނަމަ އަދި ކަލޭގެ ކިބައިން ކަނޑައެޅިގެންނުވާ އަޅުވެސް ސާބިތުވެއްނުވާނެއެވެ.
26	ފަތިސް ނަމާދުގެ ކުރީގެ ސުންނަތް ނަމާދާއި فَرْضُ ފަތިސް ނަމާދު.	ފަތިސްނަމާދުގެ ކުރީސުންނަތުގެ ދެ رَكْعَة ދުނިޔެއާއި ދުނިޔޭގައިވާ އެއްޗެހިތަކަށްވުރެ މޮޅުކަމަށް ޙަދީޘްގައިވެއެވެ. އަދި ފަތިސްނަމާދު ކުރެއްވުމަށްފަހު الله ގެ ޛިކުރު ކުރަންވާނެއެވެ.
27	ضُحَى ނަމާދު	ކޮންމެދުވަހަކު ކޮންމެމީހެއްގެ ކޮންމެ ހަޑްޑެއްގެ ބަދަލުގައި صَدَقَة ވެއެވެ. ކޮންމެ تَسْبِيح އަކީ صَدَقَة އެކެވެ. ކޮންމެ حَمْدُ އަކީވެސް صَدَقَة އެކެވެ. ކޮންމެ تَهْلِيلُ އަކީވެސް صَدَقَة އެކެވެ. ކޮންމެ تَكْبِيرُ އަކީ صَدَقَة އެކެވެ. ހެޔޮކަމަކަށް އަމުރުކުރުމަކީވެސް صَدَقَة އެކެވެ. ނުބައިކަމަކުން މަނާކުރުމަކީވެސް صَدَقَة އެކެވެ. މިހުރިހާކަމަކަށް ضُحَى ވަގުތު ކުރާ ދެ رَكْعَة ފުދެއެވެ.
28	الله އަށް ޛިކުރު ކުރުމުން ނަމާދުކުރުމާ އިދިކޮޅުން	حَدَث ވެފައިވީ ނަމަވެސް ނަމާދުކުރުމާ ނުލައި ކޮންމެ ހާލަތެއްގައިވެސް ޛިކުރުކުރުން ޖާއިޒުވާނެއެވެ. ރަސޫލާ ކޮންމެ ހާލަތެއްގައިވެސް ޛިކުރު ކުރެއްވިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު الله އަށް ޛިކުރު ކުރައްވާ ވަޑައިގަތެވެ. الله އަށް ޛިކުރު ކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެފާނު الله އަށް ހުރިހާ ވަގުތެއްގައި ޛިކުރުކުރެއްވިއެވެ.
29	ފަތިސްނަމާދަށްފަހު އިރުއަރަންދެން ޖަމާޢަތުގައި الله އަށް ޛިކުރު ކުރުމަށްފަހު ދެ رَكْعَةކުރުން.	ޖަމާޢަތުގައި ފަތިސްނަމާދު ކޮށްފައި ދެން އިރުއަރަންދެން الله އަށް ޛިކުރު ކުރުމަށްފަހު ދެ رَكْعَةކޮށްފިމީހާއަށް ފުރިހަމަ حَجُّ عُمْرَة އެއްގެ ދަރުމަ ލިބެއެވެ.
30	ރޭގަ އަނބިކަނބަލުން ހޭލުވައި އަޅުކަމުގައި ހުރުން	ރޭގަ ފިރިކަލުން އަނބިމީހާގެ ކައިރިން ހޭލުވައި ދެމީހުން ދެ رَكْعَةނަމާދުކޮށްފިނަމަ، ދެމީހުން ގިނަގިނައިން الله އަށް ޛިކުރު ކުރާ ފިރިހެނުންނާއި ގިނަގިނައިން الله އަށް ޛިކުރު ކުރާ އަންހެނުންގެ ތެރޭގައި ލިޔުއްވާނެއެވެ.
31	ރޭގަ ނަމާދުކުރުމުގެ ނިޔަތުގައި ނިދުމާއި ނިދިގަދަވެ ހޭނުލެވުނުނަމަ.	އެއްވެސް މީހަކު ރޭގަ ނަމާދުކުރުމަށް ހޭލުމަށް ނިޔަތް އަޅައިގެން ނިދައިގެން ނިދިގަދަވެގެން ހެނދުނުވެއްޖެނަމަ، އޭނާ ނިޔަތްކުރި ކަމުގެ ދަރުމަ الله ލިޔުއްވައިފިއެވެ. އަދި އޭނާގެ ނިދުމަކީ صَدَقَة އެއްކަމުގައިވެއެވެ.
32	ރޭގަ ނިދުމުން ހޭލުމުން ކިޔާ ޛިކުރު	ރޭގަ ނިދުމުން ހޭލިގެން ކިޔާ ޛިކުރަކީ : لا إِلَهَ إِلا الله وَحْدَهُ لا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَلا إِلَهَ إِلا الله وَاللَّهُ أَكْبَرُ وَلا حَوْلَ وَلا قُوَّةَ إِلا بِاللَّهِ ، މިހެން ކިޔުމަށްފަހު ދުޢާ اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي، މިހެން ކިޔައިފިނަމަ ނުވަތަ ދުޢާކޮށްފިނަމަ އިޖާބަދެއްވާނެއެވެ. އަދި وضوء ކޮށް ނަމާދުކޮށްފިނަމަ އޭނާގެ ނަމާދު ޤަބޫލުކުރައްވާނެއެވެ.
33	فَرْضُ ނަމާދު ކޮށްފައި ނަމާދުގެ ފަހުގައި سبحان الله، الحمد لله، الله أكبر ކިޔުން ކޮންމެ ކަލިމައެއް 33 ފަހަރު ކިޔައި އަދިހަމަ ފުރުމަށް لا إله إلا الله...	ކޮންމެ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި سبحان الله، ތިރީސްތިންފަހަރު الحمد لله، ތިރީސްތިންފަހަރު الله أكبر ތިރީސްތިންފަހަރު ކިޔައި އެއީ ނުވަދިހަނުވައެވެ. ސަތޭކަ ފުރިހަމަކުރުމަށް لا إِلَهَ إِلا اللَّهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ މިހެން ކިޔައިފިނަމަ އޭނާގެ ކުށްތަކަކީ ކަނޑުގެ ފޮނުގެ ގިނަކަމަށް އޮތް ނަމަވެސް ފުއްސަވާނެއެވެ.
34	ކޮންމެ فَرْضُ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި آية الكرسي ކިޔުން	ކޮންމެ فَرْضُ ނަމާދެއްގެ ފަހުގައި آيةالكرسي ކިޔައިފިމީހާ މަރުވުމުން މެނުވީ ސުވަރުގެއަށް ވަނުން މަނާވާގޮތެއް ނުވެއެވެ.
35	ބަލިމީހާއަށް ޒިޔާރަތަށް ދިއުން.	ހެނދުނު ވަގުތު މުސްލިމު ބަލިމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކުރާ މުސްލިމު މީހާއަށް ހަވީރު ވަންދެން ހަތްދިހަ ހާސްމަލާއިކަތުން ދުޢާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ހަވީރު ވަގުތު މުސްލިމު ބަލިމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކުރާ މުސްލިމު މީހާއަށް ހެނދުނުވަންދެން ހަތްދިހަ ހާސްމަލާއިކަތުން ދުޢާކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އޭނާއަށް ސުވަރުގޭގައި އޮތް ބަގީޗާއެއް ވެއެވެ.
36	تَوْحِيدُ ގެ ކަލިމައިގެ މަތީ އަށަގެން މަރުވެއްޖެހުން.	އެއްވެސް މީހަކު لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ ކިޔައި އަށަގެން މަރުވެއްޖެނަމަ ސުވަރުގެއަށް ވަދެވޭނެއެވެ.
37	މިސްވާކު	މިސްވާކުޖެހުމަކީ ބޮޑުތަކުރާދަ މިސްވާކުޖެހުމަކީ އަނގަ ސާފުކުރާ އަދި ރަސްކަލާނގެ ރުހުން

	ޖެހުނު ހަނގުރާމަތަކުގައި [illegible] ހިމާޔަތުގައި ބައިވެރިވުން	[illegible] އައުމަށް [illegible] ޖިހާދުގައި [illegible]. ބައިވެރިވުމަކީ ﷲ ކަރުގަދަ ފުރަތަމަ ހެޔޮ އަމަލުތަކުގެ ތެރެއިންވެއެވެ.
38	މައްކާ ފަތަޙަވި އަދި އަނގާރާ އައިބަ ވަނަހަކަ ބަލާށެވެ.	މައްކާ ފަތަޙަވި އަދި އަނގާރާ އައިބަވަނީ ހަނގުރާމަތަކުގައި ﷲ އަނގާރާ ފުރުސަތު ސާވުމެވެ.
39	މައްޔިތެއްގެ ޖަނާޒާ ނަމާދުކުރުން ނިމެންދެން ހުރުމާއި ވަޅުލެވެންދެން ހުރުން	މައްޔިތެއްގެ ޖަނާޒާއަށް ގޮސް ނަމާދުކުރެވެންދެން ހުރި މީހާއަށް قِيْرَاطَ އެއްވެއެވެ. އަދި [illegible] ވަޅުލެވެންދެން ހުރި މީހާއަށް ދެ قِيْرَاطُ ވެއެވެ. އަދި ދެންނެވީމެވެ. ދެ قِيْرَاطُ އަކީ ކޮބައިތޯ [illegible]. حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. އެއީ ބޮޑު ފަރުބަދަ ދެކަމުގައި ކުރައްވައެވެ.
40	ﷲ އަށްޓަކައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރުން	ﷲ އަށްޓަކައި މިސްކިތެއް ބިނާކުރާ މީހާއަށް قَطاَة ކުކުޅުގެ ތަނެއް ފަދަ ކަމުގައި ވިޔަސް ﷲ ގެ ސުވަރުގޭގައި ބިނާކުރައްވައެވެ.
41	ގޯނާކުރުން.	އަނިޔާ ކުރުމަކީ ޤިޔާމަތް ދުވަހު އަނދިރިކަމެވެ. ސަލާމަތްވުމަށް އަނިޔާވެރިން ދުރުވާށެވެ. އަނިޔާވެރިއާ ﷲ ގެ ޙައްޤު ކުރައްވައެވެ. ﷲ އެވެ. ގޯނާކުރާ މީހުން ފުށުއަރައެވެ. އަދި ގޯނާކުރާ މީހުންގެ ހަޤީޤަތް ކުރައްވައެވެ.
42	صَدَقَة ދިނުން.	صَدَقَة ކުރުމުން މުދަލުން ނުއުނިވެއެވެ. އަދި عَفُو ކުރުމުން އަޅާއަށް عِزَّة މެނުވީ ﷲ އިތުރުނުކުރައްވައެވެ. އަދި ﷲ އަށް تَوَاضُعُ ވުމުން އެމީހަކު ﷲ މަތިވެރިކުރައްވައެވެ. "އެކަލާނގެ ދަރުމަވަންތަ އަޅުތަކުގެ ތެރެއިން ބައެއް ނިސްބަތްވެއެވެ." ﷺ رَسُولُ الله އެވެ. އެހެންވެ حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. މުދަލުން ދަރުމަދީފައެވެ. އަދި އަސްލު صَدَقَة ކުރެއެވެ. އަދި ހެޔޮ ބަސްބުނުމަކީ صَدَقَة ކުރުމެވެ،
43	ފުއްދޭއިން ހުރި ކަމާއި	އެއްވެސް މުސްލިމަކު ފުރަތަމަ ކުރާ ކަމެއް ހެޔޮކަމެކޭ صَدَقَة ކުރުމުގައި ހުރި ކަމަކީ އެއާ ގުޅުން ހުރި ކަމެކެވެ.
44	އަބުރާތަކާއި [illegible] ހިފެހެއްޓުން	މުސްލިމަކު [illegible] ފުށުއަރައި އެއީ ﷲ ގެ ދީނުގެ ގަވާއިދެވެ. އަދި [illegible]. ﷲ އެމީހަކު ފުރަތަމަ ކުރައްވައެވެ. [illegible]. ﷲ އިހުސާނުގެ މީހަކު ކުރައްވައެވެ.
45	ﷲ ގެމަގުގައި އެއްދުވަހު ރޯދަހިފުން	ﷲ ގެމަގުގައި އެއްދުވަހު ރޯދަ ހިފާ މީހާއަށް ނަރަކައިން ހަތްދިހަ خَرِيْفُ އަށް ﷲ އަލިފާނުން ދުރުކުރައްވާނެއެވެ.
46	ކައްފާރާވުން މިންވަރުގައި عَرَفَة ދުވަހުގެ ރޯދައާއި عَاشُورَاء ދުވަހުގެ ރޯދަ.	ކައްފާރާވުން [illegible]. އަދި عَرَفَة ދުވަހުގެ ރޯދައަކީ [illegible] حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. [illegible]. އަދި عَاشُورَاء ދުވަހުގެ ރޯދައަކީ [illegible]. حَدِيْث ކުރައްވައެވެ. [illegible].
47	شَوَّال މަހުގެ ހަރޯދަ.	رَمَضَان މަހު ރޯދަހިފުމަށްފަހު شَوَّال މަހުގެ ހަރޯދަހިފުމަކީ މުޅި އަހަރު ރޯދަހިފުމެވެ.
48	އިމާމުމީހާއާ އެކު تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ނިމެންދެންކުރުން	އިމާމުމީހާއާ އެކު تَرَاوِيْحُ ނަމާދު ނިމެންދެންކުރާމީހާއަށް މުޅިރޭގައި އަޅުކަން ކުރިކަމުގައި ލިޔެވެއެވެ.
49	حَجُّ مَبْرُور	އަނބިހިރިއާ ގުޅުމާއި ފުސޫޤު ނުކޮށް حَجُّ ކުރާ މީހާ ވެގެންދަނީ އޭނާ އުފަންވި ދުވަހު ފަދައިންނެވެ. مَبْرُور حَجُّ ގެ ޖަޒާއަކީ ސުވަރުގެއެވެ.
50	رَمَضَان މަހުގެ عُمْرَة	رَمَضَان މަހު عُمْرَة ކުރުމަކީ حَجُّ ކުރުމާ އެއްފަދައެވެ. ނުވަތަ ރަސޫލާއާ އެކު حَجُّ ކުރުމާ އެއްފަދައެވެ.
51	حَجُّ ވުރެ ފުރަތަމަ ކުރުމާއި	صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމަށް ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި އެންމެ ލޮބުވެތި ދުވަސްތަކަކީ މިދުވަސްތަކެވެ. އަދި حَجُّ މަހުގެ ފުރަތަމަ ދިހަ ދުވަހެވެ. އަސްޙާބުން ދެންނެވިއެވެ. ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް؟ رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ﷲ ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުމަށްވުރެވެސް

	صَالِحُ عَمَلُ ކުރުން.	ހެޔޮވެގެންވާއެވެ. ހަމައެކަނި އެމީހެއްގެ ޖާނާއި މުދަލާއިގެން الله ގެ މަގުގައި ޖިހާދުކުރުން އިންސާނަށް ދެވޭނެ ބޮޑު ހެޔޮކަމެވެ.
52	أُضْحِيَة ކަތިލުން.	رَسُوْلَ الله ﷺ ގެ أَصْحَابُ ން ދެންނެވިއެވެ. އޭ رَسُوْلَ الله ﷺ އެވެ. މިއީ ކޮން أُضْحِيَة އެއްތޯއެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. މިއީ ކަލޭމެންގެ ބައްޕަ إِبْرَاهِيمَ ގެ ސުންނަތުގެ ސުންނަތެވެ. އަހަރެމެން ދެންނެވީއެވެ. رَسُوْلُ الله އަހަރެމެންނަށް އޭގެ ކޮން ހެޔޮކަމެއްތޯއެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ އިސްތަށިގަނޑަކަށް ހެޔޮކަމެކެވެ. އަހަރެމެން ދެންނެވީއެވެ. ކަރުނަ ސޫފަކީ ކޮބައިތޯއެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ކޮންމެ ސޫފެއްގެ ބަދަލުގައި ހެޔޮކަމެކެވެ.
53	މީހާއަށް ކަލާދަނާވާ ހޯދިފައި ކުރުމާއިކަ صَالِحُ ނިޔަތް މުއުމިނުންގެ ސަވާބު ލިބިދޭ ދަރަޖައާ ކުރުމަށް ފުރިހަމަވާނެއެވެ.	މުއުމިނުގެ މަސައްކަތް ހުރިހާކަމެއް ސާފުވެ އަކަށް الله ދެކެ އިޚްލާޞްތެރިވުމެވެ. އިންސާނާ އެހެރަވެލި އިންސާނުންނަށް އޮތް حَقُّ ހުރިކަމެވެ. އިންސާނުން ނުވަތަ الله ގެ އިންސާނާ عِلْم ދެނެވުރުކަމެވެ. އިންސާނާ މުދަންދުމެވެ. އިންބަހާވެ. ހުރިހާނުންގެ ސަވާބު މުހާރަނަކަށް އެކި ހިސާބުތަކުން ހުސް ކުރުމެވެ. رَسُوْلُ الله ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އަދިވިހުން ދަރަޖަ އަދާކުރި. އިންސާނާގެ މުދަލާ ދެމުވެރިކަމެވެ. އެންމެ عِلْم ނުދެވިއެވެ. އިންސާނާ މުސްލިމުންގެ އިތުރު ބަދަލުތަކުގެ حَقُّ ނަންގަވާ. ހުރިހާއެއް. الله އިންސާނާ عِلْم ވުސް ދުވަހުގެ ދުނިޔެއި. އިން ހުރިހާ ބަސްއެވެ. އަހަރެން ނުދިނުމަށް ސިޔާސީ ނިސްބަތްވެފައި ހުރި އިޚްލާޞްތެރިކަން ހިތުގައި ބަޔާން ކުރެވިއްޖެ. رَسُوْلُ اللهِ ﷺ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އަދިވިހުން ޖީލުގެ އެއްބަސް.
54	عِلْمُ ފަރުހަގެދަރުމަތިއި އެނގުމާ ކަމަކާއި.	އެފަރާތަށް ހާމަކުރަނިވި عِلْمُ ފަރާތުގެ ހުވަފެން ކުރުމުގެ ނުވަތަ ދީނީގޮތުން މުސްލިމުކަމަށް ފުރިހަމަވާން. ނުން حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ހަމަކަނޑައެޅުން الله ހާދި އެކުގެ މުސްލިމުންގެ ބަދަލުވުން އިޚުލާސްތެރި ކަމާ ނުކޮށް އިރުޝާދު ދިނުމުގެ ހިތްހެޔޮކަމަކީ ނުދޭނެ. އަދި މުސްލިމުންނަށް ނޭނގޭ ނުކުތާތަކެއް ދިނުމާއި ކަންކަން އެނގިގަތުމުގެ ބޭނުން ހޯދައި ހިތްޕުޅާކަމާއި އެކު. ދީނުގެ ފުރިހަމަ ޤާނޫނެވެ.
55	شَهِيْدُ ވުމުގެ މާނަ ފާޅުކުރުން.	شَهِيْدُ ވުމަށް ހެން ހަޔާތުގެ ފަރުވާ އަހަރެމެނަށް ސިފަތަކެއް އިސްލާމީ މުސްލިމުންނާ ސަވާބެވެ. — ސަރަހައްދު އިނގޭ ފަނޑު ހަމަ ދެރައެއް — ކަމާއެކު عَذَابُ ނުލިބޭނެ ސަވާބެވެ. — އަދި ބޮޑެތި ސުނބުލާއި ބަރަކާތެއް ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އިންސާނުން އަދި ތަފާތު ކަންކަމާއި ބޭނުންވާނެ އެކިކަމުން. އަދި حُوْرَ الْعِيْنُ ނުކުމެ ވަތަކުގެ ދިރުމަށް މަޤާމުގެ ހިތްވަރު ބަރަކާތް ސަލާމަތްވާނެ. އަދި އިންސާނުގެ މީހުނާގެ ނަސޭހަތަށް ބޭނުންވާނެއެވެ. ހިތް ދިރުވާ ޝަރީޢަތުގެ شَفَاعَة ލިބިވޭނެއެވެ.
56	الله ގެ މަގުގައި زَخَمُ ވުން.	الله ގެ މަގުގައި ކުރެވުނު ކަމަކާގުޅޭ زَخَمُ ނުވާނެއެވެ. — އަދި الله ގެ މަގުގައި زَخَم ވާމީހާ އާކިރާގެ ދުވަހު زَخَمُ ވެގެން ލޭ އޮހޭ ގޮތަށް. — އެ زَخَمُ ވާގޮތުގެ ސިފަ ފެންނާނެ قِيَامَة ދުވަހު އިންސާނުން ދެކިދާނެއެވެ. ކަލަރަކީ ހަމަ ލޭގެ ކުލައެވެ. އަދި ވަސް މުސްކުގެ ވަސް ފަދައެވެ.
57	رِبَاطُ الله ގެ މަގުގައި ގައިހުރުން.	الله ގެ މަގުގައި رِبَاطَ ގައިހުރުމުގެ ސަވާބު އާޚިރަތުގައި ބޮޑު މީހުން ދޭ ހެޔޮކަންތަކެވެ. (رِبَاطُ އަކީ ހަނގުރާމައިގެ ސަރަހައްދުގައި އެއްސަރަހައްދު ބެލެހެއްޓުމެވެ) އަދި ކުރިއަށް ދިޔުމަށް ވާގިވުން ނަފުސާއި ހެޔޮ ކަމެއް ހިއްވަރުދޭނެ ނުހިނގާ ބަރާބަރު ކުރިމަތިވުމެވެ. ބުނުވެގެން އިސްލާމީ ތަރައްޤީ ހިމާޔަތްކުރެވިއްޖެއެވެ.
58	الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މުއްތަރިކަތްތެރިން.	الله ގެ މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރާ މީހާއަށް ކުރިމަތިވާ ހަމަ ނުވާނެ ހަނގުރާމައަށް ނިކުތުމެވެ. އަދި އެމީހާގެ ސަވާބު ހަނގުރާމަކުރާ ކުރިއެރުމުގައި ހެޔޮ ތަކެތި ގެންނަ ގޮތުން ހަނގުރާމަ ކުރުމެވެ.
59	شَهِيْدُ ވުމުގެ ފަރުވާލާ މީހާ އަށް الله ނިޔާނުކުރުން.	شَهِيْدُ ވުމުގެ ފަރުވާލާ މީހާ އަށް الله ނިޔާނުކުރައްވާ ނަމަވެސް އެމީހަކަށް ސަވާބެއް ލިބޭނެ. شَهِيْدُ ންގެ ދަރަޖައިގެ ސަވާބު الله އެމީހަކަށް ދެއްވާނެއެވެ.

60	الله އަށް ބިރުން ތަޤުވާއި އެކަލާނގެ ދުވަހުގައި ފުރިހަމަ ކުރުން.	ތަޤުވާއަކީ އެވެ. އަދި ތަޤުވާގައި އެއްވެސް ބިރުހުރުމެވެ. އެއްކަލޭ الله އަށް ބިރުން ހުރި ތަޤުވާ. އަށްކަލޭ الله އަށް ދަރުމަ ވެރިކަމުގެ ތަޤުވާވެ.
61	ބަލިޔާ ޒިޔާރަތްކުރުން. (ޢިޔާދަތުލް މަރީޟު)	މުސްލިމުންނަށް ހުރި މުސްލިމު ބަލިވެއްޖެނަމަ އެމީހަކަށް ޒިޔާރަތްކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި ބަލިޔާ ޒިޔާރަތްކުރުން ސުންނަތްކުރެއްވި ނަބިއްޔާ ގެ ސުންނަތްތަކުގެ ތެރެއިން ސުންނަތެކެވެ. މީގެ ނިސްބަތުން އިސްލާމްދީނުގައި ހުރި ފަޟީލަތްތަކެކެވެ.
62	ސުންނަތް ނުކުރުމުގެ ސަބަބުން ފަހު ދުވަހުގައި ނާރުގެ ﷲ އަށް މިނިވަން ކަމަކަށް ވާނެ ކަންތައް ތަކެއް	النَّبِيُّ ، އަށް (مِعْرَاج ގެރާގައި ނުވާތީ ހަދާންކުރައްވާފައި) އެއްކަލޭ ތަކެތި ދެއްކެވުމެވެ. އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ހުރި އުޅުމުގެ ސަބަބުން عَذَابُ އަރާ ނުރަނގަޅު ސުލޫކު ނުބައިކަމެވެ. ދުނިޔޭގެ ޙަޔާތުގައި ހުރި ކަންތަކެވެ. ނުފޫސް ކަންކަން، ކަމެއް ހުރި އަދި ސުންނަތް ނުކުރާ ރަސޫލާ ގެ ގަވާއިދުތަކެވެ. އަދި އެމީހުންގެ رَبُّ އަށް ވެރިވާ ކަމަށްވާނެއެވެ.
63	بَالِغ ނުވާ ކުޑަކުދިންނާ މެދު ރަޙްމަތްތެރިވުމާއި ހެޔޮ މުޢާމަލާތު ކުރުން.	بَالِغ ނުވާ ކުޑަކުދިންނަކީ ދުނިޔޭގެ ޒީނަތެއް، އަދި ފަރުވާތެރިކަމާ ކުރަންވާނީ ކުޑަކުދިން ނުބައިކަމުން ސަލާމަތްކުރާ ކަމަށް الله ގެ رَحْمَةُ ލިބިގަތުމަށްޓަކައި فَضْلُ ވެރިވާ ކަމެއް ހެދުމަށް ސުންނަތްކުރެއްވި ކަމެއްގެ ގޮތުގައެވެ.
64	ތަކެތި ހިތާހިތުން ގެނެސް ދީފައިވާ ގޮތް	ފޮނުއްވާ الله وَحِي ކުރެއްވުމެވެ. ނަބިއްޔާ ސަލާމް ކުރެއްވި ރަސޫލާ ނަބީއްވަރުން ގެ ހަދީޘްތަކުން ސާބިތުވާ ގޮތުން ކީރިތިވި ކަމާއި ތަކެތި ޙަޤީޤަތުގައި ނިޔާވުމުގެ ކަލޭގެ ދަރިކޮޅުގެ ކަންތައްތަކެވެ. (ތަކުރާރު ކޮށް ދީފައެވެ.)
65	الله އަށް تَقْوَى ވެރިވުމުގެ ބޭނުން ހޯދުން	ގެންގުޅުމުގެ ތެރޭގައި الله އަށް تَقْوَى ވެރިވުމުގެ ބާރުވެރިކަމާއި ހެޔޮ އަޚުލާޤު ހުރުމާ الله ގެ ރުހިވޮޑިގަތުން ލިބިގަތުމަށްޓަކައި ސަބަބުތަކެވެ.
66	فَرْجُ އާއި ދުލުގެ ހިމާޔަތް ކުރުން.	އަޅުގަނޑު فَرْجُ އާއި ދުލުގެ ހިމާޔަތް ކުރުމާ ކަމުގައިވާ ކަންތައްތަކެވެ؟ ނަބީ ސަލްލަﷲ އަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވެފައިވާ ޖަވާބެވެ.
67	ގެއަށް ވަންނަ ނުކުންނައިރު ކިޔާ ޛިކުރު بِسْمِ ކިޔުން.	ކުރީ އޮބަގެ ގެއަށް ވަންނަ ވަގުތު ކިޔަންވާނީ ކަލޭގެފާނު ރަސޫލާالله ވިދާޅުވި ޛިކުރު (بِسْمِ ކިޔުމާއި) شَيْطَانُ އެބަރަނގަޅެވެ. ކަލޭގެފާނު ނުކުންނަ ޛިކުރު އަދި ގެއަށް ވަދެ ގެއިން ނިކުމެ ބައްލަވާށެވެ. އަދި ގެއަށް ވަދެ ނިކުމެ ވަގުތު ބަޔާންކުރައްވާފައިވާ ޛިކުރު (بِسْمِ ކިޔުމާއި) شَيْطَانُ އެބަރަނގަޅެވެ. ކަލޭގެފާނު ނުކުންނަ ޛިކުރު އަދި ކަލޭގެފާނު ކިޔުއްވާ ހަދާނެއެވެ. الله ވިދާޅުވި ޛިކުރު (بِسْمِ ކިޔުމާއި) شَيْطَانُ އެބަރަނގަޅެވެ. ކަލޭގެފާނު ނުކުންނަ ޛިކުރު ކަލޭގެފާނު ހަދާނެއެވެ.
68	ކާބޯތަކެތި ކެއުމަށްފަހު الله އަށް ޝުކުރުކޮށް الْحَمْدُ ކިޔުން.	ކާއެއްޗެއް ކައިފައި ކިޔަންވާނީ: « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي أَطْعَمَنِي هَذَا وَرَزَقَنِيهِ مِنْ غَيْرِ حَوْلٍ مِنِّي وَلا قُوَّةٍ » މިދުޢާ ކިޔުމާއި އަދި ހެދުމެއް އަޅައިފިނަމަ ހެދުމާ ބެހޭ ދުޢާ އެއީ ކިޔާށެވެ. އެހެނީ ހަދާނެ ކަމަކީ: « الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي كَسَانِي هَذَا..» މިދުޢާ ކިޔާށެވެ.
69	އޮންނަގޮތް މަސައްކަތު ފަހުން ބޭނުންކުރާ ޛިކުރު.	فاطمة رَضِيَ اللهُ عَنْهَا النَّبِيُّ ، ގެ ދަރިކަނބަލުންގެ ތެރެއިން ޒިކުރު ކުރައްވާނެ ކަމެވެ. އަދި އެކަނބަލުންނާއި ގެ ފިރިކަލުން عَلِي رَضِيَ اللهُ عَنْهُ އަށް حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކަމެއް ކިޔާފައި ނިދުމުގެ ކުރިން ބޭނުންކުރައްވާނެ ޛިކުރެއްގެ ގޮތުގައި ނިދުމުގެ ކުރިން ކިޔުއްވާށެވެ؟ އެއީ ވެސް 34 ފަހަރު الله أَكْبَرُ 33 ފަހަރު سُبْحَانَ الله 33 ފަހަރު الحَمْدُ لله ކިޔުމެވެ. ނިދުމުގެ ކުރިން ކިޔުމުގެ ހިތްވަރު ލިބިގެންދާނެއެވެ.
70	جماعُ ވުމުގެ ކުރިން دُعَاء ކިޔުން.	ފިރިހެނާއާއި އަންހެނާ جماعُ ވުމުގެ ކުރިން ބުނަން ޖެހޭ ދުޢާއަކީ جماعُ ވުމުގެ ކުރިން بِسْمِ الله، اللَّهُمَّ جَنِّبْنَا الشَّيْطَانَ وَجَنِّبِ الشَّيْطَانَ مَا رَزَقْتَنَا ކިޔުމެވެ. ދަރިން ދެމިގެންދާނެ ކަމުގެ ސަބަބަކަށް ވެގެންދާނެއެވެ. ދަރިފުޅާ ދުރުކޮށްދޭނީ شَيْطَانُ ގެ ނުބައި ކަންތައްތަކުން ހިމާޔަތް ކުރުމެވެ..
71	އަނބިމީހާ ފިރިމީހާއަށް ކިޔަމަންތެރިވުން.	އަނބިމީހާ ބޭނުން ބާރުތަކާ ފިރިމީހާއާ ގުޅިގެން ދާއިމީ ގޮތަކަށް ކިޔަމަންތެރިވުމާއި އެކު ރަނގަޅު ގުޅުމެއް ބާއްވާ ފިރިމީހާއަށް ޢިއްޒަތްތެރިވާ ގޮތަކަށް ނުހުރުމެވެ. އެހެނީ ކިޔަމަންތެރިވުމަކީ ސަވާބު ލިބިގެންދާ ކަމެކެވެ.
72	އަންހެނުން ފިރިހެނުން ގެ ދުވަސް.	އަންހެނުންގެ فَرْضُ ފާސްކުރުމަށް ރަމަޟާން މަހު ރޯދަ ހިފުމާއި فَرْجُ އަށް ހިމާޔަތް ކުރުމާއި ފިރިހެނާގެ ކިޔަމަންތެރިވުމެވެ. ނަމާދު ބަލަހައްޓާނެއެވެ. އަދި އެއްވެސް އަންހެނަކު ދީނާއި ހެޔޮ ސުލޫކު ލިބިގެންނެވެ. އަދި އޮތް ފިރިހެނުން ނަމަ ބުނެވޭ އަންހެނެއް ފިރިހެނުން އަނބިމީހާ

		ހުރިގޮތުންވެސް އައްނަހުރުވާ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިންވެއެވެ.
73	رَحِمُ ގުޅުން	އިމާރާތުގެ ބިނާވެފައިވާ ސަލާމަތުގެ އަސާސް ދަރުމަވެރިކަމުގެ އަސްލަކީ ހަމަ އިސްލާމީ رَحِمُ ގުޅުންހިފެހެއްޓުމެވެ.
74	ތަޤްވާ ކުރުމާއި ހޯދާދޭވުން.	ތިމާއަށްކަމާގުޅޭ ތަޤްވާ ކުރުމާއި ހޯދާދޭވުން ތިމާއަށްކަމާގުޅޭ ތަޤްވާ ކުރުމާއި ހިތްހެޔޮކަމާއި ސަލާމަތްތެރިކަމާއި ރުޅިގަދަވުމުން ހުރަސްއެޅުމާއި އިސްލާހުކުރުމާއި ރައްކާތެރިކަމެވެ.
75	ހަވާއި އަމިއްލަ މިޒާޖަށް ތަބާވުން.	ހަވާއި އަމިއްލަ މިޒާޖަށް ތަބާވުމާއި الله ގެ ޝަރީޢަތަށް ފަރުވާނުކުރުމެވެ. ހަވާއި މިއީ ނަފްސުގެ ޝަހުވަތަށް ތަބާވުމެވެ.
76	ރަގަޅު(ހެޔޮ) خُلُقُ.	ރަގަޅު(ހެޔޮ) خُلُقُ ރަނގަޅު އަޚްލާޤުގެ ސިފަތަކުން ޒީނަތްތެރިވުމެވެ. އަދި ރަގަޅު(ހެޔޮ) خُلْقُ ހުސްކަމަކީ ތިމާގެ އެހެން މީހުންނާ ހެޔޮގޮތުގައި މުޢާމަލާތްކުރުމެވެ. އަދި މީހުންނާ ހިތްހެޔޮކަމާއި ނަރުމީކަމާ ގުޅިގެން ހިނގުމެވެ.
77	خَلْقُ ތަކުންނަށް رَحْمَة ދެއްވުމާއި އަމިއްލަ ފަރާތް ހުރިހާ ސިފަ	الله ގެ ޚަލްޤުތަކަށް رَحْمَة ދެއްވުން رَحِمُ ތަކުންނަށް ހިތްވަރުކުރުމެވެ. ކަރުނަ ހޮވުމާއި ކަރުނާ رَحِمُ ކުރުމެވެ. އަދި ރަޙްމަތުގެ ސިފަތަކުގެ ކުރިމަތީ رَحْمَة ހުރިކަމެވެ.
78	މުސްލިމުންނަށް ހެޔޮއެދުން.	ތިމާގެ އަޚާއި މުސްލިމުން ތަބާވާ ގޮތަކަށް ތިމާގެ أَخُ ހަމަތިމާ ތިމާއަށް ރަގަޅު ހުރިހާކަމެއް ބޭނުންވާހާ ހެޔޮކަމެއް ބޭނުންވުމެވެ.
79	ޚުތުބާދިނުން.	ޚުތުބާދިނުން ޙައްޤުގައި ޖުމްޢާ ދުވަހު ހުކުރުނަމާދު ކުރުމުގެ ކުރިން ކިޔާ ޚުތުބާއެވެ.– ނަސޭހަތްތެރިވުމާއި ސަލާމްކިޔުމާއި ދީނީ އިލްމު ދަސްކުރުމަށް ދުރުވެދިޔުމެވެ. އަދި ޚުތުބާދިނުމުގައި ، ދުނިޔޭގެ ކަންތައްތަކާއި ، ކުރުނަމާދު ކިޔުމެވެ.
80	ސަލާމްކުރުން.	« النَّبِيِّ ގެއަރިހަށް މީހަކުއައިސް السَّلامُ عَلَيْكُمْ ވިދާޅުވިއެވެ. حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ދިހައެވެ. ދެންއައިސްމީހާއައިސް السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ الله ، ވިދާޅުވުމުން ދެންނެވިއެވެ.النَّبِيُّ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. ވިހިއެވެ. ދެންއައިސްމީހާއައިސް ދެންނެވިއެވެ. السَّلامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ الله وَبَرَكَاتُهُ، النَّبِيُّ حَدِيْثކުރެއްވިއެވެ. ތިރީހެވެ. އެބަހީ ހެޔޮކަމުގެ ދަރަޖައެވެ.
81	ބައިތުލްމާލު އިސްލާމީ ސަރުކާރުން	ދައުލަތުގެ ބައިތުލްމާލު އިސްލާމީ ސަރުކާރުގެ ޚަޒާނާ އާއި އެހެނިހެން ވަސީލަތްތައް އިދާރީކުރުމާއި ފައިސާ ދަމަހައްޓާ ތަނެވެ.
82	މުސްލިމުންގެ އަބުރު دِفَاعُ ކުރުން.	އިސްލާމީ ބަޔަކު أَخُ ގެ އަބުރު دِفَاعُ ކުރުމަކީ ރައްކާތެރިކުރުމެކެވެ މިނީ الله تَعَالَى އަޖުރުދެއްވާ ދާރުލް ރައްކާތެރިކުރުމެވެ.
83	صَالِحُ މީސްތަކުން ޒިޔާރަތްކުރުމާއި އެމީހުންނާއި ބައްދަލުކުރުން.	"ޒިޔާރަތްކޮށް ޒިޔާރަތްކުރެވޭ ބަޔާއި އަރާގަތެވެ." أَنَس ގެ ކޮޅުން ވިދާޅުވިއެވެ. ދެން أَصْحَابُ ބައިވަރު حَدِيْث ތަކުގައި އައިސްހުރިގޮތުން އަޅުގަނޑުމެން ޒިޔާރަތްކުރެއްވިއެވެ.
84	مُتَحَابُّ ވުމަކީ الله تَعَالَى ގެ جَلاَلُ ގެ ބޮޑުވުން.	الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވައިފައެވެ. مُتَحَابُّ ވުން(الله އަށްޓަކައި އެކަކު އަނެކަކަށް ލޯބިވުން) ތިމާގެ ލޯތްބަކީ ހަމައެކަނި الله ގެ جَلاَلُ ގެ ރުހުމަށެވެ. އެހެނިހެން ސަބަބުތަކާއި ބިނާވެގެން ނޫނެވެ. ޝަރުޢީ ކަމާ އަދިވެސް ރައްކާތެރިވާ ހިތުގެ ޖަޒުބާތުތަކެކެވެ.
85	ތިމާގެ މުސްލިމު أَخُ އާއި ނުދެކި دُعَاء ކުރުން.	ތިމާގެ މުސްލިމު أَخُ އާ ފާސިލުވެފައިހުރި ކުރުމުގެ ހިތުގެ دُعَاء ކުރުމަކީ ދީނީ ގުޅުމާއި ރައްކާތެރިކަމާއި އޮންމެ ރަގަޅު ބޭނުމުގައި ދުޢާ ކުރުމެވެ. ކަލާނގެ ގާތުގައި ޤަބޫލުވާނެއެވެ.
86	މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި މުއުމިނު އަންހެނުންގެ ފުރާ ފުރައްސާރަ އަދި دُعَاء ކުރުން.	މުއުމިނުން ފިރިހެނުންނާއި މުއުމިނުން އަންހެނުންގެ ފުރާ ފުރައްސާރަ ކުރުމަކީ އަދި دُعَاء ކުރުމަކީ ކަމުދާ ކަންތައްތަކުގެ ތެރޭގައި ކަމަށް الله ޙަދީޘްކުރައްވައިފައެވެ.
87	ޤަބޫލުކުރަން މަޖުބޫރުވާ ފަރާތް.	ޤަބޫލުކުރަން މަޖުބޫރުކަމެއް ނެތް ކަންތައްތަކުގައި ފަރާތްތަކުގެ ދިފާޢު ކުރުމެވެ.
88	މަޖުލިސް އަދަބު	ހަމަހަމަކުރުން މަޖިލީހުގައި ހުރިތަން މުސްލިމުންގެ ވިސްނުމުގެ ކަރާމާތް ހިތާމަތަކަށް ބެހޭގޮތުން ހަރުގެ ...

	ދުރުކުރުން.	ސުވަރުގެއިން އަހަރެން ދުރުކުރެވެ.
89	ހުދުކަންމިކަމު މި ދުވުރުން	"ކަލޭގެފާނު ފުރިހަމަވަނީ ﷲ تَعَالَى ފުޅުވާތީ ނުގަންނަވާތީވެ." " ﷲ ގެ حَضْرَة ގައި އަޅުގަ ހުދުކަންމިކަމު ކަމަށް ކިޔާފާހަގަ ދުވުރުނަށްކުރާވެ."
90	އަރައިރުންވުމާއި ދެގޮފިދުން ދުކަނޑުން.	"ބައެއްގެ ހަރުމުވަސް ސުވަރުގެއިސްތިމާން އަރައިރުންވުން ދުކަނޑުވުމައި ދެއްވުމުގެ މިންކަމާ ފަރުމާވުން ދެވިޖެހުން." އަދިދުރުވ ނުކޮށްމިވެރުސް ދެގޮފިދުން ދުކަނޑުމައި ސުވަރުގެގެ މިދުން ގެއްދެއްވުމާއި މިވެސްކަމާފުން ޖެހިސްމާދުނުވެ.
91	ޙޫރިއްޔާއިން.	ޙޫރުގެ ކަނޑުމައި ހުރިގައިމުވުމަ ކަޅުދުރުވުމާ އަކަވުސް ޙޫރުކައިމާ މައިމިހުރިކަމުގައި ﷲ تَعَالَى قِيَامَة ދުވަހުން އަހުރުހުހުރިމާ خَلْقُ މިކަންގެދުގެ އެކަ ބަނަނަ حُوْرَالعِيْن އާއި إخْتِيَار ކުރުމަކުރާ ޙިޔާ ކަރައިވެވާއިވެ.
92	ހަގީގީ ނުވަތަ ނުބައި ސަލާމާއިން	އަލުގެ މައްކަމާ ކަމުލަން ހަގީގީސަލާމަތައްވުރުއެގޮތުއެމަކަމާ ސުވަހުގެ ވެހިބައިހެއިވެ. އަދިކަލޭގެފާނު އަލުހުވުނުގެމަކަމާ ނުބައިކަމައިވުހުރުވުނެގުމަކަމާ ނުހަރަމަ ވެހިބައިހެއިވެ. ކަލޭގެފާނު ބިނުމިގެއްވާ ﷲ تَعَالَى ގެ ހަލުވިހުރުނުވެ.
93	މުސްތަޙިއްޤު ހިތުވާ ފުޅުވުދުމާއި ޚާއްޞަކަންދާރުވުމާއި އަރުރުވިކަމާއި ދުރުވުމާއި އަދިއަނާއަ އިހިޔުން	މައިމިހުގެ ކަބައިން ދުރުހުގެ އަދިގެމުކަގުހުއިން އަދިގެފާއި ފުޅުމާވުރުފިރުކަނު ﷲ تَعَالَى قِيَامَة ދުވަހުގެ އަދިގެމުކަގުހުއިން އަދިގެފާއި އަލުހުކަން ފުޅުމާވުމާ ދުރުހުރިމާވެ. އަދި ދުރުމާއަދިގެހުވު ފުޅުމާއިހުރުކަން ފުސްކަނުދުރުހުވުރުކަން ﷲ تَعَالَى ދުރުޙާޟިރު آخِرَةُ ގައި ފައިސާހިގެ ކަނުދުރުމުހުދުމާއިވެ. އަދި މުސްތަޙިއްޤު ނުބައިކަނުދުރުހުރުކަން ﷲ تَعَالَى ދުރުޙާޟިރު آخِرَةُ ގައި ނުބައިކަނުދުރުމާއިބެވެ. އެޢައްސަގެ أَخُ އަގެ އަޙުމިހުރިކަމުގައި ވަހަހުދުރުކަ ﷲ ވަސް އައިޢައިހައިހިހުވާދުގެމުގައިވެ.
94	ހުރިކަމައިކަރުން ނުވަމް ނުބައިކަމައިކަރުން ގަސްދުކުރުން	ހުރިކަމައިކަރުން ގަސްދުކުރާފައި އަކަނުނުކުރާނުނުމާ حَضْرَة ގައި އަނާއަނަ ފުރިހުމެހިކަމައިގައިއަވުސްއައިވެ. އަދިއަކަން ގަސްދުކުރާފައި އަކަނުކުރާނުނުމާ ﷲ تَعَالَى އަނާއަނަ ދުރުއަކަނުފުރުގަނަ ހުމަސްމެކައިހަދަރު އަދިއަމެއިގުނުއަކަރު އަމެހުރިހުރަކަން ފައިއަވެއިވެ. އަދިނުބައިކަރު ކަރުނު ގަސްދުކުރާފައި އަކަނުނުކުރާނުނުމާ حَضْرَة ގައި އަނާއަނަ ފުރިހުމެ ހުރިކަމައިފައިއަވެއިވެ. އަދި އަކަނުގަސްދުކުރާފައި އަކަނުކުރާނުނުމާ ﷲ އަނާއަނަހަނުބައިކަނުފައިއަވެއިވެ.
95	اللهُ އަށް وَكِيْلُ ކުރުން.	ކަލޭގެފާނު ﷲ އަށް وَكِيْلُ ކުރުން ބައިޤޫވުރު ވަކިލުކަރުނުމާ ދުރުނުސޫފު ސޫމަފުރު ހެޖޫދުއަވުފުދުއަނު އަކަލޭގެ ކަލޭގެފާނަވުސް ހެޖޫދުއަވުރުވެ. އަސްހަރު ހުދުނު ހުދުނު ނުކަދުގެ ނުދުނު ބަނަޖެހެއިކަނުމިބައިވެ. ހުވަރުގެއަނު އަނަނަނު ބަނަޖެބަނަޖެކަނުގެނުނުވެ.
96	آخِرَة އިސްތިކަރުން.	މިދުގެ އަޅުމީދުނިޔާ آخِرَة ކަމުގައި ހަދުއައިފުރުގެ ފުދުނުމިހަނަ ﷲ އަނަގައިމަނު ޚާއްވެއިވެ. އަދި އަކަލޭގެ އަނަގައިމިކަޢު އަނަގެ ކަމިޢުޙާމުކަނުދުއަވެއިވެ. އަދިދުނިޔަ އަނަގެ ގެމިހައިއަ ނުހަރުގެނުނުވެ،
97	حَاكِمُ ގެ عَدْلُ ވެރިކަން، ޖޫރިސްގެ صَلاَحِيَّة މުސްކަމިކަމާ، ގެޢުފާއިވުން ﷲ އަރުޖޭކައި ޚިޔާވުން	ﷲ ގެ ޙުކުމަކުން ނުނައިން ހުކުމުކުރައްވާއިރު ހުކުމްކުރައްވާ ހުރުމަތްތެރިކަމާއި ވެއިވެ. އެއީ عَدْلُ ވެރި އިލާހު– ﷲ އެކު އެޢުކަނުކަރުކުރައްވާ ބާޠިލު ޖެހުން– އަދިހަގެ ހުރި މުސްކަމިއިގެ ޢުފާވުމާ– ﷲ އެކު އަރުޖޭކައި އަކަކަ އަނަކަކަރުޚިބު ދުރުގުނު އަދިމުހުނުޖެދުވުނުވުސް އަގެމިގެއިވެ. އަދިވުކަވުނުވުސް އަގެމިގެއިވެ.– ހެޖެކަދައި އަދިނުސުބައިޙައިހެ އަނަހަނަކަގުވައިޚުދު އަހަރުނު ﷲ އެކު ބަހެވެމިވެދުބުނު ފުހަރުނު– މިދުގެކަނައިމިނުދުނު އަމިވައިމިނުވުސްނުގަ ސުއިހުރުނު صَدَقَة ކަހެދުދުރު–އަކަނަދުއިދު ﷲ ހުދުނުކަނު ޚިޔާނު ކަހަނުފުބުދުރު.
98	ކަނޑުކަޑުއެގެއި عَدْلُ ވެރިވެރިން	عَدْلُ ވެރިވެރިންވަން رَحْمٰنُ ވަނުމިކަޚަނުގެ ކަނަނަމިފުޢު ފުހަމިގެއި ނުހަނުވާ ވަނުބަހެމިކައިގެމިގެއިވެ. އެކަޚަނުގެ ދުއައިމިފުޢުކަވުސް ކަނަނަމިފުޢުވެ. މުބާނު عَدْلُ ވެރިވެރިންނަކަ އަދިހާގެ حُكْمُ ގައިޙާއި އައިޚުވެހިނުގެ މުދުގައިޙާއި އަބައިއައިގެމުއަކަނު ވެރިކަހެވިފުޅުވަބަޙަކަނު عَدْلُ ވެރިވެރިންނުވެ.

އެކަންކަމާއި އަދީއެކަންކަން ކުރުން ނަހީވެފައިވާ ކަންތައްތަކެއް

ނ	ނަހީވެފައިވާ ކަންތައް	رَسُوْلُ اللهِ ، حَدِيث ކުރެއްވިއެވެ.
1	ބޮޑާކަން	"ބޮޑާކަމުގެ ތެރެއިން މިސްޤާލު ޛައްރާއެއްގެ މިންވަރު ހިތުގައިވާ މީހަކު ސުވަރުގެ ނުވަދެވޭނެއެވެ." ބޮޑާކަމަކީ حَقّ ދެކޮޅުހެދުމާއި މީސްތަކުން ނިކަމެތިކުރުމެވެ.
2	ދެހުއްކުމާއި އިއްވުން	މީހުންނަށް އެއްވެއްޖެ قِيَامَة ދުވަހުން الله އެކަލާ فَضِيْحَة ކުރައްވާނެއެވެ. އަދި ދުނިޔެއަށް ކުރާ މީހާއަށް اللهއެކަލާނގެ ސިއްރު ބޮޑުކަމުން ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ.
3	فَاحِشُ ކަންތައް ކުރުން	قِيَامَة ދުވަހުން الله ގެ حَضْرَة ގައި މީސްތަކުންނަށް ދަރަޖައިން އެންމެ ނުބައި މީހަކީ فَاحِشُ ކަމުން ސަބަބުން މީސްތަކުން އެކަހެރިކޮށްލި މީހާއެވެ.
4	ދޮގުހެދުން	މީސްތަކުން ހައިރާން ކުރުވާ ދުނިޔޭގައި ދޮގުހަދާ މީހުންނަށް عَذَابُ ދެއްވާނެ. ގަދަ عَذَابُ ދެއްވާ. ގަދަ عَذَابُ ދެއްވާ.
5	ފާޑުކިޔުން ފާޅުކުރުން	ކަންތައްތައް ފާޅުކުރުމާއި އެމީހުންގެ ސިއްރު ފޮރުވުމަށް ކުރުވާ. އެހެން ފާޅުކުރާ ހަދާފައި ހުރި ކަންކަމެއް ޤަބޫލު ނުކުރެއެވެ.
6	ޖާސޫސުކުރުން	ބަލަދުވަސްވަރު އެކަކު އަނެކަކުގެ ކުށްތައް ހޯދުމަށް ޖާސޫސުކޮށްފި ނަމަ އެކަކު އަނެކަކާ ދުރުވާނެ، ކަންތައް قِيَامَة ދުވަހުން ފާޅުކުރައްވާނެއެވެ.
7	ސުބުހާނަކުރުން	قِيَامَة ދުވަހުން عَذَابُ ގެއްލުން އެއްވެސް ގޮތަކުން ބަލިކަށި ސުބުހާނަކުރާ މީހުންނެވެ. ކައިވެނި ނުވެ ސުބުހާނައިވެ ގަޑިކަށް ދުނިޔޭގައި ބަލިކަށި ވިޔަފާރި ނުގެނެސްދެއެވެ.
8	ދެބައިޖެހުން	ދެބައިޖެހިގެން ތިން ދުވަހަށްވުރެ ގިނަދުވަސް ސުލޫކު ނުކުރުމެވެ. / ދެބައިޖެހިފައި ވަކިވެ ތިބުމަކީ ދުނިޔެއާއި ދީނުގައި ނުބައި ކަމެކެވެ.
9	غِيْبَة ބުނުން	ކަލޭމެންނަށް غِيْبَة އަކީ ކޮބައިކަން އެނގޭތޯ؟ ބުނެދޭށެވެ. އެއީ الله އާއި އެކަލާނގެ رَسُوْل ދަންނަވާ ބަހުގައި އެހެން حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ކަލޭގެ أَخ ނުރުހޭ ގޮތަކަށް އެމީހާ ކިޔުމެވެ. ދެން އަހައިފިއެވެ. ބުނެވޭ ބަސް ޙަޤީޤަތުގައި އެބައި أَخ ގެ ކިބައިގައި ހުރި ކަމެއް ނަމަ އެވެސް غِيْبَة ބުނުމެއް ހެއްޔެވެ؟ حَدِيْث ކުރެއްވިއެވެ. އެކަން އެބައިގެ ކިބައިގައި ހުރި ނަމަ އެއީ غِيْبَة އެވެ. އަދި އެކަން އެބައިގެ ކިބައިގައި ނުހުރި ނަމަ ބުހުތާނު ދެއްކުމެވެ.
10	لَعْنَة ދިނުން	މުއުމިނުން ބޭނުންނުވާނެ لَعْنَة ދިނުމަށް. لَعْنَة ދެނީ قِيَامَة ދުވަހުން شَفَاعَة ވެރިންނާއި ހެކިވެރިން ނުވާނެ މީހުންނެވެ. އަދި ހެކިބަސް ދިނުމުގެ ޙައްޤެއް ނުވާނެއެވެ.
11	ސިއްރު ފާޅުކުރުން	قِيَامَة ދުވަހުން اللهގެ حَضْرَة ގައި ދަރަޖައިން އެންމެ ނުބައި މީހަކީ އަންހެނުންނާ ގާތްވެ އަނބިމީހާ އޭނާއާ ގާތްވުމަށްފަހު އޭނާގެ ސިއްރު ފާޅުކޮށްލާ މީހާއެވެ.
12	އަންހެން އިތުރުކޮށް ސެންޓްޖަހައިގެން ނުކުތުން	ކޮންމެ ލޯއެއް ޒިނޭކުރާ ލޯއެކެވެ. އަންހެނަކު ސެންޓްޖަހައިގެން މަޖިލީހެއް ކައިރިން ދިޔަ ނަމަ އޭނާއަކީ އެފަދަ ޒާނީއެކެވެ.
13	މުސްލިމަކަށް ކާފަރުކަމުގެ ތުހުމަތު އެޅުވުން	އެއްވެސް މީހަކު އަނެއް މީހަކަށް ކާފަރު ކިޔައި، أَخ ކާފަރެކޭ ކިޔައިފިނަމަ، އެދެމީހުންގެ ތެރެއިން އެކަކު އެ ނަމުގެ ހައްޤުވެރިވާނެއެވެ. އެހެން ނޫންނަމަ އެ ބަސް އެނބުރި ކިޔާމީހާގެ ކިބައަށް އަނބުރާ ދާނެއެވެ.
14	ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ދަރިކަން ނިސްބަތްކުރުން	ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ދަރިކަން ނިސްބަތްކޮށް دَعْوَى ކުރާ މީހާއަށް ސުވަރުގެ حَرَامُ ވެއެވެ. ބައްޕައަކީ އެހެން މީހެއްކަން އެނގިހުރެ ބައްޕަ ނޫން މީހަކަށް ނިސްބަތްވާ މީހާއެވެ.
15	މުސްލިމު މީހާ ބަދުބަސްބުނުން	މުސްލިމު މީހާ ބަދުބަސް ބުނުމަކީ ފާސިޤުކަމެވެ. އަދި މުސްލިމު أَخُ އާ ދެކޮޅަށް ހަނގުރާމަކުރުމަކީ ކާފަރުކަމެވެ. އަދި ލަޢުނަތް ދިނުމަކީ އޭނާ ޤަތުލުކުރުމާ ވަރަށް ބޮޑު لَعْنَة ކަމެކެވެ.

16	މުސާފިޙުވުމަކާ ނުވަތަ ފާސިދުވުމަށް ސަލާމަތުވެއްޖެން	ކަލޭގެފާނު މުސާފިޙުކަމުގައި ސަލާމަތުކުރެއްވި ނުކުރައްވާ. އަންނަނިވިއިރުވެސް ކަލޭގެފާނު ކަލޭގެފާނުގެ رَبُّ ކަލޭގެފާނަށް ފަރުވާ ނުވާނެއެވެ.
17	އަންހެނުން ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރުން	ގަބުރުސްތާނަށް ޒިޔާރަތްކުރާ އަންހެނުންނަށް الله لَعْنَة ލައްވައިފިއެވެ. أمّ عَطِيَّة رَضِيَ الله عَنْهَا ވިދާޅުވިއެވެ. ޖަނާޒާއާއި ތަބާވުމުން އަޅުގަނޑުމެން ނަހީކުރެވުނެވެ. އެކަމަކު ކަނޑައެޅިގެން ނުވެއެވެ.
18	އަންހެނުން ފިރިހެނުންނާއި ވައްތަރުވުން ފިރިހެނާ އަޅާން	ފިރިހެނުން އަންހެނުންނާ އަންހެނުން ފިރިހެނުންނާ ވައްތަރުވުމަކީ ނަބިއްޔާ ސައްލައްލާހު ޢަލައިހި ވަސައްލަމް ވިދާޅުވެފައިވާ ކަމެއް ކަމުގައި އަންހެނުން ފިރިހެނުންނާ ވައްތަރުވާ އަންހެނުންނަށް لَعْنَة ލައްވާފައެވެ.
19	ޙައްޤުތަކާއި ނުލައި މީހުންގެ މުދާ ކެއުން	އަނެކުގެ މުދަލަށް ޙައްޤުތަކާ ނުލައި ބާޠިލުގޮތުން ކެއުމަކީ އެއީ ދަރިވަރުން ކަށަވަރުން މީހުންގެ މާލުކަމުގެ ޙައްޤު ކޮށްދިނުމަކަށް އަންނަ الله ސުބްޙާނަހޫ حَرَامُ ކުރައްވާފައެވެ.
20	އަމާނާތް ޚިޔާނާތްތެރިން	އަމާނާތަށް ޚިޔާނާތްތެރިވުމަކީ މުނާފިޤުގެ ޢަލާމާތެކެވެ. އަދި ޚިޔާނާތްތެރިން ހަލާކުވެގެންނެވެ.
21	އަންހެނުންގެ ހިމާޔަތްކުރުން	އެއުޅޭ އަންހެނުން ފިރިހެނުންގެ ހުރިހާ ގޮތަކަށް ސިއްރު ފާޅުކުރުމަކީ ސަޢީދުވުން ގޮތް ބަލައިގެން ސަލާމަތް އަންހެނުންނަށް حَرَامُ ވެގެންވެއެވެ.
22	بَهَائِمُ ސޫރަގައި ދުވުން ކަނޑުން	ކަނޑައެޅި ނުވަތަ ދުނިޔޭގެ ދަތުރުކުރާ ބަލާނުލާ ބާރުގަދަ ގޮތަކުން ދުއްވުމަކީ ނުރައްކަލެއް ވާނޭ. ދުއްވުމަކީ شَيْطَانُ ގެ ޢަމަލެކެވެ.
23	ފިތުނަ ފަސާދަ ފެތުރުން ހަޖަރުގައި	އުޅޭ ހާލަތުން ބަލައިގެން ދުނިޔޭގެ ފިތުނަފަސާދަ ފެތުރުމަކީ ހަޖަރުގައި ބަޔަކު الله ސަލާމަތުވުމެވެ.
24	ބަސްދޮގު	އަނިޔާވެރި ގޮތުގައި ބަސްދޮގު ހަދައިދޭ ގަޑިގޮވާ ސާޤިޔާ قِيَامَة ދުވަހުން الله ހަޖަން އަޅުވާނެއެވެ.
25	الله ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ބަސް	އެއީ ސޭޚު ފިޔަވަޅުއަޅާ އާއި الله ތަޢާލާގެ ޝަރީޢަތުގެ ބަސް ބަސްއެވެ. އެކަމަށްބޭނުން އެއީ ހުކުރު خَرِيْفُ އެއް ނިޔާޔަށް ވެއްޖެއެވެ.
26	الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި ގަނޑުވަރު ދޭހަކުރުން.	الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި ގަނޑުވަރު ދޭހަކުރެވޭނެއެވެ. ވީހިނދު الله އަށް ذِكْرُ ކުރުމުގައި ގަނޑުވަރު ދޭހަކުރުމުގައި ހުރި ގޮތެވެ.
27	އިސްލާމީ ޝަރީޢަތް ދެކޮޅަށް ގެނައުމާއި ގެނައުކުރު.	އިސްލާމީ ޝަރީޢަތާ ދެކޮޅު ކަމަކާ ގުޅުން ހުރި ގޮތަކުން އަދި ހުރިހާ ކަމެއް ވިސްނުމެއް ނުލައި ގެނައުމަކީ އެފަދަ ކަމެއް ކުރާ މީހުންނަށް الله لَعْنَة ލައްވާފައެވެ.
28	ދުނިޔަވީ ކަންތައް ގެނައުމަށް.	އައްޔިތުރީ ކަރުނަވަށް ވިޔަފާރިވެރިކަމުގެ ސަބަބުން އިސްލާމީ ގަވާއިދު ބަހައްޓާތީ حَلاَلُ ވެގެންވެއެވެ. އަދި ޢާއިލީ ވަރަކަށް ވާހަކަ أَخُ އަށް ގޮވާލާ ބޮޑުބޭފުޅުން އެކަމަށް ފުރިހަމަވެއެވެ.
29	ބިރުވެރި އަންހެން ޖިންސުގެ ވެރިން ބަހައިލާހުން	އަންހެނުންގެ ބިރުވެރިކަމަށް ފިރިހެނުންނާއި ވައްތަރު ވާ ފިރިހެނުންގެ ބިރުވެރިކަމަށް އަންހެނުންނާއި ވައްތަރުވާ ފިރިހެނުންނަށް رَسُوْلُ الله ، لَعْنَة ލެއްވިއެވެ.
30	ހަދިޔާ هِبَة އަނބުރާ ގަތުން	ހަދިޔާ هِبَة އަނބުރާ ގަތުމަކީ ހެޔޮކަމެއް ނޫނެވެ. ކުއްތާ ހޮޑުކޮށްލާފައި އަނބުރާ ކާ ކަހަލަ ކަމެކެވެ. ބައްޕަ ދަރިއަށް ދިން هِبَة އެއް އަނބުރާ ގަތުން حَلاَلُ ވެގެންވެއެވެ.
31	ދުނިޔަވީ މަޤްޞަދަށް عِلْمُ އުގެނުން	الله ގެ وَجْهُ ފިޔަވައި ދުނިޔެއަށް عِلْمُ އުނގެނުމަކީ ބޮޑު ކުށެކެވެ. އެފަދަ މީހާ ސުވަރުގޭގެ ވަސް قِيَامَة ދުވަހުން ނުލިބޭނެއެވެ.
32	حَرَامُ ވިޔަފާރިން ލިބޭ ފައިސާ	އަދިވެސް ދުނިޔޭގެ މަޤުސަދަށް ޓަކައި ދުއްވާ ސަބަބު ހުރިހާ ޢަމަލެއް ސަލާމަތުވާނެއެވެ. ދުނިޔޭގެ ޖިންސީ ބާރު ފެތުރުމެވެ. ދުނިޔޭގެ ޖިންސީ ޢަމަލު ހަރާމެވެ. އެގޮތުގެ ޖިންސީ ޢަމަލު ފިޔަވައި ދުނިޔޭގެ ޖިންސީ ޢަމަލު ހުރުމެވެ. ފައިސާ ލިބޭ ގޮތަށް ފަސާދަ ކުރުމެވެ. އަދި ފައިސާ ލިބޭނީ ވިޔަފާރިން ދަރިވަރުން ދެއްކުމެވެ. އެކަމުގައި ދަރިވަރުނަށް فَرْجُ އެވެ.
33	ހިތް އަންހެނާއާ އެކަށަވަރު ނުވާ	ކަލޭގެފާނު އަނބިކަނބަލުން ހިތްހަމަނުޖެހުނަސް އެކަންނުކުރެއްވެ. ވިސްނުމުގައި ސިއްރު شَيْطَانُ ވެސްމެއެވެ.
34	ވިޔަފާރި އެކަށަވަރު އަންހެނުން ވިޔަފާރިކުރުން	އެއުޅޭ އަންހެނުން އެކަމާ ވިޔަފާރިކުރުމުގައި ހިތްހަމަ ނުޖެހޭނަމަ އެކަމާ ބަޔާން بَاطِلُ އެވެ. އެކަމާ بَاطِلُ އެވެ. އެކަމާ بَاطِلُ އެވެ.

35	شِغَارُ ކާވެނި	شِغَارُ ކާވެނިކުރުން رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ވަނީ ނަހީކުރައްވާފައެވެ. އެއީ ފިރިހެނަކު އޭނާގެ ދަރިފުޅު ފިރިހެނަކަށް ކާވެނިކޮށްދިނުމެވެ. އެފިރިހެނާގެ ދަރިފުޅު މީހާއަށް ކާވެނިކޮށްދިނުމުގެ ޝަރުޠުގައެވެ. އަދި އެދެމެދު ކާވެނިރަނެއް ނެތުމެވެ.
36	ޤުރުއާނުގެ އަކުރުގެ ގޮތުގައި ކަށްވެއްސުން	الله تَعَالَى وَحِي ކުރެއްވިއެވެ. މުސްލިމުން ޤުރުއާން އެއްވެސް ބަދަލެއްނުގެނެސް ހިފެހެއްޓުމެވެ. އަދި މުސްލިމުން ޤުރުއާން ބަދަލުކުރާ ފަރާތްތަކާއި ދެކޮޅަށް ހުރުމެވެ. އެކަނިވެރި މުސްލިމުން ޤުރުއާނުގެ ދިފާޢުގައި ހުރުމެވެ.
37	مَحْرَمُ އަކާއިނުލައި އަންހެނުން ދަތުރުކުރުން.	الله އަށާއި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައިވާ އަންހެނަކު އައްޑުގެ ދަތުރުތަކަށް ދާން ވާނީ مَحْرَمُ އަކާއި ނުލައި ދަތުރުކުރުން ހުއްދައެއްނުވެއެވެ.
38	النِّيَاحَة (މަރުވެރިޔާގެ ސިފަތައް ބުނެ ހަޅޭއްލަވައި ރޯން.)	އަންހެނުންގެ ހަޅޭއްލެވުމަކީ ސިފަކޮށް ހަޅޭއްލަވައި ރޮއުމުގެ ގޮތުން ކުރާ ކަމަކަށްވާތީ ދެދުނިޔޭގައި عَذَابُ ދެވޭނެ ކަމެކެވެ. މަރުވެރިޔާ އަށް نياحة ކުރެވުމުން އެމީހާއަށް عَذَابُ ދެވޭނެއެވެ.
39	ނަމާދުކުރާމީހުންނަށް އުދަގޫކުރުން	ފަތިހު ނަމާދު ޖަމާޢަތުން ނަމާދު كرّاث ކައިގެން މިސްކިތަށް ނުދާށެވެ. މިސްކިތުގައި ނަމާދުކުރާ މީހުންނަށް އުދަގޫވާނޭ ކަމެއް ނުކުރުމެވެ.
40	الله ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވައި ކުރުން	الله ނޫން އެހެން ފަރާތެއްގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރުމަކީ ކާފިރުވުމުގެ ކަމެކެވެ. ހުވައިކުރަން ޖެހިއްޖެނަމަ الله ގެ ނަމުގައި ހުވައިކުރާށެވެ. އެހެންނޫނީ ހަމަޖެހިގެން ހުންނާށެވެ.
41	ދޮގު ހުވައި ކުރުން	ނުބައި ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން މުނާފިޤުންގެ ސިފައެއް ދޮގު ހުވައިކުރުމެވެ. ދޮގު ހުވައިކުރާ މީހާ ގޯސް ކަމެއް ކުރާ މީހެކެވެ. الله ހަމަ އެހެންމެ ދޮގުހުވައި ކުރާ މީހާ ފާފަވެރިއެކެވެ.
42	ވައުދު ކުޑަކުރުން	ގޮތްތަކެއްގެ ވައުދު ފުއްދުމަކީ މުއުމިނުންގެ ސިފައެކެވެ. ވައުދު އަދާނުކުރުމަކީ މުނާފިޤުކަމުގެ ސިފައެކެވެ. ވީމާ ވައުދު ފުއްދުން ލާޒިމްވެއެވެ.
43	ކާފަރުންނާއި އެކުވެރިވުން	ބަލާބަލާ ކާފިރުންނާއި އެކުވެރިވުމަކީ ޝަރުޢީގޮތުން ނުވެތާ ކަމެކެވެ. އަދި ކާފަރުންނާ މުސްލިމުން ދެމެދު ތަފާތުކުރާ ކަމެކެވެ. އެކަމަކު ކާފަރުންނާ ދެމެދު އިންސާފުން ހުރުމެވެ.
44	ހަސަދަވެރިކަން	ކަލޭގެ ހަސަދަވެރިކަން ދޫކޮށްލުމަކީ މުއުމިނުންގެ ސިފައެއް ނޫނެވެ. މުއްމިނުން ހަސަދަވެރިކަމުން ދުރުވާން ޖެހޭނީ ސަބަބަކީ ހަސަދަވެރިކަމަކީ ނުބައި ކަމެކެވެ.
45	ދޮގުހެދުމާއި ބޭނުންކުރުން	ދޮގުހެދުމަކީ ނުބައި ސިފައެކެވެ. ދޮގު ބުނުމަކީ ތެދުވެރިކަމާ ދެކޮޅު ކަމެކެވެ. ބޮޑުކޮށްދީގެން ދޮގުހަދާ ބޭނުންކުރުން رَسُوْلُ اللهِ ﷺ ވަނީ ނަހީކުރައްވާފައެވެ.
46	ޚިޔާނާތްތެރިވުން خِيَانَة ކުރުން	އަމާނާތްތެރިކަން ދުނިޔެއިން ނެތިދާނެ އެއީ قِيَامَة ދުވަސް ކައިރިވާ ކަމުގެ ނިޝާނެކެވެ. ކޮންމެ މީހަކަށް ވެސް ދޭ އަމާނާތެއް އަދާކުރަން ޖެހެއެވެ. މީގެ ޚިޔާނާތްތެރިވުމަކީ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ނުބައި ޢަމަލެކެވެ.
47	ދޮގުހެދުމާއި ހީލުންތެރިވުން	ކާފިރުންގެ ސިފަތަކުގެ ތެރެއިން ސިފައެއް ހީލުންތެރިވުމެވެ. މީހުން ނަގާލާ ހީލުމާއި އެކު ދޮގުހެދުމެވެ. ދޮގުހެދުމާއި ހީލުންތެރިވުމަކީ ހަރާމް ކަމެކެވެ.
48	ދުނިޔޭގެ މުދަލަށް ހިތްވެރިވުން	الله އަށާއި آخِرَة ދުވަހަށް އީމާންވާ ކަމުގައިވާ އަށް ވާތާ ތިމާގެ މުދަލުން ހައްޤު ދިނުމެވެ. ދުނިޔޭގެ މުދަލަށް ހިތްވެރިވެގެން ހޯދާ މުދާ حَلَال ވެގެން ނުވާނެއެވެ.
49	އަހަރެންގެ ސުންނަތް ދޫކޮށްލުން	މީހުން ކަމެއްކުރަން ބޭނުންވާ ގޮތަށް حَدِيْث ތަކުގެ ތެރެއިން ހޯދާ ސުންނަތް ދޫކޮށްލުމެވެ. ސުންނަތް ދޫކޮށްލުމަކީ ސުންނަތުގެ ތެރެއިން ބިދުޢަ ހަދާ الله ގެ ދީނުގައި ބަދަލުގެނައުމެވެ.
50	ވިއްކާ ގަނޑުގައި نَجُشُ ނުކުރުން	حَاضِرُ ފަރާތުގައި ވިއްކާ މުދަލުގެ ގަތުމަށް ބޭނުމެއް ނެތި نَجُشُ ނުކުރާށެވެ. އަދި أَخُ ގެ ވިޔަފާރީގައި ގަތުމަށް ވިއްކާ ހުރި އަގަށްވުރެ އަގު ބޮޑުކޮށް ކިޔުމަކީ نَجُشُ ކުރުމެވެ = نَجُشُ ކުރުމަކީ ވިއްކާ ތަކެތީގެ އަގު ބޮޑުކުރުމަށް ގަނެ ނުގަންނަ ގޮތް ހަދާ ކަމެކެވެ.
51	ގެއްލުނު މުދާގެ إِعْلاَن ކުރުން	ގެއްލުނު މުދަލެއް މިސްކިތުގައި إِعْلاَن ކުރުމަކީ މަނާ ކަމެކެވެ. الله އެ މުދާ އެމީހަކަށް ނުދެއްވާށި ބުނުމަށް އަމުރުކުރައްވާފައެވެ. މިސްކިތުގައި މުދާ ހޯދާ އިޢުލާނު ނުކުރާށެވެ.
52	ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ކުރިމަތިން	ނަމާދުކުރާ މީހާގެ ކުރިމަތިން ދުރުވުމަށް ނަބިއްޔާ ﷺ އަމުރުކުރައްވައި ސުތުރާ ބޭނުންކުރެއްވުމަށް ބަޔާންކުރެއްވިއެވެ

	ވިސް ދުއިސް	އަނގަކަރު މުޅިން ދުއިމުން ވަރުގަދަ ގޮތަކަށް ގަނޑުވެއެވެ.
53	عَصْرُ ހުވާކުރައްވާފައިވުން	عَصْرُ ހުވާކުރީ އެޒަމާނު ފުރިހަމަ عَمَلُ ތައް باطِلُ ވީއެވެ.
54	ހުވާދުއުރީކުރުމަށް ކަތިލުން	އެއްބަސްވުމުގައި އޮޅުވާލުމާއި ދުވާއުމާ(عَهْدُ)އަކީ ފުރަގަސް ނުދިނުމެވެ. ފުރަގަސްދިނުމަކީ ހެއްދެވި ކަލާނގެ އަމުރުތަކަށް ކިޔަމަންވުމަށް ކަތިލުމާއި ދުވާއުމުގެ ނުކުރުމެވެ. ދުނިޔެއަށް ޝައުގުވެރިވުމުގައި ދުވާއުވެސް ނުކުރުމެވެ.
55	މަގުފުރެދުމަށް ނުދާންވުން	މަގުފުރެދުމަށް ނުދާނެ ގޮތްތައް ދަސްކުރުމަށް އެހީތެރިވާ ބަޔަކާއިރުވައިރުގެ ފުރިހަމަ އަޚްލާޤެވެ. އަދި އަމާނާތްތަކާއި ނުދުރުވެވިދާ ނުބައިގެ.
56	ބައިމަގުގައި ނުފެނިގެންދާކަށް	ފުށުއަރާގޮތުގައި އަގުޖެހިގެން ފުށްބައިސް رَسُوْلُ الله ގެ ސުންނަތްނޫނޭ އޮތުމެވެ. އަދި މިކަހަލަ ބިދުޢަތްތަކުގެ ވެރިންނަކީ. އަދި ބައިޕާސްތަކުގެ ފުރިޔާގެ ސުލޫކު ބަޔާނުކުރާ އަހަރެމެންނަކީ ފުރިހަމަ ނުވާނެއެވެ.
57	ރަސްމީވެރި ދަރަޖަ ހަރުމަށް އަރާދިޔުން	ރަސްމީވެރި ދަރަޖަ ހަރުމަށް އަރާދިޔުމެވެ. އަދި ފަރިއްކޮޅު دِيْبَاج ފޮތިކަހަލައިން ފުރުޤާނުގައި. އެތަން ހުރިހާ ފަރުވާތަކެއް އަހުރުމަކަށް ދިނެވެ. އަދި ހަރަމްކަމުގެ آخِرَة ދުވަހުގެ ނިޢުމަތްތައް ހިތަށް ގެނުވެއެވެ.
58	ވަލީތަން ބައިން	ކަލާނގެ އަރަހަމާތް ވަލީތަން ނުބައިކުރާށެވެ. އަދި ވަލީތަން ނުބައިކަމެވެ. ފުރިހަމަވާނީ شَيْطَانُ ގެ ނުވަތަ ބިދުޢަތުގެ ވަލީތަންނެވެ.
59	رَحِمُ ކަޑުން.	رَحِمُ ކަނޑާލުމަކީ ގާތްތިމާގެ ނޯސްފެނުމެވެ.
60	النَّبِيِّ ﷺ ގެ މައްޗަށް صَلَوَاة ކިޔުމަށް ނުކިޔާ	ތިރީސް ކަރާމާ ނަބިއްޔާ ޔާނަކަށް ގޮތްތެރިވާ ކަމާނީ މާހިރުޖާއަށް އަހަރެމެން ނާޒިލުކުރާ ފިރިހެނަކީ صَلَوَاة ނުކިޔާ ފަރާތަކީ بَخِيْلُ އެކެވެ.
61	ވާކަދޮރުކުރުމުގައި އިސްކާރުވެފައިވާ ރާޅުން	ކަލާނގެ ދުޢާގެ މިންވަރާއި ނަމާދާއި އިޖްތިހާދު ކުރުމާއި ނަފުސާނީ ކުރުހުގައި ހަރުހިތަށް ކުރާމާރު (ފެނުމާލާކަމާއި ދިރުމާ) އަމިލު ހަދަމުގެ ހަޤީޤަތެއް ނޭނގުމުން ފުރިހަމަވާނެއެވެ. އަދި ހަރާމް ނެތެވެ.
62	ކައިރިތަކުގެ ހިސާބު	ސަލާމަތް ބަރާބަރު ގޮތަކަށް ގޭބުސް ޖަނާޒާއަކަށް ހާޒިރުވުމެވެ. ކައިރިތަކުގެ ހިސާބު ދަށްވެފައިވާ ރަސްމީ ފިޔަވައި قِيْرَاطُ ދެވޭނެއެވެ.
63	بَهَائِمُ ސޮއްޓާގޮތަށް عَذَابُ ދިނުން	"ބަދުއްޖަހާ ދޮރުދޮރުން ހިތްހަމަޖެހުމުގެ عَذَابُ ދޭނެއެވެ. އެއީ ހަރާމުކަމާއި ފުރިހަމަކުރުން ބަލައިގަތެވެ. އެހެން ސޮއްޓާގޮތަށް ދޫކޮށްލާއަށް ގެންގުޅުންވެސް ނުވާނެއެވެ." "ޢިބާދަތަކީ ހުރިހާ ނޭވާތަކުގައި ދޭން އެއްޗެކެވެ."
64	ރިބާ	"ރިބާ ކާމީހާ އަދި ކާންދެވޭ މީހާ رَسُوْلُ الله ﷺ ލަޢުނަތް ލައްވާފައެވެ." އަދި ރިބާ އުޅެނީ ކައިރިކުރާގެ ވިޔަފާރިއެއް ސުވަރުގެ ޙައްޤުތަކާ ނުބައިކަން ރިބާގެ އިހަށް ބޭނުންކުރާ މީހުންނަށް رَسُوْلُ الله ﷺ ލަޢުނަތް ލައްވާފައެވެ.
65	ރިބާއިމަހުގައި ވަގުތު ވާހަކަ	"ރިބާއިމަހުގައި އެދުވަހު ވަރަށް ބޮޑު" އަދި "ސަބަބު ހިތްހަމަޖެހިގެން" އަދި رَحِمُ ކަނޑާލާމީހުން". ސަލާމަތް ނުވެއެވެ.
66	اللهُ ގެ وَلِيُّ ންނާ عَدَاوَة ވެރިވުން	الله تَعَالَى وَحِي ކުރައްވާފައެވެ. ހަމަހަމަކޮށް ތަރުބިއްޔަތު وَلِيُّ އަކަށް عَدَاوَة ވެރިވާމީހާއާ ހަނގުރާމަ ކުރާކަން إِعْلاَنُ ކުރެއްވީއެވެ.
67	އަސްލުފަށާ ރަނގަޅުކުރާ ބަލަހައްޓައިފިނަމަ މަރުހަ	حَقُّ އަދާކުރުމަށް ނިކަމެތި ފަރާތުގެ عَهْدُ އެއްގެ އަހެން ދަރިންގެ އަތުން ވާނީ ފަރާތުގެ ދަރިން ހިތަށް ސަލާމަތްތަކާ ސަލާމަތް ނުދޭނެއެވެ. އަދި ބަހަނާކުރާ ސަލާމަތްތަކާ ސަލާމަތް ހިތާމަޔާނޭ ފަރާތުގެ ދަރިން ނުލިބޭނެއެވެ.
68	ވަރަސާކާ ވަރަށްމުރުދުތައް مَحْرُوْمُ ކުރުން	ވާރިސުން އަންހެނުން ވަރަސާ ހިސާބުގައި ފަހުނުކޮށްއުޅުން. قِيَامَة ދުވަހުން ސަލާމަތް ކުރުމުގެ ވާރިސުން ވާރުތަ الله ކަނޑައަޅުއްވާފައެވެ.
69	ދުނިޔެއަށް ސަޖިދަ ކުރުން	އެއިރުގެ މުޤައްދަސް ދުނިޔެއަށް އަވަދިވެ އަލުގޮވާފައި ފުރިހަމަ الله ކުރައްވަހެވެ. އަދި ހުރިހާ ކަމެއްގައި ބައިބައިކޮށްލައިގެން ރާއްޖެ. އަދި އަނގައިން ފުރުޞަތު ދިނެވެ ކަމުގެ ޢިބާދަތް ނުކުރެވެނެވެ.

ދިރުއްސަވި ދަމުރު

ކަލޭގެފާނުގެ ސުވަރުގެއަށް ނުވަތަ ނަރަކައަށެވެ.

[illegible] ! الله [illegible]

ޤަބުރު: މިއީ آخِرَة ގެ ފުރަތަމަ މަންޒިލެވެ. ކާފަރުންނާއި މުނާފިޤުންނާއި ފާސިޤުންނަށް ދެވޭނެއެވެ. މުއުމިނުންނަށް ރަޙުމަތެވެ. އަދި ޤަބުރުގައި عَذَاب ދެއްވާނެ ކަންތައްތަކަކީ ކުނިކަމާއި ، ޖަމާޢަތުން ބާތިލުވުމާއި ، غَنْمَة ކުރުމާއި ، ގީބަތް ކުރުމާއި ، ނަމާދު ދޫކުރުމާއި ، قُرْآن އާ ދުރުވުމާއި ، ޒިނޭ ކުރުމާއި ، لِوَاط ކުރުމާއި ، ރިބާ ކެއުމާއި، ދަރިންގެ ޙައްޤު ނުދެއްކުމާއި ، އަދި މިނޫންވެސް ކަންކަމެވެ. **ޢަޛާބުން ސަލާމަތްވުން:** الله إخلاص ގައި صَالِحُ عَمَلُ ކުރުމާއި ، ޤަބުރު عَذَاب ން ރައްކާތެރިވުމަށް دُعَاء ކުރުމާއި ، مُلْكُ ސޫރަތް ކިޔެވުމާއި އަދި މިނޫން ކަންކަމެވެ. އަދި ޤަބުރު عَذَاب ން ސަލާމަތްވާނެ ފަރާތްތަކަކީ ޝަހީދުންނާއި ، ފިސާބީލިއްލާހި ޖިހާދުގައި ތިބި މީހުންނާއި ، ޖުމްޢާ ދުވަހު މަރުވާ މީހުންނާއި ، ބަނޑުގެ ބަލީގައި މަރުވާ މީހުންނާއި އަދި މިނޫން ބައެއް މީހުންނެވެ.

ޞޫރު ފުމުން: އެއީ ތިން ފަހަރު ޞޫރުގައި ފުމުމެވެ. إِسْرَافِيلُ عليه السلام އަމުރަށް އިންތިޒާރުކުރައްވަމުން إِنْتِظَارُ ކުރައްވަމުންނެވެ. ފުރަތަމަ ފުމުމުން އާސްމާނާއި ބިމުގައި ތިބި خَلْقُ ތަކުން ބިރުން ސިހިގަންނާނެއެވެ. މިއީ ދެވަނަ ފުމުމުން ފުރިހަމަވާނެއެވެ. (وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الأَرْضِ إِلاَّ مَنْ شَاءَ اللَّهُ) ދެވަނަ ފުމުމުން މުޅި ދުނިޔެ ހަލާކުވެ ނިމިދާނެއެވެ. ތިންވަނަ ފުމުމުން މީސްތަކުން مَحْشَرُ އަށް ފޮނުވުމަށްޓަކައި އަލުން ދިރުއްސަވާނެއެވެ. (ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَى فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ)

مَحْشَر އަށް ފޮނުވުން: ދެން الله تَعَالَى ދިރުއްސަވާ މީސްތަކުން ޖަމާކުރައްވާނެއެވެ. ދެން މީހުން ބަރަހަނާ ފައިން ހިނގާ ގެންދާނެއެވެ. އެއީ އަވަސްއަރުވާލެވިފައެވެ. ދުވަސް ވަރަށް ދިގުވާނެއެވެ.ފުރަތަމަ ކޮޕަރުވާނީ ކޮޅުގައެވެ. ދުލުގައި ކިޔެވި ހެޔޮ ކަންތައް ދައްކާނެއެވެ. مَحْشَر ކުރައްވާނީ އިބްރާހީމް ނަބިއްޔާއަށެވެ.

مَحْشَر ކުރެއްވުން: ހިސާބު ބައްލަވައިގެން ކޮންމެ خَلْقُ ތަކުން الله تَعَالَى ޖަޒާދެއްވާނެއެވެ. މީސްތަކުން ތިބޭނީ ބިރުން ސިހިގެންނެވެ. ކަނޑުފަދަ ދިޔާވެފައި ހުންނާނެ އަށްސިކުގެ ތެރޭގައި ވީ ޖެހިފައެވެ. ފުރަތަމަ ދުވަހު ވަރަށް ބޮޑު ޙާލަތެއް ދިމާވާނެއެވެ. އެދުވަހު ދިގުވާނެއެވެ. މީހުންގެ ދަލުން ބަލާނެ. މީސްތަކުން ދުއްވާ ދިޔާ އެކިމީހުންގެ ޢަމަލުގެ މިންވަރަށް ޙަޤީޤަތް ފާޅުވާނެއެވެ. غَرَقُ ވާނެއެވެ.އެދުވަހު ދަރަނިވެރިން ހުންނާނީ ކަންބޮޑުވެގެންނެވެ. ކަރަކަރުވެ ދެވިގެން ކުރި ކަމެއް ފޮރުވޭނީއެކެވެ. ކާފަރުވެރިއަކު އެދޭނީ ބިމާއި ހަމަވީ ކަމެވެ. އަދި شَيْطَانُ އާއި އެކުގައި އެހުރިހާ ބަރަބަރު ތިބި މީހުން ބަނޑަށް ދެބައިވެ ވަކިވާނެއެވެ. ފުރަތަމަ ނޫނީ ކުށްވެރިންނެވެ. އެ ހުރިހާ ބަޔަކު ގޮވައިލާނެއެވެ.

އަހަރެމެން (މުޝްރިކުންނޭ) އަހަރުމެން ދުއްވަތެއް ނުވެއެވެ. ހެއްލުވެރިން ހާލު ޖަހައިގެން ނަފްސާ ގެންދާނެއެވެ. ކަން ފުރިހަމަވުމުގައި ހެއްލުވެރިން މީހުންނާ ދިމާވެގެން ވައިބަވައިގެން ދެކެވުނުއެވެ. ކާފަރުވެރިއަކަށް ދެއްކޭނީ އެނގޭގޮތަށް ފުލުހުން ނުގެނެވޭނެއެވެ. ހަމަޖެހޭ ވަރަކަށް އެހުރި ބަލަނީއެވެ. އެބައިބަ އޮފީސްބަދަލު ނާޅާ ދަރުމަވަންތަކޮށްގެންނެވެ: މުދަލާ ކަމަކަށް ގެނެސްދޭނީ އަނިޔާގެ އާދައިން ހަމަ އެކުއެކީ ދޭހަކުރެވޭނެ އެބަ ގޮތެވެ. އިޞްލާޙު ކުރެވޭނެއެވެ. ދެކެވޭ ކަމުގެ ސިފަކުރެވޭން مَحْشَر ކުރެވޭނެއެވެ. وَعْدُ ވެފައިވާ ދުނިޔެވީނިގެންނެވެ. غَنِيْمَة ދުލުން ވާހަކަ ދައްކާ ދުނިޔޭގެ މީހުންނާއި فَضِيحَة ކުރެވޭނެއެވެ.އަދި ވިހާކަށް ކުރީގައި އެދުވަހު ނަގައިގެ ގެނެވޭނެއެވެ. އަދި ވެސް ހިތްހަމަޖެހޭ ކަމުގައިވާ ދީނުގެ ކުރިއަށް ގެނދާނެއެވެ. ނަމަވެސް تَقْوَى ވެރިވެ ހުންނަ ދުނިޔެއެވެ. އަދި ހުރިހާ ދުވަހު ސިހިވެ ދިރިއުޅޭނެއެވެ. މީހުންގެ ކުރުކުރީގެ ކަންކަމުން އަލުން ދިރުއްސެވުމަކީ ޙައްޤު ދުވަހެވެ.

شَفَاعَة ތެރިވުން: އެއްމެބޮޑު شَفَاعَة ތެރިކަން: އެއީ އަހަރުމެންގެ ލޯބިވާ ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އަށް خَاصَّ ވެގެންވާ ކަމެކެވެ. އެއީ مَحْشَر ގެ މައިދާނުގައިވާ އިންތިޒާރުގައި خَلْقُ ތަކުން ގެންގުޅޭ ބޮޑު ހާލުގައި އެމީހުންގެ ހިސާބު ބަލައި ނިންމަވައިދެއްވުމަށް ﷲ އަށް ދަންނަވާ شَفَاعَة އެވެ. ދެން އަންނަނިވި شَفَاعَة ނަބިއްޔާއަށް ޚާއްޞަނޫނެވެ. އަދި އެހެނިހެން ނަބިއްޔުންނަށް ވެސް ކުރެވޭނެއެވެ. އެއީ މުއުމިނުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމާއި ސުވަރުގެ ދަރަޖަތައް މަތިވުމަށް ކުރާ شَفَاعَة އެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ދަރަޖަތައް މައްޗަށް ދިއުމަށެވެ.

ހިސާބު ބެއްލެވުން: މީސްތަކުން އެމީހުންގެ رَبُّ ގެ حَضْرَةُ އަށް ސުވާލު ކުރައްވާނެއެވެ. އެކަލާނގެ އަޅުތަކުން އެމީހުންގެ ހެޔޮކަމާއި ނުބައިކަމާމެދު ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންގެ ޢުމުރާއި އެމީހުންގެ މުދަލާއި ހަށިގަނޑާއި އަދި عَهْدُ އާއި ވަޢުދުތަކާމެދު ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ދެއްވި نِعْمَة ތަކާއި އުމުރާއި ޞިއްޙަތާއި މުދަލާއި ހޭދަކޮށްފައިވާ ގޮތާމެދު ސުވާލުކުރައްވާނެއެވެ. ފަހެ ކަލާނގެ ސުވާލުކުރައްވާނީ خَلْقُ ތަކުންގެ ކަންތައްތަކެވެ. އެއީ އެމީހުންގެ މައްޗަށް حُجَّة قَائِمُ ކުރައްވައިދެއްވުމެވެ. އަދި އެމީހުންގެ މައްޗަށް ބަޔާން ކުރެއްވުމަށް މީސްތަކުންނަށް ހެކިވެރިކަން ދެއްވުމަށެވެ. އަދި މުއުމިނުން އެމީހުން إِقْرَارُ ކުރުވައިގެން އެމީހުންގެ ފާފަތައް إِقْرَارُ ކުރާނެއެވެ. ދެން އެއަށްފަހު ﷲ އެމީހުންނަށް ފާފަތައް ފޮރުވައިދެއްވާނެއެވެ. ﷲ އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ފާފަތައް ފުއްސަވައިދެއްވާނެއެވެ. އަދި ކާފަރުންނާއި މުނާފިޤުންގެ ހިސާބު ބެއްލެވުމަކީ ދެކޮޅުހެދުމެއް ނުވާ ހިސާބު ބެއްލެވުމެކެވެ. އެމީހުންގެ ހިސާބު ބެއްލެވުމަށް ހެކިވެރިކަން ދޭނީ އެމީހުންގެ ގުނަވަންތަކެވެ. ހިސާބު ބެއްލެވުމުގައި مُحَمَّد ގެ އުއްމަތުގެ މީހުންގެ ހިސާބު ފުރަތަމަ ބައްލަވާނެއެވެ. عَمَلُ ތަކުގެ ތެރެއިން އެންމެ ފުރަތަމަ ހިސާބު ބައްލަވާނީ ނަމާދުގެ ހިސާބެވެ. އެއަށްފަހު އެހެން ޢަމަލުތަކުގެ ހިސާބު ބައްލަވާނެއެވެ.

ފޮތްތައް އުދުހިގެންދިއުން: ދެން ފޮތްތައް އުދުހިގެން ދާނެއެވެ. އަދި މީސްތަކުން އެފޮތްތައް ހިފުމަށް ފަށާނެއެވެ. (އެއީ ހުރިހާ އިންސާނުންގެ ޢަމަލުތައް ލިޔެވިފައިވާ ފޮތްތަކެވެ.) މުއުމިނުންގެ ފޮތް ކަނާއަތުން ދެއްވާނެއެވެ. ކާފަރުންނާއި މުނާފިޤުންނަށް އެފޮތް ވާތްއަތުން ދެއްވާނެއެވެ.

މީޒާން: خَلْقُ ތަކުންގެ عَمَلُ ތައް ކިރާ ދަނޑިވަޅާއި ތިލަފުށް ހުރި حَقِيْقِي މީޒާނެއް ހުރުވާނެއެވެ. އެއީ މުއުމިނުން ފުރިހަމަ ދެތިލަފުށިއެވެ. شَرِيْعَة قَبُولُ ކުރައްވާފައިވާ ﷲ އަށް إِخْلاَص ތެރިކަމާއެކު ކުރެވޭ عَمَلُ އެމީޒާނުގައި ބަރުވާނެއެވެ. އެގޮތުގައި އެންމެ ބަރުވާނީ ލިޔެވިފައިވާ لاَإِلَهَ إِلاَّ اللهُ އާއި ރިވެތި أَخْلاَقُ އާއި ذِكْرُ އާއި الْحَمْدُ لِلهِ އާއި سُبْحَانَ اللهِ وَبِحَمْدِهِ سُبْحَانَ اللهِ الْعَظِيْم އާއި މިފަދަ ކަލިމަތަކެވެ. އަދި މީސްތަކުންނަށް އެމީހުންގެ ހެޔޮ އަދި ނުބައި عَمَلُ ތަކުން ނިކަމެތިކުރާނެއެވެ.

حَوْضُ: ދެން މުއުމިނުން حَوْضُ އަށް ފޯރުވާނެއެވެ. އެއީ ބޮޑު ފުޅާ ސަރަޙައްދެއްގައި ފެންބޮއިގަންނާނެއެވެ. ކޮންމެ ނަބިއްޔަކަށް حَوْضُ އެއް ވެއެވެ. އެއްމެބޮޑު حَوْضُ އަކީ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم ގެ حَوْضُ އެވެ. އެފެން ކިރަށްވުރެ ހުދެވެ. މާމުއަށްވުރެ ފޮނިއެވެ. އޭގެ ތަށިތަކުގެ ޢަދަދު އުޑުގެ ތަރިތަކުގެ ޢަދަދެވެ. އޭގެ ދިގުމިނަކީ أَيْلَة އިން ޞަންޢާއަށް ދާ މިނެވެ. އޭގެ ފެން އަންނަނީ الكَوْثَرُ ކޯރުން އަންނަނީއެވެ.

مُؤْمِنُ ންގެ إِمْتِحَانُ: مَحْشَر ގެ މައިދާނުގައި އުޅުމަށްފަހު ކާފަރުން ގެންދެވޭނީ އެބައިމީހުން އަޅުކަންކުރި ބުދުތަކާ ތަބާވާނެއެވެ. އަދި މުއުމިނުންނާއި މުނާފިޤުން ދެމިހުރެއެވެ. ގޮތެއްގެ ބައިގެ ޖަމާކުރެއްވުމަކަށް ދެކެވެއެވެ. އެމީހުންގެ ފަޅާއަރުވައިގަނެއެވެ. ނިކަމެތި އެމީހުންގެ މިންވަރުކުރެއްވުނެވެ. ދެން ބިޔާބާނުގައި މުއުމިނުންނަށް މިނިވަންވާނެއެވެ.

އެމީހުންގެމައްޗަށް الله تَعَالى ވާޖިބުކުރައްވާފައިވެއެވެ. އަދި وَحِي ކުރައްވާފައިވެއެވެ. ކަލާމްކުރެއްވިއަށް إِنْتِظَار ކުރަނީ ކޮންކަލަކަށް ހެއްޔެވެ؟ އެމީހުން ދަންނަވާނެއެވެ. އަޅުގަނޑުމެން إِنْتِظَار ކުރަނީ އަޅުގަނޑުގެ رَبُّ އަށެވެ. ފަހެ އެކަލާނގެ އެމީހުންނަށް އެނގޭނެ އެކަލާނގެ ކަކުލުފުޅުގެ ކަށިފުޅު ދައްކަވާ ހިނދުންނެވެ. ދެން މުއުމިނުން ސަޖިދަކުރާނެއެވެ. އެމީހުން އެކަލާނގެއަށް ސަޖިދަކުރާނެއެވެ. الله تَعَالى وَحِي ކުރައްވާފައިވާއެވެ. (يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاق وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلاَ يَسْتَطِيعُونَ) މާނައީ: ކަކުލުފުޅު ކަށްފުޅުކުރައްވާދުވަހުން ސަޖިދަކުރުމަށް އެމީހުންނަށް ގޮވާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުންނަށް އެކަމަކު ކުޅަދާނަވެވޭނެއެވެ. މިއެވެ. ދެން އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި ތަބަވާނެއެވެ. އަދި صِرَاط މަގުދަމުވާނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް ނުރައްކާވާނެއެވެ. އަދި މުނާފިޤުންގެ ނަރު ހިއްވާލެވޭނެއެވެ.

صِرَاطُ މަގު: އެއީ މުއުމިނުން ސުވަރުގެއަށް ދިއުމަށް ނަރަކައިގެމަތިން ދެމިގެންވާ މަގެކެވެ. ނަބިއްޔާ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އެމަގު ސިފަކުރައްވާފައިވަނީ މިފަދައިންނެވެ. (مدحضة مزلّة ، عليه خطاطيف وكلاليب كشوك السعدان،... أدق من الشعرة وأحد من السيف) އެއީ ކަކުލުލައިގަނެ ފައިބޭވިގެންދާ ތަނެކެވެ. އޭގައި ވަޅިގަނޑުތަކާއި ދަނޑިގަނޑުތަކާއި އަދި السّعْدَانُ ގަހުގައި ހުންނަކަހަލަ ކަނޑިތަކާއިވެއެވެ. އިސްލާމްދީނުގައި ހަމަޖެހިފައިވާ ކަންތައްތަކެއް ނެތެވެ. މިއެވެ. އަދި އެކަމީ އެމީހުންގެ عَمَل ތަކާއި މުސްލިމުން ނުރައްކާވެނުވާނެއެވެ. އެމީހުން ބަލައިގަނެވޭ ޢަމަލުތަކުގެ ތެރެއިން ފަސޭހައިން ފާއިތުވެދާނެއެވެ. ވީއިރު އެމީހުން އެމީހުންގެ عَمَل ތަކުގެ މިންވަރަށް އަވަސްކަމާއި ލަސްކަމާއި އެކު ފާއިތުވާނެއެވެ. ފަހެ މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން ވިދުލިއެއް ފަދައިން ފާއިތުވާނެއެވެ. އަދި ވައި ފަދައިން ފާއިތުވާނެއެވެ. އަދި އަސް ދުއްވާ ފަދައިން ފާއިތުވާނެއެވެ. ފަހެ ކަލަކު ސަލާމަތުން ސުވަރުގެއަށް ދާނެއެވެ. އަދި ކަލަކު ކަނޑިތަކުން ކެނޑި ނަރަކައަށް ވެއްޓޭނެއެވެ. މުއުމިނުން ސަލާމަތްވާނެއެވެ. އެމީހުން ނަރަކައިން ސަލާމަތްވުމަށްފަހު، އެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ. ފަހެ އެމީހުން صِرَاطُ މަގު ހުރަސްކޮށްފައި ދިޔުމަށްފަހު އެކަލާނގެ ރަޙްމަތުން ސުވަރުގެއަށް ވަންނާނެއެވެ.

ނަރަކަ: ކާފިރުންގެ އަބަދުގެ ވަސްގަނޑެވެ. އަދި މުއުމިނުންގެ ތެރެއިން ކުށްވެރިވީމީހުންގެ ދިރިއުޅުމެއް ނުވާނެއެވެ. ކާފިރުން އަބަދަށް ނަރަކައިގައި އަބަދަށް ހުންނާނެއެވެ. ދަރަޖަތައް އަހަރެމެން ހަމަޖެހިފައިވާ ނަރަކައިގެ ދަރަޖަތަކެވެ. އަދި އެތަނުގެ ކާފިރުންގެ ހުރިހާ ކަމެއް ބޭނުންވެއެވެ. އެއީ عَذَابُ ގެ ތަނެއް ދިމާވާ ތަނެވެ. އެތަނުގެ ދަރަޖަތައް ދުނިޔޭގެ ނަރަކައިގެ ބަލިކަމާ ވީހިނދު. އަދި އެއީ ކާފިރުންގެ ދަރަޖަތެވެ. أُحُدُ ފަރުބަދަ ފަދައިއެވެ. އެމީހުންގެ ރަހަމަތް އަދި عَذَابُ ގެ ތެރޭގައި ހުރި ބޭނުންތައް ކޮންމެވެސް ފަދައިން ބަލާނެއެވެ. އެމީހުންގެ ބޮލުގެ މަތިން ބޮޑު ބޮޑު ގަސްތަކުން، އެމީހުންގެ ކަންތައް ތަކެއް ދިމާވެގެން ދާނެއެވެ. އެމީހުންގެ އަނގައިން عَذَابُ ގެ ވަސްތަކަށް ތެރޭގައި ދެވޭނެއެވެ. އެއަށްފަހު އެމީހުންގެ ސިކުނޑި ބޮޑުވާނެއެވެ. އެކަމުގައި ހިފާ ވަރަށް ބޮޑު ނަރަކައިގެ ހުރިހާ ކަމެއް ބަލާނެއެވެ. ނަރަކައިގެ ވަރަށް ބޮޑު ނަރަކައިގެ ނަރުވިސް. އެތަނުގައި ކާފިރުން ބަލާއިރު ހުރިހާ ބިރުވެރިކަމެވެ. އެކަމުގައި ކާފިރުން ބަދަލުވެ ދަނޑިގަނޑަކަށް ވެއެވެ. އެކަމުގައި ކާފިރުން ދާނެއެވެ. ނަރަކައިގެ ނަރަކަ ކުރިއަށް ދާނެއެވެ. އެތަނުގެ ވަށައިގެން އުޅޭ މީހުން ކާފިރުން ހުންނާނެއެވެ. އެއީ ބޮޑު ސަލާމަތެއް ހޯދާނެއެވެ. ނަރަކައިގެ އަނދުން ކާފިރުން ހިފާނެ އަލިފާން ވަނީއެވެ.

ސުވަރުގެ: އަދި މުއުމިނުންގެ ރަށް ނަރަކައިން ސަލާމަތްވެގެން ދިރިއުޅޭ ވަރަށް ރީތި ހިތްގައިމު ތަނެކެވެ. ދެން އެމީހުންގެ ދިރިއުޅުމުގައި ހިތްހަމަޖެހިގެން ބަލައި އަހަރެމެން ބޭނުންވާ ބޭނުން އެއްވެސް ކަމެއް ލިބޭނެއެވެ. އެމީހުންނަށް ސަލާމަތް ހިތްހަމަޖެހިލާނެ އެމީހުން ސުވަރުގެއަށް ވަދެގެން ދާނެއެވެ. مُحَمَّد ގެ އުއްމަތުގެ ނަބިއްޔާ

އެކަލާނގެ އަތްފުޅުގައިވާ ކަލާނގެ ގަންދީވާދުކެވެ. ކަލާމުނަކުރިމަތިކުރެއްވުމުގައި ހަގީގަތުގައި އަނގަ
ގެތެރެތަކުގެ ތެރޭގައިވާ ސުވަރުގެގައި އެއްގެ ގެތަރުތަން އުމުރުނަށް އަގުނެވެ.

ސުވަރުގެ: އެއީ މުއުމިނުންނަށް އަރުވައިދެއްވާނެތަނެވެ. އެތަން ބިނާކުރައްވާފައިވާ ތަރުތީބުން. ބޭނުމެއްވިޔަސް ގުޅުވާ ސުވަރުގެތަކެއް ވެއެވެ. އެތަން ކުދިކުދި އަދި ތަނބުކުރައްވާފައި ހުރީތޮއް. އަދި އެތަން ވައްތަރު ކަކަށް. އެތަނަކީ އަތުލުތަކެކެވެ. އައިސް ދަރަޖަތަކުގެ ތެރެއިން ބޭނުންވާގޮތަށް ސުވަރުގެތަކުގައިވެއެވެ. ނަމަވެސް ފިރިހެނުންގެ ވެރިކަމުގެ ދަރަޖަތައް އުފެދިފައިވެއެވެ. އެތަކުގެ ސުވަރުގެތަކުގެ ދަރަޖަ ކަރަމުތަކުގެ ތެރޭގައި ސަބަބުތަކެއް، ކަނޑައެޅިގެން ވާގޮތަށް ސުވަރުގެތަކުގައި ދަރަޖަތަކެއް ވެއެވެ. فِرْدَوس އެއީ އެންމެމަތީ ދަރަޖައެވެ. ސުވަރުގެގެ އަރަތަކުތަކުގެ އެންމެމަތީ ދަރަޖައެވެ. އެތަނުގެ ފުރާޅައީ رَحْمنُ ވަންތަ ރަސްކަލާނގެ عَرْش ފުޅެވެ. އެތަނުގެ އަރަތަކާއި މުލައި، ކަރަ، ހަމަ، އަދި ފެންވެ. އައްޑަމަތީފުޅުން އައުވެސް ވެގެއްނުވެއެވެ. އަދި އެތަނުގެ ތަކެތީގެ ނަގާބިލް އަދި ކަނޑުތަކާއި ބޮޑެތިތަކެއް ވާނެތެވެ. އެތަނާއި ހުސްގެ ނަލަނަލަ ކުއްތުރުއެވެ. ފުރުޅުގަވައެވެ. އަކީ ހަމަތަކެއް ފާހަގައެވެ. އަދި ނެތްކަމަށް ފަރުވާކުރެވޭގެ ޚިޔާލެއް އަދި ވާވޭނެ ތަނެކެވެ. އެއީ ހަކަތަ ހަމަޖެހުމެވެ. އަހަރެން އަދި ހީނާނީ އެހެން ތަންތަނުގެ އުފަލެވެ. ތަކެއްޗެއް ވާނެ ކަމެއް ފެނިގެން ތިބީ ކަލޭގެފާނު ހިފައިގެން ހެދުނު ކާނަވެ. ކަސްތޫރީ އަދި އަނބުރާ އޮތް ސުވަރުގެ ތަނެވެ. އަދި ކޮންމެ ސުވަރުގެއެއްގައި ގުދުރަތުގެ މަތިން ސުވަރުގެއަށް ތަނަށް ވާނެއެވެ. ނަބިއްޔާ ނެތް ދުނިޔެއިން ތަކެތި މިސާލުކޮށްދޭ ކަމަކު ފަހަރަކު ކުރެވިފައިވާ އިސްލާމީދީނާއި އެއްގޮތަށް ހުރި މަގުތަކުގެ ތެރޭގައި ތަކެތި މުސްލިމުން ޝުކުރުކުރަށް މަގުދައްކަވައި ދެއްވި ނަބިއްޔާ مُحَمَّدٌ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّم އެވެ. އަދި ނަބިއްޔާ ދަރިކޮޅު ހަމަ ހަމަތަކެއް ބައެއް ސުވަރުގެއަށް ވަނުމުގެ ކުރިން ޝަރަފުވެރި ޙަޔާތެއް ކުރިމަތިވާ ކަމަށް ދަލީލު ސާބިތުވެއެވެ. އެއީ ފަރުބަދަތަކުގެ ތެރޭގައި ނިޔަލަކާއި ހަދިޔާގަތަ. އަދި ނިޢުމަތެއް ނަގަމުން. އެތަނުގެ އެންމެބޮޑު نِعْمَةُ އަކީ الله ފެނުމެވެ. އަދި އެކަލާނގެ ރިޟާވަންތަކަމެވެ. އަދި އެތަނުގައި ދެމިހުރުމެވެ.

ނޯޓު: މުއުމިނުންގެ ދަރަޖަ މަތިވެގެން ސުވަރުގެއަށް އަދި ކާފިރުންގެ ހިތުގައި ކަށަވަރުކޮށް އަދިވެސް އިސްލާމުގެ ޙަޤީގަތް ހިތްހަމަޖެހުމާއެކު ދަންނަވާލަމެވެ.

ފޮތް އެކުލެވިގެންވާ ބައިތައް. (ފިހުރިސްތު)

مُقَدِّمَة	
● قُـرْآن ކިޔެވުމުގެ މާތްކަން	1
● القرْآن الكريْم ގެ ފަޟީލަތް / ކުރު ތަފްސީރެއް.	3
● ދީނީ ސުވާލުތައް:(އިސްލާމުގެ އިމާނުގެ އިޙްސާނުގެ ރުކުންތައް) އިސްލާމްދީނުގެ ސުވާލުތަކާއި ޖަވާބު/ شَفَاعَة ގެ ބާވަތްތައް/ تَوْحِيْد ގެ ބައިތައް. / ތަޢުވީޛު/ تَوَسُّل ކުރުން/ ގަބުރު ޒިޔާރަތްކުރުން/ ވަލީންގެ ކަރާމާތް/ الوَلاَء އާއި/ بدْعَة އާއި/ نفاق އާއި/ شِرْك އާއި/ ދުއާކުރުމުގައި ވަސީލަތެއް ހިފުން/ ކާފަރުކުރުމުގެ ބާވަތްތައް/ ހުކުރު ދުވަހުގެ ބާވަތް/ ވަގަށް ރުކުރުން/ ސިޙުރާއި/ ކާހިނުކަމާއި/ އަޅުވެތިކަމުގެ މަތިވެރިކަމާއި/ ތަޤުލީދު/ ފިރިހެނުގެ އަޅުގަނޑުމާއި/ ކުރިއަރާފައިވާ ގޮތްތައް ބަލާލުން.	88
● عبدالله عبدالنبي:އާއިދުވާ ދައުލަތުގެ ތެރެއިން/ تَوْحِيْد ގެ ބިނާތަކެވެ/ ود، وسواع، ويغوث، ويعوق، ونسر. މިބުދުތަކުގެ ޤިއްޞާ/ މުޝްރިކުންނާއި اللهއަށްޢިބާދަތްކުރުން/ لا إله إلا الله ގެ މާނަ/ މުސްލިމުންނަށް ވާޖިބު ކަންތައްތަކެކެވެ.	106
● ދެ شهادة لا إله إلاالله އަށް ހެކިވުމުގެ މާނަ شَرْط/ مُحَمَّدٌ رَسُوْلُ الله އަށް ހެކިވުމުގެ މާނަ شَرْط	126
● طهارة قضَاء حَاجَة ކުރުން/ وُضُوْء ކުރުމުގެ ސުންނަތް/ تَيَمُّم ކުރުން/ ނަޖިސް ނައްތާލުމާއި/ حَيْض ވުން/ إسَتِحَاضَةُ ގެއާއި/ نفَاس ލެއް/ ދުވަސްފަހުން.	130
● ނަމާދު ނަމާދުގެ شَرْط ތައް/ ނަމާދުގެ ސުންނަތް/ ނަމާދުގެ ރުކުނުތަކާއި ވާޖިބު/ ކަނޑާލާ ކަންކަން/ ބޮޑުވެގެން ނަމާދު/ ދެމިހުރެވޭ ކަށަވަރުކަން.	137
● ޒަކާތް އަދާކުރުމަށް ވާޖިބުވުމުގެ شَرْط ތައް/ ދަނޑުވެރި، ގެރި، ބަކަރި ގެ ޒަކާތް/ ޝިފާނުވެދާނެ ކަންތަކުގެ ޒަކާތް/ އަގުބޮޑު (ފައިސާ)/ ދަރަނި/ فِطْرُ ޒަކާތް/ ޒަކާތުގެ އަދަދުތަކެއް.	143
● ރޯދަ رَمَضَان މަސްވެރިން/ ރޯދަ ފަށާއިރު ކަނޑައެޅުން/ ރޯދަ ހިފާއިރު ނިޔަތް/ حُكْم ތައް/ ސުންނަތް ރޯދަ ހިފުމުގެ ރޯދަވެރިންގެ ފަރުވާ ކުރާނޭގޮތް.	146
● حج ގެ شَرْط ތަކާއި ސުންނަތްތައް/ ރުކުނުތައް/ إحْرَامُ ބަނދުން/ إحْرَامُ ބަނދުމުގެ حَرَام ވާކަންތައް / فِدْيَة / عُمْرَة ގެ ރުކުނުތަކާއި ވާޖިބުތައް.	149
● ތިރި ފައިދާތަކެއް شَيْطَان ގެ އަޑުވެރިކަމާއި، ފާޅުގައި، އަމަލުކުރަން އެދޭ ސިފަތަކެކެވެ. / ހިތްވަރުދެވޭ ސިއްރުވެރިން ދަންނަ/ ވެރިކަމާއި/ ޖިހާދުގެ ބާވަތްތައް/ حُكْم ތައް/ ކަމަށް/ ވެރިން ޖިހާދަށް ހަދަ ކުރުމަށް އެދިގެން ގެންގުޅޭ ޙާލަތް/ ހުކުމްކުރެވޭ ކަސްރަތް/ ހުރިހާ ކަމެއް/ وَصِيَّة ކުރުން/ ކޮށާލާ ކަމަށް ނުވާނެ/ عَوْرَة/ މުސްލިމުން.	154
● ފަސްޖެހުން ބުރަވެރިކަން އާދެވޭ އާދޭސް/ ސަބަބު އިޙުސާނުވާ ސަލާމަތްވުން/ ޢިލްމު ޙާޞިލުކުރުމުގެ ފަރުވާ/ ޒިކުރު ކިޔުމުގެ އަދަބު/ އުމުރުގެ ފަސްޖެހުން ގެ شَرْط ތައް/ ފާޑުކިޔުމަށް ހުރި ދައުރާ ގަބޫލުކުރުން/ ސުއާލުކުރާ ކޮންމެ ގެ شَرْط ތައް. ފަސްޖެހުމުގެ ބާވަތްތައް/ ދުވަސްތަކުގެ ބޮޑުތަކެއް/ ދުޢާ ނުލިބޭ ސަބަބުތައް.	164
● دعاء ކުރުން އަމިއްލައަށް ކުރުމަށް/ އަދަބުތަކާއި ގަބޫލުވާ ވަގުތުތައް/ ދުޢާކުރާ މީހާ ގަބޫލުވާކަމަށް ބޮޑުކަމުގައި ދުޢާގެ ބާވަތް/ ދުޢާ ގަބޫލުވާ ބޭނުން ބަހަށް ތަފާތު ސަބަބުތައް/ دُعَاء ގެ شَرْط ތައް ފަހަރުގައި ތިނަދިހަ/ މިސާލުތައް/ إسْتِخَارَة އާއި ހަމައެކަނި ކުރުމުގެ دُعَاء.	171
● ޒިކުރުތައް ޒަކާތުގެ މިންނިސާބު/ އަދާކުރުމަށް/ ހުރިހާ ބާވަތަކުގެ ފަރުދުތައް.	176
● ކަސްރަތު ދުވަހަކު ހެދުމާ ހަވީރު ކިޔުމުން ހުރި ވިރުދު	178
● އަރަބި ވިލާތުގެ ކަންތައްތަކާއި މުއްސަނދި ދައުލަތްތަކުގެ ސަރުކާރުތައް ދާއިރާތަކަށް (98) ބައެއް. ދަފްތަރު އެބަ.	180
● ނަރު ވިލާތުގެ ކަންތައްތަކާއި ނަރުވިލާތުގެ ސަރަޙައްދުތަކަށް ބަސްތަކާއި ދަށުގެ(68) ވިލާތް. ދަފްތަރު.	188
● ދުނިޔޭގެ ނަމޫނާ ދަތުރު	192
● وضوء ކުރުމުގެ ސިފަ	
● ނަމާދު ކުރުމުގެ ސިފަ	
عِلْم އާއި عمل ކުރުމުގެ މަޤްބޫލުކަން	

وُضُوْء ހެދުމުގެ ސިފަ

طَهُوْر ފެނުން ނޫނީ وُضُوْء ހެދުން ހުއްދައެއް ނުވާނެއެވެ. އެއީ ހެއްދެވިއިރު ހުރި ގޮތަށް ހުރި ފެނެވެ. ނުވަތަ طاهِرُ އެއްޗަކާއި އެކުވެގެން އޭގެ ވަސް ނުވަތަ ކުލަ ނުވަތަ ރަހަ تَغَيَّرُ ވީ ފެނެވެ. ގިނައިރު ހުރުމުގެ ސަބަބުން تَغَيَّرُ ވިޔަސް ފެން ފަދަ ފެނެވެ.

وُضُوْء ހެދުމަށް ފެށުމުގައި ބިސްމި ކިޔައިގެންނެވެ. އަދި ކަމަށް وُضُوْء އަޅާނަމަ ދަތް އެޅިޔަ ދަތުރުން مُسْتَحَبُّ ވާނެއެވެ. އަދި ދެއަތް ނިވައިގެން ތިންފަހަރު ދޮވުން ސުންނަތްތަކެކެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު ކަނާތުން ފެން ނަގައިގެން އަނގަ ދޮވޭނެއެވެ. އަނގައިގެ ތެރެއަށް ފެން ލައިގެން ހަލުވާލާށެވެ. ތިންފަހަރު ފެންލުން مُسْتَحَبُّ ވާނެއެވެ.

ދެން އެއަށްފަހު ނޭފަތަށް ފެންލާށެވެ. ނޭފަތުގެ އެތެރެއަށް ފެންދުއްވައިގެން އަތުރާށެވެ. ތިންފަހަރު ފެންލުން مُسْتَحَبُّ ވެއެވެ.

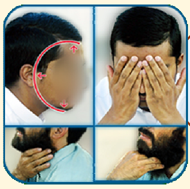

ދެން މޫނު ދޮވޭނެއެވެ. އެއީ އިސްތަށިގަނޑު ހެދޭ ތަނުން ފެށިގެން ދޮވުމެވެ. އޭގެ ގޮތުގައި ދެކަންފަތް ދޮވޭނެއެވެ. އަދި ތުނބުޅި ދޮވޭނެއެވެ.

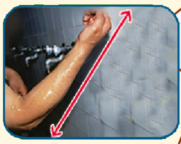

ދެން ދެއަތް ކަނާއަތުން ފަށައިގެން ދޮވޭނެއެވެ.

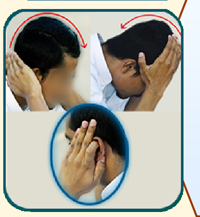

ދެން ބޮލުގެ އެއްބައި ފޮޅޭނެއެވެ. ބޮލުގެ ކުރިމަތިން ފަށައިގެން ފުރަގަހަށް ދާންދެން ފޮޅޭނެއެވެ. ދެން ދެކަންފަތް ފޮޅޭނެއެވެ. ދެކަނާއި ދެކަންފަތުގެ ބޭރުފަރާތާއި ފޮޅޭނެއެވެ. ދެން ބޮއްޓަށް ފެން ދެކަނުގެ ފަރާތްތަކާއި ދެކަންފަތުގެ ބޭރުފަރާތާއި ދޮވޭނެއެވެ. ކަނާއަތުން ފެށުން ސުންނަތެވެ.

ދެންދެފައި ކަނާއަތުން ފަށައިގެން ދޮވޭނެއެވެ.

وُضُوْء ގެ ފަރުޟުތަކުގެ ތެރެއިން ކޮންމެ شَرْطُ ތަކެވެ. ފަރުދު — ރުކުނު — ނިޔަތްކުރުން — މޫނުދޮވުން — ދެއަތްދޮވުން — ބޮލުގެ އެއްބައި ފޮޅުން — ދެފައި ދޮވުން — ތަރުތީބުން ކުރުމެވެ. އަދި މުވާލާތު شَرْطُ ތަކެވެ. އެއީ އިސްލާމްވުން

1- وُضُوْء ހެދުމުގެ ކުރިން ބޮޑު ކަންތައް ނުކުރުމެވެ.

2- ހެދުމުގައި ކަނާތު އަތްފަރާތުން ފަށައިގެން ދޮވުމެވެ. ވުޟޫ ހެދުމަށްފަހު ބޭނުންވާ ގޮތުގެ ވުޟޫ ސުންނަތްތަކެވެ. އަދި وُضُوْء صَحَّ ނުވާނެއެވެ.

3- وُضُوْء ނިންމުމުން أَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ وَ أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ މިދުޢާ ކިޔުން ސުންނަތްވާނެއެވެ. އަދި އޭގެފަހުގައި ދެ رَكْعَة ނަމާދުކުރުން ސުންނަތެވެ.

ނަމާދުކުރުމުގެ ސިފަ

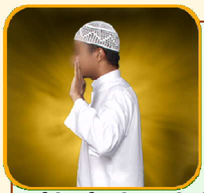

ނަމާދުކުރަން ގަސްދުކޮށްގެން ޤިބުލައަށް ކުރިމަތިލާ ފުރަތަމަ الله أكبر ކިޔާށެވެ. އިޙުރާމުގެ ތަކުބީރު ކިޔާށެވެ. އަދި ކިޔާއިރު ދެއަތް ކަންފަތާ ހަމައަށް އުފުލާށެވެ. އެ ތަކުބީރަށް ކިޔަނީ حَرَم ގެ تَكْبِيْر ކިޔާއިރު ދެއަތުގެ އިނގިލިތައް ކަނދުރާ ހަމައަށް ނުވަތަ ކަންފަތާ ހަމައަށް އުފުލާށެވެ. ދެން ކިޔާ تَكْبِيْر ތަކަށް ކިޔަނީ އިންތިޤާލީ تَكْبِيْر އެވެ.

✸ ނަމާދުކުރުމުގައި حَرَمގެ تَكْبِيْر ކިޔުމަކީ ނަމާދުގެ ރުކުނެކެވެ. ނަމާދުކުރާ މީހާ ތަކުބީރު ކިޔާއިރު ނަމާދު ނިޔަތް ކުރަންވާނެއެވެ. ✸ ނިޔަތަކީ ހިތުގައި ގަސްދުކުރުމެވެ. ދެން ބަހުން ނިޔަތް ކިޔުން ވާޖިބެއްނޫނެވެ. ✸ އަދި ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ނިޔަތް ކުރަން ޖެހޭނީ ކޮން ނަމާދެއްކަން ކަނޑައަޅައިގެންނެވެ. އެއީ ސުންނަތް ނަމާދުތަކުގެ ތެރެއިން ނަމާދެއްކަން ކަނޑައަޅަން ޖެހޭނެއެވެ.

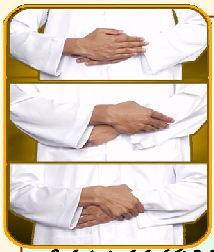

ކަނާއަތުން ވާއަތުގެ އަތުތިލަފަތުގެ މަތީގައި ހިފައިގެން މެދުދަށުގައި ނުވަތަ ކޯތާފަތުގައި ބަހައްޓާށެވެ. ދެން ސަނާއު ކިޔުމަށްފަހު ފެށުމުގެ ދުޢާ ކިޔާށެވެ. ދެން ސުބްޙާނަކައްލާހުންމަ ނުވަތަ ވަޖްޖަހްތު ވަޖްހިޔަ ކިޔާށެވެ. ދެން أَعُوذُ އާއި بِسْمِ ކިޔާށެވެ. އަދި ބިސްމިއްލާހި ސިއްރުން ކިޔާށެވެ. ދެން الحَمْدُ ކިޔާށެވެ. ދެން قُرْآنُން ފަސޭހަވާ ބައެއް ކިޔާށެވެ. އަދި ފަތިސް ނަމާދާއި مَغْرِبُ ނަމާދާއި عِشَاء ނަމާދުގެ ފުރަތަމަ ދެ رَكْعَة ގައި އިމާމު ތަކުރާރުކޮށް ޖަހުރުން ކިޔާނެއެވެ. އަދި އެހެން ނަމާދުތަކުގައި ސިއްރުން ކިޔާނެއެވެ. ✸ އެއް رَكْعَة ގައި الحَمْدُ ދެފަހަރު ކިޔުމަކީ މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. އަދި ފަރުދު ނަމާދުގެ ފަހު رَكْعَة ގައި الحَمْدُ ގެ އިތުރަށް އެހެން ބައެއް ކިޔުމަކީ ސުންނަތެއް ނޫނެވެ.

✸ އެކަނިކުރާ ނަމާދާއި ނަމާދުކުރާ ފަރާތުގައި ތިބޭ މަޢުމޫމުން ތަކުބީރު ކިޔުމަށްފަހު ސިއްރުން ކިޔާށެވެ. އިމާމު ޖަހުރުން ކިޔާ ނަމާދުގައި މަޢުމޫމުން އިމާމު ކިޔާ الحَمْدُ އަށް ސަމާލުވެ އަޑުއަހާށެވެ. ދެ رَكْعَة ގައި އެއްވަރަކަށް ކިޔުން ސުންނަތެވެ. އަދި ފުރަތަމަ رَكْعَة ގައި ބޮޑުކޮށް ކިޔުމަށްފަހު އަނެއް رَكْعَة ގައި އެއަށްވުރެ ކުޑަކޮށް ކިޔުން ސުންނަތެވެ. އަދި އަސްލުގައި ސޫރަތުގެ ފަށާތަނުން ފެށުމަކީ ރަނގަޅު ކަމެކެވެ. އަދި އިސްލާމީ ޢަޤީދާއާ ޚިލާފު إِعْتِقَادُ ކުރުމަކީ އެކަމެއް ވެސް ޢަމަލުކުރުމާ ޚިލާފު ކަމެއްގެ ގޮތުގައި ގިނަ ޢިލްމުވެރިން ބަލާފައި ވެއެވެ. ހަމަޔަގީނެވެ.

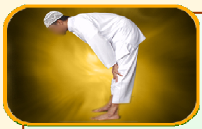

ދެން تَكْبِيْر ކިޔާ ދެއަތް އުފުލުމަށްފަހު رُكُوْعُ ކުރާށެވެ. ދެން ދެއަތްތިލަފަތް ދެ ކަކޫމަތީގައި ބަހައްޓާށެވެ. ދެން ބޮލާއި ބުރަކަށި ހަމަކުރުމަށް ފަހު ރުކޫޢުގައި ހަމަޖެހެންދެން ތިބޭށެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ العَظِيْم ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. ހަމައެކަނި ކިޔުމަކީ ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. ތިންފަހަރު ކިޔުމަކީ ސުންނަތެކެވެ.

✸ ރުކޫޢުން ތެދުވެ ހަމަޖެހުމުގައި تَكْبِيْر ކިޔާއިރު سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔާ ދެއަތް އުފުލާށެވެ. އަދި ބޮލާއި ބުރަކަށި ހަމައަށް ތެދުވާ ފަހުން صَحّ ހަމަޖެހިލާށެވެ. ދެން އޭގެ ހަމަޖެހުމަކީ ރުކުނެއްގެ ގޮތުގައި ވާނެއެވެ. ✸ رُكُوْعُ ކުރުމުގައި ބުރަކަށި ހަމަކޮށް ބޮލާއި ޖިސްމު ހަމައަށް ހުރުމެވެ. ބުރަކަށި ތިރިކޮށް ބޮލު މައްޗަށް އުފުލުން އަދި ބޮލު ތިރިކުރުން ވެސް މަކުރޫހު ކަމެކެވެ. رَكْعَة ލިބޭނީ رُكُوْعُ ލިބުމުންނެވެ. އިމާމު ރުކޫޢުގައި ހުއްޓާ ޖަމާޢަތާ ގުޅުނު މީހާއަށް އެ رَكْعَة ލިބޭނެއެވެ. އެއީ ރުކޫޢުގައި صَحّ ވެހަމަޖެހުމެވެ.

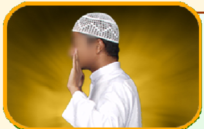

ދެން سَمِعَ اللّٰهُ لِمَنْ حَمِدَه ކިޔާ ތެދުވެ ހަމަޖެހޭށެވެ. އަދި ދެއަތް އުފުލާށެވެ. ދެން ރުކޫޢުން ތެދުވުމަށްފަހު (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ حَمْدًا كَثِيْرًا طَيِّبًا مبارَكًا فِيْهِ مِلء السموات ومِلء الأرض ومِلء مَاشِئت مِنْ شَيْئٍ بَعْد. ކިޔުން ސުންނަތެވެ.

✸ ނަމާދުކުރާ މީހާ رُكُوْعُ ން ތެދުވެ ހަމަޖެހުމުގައި (رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ) ކިޔުން ސުންނަތެވެ.

ކިޔުމުގައި އެކި ގޮތްގޮތަށް ކިޔުން ސުންނަތުން ސާބިތުވެއެވެ. ✸ حَمْدُ ކިޔާ ގޮތުގެ عِبَارة ހަތަރު ގޮތަކަށް ވެއެވެ. ١- رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ. ٢-رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ. ٣- اللّٰهُمَّ رَبَّنَا وَلَكَ الحَمْدُ. ٤- اللّٰهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الحَمْدُ މިއެވެ. ސުންނަތުގައި މި ހަތަރު ގޮތް އައިސްފައިވެއެވެ.

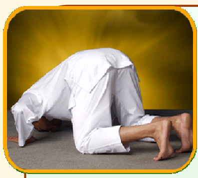

ދެން تَكْبِيْر ކިޔާފައި ސަޖިދައަށް ވެއްޓޭށެވެ. އަދި ދެކަކޫ ކުރިން ބިމުގައި ޖައްސައި އަދި ދެއަތް ބިމުގައި ބަހައްޓާށެވެ. ދެކަކޫ ބަހައްޓާ ފަހުން ދެއަތް ބިމުގައި ބަހައްޓާ ގޮތެވެ. އަދި ނިތާއި ނޭފަތް ދެއަތްތިލަފަތް ބިމުގައި ޖައްސާށެވެ. ދެ ކަކޫ، ދެފައިގެ އިނގިލިތައް ބިމުގައި ޖައްސާށެވެ. ދެން سُبْحَانَ رَبِّيَ الأَعْلَى ތިންފަހަރު ކިޔާށެވެ. ހަމައެކަނި ކިޔުމަކީ ވާޖިބެއް ނޫނެވެ. އަދި ސަޖިދާގައި ދުޢާ ކުރުމަކީ ސުންނަތެކެވެ. އަދި ސަޖިދަ ހަތް ގުނަވަނުގައި ކުރާށެވެ.

✸ ސަޖިދަ ކުރުމުގައި ނިތާއި ނޭފަތް - ދެއަތް - ދެކަކޫ - ދެފައިގެ އިނގިލިތައް ބިމުގައި ޖައްސަން ޖެހޭނެއެވެ. އެ ހަތް ގުނަވަނުގެ ތެރެއިން އެއްވެސް ގުނަވަނެއް ބިމުގައި ނުޖެހިއްޖެނަމަ ސަޖިދަ ބާޠިލުވާނެއެވެ. އަދި ސަޖިދާގައި ދެއަތް ބިމުގައި ފަޅަކޮށް ބެހެއްޓުމާއި ނަމާދު بَاطِلُ ވާނެއެވެ.

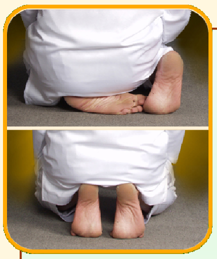

ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ބޯ އުފުލައި ބޯދޮވެ އިށީންނަންވާނެއެވެ. ދެސަޖިދަދެމެދު އިށީނުމުގެ صَحَّ ދެގޮތެއްވެއެވެ. 1- އެއްގޮތަކީ: ވާތުފައި ފައިތިލައި އަރާފައި އިށީނުމެވެ. އަދި ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ތިއްބައި އޭގެ އިނގިލިތައް قِبْلَةٰއަށް ދިމާކޮށް ތިބުމެވެ. 2- ދެވަނަގޮތަކީ: ދެފައި ކޮޅަށް ތިއްބައި ދެފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَةٰއަށް ދިމާކޮށްގެން ދެކުޑަކަށިމަތީގައި އިށީނުމެވެ. ދެސަޖިދަދެމެދު މިދުޢާ ކިޔުން ސުންނަތެވެ. (رَبِّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارْفَعْنِي وَارْزُقْنِي وَانْصُرْنِي وَاهْدِنِي وَعَافِنِي وَاعْفُ عَنِّي. ދެން ކުރި ސަޖިދަފަދަ އެއްގޮތަށް ދެވަނަ ސަޖިދަކުރާށެވެ. ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ބޯއުފުލާށެވެ. ދެން ދެވަނަ رَكْعَةއަށް ތެދުވުމަށް ކުރިން ކުޑަކޮށް އިށީންނަތުމަށް ފަހު ދެވަނަ رَكْعَةއަށް ތެދުވާށެވެ. ދެން ކުރީ رَكْعَةއާ އެއްގޮތަށް ދެވަނަ رَكْعَة ކުރާށެވެ.

- ✸ ރުކޫޢުކުރުމުގައި އަދިއާ ދެއްކޭގޮތަށް ކުރުގަނޑުބޭލުން ފުރިހަމަ ރުކޫޢު ކުރުމެވެ. ދެން އަދިގޮތުން ވަރަށް ފުރިހަމައެވެ.
- ✸ ސަޖިދަކުރުމުގައި ބަލިގަނޑު ބޯދިލު ހުންދަފުދުވުން الحَمْدُ ކިޔުން ވާޖިބެވެ. މިކުޅަގެ މީހަކުޅެކު އެއީއެވެ. އަދި ބަލިގަނޑު ބޯދިލުގަދަކިޔުން الحَمْدُ ކިޔައިދީފައިވާ ބަޔަކުބޯދިލުގައި އަލުން إعَادَ ކުރާށެވެ. އެހެންނުހުންނަ ނަމާދު بَاطِل ވާނެއެވެ.

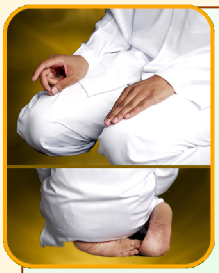

ދެވަނަ رَكْعَة ކުރުމަށްފަހު ދެވަނަ ސަޖިދައިން ބޯއުފުލާ التَّحِيَّاتُ ކިޔަން إِفْتِرَاش އަށް އިށީންނަށެވެ. އަދި އަތްތަކުގެ ވައްތަފު ކުރިއަށް އަރާ ދެފައިގެ ކަކުލުމަތީގައި ތިބޭގޮތަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުގެ ކަނާތް ވާތު އިނގިލިކުރާގޮތަށް ބަހައްޓާށެވެ. އަދި ކަނާއަތުގެ ހަނދުވާ އިނގިލިކޮޅު ހަމަކޮށް ބަހައްޓާށެވެ. ކަނާތު ދިއްލިލާ ވިއްލާއިރު شَهَادَة ކިޔާއިރު އިނގިލިން އިޝާރާތްކުރާށެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔާށެވެ: التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ وَالصَّلَوَاتُ وَالطَّيِّبَاتُ ދެން ތިން رَكْعَة އަދި ހަތަރު رَكْعَة ނަމާދުތަކުގައި ދެން تَكْبِيْر ކިޔަމުން ތެދުވާށެވެ. ތެދުވުމަށްފަހު ތިންވަނަ رَكْعَة ކުރާށެވެ. ތިންވަނަ رَكْعَة ކުރުމަށްފަހު ފަހު رَكْعَة ކުރާށެވެ. އަދި ކިޔަވާނީ ހަމައެކަނި الحَمْدُ އެވެ.

- ✸ التَّحِيَّاتُ ކިޔާއިރު ކަނާއަތު ޝަހާދަތު އިނގިލިން އިޝާރާތްކުރުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.
- ✸ އަދި التَّحِيَّاتُ ކިޔާއިރު ކަނާއަތު ޝަހާދަތު އިނގިލި ކޮޅަށް ހިފައިގެން ތިބެން ޖެހޭނެއެވެ.
- ✸ التَّحِيَّاتُ ކިޔާއިރު ބަލާނީ ޝަހާދަތު އިނގިލިކޮޅަށް ކަމުގައިވުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.

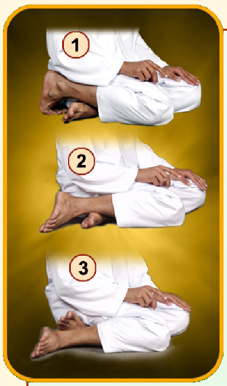

ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔުމަށް تَوَرُّك ގޮތަށް އިށީންނަށެވެ. އެގޮތް صَحَّ ގޮތް ތިންގޮތެއްވެއެވެ. އަދި ދެން التَّحِيَّاتُ ކިޔާނެގޮތުގައި ފުރަތަމަ التَّحِيَّاتُ ކިޔާއިރު ތިބެނީ تَوَرُّك ގޮތަށް އިށީނދެގެންނެވެ. ދެން التَّحِيَّاتُ لِلّٰهِ ... ކިޔާފައި ދެން النَّبِيُّ ﷺ އަށް صَلَوَاة ކިޔާށެވެ. އެއީ اللّٰهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ ... ދެން ދުޢާ دُعَاء ކިޔާށެވެ.

- ✸ تَوَرُّك އަކީ ތިންގޮތަކަށް އިށީނުމެވެ: 1- ވާތުފައި ކަނާތްފައި ދަށުން ކަނާތު ފަރާތަށް ނެރެގެން ކަނާތްފައި ކޮޅަށް ތިއްބައި ކަނާތްފައިގެ އިނގިލިތައް قِبْلَةٰއަށް ދިމާކޮށް ބިމުގައި ޖައްސާ އިށީނުމެވެ. 2- ދެވަނަގޮތަކީ ވާތުފައި ކަނާތުފައި ދަށުން ނެރެގެން ފައިތިލަ ބިމުގައި ހުރުމެވެ. 3- ތިންވަނަ ގޮތަކީ ވާތުފައި ކަނާތް ފައިގެ ހުޅަނގު ބިމުގައި ޖައްސާ ކަނާތު ފަރާތަށް ނެރުމެވެ.
- ✸ ދެން ސަލާމް ދިނުމުގެ ކުރިން ދުޢާކުރުން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ. އެގޮތަކީ (أَعُوْذُ بِا للّٰهِ مِنْ عَذَابِ النَّارِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ وَفِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ وَفِتْنَةِ الْمَسِيْحِ الدَّجَّالِ. اللّٰهُمَّ إِنِّي ظَلَمْتُ نَفْسِي ظُلْمًا كَثِيْرًا وَلاَ يَغْفِرُ الذُّنُوْبَ إِلاَّ أَنْتَ فَاغْفِرْ لِي مَغْفِرَةً مِنْ عِنْدِكَ وَارْحَمْنِي إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُوْرُ الرَّحِيْم.)
- ✸ އިހުރު އިންސާނަކު ބަސްމަގުގައި އަލިގެރަހެއްކަމުގައި ބަލައިގަނެވިދާނެއެވެ.

ދެން ދެފަރާތަށް ސަލާމް ދޭށެވެ. السَّلاَمُ عَلَيْكُم وَرَحْمَةُ الله ކިޔަމުން ކަނާތު ފަރާތަށް ސަލާމްދޭށެވެ. ދެން ވާތު ފަރާތަށް ސަލާމް ދޭށެވެ. ދެން ނަމާދުކޮށް ނިމުމުން ތަސްބީހަކާއި ދުޢާ دُعَاء ކިޔާށެވެ.

- ✸ ސަލާމް ދިނުމުގައި އަބުރުގަދަވަމުން ކަނާތު ފަރާތަށް ބޭލުމަކީ ވާތު ފަރާތަށް ބޭލުމުގެ ކުރިން مُسْتَحَبُّ ވެގެންވެއެވެ.
- ✸ ވާތު ފަރާތް ބޭލުމުން ސަލާމްގެ ކަމުގައި ވާތު ފަރާތު ފަރާތުން ވަޅުފަދައެއްގެ ސިފަ ބޭނުންވެއެވެ. ބަރަކާތުގައިވާ ސަލާމް ދެއްކުމަކީ އެހެން ސަލާމް ދިނުމުގެ ދަށުގައިވާ ދިމާކުރާ ސަލާމް ކުރެވިދާނެއެވެ.

عِلْمُ ން عَمَلُ
ކުރުމުގެ ވާޖިބުކަން

ޢަމަލުކުރުމަށް ޓަކައި ޢިލްމު ލިބިގަތުމަކީ لله ގެ حضرة ގައި رَسُول الله ﷺ ގެ ހަދިޔާއެއްގެ
އަދި ދަސްކުރުމުގެ ކަމުގައިވާ ފަދައިން ހަދަން ކަމެކެވެ. ނުބައި ކަމެކެވެ. الله تَعَالى ވިދާ
ޅުވެއެވެ. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لاَ تَفْعَلُونَ * كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللهِ أَنْ
تَقُولُوا مَا لاَ تَفْعَلُونَ) މާނައީ: އޭ އީމާންވި މީސްތަކުންނޭވެ. ކަލޭމެން ނުކުރާ
ކަންތައްތަކެއް ކިޔަނީ ކީއްވެގެން ބާއޭވެ؟ ކަލޭމެން ނުކުރާކަމެއް ކިޔުމަކީ
ވަރަށްބޮޑު ނުރުހުމެއްކަން الله ގެ حضرة ގައި ވާ ބޮޑު ގޯހެއް ކަމެކެވެ. މިއެވެ. أبوهريرة
ރިވާކުރައްވާ ޙަދީޘެއްގައި ކިޔާމަތްދުވަހު ފުރަތަމަ ސުވާލު ކުރެވޭ ތިން މީހުންގެ ތެރޭގައި الله ގެ
މަގުގައި ހަނގުރާމަކުރި މީހާ ހިމެނިގެންވެއެވެ. الفضيل ވިދާޅުވިއެވެ. ޢިލްމުވެރިޔާ
ޖާހިލެއް ކަމުގައި ވާނީ ޢިލްމު ދަސްކުރުމަށްފަހު އޭގެމަތިން ޢަމަލު ކުރަންދެން
ކަމުގައެވެ. مَالك بن دينار ވިދާޅުވިއެވެ. ޢިލްމުވެރިޔާ ޢަމަލު ނުކުރާނަމަ
ވަޢުޒުގެ އަސަރު ހިތްތަކުން ފައިބާނީ ވާރޭ ތިއްކެއް ހިލަ ގަލެއްމަތިން ފައިބާ ފަދައިންނެވެ.

ޢިލްމުވެރިޔާގެ ޒިންމާ. އަދި ޢިލްމުވެރިޔާގެ ފައިދާއެވެ:

ފަރާތުގައި ކަމަށް ހުރުމަށް ދަސްކުރަން الله ކަމަށް ޤަބޫލުކުރާ ފާއިދާއެއް ކަމަށް ލިބިގަތުމުގެ ވާޖިބެވެ. އަދި ޢަމަލާ އެއްކޮށް عَمَلُ ކުރުމެވެ.

- ކުރީގެ قُرْآن ކިޔަވާ ބޭފުޅުން ދުވަސްވަރުގައި ޤުރުއާން ޙިފްޒުކުރީ. އެ ބޭފުޅުން ދިރިއުޅުއްވީ އޭގެ މަތިން ޢަމަލުކުރައްވަމުންނެވެ.
عَمَلُ ކުރުމެވެ. ނަމަވެސް النَّبِيُّ ﷺ ގެ أَصْحَابُ ބޭކަލުން ޤުރުއާނުގެ އާޔަތްތަކުން قُرْآن
ދަސްކުރައްވަމުން ގެންދެވީ ދިހަ އާޔަތް ކިޔަވައިގެން އޭގައިވާ عَمَلُ ކުރުމަށްފަހު ކުރިއަށް
ގެންދަވަމުންނެވެ. އަދި އެ ބޭފުޅުން ކިޔަވައިދެއްވީ ކިޔެވުމާއި عِلْمُ އާއި عَمَلُ
އާއިއެވެ. އަދި شَرِيعَة އަށް ޢަމަލުކުރުމަކީ ޤުރުއާން ކިޔެވުމުގެ ޙައްޤު އެވެ. الله تَعَالَى ގެ (يَتْلُوْنَهُ حَقَّ تِلاَوَتِهِ) މި ބަސް
ފުޅުގެ މާނައިގައި ابْنُ عَبَّاس رضي الله عنهما ވިދާޅުވީ އޭގެ حَقُّ ގެ މަތީގައި ތަބާވުމެވެ. މިއެވެ.
އަދި الفُضَيْلُ ވިދާޅުވިއެވެ. ޤުރުއާން ބާވައިލެއްވީ قُرْآن މެދުވެރިކޮށް އެއާއެއްގޮތަށް عَمَلُ ކުރުމަށެވެ.
އެކަމަކު މީސްތަކުން އެއަށް عَمَلُ ކުރުމުގެ ބަދަލުގައި ކިޔެވުން ޢަމަލަކަށް ހަދައިފިއެވެ.

- އަދި ހަމައެފަދައިން النَّبِيُّ ﷺ ގެ ސުންނަތަށް ތަބާވުން ވާޖިބުވެއެވެ. މިއީ އެއްބަސްވުމުގެ
ދަލީލެވެ. ޢިލްމު عَمَلُ ކުރުމަށް ޓަކައި ދަސްކުރުމެވެ. ނަމަވެސް ދުނިޔޭގެ صَالِحُ ކަމުގައި ހުރި ނުވަތަ އެއްކޮށް ދަސްކުރާ އެހެން
އެއްޗެއް عَمَلى ގޮތުން تَطْبِيقُ ކުރަން ނުޖެހެއެވެ. އަދި النَّبِيُّ ﷺ ގެ ބަސްފުޅެކެވެ (إِذَا أَمَرْتُكُمْ بِأَمْرٍ فَأْتُوْا مِنْهُ
مَااسْتَطَعْتُمْ وَمَا نَهَيْتُكُمْ عَنْهُ فَاجْتَنِبُوْهُ) متفق عليه: މާނައީ، ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކަށް އަމުރު
ކުރައްވައިފިނަމަ ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކުޅަދާނަވާ މިންވަރަކުން އެކަމެއް ކުރާށެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ކަމަކުން
ނަހީކުރައްވައިފިނަމަ އެކަމުން ތިޔަބައިމީހުން ދުރުހެލިވާށެވެ. މިއެވެ. އަދި الله تَعَالَى ގެ ބަސްފުޅުގައި އެވަނީ
ބަޔާންކުރައްވާފައެވެ. އަދި (فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ)
ދެއްކެވުމެވެ. **މާނައީ: އެކަލާނގެ އަމުރަށް خِلاَفُ ވެރިވާ މީހުން ފިތުނައެއް ނުވަތަ ހިތި
ވޭންދެނިވި** عَذَاب **އެއް ޖެހިދާނެތީ ބިރުވެތިވާ ފަރިތަކަމެވެ. މިއެވެ.**

- ދިވެހިން ގޮތުން أُمُّ حبيبة رضي الله عنها حَدِيث ރިވާކުރައްވައެވެ. އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله ﷺ حَدِيث
ކުރައްވާ އަޑުއިވުނީމެވެ. (مَنْ صَلَّى اثْنَتَيْ عَشْرَةَ رَكْعَةً فِي يَوْمٍ وَلَيْلَةٍ بُنِيَ لَهُ بِهِنَّ بَيْتٌ فِي الْجَنَّةِ) مسلم މާނައީ:
ކޮންމެ ދުވަހަކާއި ބާރަ رَكْعَة ނަމާދު ކުރާ މީހަކަށް އެ ބާރަ ސުންނަތުގެ ސަބަބުން ސުވަރުގޭގައި ގެއެއް ބިނާކުރެވިގެންދެއެވެ. މިއެވެ.
އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُولَ الله ﷺ ގެ އަރިހުން އެވާހަކަ އަޑުއެހުމަށްފަހު އަޅުގަނޑު އެކަން ކުރުން
ދޫކޮށްނުލަމެވެ. މިއެވެ.

- ابْنُ عُمر رضي الله عنهما حَدِيث ރިވާކުރައްވައެވެ. (أَنَّ رَسُولَ الله ﷺ قَالَ مَا حَقُّ امْرِئٍ مُسْلِمٍ لَهُ شَيْءٌ يُوصِي فِيهِ
يَبِيتُ لَيْلَتَيْنِ إِلا وَوَصِيَّتُهُ مَكْتُوبَةٌ) مسلم މާނައީ: ހަމަ ދެ ރޭ ވޭތުވީއެވެ رَسُول الله ﷺ حَدِيث ކުރެއްވީމެވެ.

އެއްވެސް މުސްލިމެއްގެ وصيّة އެއް ކުރުން حقٌّ ވާފަދަ އެއްޗެއްވާނަމަ އެމީހެއްގެ ގާތުގައި ދެރޭ އެއްކޮޅަށް ނިދައިފިއްޔާ އެ وصيّة އެއް ލިޔެވިގެންވާ ގޮތުގައި ނޫނެވެ. މިއެވެ. ابْنُ عُمر رضي الله عنهما ވިދާޅުވިއެވެ. رَسُول الله ﷺ ގެ އަރިހުން އެބަސްފުޅު އަހަރެން އަޑުއިވުނީއްސުރެ އަހަރެންގެ وصيّة އަހަރެންގެ ގާތުގައި ލިޔެވިގެން ނޫނީ ނުނިދަމެވެ. މިއެވެ.

- الإمَام أحمد رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. އެއްވެސް حَدِيْث އެއް އަހަރެން ލިޔެފިއްޔާ އެއަށް އަހަރެން عَمَلُ ކޮށްފިއްސުރެ ނުވަމެވެ. އެއްދުވަހަކު النَّبيُّ ﷺ ހިޖާމަތުކުރައްވައި أَبُو طيْبة އަށް ދީނާރެއް ދެއްވިކަމުގެ حَدِيْث ލިޔުމަށްފަހު އަހަރެންވެސް ހިޖާމަތްކުރުވައި ދީނާރެއް ދިނީމެވެ. މިއެވެ.
- الإمَام البُخَارِي رحمه الله ވިދާޅުވިއެވެ. غِيبَة ބުނުން އެއީ حَرَامُ ކަމެއްކަން އަހަރެން ދެނެގަތީއްސުރެ އަހަރެން غِيبَة ނުބުނަމެވެ. އަހަރެން އުއްމީދުކުރަނީ الله އާއި ބައްދަލުވާއިރު އެއްވެސް މީހެއްގެ غِيبَة ބުނުމުގެ ސަބަބުން އަހަރެންނަކަށް ހިސާބެއް ނުކުރެވޭނެއެވެ.
- حَدِيْثގައި އައިސްފައިވެއެވެ. ކޮންމެ ފަރުޟު ނަމާދަކަށްފަހު آيَةُ الكُرْسِيِّ ކިޔާމީހާ އޭނާ މަރުވުމެއްނޫނީ ސުވަރުގެ ވަނުމުން މަނާނުކުރެއެވެ. މިއެވެ. ابْنُ القَيِّم شَيْخُ الإسْلاَم ގެފާނު ނަޤުލުކުރައްވައި ވިދާޅުވިއެވެ. "ހުރިހާ ނަމާދަކަށްފަހު ކިޔުމެއްނެތި އަހަރެން އެކަން ދޫކޮށްނުލަމެވެ.

✸ އަދި عِلْمُ އާއި عَمَلُ އެއްގޮތަށް ހުޅުވާލުމުގެ މަސައްކަތުން دَعْوَةُ ދިނުން އެއީ ސުންނަތްތެރިކަމެވެ. އަދި الله ކަލާނގެ نِعْمَة ދެއްވާނީއެވެ. އަދިއަދި ކަލާނގެ އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ވަކިބައެއް مَحْرُوْم ނުކުރައްވާށިއެވެ. فَقَالَ رَسُول الله ﷺ: مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ) مسلم މާނައީ: ހެޔޮކަމަކަށް މަގުދައްކައިދޭ މީހާއަށް ދޭނެއެވެ. އެކަމެއް ކުރާމީހާއަށް ލިބޭ ދަރުމަ ލިބޭނެއެވެ. މިއެވެ. އަދިވެސް އެއްޙަދީޘެއްގައި حَدِيْث ކިޔައިދެއެވެ. (خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ) ބުޚާރީ: މާނައީ: ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން އެންމެ ހެޔޮމީހަކީ قُرْآن ދަސްކޮށް އަދި އެހެންމީހުންނަށް ދަސްކޮށްދޭމީހާއެވެ. މިއެވެ. އަދިވެސް އެކިފަރާތްތަކުން حَدِيْث ކިޔައިދެއެވެ. (بَلِّغُوا عَنِّي وَلَوْ آيَةً) متفق عليه : މާނައީ: ތިޔަބައިމީހުން އަހަރެންގެ ފަރާތުން އެއް آية އެއް ކަމުގައި ވިޔަސް އެހެން މީހުންނަށް ފޯރުކޮށްދީ. މިއެވެ. އަދި ކިޔަވައިދިނުމަކީ ގިނަބައެއްގެ شَائِعُ ކުރުމެއްގެ ގޮތުގައި އެއްމެ ހެޔޮ ކަމެކެވެ. އަދިކިޔަވައިދެމުން ގެންދިއުމުން ދަރުމަ ލިބެމުން ދާނެކަމެވެ.

އަދިވެސް އެކިފަރާތްތަކުން حَدِيْث ކިޔައިދެއެވެ. (إِذَا مَاتَ الإِنْسَانُ انْقَطَعَ عَنْهُ عَمَلُهُ إِلا مِنْ ثَلاثَةٍ إِلا مِنْ صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ) މާނައީ: އިންސާނާ މަރުވެއްޖެނަމަ ތިންކަމަކުން މެނުވީ އޭނާގެ عَمَل މުގުރިގެންދެއެވެ. އެއީ ހިނގަމުންދާ صَدَقَة އެއް ނުވަތަ އެއިން މަންފާ ލިބިގަނެވޭ عِلْمُ އެއް ނުވަތަ އޭނާއަށް دُعَاء ކުރާ صَالِح ދަރިއެއް މިއެވެ.

އަޚީރުކޮށް: އަޅުގަނޑުމެން ކޮންމެ ދުވަހަކު ސަލާމަތުގައި الحَمْدُ ކިޔަމުއެވެ. (ކާފައިވާނުވަތަ ބޮއިފައިވާ) ހެނދުނު ދުވަހުގެ ކަންތައްތައް ނިމުމުން دُعَاء ކުރަމުއެވެ. ދުނިޔޭގެ عَمَلُ ގައިގައި އެއްބާރުގެ ކުރިއަރާގޮތަށް عَمَلُ ކުރުމެވެ. އަދިއަޅުގަނޑުމެން نَصَارَى އިންސާނުން އެއްކަލަ ދުނިޔޭގެ عَمَلُ ކުރެވެ. އަދިއަޅުގަނޑުމެން ދީނީ އެއްބަސްވެ ގެންދާ عَمَلُ ނުކުރަމެވެ. އަދިއަޅުގަނޑުމެން ކިޔަވައިދިނުމުގެ ތެރެއިން ފައިދާވެސް އެއްގޮތަށް عَمَلُ ނުކުރެވެ.

އަޅުގަނޑު الله އަށް ދަންނަވަނީ މި دُعَاء ކުރުމީ އަޅުގަނޑުމެން މަންފާކުރާ عِلْمُ އާއި صَالِح عَمَلُ ދެއްވުމެވެ.
ދެނެވޮޑިގެންވަނީ الله އާއި އެކަލާނގެ رَسُولُ އެވެ.
وصلّى الله وسلم على سيدنا وحبيبنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين